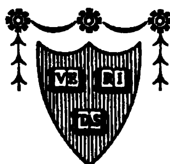

VE RI
TAS

SKRIFTER

UTGIFNA AF

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

I

FINLAND.

LI.

FÖRHANDLINGAR

OCH

UPPSATSER.

15.

1901.

HELSINGFORS,

TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI.

1902.

INNEHÅLL.

Förhandlingar:

Uppsatser:

Förhandlingar.

Bestyrelsens sammanträde den 17 januari 1901.

Sedan föregående mötes protokoll justerats, yttrade Ordföranden följande minnesord:

Sedan Bestyrelsen senast sammanträdde, har vårt sällskap lidit en stor förlust genom dess hedersledamots, professor Johan Elias Strömborgs bortgång. Han var icke en af de banbrytande andar, som med geniets kraft öppna nya vägar, men han var en af de trofasta arbetare, som aldrig svika, som med hängifven uppoffring intill det sista fullfölja den uppgift de ställt för sig. Under Johan Ludvig Runebergs senare lefnadsår stod han den store skalden nära, och efter hans död började han samla uppgifter om hans lefnadsöden. Det med sällspord pietet och noggrannhet utförda verk, som därvid uppkom, blef icke fulländadt, men det är att hoppas, att ur hans efterlämnade manuskript upplysningar äfven om de skeden af Runebergs lif, som det icke var honom förunnadt att slutligt behandla, skola kunna hämtas. Jag bör också med tacksamhet omnämna, att den aflidne på vår anhållan vid Sällskapets årsmöte den 5 februari 1893 höll ett föredrag om Runebergs sommarlif på Kroksnäs, hvilket med lifligt intresse åhördes af den talrikt samlade allmänheten. Jag ber de närvarande genom att resa sig från sina platser hedra hans minne.

Därpå meddelade Ordföranden, att professor J. V. Runeberg vid professor Strömborgs jordfästning i Borgå nedlagt en krans från Sällskapet och därvid yttrat några ord å Sällskapets vägnar.

Sällskapets stipendiat K. H. Knuts hade insändt nedanstående berättelse öfver sin under senaste sommar verkställda resa för uppteckning af ortnamn i Bromarf socken:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Underrättad om att Litteratursällskapet önskar erhålla en närmare redogörelse för min resa inom Bromarf socken under senaste sommar, vill jag ur minnet anteckna det väsentligaste från denna resa. Dessutom ber jag få illustrera denna berättelse med några enstaka drag, hvilka torde vara ägnade att gifva en liten inblick i arbetets beskaffenhet.

Resan anträddes måndagen den 25 juni från Lappträsk till Hangö via Helsingfors. Under de återstående dagarna af denna vecka besökte jag Hangöby och Täktom. Söndagen den 1 juli reste jag ut till Bromarf. Under denna vecka besöktes byarna Kausjerf, Östanberg, Bredvik, Vättlax, Padva, Skata,[1]) Kalfdal, Orflax, Könsike, Norrstrand, Refbacka och Räkuby. Emedan jag äfven besökt ett hem, där skarlakansfeber rasade, nödgades jag afbryta mitt arbete och resa in till Hangö lördagen den 7 juli för att undergå desinfektion. Måndagen den 9 juli reste jag igen tillbaka och besökte under denna vecka Rilax, Håkansarf, Kivitok, Kägra, Knop-Kägra, Solböle, Söderstrand, Grundsund och Kårböle. Tisdagen den 17 juli återvände jag till Hangö och reste följande morgon till Lappvik station, hvarifrån jag färdades dels gående, dels i båt till byarna Öby, Basaböle, Nitlax, Brutuböle och Pargas. Efter att sålunda hafva genomströfvat större delen af socknen, återvände jag för tredje gången till Hangö fredagen den 20 juli. Söndagen den 22 lämnade jag Hangö och var följande dag efter fyra veckors bortavaro åter hemma i Lappträsk. I slutet af augusti besökte jag sedan Sandö och Bengtsår. På lofdagarna under terminen har jag äfven vandrat ut till nejderna omkring Hangö för att komplettera mitt arbete. Bland andra ställen besökte jag lotsstationen å Tulludden för att från där befintliga kartor och sjökort erhålla namnen på de klippor och grund, som ligga längre ut i hafvet. Dessutom har jag gjort en färd till Tenala för att från kyrkoarkivet därstädes få byarnas och gårdarnas

[1]) Skata är visserligen blott en gård, hörande till Padva by, men emedan den ligger långt afsides, anses den vanligen som by för sig. Några af de öfriga byarna omfatta äfven numera blott en enda gård.

skrifsätt från äldre tider. Detta lyckades dock icke, emedan arkivet där liksom de flesta andra blef förstördt under Stora ofreden.

Den, som något känner en allmogeman, vet jämväl, att han är ganska otillgänglig för personer, dem han ej känner. Ännu mera misstänksam och sluten är han i dessa tider, då han blifvit uppmanad att akta sig för främlingar. Därför fick man ofta först skaffa sig hans förtroende, innan man sade sitt egentliga ärende. Detta lyckades bäst genom att man visade sig intresserad för hvad som närmast rörde honom. Och därifrån kom samtalet ofta öfver till dagens stora frågor. Mången gång var det verkligen rörande, då torparen inne i den djupa skogen gjorde frågor sådana som dessa: Hvad hörs det från Helsingfors? Huru tror herrn, att det skall gå med oss? Man ville äfven höra huru det gick med kriget i Kina och om «boerterna» kämpade lika tappert som i början.

För att visa huru man stundom blef misstänkt för att färdas omkring i onda afsikter, tillåter jag mig anföra följande:

Då jag på en gård begärde kartan öfver densamma, var där en främmande kvinna på besök. I hennes blick stod att läsa ungefär följande tanke: «Denne är säkert en ulf i fårakläder». Inom kort var hon försvunnen. Och då jag efter en stund kom till första gården i följande by, blef jag ganska kyligt emottagen. Andra exempel af nästan liknande beskaffenhet kunde äfven anföras.

Om jag ännu tillägger, att man stundom efter gifna anvisningar om vägen, stundom med en liten gosse eller flicka som vägvisare, stundom ock med karta i hand fick söka sig fram än genom djupa skogar, än öfver vikar och sund till torp och andra kojor, bebodda af gamla gråhårsgubbar, hvilka bättre än det unga släktet kunna förtälja sägner från svunna tider, så torde det framgå, att en sådan resa, trots sin enformighet hvad det egentliga arbetet beträffar, dock äfven kan hafva sin omväxling och till och med sina behag.

Lappträsk den 12 januari 1901.

K. H. Knuts.

Studeranden Filip Sundman, som under senaste sommar för Sällskapets räkning upptecknat historiska traditioner m. m. i Lojo, Kyrkslätt och Sjundeå socknar, hade insändt sina samlingar, hvilka öfverlämnades till granskning åt folkloristiska komitén. Samlingarna åtföljdes af följande

Berättelse

öfver min verksamhet i Sällskapets tjänst senaste sommar.

Det intryck jag fick af mitt arbete, var att det verkställdes för sent. För par år sedan hade man ännu kunnat påräkna en riklig skörd i dessa socknar och isynnerhet i Sjundeå, men numera är det omöjligt. Under inflytande af den nya tidens anda har fädrens arf utplånats och för alltid gått förlorad för forskningen. Alla gamla minnen, seder och bruk, talesätt m. m. äro så i utdöende, att det är förenadt med hardt när oöfvervinneliga svårigheter att samla dem. Därtill kommer, att folket skämmes för att meddela dylikt. På tal om sådant hör man dem ofta säga: «No ha di no tala toko där gamalt förr, men int minns ja meir». Medan ordspråken och gåtorna i Raseborgs härad ännu ofta brukas i dagligt tal, komma de här sällan eller aldrig till användning. Därför har jag oaktadt allvarligt bemödande icke lyckats fa flere än de medföljande. I afseende å lekarna gjorde sig samma beklagansvärda förhållande gällande, om icke folkskolan här hade trädt räddande emellan. Bland de historiska traditionerna har jag intagit mycket värdelöst och vidskepligt, men hellre än jag lemnade bort dem helt och hållet, har jag meddelat dem i det skick minnet har bevarat dem från forna tider. Nylänningen nöjer sig nämligen icke allenast med själfva faktum, utan försöker också på sitt vidskepliga sätt förklara detsamma. Ett och annat i samlingen strider också uppenbart mot den historiska sanningen, sådan den finnes påvisad, men jag har dock upptagit det af önskan att framvisa det intresse, hvarmed nylänningen följt fosterlandets stora tilldragelser.

Efterföljande samlingar har jag grupperat så, att det vidlyftigaste materialet, d. v. s. de historiska traditionerna, fördelade i tre stycken, en för hvar socken, kommit att sta främst och allt det öfriga följer därpå. De traditioner, som ingå i samlingarna utan att direkt beröra någon af dessa socknar, har jag påfört den socken, där jag antecknade dem.

I det jag öfverlämnar samlingarna, ber jag att fa uttrycka min tacksamhet för det förtroende, som kommit mig till del.

Helsingfors den 5 januari 1901.

Filip Sundman.

Arkivarien lektor Elis Lagerblad, som af förekommen anledning i stället för professor I. A. Heikel jämte ordföranden genomgått det af professor K. G. Leinberg till publikation inlämnade arbetet «Finska prästerskapets besvär från stora ofreden till och med 1756», afgaf som de komiterades utlåtande, att handlingarna äfven ifrån denna tidrymd förete väsentliga luckor. Så fanns från 1731 års riksdag så godt som intet, och 1742 och 1746 års riksdagar voro alls icke representerade i handlingarna. Men ej heller från de öfriga riksdagarna voro handlingarna fullt kompletta. Då därtill kommer, att arbetet endast från 1723 års riksdag innehöll något af mera allmänt intresse, hade de komiterade ansett sig hellre böra afböja än tillstyrka handlingarnas publicerande.

På grund af detta utlatande beslöt Bestyrelsen att icke emottaga professor Leinbergs arbete till offentliggörande i Sällskapets skrifter.

Doktor P. Nordmann väckte förslag om att Sällskapet till det snart infallande hundraårsminnet af Henrik Gabriel Porthans dödsdag den 16 mars år 1904 skulle utgifva en omfattande lefnadsteckning öfver Porthan och hemställde, att detta uppdrag skulle gifvas åt professor I. A. Heikel. Då professor Heikel var tveksam, huruvida han skulle kunna åtaga sig detta uppdrag, ajournerades frågan till nästa sammanträde.

Arkivarien meddelade, att den af Sällskapet senast utgifna publikationen, professor Söderhjelms biografi öfver Karl A. Tavaststjerna, hade rönt en oväntadt stark efterfrågan, så att hela upplagan inom kort blef utsåld. Då därutöfver ett icke ringa antal rekvisitioner ingått, särskildt från Sverige, hemställde arkivarien, huruvida skäl måhända vore att trycka en ny upplaga af arbetet. Efter en kortare diskussion beslöts att, med afseende å de dryga omkostnader en sådan publikation skulle medföra för Sällskapet, ej skrida till utgifvandet af en ny edition af arbetet, men underrätta författaren om den framgång hans bok haft och meddela honom, att Sällskapet för sin del ej hade något emot, ifall författaren själf önskade ombesörja en ny upplaga af ifrågavarande arbete.

Rektor Ernst Lagus, som hade önskat en principiell utredning om hvilka rättigheter gentemot författarne Sällskapet ägde till nya upplagor af på dess förlag utgifna arbeten och föreslagit nedsättandet af en kommission för införskaffande af denna utredning, reserverade sig mot beslutet.

Enär den senast tryckta förteckningen öfver Sällskapets medlemmar redan var antikverad, uppdrogs åt arkivarien att ombesörja en ny medlemsförteckning till det under utgifning varande häftet af «Förhandlingar och Uppsatser».

Till ombudsman i Borgå efter aflidne professor J. E. Strömborg antogs döfstumskoleföreståndaren Ossian Wichmann, som förklarat sig villig att emottaga befattningen.

Herr Albin Lagerblad hade anmält sig förhindrad att längre kvarstå som Sällskapets ombudsman i Tammerfors. Beslöts att rikta en förfrågan till öfverstelöjtnant Richard Becker, huruvida han vore villig att mottaga ombudsmannaskapet å orten.

Till medlemmar af Bestyrelsens kommission för de folkloristiska, etnografiska och lingvistiska insamlingarnas anordnande utsågos de förutvarande medlemmarne, herrar Hugo Bergroth, A. O. Freudenthal, Ernst Lagus, Herman Vendell och frih. R. F. von Willebrand.

Artisten Th. Waenerberg förärade till Sällskapet ett manuskript, innehållande «Handlingar rörande filosofiemagisterpromotionen år 1840», hvilka tillhört hans fader, referendariesekreteraren G. M. Waenerberg, som var gratist vid nämnda promotion. Herr Waenerberg meddelade några utdrag ur dessa handlingar och utlofvade med ledning af desamma en skildring af 1840 års promotion, som skulle ingå i «Förhandlingar och Uppsatser».

På uppdrag af Ordföranden hade sekreteraren uppgjort förslag till mötesdagar för innevarande år. Enligt förslaget skulle Bestyrelsens sammanträden äga rum den 21 februari, 21 mars, 18 april, 23 maj, 19 september, 17 oktober, 21 november och 19 december. Förslaget godkändes.

Följande nya medlemmar hade anmälts:

Af ombudsmannen i Vasa, hofrättsrådet Knut Åkesson: kontoristen fröken Hulda Hoijar;

Af ombudsmannen i Viborg, räntmästaren G. Timgren: justitierådmannen Kurt af Enehjelm;

Af ombudsmannen i S:t Petersburg, kyrkoherden H. Kajanus: svenska kyrkoskolan i S:t Petersburg;

Af ombudsmannen i Björneborg, konsul H. Rosenlew: handlanden Th. E. Låstbom;

Af ombudsmannen i Mariehamn, kyrkoherden K. A. L. Tallqvist: stadsläkaren Artur Gylling;

Af ombudsmannen i Fredrikshamn, lektor S. Nordenstreng: filosofie magistrarne Bror Bäckman och C. A. Knabe, stabskapten Torsten Kurtén, pastor Julius Lindberg, kapten H. A. Lucander, vicehäradshöfding N. Pletschikoff, lektor Joh. Sundström samt löjtnant Harald Åkerman;

Af ombudsmannen i Lahtis, vicehäradshöfding A. Nordenstreng: herr Lennart Fellman;

Af ombudsmannen i Hangö, stationsinspektorn Conr. Appelgren: kontorschefen A. Andersson, handlanden Evert Ekholm, postförvaltaren Allan Indrén, apotekaren Hugo Lindgren, kollegan J. E. Nordström samt doktor Aug. Silén;

Af ombudsmannen i Willmanstrand, öfverste A. P. J. Aminoff: ingeniör Bengt Björkenheim;

Af ombudsmannen i Ekenäs, seminariidirektor F. V. Sundvall: ingeniören Alfred Kullhem;

Af ombudsmannen i Lojo, stationsinspektor W. Rotkirch: kapten Axel Stenius;

Af ombudsmannen i S:t Michel, kapten E. S. Tigerstedt: tullförvaltaren F. B. Gestrin;

Dessutom hade i Helsingfors såsom årsmedlemmar anmält sig geheimerådet F. W. Schauman och professor Werner Söderhjelm.

Vicehäradshöfdingen Georg Segerstråle i Åbo hade inträdt som stiftande medlem af Sällskapet.

Arvid Hultin.

Årsmötet den 5 februari 1901.

Årsmötet föregicks enligt öflig sed af en högtidlig akt i Universitetets solennitetssal, hvarvid Ordföranden till den talrikt församlade allmänheten riktade följande tal:

Då Svenska Litteratursällskapet i Finland den 5 februari 1886 första gången sammanträdde till årsmöte, betonade ordföranden, professor C. G. Estlander, att sällskapets hufvuduppgift skulle blifva att sprida kunskap om och kärlek till hvad som blifvit gjordt för vår gamla bildning och uppmuntra till arbetets fortsättande samt sålunda hålla vid lif den fosterländska anda, hvars yppersta tolk Runeberg var.

Blicka vi tillbaka på vårt sällskaps verksamhet under de femton år, som sedan dess förgått, finna vi att dess krafter främst tagits i anspråk för utgifvandet af skrifter, hvilka tills nu utkommit i sammanlagdt 47 tomer. Dessa publikationer äro till största delen af historiskt innehåll. Sällskapet har offentliggjort källskrifter till vår historia, memoarverk, biografier samt historiska monografier, hvarförutom uti de årligen utkommande volymer, som upptaga redogörelser för Sällskapets förhandlingar, ingått ett stort antal uppsatser, äfvenledes i historiska, kulturhistoriska och litterära ämnen. Bland områden, som därvid särskildt blifvit bearbetade, må nämnas vårt universitets historia, som länge försummad, nu från olika synpunkter blifvit belyst genom enskilda afhandlingar och urkundspublikationer, genom den af V. Lagus utgifna studentmatrikeln samt genom Åbo universitets lärdomshistoria, hvilken serie, under samverkan af flere skriftställare, blifvit i det närmaste slutförd. En annan serie, som begynt utgifvas under namn af Finlands svenska vitterhet, skall gifva bidrag till vår svenska litteraturs historia, hvilken ännu är i ganska ringa mån känd. Att fortgå i denna riktning skall förblifva ett hufvudsakligt syftemål för vårt sällskap, och det är att hoppas att unga krafter allt fortfarande skola ansluta sig till dessa våra sträfvanden.

Genom utsända stipendiater har Sällskapet samlat ett betydande material till studium af våra svenska dialekter och

vår svenska folklore, hvilket skall lända en kommande forskning till nytta.

Sällskapet har äfven sökt främja den litterära produktionen genom att utdela pris för vetenskapliga, litterära och skönlitterära arbeten. Med afseende å att numera såväl statspris som pris ur af ständerna disponerade medel finnas, har Sällskapet vid det senaste årsmötet genomfört en inskränkning däri, så att Sällskapets pris à 2,000 mark icke årligen utdelas, utan hvart annat år, nämligen ena gången för forskningsarbeten rörande fosterlandets litteratur, historia eller svenska språket samt andra gången för skönlitterära arbeten. Enligt denna ordning utdelas i år intet pris, men nästkommande år ett historiskt-lingvistiskt pris.

Vårt sällskap har under denna sin fortgående verksamhet oaflåtligt haft blicken fäst på det stora minne, under hvars hägn det från början ställt sig. Det har därvid haft att fröjda sig öfver att också på andra håll en varm och verksam pietet för Johan Ludvig Runeberg oaflåtligt trädt i dagen. Så äfven under det nu förflutna året. Den af C. G. Estlander utgifna normalupplagan af skaldens arbeten har skridit så långt, att endast någon volym återstår. Och det stora verk, i hvilket Albert Edelfelt återgifvit sägnernas gestalter i den bildade konstens dräkt, är nu slutfördt. Men jag måste äfven erinra om den stora förlust vi för en månad sedan lidit genom att professor Johan Elias Strömborg bortgick, innan han fullt hade hunnit afsluta sitt biografiska verk. Han var en af vårt sällskaps stiftare och åtog sig från början ombudsmannaskapet i Borgå, hvilket uppdrag han intill sin död på det samvetsgrannaste sätt handhade. På Bestyrelsens anhållan höll han vid årsmötet 1893 ett med spändt intresse åhördt föredrag om Runebergs sommarlif på Kroksnäs. Vid årsmötet 1898 valdes han till Sällskapets hedersledamot och det var med stor tillfredsställelse, som Bestyrelsen såg sig i tillfälle att vid senaste årsmöte gifva ett offentligt erkännande åt hans samvetsgranna och hängifna arbete såsom tecknare af Runebergs lefnadslopp genom att tilldela honom det af ständerna vid 1897 års landtdag anslagna priset af 2,000 mk för litterära arbeten. Den trofaste arbetarens flärdfria person-

lighet skall lefva i vördadt minne i detta sällskap, hvars syften han med kärlek omfattade och nitiskt befordrade.

Därefter höll doktor P. Nordmann ett föredrag öfver ämnet Vårt land i våra skalders sång. Föredraget hälsades med lifliga bifallsyttringar.

Härmed var den solenna akten afslutad.

Sedan ett tjugutal af Sällskapets medlemmar samlats i fakulteternas sessionsrum och Ordföranden öppnat mötet, uppläste sekreteraren en berättelse öfver Sällskapets verksamhet under senaste år.

Arkivarien lektor Elis Lagerblad afgaf redogörelse för arkivets tillväxt under nu afslutade verksamhetsår.

Föredrogs revisorernas berättelse öfver Sällskapets förvaltning under år 1901. På förslag af revisorerna, kommunalrådet Ab. Landén och folkskoleinspektorn Viktor Öhberg, beviljades Bestyrelsen full ansvarsfrihet.

Ordföranden meddelade, att till årsmötet anländt följande telegram:

På denna för hela fosterlandet betydelsefulla dag öfverbringa Svenska Bildningens Vänner till Svenska Litteratursällskapet sin vördnadsfulla hälsning och be att för Sällskapet få uttala sin tacksamhet för de förtjänster, som Sällskapet fortfarande inlägger om vårt lands svenska litteratur och kultur.

Svenska Bildningens Vänner

genom

Fredrik Lundenius.

På förslag af Ordföranden beslöts att till Svenska Bildningens Vänner i Åbo afsända ett så lydande svarstelegram:

«Samladt till årsmöte sänder Svenska Litteratursällskapet i Finland sin tack åt Svenska Bildningens Vänner med hopp om fortsatt broderligt samarbete».

Enär inga andra ärenden förelågo till behandling och några förslag ej heller väcktes från årsmötets sida, skreds till förrättande af de i stadgarna föreskrifna val. De i tur afgående medlemmarna af Bestyrelsen blefvo därvid återvalda:

statsrådet C. G. Estlander med 20 röster, statsarkivarien Reinh. Hausen och direktör Sigfr. Kullhem med 19 röster samt lektor Elis Lagerblad med 18 röster.

Innan valet af revisorer förrättades, anhöll folkskoleinspektorn Viktor Öhberg, som under många år fungerat som den ena af revisorerna, att på grund af sin höga ålder ej vidare blifva återvald till detta uppdrag. Ordföranden, som uttalade att mötet ej gärna kunde vägra att bifalla till denna anhållan, tackade folkskoleinspektorn Öhberg för den möda och omsorg han nedlagt vid granskningen af Sällskapets räkenskaper.

Till revisorer valdes kommunalrådet Ab. Landén med 8 röster och bankdirektör Emil Schybergson med 3 röster samt till revisorssuppleanter professor Th. Sælan med 8 röster och professor R. A. Wrede med 3 röster.

In fidem:

Arvid Hultin.

Årsberättelse den 5 februari 1901.

Då Svenska Litteratursällskapet i dag för sextonde gången samlas till årsmöte på årsdagen af Johan Ludvig Runebergs födelse, har Sällskapet att beklaga förlusten af den framstående forskare, som i sin samvetsgranna och pietetsfulla lefnadsteckning öfver vår stora nationalskald rest en så vacker minnesvård öfver honom. Den 28 sistlidne december afled i Borgå Runebergs biograf och Sällskapets hedersledamot, professor Johan Elias Strömborg. Det blef den flitiga och oförtrutna Runebergsforskaren tyvärr icke förunnadt att lägga slutstenen till detta litterära monument öfver Runeberg, och hans bortgång var därför en så mycket större förlust för den fosterländska litteraturen. Väl är det sant, att lefnadstecknaren redan medhunnit den betydelsefullaste epoken af skaldens utvecklingshistoria, men säkert är också, att ingen bättre än Strömborg kunnat teckna äfven det sista skedet af

Runebergs lif, då skalden i så många år låg fjättrad vid sjuklägret. Det var under denna tid Strömborg genom sitt intima umgänge i Runebergs hus fick en så omedelbar och lefvande bild af denna period i skaldens lif och mottog så många personliga meddelanden af skalden själf och hans omgifning. De fyra delar af biografin, som utkommit, äro emellertid så rika på upplysningar om Runebergs lefnad och hans verk, att de åt Strömborg skola häfda en framstående plats i vår fosterländska odlingshistoria, och hans biografi skall för visso i all framtid blifva en hufvudkälla för kännedomen af skaldens lif.

Svenska Litteratursällskapet, till hvilket Strömborgs hela verksamhet hade så nära beröringspunkter, trädde redan tidigt i förbindelse till den nu bortgångna forskaren. Redan omedelbart efter Sällskapets stiftelse, då det gällde att utse en ombudsman för Sällskapet å Runebergs hemort, ansågs Strömborg självskrifven till denna post, och han åtog sig äfven detta uppdrag, som han med stort nit och erkänd samvetsgrannhet skötte ända till sin bortgång. Då Bestyrelsen vände sig till honom med anhållan, att han ville hålla föredrag på årsmötet 1893, tillmötesgick han beredvilligt denna önskan och valde till ämne för sitt föredrag «Runebergs sommarlif på Kroksnäs», hvilket han inför en talrik och intresserad allmänhet skildrade varmt och med stor åskådlighet. Föredraget är publiceradt i 7:de delen af Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser».

Sedermera då Strömborgs Runebergsbiografi framskred allt längre, fann sig Sällskapet manadt att gifva ett offentligt uttryck af erkännande för denna så berömliga verksamhet. Vid Sällskapets årsmöte 1898 blef Strömborg på grund af sina förtjänster om Runebergsforskningen utsedd till hedersledamot af Svenska Litteratursällskapet. Och då Sällskapet af 1897 års ständer fick i uppdrag att af Längmanska testamentsfondens vinstmedel utdela ett litterärt pris af 2,000 mark, tilldelades detta vid senaste årsmöte professor Strömborg för hans Runebergsbiografi, som af Sällskapets prisnämnd lofordades för dess sakenlighet, dess varma pietet för skaldens minne och dess enkla och flärdfria framställningssätt, så

värdigt det stora föremålet för skildringen. Med den för honom utmärkande anspråkslösheten såg Strömborg i dessa utmärkelser endast en kraftig sporre att med flit och noggrannhet söka slutföra sitt biografiska verk. Och han fortfor äfven med sitt arbete ända till det sista, hvarför utsikt också torde förefinnas till att en femte del af verket, följande skaldens lif till slutet af 1850-talet, skall kunna utgifvas. Denna postuma del blir Strömborgs vackra testamente till den fosterländska litteraturen, om hvilken han gjort sig så väl förtjänt genom sitt verk öfver Runeberg.

Bland åtgärder, som hänföra sig till det stora minne Sällskapet i dag begår, må nämnas realiserandet af en plan, hvarom redan var fråga på senaste årsmöte, men som först under det nu afslutade verksamhetsåret kommit till utförande, nämligen grundläggandet af ett Runebergsbibliotek. På Bestyrelsens februarimöte senaste år godkändes det af en komité utarbetade programmet för «Svenska Litteratursällskapets Runebergsbibliotek» och utsågs till föreståndare för detsamma rektor Ernst Lagus, hvarutom en bibliotekskomité tillsattes för att jämte föreståndaren handhafva ledningen af denna inrättning. Omedelbart därpå begynte organiseringen af företaget och ett upprop riktades till allmänheten, som uppmanades att ihågkomma det nybildade företaget med föräringar. Enligt programmet för Runebergsbiblioteket är det afsedt att innehålla samtliga editioner af skaldens arbeten på originalspråket, öfversättningar till finska och andra språk af desamma, originalmanuskript till skaldens verk, arbeten och uppsatser på svenska och andra språk om skalden och hans dikter; musikalier, som hänföra sig till desamma, porträtter och andra framställningar i bild af skalden och hans omgifning, m. m.

Ehuru det nya biblioteket ännu ej existerat fullt ett år, har dock redan såväl genom talrika föräringar som genom inköp rätt mycket hunnit förvärfvas till detsamma. Härvarande bokhandlare ha till det nya biblioteket skänkt på deras förlag utkomna editioner af skaldens arbeten. Biblioteket innehar för närvarande de originala manuskripten till Runebergs «Nadeschda», «Kan ej» och «Adlercreutz». Vidare äger biblio-

teket originala bref af Runeberg till Emelie Björkstén (hvilken brefsamling dock får öppnas först år 1940), I. Ilmoni och R. Sjögren samt handskrifterna till Wolrad Eigenbrodts tyska öfversättning af Runebergs dikter. Genom gåfvor såväl af bokhandlare som kompositörer äger biblioteket redan en vacker början till en kollektion af musikalier, anslutande sig till skaldens dikter, och såväl genom gåfvor som genom inköp har äfven förvärfvats ett antal konstverk, framställande skalden eller den omgifning, hvari han rörde sig. Så har biblioteket af skulptören Walter Runeberg fått emottaga skaldens byst efter monumentet i Borgå äfvensom en medaljong i gips efter vaxmodellen till Fänrik Ståls medaljen. Intressanta målningar och teckningar af artisten J. Knutson, hänförande sig till Runeberg och hans lif i Borgå, ha inköpts till biblioteket, som äfven genom köp förvärfvat skaldens byst af C. Sjöstrand. Hela antalet numror i biblioteket är för närvarande 135.

En god början är sålunda gjord, och om Sällskapets Runebergsbibliotek fortfarande har att räkna på medverkan från allmänhetens sida, skall det utan tvifvel i framtiden blifva af värde för forskaren.

Såsom sin hufvuduppgift har Sällskapet sig förelagt bearbetning af urkunderna till vår bildnings historia. Sällskapets litterära verksamhet har också fortgått utan afbrott under det förgångna året. Af den långa serien af Sällskapets skrifter, som redan närmar sig ett antal af ett halft hundrade volymer, ha under året följande fyra tomer utkommit från trycket:

44:e delen.

Dagbok förd under *kriget i Finland 1788—90* af auditören Carl Christopher Ekman. Utgifven af Reinh. Hausen. Med författarens porträtt och en karta. VII + 266 s. 8:o.

Dessa dagboksanteckningar af en af deltagarne i det minnesrika fälttåget ha i original länge förvarats hos efterlefvande släktingar till antecknaren, som afled år 1818 i Nystad, hvars borgmästare han var under det sista skedet af sin lefnad. År 1884 öfverlämnades förra delen af dagboken så-

som gåfva till statsarkivet af öfvertranslatorn W. Rancken, en dotterson till författaren, och år 1898 erbjöds den senare delen Sällskapet till inlösen af fru J. Gadolin, en dotterdotter till Ekman. Sällskapet afstod från manuskriptet till förmån för statsarkivet, men uppdrog åt statsarkivarien Hausen att för Sällskapets räkning låta taga en afskrift af manuskriptet och befordra det till tryckning. Sålunda har detta nyaste bidrag till krigets memoarliteratur tillkommit.

45:e delen.

Förhandlingar och Uppsatser. 13:de häftet, 1899. LXV + 254 s. 8:o.

46:e delen.

Karl August Tavaststjerna. En lefnadsteckning af Werner Söderhjelm. 324 s. 8:o.

Att intresset för den nyligen bortgångna diktaren fortfarande är stort bland allmänheten, framgår däraf, att denna af professor Söderhjelm författade biografi blifvit den mest efterfrågade af samtliga af Sällskapet tills dato utgifna publikationer. Ehuru arbetet, enligt Bestyrelsens beslut, trycktes i en betydligt större upplaga än den vanliga, blef dock hela upplagan inom kort utsåld, en framgång, hvartill Sällskapets förlagsverksamhet ännu ej haft att uppvisa ett motstycke.

47:e delen.

Förhandlingar och Uppsatser. 14:e delen, 1900. LXXXI + 244 s. 8:o.

Följande arbeten äro för närvarande under tryckning:

Teologins studium vid Åbo universitet af Herman Råbergh. Andra delen;

Mikael Choraei valda vitterhetsarbeten utgifna af Ernst Lagus;

Biografiska undersökningar om Anders Chydenius af Georg Schauman.

Till publikation ha under året följande arbeten förberedts:

M. Calonii bref till H. G. Porthan, utgörande ett komplement till de af sällskapet tidigare publicerade brefven af

Porthan till Calonius, och har Bestyrelsen äfven för de nu ifrågavarande brefven lyckats vinna till utgifvare statsrådet W. Lagus, hvilken som bäst är sysselsatt med att taga afskrifter af de i Porthanska kistan i universitetsbiblioteket förvarade brefven;

Ridderskapet och Adelns protokoll vid Borgå landtdag 1809, till hvilkas utgifvande Bestyrelsen utverkat sig tillstånd af Ridderskapet och Adeln vid senaste landtdag samt genom bemedling af statsutskottet fått sig beviljadt ett tryckningsbidrag af 2,500 mark för ändamålet. Protokollen komma att utgifvas af lektor Elis Lagerblad, som tidigare i Sällskapets skrifter publicerat de ofrälse ståndens protokoll vid Borgå landtdag.

Vidare har till publikation antagits en af lektor G. V. E. Groundstroem anmäld öfversättning af valda bref ur geheimerådet K. Grots nyligen offentliggjorda korrespondens med rektorn vid Petersburgs universitet Pletneff, enär denna korrespondens innehåller intressanta bidrag till vår kulturhistoria under den tid — medlet af förra seklet — då Grot vistades härstädes såsom professor i ryska språket vid universitetet.

Slutligen må nämnas att fråga väckts inom Bestyrelsen att till hundraårsminnet af Henrik Gabriel Porthans död, som infaller den 16 mars år 1904, utgifva en omfattande lefnadsteckning öfver denna berömda universitetslärare, forskare och skriftställare. Bestyrelsen hyser förhoppning om att för författandet af denna biografi vinna Sällskapets viceordförande, professor Ivar Heikel.

Till Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» ha under året följande uppsatser anmälts:

Ett litet bidrag till den yttre medicinens historia af Reinh. Hausen;

Tillägg till auditör Ekmans dagbok af Reinh. Hausen;

Ett bref af en för detta karolin af Reinh. Hausen;

Landtvärnsplaner 1802 af C. von Bonsdorff;

Namnet Renner i Finland af M. Brenner;

Namnen Brenner i Finland af M. Brenner;

Förteckning öfver familjeporträtt å Rapattila gård i Viborgs socken af frih. Magnus Stackelberg;

Gjörvells «Mercure de Suède» af Georg Schauman;

Sällskapet Aurora af Gunnar Castrén;

En holländsk Runebergsöfversättning af Th. Waenerberg samt

Magisterpromotionen 1840 af Densamme.

Dessutom kommer såsom bilaga till fjortonde häftet af «Förhandlingar och Uppsatser» att utgifvas en ny förteckning öfver Sällskapets medlemmar enligt förhållandet vid sekelskiftet.

Beträffande Sällskapets uppgift att genom utdelande af prisbelöningar söka uppmuntra till skönlitterär och vetenskaplig produktion inom områdena för Sällskapets verksamhet har, enligt senaste årsmötes beslut, den förändring inträdt, att pris hädanefter endast komma att utgifvas hvartannat år. Något pris har därför icke utdelats vid detta årsmöte. Nästa prisutdelning kommer, enligt Bestyrelsens beslut, att äga rum vid årsmötet år 1902, hvarvid arbeten i fäderneslandets historia och litteratur eller arbeten rörande svenska språket, tillkomna efter senaste prisbelöning af sådana alster, skola tagas i betraktande. Därpå följande prisbelöning äger rum på årsmötet 1904 och afser skönlitterära verk, utgifna under de fyra närmast föregående åren.

Däremot har Bestyrelsens medverkan tvenne gånger under det förgångna året tagits i anspråk för den, såsom det visat sig, föga tacknämliga uppgiften att uppgöra förslag till de författarepremier, som Kejs. Senaten numera årligen utgifver. I början af året gällde det premiering af 1898 års skönlitteratur, och senaste höst förelåg samma uppgift för 1899 års skönlitterära produkter. Då dessa förslag böra uppgöras i samråd med af Finska litteratursällskapet utsedda delegerade, så följer däraf en vidlyftig, tidsödande och därtill ännu i de flesta fall resultatlös procedyr, som vanligen utmynnar i att Bestyrelsen på nytt får taga vid, där den gemensamma delegationen slutat. Senaste vår lyckades visserligen de båda sällskapens delegerade få till stånd ett gemensamt utlåtande, men det var ett kompromissförslag, som att döma af det till Besty-

relsen inlämnade protokollet från delegationens sammanträden, knappast torde ha tillfredsställt någon af de delegerade, så divergerande voro åsikterna. Men då det senaste höst gällde att föreslå premier för under år 1899 utkomna skönlitterära verk, sprängdes delegationen så godt som omedelbart utan något slags utsikt till samstämmigt beslut. Resultatet blef, att tvenne särskilda och från hvarandra tämligen afvikande förslag denna gång blefvo insända till Kejs. Senaten. Erfarenheten tyckes sålunda gifvit vid handen, att det för statspremiernas bortgifvande föreskrifna förfaringssättet är föga ändamålsenligt, hvarför inga garantier finnas för att det därmed åsyftade resultatet i hvarje fall vinnes och full rättvisa kommer skriftställarne till del.

Sällskapets verksamhet för insamlande af folkloristiskt, etnografiskt och lingvistiskt material har äfven fortgått i samma utsträckning som under närmast föregående år. Under sommaren utsändes trenne stipendiater för uppteckning af dansmelodier, lekar och spel, gåtor, ordspråk och historiska traditioner i Sideby och Lappfjärds socknar i Österbotten, i Korpo, Houtskärs, Brändö och Kumlinge socknar af Egentliga Finland och Åland samt i Lojo, Kyrkslätt och Sjundeå socknar i Nyland. Dessutom utsändes en stipendiat för uppteckning af ortnamn i Bromarf socken i Nyland. Senaste år, då arbetet på sistnämnda forskningsfält först vidtog, upptecknades ortnamnen i Saltvik på Åland, och äger Sällskapet sålunda för närvarande fullständiga ortnamnsförteckningar från tvenne svenska kommuner i landet.

Vid världsexpositionen i Paris senaste sommar var Sällskapet representeradt genom en kollektion af samtliga af detsamma utgifna publikationer, för hvilken utställning Sällskapet belönades med silfvermedalj. Den utställda kollektionen har af Bestyrelsen förärats till nationalbiblioteket i Paris, som anhållit om att få införlifva densamma med sina bokförråder. Det var som bekant äfven meningen, att en gemensam historik öfver samtliga våra vetenskapliga och litterära föreningars verksamhet, äfvensom ett generalregister öfver innehållet i dessa sällskaps publikationer skulle utarbetas och framläggas på världsutställningen. En sådan historik jämte inne-

hållsregister affordrades äfven Svenska Litteratursällskapet och insändes också till den delegation, som hade fått sig ombetrodd sakens bedrifvande. Men företaget synes ha stannat vid blotta förberedelserna. Hvad som hindrat delegationen att utföra det at densamma anförtrodda uppdraget, därom har Bestyrelsen icke någon vetskap.

Af ständerna vid senast församlade landtdag har Sällskapet, på Bestyrelsens till bankutskottet därom riktade anhållan, fortfarande fått sig beviljadt ett anslag ur den Längmanska testamentsfondens vinstmedel. Dock har detta anslag minskats från 3,000 mark, sådant beloppet stipulerats af tidigare landtdagar, till 2,000 mark. Dessutom ha ständerna, såsom förut, äfven tilldelat Sällskapet ett anslag af 2,000 mark för att utdelas som pris för litterära arbeten. Da till Bestyrelsen ännu ej ingått meddelande om beviljandet af desss anslag, har ej heller beslut ännu kunnat fattas angående det Längmanska prisets bortgifvande.

Sällskapets medlemmar ha under senaste år ökats med 2 stiftande medlemmar (en i Kuopio och en i Åbo), 1 ständig medlem (H:fors) och 43 årsmedlemmar, däraf 7 i Helsingfors, 9 i Vasa (ombudsman hofrättsrådet Knut Akesson), 8 i Fredrikshamn (ombudsman lektor S. Nordenstreng), 6 i Hangö (ombudsman stationsinspektorn C. Appelgren), 3 i Kajana (ombudsman häradshöfding W. J. Lund) samt 1 ny medlem a enhvar af följande orter: Björneborg, Ekenäs, Lahtis, Lojo, Mariehamn, Nyslott, S:t Michel, S:t Petersburg, Viborg och Villmanstrand. Summa 46 nya medlemmar.

Sällskapet har under året förlorat två af sina ombudsmän, som visat nit och intresse för Sällskapets angelägenheter, nämligen possessionaten Lars Stråhle i Itis och läneveterinären V. Österberg i Nyslott. I deras ställe ha till ombudsmän antagits doktor Anton Landzett i Itis och doktor Bernhard Edgren i Nyslott. Till ombudsman i Lahtis i stället för doktor O. L. Granholm, som afflyttat från orten, har antagits vicehäradshöfdingen Arvid Nordenstreng samt till ombudsman i Borgå efter aflidne professor J. E. Strömborg döfstumskoleföreståndaren Ossian Wichmann.

Arvid Hultin.

Arkivariens årsberättelse den 5 februari 1901.

De under sistförflutna år utsedda trenne stipendiaterna för folkloristiska forskningars anställande i Nyland, Österbotten och Åland hafva alla inlämnat sina samlingar till Sällskapets arkiv, men endast tvenne af dem hafva befunnits tillfredsställande, delvis värdefulla. Rikhaltigast äro de i Raseborgs härad af Västra Nyland gjorda uppteckningarna af historiska sägner, lokaltraditioner, ordspråk, gåtor, visor, sagor, ramsor m. m. Äfven de i södra Österbottens kustsocknar Larsmo, Pedersöre och Purmo hopbragta samlingarna af folklore äro rätt betydliga. Särskildt förtjäna framhållas flere genom folktraditionen bevarade historiska berättelser från stora ofredens dagar och 1808 års krig.

Manuskriptsamlingen har ökats med ett antal handlingar rörande den bekanta kemie professorn och plantagedirektören Peter Adrian Gadd. Handlingarna äro en gåfva af skolföreståndarinnan fröken Gerda Frietsch i Åbo. Bland pappren må nämnas de originala fullmakterna å de tjänster, hvartill Gadd tid efter annan befordrats. Äldst bland dem är fullmakten att vara salpetersjuderiinspektör i Åbo och Björneborgs län, utfärdad den 22 april 1753 af «Kongl. Majestets och Riksens Krigskollegium» och undertecknad af dess medlemmar. Utnämningen till «Provincial Schäfer» i Åbo och Björneborgs län den 29 mars 1756 är åter undertecknad af Kongl. kommersekollegiets ledamöter. Fullmakterna å «Oeconomie Directeurs caractere och rang» af den 6 april 1756, å extraordinarie professuren i kemi, fysik och ekonomi af den 23 maj 1758 samt å den första ordinarie kemie professuren vid Åbo akademi af den 22 sept. 1761 äro alla försedda med konung Adolf Fredriks egenhändiga namnteckning. Slutligen erhöll den mångbetrodde mannen fullmakt att vara «Bibliothecarius vid Kongl. Akademien i Åbo», utfärdad den 28 januari 1763 af akademins dåvarande kansler, grefve Klas Ekeblad. Utom dessa papper förekomma diverse fullmakter för Adam Fredrik Gadd och Kristian Fredrik Gadd samt Karl Petter Limnell.

Till arkivet har vidare förärats af fru Enni Holmberg en samling af 11 poem, funna på en egendom i Tyrvändö. De utgöra för det mesta afskrifter af äldre skalders dikter, hvilka finnas tryckta.

Af Sällskapets egna under året utkomna skrifter finnes för det närvarande ett vanligt antal exemplar af tomerna XLIV och XLV förvaradt i arkivet, men den sist utkomna tomen XLVI, hvilken innehåller professor W. Söderhjelms biografi öfver skalden Tavaststjerna, är fullkomligt utsåld, ehuru af denna tom togs en betydligt större upplaga än af de andra. Slutligen bör nämnas, att genom ett synnerligt tillmötesgående från tryckeriets sida det blifvit möjligt att till årsmötet i dag få färdig tom XLVII af Sällskapets skrifter, utgörande «Förhandlingar och Uppsatser 14» för år 1900.

Såsom vanligt hafva till arkivet inkommit diverse tryckalster, utgörande bytesexemplar från korresponderande sällskap.

Elis Lagerblad.

Revisionsberättelse.

Utsedde att granska Svenska Litteratursällskapets i Finland förvaltning för år 1900, hafva undertecknade genomgått Sällskapets räkenskaper för året och funnit dem fullständiga och riktiga.

Vid årets utgång visade

Vinst- och förlusträkningen:

Debet:

Prisbelöningar	Fmk	2,000: —
Författarehonorar	»	5,532: 75
Trycknings- och häftningskostnader	»	7,395: 17
Resestipendier 700 fmk och literära understöd 500 fmk . . .	»	1,200: —
Transport	Fmk	16,127: 92

Transport	Fmk	16,127: 92
Kostnader för Runebergsbiblioteket	»	500: —
Aflöningar	»	600: —
Annonser 307 mk 72 p. och andra omkostnader 986 mk 17 p. .	»	1,293: 89
Afskrifna medlemsafgifter 130 mk och agio 273 mk	»	403: —
Ränta till stiftarenes fond . . .	»	4,768: 89
Till öfverföring för följande år .	»	17,805: —
	Fmk	41,498: 70

Kredit.

Öfverföring från föregående år .	Fmk	14,583: 21
Årsafgifter	»	5,705: —
Intressen 9,326 mk 89 p. och dividender 399 mk	»	9,725: 89
Försålda skrifter	»	484: 60
Bidraget från Längmanska fonden	»	3,000: —
Statsbidrag	»	8,000: —
	Fmk	41,498: 70

och *balansräkningen:*

Debet.

Finska statens $3^1/_2$ % järnvägslåneobligationer af 1889 . . .	Fmk	8,382: 72
Finlands hypoteksförenings $4^1/_2$ % låneobligationer af 1884 . . .	»	32,000: —
Helsingfors stads 5 % vattenledningslån af 1876	»	19,500: —
Helsingfors stads $4^1/_2$ % regleringslån af 1882	»	17,000: —
Rysks statens 5 % premielån af 1864	»	580: 80
Nokia aktiebolags 6 % lån af 1884	»	2,000: —
Transport	Fmk	79,463: 52

Transport	Fmk	79,463: 52
Moskov-Kiev-Voronesch järnvägslån af 1895	»	49,600: —
Aktier 6,640 mk och bankdepositioner 41,000 mk	»	47,640: —
Skuldsedlar å	»	35,000: —
Resterande medlemsafgifter . . .	»	955: —
Hos arkivarien	»	140: 06
A löpande räkning i Föreningsbanken	»	4,786: 39
Kassa 71 mk 88 p. och upplupna räntor 1,942 mk 62 p.	»	2,014: 60
	Fmk	219,599: 57

Kredit.

Victor Höckerts testamentsfond .	Fmk	81,582: 09
Maria Lindemans d:o	»	5,493: 33
Stiftarenas fond	»	103,396: 53
Ständiga medlemmars fond . . .	»	11,322: 62
Vinst- och förlusträkning	»	17,805: —
	Fmk	219,599: 57

Fondernas sammanlagda belopp hade under året ökats med 5,227 mk 02 p.

Då såväl räkenskaper som Sällskapets utgifna skrifter visa, att berömvärd omvårdnad ägnats Sällskapets angelägenheter under nu ifrågavarande år, få vi tacksamt tillstyrka för året full ansvarsfrihet åt Sällskapets styrelse.

Helsingfors, 2 februari 1901.

Ab. Landén. *Viktor Öhberg.*

— —

Funktionärernas sammanträde den 14 februari 1901.

Skreds till uppgörande af budget för innevarande år och beslöts att förelägga Bestyrelsen följande förslag till inkomster och utgifter:

Inkomster:

Årsafgifter	Fmk	6,000: —
Intressen och dividender	»	10,000: —
Försäljning af skrifter	»	500: —
Bidrag ur Längmanska fonden	»	500: —
Statsbidraget	»	8,000: —
Summa	Fmk	25,000: —

Utgifter:

A) Under föregående år beviljade anslag, som ännu ej utbetalats:

N. G. af Schulténs memoarer	Fmk	1,400: —		
Teologins studium vid Åbo universitet II	»	4,000: —		
M. Choraei bref	»	2,000: —		
J. Freses vitterhetsarbeten . .	»	2,500: —		
John Julins reseberättelse . .	»	2,500: —		
Pehr Kalms resa I	»	2,700: —		
A. Chydenii biografi	»	3,000: —		
Calonii bref till Porthan . .	»	3,000: —		
Ridd. och Adelns protokoll .	»	2,500: —		
Förhandlingar och Uppsatser XIV	»	3,600: —	Fmk	27,200: —
Härifrån afgår behållningen för 1900			Fmk	17,805: —
		Summa	Fmk	9,395: —

B) Anslag för år 1901:

Ränta till stiftarenas fond	Fmk	5,000: —
Aflöningar	»	600: —
Transport	Fmk	14,995: —

	Transport Fmk	14,995: —
Förvaltnings- och distributionskostnader . . .	»	1,600: —
Resestipendier	»	800: —
Runebergsbiblioteket	»	500: —
Tryckningsbidrag för Nyland V	»	500: —
D:o för Österbottens svenska kommuner . .	»	200: —
Tillskottsanslag för Förh. och Uppsatser XIV	»	1,000: —
Choraei vitterhetsarbeten	»	3,000: —
K. Grots korrespondens	»	1,500: —
För oförutsedda ändamål	»	905: —
	Summa Fmk	25,000: —

Arvid Hultin.

B e s t y r e l s e n s extra sammanträde den 15 februari 1901.

Ordföranden redogjorde för orsaken till mötets sammankallande.

Från ministerstatssekreteraren v. Plehwe hade i dessa dagar hit anländt en skrifvelse af innehåll, att H. M:t Kejsaren vid skedd föredragning bifallit till att de tidigare å statssekretariatet uppbevarade handlingar, som under åren 1882 och 1886 blifvit till Finlands statsarkiv öfverlämnade, finge af statssekretariatet återfordras för att öfverlämnas till förvar i Kejs. regeringskonseljens arkiv, samt att statsrådet Behrendts blifvit utsedd att emottaga berörda handlingar.

Den ifrågavarande samlingen utgöres af två serier:

1) Äldre serien, innehållande aktstycken från 1808—1811, tillkomna då Speranski var föredragande för finska ärenden. Samlingen, som i 302 akter innehåller våra viktigaste statshandlingar, öfverlämnades till statsarkivet år 1882;

2) Yngre serien, innehållande statssekretariatets och den samtidigt därmed inrättade äldre finska komiténs handlingar för åren 1811—1825. Den öfverlämnades till statsarkivet 1886 och omfattar 213 fascikler.

Enär intet stadgande förefinnes om att dessa handlingar skola öfverlåtas till Finlands statsarkiv, kunde ministerstatssekreteraren anse sig befogad att återfordra desamma, dock endast under förutsättning, att de såsom en landets tillhörighet komme att förvaras i statssekretariatet och där vårdas af dess tjänstemän. Men reskriptet innebär ett öfverlåtande af dessa våra statsakter till ett ryskt arkiv, således ett afhändande af en landets egendom.

Ordföranden meddelade, att Historiska samfundet beslutit ingå till högsta ort med en hemställan om att dessa handlingar, såsom varande finsk nationalegendom och af oskattbart värde för forskningen i vår inre historia, måtte få för all framtid förvaras inom Finland.

Då Svenska Litteratursällskapet utgifver historiska arbeten och handlingar och således äfven beröres af denna åtgärd, hade Ordföranden velat inhämta Bestyrelsens mening, huruvida något steg från Sällskapets sida borde företagas för att om möjligt söka afvärja, att landet genom ofvan relaterade åtgärd skulle beröfvas en sin dyrbaraste nationalegendom.

Efter en längre diskussion, hvarunder Bestyrelsens samtliga medlemmar uttalade sig för att något borde göras i det af Ordföranden angifna syftet, beslöts på förslag af Ordföranden att genom en deputation till Viceordföranden i senatens ekonomie departement, under hvars närmaste tillsyn statsarkivet står, öfverlämna en så lydande skrifvelse:

Till Herr Vice Ordföranden i Kejserliga Senatens Ekonomie Departement.

Då Svenska Litteratursällskapet i Finland erfarit, att fråga blifvit väckt om att en del i Finlands statsarkiv förvarade handlingar, hänförande sig till Finlands historia under åren 1808—1825, skulle öfverlämnas till Kejserliga regeringskonseljens arkiv i S:t Petersburg för att där förvaras, får Sällskapet härmed vända sig till Kejserliga Senatens Vice Ordförande med en vördsam hemställan i denna fråga, som så nära berör Litteratursällskapet, hvars arbete väsentligen gått ut på att belysa Finlands historia under såväl äldre som nyare tider.

Att ifrågavarande handlingar fortfarande förblefve obehindradt och lätt tillgängliga för finska forskare, tyckes från vetenskaplig synpunkt vara sa mycket viktigare, som de angå ett betydelsefullt skede i Finlands utveckling: tiden för och närmast efter dess förening med Ryssland. Dessa handlingar måste därutöfver räknas bland Finlands dyrbaraste nationalegendom, som icke kan öfverlämnas till institutioner, hvilka ej lyda under finsk styrelse.

Med afseende härå finner sig Svenska Litteratursällskapet manadt att vördsammast hemställa hos Herr Vice Ordföranden, under hvars närmaste tillsyn Finlands statsarkiv står, det Herr Vice Ordföranden ville i görligaste mått bevaka den inhemska historieforskningens intresse i denna sak och åt landet söka bevara nämnda betydelsefulla handlingar. Helsingfors den 15 februari 1901.

A Svenska Litteratursällskapets vägnar:

(Underskrifter).

Till medlemmar af deputationen utsågos Ordföranden och Viceordföranden.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 21 februari 1901.

Vid anställdt val af Funktionärer återvaldes till ordförande professor M. G. Schybergson, till viceordförande professor I. A. Heikel, till arkivarie lektor Elis Lagerblad, till skattmästare direktör Sigfr. Kullhem samt till sekreterare biblioteksamanuensen Arvid Hultin, hvilka samtliga vid valet erhöllo 9 röster.

Det af Funktionärerna uppgjorda budgetförslaget för året granskades och godkändes.

Från Sällskapets folkloristiska komité hade ingått följande utlåtande och förslag:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sällskapets Folkloristiska komité har härmed äran afgifva utlåtande öfver de af senaste års stipendiater inlämnade samlingar samt förslag rörande anordnandet af de folkloristiska och lingvistiska insamlingarna under instundande sommar.

Af de senaste år utsända fyra stipendiaterna hafva tre hittills inlämnat sina samlingar jämte reseberättelser, nämligen herrar K. H. Knuts, Filip Sundman och Otto Hannus, hvaremot stipendiaten för västra Finland, herr Hugo Fagersten, ännu icke fullgjort sin skyldighet i detta afseende.

Mot herr *K. H. Knuts'* samlingar af ortnamn från Bromarf hafva inom komitén särskilda detaljanmärkningar framställts, men kan komitén dock vitsorda samlingarna öfverhufvud såsom rikhaltiga och goda, och tillåter sig komitén på den grund föreslå utbetalandet at herr Knuts af den återstående fjärdedelen af hans stipendium.

Herr *Filip Sundmans* samlingar af historiska och lokaltraditioner, lekar, gåtor, ordspråk m. m. från Lojo, Sjundeå och Kyrkslätt socknar af Lojo härad äro visserligen icke så rikhaltiga, som komitén skulle väntat, men äga dock det värde, att komitén ansett sig böra föreslå äfven herr Sundman till utbekommande af den å hans stipendium innestående summan.

Granskningen af stipendiatens för Österbotten, herr *Otto Hannus'* samlingar, hvilka inlämnats alltför sent för att de till instundande bestyrelsemöte skulle hunnit genomgås af komiténs samtliga medlemmar, har af komitén uppdragits åt magister Ernst Lagus.

Hvad beträffar de lingvistiska och folkloristiska insamlingarna under instundande sommar, tillåter sig komitén föreslå, att nu likasom förlidet år fyra stipendier à 200 mk måtte anslås lediga att hos Bestyrelsen ansökas, nämligen

ett stipendium för uppteckning, i enlighet med de af Bestyrelsen för ändamålet fastställda instruktioner, af svenska *ortnamn* i *Sastmola* socken och *Hvittisbofjärd* kapell af Satakunda;

ett stipendium för uppteckning af *historiska och lokaltraditioner, lekar, spel, gåtor, ordspråk, skrock och vidskepliga bruk* samt, om möjligt, *dansmelodier*, i *Esbo* och *Helsinge* socknar i Nyland;

ett stipendium för uppteckning af *historiska och lokaltraditioner, lekar, spel, gåtor, ordspråk, skrock och vidskepliga*

bruk samt, om möjligt, *dansmelodier,* i *Kimito* socken jämte *Dragsfjärd* och *Västanfjärd* kapell samt *Finby* kapelli Egentliga Finland; samt

ett stipendium för uppteckning af *dansmelodier* samt *lekar, spel, gåtor och ordspråk,* i *Öfvermark, Pörtom, Närpes* och *Korsnäs* socknar i Österbotten.

Slutligen har komitén, med hänsyn till det redan betydande omfånget af de folkloristiska och lingvistiska samlingar, hvilka förvärfvats af Sällskapet, ansett sig böra föreslå, att Bestyrelsen ville uppdraga åt lämplig person, som vore därtill hugad, att mot skäligt arvode uppgöra en förteckning jämte nödiga register öfver nämnda samlingar.

Helsingfors den 18 februari 1901.

A. O. Freudenthal.

Ernst Lagus. *Herman Vendell.*
R. F. v. Willebrand. *Hugo Bergroth.*

Komiténs förslag godkändes och beslöts att Sällskapets stipendiater framdeles skulle få lyfta tre fjärdedelar af det dem beviljade stipendiet vid anträdandet af resan, den återstående fjärdedelen först sedan de insända samlingarna af resp. granskare blifvit godkända. Stipendierna skulle anslås lediga på mötet i februari, ansökningarna inlämnas före den 10 april och beslut om stipendiernas fördelning i regeln fattas på Bestyrelsens sammanträde i april.

Åt rektor E. Lagus lämnades i uppdrag att uppgöra en förteckning jämte register öfver Sällskapets folkloristiska samlingar, och skulle arvode härför utbetalas enligt förslag af folkloristiska komitén.

Anmäldes att stipendiaten H. Fagerstén insändt en del af sina samlingar, åtföljda af en reseberättelse. Dessa skulle granskas på vanligt sätt.

Komitén för Runebergsbiblioteket afgaf följande årsberättelse:

Berättelse öfver Svenska Litteratursällskapets Runebergsbiblioteks uppkomst, verksamhet och tillväxt under året 1900.

Sedan Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet på sammanträde den 16:de november 1899 godkändt ett framställdt förslag om grundläggandet af ett Runebergsmuseum,

och på sammanträdet den 18:de december samma år nedsatt en kommission, som ägde inkomma till Bestyrelsen med förslag angående planens realiserande, fastställde Bestyrelsen på sitt sammanträde den 22:dra februari 1900 i hufvudsak det af kommissionen uppgjorda förslaget, enligt hvilket inrättningen skulle benämnas *Svenska Litteratursällskapets Runebergsbibliotek,* hvarjämte till medlemmar i den biblioteks-komité, som skulle handhafva vården af bibliotekets angelägenheter, utsågos undertecknade, bland dem undertecknad Lagus till bibliotekets föreståndare. Som ordförande i komitén har enligt instruktionen föreståndaren för biblioteket fungerat, och till ekonom för inrättningen valde komitén inom sig, på möte den 25:te februari, undertecknad Lagerblad.

I början af april månad införde komitén i fem hufvudstadstidningar ett så lydande upprop:

Sedan Svenska Litteratursällskapet beslutit att inrätta ett Runebergsbibliotek, som komme att inrymma alla slags litterära alster, belysande J. L. Runebergs lif och diktning, konstverk eller afbildningar af sådana samt musikkompositioner, hänförande sig till den store skaldens dikter, tager sig den af Litteratursällskapet tillsatta komitén för Runebergsbiblioteket friheten att vända sig till ärade landsmän med en förbindlig anhållan, att biblioteket måtte bli ihågkommet med gåfvor och nödiga upplysningar, hvilka kunna vara detsamma till nytta. Och fästa vi uppmärksamheten vid att biblioteket är afsedt att inrymma samtliga editioner af skaldens skrifter på originalspråket, öfversättningar af dem till finska och utländska tungomål, arbeten och uppsatser om skalden och hans verk, originalmanuskript till skaldens arbeten — för så vidt sådana kunna öfverkommas — bref och andra skrifvelser af hans hand och till honom, musikalier — tryckta och otryckta —, alla slags framställningar i bild af skalden, hans verk, anhöriga, umgängesvänner, orter där han vistats o. s. v., samt öfverhufvudtaget allt likartadt, som för Runebergsforskningen kan erbjuda något af intresse. Äfven ett inlösande emot ersättning kan komma i fråga af medel, som Litteratursällskapet ställt till bibliotekskomiténs förfogande. Runebergsbiblioteket kommer att inrymmas i de vetenskapliga föreningarnas nya hus, således på ett ställe, där samlingarna synas vara i säkert förvar. För influtna gåfvor och öfverhufvud allt, som kan förvärfvas för bibliotekets räkning, kommer redogörelse att i sinom tid meddelas inför allmänheten.

Alla slags närmare upplysningar lämnas med största beredvillighet af undertecknade.

Helsingfors i mars 1900.

Ernst Lagus (Runebergsbibliotekets föreståndare, Högbergsgatan 33), *Elis Lagerblad* (Myntgatan 5), *Thorsten Waenerberg* (Ateneum).

Uppropet hade åsyftad verkan, och under årets förlopp hade biblioteket glädjen att emottaga åtskilliga delvis rätt värdefulla gåfvor af bokförläggare och andra medborgare, för hvilka gåfvor redogörelse lämnats på flere af Bestyrelsens sammanträden. De personer, hvilka ihågkommit Runebergsbiblioteket med föräringar, äro:

Lektor Hj. Appelqvist, e. o. professor El. Aspelin, forstmästar T. J. Blomqvist, ingeniör C. Carstens, studeranden Edgren, kommerserådet G. V. Edlund, med. d:r F. Flodin, fil. mag. K. Flodin, lektor Aug. Furuhjelm, bokhandlar K. E. Holm, biblioteksamanuensen A. Hultin, lektor F. V. Illberg, doktorinnan O. Juslin, fru M. Kiseleffs sterbhus, fru B. Lagus, fil. mag. Ernst Lagus, musikhandlaren Axel E. Lindgren, fröken Anna Nordman, d:r P. Nordmann, fotografen D. Nyblin, fröken B. Quist, skulptören W. Runeberg, intendenten Th. Waenerberg och d:r V. Vasenius.

Förutom det som i gåfvor erhållits, ha för bibliotekets räkning inköpts byster, porträtter, vyer etc. — bl. a. åtskilliga från aflidne artisten Knutsons sterbhus —, böcker m. m. Dessutom ha enligt Bestyrelsens beslut till Runebergsbiblioteket öfverförts alla de manuskript af J. L. Runeberg, hvilka under årens lopp donerats till Svenska Litteratursällskapet och hittills uppbevarats i dess arkiv.

Bibliotekets egendom är katalogiserad i två serier, af hvilka den ena omfattar böcker, noter, manuskript etc., den andra framställningar i bild af skalden, hans anhöriga, omgifning o. s. v. Serien A. innehöll den 31:sta december 1900:

8 originalmanuskript af skalden, bl. a. ett konvolut innehållande bref från J. L. Runeberg till fröken E. Björksten, hvilket får öppnas först 1940;

4 andra manuskript;

61 numror omfattande tryckta upplagor af Runebergs skrifter på svenska, finska och tyska;

16 numror omfattande tryckta musikalier;

7 numror musikalier i handskrift;

16 numror uppsatser och arbeten om Runeberg och hans dikter; — summa 112 numror.

Serien B innehöll samma dag 23 numror.

Dessutom funnos i biblioteket åtskilliga dubletter och diverse.

Af de 500 mark, som Bestyrelsen på sammanträde den 22:dra februari 1900 ställde till bibliotekskomiténs förfogande, hade under året användts 255 mk 65 p., hvadan den 1 januari innevarande år funnos i kassan disponibla 244 mark 35 p. Tablå öfver inkomsterna och utgifterna medföljer som bilaga denna berättelse. Helsingfors den 11:te februari 1901.

Ernst Lagus. Elis Lagerblad. Thorsten Waenerberg.

Svenska Litteratursällskapets i Finland Runebergsbibliotek den 31 december 1900.

Debet.

Anslagskonto:

Af Bestyrelsen beviljadt anslag		500: —
	Summa Fmk	500: —

Kredit.

Omkostnadskonto:			
3 st. bredfolio	18: 40		
1 st. stämpel & pasta	6: 50		
1 st. kopiebok med tillbehör	10: 30		
Frimärken & protokollsbok	3: 45		
Transportkostnader	2: 50		
Renskrifning m. m.	7: 50		
Förgyllda tafvelramar	31: 75		
1 st. brun ram	8: 50		
2 st. kolonner	110: —	Fmk	198: 90
Litterära alsters konto:			
Fänrik Ståls sägner m. fl. arbeten	12: 75		
Fosterländska postkort	3: —	»	15: 75
Konstverks konto:			
Marcus Larsons porträtt i olja	35: —		
1 st. reproduceradt stålstick	6: —	»	41: —
Anslagskonto:			
Behållning till 1901		»	244: 35
	Summa Fmk		500: —

Till föreståndare för Runebergsbiblioteket återvaldes rektor Ernst Lagus samt jämte honom till medlemmar af bibliotekskomitén lektor Elis Lagerblad och artisten Th. Waenerberg.

Det af doktor P. Nordmann vid senaste decembermöte väckta förslaget, att Bestyrelsen till grund för rättstafningen i Sällskapets publikationer skulle lägga den sjunde upplagan af Svenska akademins ordlista, äfvensom verka för att den ifragasatta rättskrifningsreformen skulle vinna allmän anslutning i landet, ajournerades efter en kortare diskussion till nästa sammanträde.

Upptogs till behandling det på senaste möte af doktor P. Nordmann väckta förslaget, att till hundraårsminnet af Henrik Gabriel Porthans dödsdag, som infaller den 16 mars 1904, utgifva en omfattande lefnadsteckning öfver denna vår berömda forskare och fosterlandsvän. Då professor I. A. Heikel numera förklarade sig villig att åtaga sig detta uppdrag, antog Bestyrelsen med tacksamhet hans anbud.

Doktor P. Nordmann meddelade, att fröken Hulda Lundelin i Viborg till Sällskapets arkiv förärat fyra stycken skeppsredarehandlingar, återfunna bland gamla affärsbref på en vind i Viborg, af hvilka dokument följande upplysningar stode att vinna rörande Johan Ludvig Runebergs fader, sjökaptenen L. U. Runeberg:

Den 8 juni 1820 utfärdade Landshöfdingeämbetet i Viborg i öfverensstämmelse med hvad Kejserliga förordningen af den 28 mars 1812 stadgade vederbörligt frihetsbref för fregattskeppet «Hoppet», byggdt i Jakobstad af furu på cravel, mätande $210^7/_{10}$ svåra läster, fördt af skepparen och borgaren i Jakobstad Lorentz Ulric Runeberg samt tillhörigt aflidne grosshandlaren i Viborg Samuel Backmans enka Margaretha Charlotta Backman. Detta bref blef viseradt den 21 april 1821 vid ryska generalkonsulatet i Köpenhamn.

Den 26 juni samma år uttog fru Backman genom sitt ombud och son herr Samuel Backman från magistraten ett intyg öfver att skepparen Runeberg var finsk man och Hans Kejserliga Majestäts undersåte, äfvensom att besättningen utgjordes af finskt sjöfolk. Af Borgmästareämbetets skrifvelse af samma datum framgår, att Capitainen Lorentz Ulric Ru-

neberg stod i beråd att med samma fregattskepp afresa till Liverpool och vidare efter ordres. Besättningen utgjordes af styrmannen Anders Sederholm, en båtsman, en timmerman, sex matroser, fyra jungmän, kock samt en skeppsgosse, hvilka alla namngifvas. Det fjärde dokumentet utgöres af ett af Borgmästare och Råd i Viborg den 26 juni 1821 utfärdadt bevis öfver att fru Backman under ed försäkrat, att ingen annan än hon själf ägde del i skeppet Hoppet, och att försäljning af detsamma ej under något slagsken komme att ske utan att dess för innan till magistraten inlämnats vederbörlig anmälan.

Af dessa handlingar framgår således, att nationalskaldens fader ännu våren 1821 gjorde resor till sjös. Strömborg uppger, att Lorenz Ulrik Runeberg samma år vid 49 års ålder träffades af ett slaganfall, hvars följder bundo honom vid sjuksängen för den återstaende delen af hans lif. När detta slaganfall drabbade honom, är icke till dagen närmare kändt. Fröken Carolina Runeberg, skaldens älsta syster, har om denna händelse i tiden berättat följande. En dag år 1821 infann sig oförmodadt i Jakobstad den såsom död vid ett skeppsbrott ansedde Viktor Runeberg, Lorenz Ulriks näståldsta son (f. 1809). Denna händelse väckte i fädernehemmet den lifligaste glädje, hvilken dock hastigt tog ett sorgligt slut, i det att samma eftermiddag den unge sjömannens fader oförmodadt träffades af slaganfallet.

Pappren öfverlämnades till Runebergsbiblioteket.

Kommunalrådet Ab. Landén hade till Sällskapet förärat tvänne autografer, den ena af G. C. v. Döbeln, den andra af W. M. Klingspor.

Till Runebergsbiblioteket hade af possessionaten Filip Lindfors i Sulkava förärats Runebergs dikt «Skål på Danielsdagen 1845» i handskrift, dock ej med Runebergs handstil; af förlagsfirman Söderström & C:o den af Alb. Edelfelt illustrerade upplagan af «Fänrik Ståls sägner» i praktband samt af herrar Fazer & Westerlunds musikhandel åtskilliga musikalier af M. Wegelius, J. Sibelius m. fl. till ord af Runeberg.

Såsom nya årsmedlemmar i Helsingfors hade antecknat sig fröken Hedvig v. Schantz, ingeniör Arne Wisén och regissör Konni Wetzer.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 21 mars 1901.

Ordföranden framstälde följande förslag:

Då numera icke fullt tre år återstå till den tid, då sekulardagen af Johan Ludvig Runebergs födelse inträffar, torde det icke vara för tidigt att upptaga frågan om huru skaldens minne då på ett Sällskapet värdigt sätt borde firas. Det är naturligtvis främst med bidrag till kännedom af Runebergs lif och skrifter, som Sällskapet vid ett sådant tillfälle borde framträda. En omfattande framställning af Runebergs lif och diktning, hvartill åtskilligt material redan föreligger, borde planläggas, hvars författare finge löfte om ett så betydande pris, i händelse af godkännande, att han skulle kunna ägna sig åt detta arbete såsom sin hufvuduppgift. En annan publikation, innehållande smärre bidrag af flere författare, vore äfven på sin plats. Jag ber att få föreslå, att Bestyrelsen ville utse en komité af förslagsvis tre medlemmar för att taga denna fråga i öfvervägande och så snart som möjligt inkomma med yttrande till Bestyrelsen.

Förslaget vann Bestyrelsens enhälliga godkännande och utsågos till medlemmar af en komité, som skulle taga frågan under ompröfning och till Bestyrelsen inkomma med yttrande och förslag, herrar statsrådet C. G. Estlander, rektor Ernst Lagus och förslagsställaren professor M. G. Schybergson. Komitén ägde, om den så önskade, förstärka sig genom att adjungera en eller flere medlemmar.

Upptogs till slutlig behandling det af doktor P. Nordmann vid senaste decembermöte framställda förslaget:

1) att Bestyrelsen i princip skulle uttala sig för att det af Svenska akademin godkända skrifsättet för svenska språket äfven borde följas i Finland;

2) att Bestyrelsen i Sällskapets publikationer skulle tilllämpa akademins ordlista, så snart sjunde upplagan af densamma utkommit; samt

3) att Bestyrelsen skulle tillsätta en komité, hvilken finge i uppdrag att framlägga ett förslag, huru den ifråga-

satta rättskrifningsreformen lämpligast skulle göras känd för att omfattas af andra litterära föreningar, tidningar, bokförläggare skolor, universitetet och ämbetsverken.

Professor Freudenthal uttalade sig mot förslaget. Han trodde icke att genom dess antagande det afsedda målet, enhetlighet i ortografin, skulle vinnas, då Svenska akademins skrifsätt icke en gång i Sverige hade vunnit allmän burskap. Där tillämpades för närvarande fyra à fem olika rättskrifningssystem. Den senaste upplagan af akademins ordlista ägde visserligen många företräden framför den närmast föregående. De alternativa skrifsätten hade öfvergifvits. Akademin erkände ljudenlighetsprincipen som den riktiga och anslöt sig sålunda till det program, som uppställdes af det stora rättstafningsmötet år 1869. Men hvad som dock gjorde honom mindre benägen för antagandet af förslaget, var att akademin ej velat taga steget fullt ut, utan ännu i flere punkter, särskildt beträffande ä-ljudets teckning, vidhöll ett föråldradt skrifsätt. Då rättstafningsmötets öfvergångsförslag var mera konsekvent och då det här, enligt hans mening, gällde den stora principfrågan, huruvida man på rättskrifningens område skulle gå framåt eller tillbaka, ville han för sin del motsäga doktor Nordmanns förslag och i stället föreslå, att Bestyrelsen skulle afvakta utkommandet af åttonde upplagan af akademins ordlista, då akademin i densamma antagligen skulle gå ett steg längre i ljudenlig riktning.

Doktor Nordmanns förslag understöddes däremot af de flesta af Bestyrelsens medlemmar, hvarvid särskildt betonades de olägenheter för skolundervisningen och för läroboksförfattarne, som föranledts däraf, att tvenne olika rättskrifningssystem följts i vårt land. Fördelarna af en enhetlig ortografi ansågos vara så stora, att för dem alla betänkligheter finge vika.

Bestyrelsens beslut blef, att vid tryckningen af Sällskapets Förhandlingar framdeles följa skrifsättet i sjunde upplagan af Svenska akademins ordlista. Därjämte uttalade Bestyrelsen som önskvärdt att författare, som offentliggöra arbeten i Sällskapets skrifter, äfven ville antaga akademins ortografi enligt sjunde upplagan.

Den senare delen af doktor Nordmanns förslag, gående ut på att Bestyrelsen skulle rikta ett upprop till föreningar, skolor, ämbetsverk m. fl. att ansluta sig till akademins skrifsätt, vann däremot intet understöd och lämnades därför utan afseende.

Från förlagsaktiebolaget Söderström & C:o hade ingått nedanstående skrifvelse:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

I alla Europas kulturstater hafva utgifvits för vidsträckt spridning beräknade uppslagsarbeten, s. k. konversationslexika, redogörande i populär, sammanträngd form för det mänskliga vetandet på skilda områden.

För Finland torde ett litterärt företag af antydt slag ännu pa länge icke kunna påräkna sådant intresse, att framträdandet af ett enkom för vårt land afsedt allmänt konversationslexikon, t. ex. efter mönstret af den äfven i Finland mycket spridda Nordisk Familjebok, kunde anses motiveradt och den nödiga basen för detsamma säkerställd.

Däremot skulle ett uppslagsverk, hvars innehåll vore begränsadt uteslutande till Finland, dess natur, dess historia, dess kulturförhållanden, statsskick, offentliga och ekonomiska lif, vetenskap och konst, märkligare personligheter m. m. hafva en specifik uppgift att fylla. Det skulle i den bekväma, lätt tillgängliga formen af ett uppslagsverk gifva en sammanträngd totalbild af Finlands natur och folk i alla deras lifsföreteelser under förgången och närvarande tid. Undertecknade hafva beslutit göra ett försök att åstadkomma ett arbete af antydd art.

Vårt land, en uppslagsbok öfver Finland, vore sålunda afsedd att blifva en skattkammare för koncisa, pålitliga upplysningar angående eget land och folk. Arbetet finge den tacksamma uppgiften att tjäna såsom en väl underrättad, säker vägvisare på det fosterländska vetandets fält, hvars allmänna odling och popularisering är af obestridlig, hög nationell betydelse.

Arbetet i fråga komme att i alfabetisk följd innehålla kortfattade, sakrika artiklar angående följande ämnen:

A) Finlands naturbeskaffenhet (geologi, hydrografi m. m.). Flora. Fauna. Geografi.

B) Historia. Arkeologi. Etnografi och folklore.

C) Statsskick. Sociala förhållanden. Statistik. Näringslif (jordbruk med dess binäringar; sjöfart och handel; industri m. m.).

D) Vetenskap, litteratur, konst.

Ett uppslagsverk af den mångsidighet och omfattning som det här berörda kan icke åstadkommas utan intresserad samverkan af en mängd sakkunnige på de särskilda kunskapsområden arbetet komme att beröra.

Med afseende härå tillåta sig undertecknade till Svenska Litteratursällskapet rikta en förbindlig förfrågan, huruvida Sällskapet vore villigt att skänka företaget sitt värdefulla understöd. Detta kunde gifvas såväl genom utarbetandet af en förteckning öfver de uppslagsord, hvilka enligt Sällskapets mening borde i arbetet intagas, som genom föreslåendet af lämpliga medarbetare för det särskilda område Sällskapets verksamhet omfattar. För artikelbidragen komme författarehonorar att erläggas.

Arbetets redigering komme att ledas af en redaktionskomité, som ägde att i samråd med herrar medarbetare fördela artiklarna, hvilka komme att efter behof illustreras, att disponera öfver utrymmet m. m. samt att i allmänhet vaka öfver att arbetets program likformigt och konsekvent genomföres, äfvensom att utgifningen bedrefves möjligast snabbt.

Arbetet, som utkommer på svenska språket, och är afsedt att, om det visar sig ekonomiskt möjligt, utgifvas jämväl på finska, komme att publiceras häftevis. Efter ungefärlig beräkning komme det att omfatta 6 delar om circa 1,000 dubbelspaltiga sidor i lexikonformat.

En skrifvelse likalydande med denna har aflåtits till landets samtliga vetenskapliga, tekniska och litterära samfund.

Ett meddelande därom, huruvida vi kunna från Sällskapets sida påräkna den medverkan, hvarom vi vågat anhålla, utbedja vi oss att få emottaga, om möjligt senast den 25 instundande mars.

Företagets genomförande är självfallet i väsentlig grad beroende på måttet af det intresse landets vetenskapliga och litterära kretsar visa detsamma.

Högaktningsfullt

Söderström & C:o.

Förlagsaktiebolag, Helsingfors.

Beslöts att i svarsskrifvelse till bolaget meddela, att Bestyrelsen förklarat sig ense om nyttan och gagneligheten af det ifrågasatta arbetet och omfattade det af bolaget tagna initiativet till företaget med all sympati, men att Bestyrelsen icke kunde åtaga sig utarbetandet af en förteckning öfver

uppslagsord, som borde i arbetet intagas, ej heller för närvarande såg sig i tillfälle att hänvisa till några personer, som vore villiga att blifva medarbetare på det område Sällskapets verksamhet omfattar.

På grund af utlåtande af rektor E. Lagus godkändes de af stipendiaten O. Hannus insända folkloristiska samlingarna, och skulle den återstående fjärdedelen af det honom beviljade stipendiet utbetalas med 50 mark. Då stipendiaten Hannus ännu ej insändt reseberättelse, beslöts att affordra honom sådan till nästa sammanträde.

Däremot blefvo stipendiaten H. Fagerstens folkloristiska uppteckningar på förslag af herr Lagus icke godkända, enär han besökt endast en del af de socknar han fått i uppdrag att genomforska, icke följt det program, som anvisats honom för uppteckningarna, och då hans insända samlingar voro knapphändiga och nästan värdelösa. Det ännu olyftade beloppet af det honom beviljade stipendiet skulle därför innestå.

Följande nya medlemmar hade sedan senaste sammanträde anmälts:

Ständiga medlemmar: Vicehäradshöfding Karl Suckdorff från Helsingfors, friherrinnan Emilie Segerstråle (Borgå) samt godsägaren E. Pentzin och friherre E. Stjernvall från Mäntsälä.

Årsmedlemmar: Helsingfors: fröken Signe Stjernereutz.

Borgå: Trafikchefen C. R. Bäcklund, prokurist Torsten Eklöf, handlanden Rudolf Flodman, döfstumskolelärarinnan M. af Forselles, kontorsskrifvaren John Granlund, internatföreståndarinnan E. Lundell, apotekaren Emil Mikander, studenten Ture Schulman, godsägaren frih. Gustaf Silfverhjelm, förlagsbokhandlaren Verner Söderström och student Einar Thomander.

Hangö: Faktor August Holmberg.

Lovisa: Disponent Gustaf Linderoos och handlanden Ivar Söderström.

Vasa: Ingeniörerna Artur Granfelt och Edv. Levón samt kontorist Edvard Stjernvall.

Viborg: Handlanden John Michailoff och läkaren R. Schatelovitz.

Åbo: General W. von Kræmer.

Till ombudsman i Tammerfors i stället för herr Albin Lagerblad, som afsagt sig uppdraget, utsågs öfverstelöjtnant Richard Becker.

Till offentliggörande i Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» anmäldes af doktor P. Nordmann «En otryckt dikt af J. L. Runeberg», skrifven i fröken Antoinette Rotkirchs minnesalbum den 7 april 1835, samt af statsrådet C. G. Estlander en redogörelse för det första stycket bland Runebergs efterlämnade dikter «Den finska sången», hvilken utgjorde en apologi för Wäinämöinen, som i anledning af en af A. I. Arwidsson år 1820 offentliggjord finsk runa, hvari det heter att den gamle runosångaren var klädd i sju grofva mantlar, hade blifvit föremål för gyckel af skalden Vitalis.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 18 april 1901.

Ordföranden yttrade:

Sedan Bestyrelsen senast sammanträdde, har en högt aktad medlem af vart Sällskap lämnat det jordiska. Öfverinspektorn, prof. Johan Gustaf Frosterus, som den 3 april afled vid nära 75 års ålder, var en af Svenska Litteratursällskapets stiftare och valdes från början till medlem af dess bestyrelse. Vid årsmötet 1894 undanbad han sig omval, men bibehöll äfven därefter ett oförändradt intresse för Sällskapet och dess sträfvanden. Vi erinra oss huru han, då Bestyrelsen lyckönskade honom till fyllda 70 år, lofvade ägna sina sista litterära mödor at Svenska Litteratursällskapet, ett löfte, som på ett vackert sätt infriades genom det bidrag till Finlands konstitutionella historia under det förgangna århundradets tidigare decennier, sam han publicerade i elfte delen af vara «Förhandlingar och Uppsatser». Jag ber de närvarande genom att resa sig från sina platser hedra denna vår vordne medarbetare, som efterlämnar minnet af en i sällsport grad human och fint bildad personlighet.

Därefter meddelade ordföranden, att han jämte sekreteraren hade nedlagt en krans vid professor Frosterus' jordfästning samt därvid å Bestyrelsens vägnar uttalat några minnesord.

På förslag af doktor P. Nordmann beslöts att framdeles i Sällskapets »Förhandlingar och Uppsatser» införa minnesteckningar jämte porträtt öfver aflidne medlemmar af Bestyrelsen. Åt doktor Nordmann uppdrogs att skrifva en lefnadsteckning öfver professor Frosterus.

Upplästes följande utlåtande och förslag från Sällskapets folkloristiska komité:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sällskapets Folkloristiska komité, hvilken numera granskat de till Sällskapet inlämnade ansökningarna om stipendier för folkloristiska och lingvistiska uppteckningar under sommaren 1901, har härmed äran till Sällskapet återställa nämnda ansökningar.

Stipendiet för uppteckning af *svenska ortnamn i Sastmola* socken och *Hvittisbofjärd* kapell af Satakunda har ansökts af icke mindre än sju personer, nämligen: studeranden Hugo J. Ekholm i Helsingfors, folkskolläraren Probus Karlsson i Hangö, folkskollärarinnan Eva V. W. Lundell i Björneborg, folkskolläraren Emil Norrback i Sideby, seminaristerna Axel Teir och Frans V. Teir i Nykarleby samt folkskolläraren Julius Westerlund i Sastmola; hvarjämte den ena af sökandena till stipendiet för folkloristiska uppteckningar i Esbo och Helsinge, studeranden Filip Sundman, alternativt ansökt äfven Sastmola-stipendiet. Af nyss uppräknade sökande har komitén särskildt velat framhålla tvenne, nämligen studeranden Hugo Ekholm och folkskolläraren Probus Karlsson. Den förstnämnde, som bland annat vid universitetet ägnat sig åt studiet af de nordiska språken, synes ega flere betingelser att lyckas såsom lingvistisk och folkloristisk upptecknare. Då emellertid folkskolläraren Karlsson visat särskildt intresse för den stipendiaten i Sastmola och Hvittisbofjärd föreliggande uppgiften, i det han senaste år i skrifvelse till Sällskapet väckte förslag om utgifvande af ett stipendium för uppteckning af ortnamn i nämnda socknar, har komitén beslutit föreslå hr *Karlsson,* hvars ansökan åtföljes af seminariebetyg öfver synnerligen goda insikter bl. a. i svenska språket, till erhållande af nu ifrågavarande stipendium.

Af de tvenne sökandena till stipendiet för uppteckning af *historiska och lokaltraditioner, lekar, spel, gåtor, ordspråk* m. m. i *Esbo* och *Helsinge* socknar i Nyland, studeranden Filip Sundman och folkskolläraren Algot Jansson i Helsingfors, tillåter sig komitén föreslå hr *Sundman,* hvilken senaste sommar på ett tillfredsställande sätt arbetade som Sällskapets stipendiat, till stipendiets erhållande.

Stipendiet för uppteckning af *historiska och lokaltraditioner, lekar, spel, gåtor, ordspråk, skrock och vidskepliga bruk* samt, om möjligt, *dansmelodier,* i *Kimito, Dragsfjärd, Västanfjärd* och *Finby* i Egentliga Finland har ansökts af seminaristen F. Hj. Rönnblom i Nykarleby och studeranden Torsten Stjernschantz i Helsingfors; och får komitén föreslå att stipendiet tilldelas hr *Stjernschantz,* hvilken förklarat sig kunna uppteckna äfven dansmelodier.

Till stipendiet för uppteckning af *dansmelodier* samt *lekar, spel, gåtor* och *ordspråk* i *Öfvermark, Pörtom, Närpes* och *Korsnäs* socknar i Österbotten har ingen sökande anmält sig.

Helsingfors den 15 april 1901.

A. O. Freudenthal.

Ernst Lagus. *Herman Vendell.*

R. F. v. Willebrand. *Hugo Bergroth.*

Komiténs förslag godkändes till alla delar.

Till Sällskapets Runebergsbibliotek hade förärats af hofrättsrådet Knut Åkesson i Vasa originalupplagan af Serviska folksånger; af friherre R. F. von Willebrand ett häfte innehållande trenne af honom komponerade musikstycken, bl. a. till dikten «Tanken» af Runeberg, samt af professor F. Gustafsson fyra uppsatser angående Runeberg samt några bref, anteckningar m. m. rörande skalden.

Till Sällskapets ombudsman i Lund antogs biblioteksamanuensen A. Malm, som i skrifvelse förklarat sig villig att mottaga uppdraget. Då herr Malm i sitt bref meddelat, att han icke hade sig bekant, hvilka personer å orten voro medlemmar af Sällskapet, uppdrogs åt arkivarien att därom underrätta honom.

Ordföranden erinrade om att statsrådet Wilhelm Lagus den 5 nästkommande maj fyller 80 år och föreslog,

att Bestyrelsen med anledning däraf skulle till Sällskapets åldriga hedersledamot aflåta en adress. Bestyrelsen omfattade enhälligt detta förslag och godkände följande af Ordföranden uppgjorda utkast till adressen:

Till Statsrådet Jakob Johan Wilhelm Lagus den 5 maj 1901.

Svenska Litteratursällskapet i Finland, som har äran att räkna Eder bland sina hedersledamöter, hembär Eder på denna dag, vid fyllda åttatio lefnadsår, genom undertecknade, Sällskapets Bestyrelse, sin vördnadsfulla lyckönskan.

Då Svenska Litteratursällskapet grundlades, hade Ni redan utfört ett omfattande arbete på det klassiska studieområdet och till belysande af vår bildningshistoria. Sällskapet vågade dock räkna på Edert intresse och Eder medverkan äfven för sina uppgifter och hade glädjen att från Eder sida röna ett verksamt tillmötesgående. Såsom ledamot i vår Bestyrelse följde Ni med vaken blick de angelägenheter, som förekommo vid våra sammanträden. Vår första publikation utgick från Eder och efterföljdes af nya tomer och smärre bidrag, frukter af Eder fäderneärfda kärlek till vårt universitet och af Edra ingående forskningar rörande dess öden. Vi tacka Eder för den del Ni sålunda tagit i Sällskapets sträfvanden.

Vi önska Eder en lefnadsafton, som rik på det *otium sapientis,* hvilket de gamla prisade, må förflyta fridfull bland samlade bokskatter och i kretsen af dem, som stå Eder nära. Den tillfredsställelse, som beredes genom medborgares erkännande för ädelt, fosterländskt arbete, kommer Eder därvid i rik mån till del.

Åt Ordföranden och Viceordföranden uppdrogs att å Sällskapets vägnar uppvakta statsrådet Lagus på hans födelsedag och till honom öfverlämna adressen.

Följande nya årsmedlemmar hade anmälts: Svenska akademins Nobelbibliotek och bokhandlaren Karl Börjesson i Stockholm samt docenten J. Mortensen i Uppsala.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 23 maj 1901.

Från ecklesiastikexpeditionen i Kejs. senaten hade ingått följande meddelande af den 17 april 1901:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sedan Litteratursällskapet och Finska Litteratursällskapet, på grund af Ecklesiastik Expeditionens skrifvelse för den 13 Mars 1900, till Kejserliga Senaten insändt förslag till premiering af i landet under år 1899 utkomna skönlitterära arbeten, har Kejserliga Senaten vid af ärendet i dag skedd föredragning, tilldelat författaren J. Brofeldt (Juhani Aho) tvåtusen mark för det af honom utgifna arbetet «Lastuja, neljäs kokoelma», ettusen mark åt skalden Juhana Heikki Erkko för hans «Runoelmia ja ajatelmia» samt likaså ettusen mark åt enhvar af skriftställarene K. Larsson (Larin Kyösti), för dennes «Kulkurin lauluja» och «Ajan käänteessä», filosofiedoktorn Kasimir Lönnbohm (Kasimir Leino), för dennes diktsamling «Runoja», E. Lönnbohm (Eino Leino), för dennes «Ajan aalloilta» samt filosofiemagistern Hjalmar Runeberg (Alceste) för dennes samling «Dikter», att utgå ur de för året 1900 till premier åt förtjente skönlitterära författare på finska och svenska språket reserverade sjutusen mark, äfvensom velat hafva Litteratursällskapet anmodadt att, enligt stadgandet i nådiga brefvet af den 22 februari 1898, i samråd med Finska Litteratursällskapet uppgöra och senast inom utgången af nästinstundande november månad till Kejserliga Senaten insända förslag till premiering af i landet under året 1900 på finska eller svenska språket utkomna skönlitterära originalarbeten, hvilket Ecklesiastik Expeditionen, enligt Kejserliga Senatens beslut, får Litteratursällskapet till kännedom och efterrättelse härigenom meddela.

J. G. Sohlman.

J. N. Bärnlund.

På grund af denna skrifvelse uppdrogs åt professor I. A. Heikel, rektor Ernst Lagus samt magister Arvid Mörne att tillsammans med af Finska litteratursällskapet utsedda delegerade uppgöra det af senaten infordrade för-

slaget. Till suppleanter utsågos biblioteksamanuenserna Emil Hasselblatt och Arvid Hultin. Sällskapets delegerade skulle äga full beslutanderätt i Bestyrelsens namn. Det uppgjorda förslaget skulle genom Bestyrelsen insändas till senaten.

Den på mötet den 21 mars tillsatta Runebergskomitén hade afgifvit följande utlåtande och förslag:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Utsedde till medlemmar i en komité, som ägde inkomma till Bestyrelsen med utlåtande angående ett på Bestyrelsens sammanträde den 21 mars väckt förslag, att Svenska Litteratursällskapet borde vidtaga åtgärder i och för ett värdigt begående af J. L. Runebergs 100:de födelsedag den 5:te februari 1904, ha undertecknade enats om följande:

1) Ett lämpligt medel för hugfästandet af den betydelsefulla dagen vore *stiftandet af ett större pris,* förslagsvis på 5,000 mark, hvilket skulle bära skaldens namn och utdelas för arbeten belysande den svenska vitterheten i Finland. Komiterade ha tänkt sig, att det skulle utdelas hvart femte år på grunder, hvilka framdeles skulle närmare bestämmas, samt att det kapital, hvars räntor härvidlag skulle komma till användning, borde åstadkommas genom insamling på privat väg, hvadan Bestyrelsen som sådan för närvarande icke skulle handlägga detta ärende.

2) Då den *medalj,* som Svenska Litteratursällskapet hade för afsikt att prägla i anledning af Fänrik Ståls sägners 50-års jubileum, icke kunde komma till utförande, har det synts önskvärdt, att Sällskapet till 100-års festen skulle låta i Sverige prägla en minnespenning i anslutning till det af Valter Runeberg gjorda utkastet, om ock komitén ansett det lämpligt att Bestyrelsen i denna punkt icke skulle fatta ett bindande beslut, utan t. v. se tiden an.

3) Högeligen önskvärdt har det synts komitén, att till 100-års festen en utförlig *biografi, behandlande J. L. Runeberg och hans verk,* genom sällskapets försorg skulle se dagen. Utförandet af detta arbete borde anförtros åt fullt kompetent person, och borde, sedan manuskriptet inlämnats till samt gillats af Bestyrelsen, för detsamma betalas, förutom sedvanligt författarearvode, ett pris af 5,000 mark. — Definitivt beslut härom torde dock först i höst behöfva fattas.

4) En *festpublikation,* innehållande uppsatser till J. L. Runebergs minne, har komitén trott kunna åstadkommas utan alltför stora svårigheter. För realiserandet af denna plan

borde på Bestyrelsens septembermöte tillsättas en komité af förslagsvis 5 personer, hvilka af lämpliga författare ägde införskaffa bidrag till minnesskriften i fråga.

5) Till samma tillfälle har en *öfversättning till svenska språket af J. L. Runebergs latinska skrifter*, för så vidt de icke ännu äro öfversatta, synts böra åstadkommas, och kunde de lämpligen tryckas i Sällskapets till årsmötet 1904 utkommande «Förhandlingar och Uppsatser».

6) Att Sällskapet på ett utöfver det vanliga högtidligt sätt skulle *festligt begå sin årsdag 1904*, har synts självfallet, men något beslut i denna punkt torde icke ännu vara af nöden.

Helsingfors den 22:dra maj 1901.

C. G. Estlander. *Ernst Lagus.*

M. G. Schybergson.

Det af komitén uppgjorda programmet godkändes i hufvudsak och skulle instundande höst närmare beslutas angående realiserandet af de väckta förslagen.

Till föredragare vid nästa årsmöte utsågs direktör Martin Wegelius.

Från statsrådet W. Lagus hade Ordföranden fått mottaga en skrifvelse, hvari statsrådet uttalar sin tacksägelse för den vackra hedersbevisning Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse ägnade honom på hans 80-års dag.

Vidare meddelade statsrådet, att han numera slutfört dechiffreringen och kopieringen samt påbörjat den närmare redaktionen af Calonii bref till Porthan, hvarför arbetets tryckning oförtöfvadt kunde vidtaga. Utom detta arbete hade statsrådet för afsikt att i höst eller på vintern börja utgifvandet af ett supplementhäfte till Åbo akademis studentmatrikel, hvilket skulle omfatta omkring 200 sidor i tryck.

Såsom gåfva till Sällskapet öfverlämnade statsrådet en samling af omkring etthundra bref i afskrifter från Bilmark och Tengström från åren 1766 till 1807. Synnerligast den förres bref äro rika på små, men ganska upplysande detaljer beträffande Bilmarks ställning till Mennander o. a.

Utom Calonii bref till Porthan föreslog statsrådet Lagus, att Sällskapet äfven skulle skrida till omedelbar publikation

af öfriga samtidas bref till Porthan, hvilka förvarats i den numera öppnade Porthanska kistan. Förslaget godkändes och uppdrogs åt rektor Ernst Lagus att utgifva desamma.

Ordföranden anmälde, att statsrådet Th. Rein numera vidtagit med förarbetena till utgifvandet af filosofins studium vid Åbo universitet, med hvilket arbete serien «Åbo universitets lärdomshistoria» kommer att afslutas.

Såsom nya årsmedlemmar hade anmälts fröken Anna v. Haartman i Helsingfors, grefve Louis Sparre i Borgå samt stationsinspektor Felix Hedberg i Jyväskylä.

Arvid Hultin.

Bestyrelens extra sammanträde den 7 juni 1900.

Ordföranden hade sammankallat Bestyrelsens i staden vistande medlemmar till extra möte i anledning af ett anbud, som ingått från författaren J. Brofeldt (Juhani Aho), att Sällskapet skulle öfvertaga utgifvandet af en af honom författad biografi öfver A. F. Soldan. Arbetets omfång beräknades till 20 à 30 tryckark, och skulle detsamma förses med 100 á 150 illustrationer, nästan alla af Soldan. Om biografins innehåll meddelade författaren, som öfvervarade sammanträdet, i hufvudsak följande:

Biografin grundar sig på Soldans bref och dagböcker samt hans filosofiska manuskript, och har författaren så mycket som möjligt låtit honom själf tala. Endast från hans vistelse i Paris 1848 saknas något, men författaren har fyllt luckan med utdrag från korrespondenser af S. A. Hedlund, som samtidigt vistades i Paris. Arbetet kan således med skäl anses som svenskt original.

Författaren var öfvertygad om att boken kommer att få spridning, isynnerhet som en del förhållanden, som däri beröras, påminna om de nuvarande i vårt land. Hemkommen från sina irrfärder i Amerika, deltog Soldan lifligt i det nyvaknande daningsarbetet här hemma. Ehuru han ej direkt del-

tog i det politiska lifvet, finnes bland hans manuskript en massa uttalanden i språkfrågan. Han var anti-Hegelian och anti-Snellmanian och kritiserade med stor skärpa dessas nationalitetsteori. Arbetet slutar med en entusiastisk uppmaning till försonligt arbete för fosterlandet, en uppmaning, som kunde vara skrifven för dagen.

Tryckningen af arbetet var afsedd att vidtaga i början af juli, och såsom honorar hade författaren tänkt sig ungefär 100 mark för arket.

Sedan Bestyrelsen därefter tagit förslaget under öfvervägande, beslöts efter en kort diskussion att emottaga arbetet till publikation, och bestämdes arvodet till 100 mark för det svenska originalet i fullt tryckfärdigt skick. Såväl honoraret som tryckningskostnaderna skulle upptagas på nästa års budget. Åt arkivarien uppdrogs att af förläggaren W. Söderström,, som utgifvit den finska upplagan af arbetet, anskaffa clichéerna till illustrationerna.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 19 september 1901.

Till «Förhandlingar och Uppsatser» anmäldes följande bidrag:

af professor K. G. Leinberg «Fredenheims journal öfver hans resa till Åbo»;

af professor A. O. Freudenthal «Skiljaktigheterna mellan finländska svenskan och rikssvenskan upptecknade å Helsingfors svenska landsmålsförenings sammanträden 1893—99»;

af lektor Ossian Grotenfelt «Från Adolf Ivar Arwidssons sista lefnadsår»;

af magister Georg Schauman «G. M. Armfelt om Finlands ställning 1810».

Från Sällskapets korresponderande ledamot doktor Wolrad Eigenbrodt hade ingått följande skrifvelse:

An die Schwedische Litteraturgesellschaft in Finnland.

Die Schwedische Litteraturgesellschaft hatte auf meinen Vorschlag fünfhundert Exemplare meiner Übersetzung von Fähnrich Stahl's Erzählungen vom Verleger (à 1 M.) gekauft, um davon hundert an die Presse und die Übrigen an die Unterzeichner der Kultur-Adresse in Deutschland, Oesterreich, Ungarn, Schweiz & Holland zu verteilen. Hierdurch ist das Hauptwerk der finnländischen Nationallitteratur mit einem Schlage in die Hände einer grossen Anzahl hervorragender Männer gelangt, was mir um so bedeutsamer erschien, als ich annahm, dass die Verbreitung durch Verkauf im Buchhandel nur langsam von statten gehen werde, zumal da die Dichtung in ihrer herben Kraft und Grösse dem litterarischen Tagesgeschmack nicht gerade bequem entgegen kommt. Auch belief sich der Preis auf 3 M. (gewiss an sich niedrig bei solcher Ausstattung), während ursprünglich 2 M. angenommen waren. Die hier im Orginal beiliegende Rechnung des Verlegers Max Niemeyer zeigt, dass ausser jenen 500 Exemplaren bis 20 August 1891 immerhin 540 weitere verkauft worden sind und dass ein Reingewinn von M. 140 erzielt worden ist. Die mir zufallende Hälfte dieses Gewinnes erlaube ich mich im Betrage von M. 70 (siebzig) in diesem Briefe einliegend der Litteraturgesellschaft zu übersenden, mit der Bitte dieses Geld im Interresse Runeberg's zu verwenden, vielleicht als kleinen Beitrag zu den Kosten einer Fortführung von Strömborgs Biografiska anteckningar öfver Runeberg. Eine von Söderström & C:o geplante deutsche Miniatur-Ausgabe mit Edelfelt's Zeichnungen, zu der ich meine Übersetzung mit Freuden zur Verfügung gestellt hatte, ist leider nicht zustande gekommen. Doch gedenke ich eine neue billige Ausgabe zu veranstalten sobald es mir gelungen sein wird, für noch manche mangelhafte Stelle der Übertragung eine bessere Fassung zu finden. Noch wie vor ist es meine Überzeugung, dass Finnland's Ansehen in der Kulturwelt gefördert & gehoben werde durch das allgemeinere Bekanntwerden der Gesänge Runeberg's. Von der Kraft und Herrlichkeit derselben vermag freilich der Übersetzer trotz aller Bemühungen zu seinem tiefen Bedauern keine volle Vorstellung zu geben.

W. Eigenbrodt.

Beslöts att underrätta doktor Eigenbrodt, att Bestyrelsen med tacksamhet mottagit gåfvan och hoppades framdeles

kunna gifva närmare besked om medlens användning. At Funktionärerna uppdrogs att härom inkomma med förslag till Bestyrelsen.

Professor I. A. Heikel, som af sjukdom var hindrad att närvara å mötet, hade i bref till Ordföranden anmält, att han af hälsoskäl såg sig tvungen att definitivt afsäga sig uppdraget att författa H. G. Porthans biografi.

På grund af denna afsägelse beslöts att på nästa sammanträde upptaga frågan om författandet af en biografi öfver Porthan till ny behandling.

Enär professor Heikel förklarat sig äfven önska afgå från delegationen för uppgörande af förslag till premiering af 1900 års skönlitterära produktion, uppdrogs åt suppleanten magister Emil Hasselblatt att träda i hans ställe.

Till medlemmar i komitén för förberedandet af en festpublikation till J. L. Runebergs sekulardag den 5 februari 1904 utsågos statsrådet C. G. Estlander, lektor Elis Lagerblad, rektor Ernst Lagus, artisten Th. Waenerberg och direktören för musikinstitutet Martin Wegelius.

Upplästes följande skrifvelse från professor K. G. Leinberg:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

I det af Svenska Litteratursällskapets dåvarande Ordförande granskade och godkända förordet till den år 1892 utgifna XXII:dra tomen af Sällskapets skrifter, innehållande «Finska Prästerskapets Besvär och Kongl. Maj:ts därpå gifna Resolutioner intill stora ofredens slut», har offentligen uttalats den förhoppning, «att Litteratursällskapet skulle i sinom tid finna utvägar att erbjuda forskningen den återstående delen efter 1721».

Det var ock under en sådan förhoppning, som jag för ett år sedan vände mig till Sällskapets högtärade Bestyrelse med hemställan om publicerande af i fråga varande kulturhistoriska urkundssamlings fortsättning, den jag hopbragt från samma arkiver, som de redan tryckta akterna. Men denna gång kunde till min hemställan bifall icke omedelbart lämnas, emedan «manuskriptet befunnits vara mycket ofullständigt, ity att uppgifter helt och hållet saknades från ett flertal riksdagar», hvarför komiterade, som erhållit i uppdrag att afgifva utlåtande öfver ifrågavarande fortsättning, «föreslogo,

att med arbetets publicerande skulle anstå, tills det blifvit utredt, huruvida handlingarna ej kunde erhållas i mera komplett skick». (Se Förhandlingar och Uppsatser 14: LXXII).

Med anledning häraf har jag anställt forskningar för att om möjligt komplettera ifrågavarande urkundssamling, och har, jämte det jag öfvertygat mig om, att från Svenska Riksarkivet någon vidare skörd af ifrågakomna handlingar icke kan erhållas, jag sökt vinna den äskade fyllnaden från Domkapitlens i Åbo och Borgå arkiver.

Resultatet af dessa mina bemödanden har dock blifvit ganska negativt, i det att i Domkapitels arkiv anträffats allenast *en*, här bilagd, akt, hvarmed ifrågavarande samling kunnat förfullständigas. Att ingen vidare skörd från nästnämnda arkiv och att icke heller från Borgå domkapitels arkiv något mera bidrag till ännämnda samling kan erhållas, framgår ur de svarsskrifvelser, jag tillåter mig härhos bilägga från pastor K. B. Hytönen i Åbo och domkapitelsnotarien pastor Ad. Neovius i Borgå, af hvilka den förre anskaffat fyllnadsakten från arkivet i Åbo.

Då det sålunda visat sig, att någon vidare komplettering af dessa handlingar ej kan åstadkommas, och då desamma i sitt nuvarande omfång i hvarje fall äro egnade att i hög grad belysa vårt folks kyrkliga och sociala förhållanden under det 18:de seklet, så vågar jag, därtill manad af kulturhistoriskt och fosterländskt intresse, ännu en gång ödmjukast anhålla, att Svenska Litteratursällskapet gunstbenäget ville bekosta publicerandet af denna fortsättning till den förut af Sällskapet offentliggjorda urkundssamlingen. Af resp. boktryckerifaktor har denna fortsättning beräknats omfatta 48 ark à 8 sidor af det större format, som begagnats för Sällskapets publikationer, hvartill sedan kommer nödigt antal sidor för registret.

Skulle det emellertid anses olämpligt att publicera de i samlingen glest förekommande akter efter 1756, under förutsatt, högst tvifvelaktig möjlighet, att önskvärda fyllnader i framtiden kunde anträffas, så tillåter jag mig ännu ödmjukast föreslå, att på titelbladet inom parentes tillades såsom tidsbestämning: (1723—1756).

Helsingfors i september 1901.

K. G. Leinberg.

Med anledning af denna skrifvelse framhölls af medlemmarne i den komité, som tidigare granskat arbetet, att samtliga handlingar af professor Leinberg meddelades in

extenso, ett förfaringssätt, som för aktstycken från en så framskriden tidsperiod måste betraktas som onödig vidlyftighet och medförande alltför stora kostnader vid tryckningen. Tillräckligt för ändamålet vore, om handlingarna skulle meddelas i utdrag, så att endast det hufvudsakliga innehållet af hvarje aktstycke skulle upptagas samt allt öfverflödigt utelämnas. Bestyrelsen omfattade denna mening, och beslöts att därom underrätta professor Leinberg, för den händelse han önskade omarbeta sitt arbete i den föreslagna riktningen samt därefter insända det till Bestyrelsen, som då skulle upptaga frågan till ny behandling.

Artisten Th. Waenerberg meddelade, att han för Runebergssamlingarna hade inköpt professor J. E. Strömborgs byst af Walter Runeberg.

Rektor Ernst Lagus anmälde, att han enligt Bestyrelsens uppdrag utarbetat en förteckning öfver Sällskapets folkloristiska samlingar samt meddelade med ledning af denna katalog följande generella öfversikt af samlingarnas innehåll:

Inalles äger Svenska Litteratursällskapet 77 samlingar folklore.

Af dem ha 41 sammanbragts af Sällskapets stipendiater, hvilka i stipendier uppburit 8,450 mk, i gratifikationer, förutom diverse böcker, 925 mk.

Dessutom ha erhållits till skänks eller inlösts 36 samlingar, för hvilka utbetalats 3,347 mk, förutom diverse böcker.

Sällskapets kontanta utgifter för sina folkloristiska samlingar ha således uppgått till 12,722 mark plus några tiotal mark till inköp af böcker.

Inalles har Sällskapet utsändt och emottagit samlingar af 28 skilda stipendiater, nämligen V. Allardt 1890, K. A. Björksten 1890, I. A. Björkström 1894, K. O. Danielson 1899, K. Ekman 1890, 1891 och 1892, H. Fagersten 1900, E. Finne 1899, J. Finnäs 1893, 1894, M. Forss 1897, O. Hannus 1900, A. Jakobsson 1895, K. F. Juselius 1896, W. Karsten 1896, 1897, J. Klockars 1889, K. H. Knuts 1900, J. A. Nygren 1892, S. Perklén 1891, 1895, Th. af Reeth 1891, K. Sjöberg 1897, 1898, J. A. Sjöblom 1894, J. Smeds 1888, J. A. Strandberg 1895, 1896, H. Ståhl 1889, F. Sundman 1899, 1900, A. Takolander 1898, 1899, M. Thors 1890, 1891, 1892, 1893, J. Thurman 1889, J. Torckell 1893, 1895.

Förutom af dessa stipendiater, ha af följande 14 personer större eller mindre samlingar inlämnats till Sällskapet: Anna Bengelsdorff, Ida Blomqvist, J. Dahlbo, G. A. Helsingius, E. Norrback, K. P. Pettersson, H. R. A. Sjöberg, O. R. Sjöberg, R. J. Sjöblom, P. Stade, U. Stadius, K. Westerlund, M. Åkerlund, H. Öller. En samling har insändts af onämnd, en har inlämnats af «Österbottniska studenter».

Utlåtande till Bestyrelsen öfver inlämnade samlingar ha afgifvits: af H. Bergroth 1 gång, af Landsmålsföreningens etnografiska komité 1 gång, af A. O. Freudenthal 12 gånger, af E. Lagus 52 gånger, af H. Vendell 2 gånger, af Folklorekomitén 2 gånger, af M. Wegelius 2 gånger.

Af samlingarna innehålla 34 stycken uppteckningar från Österbotten, 29 från Västra Finland och 16 från Nyland. Dessutom finnas två samlingar från Estland.

Uppteckningar föreligga från inalles 26 namngifna kommuner i Österbotten, 25 i Västra Finland och 19 i Nyland. I några samlingar angifvas icke resp. socknar, utan endast landskapen.

I följande tabell meddelas en summarisk öfversikt öfver samlingarnas art och beskaffenhet från de skilda landskapen, äfvensom uppgift angående numrornas, eventuelt samlingarnas, antal. I flere fall är det nämligen icke görligt att något så när noggrant angifva antalet numror i resp. samlingar. — Att i slutsummorna ingå ett stort antal varianter af samma hufvudnumror är självfallet.

	Österbotten.	Västra Finland.	Nyland.	Estland.	Summa.
Sagor	290	241	170	50	751
Sägner och traditioner	c. 160	c. 100 + 1 saml.	5 saml.	—	c. 260 + 6 saml.
Anekdoter	20	18	61	—	99
Gåtor	446	554	367	70	1,437
Ordstäf, talesätt	1,101	1,269	1,560	39	3,968
Ord	1,400	25,055	342	425	27,222
Visor med melodi	584	857	118	—	1,559
» utan »	1,523	361	182	47	2,113
Sånglekar med »	100	193	113	—	406
» utan »	50	95	231	—	376
Dansmelodier	233	51	87	—	371
Barnrim etc.	302	23	11	—	336
Minnesverser	260	496	3	—	759
Lekar	124	160	6	—	290
Skrock och vidskepelse	c. 476 + 4 saml.	534 + 3 saml.	15 + 2 saml.	8	c. 1,033 + 9 saml.
Seder och bruk	35 + 4 saml.	17 + 2 saml.	1 saml.	—	52 + 7 saml.

	Öster-botten.	Västra Finland.	Nyland.	Est-land.	Summa.
Huskurer och omlag-ningar	145 + 2 saml.	—	4 + 1 saml.	—	149 + 3 saml.
Spådomar, tydor	43 + 1 saml.	135	5 + 1 saml.	—	183 + 2 saml.
Brefafskrifter	—	28	1	—	29
Bomärken	325	181	15	116	637
Ortnamn	1,500	2,866	1,860	—	6,226
Språkläror	—	1	1	—	2
Växt- och djurnamn	3	2 saml.	—	—	3 + 2 saml.
Diverse	152	c. 380.	2	13	c. 547

Ernst Lagus.

För detta arbete beviljades åt rektor Lagus ett arvode af 300 mark.

Arkivarien meddelade, att följande arbeten för närvarande voro under tryckning: 1:o Jakob Freses Valda skrifter, utgifna af Arvid Hultin; 2:o Mikael Choraei Valda dikter, utgifna af Ernst Lagus; 3:o Calonii bref till Porthan, utgifna af Wilh. Lagus; 4:o Ridderskapet och adelns protokoll vid 1809 års landtdag, utgifna af Elis Lagerblad; 5:o En idéernas man (A. F. Soldan) af Juhani Aho; 6:o Teologins studium vid Åbo universitet, 2:a delen, af Herman Råbergh; 7:o Biografiska undersökningar om Anders Chydenius, af Georg Schauman samt 8:o Förhandlingar och Uppsatser, 15:de delen.

Äldre amanuensen Georg Schauman hade genom sekreteraren anhållit att af sitt under tryckning varande arbete «Biografiska undersökningar om Anders Chydenius» få taga ett större antal öfvertryck, enär hans afsikt vore att låta ventilera arbetet såsom akademisk afhandling. Efter en kortare diskussion bifölls denna anhållan, dock med villkor att författaren skulle deltaga i tryckningskostnaderna för arbetet proportionellt i förhållande till storleken af den upplaga han önskade taga för det uppgifna ändamålet.

Professor Elfving, som uttalat sig för att författarearvode i ifrågavarande fall ej skulle utbetalas, anmälde sin afvikande mening till protokollet.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 17 oktober 1901.

Enär af skattmästaren anmäldes, att det enligt senatens skrifvelse af den 24 september 1896 åt Sällskapet beviljade årliga understöd ur allmänna medel till ett belopp af 8,000 mark, att från början af 1897 utgå i fem års tid, med innevarande år upphör, beslöts att omedelbart ingå till H. K. Majestät med anhållan, att Sällskapet fortfarande måtte hugnas med ett årligt understöd af allmänna medel, samt att beloppet af detsamma i anseende till den betydliga utvecklingen af Sällskapets verksamhet under de senaste åren måtte höjas till 10,000 mark, att från början af år 1902 utgå i tio års tid. Åt Funktionärerna uppdrogs att ombesörja skrifvelsens uppsättande och inlämnande till senaten.

Funktionärernas förslag, att den af doktor W. Eigenbrodt såsom gåfva till Sällskapet öfverlämnade summan af 70 rmk skulle ställas till Runebergsbibliotekskomiténs förfogande för att af densamma användas till inköp af exemplar af rara editioner af Runebergs verk, godkändes. Och skulle herr Eigenbrodt i bref underrättas om beslutet.

Sedan professor I. A. Heikel på grund af hälsoskäl afsagt sig författandet af en biografi öfver Henrik Gabriel Porthan till hundraårsdagen af hans död, som infaller den 16 mars 1904, gafs detta uppdrag åt ordföranden professor M. G. Schybergson.

Ett af arkitekten Jac. Ahrenberg inlämnadt manuskript om «Viborgska adeln, dess institution, dess riddarhus och dess upplösning» öfverlämnades till granskning åt Ordföranden och aktuarien T. Hartman.

Skattmästaren anmälde, att kollegan A. E. Frosterus i Kuopio som frivillig gåfva till Sällskapet öfverlämnat en summa af 20 mark.

Till publikation i «Förhandlingar och Uppsatser» antogs en af äldre amanuensen Georg Schauman inlämnad kortare uppsats «Landtdagsförberedelser c:a 1820».

Följande nya medlemmar i Sällskapet hade anmälts:

Af ombudsmannen i Kuopio, hofrådet Timgren, såsom ständiga medlemmar häradshöfding E. J. Ingman och forstmästaren M. v. Zansen samt som årsmedlemmar baningeniör Otto Axelin, vicehäradshöfding Carl H. E. Borg, ölbryggaren C. A. Clareus, konsul Birger Hallman, arkitekten J. Eskil Hinderson, kommunalläkaren V. Inberg, kommerserådet Isak Löf, kapten Max Modeen, borgmästaren F. O. Möller, bankkommissarien B. A. Niska, stadsläkaren Adolf Nordberg, ingeniör J. F. Smedberg, bankdirektörerna Karl Streng och E. Sundqvist samt magister Axel Timgren;

af ombudsmannen i Borgå, döfstumskoleföreståndaren Ossian Wichmann, såsom ständig medlem fröken Ida Strömborg.

I Helsingfors hade magister Bernhard Estlander anmält sig såsom ständig medlem af Sällskapet.

Arvid Hultin.

Funktionärernas sammanträde den 31 oktober 1901.

Enligt Bestyrelsens uppdrag beslöts att till Kejs. senaten inlämna en så lydande skrifvelse med anhållan om förnyadt statsunderstöd för Sällskapet:

Enär det af Eders Kejserliga Majestät, enligt Kejserliga Senatens för Finland skrifvelse af den 24 september 1896, åt Svenska Litteratursällskapet i Finland, för fortsättande af dess vetenskapliga verksamhet, i nåder beviljade årliga understöd ur allmänna medel af åttatusen (8,000) mark att från början af år 1897 utgå i fem års tid, med innevarande år upphör, vågar Sällskapet i djupaste underdånighet anhålla, det täcktes Eders Kejserliga Majestät i nåder fortfarande hugna Sällskapet med ett årligt understöd ur allmänna medel samt att beloppet af detsamma i anseende till den betydliga utvecklingen af Sällskapets verksamhet under de senaste åren måtte höjas till tiotusen (10,000) mark att från början af år 1902 utgå i tio års tid. Och vågar Sällskapet till stöd för denna sin anhållan i djupaste underdånighet anföra följande:

Under den tid af sexton år, som förflutit, sedan Svenska Litteratursällskapet i Finland stiftades, har det förunnats Sällskapet att utöfva en icke obetydlig verksamhet, förnämligast genom utgifvandet af sina skrifter, men äfven genom årliga litterära pris och understöd för insamlande af folkdiktning samt andra litterära företag, som öfverensstämt med Sällskapets syften. Nämnda skrifter lämna, såsom Sällskapet vågar hoppas, värdefulla bidrag till den inhemska litteratur- och kulturhistorien samt språkforskningen, hvilka bidrag utan Sällskapets medverkan och understöd till större delen antagligen icke kommit att se dagen. Bland större publikationer må särskildt nämnas de Porthanska brefsamlingarna, de ofrälse standens protokoll vid Borgå landtdag, Åbo akademis studentmatrikel, Åbo universitets lärdomshistoria, hvaraf redan åtta volymer utkommit, den nyligen påbegynta serien Finlands Svenska vitterhet, Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser», af hvilka fjorton delar utkommit.

Men det ligger i sakens natur, att då flertalet af Sällskapets publikationer till sitt innehåll är af rent vetenskaplig art, och de öfriga företrädesvis vända sig till en vetenskapligt bildad och för vetenskapliga framställningar i populär form intresserad allmänhet, spridningen, utom kretsen af Sällskapets medlemmar, icke kunnat blifva synnerligen stor. Sålunda har Sällskapet af sagda skrifter på få undantag när icke haft någon nämnvärd inkomst. Däremot ha kostnaderna för tills dato utgifna skrifter redan stigit till ett sammanlagdt belopp af 162,088 mark 35 penni, hvarutöfver för arbeten, som äro under utarbetning och tryckning redan anslagits en summa af 27,200 mark.

När Sällskapets Bestyrelse för fem år sedan fann sig föranlåten att vända sig till Eders Kejserliga Majestät med underdånig anhållan om understöd af allmänna medel, hade en af Sällskapets förnämsta inkomstkällor upphört, alldenstund de medlemmar, som vid Sällskapets stiftelse förbundit sig att erlägga en årsafgift af 10 mark i tolf års tid, då till fullo hade inbetalat sina afgifter. Och ehuru sedermera under årens lopp nya medlemmar inträdt i sällskapet, ett vittnesbörd om det intresse, hvarmed Sällskapets verksamhet fortfarande omfattas af allmänheten, har dock det tidigare beloppet af inflytande årsafgifter, uppgående till omkring 8,000 mark, sedermera icke kunnat uppnås. Denna minskning i Sällskapets inkomster inträffade samtidigt med att Sällskapets litterära verksamhet begynte utveckla sig i allt större omfattning. Som bevis härpå må anföras, att under de senaste fem åren, under hvilken tid Sällskapet varit i åtnjutande af

ett årligt bidrag af allmänna medel, af Sällskapets skrifter utkommit inalles 14 volymer (Tomerna XXXIV—XLVII). Och under senaste år har denna verksamhet yttermera tillväxt, såsom bland annat framgår däraf, att för närvarande följande nio arbeten äro under tryckning: Ridderskapet och Adelns protokoll vid 1809 års landtdag, Calonii bref till Porthan, utgifna af statsrådet W. Lagus, Teologins studium vid Åbo universitet af biskop Herman Råbergh, Mikael Choraei valda dikter, Jakob Freses valda skrifter, En idéernas man af Juhani Aho, Biografiska undersökningar om Anders Chydenius, Katalog öfver den den svenska litteraturen i Finland under åren 1896—1900, Förhandlingar och Uppsatser, 15:de delen.

Dessutom ha ett stort antal arbeten antagits till utgifning, ehuru tryckningen af desamma ännu ej vidtagit. Bland sådana må nämnas Filosofins studium vid Åbo universitet af statsrådet Th. Rein, en öfversättning i utdrag af geheimerådet K. Grots vidlyftiga, på ryska språket förda korrespondens med rektorn vid Petersburgs universitet Pletneff, en ny upplaga af Pehr Kalms berömda Resa i Nordamerika i fyra delar, senatsledamoten geheimerådet N. G. af Schulténs memoarer m. fl.

Enär Sällskapets egna tillgångar icke förslå för en så omfattande litterär verksamhet, och då densamma synes vara stadd i en betydande tillväxt, vågar Sällskapet hysa den fasta förhoppning, att Eders Kejserliga Majestät täcktes i nåder bevilja Sällskapets anhållan om ett förnyadt understöd af allmänna medel till ett belopp af 10,000 mark om året att från början af år 1902 åtnjutas i 10 års tid.

Härjämte bilägges underdånigst förteckning öfver de af Sällskapet hittills utgifna skrifter samt ett exemplar af Sällskapets öfverhetligt fastställda stadgar.

Enär Sällskapets ombudsman i Heinola magister P. N. Crohns aflidit, beslöts att till possessionaten Isidor Wahlman rikta en förfrågan, huruvida han vore villig att åtaga sig ombudsmannaskapet å orten.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 21 november 1901.

Ordföranden meddelade, att Sällskapet blifvit ihågkommet med en donation å 10,000 mark af nyligen aflidne öfverrevisorsänkan Hedvig Falcken, af hvars testamente nedanstående bestyrkta afskrift hade blifvit till Sällskapet öfversänd:

Undertecknad förklarar härmed min yttersta vilja och testamente vara att vid mitt dödliga frånfälle med min kvarlåtenskap skall förfaras på följande sätt:

1:o) Tiotusen (10,000) mark skall tillfalla Svenska Litteratursällskapet att af detsamma förvaltas såsom en stående fond, hvaraf årliga räntan skall användas till premiering af någon därom förtjänt publikation uti Finlands litteratur- eller kulturhistoria med rätt för sällskapet att för något år innehålla räntan för att därmed öka premiebeloppet för det följande året.

2:o) Tiotusen (10,000) mark skall tillfalla Juridiska Föreningen i Finland eller i händelse af dess upplösning Kejserliga Alexanders Universitetet i Helsingfors att förvaltas såsom en fond, hvaraf årliga räntan skall användas för främjande af svenskspråkig skriftställareverksamhet i juridiska eller nationalekonomiska ämnen.

3:o) Tiotusen (10,000) mark skall tillfalla föreningen «Svenska Folkskolans Vänner» att af densamma förvaltas såsom en fond, hvaraf räntan skall användas för främjande af svenskspråkig folkbildning.

4:o) Femtusen (5,000) mark skall tillfalla Helsingfors stad att förvaltas såsom en fond, hvaraf räntan skall användas såsom belöning åt därom förtjänta elever i svenskspråkiga folkskolor i staden. Och förknippas härmed skyldigheten för staden att i öfligt skick underhålla min jämte min aflidne man Revisorn Frans Falckens graf.

Till verkställare af detta testamente förordnar jag Vicehäradshöfdingen Alarik Hernberg, som för uppdraget eger tillgodogöra sig af kvarlåtenskapen öfverst skäligt arvode.

Helsingfors, den 14 januari 1901.

Hedvig Falcken.

Undertecknade härtill kallade och samtidigt närvarande vittnen bekräfta härmed att testatrix för oss nu förklarat

vid sundt och fullt förstånd samt af fri vilja ofvanstående testamente, hvars innehåll likväl icke är oss närmare kändt, innefatta hennes yttersta vilja och testamente angående hennes kvarlåtenskap. Helsingfors, den 14 januari 1901.

W. O. Gottlund. *Werner Lindbohm.*
Revisor. Revisor.

Såsom tillägg till mitt testamente af den 14 januari detta år förordnar jag härmedelst såsom min yttersta vilja och testamente att, sedan kostnaderna för min begrafning och verkställandet af testamentet jämte andra utgifter betalts, så skall näst efter de tidigare gjorda dispositionerna högst femtusen mark tillfalla fröknarna Bertha Hernberg och Dagmar von Schantz till upprätthållande af deras barnhem uti Vichtis socken. Helsingfors, den 19 oktober 1901.

Hedvig Falcken.
H. F.

Att revisorskan Hedvig Falcken för oss nu härtill kallade vid fullt och sundt förstånd och frivilligt förklarat ofvanstående testamente, efter det detsamma i vår närvaro upplästs, innefatta hennes yttersta vilja och testamente samt att hon därefter fogat sina initialer under hennes, på anmodan, af vicehäradshöfdingen Hernberg tecknade namn få vi på en gång närvarande vittnen härmedelst bekräfta. Som ofvan.

Augusta Lagerbohm. *Miina Niemelä.*

Afskriftens enlighet med originalet besanna:

Alarik Hernberg. *Tyyne Melanen.*

Efter uppläsandet häraf meddelade ordföranden, att han jämte doktor P. Nordmann å Sällskapets vägnar nedlagt en krans vid fru Falckens jordfästning samt därvid uttalat Sällskapets tacksägelse för den erhållna donationen. Bevakning af testamentet hade redan ombesörjts genom ombud.

Föredrogs det af Svenska och Finska litteratursällskapens gemensamma delegation uppgjorda förslaget till premiering af 1900 års skönlitterära produktion, hvilket jämte nedanstående protokoll blifvit till Bestyrelsen insändt:

Protokoll, fördt vid sammanträdet söndagen den 20 oktober 1901 af den delegation, som i enlighet med Ecklesiastik-Expeditionens i Kejserliga Senaten till Svenska och Finska Litteratursällskapen aflåtna skrifvelse af den 17 april 1901 af respektive Litteratursällskap utsetts att uppgöra förslag till premiering af under år 1900 i landet utkomna skönlitterära originalarbeten. Närvarande voro å Finska Litteratursällskapets vägnar lektor B. F. Godenhjelm, professor Eliel Aspelin och professor O. E. Tudeer samt å Svenska Litteratursällskapets vägnar skolföreståndaren magister Ernst Lagus, biblioteksamanuensen magister Emil Hasselblatt och folkhögskoleföreståndaren magister Arvid Mörne.

§ 1.

Till ordförande vid delegationens sammanträden utsågs professor Eliel Aspelin och anmodades undertecknad, Hasselblatt, att föra protokollet.

§ 2.

Redogjordes för arten af de delegerades uppdrag och befanns, att såväl Finska Litteratursällskapet som Svenska Litteratursällskapet medgifvit sina delegerade full rätt att öfverlägga och besluta i respektive sällskaps namn, hvarvid Svenska Litteratursällskapet dock förbehållit sig, att delegationens förslag skulle delgifvas Sällskapets Bestyrelse för att af denna insändas till Kejserliga Senaten.

§ 3.

På förslag af mag. Lagus enades de delegerade om att fastställa minimibeloppet för hvarje utgifvet pris till 1,000 mk.

§ 4.

Antecknades till protokollet att följande under år 1900 utkomna skönlitterära originalarbeten af de delegerade beaktats i och för upprättandet af premieringsförslaget:

a) på svenska språket affattade:

Aina (Edith Forssman): «Vid aftonlampan VIII».
Mikael Lybeck: «Den starkare».
P. Nordmann: «Mäster Peder och riddar Nils» och
«Bilder och blad från Finlands sista år».

Parus Ater (Adèle Weman): «Giftermålsbyrån».
Hjalmar Procopé: «Dikter».
Jonatan Reuter: «Berättelser om lefvande och döda».
Jakob Tegengren: «Dikter».
Helena Westermarck: «I fru Ulrikas hem».
Frans Österblom: «Skum och bubblor».

b) på finska språket affattade:

Juhani Aho (J. Brofeldt): «Katajainen kansani II».
Ilmari Calamnius: «Margareeta» och «Lauluja ja runoelmia«.
J. H. Erkko: «Pimeän tullen».
Jalmari Hahl: «Haoma ja Anahita».
Santeri Ingman: «Lahjoitusmailla».
Arvid Järnefelt: «Veljekset».
Volter Kilpi: «Bathseba».
Eino Leino (E. Lönnbohm): «Hiihtäjän virsiä», «Johan Wilhelm» och «Sota valosta».
Samuli S. (Karl Suomalainen): «Kevään ajoilta».

§ 5.

Prof. Aspelin meddelade, att Finska Litteratursällskapets delegerade öfverenskommit om att föreslå en delning af den disponibla anslagssumman, 5,000 mark, emellan hrr Lybeck, Kilpi, Järnefelt, frk. Westermarck och hr Eino Leino, sålunda, att enhvar bland dessa för sina under år 1900 utgifna arbeten, Eino Leino för «Hiihtäjän virsiä», skulle erhålla en belöning om 1,000 mark och framställde han detta förslag som möjlig grund för diskussionen. Förslaget förordades och motiverades af lektor Godenhjelm och prof. Tudeer samt understöddes jämväl hvad beträffar de tre förstnämnda af samtliga Svenska Litteratursällskapets delegerade. Gentemot förslaget om premiering af frk. Westermarcks roman «I fru Ulrikas hem» framhöll mag. Lagus, att han för sin del i detta arbete icke kunde finna någon utveckling från författarinnans föregående bok, «Lifvets seger», som vunnit statens pris, hvarför han icke ville förena sig om att prisbelöna detsamma. Talaren ansåg därjämte, att Jonatan Reuters novellsamling «Berättelser om lefvande och döda» bland de svenskspråkiga arbetena från år 1900 vore det, som näst efter hr Lybecks bok borde komma i åtanke för premiering. I detta yttrande instämde mag. Hasselblatt, dock med förklaringen, att endast hänsynen till hr Reuters tidigare, förtjänstfulla och hittills utan något pris utmärkta författareverksamhet förmått honom att i valet mellan hrr Reuters och Tegengrens arbeten

ge företrädet åt den förres. Likaså omfattades magister Lagus uttalande ifråga om hr Reuters novellsamling af magister Mörne, hvilken tillika, understödd af magister Hasselblatt, föreslog att ett af prisen hellre än åt hr Eino Leino skulle tillerkännas hr Ingman för skådespelet «Lahjoitusmailla».

Sedan ett af magister Lagus framställdt förslag, att anslagssumman icke skulle fördelas i så många smärre poster, utan att eventuellt priset för något eller några af de enhälligt omfattade arbetena skulle höjas till ett belopp utöfver 1,000 mark, förfallit af brist på understöd och särskilda delegerade under diskussionen förbehållit sig anstånd för ingående i närmare pröfning af hrr Reuters och Leinos arbeten, uppsköts afgörandet till ett följande sammanträde, som skulle äga rum måndagen den 28 oktober.

In fidem:
Emil Hasselblatt.

Protokoll, fördt vid sammanträde måndagen den 28 oktober 1901 af delegationen för uppgörande af förslag till fördelning af statens litterära premier för år 1900. Närvarande: samtlige i protokollet för den 20 oktober samma år uppräknade Finska Litteratursällskapets och Svenska Litteratursällskapets delegerade.

§ 1.

Upptogs till diskussion den från föregående sammanträde hvilande frågan om premiering af de författares arbeten, som vid detta tillfälle jämsides blifvit nämnda i sådant syfte, men hvarom olika åsikter inom delegationen yppat sig, nämligen å ena sidan hr Reuters och frk. Westermarcks, å den andra hrr Leinos, Ingmans och Tegengrens arbeten.

I fråga om hr Reuters och frk. Westermarcks arbeten återhämtade lektor Godenhjelm sitt uttalande vid delegationens föregående sammanträde och vidhöll, att frk. Westermarcks roman genom förtjänstfull miliöskildring, säker karaktäristik och själfva planens omfattning utgjorde ett mer betydande arbete än hr Reuters novellsamling. Då denna emellertid otvifvelaktigt röjde ett fint och känsligt poetiskt sinne, ville han för sin del icke motsätta sig dess belönande med ett pris, om därmed ett enhetligt förslag kunde fås till stånd. På samma ståndpunkt ställde sig prof. Tudeer, tilläggande i fråga om hr Tegengrens diktsamling, att denne författares

poetiska register syntes alltför entonigt, för att hans bok skulle kunna ställas i bredd med tidigare och nu till pris föreslagna debutarbeten. Prof. Aspelin anslöt sig likaledes till hr Godenhjelm och uttalade därjämte såsom sin åsikt, att de delegerade, ehuru deras uppdrag egentligen afsåg ett bedömande enbart af under år 1900 utkomna arbeten, dock kunde anse sig oförhindrade att taga hänsyn äfven till en tidigare författareverksamhet, när en författare såsom hr Reuter första gången framställts till premiering.

Hvad beträffar frågans senare del framhöll mag. Lagus, att han vid ett mer ingående studium af hr Leinos diktsamling däri funnit afsevärda framsteg, hvarför han ansåg sig kunna rösta för dess utmärkande med ett pris. Däremot förklarade sig mag. Hasselblatt icke öfvertygad om nödvändigheten att på grund af nämnda diktsamling premiera hr Leino, så mycket mindre som hr Tegengrens diktsamling enligt hans mening fullt ut lika väl kunde anses berättigad till ett pris. Af denna anledning och på grund af hvad för öfrigt ur diskussionen framgått kände sig talaren numera mest benägen för att inskränka prisens antal till fyra, hvarvid hr Lybecks bok såsom i konstnärlig mogenhet de öfriga föreslagna arbetena öfverlägsen, skulle tilldelas ett pris af 2,000 mark. För att icke omöjliggöra ett enigt förslag ville han dock icke motsätta sig en premiering af hr Leinos arbete. I detta yttrande instämde magister Mörne, tillika betonande för egen del, att han ansåg såväl hr Ingmans som hr Tegengrens arbeten afgjordt öfverlägsna hr Leinos.

§ 2.

Enär af diskussionen framgått, att samtlige delegerade för åstadkommande af ett gemensamt förslag från delegationens sida förklarat sig villiga att förorda hrr Lybeck, Kilpi, Järnefelt, Reuter och Eino Leino till erhallande enhvar af ett pris af 1,000 mark, beslöts, att i enlighet härmed affatta den skrifvelse, som undertecknad af samtliga delegerade på svenska och finska språket skall till Kejserliga Senaten insändas. Skrifvelsen erhöll följande lydelse:

«*Till Kejserliga Senaten för Finland.*

Sedan Ecklesiastik-Expeditionen i Kejserliga Senaten genom sin till Svenska Litteratursällskapet och Finska Litteratursällskapet aflatna skrifvelse af den 17 april 1901 anmodat berörda Litteratursällskap att uppgöra och till Kejserliga Senaten insända förslag till premiering af i Finland under år 1900 utkomna skönlitterära originalarbeten, och Finska

Litteratursällskapet till medlemmar i en gemensam delegation för ärendets behandling utsett lektor B. F. Godenhjelm, professor Eliel Aspelin och professor O. E. Tudeer att med full afgöranderätt å Finska Litteratursällskapets vägnar uppgöra och till Kejserliga Senaten insända ofvannämnda förslag samt Svenska Litteratursällskapet till medlemmar i sagda delegation utsett skolföreståndaren magister Ernst Lagus, folkhögskoleföreståndaren magister Arvid Mörne och professor I. A. Heikel samt efter dennes afsägelse af uppdraget biblioteksamanuensen magister Emil Hasselblatt likaledes med fullmakt att besluta i Svenska Litteratursällskapets namn, dock så att delegationens förslag skulle delgifvas Sällskapets Bestyrelse för att af denna insändas till Kejserliga Senaten, hafva de delegerade särskilda gånger sammanträdt och efter sammanjämkning af under diskussionen uttalade, skiljaktiga meningar enats om att hos Kejserliga Senaten föreslå en delning af den disponibla anslagssumman, 5,000 mark, i fem pris om 1,000 mark hvarje, sålunda att

hr *Mikael Lybeck* för sin roman «Den starkare» skulle erhålla ett pris om 1,000 mark,

hr *Volter Kilpi* för sin bok «Bathseba» ett pris om 1,000 mk,

hr *Arvid Järnefelt* för sin roman «Veljekset» ett pris om 1,000 mark,

hr *Jonatan Reuter* för sin novellsamling «Berättelser om lefvande och döda» ett pris om 1,000 mark, samt

hr *Eino Leino* (E. Lönnbohm) för sin diktsamling «Hiihtäjän virsiä» likaledes ett pris om 1,000 mark.

Delegationens vid ärendets behandling förda protokoll har blifvit till Svenska och Finska Litteratursällskapen inlämnadt.

Helsingfors den 28 oktober 1901.

Eliel Aspelin.	*B. F. Godenhjelm.*
Emil Hasselblatt.	*Ernst Lagus.*
Arvid Mörne.	*O. E. Tudeer.*»

Af föreliggande tvenne sammanträdens protokoll skulle ett svenskspråkigt exemplar tillställas Svenska Litteratursällskapet och ett finskspråkigt Finska Litteratursällskapet.

In fidem:
Emil Hasselblatt.

Ofvanstående protokoll justerades och godkändes den 3 november 1901.

Eliel Aspelin. *Ernst Lagus.*

Beslöts att öfversända förslaget till ecklesiastik-expeditionen i Kejserliga senaten jämte en skrifvelse, som å Styrelsens vägnar skulle undertecknas af Ordföranden och Sekreteraren.

Från delegationen för de vetenskapliga föreningarnas hus hade ingått följande meddelande:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Enär Delegationens för de vetenskapliga föreningarna närvarande mandat utgår med instundande december månad, får Delegationen härhos vördsamt uppmana Svenska Litteratursällskapet i Finland att anställa val af en ledamot och en suppleant till Delegationen för år 1902 samt att om valets utgång underrätta Delegationens nuvarande ordförande. Helsingfors den 12 november 1901.

L. Lindelöf.
Ordförande.

A. Osw. Kihlman.
Sekreterare.

Till ledamot återvaldes professor M. G. Schybergson och till suppleant professor I. A. Heikel.

Från magister Eliel Vest i Vasa hade till Bestyrelsen anländt nedanstående skrifvelse:

Till Styrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Till Styrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland får undertecknad härmed vördsamt vända sig med förfrågan om, huruvida Svenska Litteratursällskapet ville på sitt förlag öfvertaga utgifningen af *Jacob Gabriel Leistenius' dikter i urval jämte lefnadsteckning,* hvilket arbete jag haft för afsikt att i den närmaste framtiden utgifva.

Boken skulle framträda såsom en fristående publikation; men innehållets hufvudsakliga anordning skulle rätta sig efter den plan, som följes i den af Litteratursällskapet åstadkomna serien af äldre skalders arbeten, så att t. ex. Michael Choraeus af d:r Ernst Lagus blefve följd såsom modell.

Då urvalet på grund af omständigheterna borde ske jämförelsevis strängt, har jag vid en förberedande öfversikt tänkt mig, att endast ett 50-tal af Leistenius' dikter skulle intagas i samlingen. Och då lefnadsteckningen ej blefve synnerligen lång, torde arbetet med hänsyn till antydda inskränk-

ning ej komma att omfatta mera än c. 150 sidor i vanligt medelstort oktavformat. Härför ville jag betinga mig ett lämpligt arvode, hvars storlek Litteratursällskapets styrelse efter slutförd redigering äger att bestämma.

Vasa, den 8 november 1901.

Eliel Vest.

Till förslaget bifölls och beslöts att därom underrätta magister Vest, som ägde att till Bestyrelsen insända manuskriptet, när detsamma föreligger i tryckfärdigt skick.

På grund af afgifvet utlåtande af ordföranden och aktuarien T. Hartman beslöts att mottaga till publikation i Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» en af arkitekten Jac. Ahrenberg författad uppsats om «Viborgska adeln», hvilken likväl därförinnan borde kompletteras med angifvande af författarens källor.

Till införande i «Förhandlingar och Uppsatser» anmäldes ett tillägg till uppsatsen «Sällskapet Aurora» af Gunnar Castrén.

På förslag af rektor E. Lagus beslöts att till Sällskapets folkloristiska samlingar för 25 mark inlösa en uppsats om bomärken af fyrvaktaren Ohls från Valsöarna i Replot.

Af fröken Aina Baeckman hade till Sällskapet förärats de egenhändiga manuskripten till några af Emil von Qvantens dikter samt till Runebergsbiblioteket af sekreteraren ett litograferadt porträtt af Runeberg, tecknadt efter det år 1837 för Österbottniska afdelningens räkning målade porträttet af skalden.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 19 december 1901.

Från ecklesiastik-expeditionen i Kejserliga senaten för Finland hade till Sällskapet ingått följande skrifvelse af den 3 december 1901:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sedan Litteratursällskapet och Finska Litteratursällskapet, på grund af Ecklesiastik Expeditionens skrifvelse af den 17 april 1901, till Kejserliga Senaten insändt förslag till premiering af i landet under år 1900 utkomna skönlitterära arbeten, har Kejserliga Senaten vid af ärendet i dag skedd föredragning, af det för ändamålet anvisade anslaget femtusen mark, tilldelat författarene Mikael Lybeck för hans roman «Den starkare» ettusen mark, Volter Kilpi för hans bok «Bathseba» ettusen mark, Arvid Järnefelt för hans roman «Veljekset» ettusen mark, Jonathan Reuter för hans novellsamling «Berättelser om lefvande och döda» ettusen mark samt E. Lönnbohm, pseudonymen Eino Leino, för hans diktsamling «Hiihtäjän virsiä» ettusen mark; hvarjämte Kejserliga Senaten velat hafva Litteratursällskapet anmodadt att, enligt stadgandet i nådiga brefvet af den 22 februari 1898, i samråd med Finska Litteratursällskapet uppgöra och senast inom utgången af november månad nästkommande år 1902 till Kejserliga Senaten inkomma med förslag till premiering af i landet under år 1901 på finska eller svenska språket utkomna skönlitterära originalarbeten; hvilket Ecklesiastik Expeditionen får, enligt Kejserliga Senatens beslut, Litteratursällskapet till kännedom och iakttagande härigenom meddela.

Arvid Genetz.

J. N. Bärnlund.

Med anledning häraf beslöts att på nästa sammanträde utse medlemmar till en gemensam delegation för ärendets behandling.

Enär enligt Bestyrelsens beslut af den 22 februari 1900 ett pris à 2,000 mark skulle vid årsmötet 1902 utgifvas för forskningsarbeten rörande Finlands litteratur och historia eller

för forskningsarbeten rörande svenska språket, beslöts att tillsätta en prisnämnd för att till Bestyrelsen inkomma med förslag om prisets bortgifvande. Till medlemmar i densamma utsågos för språkvetenskapliga arbeten professor A. O. Freudenthal, magister O. F. Hultman och docenten H. A. Vendell samt till desses suppleant lektor Hugo Bergroth, och för arbeten rörande Finlands litteratur och historia statsarkivarien R. Hausen, lektor Elis Lagerblad och professor M. G. Schybergson samt till desses suppleant magister Arvid Hultin.

Sedan direktör M. Wegelius afsagt sig uppdraget att hålla föredrag vid nästa årsmöte, utsågs därtill docenten Hugo Pipping.

Till publikation i «Förhandlingar och Uppsatser» anmäldes af professor Werner Söderhjelm några tillägg till Karl A. Tavaststjernas biografi samt af seminariidirektor Z. Schalin «Biografiska silhuetter. I. J. L. Runeberg».

Följande nya medlemmar anmäldes: genom ombudsmannen i Kuopio vicelandtmätaren Sigurd Rosenberg; genom ombudsmannen i Vasa vicehäradshöfdingen Harald Boucht samt genom ombudsmannen i Lahtis kapten August Fellman, provincialläkaren Oskar Londén, bankdirektör Ferd. Holm, kronolänsman Frid. Frostell samt ingeniörerna Lennart Åkesson och Carl Collin.

Mötesdagarna för år 1902 fastställdes till den 23 januari, 20 februari, 20 mars, 17 april, 22 maj, 18 september, 16 oktober, 20 november samt 18 december.

Såsom gåfva till Runebergsbiblioteket hade hr Wl. Gordlevskij i Moskva tillsändt Sällskapet en i den ryska tidskriften «Russkaja Mysl» införd uppsats om Runebergs hem i Borgå, innehållande sympatiskt tecknade minnen från ett besök i Runebergs hem jämte anteckningar om Runebergs lefnadsomständigheter och skaldskap, hämtade ur Strömborgs, Grots m. fl:s arbeten.

Arvid Hultin.

Vårt land i våra skalders sång.

(Föredrag vid Svenska litteratursällskapets årsmöte den 5 februari 1901).

Mina ärade åhörare! Ämnet för mitt föredrag är så omfattande, att en begränsning af dess rika innehåll blir oafvisligen nödvändig; icke få äro nämligen de kväden, författade dels af äldre tiders föga förfarne vitterlekare dels af senaste sekels utmärkta konstskalder, i hvilka patriotismen mindre eller mera tydligt framlyser. Jag ärnar därför, i den mån begränsad tid det medgifver, söka teckna, när, hvar och huru känslan för Finland såsom fosterland, dess folk och natur framträdt i den inhemska svenska poesin samt följa dess utveckling fram mot den tid, då de första tonerna börja ljuda från vår store nationalskalds, Runebergs, lyra.

Materialet till föredraget har jag, för så vidt det gäller 17:de och 18:de seklets diktning, hämtat ur källskrifter i universitetsbibliotekets Fennica-afdelning och vid urvalet af litterära profbitar företrädesvis stannat vid sådana dikter, som icke af Gabriel Lagus citeras i hans förträffliga föreläsningar öfver „Den finsk-svenska litteraturens utveckling". De växlande uppfattningarna af fosterlandet och detaljernas spridning öfver ett vidt fält försvåra naturligtvis sammanfattningen af en enhetlig bild. Det fanns icke för våra fäder i 10:de led tillbaka något Patria liksom för oss. Detta begrepp har småningom under seklers lopp vuxit och vidgats eller, rättare sagdt, flickats ihop af en mängd små detaljer, tills att det nu-

mera omfattar allt det ideella goda fäderneslandet inrymmer, eller ock kunna vi med stöd af Runeberg säga, fosterlandet är inbegreppet af „allt, som syn som sång vårt hjärta rört en gång“.

M. H. Fosterlandskärleken är ingen vildt växande planta, utan en kulturens blomma, härlig och stark i den mån dess blad vattnats af lidandets tårar och dess rot hämtat sin näring ur en jord, fuktad med blod för frihetens sak. För vilden och nomaden är floden, skogen och betesmarken intet annat än vatten, träd och gräs, något konkret, som fyller lifvets nödtorft, men ej ett ljufligt kristallklart flöde, som befruktar idéernas blomsterängar. Det är blott bland de bofasta kulturfolken vi hafva att söka den väckta och vakande fosterlandskärleken med arbete och uppoffring som lifsmål äfvensom dennas yppersta tolkare: nationalskalderna. Ett folk måste hafva hunnit skaffa sig en historia, innan det med kärlek kan omfatta landet, historiens skådeplats. Emedan således en viss högre bildningsgrad, tillkämpad under sekler genom arbete med hufvud och arm, utgör de patriotiska känslornas nödiga förutsättning, kunna dessa ej tydligt framträda i sången, innan den enkla berättande folkdikten utvecklats till verklig konstpoesi med lyrisk stämning. Greklands, Roms, de romaniska och de germaniska ländernas, inklusive Finlands, historia bär därom vittne.

Låta vi nu tanken flyga tillbaka till de tider, då i detta land den glesa brodden på den svenska vitterhetens nyodling börjar spira upp, så märka vi, att detta sker under inflytande af det nytända ljuset i Auras trånga lärdomssalar. Ljusets bärare och facklor voro dock länge få, och framför dem låg det hundramila Finland såsom en väldig obruten vildmark, ett mörkrets och de tunga, tryckande dimmornas fredade hemvist. Men snart ljödo yxhugg i skogen; sveder fälldes och brändes, och i askan saddes, så långt det knappa förrådet räckte, utländskt korn. Det var vetenskapernas frön. De växte och grodde, men gáfvo ej på länge ymniga skördar. Man må därför icke

undra öfver om odlarena, måna om att inbärga hvarje ax, icke stort fäste sig vid att bland säden mellan mossbrända stenar och sotiga stubbar här och hvar en vårlök eller kornklint slog upp sitt öga i gult och blått. Dessa blyga blommor, den svenska poesins förstlingar, fägnade väl ögat, men mättade ej magen. Kunde de användas att pryda ett barns vagga, en brudkrona eller en grafkulle var det nog. I vår kulturhärds omnejd var friheten att studera, att tänka och dikta strängt begränsad; vetenskaperna själfva voro likaså prosaiska som ofria; de kretsade likt planeter, bundna vid gifna banor, kring det allsmäktiga solmajestätet fru Teologia och för henne voro örter och blom intet annat än hö.

Men låtom oss lämna bildspraket och i stället uppsöka fakta. Instiftandet af akademin i Åbo den 15 juli 1640 blef vår inhemska litteraturs födelsedag. Hvad tidigare här författats utgöres hufvudsakligen af ett fåtal öfversättningar från främmande språk samt predikningar, allt tryckt i utlandet. Den nya lärdomsanstalten framgick såsom ett resultat af ett i hela landet länge kändt behof. Den framsynte, energiske *Per Brahe* hade insett detta och påpekat, att ett universitet skulle lända „fäderneslandet (Sverige) samt denna landsort (Finland) till synnerlig fromma och båtnad.“ Regeringen godkände förslaget „vårt storfurstendöme Finland till heder och prydnad och till fria bokliga konsters ytterligare kultur och öfning.“ Men äfven i ett afseende, som står mitt föredrag nära, förtjänar grefve Brahe att ihågkommas. Den höge tromannen var visst ingen skald, men ur hans bref från Finland och från hans båda märkliga reseberättelser 1638 och 1639 slår oss till mötes en varm fläkt af patriotisk entusiasm. Han var den förste, som tog en granskande öfverblick af Finlands vida landamären, och i vältaliga ordalag prisade han dess markers bördighet, dess skogars och älfvars naturliga skatter. Tvåhundra år senare tecknar Runeberg de tusen sjöars land såsom fattigt i jämförelse med andra länder; grefve Per hade funnit det rikt, bördigt, godt.

En efterklang af denna hoppfulla tillförsikt finna vi i det tal på grekisk hexameter, hvilket studiosus *Johan Paulinus* den 13 juni 1678 höll vid en akademisk fest i Uppsala. I högtrafvande ord besjunger studenten sin finska fosterjords ära och beröm. Han prisar dess fägring och bördighet, dess inbyggares enkla seder, dess utmärkta inrättningar och frejdade släkter. Detta tal blef senare tryckt och af auktorn dediceradt till grefve Per Brahe och friherre Jöns Kurck, president i Svea hofrätt. I tillegnan till den förre yttrar Paulinus:

„Emedan Finland icke ägt en gynnare, dig jämlik, och vårt fädernesland icke någonsin haft en fader lik dig, så värdigas anse äfven mig som en af dina skyddslingar; var och förblif mig och min sångmö ett hopp och ett stöd!“ [1])

Om vi fortsätta att i dikten söka efter uttryck för patriotiska tankar under 17:de seklets senare hälft, finna vi emellertid att dessa uppträda ytterst sparsamt och att de framgå, icke ur individens känsla för fädernas bragder, naturens fägring eller hemmets stilla lycka, utan såsom kärnlösa biprodukter af lärda, latinska studier. Men dessa voro, om icke till sitt ursprung så till art och betydelse, kosmopolitiska, och akademin i Åbo hörde hela riket till, icke enbart Finland. Flertalet af professorerna voro svenskborne män, och många af studenterna hade kommit hit från andra sidan Bottenhafvet. När därför ordet fädernesland här nämnes i vers, sker det oftast såsom synonymt med Svea rike.

Främst var det studiet af de politiska vetenskaperna, som fostrade känslan af samhörighet rikets innevånare emellan och påvisade det gemensamma goda statens gränser omslöto. I *Jakob Chronanders* „Flit och oflitighetsskädespel Surge“, uppfördt vid akademin i Åbo den 6 maj 1647, yttrar exempelvis Politica, en af fru Philosophias sju döttrar:

[1]) Redan såsom 19:årig student hade Johan Paulinus väckt berättigadt uppseende genom det tal han på latinsk vers den 11 maj 1674 i Åbo höll öfver den inbrytande vårens fägring.

Ditt fäderneslαnd och nästa
vara nyttig och till bästa,
att allt uti god ordning står,
af mig du det bäst veta får.

Sveriges politik på 1600-talet var så krigisk som möjligt, och därför vore man frestad att tycka, att denna storhetstid med hjältar sådana som Gustaf II Adolf och Karl X hade bort erbjuda tacksamma motiv för personer med skaldeanlag, men dikter till deras eller de i 30-åriga kriget kämpande finnarnas ära förekomma ej i den hittills kända litteraturen. Törhända var det svenska språkets ännu otympliga form ett hinder, ett annat låg däri att datidens släkte stod de nyss timade händelserna alltför nära. Det förskönande, nödiga afståndet hade ej trädt emellan fakta och uppfattningen af det timade. I krigarens yrke såg man enbart bedröflig prosa. Ett erkännande af den finska soldatens tapperhet och finska nationens trofasthet öfver hufvud anträffas dock undantagsvis i *Johan Schæfers* minnessang[1]) öfver den i slaget vid Lund 1676 stupade ryttmästaren De la Motte. Det heter däri: „det är ju finnars sätt att lata lif och blod" och längre fram om De la Motte

ty han som manlig hjält' sin fiende stod i fälte
och uti samma mod mång' modig dansk kullfällte,
som verket vittne bär och prisar mästarn sin,
att sig nu manlig höllt i fält, en hjält' — en finn.

Andra exempel på likartade uttalanden är jag tyvärr ej i tillfälle att citera. 1600-talets patriotiska diktning är ytterst klent företrädd; likasom svärdet tog i anspråk alla kraftiga armar, tog korset och kyrkan alla mera begåfvade hufvud i sin tjänst. Teologen tryckte sin stämpel på allt vetenskapligt arbete, och världslig vitterhet stod ej i flor och anseende. Under ortodoxins tid var det så godt som uteslutande religiösa ämnen, hvilka af tidens vitter-

[1]) G. Lagus: Föreläsningar, I, sid. 26. Antagligen var denne J. Schæfer samme man, som 1663—83 beklädde borgmästareämbetet i Åbo och afled 1685.

lekare behandlades. Sålunda skattade den redan nämnde Johan Paulinus äfvensom *Daniel Achrelius* och Michael Renner åt denna smak. Om fosterlandet finner man intet hos den sistnämnde. Achrelius däremot har i grafskriften „Finlands tårar vid Herr Ernst Creutz' jordefärd“ (1685) visat en viss medkänsla för lidandet. Han säger nämligen, att lag och rätt efter den aflidne hofrättspresidentens död höllo på att komma till korta, hvarför den Högste må sig förbarma öfver landet, ty „här suckar skog och mark, här svettas stock och sten.[1]) Achrelii öfriga långa, dygden beprisande och lasten bestraffande, episka diktverk falla utom området för detta ämne.

Först efter slutet af seklet uppträder med *Jakob Frese* en verkligen högt begåfvad, varmhjärtad skald, men det är föga troligt, att hans dikter, (tryckta i Stockholm 1726 och 1728) blefvo mycket spridda i skaldens hemland, och med all sannolikhet kan man påstå, att hans person icke här var känd. Frese hör nämligen till en grupp af diktare, hvilka, om jag så får säga, af arkeologiskt arbetande litteraturhistoriker blifvit uppgräfd ur glömskans graf och placerats på piedestal för en tacksam eftervärld. Den anspråkslöse och i torftiga omständigheter lefvande skalden ägde såsom kändt en hög poetisk begåfning, och innerligheten i hans rörande „Vårbetraktelser under en sjukdom“ ställer honom vida framom alla samtida, hvilka strängat sin lyra i moll. Själf sjuklig förstod han att rätt uppskatta andras lidande, och uttryck af denna känsla är, trots all tillkämpad stolthet, äfven „Eko af Sveriges fröjdekväden“ (den 28 jan. 1715). Nöden i riket och särskildt det ömkansvärda tillståndet i Finland tecknar han på ett gripande sätt i den bekanta strofen:

Var ej vår ångest stor, vår vedermöda mycken?
Bedröfvelse satt främst, ehvart man om sig såg;
af Svea-kronan föll' så många dyra smycken,

[1]) Dessa ovanligt djärfva verser hade till följd att Åbo hofrätt åtalade författaren, som af konungen varnades att framdeles fälla sina ord och föra sin penna på sådant sätt. (Se Arvid Hultins uppsats »Ett pressmål i Åbo i slutet af 17:de seklet.«)

och hela riket låg liksom i själe-tåg.
Hur månget lås sprang opp af fasta slott och borgar!
Och blacke ryttaren — han spädde sorg på sorger!

Förlusten af Viborg, skaldens födelseort, går honom djupt till hjärtat och han utbrister:

Ack, att jag finge snart på dina gränder träda!
Ack, att jag Herrans hus där finge åter se!
Min tunga skulle då ett lofsångsoffer kväda,
att dina hvalf däraf högt skulle gengljud ge.
En gång man skall dig visst ur oväns fjättrar rycka,
hvartill, med dubbelt ljud, jag önskar: lycka, lycka!

I vårt land har fosterlandskärleken småningom vuxit upp ur lidande och nöd. I Frese finna vi den förste tolkaren af det lidande Finlands känslor, och han stod ej länge ensam. [1]) Karl XII:s ödesdigra regeringstid och Stora ofredens fasor „öfverskredo all mänsklig möjlighet“ såsom en samtida här yttrar. En medicinestuderande vid Åbo akademi *Andreas Georgius Wetterhoff* tecknar tillståndet i landet vid konungens död i följande drastiska ordalag:

Då svärdet allt var satt på Svea hals och strupe,
då allt hvad förekom, som gräs för lian föll,
då vi i egen blod till smala benet lupe
då alla voro mot, och ingen med oss höll;

Då dunder, blixt och brak i hvarje vinkel hördes,
då hufvud, arm och ben i vädret flögo kring,
då hopvis häst och karl i kärr och strömmar fördes
då bommar, murar, slott ansågs som ingenting;

[1]) En samtida till Frese, kyrkoherden i Jäskis, *Ernest Gestrinius*, som under Stora ofredens bedröfliga dagar med sin familj flyktade öfver till Sverige, har i några fromma klagosånger skildrat sina personliga hågkomster från denna sorgens och det mänskliga eländets bittra tid. (Se A. Hultins uppsats i Förhandlingar och uppsatser XIII, sid. 22). Om nöden i Finland sjunger han:

Vårt fosterland, vårt fosterland,
står af krig i brand!
Ja, nu hela Svea rike
har i sådan nöd ej like.
Vårt fosterland står af krig i brand!

Då bonden rymde bort från yxa, harf och plogen,
då barnet ej var fritt på modrens egen arm,
då steg en Fredrik fram o. s. v.

Konung Fredriks upphöjande på tronen hälsades i Finland med den uppriktigaste glädje; man skyndar sig att glömma det framfarna onda och hakar sig fast vid hoppet om en lyckligare framtid. Äfven det illa medfarna Åbo tager del i den allmänna fröjden,

fast du emellan berg uti din dal dig döljer,
fast du din' djupa sår ej nog än bundit har,
fast än din' gator och din' rum en aska höljer,
och efter fejd och brand en ömklig dräkt pådrar, —

På rikets förluster genom Nystadska freden tänker man ej. Sverige tedde sig som en krigare den där förlorat ena benet, men med lifvet räddat två abetsföra armar, och nu gällde det att verka, så länge fredsdagen varade.

På ett innerligt och oskrymtadt sätt skildras i det följande hvad Finland främst behöfde, nämligen fredens dyrbara välsignelser.

Fred göder land och mark, fred åkrens djupa fåror;
fred bygger husen opp, som ofred slagit ner;
fred sätter allt i skick; fred fyller rum och lårar;
fred samlar i en hop, hvad krig till spillo ger.

Fred gifver sinnet fröjd, fred mödda lemmar krafter,
fred har en balsam-art, fred har en ädel lukt,
fred bringar tomma land sin forna must och safter,
fred öfvar höflighet, fred hugnar ära, tukt.[1])

Glädjen öfver den återvunna freden afspeglar sig äfven i andra dikter; så t. ex. berör filosofieadjunkten *Carl Fr. Mennander* detta ämne i sitt långa, ovanligt sammanhangslösa versifierade tal vid akademins jubelfest den 15 juli 1740. Ämnet hade bort kunna gifva författaren

[1]) Dessa strofer äro hämtade ur »Underdånig fägnad betygad öfver Konung Fredrik I på H. Kongl. M:ts födelsedag den 17 april 1729. Dikten, som omfattar 111 fyrradiga strofer, upplästes vid en fest vid akademin i Åbo.

osökt anledning att tolka universitetets stora patriotiska uppgift, men i stället manövrerar han med figurer ur Greklands och Sveriges mytologi samt prisar Auras utsökta lärdom i ordalag så starka, att de åtminstone hos oss verka motsatsen till det författaren åsyftat. Smickret för den bålde kung Fredrik uteblir naturligtvis ej; om denne karaktärslöse monark, representanten för kunglig vanmakt, säges det:

Han har med Simsons makt de grymma lejon tvungit
och fridens honing oss ur deras käftar tvungit. [1])

Det är ju en allom bekant sak, att latinska språket var akademins och skolornas språk och att det användes ej blott vid undervisningen och i lärda disputationer, utan äfven, då det gällde att i rytm och rim ge uttryck åt mindre hvardagliga känslor. Gabriel Lagus betonar, att under hela 17:de seklet de latinska poemerna öfverträffa de svenska så väl i språkligt afseende som äfven genom de mera upphöjda idéer de uttrycka. En af de förste, som vid ett officielt tillfälle vågade använda sitt svenska modersmål i rimmad vers, var *Torsten Rudén*; i sitt fägnetal på Karl XI:s födelsedag 1696 ursäktar han sig, att han bryter den gamla vanan att använda de språk som föras i Rom, i Athen eller synagogan. Han, en svensk, dristar sig dock att på svenska kväda sin svenske konungs lof. I den åsyftade dikten framträder dock ej ännu öppet en varm, fullt medveten kärlek till modersmålet. Detta har jag funnit vara fallet först i en promotionsdikt från 1751, i hvilken författaren, en

[1]) Såsom prof på Mennanders skildringar — dessa äro för öfrigt få, ty det mesta i den långa dikten utgöres af exklamationer — må här intagas den strof, som tecknar akademistatens flykt under Stora ofreden.

Som fågelns döttrar, då när modren ej är hemma,
men höken gör besök, ur boet hastigt fly
med oförsökter fot, med skräck i späda lemmar
med fladdrand' vinge sig begifva under sky,
så blefvo lärarne båd hit och dit förströdde,
de vishets-lärande nedslagne och förödde.

ung liber studiosus *G. A. S. Aspegren* ägnar icke mindre än 40 strofer åt att teckna latinets förfall och prisa svenska sprakets förträfflighet. Emedan en varm fosterländsk känsla talar ur denna hittills okända dikt, tager jag mig friheten anföra några af de mera karaktäristiska verserna:

Lärda latin, blif icke nu vred,
jag talar emot dina nöjen,
mången emot du ju varit led
och gjort oss kortare löjen.

Jag vill lämna dig all din rätt,
att du väl håller i facklan,
men enväldet ditt bör nätt
och billigt hållas i skacklan.

Är det väl oss till någon dygd
vi franskan zirliga språke,
men däremot ej räkna för blygd
det vi modersmålet så bråke.

Hvilken ibland oss var väl lärd,
som fort uttalte på svenska
grundade saker och nyttig gärd,
men bråkade icke utländska.

Därföre käre, du modersmål,
välkommen ur askan och mullen!
Heder och ditt anständiga prål
tag till dig uppe på kullen,

När du så tolkar i redigt skick
lag för både länder och städer,
skiljer orätt från rätt till prick
hvar man du behugnar och gläder.

När både lärd och olärd din röst
hör vid all' Sveriges ändar
ljus uti mörker och lust uti bröst
hon makliga väcker och tänder.

I samma mån modersmalet lyckades undantränga latinet blef antalet af versmakare allt större. Poesifattiga

tillfällighetsdikter utan spår af skaldeoriginalitet och inspiration producerades yrkesmässigt alntals. Sålunda bibehölls hela det 18:de seklet igenom det från föregående århundrade ärfda bruket, att vid hvarje förnämlig, rik mans eller kvinnas begrafning ett griftkväde presterades. Såsom författare uppträdde än en professor eller en liber studiosus, än någon annan medborgare, som vunnit en viss färdighet i att handskas med rim. Till det torftiga innehållet och till den prosaiska utstyrseln med väldiga svarta likbårar, bekransade änglar och dödsskallar förete dessa tryckalster ett starkt släkttycke. Endast med afseende å titeln kan hos författarena skönjas en sträfvan att hitta på något nytt. Sålunda ersättas de först allmänt brukliga rubrikerna Grafskrift, Dödsminne, Trösteskrift, Äreminne m. fl. af Bittra klageord, Dödens välde, Sorgecypresser, Dödstankar till lifs, och icke att förglömma Ultimum vale eller sista äretjänst eller Xerxis tarar, strödde kring ryttmästar Carl de la Mottes sorgebår.[1])

Man kunde ju hafva skäl att vänta det bland tankar, uttalade vid död mans bår, skulle ingå uttryck för tacksamhet öfver slutfördt fosterländskt arbete, men detta är ej fallet. Grafskrifterna äro helt allmänt hållna religiösa betraktelser med här och hvar inflickade trösteord till sörjande anförvanter. Ett undantag från denna regel bildar P. A. Gadds långa kväde „Vetenskapernas och landets stora förlust vid Biskop Johan Brovallii död“ (den 25 juli 1755). Denna dikt, som upptager i noter talrika biografiska data, antydda i versen, uppbäres af en varm känsla för den bortgångnes minne. Om Brovallius, en man, hos hvilken „fosterlandets väl städs hade hägn och skydd“, yttrar Gadd:

---

[1]) Följande tvänne rader äro fullt tillräckliga att karaktärisera griftkvädenas innehåll:

»Tunander är nu död! Han lägges nu på bår.
Däraf har hjärtat mitt fått fast odrägligt sår».

(Ur »Åminnelseskrift enfaldigt sammanfattad af Samuel Paulino, då professor N. Tunander den 16 mars 1679 i Åbo domkyrka jordsattes.«)

Han vetenskapen ock ur lindan har uppväfvat,
ställt den i ordning snyggt och ifrån grund upprefvat.
Skolastiskt lärogräl han utom dörren föste,
och bättre vishets saft i späda munnar öste.

Förbigående de innehållslösa bröllopskvädena, återstår att nämna ett par ord om en annan starkt representerad grupp af dikter, inom hvilken man möjligen kunde vänta sig uttryck af fosterländska känslor. Jag syftar härmed på *dedikationsverserna* i de akad. afhandlingarna.[1]) De motsvarade på sätt och vis pärmarna af nutida böcker, i den mening att de oftast förekommo partals, en i början och en i slutet, och voro, ehuru långa och breda lika utblottade på verkligt innehall. Dessa hyllningsverser, än författade af, än tillägnade auktorn, eller dennes föräldrar, anförvanter och gynnare, förtjäna knappast namn af poesi, ty de utgöras af torftigaste prosa med här och där inflätade rim. Ibland de manga jag pa universitetsbiblioteket genomläst, har jag endast pa ett par ställen funnit vårt land i förbigående nämndt. En studiosus *G. J. Holst* hyllar sin vän, kollegan kandidaten J. J. Snellman, som 1737 författat en afhandling „De urbe Uloa“ med bl. andra följande strof:

Upp, Finland, glöm ej dem, som dig till goda tala,
som minnesmärken din' i ljuset draga fram.
Minns de är' ganska få, de fleste mödan spara,
ja, hålla sådant för ett helt onödigt kram.

Likartade upprop riktar författaren äfven till Uleå, till Pallas och — himmelen!

En äfvenledes omfångsrik grupp af dikter bilda *promotionskvädena*, hvilka utgöras af poesiarna loftal öfver lärdomen;[2]) Greklands gudomligheter med Apollo och

[1]) Till slutet af 1670-talet producerades dessa endast på latin.

[2]) Såsom exempel på huru långt i öfverdrifter en promotionsskald kunde gå, då det gällde att beprisa promovendis dygder och snille, må slutstrofen anföras ur O. E. Huss' kväde 1738.

En krona, som ej rost ell' mal skall kunna tära,
en evig krona, som skall evigt evig bli,

Pallas i spetsen framföras i den paraderande vid parnassens fot. Så vidt jag kunnat finna fortsatte man med det tomma lärdomsskrytet ända till 1748. [1]) Från och med detta år börjar man äfven betona den direkta nytta vetandet skänkte sin innehafvare och fosterjorden.

Huru pass praktiska Frihetstidens män voro och huru det nyttiga i lifvet nått fram ända till Pinden, karaktäriseras af följande handskrifna anteckning å det i universitetsbiblioteket förvarade exemplaret af Erik Apellöfs promotionskväde från nämnda år. „Ekonomiedirektören Johan Kraftman framställde magisterfrågan: Om fabriker, i synnerhet som höra till väfstolen, böra inrättas, innan landtbruket kommer sig före i vårt kära fädernesland. Frågan besvarades jakande af kandidaten Johan Borgström“.

De fleste promotionsskalderna voro ytterst belåtna med sina utgjutelser. Endast undantagsvis går ärligheten så långt, att författaren underskattar eller rent af skämtar med sina händers verk. Sålunda sjunger t. ex. *Mathias Harfvelin* vid promotionsakten i Åbo 1795.

Nu slutar jag min sång och mig ej mera plågar,
poet jag ingen är, fastän jag rimma vågar:
väl är det ej stor konst att vara skaldemö,
då man har mycket läst och själen ej är slö. [2])

---

en krona, som I få'n förutan ända bära,
en krona, som ej skall förgängligheten si,
en krona, som skall städs på helgons hjässa grönska
den vill jag alla er af hjärtat nu tillönska.

[1]) Ända till år 1766 omväxla latinska och svenska promotionsverser; från och med nämda år, det första då Porthan uppträdde såsom promotionsskald, användes endast svenska språket; versformen var under 18:de seklets senare hälft uteslutande den alexandrinska.

[2]) Detta kväde ansågs äfven af samtida granskare mer än vanligt undermåligt; i Åbo tidningar för den 23 januari 1797 ingår en ganska ironiskt hållen anmälan, och såsom pendant till här ofvan citerade ord anföres följande.

»Pytt, det är ingen konst att vara Pegasus
sad' skalden Luridarius,
blott åsnan som man rider på,
kan gå!

Orden äro lika så sanna som lätt begripliga, hvarför alla reflexioner kunna uteslutas. Det Harfvelinska kvädet förtjänar emellertid att ifrån en annan synpunkt beaktas. Det är ett af de få stycken, i hvilka författaren låter sin egen person träda i förgrunden. Efter att hafva hälsat promovendi med orden: „Hej, lustigt kamrater! Lycka till att bli potentater i snillets lärda värld“, säger han helt prosaiskt:

Min lust skall bli att om Guds ära hafva nit.
Jag vill i Herrans namn till lärostândet sträfva,
och lastens stygga lif med ifver hos mig kväfva.
Prästsysslan är väl svår, det måste jag beklaga,
man synder straffa skall, dock lära och behaga;
om man har göra nog blott för sin egen själ,
hur mycket mera då, när man är andras träl.

Låtom oss nu vända våra blickar till de poesins alster, hvilka ströddes vid tronens fot och se, om bland dem finnes något mer för oss att vinna.

Likasom i taflor, utförda à la Rembrandt, målaren låter den ljust hållna profilen kraftigt afteckna sig mot en dunkel bakgrund, söker ofta nog äfven skalden med förkärlek i sin diktning tillämpa den estetiska kompositionslag, som bjuder, att „ett konstverks delar böra så starkt kontrastera mot hvarandra, att de ömsesidigt framhäfva hvarandra.“ Jag gör denna reflexion närmast med tanke på de diktalster, i hvilka författaren, besjungande någon lyckosam tilldragelse, ställer denna i motsats till en olycka, som nyss drabbat det land eller det folk, inom hvars krets det lyckosamma timat. Vid en sådan anordning blir frestelsen stark, att åt hvartdera hållet stryka på med kraftiga färger för att göra kontrastverkan dess mera gripande. Sanningen får sitta emellan. Detta bestämda intryck erfar man vid läsningen af de många djupt underdåniga vördnadsbetygelser på vers, med hvilka här på 18:de seklet kongliga namns- och födelsedagar celebrerades. Mängden af dem väcker kanske förvåning, men då man vet, huru urgammalt kungadömet var i norden och hvilken vördnad regentens person ingaf

alla trogna undersåtar, såväl svenska som finska, var det självklart, att sådana dagar skulle blifva tacksamma tillfällen för vitterlekares värf. Och då skalderna för att kunna gifva mera pondus at sina ord icke nöjde sig med att tala å egna vägnar, följde häraf, att fosterland och folk drogos med in i hyllningen. Låt oss anföra att par slika undersåtliga äredikter.

Af historien veta vi ej, att Adolf Fredrik var Sveriges märkligaste monark, men det lär oss poesin — om vi blott vilja tro. Ja, det är ett faktum, att denne dådlöse furste blifvit den i Finland mest besjungna. Sasom exempel framdraga vi en som konstprodukt ytterst obetydlig, men för ämnet upplysande dikt. „Det ur sin sorgnatt uppvaknande Finlands glädjerop till hans kongl. höghet Adolf Fredrik, då dess födelsedag firades d. 3 maj 1744. Författarena, kallande sig Finlands „vid akademin studerande söner“, uttala till först, med tanke på det år 1743 nyss afslutade kriget, sin fägnad öfver att vägen till Pinden å nyo blifvit fri och att det åter blir dem möjligt att fiska lärdomspärlor ur Aura å. Efter att vidare konungens betydelse för hela riket vederbörligen betonats och undersåtliga lyckönskningar uttalats, tecknas fosterlandets ställning i följande halft komiska ordalag:

Sen ha vi hälsning till vår prins från en hjältinna,
vår gamla trogna mor, en ärbar storfurstinna;
hon till dig, dyre prins, ett kärligt hjärta bär,
men räds ej, fast af år och sorg hon skrynklig är.

Hon intet kvinnligt mer än blotta namnet äger,
ty som i björnens köld hon gjort sitt hårda läger,
och som hon pil och spjut från vaggan brukat först,
af kvisten brutit bröd, ur källan släckt sin törst,

så har hon ofta nog den bäste karlen knystat,
i mången veklings bröst dess hjärtevätska ystat.

Efter denna något djärfva bild fortsättes teckningen af „gummans“ den nyss benämnda storfurstinnans armod och hennes känslor, då hon hörde krigstrumpetens skall. Det lät i hennes öron som klockringningen vid hennes

egen jordafärd. Djupt besviken vardt hon, då de „svenska lejonen“ veko tillbaka och fälten, hennes barns arfslott, föllo i vrånga fiendehänder. Näringarna tynade bort,

och handeln kunde knappt på ena benet gå.

Slutet af visan blir naturligtvis det vanliga:

Fast nöd och armod kan min. enda rikdom skattas,
skall fägnad dock ej för den käre prinsen fattas.

Några år senare fann man i vårt land ökad anledning att låta glädjens känslor högt svalla.

Den 12 juni 1752 afreste nämligen Adolf Fredrik öfver till Finland, där han besökte flere orter. Denna lyckliga resa blef bl. a. besjungen i 45 åtta-radiga strofer af en författare, som kallar sig *Hjalmar.* [1]) Enligt hans uppfattning hade till och med vind och vågor en förnimmelse af den store konungens makt, ty om färden från Stockholm heter det:

Vädren de tystnade alldeles af, att makligt vår hjälte framföra.
Vågorna uppå det Bottniska haf befalltes helt sakta sig röra.

När sedan konungen utan att hafva pröfvat sjösjukans kval närmar sig Helsingfors, höras ej blott från stranden „ljufliga läten“ från det glada folket, utan äfven

Åkren, helt diger af ymnerik korn
i vördnad små axen nedböjer,

och folkets undersåtliga känslor tolkas i följande rim:

Vare välkommen, vår mildaste kung,
och huldaste fader i norden,
ropa de alla så gammal som ung,
och lycka ske Adolph på jorden!
Täckes han fira sin namsdag hos oss,
så lefve dess namn uti minne
själfva framtiden och afund till trots,
så länge som lefver nå'n finne.
Såleds blir konungen tagen emot
af trogna och redliga finnar.
Knappt uppå stranden han sätter sin fot,
förr'n lydnad och kärlek han vinner.

[1]) Äfven kyrkoherden i Sund C. J. Hallman besjöng i tvenne dikter konungens fröjdfulla landstigning vid Degerby den 15 juni.

Dessa citat torde till fyllest bestyrka poetens åsikt att „på stadig vördnads grund tryggt hoppets ankar hvilar". Att anföra flere bevis för, huru man i Finland fastknöt hoppet om landets utveckling och lycka vid regentens person, medger icke tiden.

Om man uttrycker sin förvåning öfver den inhemska poesins armod under 1700-talets förra hälft, må man icke heller glömma att reflektera öfver de hinder, som uppreste sig mot en rikare utveckling. Skaldekonsten kunde näppeligen då hänföras till en af de *fria* konsterna. Den var utat bunden vid vetenskapen och inåt vid vissa gifna normalformer. En poet måste sjunga på en gammal melodi och med gamla färger måla samma karaktärslösa bilder äldre sångarbröder före honom utfört. Det fanns inga förläggare, hvilka ej blott betalade tryck och papper, än mer hade lust och råd att utgifva författarehonorar för diktsamlingar. Endast sådana tillfällighetsdikter, hvilka hänförde sig till vissa tilldragelser eller personer, blefvo af vederbörande beställda och bekostade. Den genomgående bristen på originalitet, som utmärkte dessa alster [1]), variationer af enahanda, måste hafva haft till följd att publiken, för hvilken de voro afsedda, knappast kunde hafva rönt nämnvärd uppbyggelse. Jag föreställer mig att de verkade lika allmänt som åsynen af ett dopbarns dräkt, en brudslöja eller en likvagn, föremål ofta sedda med en hastigt öfvergående betydelse blott genom hoppet, kärleken eller saknaden fäst vid ett människolifs början, höjdpunkt eller slut.

[1]) I ett bref, infördt i Åbo Tidningar 1775, karaktäriseras värdet af tillfällighetspoeternas rimsmiden på följande ironiska sätt:

»Goda auktorer slippa hädanefter att blifva bortblandade med rimbråkare och gratulanter, ty härintills har allmänheten dem emellan gjort föga skillnad; och en poet eller en auktor har visserligen ej varit en titel att poussera sig med, besynnerligen ibland herrskaperna och små nåderna på landsbygden, hvilka därvid alltid komma ihåg sin informator, som skrifvit usla rim för sina disciplar på mammas namsdag, eller en eländig stympare, som för några ören eller några supar brännvin låtit skratta åt sig och sina skyldighets-

Att icke åt Finland gafs något mera bemärkt rum i dikten berodde väl, utom af redan anförda omständigheter, af följande. Ämnet var opersonligt; ingen beställde poem om ett helt land. Lifvet här var ett hvardagslif under arbete för uppehället. Inga uppseendeväckande händelser timade. Då de svenska vapnens framgångar under Storhetstiden icke lockat någon att sjunga ärans lof, kunde nederlagen på 18:de seklet göra det så mycket mindre. Endast återvunnen fred väckte känslor af tacksamhet till lifs, och dessa gåfvo sig, såsom jag redan tidigare papekat, uttryck. I Finland fanns ingen vaken nationalitetsanda: landet var ju blott en svensk provins, en arm, ett ben, hvad vi vilja kalla det, af den svenska rikskroppen. Det syntes otänkbart, att denna lem kunde föra ett självständigt lif. Den i vart land födde *Gustaf Philip Creutz*, var, ehuru Åbo-student, en rent svensk skald, och det är omöjligt att bevisa det vekheten och innerligheten i hans populära herdeidyll skulle hafva utgjort ett arf från hemlandet. Den tjänsten gjorde han dock vårt modersmål, att fordringarna pa språkets rykt och ans stegrades.

Men om den praktiska Frihetstiden icke blef en gyllene period för vår inhemska vitterhet, tycker man sig kanske hafva dess mera skäl att vänta, det Gustaf III:s lysande vittra tidehvarf äfven i Finland bort äga framstående representanter för de sköna konsterna, men detta blef icke fallet. De nödiga betingelserna för dessas framträdande saknades fortsättningsvis. Glansen från svenska hofvet spred sig ej så långt som till Finland, och tonerna från de stockholmska poeternas lyror nådde ej öfver hafvet fram till Auras strand. Gustaf III uppskattades här ej som den snillrike vitterlekaren och mecenaten, utan såsom den förståndiga fredsfursten, den där gjort slut på partitidehvarfvets oredor. Arbetet behöfde ordning och lugn för att kunna fortga, och i Finland arbetade man träget i det tysta. Landet måste uppodlas

blomster, plockade uti ödmjukhetens dal och vördsamt utströdda vid något högtidligt tillfälle.«

och folket tarfvade ökadt vetande; och detta insågs till fullo af tidehvarfvets ypperste målsman för bildningssträfvandena. [1])

Såsom en milstolpe, nej, bilden är för svag, ett vårdtorn med långt bärande sken höjer sig *Henrik Gabriel Porthan* vid den fosterländska odlingens backiga väg. Han, om någon, kände sig som en äkta patriot, men hans kärlek till Finland var icke den svärmande dådlöse poetens, utan den outtröttlige, praktiske arbetarens. Porthans verksamma ande sökte sig upppgifter på alla områden af det nationella lifvet. „Han arbetade för universitetet såsom ingen före eller efter honom gjort; han var den förste, som fattade den finska folkvisans behag, han var den förste, som bröt banan för vår historieforskning, han blef grundläggaren af vår publisistiska litteratur“. Att han däremot icke uttalade tanken om ett Finland såsom en nationell helhet med självständig, egenartad utveckling var ju naturligt, då hans lif inföll under en period, då vårt land var en svensk provins, helt genomträngd af svensk kultur. Porthan kunde ej ana, än mindre förespå, hvad som skulle hända 1809 och efter detta år.

Kasta vi en blick öfver Porthans verksamhet såsom skald, finna vi, att han i sin egenskap af universitetslärare å ämbetets vägnar vid ett par promotioner strängade sin lyra, men tonerna klungo hvarken originella eller burna af en högre inspiration. Äfven han upprepar den tidigare uttalade tanken, att „sanningens makt att förnöja utgör grunden till människans sträfvan efter kunskap. [2])“

Den 15 januari 1771 inföll ändtligen en bemärkelsedag i vår inhemska svenska litteraturs historia; då utkom

[1]) »Det är en härlig frukt af vetenskapers frö
att detta flitigt ut med fulla händer strö.« (Porthan)

[2]) Vid trenne promotioner uppträdde Porthan såsom skald. Den första gången skedde det den 24 juli 1766, då han i lugna värdiga alexandriner prisar fosterlandets lycka att »muntert vett« vinner beskydd från tronens innehafvare. Den andra promotionsdikten daterar sig från den 6 juni 1769 samt den tredje af den 22 juli 1772. I denna, som är ganska allmänt hållen, beröres ej särskildt Finland.

nämligen första nummern af Aurora sällskapets veckoskrift, och denna inledes med ett poem, i hvilket för första gången Finland framträder såsom en hel bild, ett land värdt att älska och lefva för.

Beträffande denna högstämda dikt, som bär såväl Gadds som Porthans författarenamn, uttalar jag den förmodan, att det var den senare som gifvit motiven, medan hans såsom poet mera konstförfarne kollega [1]) förlänade tankarna versens form. Den 60:radiga sången börjar med uttalande af förhoppningen, att ljuset från det gamla svenska folkets vett och dygd måtte falla äfven öfver det finska fosterlandet. Därefter uppmanas ungdomen, „Finlands hopp," att odla sin smak och pröfva snillets styrka på den nu öppnade litterära vädjobanan. Varmt och vackert heter det:

> Ett älskadt fosterland låt glada frukter skörda
> utaf din trägna flit, din insikt och ditt vett,
> låt eftervärlden få i dina skrifter vörda
> det ljus, som lycklig grund till hennes väl beredt.
> Nog kan den finska bygd dig ymnigt ämnen gifva
> än att med skarpsynt vett rätt bli naturens tolk,
> än dina fäders dygd att med behag beskrifva
> till eftersyn och ljus för landets barn och folk.

---

[1]) Gadds mångomfattande intresse och litterära alstringsförmåga dref honom — lifsprosans representant — att äfven sysselsätta sig med vitterheten och i tvenne afhandlingar, hvilka bevisa beläsenhet äfven på franska litteraturens område, har han, Finlands Boileau, uttalat sitt tidehvarfs åsikter om de skilda konsternas art och värde. »Poesin, yttrar han«, har ej allenast till föremål att förnöja, utan ock att lära, hvilka bägge hon på en gång vinner; de lärdomar, som genom henne inskärpas de insmyga sig med de lifliga tankar, i hvilka de föreställas, och åtanken af dessa angenäma sysselsättningar göra slika påminnelser sedan så mycket varaktigare«. — »Skall en tanke kunna väcka ändring och förbättring på seder och later, måste den först öfvertyga, sedan såsom öfvertygande behaga och såsom behagelig röra, eller beledsagas af lämpliga angenäma sinnliga föreställningar; den vinner då, utan att synas pocka på, bifall och följes utan tvång. »(Ur tankar om vitterhet såsom ett medel att främja hyfsade seder uti ett land«, sid. 18.)

Men icke blott landets språk, häfder och näringslif kunde lämna rikt stoff till litterär behandling. I slutet af dikten räknas upp allt hvad fagert och nyttigt på samma gång vårt land inrymmer, och äfven i det afseende är denna naturmålning märklig att här för första gången vår ljusa sommarnatt samt hafvet, med svall kring stränder och skär, besjunges. Man började således ändtligen lägga märke till den finska naturens säregna drag och teckna dem i bild och ord.

Denna dikt med sitt nya rika innehåll kan i flere afseenden förliknas med Runebergs „Vårt land“. Den är ett uttryck för känslorna hos Finlands år 1771 yppersta patrioter, den målar folk och land och ställer fram arbete och kärlek som mål för medborgarens verksamhet och slutar med att rikta blicken mot framtiden.

När till vår ärbarhet en munter glädje blandas,
när vördnad för vår kung och lydnad för vår lag
i våra trygga bröst med frihetskänslan andas,
då klarnar för vårt väl en glad och lycklig dag.

En af medlemmarna i Aurora-förbundet och medarbetarena i Åbo tidningar var den poetiskt begåfvade *Abraham Niclas Clewberg*, som vann en berättigad popularitet efter författandet af ett versifieradt sorgetal (1785) öfver aflidna drottning Lovisa Ulrika. Genom ett klangfullt språk och lättlöpande vers höjer sig denna (54 oktavsidor långa) dikt betydligt öfver allt, som under Frihetstiden producerats i Finland. Hvad innehållet angår må här endast framhållas, att författaren med tacksamhet påminner om det Lovisa Ulrika genom Tessin lät göra för akademins förkofran. Såsom nya moment vid tecknandet af vårt land införas för första gången Saimen och Päijänne och i stället för lagern, palmen och cypressen, äldre poeters fjärran från lånade växtsymboler, nämnas almen, linden och tallen. (I en långt senare tid vardt det Topelius förbehållet att sjunga björkens visa och Aho att kväda enrisets lof).

I det Porthanska hemmet i Åbo hade som 13:års pilt *Frans Michael Franzén* inträdt och kom sålunda under

direkt inflytande af landets främste patriot. Helt visst lärde sig den unge studenten där att arbeta och älska vittert arbete, men hans skaldebegåfning utvecklades icke och tog ej heller prägel af den Porthanska lärda umgängeskretsens tunga prosa och förståndsmässiga poesi. I fru Nordenflycht och Creutz fann han till en början mönster, som tilltalade hans blida känslofulla sinne, men motiven till sina bästa sånger tog han såsom bekant från ett då fullkomligt originellt område, från hemmets stilla värld.

Då ju fosterlandet äfven kan betraktas såsom en summa af de tusen sinom tusen hemmen, kan man om Franzén säga, att han i sin egenskap af hemmets och barndomsminnenas siare blef en nationalskald. Hans styrka låg i att teckna små detaljer och scener i enkla klara drag samt gifva uttryck åt allmänt mänskliga känslostämningar. Ju större den bild var han försökte måla, dess lättare sönderföll den i brottstycken, mellan hvars remnor reflexionen och icke inspirationen blickar störande fram. Till en början nöjde sig den vänsälle skalden med att känna det godt där han för tillfället vistades, och att af fullaste hjärta besjunga minutens förandligade lycka samt den oskyldiga glädjen såsom dess älskvärda syster.

Det stundande sekelskiftet gaf slutligen Franzén anledning att författa sin märkliga dikt „Finlands uppodling“, tillägnad Kongl. Finska Hushållningssällskapet 1800. I ett vackert affattadt språk ger författaren ej blott en öfversiktlig bild af de sträfvanden, i hvilka den nationella känslan under det gångna seklet funnit sitt uttryck, utan han karaktäriserar äfven folket med dess ståndaktighet, stilla kraft, öppna heder och trumpna anleten. Den östra grannens framfart under krigstider betecknas i starka ordalag. Uttrycket Suomi införes och vart land betecknas såsom skönt. Dikten afslutas med följande förhoppningsfulla strof om Finlands framtid:

Jag ser för konstens hand dess söners snille sprida,
liksom dess bergs granit, en oförmodad glans;
och Finland, lyft vid Sveriges sida,
beundras af en värld, som glömde att det fanns.

„I Ordensvisa för studenter“ af 1801 framhåller Franzén på ett helt annat sätt än andra före honom det gjort en Apollosons plikter mot sig själf och sitt land; författaren manar de unga till arbete, ödmjukhet, försynthet och rena seder.

Franzéns bästa sångartid inföll förrän Finland skildes från Sverige. För honom stodo de båda länderna såsom ett helt, gemensamt fosterland, kanske främst därför att ett boskifte i andens hem icke syntes honom verkställbart. Såsom bevis må anföras att i den ryktbara, härligt inspirerade sången om Creutz fosterland och Sverige användas såsom synonyma begrepp. Det är först efter det Franzén lämnat Finland, som han tydligt märker, att genom hemlängtan minnenas band stärkas med det fädernesland han öfvergifvit. Vid de tillfällen honom förunnades lyckan att åter beträda den gamla fosterjorden eller då hågkomsten af vänner och släkt af särskilda anledningar kraftigt gör sig gällande, klinga från hans lyra vemodiga hemlandstoner. [1])

Af sina samlade arbeten har Franzén tillägnat femte bandet, innehållande de långdragna episka dikterna Columbus och Gustaf Adolf i Tyskland, åt sina bröder Johannes och Zacharias, då för tiden bosatta i Österbotten och i dedikationen framträda de känslor dem tanken på

[1]) Emedan V. Lagus i sin uppsats »F. M. Franzéns bortflyttning från Finland (se Förhandlingar och uppsatser» II) redogjort för innebörden af dikterna »Briggen och Slupen«, Den inre föreningen« samt »Resan till jubelfesten 1840«, är det ej nödigt att här återupprepa detta. Ur den sistnämnda dikten må endast följ. rader citeras:

— — — — — — Lefvande igen
vakna i mitt rörda sinne bilder,
glada, sköna, kära från den tid,
då jag helgade åt Auras sångmör
äfven jag min lefnads vår och sommar. — — —
Rörd ej blott af forna minnens fröjd
gläds jag åt en framtids sköna hopp
för det land, som fäster mig ännu
såsom sonen, fastän fjärran skild,
är vid modren fäst med tacksam kärlek.

fädernehemmet naturligt väckt till lifs. Han sjunger hurusom inbillningens Ellida åter bär honom öfver land och haf till bröderna, och om Sverige yttras:

Här försynen lät mig finna
land och hem och vänner, trefalt säll.
Bröder, er dock än jag ville hinna
och föryngras i min ålders kväll:
då jag skulle er, ni mig, påminna
hur vi hvar, som ur vår faders tjäll
ur vår moders famn, med tårar gingo,
Guds välsignelse med deras fingo.

Sist må beträffande Franzén framhållas att, han blef Finlands förste egentliga folkskald: hans sånger stannade ej inom en liten lärd akademisk vänkrets, utan vunno en allmän spridning bland hela den bildade klassen och lärde denna ändtligen uppskatta hvad verklig poesi är. Franzén förbereder marken för den Runebergska sådden och möjliggör förstaelsen af dennes patriotiska sanger.

Vid Franzéns sida hafva vi att minnas den tva ar yngre skaldebrodren *Michael Choræus* „Vid hans framträdande, — yttrar hans biograf Franzén —“ skattades vitterheten ej mer för sin egen skull, hvaraf följde, att hennes idkare genom den moraliska, religiösa och politiska vikten af de ämnen de behandlade sökte att bibehålla hennes anseende.“ Omdömet är fullt riktigt, och det visar sig, att den unge skalden — han afled ju redan vid 32 ars ålder — i sin diktning är påverkad af de akademiskt-moraliserande äldre skalderna samt i mindre man af Franzén. Originalitet blef han ej i tillfälle att utveckla. Kända figurer och gamla epitet framföras af hans sangmö; exempelvis äro uttrycken glada gosse, ömma flicka, muntra gubbe, hulda vän rätt vanliga! Fosterlandet lämnar ej Choræus stoff till inspiration; kanske delvis därför att inga märkliga yttre anledningar gafvos, men törhända äfven af ett annat skäl. Jag vagar framkasta tanken att patriotiska varma känslor i högre grad blott framträda hos de skalder, hvilka ej blott känna till sitt folks historia, utan genom vistelse pa landsbygden, i naturens sköte

och helst på en torfva den de kunnat kalla sin egen, lärt sig älska strand och haf, skog och sjö. — Må vi blott minnas jägaren-fiskaren från Kroksnäs och Björkuddens natursångare. — Om Choræus åter, vandringsmannen utan ro och rast, kan man med Franzén säga, „att han nästan aldrig haft något hem på jorden“.

I den beprisade och prisbelönade sången om Ehrensvärd skymtar visst Finland fram såsom bakgrund till fästningsbyggarens verk, men de braskande orden om Ehrensvärds ära och smickret för Gustaf Adolf skymma bilden. Betydelsen af att land och rike borde skyddas för krigets olyckor och att det fredliga arbetet måste komma till heders insåg Choræus liksom hans landsmän öfver hufvud taget; detta framgår ur bl. a. ur följande strof i dikten „Trollhättan“.

Glöm allt hvad fädren kallat stort.
Glöm krigets hjälm och segrens fanor
och hjältens stjärnor, hjältens anor;
och minns det nyttiga han gjort.

Vändande sig till kommande generationer, fortsätter författaren

och svären att med flitens hand,
och svären att med nyttans dygder
försköna edra fosterbygder
och gagna edert fosterland!

Frihetstidens praktiska ideal gå således äfven här igen.

Den tredje skalden, som mot det 18:de seklets utgång börjar låta höra sig, var *Jakob Tengström.* Ehuru han bredde ut sig på många områden och af sina samtida skattades såsom en utmärkt vitterlekare, söka vi dock förgäfves bland de talrika alstren af hans lättlöpande penna sådana, hvilka skulle gälla fosterlandet i dess helhet. Endast den vackra dikten „Medborgerlig skål“ [1]) bildar ett

[1]) Denna dikt, under rubriken »Skål«, tryckt å ett löst blad utan angifvet årtal, ingår bland universitets-bibliotekets »Tillfällighetsdikter 1778—1864«.

skarpt kontrasterande undantag från massan af akademiskt hållna herdedikter, moraliserande skaldebref och smärre visor med en efterklang af Horatiansk lefnadsvishet. Ja, det är i sanning eget att icke ens händelserna 1788 [1]) och 1808 lockade Tengström att gifva uttryck at mera allmänt giltiga känslor. Att anteckna är endast en i „Fiskargubbens" på Jokkis dagbok den 13 juli 1808 införd 16:radig skäligen matt strof, inrymmande ett beklagande, att de mäktiges krig hindrade honom från att njuta af naturen och sjunga om „det förträffliga paret, skalden och flickan". Och redan i slutet af 1809 hade samme högtställde och om vår litteratur förtjänte man hjärta att anteckna följande reflexion: „En återförening (med Sverige) föga att påtänka, föga nyttig! Vi behöfva ej stort Sverige, endast järnmalmer".

De ödesdigra händelserna 1808--9, hvilka vid seklets midt i Runeberg erhöllo sin oförlikneliga skildrare, tedde sig säkerligen för deltagarena i krigets blodiga lek och desses samtida såsom föga ägnade för poetisk behandling. Det fanns icke tid, icke lust, icke inspiration att i versens lätta dräkt kläda hungrande, frysande, sårhöljda krigare eller att förhärliga enskilda scener ur ett drama, som afslutats med Finlands lösryckande från Sverige.

[1]) Lidners bekanta »Ode till finska soldaten« faller utom ramen för denna framställning. — Vid en fest i Åbo den 3 april 1791 afsjöngos underdåniga hyllningsverser tillägnade Gustaf III, drottningen, kronprinsen och hertig Karl, segraren vid Hogland. Till sitt innehåll äro de ganska obetydliga, hvilket torde framgå af följande utdrag:

Fosterland! vid afgrundens röst
bör ett folk beväpna sin arm och sitt bröst.
Och om ej till sin blygd
dig palatsen ge skygd,
skall du finna i kojan båd' kärlek och dygd.
Sveriges kung! Vid drufvornas flod
vi ej förglömma, att du har vågat ditt blod
för ditt folk och ditt land.
Med svärdet i hand
har du skyddat vår bygd och befriat vår strand.

Endast en dikt af onämnd man är jag i tillfälle att anföra, den där i några rader tolkar hvad utomstående kände. Det är „Verser afsjungna vid en middag, gifven af ett sällskap finska landsmän (i Stockholm) den 7 februari 1809 åt det härvarande generalbefälet och officerare vid finska armén“. I diktens tredje strof heter det:

Finlands barn med högmod hörde
edra värf, dem ryktet förde
ifrån deras moderland,
och i glansen af er ära
er sin dyrkan återbära
uppå Bottnens andra strand.

Resignation, men därjämte förtröstan, talar ett vackert språk ur slutversen.

Störst var krigarn på sin bana,
när ifrån hans höjda fana
lyckan undanhöll sin gärd;
bröders tack skall eder hämna,
och en högre sång er nämna
för en rättvis eftervärld.

Vi må lägga märke till att profetian i slutorden icke blott gick i fullbordan, utan det egendomliga faktum, att sångararfvets emottagare och förvaltare upptagit samma tanke i slutorden af „Vårt land“.[1]) —

Efter det påtvungna storskiftet af Sveriges rike 1809, tystnar sången för någon tid i den frånskilda delen. När stundom patriotiska känslor gifva sig uttryck, gälla de tacksamheten för Finlands nye storfurste. Då exempelvis den 21 november 1813 i Åbo firades en stor medborgerlig fest i anledning af Napoleons besegrande en månad tidigare vid Leipzig, upplästes en, af okänd man författad, underdånig hyllningssång till kejsar Alexander. Slutorden lyda:

---

[1]) Tilläggas må att vid nyssnämnda festmåltid i Stockholm den sista skålen sammanfattades i orden: »Måtte i alla tider endast Östersjön äga rätt att skilja Finlands och Sveriges inbyggare«!

Finland, lyckligt af hans lagar,
känslan af din vällust röj,
för hans ära och hans dagar
tacksamt dina suckar höj!
Och för dig hans segervinning
stor och dyrbar är och glad,
Uti lagern kring hans tinning
fläta dina ekars blad!

Ett annat exempel på likartade känslor[1]) utgör en i n:o 125 af Åbo allmänna tidning för 1819 intagen fran Borgå insänd tolfradig dikt „Finland till sin storfurste 1819". Författaren finner tiden vara kommen att påminna sig det, som ett decennium tidigare händt samt kejsarens besök i landet och later Finland patetiskt utropa:

Du hastar i min famn, du glömmer kejsarkronan,
här till mitt hjärta tryckt hör finska barnens röst:
åt dig en ärestod vi rest i trogna bröst,
där prägladt står ditt namn och: skyddsgud för nationen.

Finlands förändrade politiska ställning framkallade ett nydaningsarbete på flere omraden, och för vinnande af dess bättre resultat förena sig liktänkande till samarbete.

Grundandet af Aurora sällskapet och dess epokbildande tidningar hade utgjort det första uttrycket för sträfvan att med samfälda krafter gemensamt arbeta för upplysningen i landet; när emellertid dessa tidningar efter Porthans död och Franzéns bortflyttning förlorat sina bästa krafter, och poesins källådror i det bedöfvade landet tycktes utsinade, göres ett nytt försök genom ett af *Johan Gabriel Linsén* stiftadt litterärt förbund att ater

[1]) En underbar smidighet att snart finna sig till freds i nya förhållanden har icke sällan framträdt i vårt land. Vid Alexander I:s intåg i Åbo 1809 hälsades kejsaren af Franzén med verser på franska, däri det bl. a. hette. »Finlands folk tillbjuder dig på ögonblicket utan misstro och förställning all den kärlek dess konungar i sekler förvärfvat. Finnen välsignar ödet, som midt i sin våldsamhet, omfäste dessa länder med handen af en Titus. Österns barn återkommer han under dess tron såsom en uppfostrad son återvänder till sitt hem«. — — —

väcka sången till lif. Inflytandet af Sveriges fosforister hade börjat göra sig gällande äfven i Finland, och i deras romantiska tonart äro de flesta dikter affattade, hvilka inflöto i kalendern Auras tvenne årgångar 1817 och 1818. I den förra ingår därjämte en af Linsén författad märkelig uppsats „Några hinder för Finlands litteratur och kultur". [1]) Författaren tycker sig hafva funnit, att den andliga nivån i landet betänkligt sjunkit och detta i följd af den flacka lifsuppfattning den franska litteraturen, via den gustavianska, utbredt. Han säger om det gångna tidehvarfvet: „Man började anse för onödigt, ja, rent af pedantiskt att såsom förr med möda och arbete inhämta kunskaper. Patriotism, religion och dygd blefvo ord utan betydelse. Det gustavianska tidehvarfvet ansåg sig självt nog, det klokaste af alla". Han klagar vidare öfver, „att ej den minsta skrift i Finland finner förläggare och att till de kortaste arbetens utgifvande prenumeration eller subskription måste begäras".

Oppositionen mot det föråldrade, det dåliga i samfundslifvet och litteraturen talar redan kraftigt ur Aura, men önskan att hastigt reformera och åstadkomma en mera vidtgående väckelse gaf den dådkraftige Linsén impulsen att i samråd med F. Bergbom 1819 grunda månadstidskriften Mnemosyne. Uti inledningsdikten „Den finska fosterbygden", författad af Linsén, framföres vid

[1]) »Vi bebo ett skönt, af strömmar och sjöar, af berg, höjder och skogar genomskuret land. Det är för härligt att ej af sina invånare innerligen och med förtjusning älskas. Det är i ett sådant land, som redlighet och själfständighet i tänkesätt, allvar och pålitlighet i sinnelag födas och trifvas. Bland sådana omgifvelser skall aldrig kärleken till hembygden och fosterlandskänslan, de högsta dygders stammoder, utdö. Ty en nations, liksom hvarje organisk produkts, karaktär bestämmes ej mindre af den yttre natur, som omgifver dem, än af deras ursprungliga medfödda, så att sägandes i fröet eller arten liggande, anlag: och människan likasom växten antager efter olika luftstreck och olika lägen en egen fysionomi. I ett sådant land, i skötet af sådana nationella dygder, frodas äfven och uppblomstrar den sanna kulturen«. (Om några hinder för Finlands litteratur och kultur« af J. G. Linsén i Aura för 1817).

sidan af Svea och Nore vårt land såsom Suomi. Rena seder, trofasthet och redlighet känneteckna den unga jungfrun, och af kärleken till det rätta, det sanna och det sköna lågar hennes ofördärfvade själ. Suomis tacksamhet för den kärleksrika vård Svea lät komma henne till del under barndomens dagar säges aldrig upphöra, oaktadt Ruthania ryckt henne från fostermodrens vård för att om hennes ungdom draga en lika omsorg. För framtiden gällde det att taga vara på sitt eget värde, bibehålla kropp och själ ofördärfvade, befrämja konst och vetenskap,

och detta ädla språk, din tunga talar,
det hugne dig i dina lugna dalar!

Om jag tillägger, att Linsén redan 1815 i sin högstämda promotionsdikt „Ungdomsidealen" sjungit frihetens lof [1]) framgår otvetydigt, att denne man, vältalig såsom få, genom de många nya uppslagen han gett, vackert framstår såsom en banbrytare på den patriotiska sångens väg.

Linséns litterära verksamhet såsom en första målsman för den vaknande finska nationalitetsidén är ju känd. Redan i förordet till Mnemosyne yttrar han: „Tillgifvenheten för ett älskadt fäderneslaand har hos tidningens utgifvare väckt en liflig önskan, att genom densamma föranleda till ett nogare bearbetande af Finlands historia och språk, ett språk så härligt och skönt, så ursprungligt och naturen nära" o. s. v.

En svallvåg af det Napoleonska tidehvarfvets fria strömningar hade således nått våra kuster. Linsén, *Adolf*

[1]) Hvad är den kraft, som alla sinnen tjusar,
som kedjar hjärtan med ett evigt band,
som människan med sällhet än berusar,
när ödet höjer krossande sin hand,
som aftonfläkten sval bland blomstren susar
så ljuf är tanken: Frihet — Fosterland. —
Elysiskt ren vid den en känsla sväller,
den klara källa hvarur dygden väller.

Ivar Arvidsson[1]) m. fl. förstodo dess röst och började arbetet för finskans höjande till rangen af ett kulturspråk. Mnemosyne, desses organ fem år framåt, blef en väsentligen polemisk tidskrift. De versifierade uppsatserna däri utgöras på få undantag när af smärre öfversättningar af Schiller, Schlegel, Novalis, Hölty m. fl., de flesta skrifna af hofrättsauskultanten *Gustaf Adolf Avellan*, en varm beundrare af den romantiskt-elegiska dikten, samt studeranden *Gustaf Idman* (signaturen —f—n.). Arvidssons egen tidning, det frisinnade kortlifvade „Åbo morgonblad“, blef ett än kraftigare organ för de nya finskt-nationella idéerna, men formen, hvari tankarna kläddes, var prosans.

Medan den litterära verksamheten sålunda genom böcker och tidskrifter börjar gifva sig uttryck, försöker Arvidssons litterära trätobroder *Axel Gabriel Sjöström* att försvara vitterheten såsom akademins urgamla monopol, och med det resultat att han af sina samtida beundrades såsom en skicklig poet. Emedan hans verksamhet af W. Söderhjelm i sällskapets skrifter redan blifvit sakförståndigt granskad, vill jag beträffande denne sentimentale fosforist-imitatör blott göra följande reflexioner. Den lärde professorns vers utgör ett slående bevis på rotlösheten och färglösheten hos ett bildspråk, som

[1]) »Arvidsson var« — yttrar C. G. Estlander — »icke en fullt poetiskt anlagd natur, han hade liflig inbillning, godt gehör, stor lust men den rätta poetiska känslan saknades.« Bland hans dikter »Ungdoms rimfrost af sonen i Örnaskog« (Stockholm 1832) finnes egentligen endast en, som faller inom ramen för detta ämne, den nämligen som börjar med orden

Hugfulle landsmän! Fäderna mana
ur sina grafvar den gryende släkt,
— — — — tiderna kräfva
mäktiga bröst, som ej frukta och bäfva
inför farornas skrämmande hot.
Men om ödet offerkransen
räcker oss, och vi falla för sanning och tro
stjärneringen, himlaglansen
vinka oss att bland fäderna, de mäktiga, bo.

Denna frihetssång författade Arvidsson år 1819 under intryck af revolutionerna i Sydeuropa.

icke hämtats ur naturens eget sköte, utan fostrats inom en studerkammares väggar. Den finska naturens och nationalitetens säregna drag voro Sjöström fullkomligt främmande. Äfven då han i sina promotionsdikter vänder sig till de unga, sker det i gamla slitna fraser. Sjöström var dock icke en sämre patriot än sina samtida; hans sinnelag var känslofullt och hans arbete idogt, men då han i vers, såsom i sorgetalet öfver Alexander I 1826, försöker gifva uttryck åt Finlands tacksamhet för den bortgångne, ädle monarken blir skildringen braskande och servil. [1])

Det nyssnämnda året 1826 blef emellertid tack vare samme Sjöström ett bemärkelseår i vår inhemska svenska litteraturs historia. Slår man upp Sjöströms „Åbo tidningar“ för den 16 december, så är det icke utan inre rörelse man låter handen smekande beröra ett af de gulnade bladen, medan blicken hastigt öfverflyger orden:

Du dagens öga,
som fjärran skickar
de ljusa, höga
de lugna blickar.
Dig hälsar fången — — —

Dikten bär rubriken „Till solen“ och är signerad *Rbg*. Med solens uppgång bröt dagen fram lugn, strålande och klar. Poesin, dittills bunden vid akademin och Åbo stad, går sin frigörelse och en ny tid till mötes. Nu töfvade det ej länge, förrän vårt folk erhöll, hvad det väntat och trängtat efter, en patriotisk sång, ej framtvingad ur filosofiska studier, utan framsprungen ur en

[1]) Man lägge exempelvis märke till följande, tvetydiga harang om 1808 års kämpar vis à vis Alexander:

— — — O, om vi känt hans sinne
då som nu, helt säkert hvarje finne
med långt andra känslor döden mött. . . . .

Huru himmelsvidt skild från denna är ej Fänrik Ståls uppfattning af en trohet intill döden för fosterland och laglig öfverhet. Runebergs enkla, sanna, naturfriska sinne kontrasterar skarpt mot det sentimentalt romantiska i Sjöströms förkonstlade diktning, och icke dess mindre kan man tryggt påstå, att sägnernas store skald lärt sig mycket af sin föregångare. Han lärde sig af Sjöström, huru man *icke* skall skrifva vers.

ädelt tänkande medborgares hjärta. Den nye skalden behöfde ej söka motiv och inspiration bland gamla mönsterböcker, han vandrade trygg och skarpsynt sin egen väg bland bygdernas folk och samlade massor af sanna smådrag och scener, dem han sedan i konstens ässja smidde till enkla helbilder.

Ja, *i Johan Ludvig Runebergs* sånger erhöll allt hvad vi hålla dyrt och kärt sitt högsta och renaste uttryck, och dock fann äfven han, den store siaren, en värdig efterträdare. Namn så klingande som Nervander, Stenbäck, Cygnaeus och Wecksell förblekna något, då vi på den andra pylonen vid ingången till Patrias helgedom läsa *Zacharias Topelius.*

Jag uttalar namnet, men det kan ju icke falla mig in att här i denna upplysta krets söka teckna Runebergs och Topelius' betydelse som fosterländska diktare. Hvad alla veta, ordar man ej om. Våra tvenne stora nationalskalders verk äro lika kända som erkända; deras tankar hafva icke blott gillats af det mästrande förståndet, utan trängt till djupet af tacksamma hjärtan.

I sin fosterländska diktning komplettera de hvarandra på ett ypperligt sätt; den mera episkt anlagde Runeberg har besjungit våra fäders strider för fosterlandet och i kamp med fosterland mot frost och hårda tider, medan skaldebrodern, den milde romantiske Topelius, forskaren i naturens bok, i förtjusande stämningsbilder öppnat vår blick för Finlands underfulla skönhet. Men i viljan och förmågan att höja anden mot det idealas eviga urkälla stå de båda i samma plan. „Gud bevare fosterlandet“ var summan af den gamle fänrikens sång, och ynglingens drömmar utmynna i bönen „Må Gud beskydda dig, mitt fosterland“!

Mina åhörare! Timmen är förliden, och mitt föredrag nalkas sitt slut.

Ur vår litteraturs lif- och rustkammare har jag försökt draga fram några prof på ädla och oädla smycken.

Kanske att följande bilder, symboliserande de trenne sista seklens vitterhet, hvarken äro för djärfva eller dunkla.

Det 17:de århundradet, vår finländska svenskas stenålder, gaf oss enkla hemslöjdsalster, tillverkade efter utländska mönster; dess son, det 18:de seklet, bragte fram i dagen det nyttiga järnet, smidt, än till plogbillar, än till pärthållare, medan ättlingen i tredje led, det 19:de seklet, ändtligt skänkte oss konstnärligt utmejslade föremål af hård brons och gediget guld: smycken, fullt värdiga Finlands ärekrona.

Nyss hafva vi stigit öfver tröskeln till det 20:de seklet. Hvad skall väl detta, då det nått sin kulmen, i och genom poesin hafva bragt vårt land? I morgonväkten: sånger utan ord, känslor utan namn blodsdroppar lika, som ej få sippra fram; rimfrost och frusna tårar öfver en törnekrona! Nej, bort med de tunga tankarna; icke *denna* dag må de bryta sig bana. Visst har vintersolen den 5:te februari stått lågt vid horisonten, men bortom molnen sände dock himmelens drottning sina strålar äfven mot våra isbundna kuster. Äfven för det förfrusna Finland gifves det en vaknande vår med blå himmel öfver hvita vågor, en sommar med gyllene skördar mot höstens purpurfält som bakgrund — våra symboliska och heraldiska färger.

Våra fäders Gud lefver än, och denna midvinter likasom förr skall Sampo Lappelill, stark i sin oskuld och seg i sin tro, kunna ropa: Du ljuger, fjällkung, solen är icke död!

Runeberg, som gaf oss vår fagra folksång, satte oss i handen ett bloss att belysa ett arbete i kärlek. Skenet af denna hoppets fackla förtonar nu vid randen af ett fjärran framtidshaf. Det smyger sig sakta samman med vintervågen vid granithällens fot, med vågen, som vemodig lyssnar till västanvindens halft gåtfulla ord: Högre klinga skall en gång — — O våg, du som hvilar och väntar, hviska: när nalkas de nya, de friborna sångernas dag?

P. Nordmann.

Skiljaktigheter mellan finländska svenskan och rikssvenskan,

uppteknade å Helsingfors svenska landsmålsförenings sammanträden 1893—1899, redigerade och i tryck utgifna

af

A. O. Freudenthal,

föreningens d. v. ordförande.

Förord.

De skiljaktigheter mellan finländska svenskan och rikssvenskan, som i denna samling finnas uppteknade, hänföra sig för det mesta till böjningen och ordförrådet; de fonetiska olikheterna torde framdeles blifva föremål för en utförlig behandling *). Något anspråk på fullständighet gör samlingen naturligtvis icke, och särskildt må framhållas, att tekniska termer och fackuttryck nästan alldeles saknas, emedan sådana i allmänhet varit så till bruk som betydelse föga bekanta för den studentkrets, på hvars sammanträden uppteckningarna skett.

Finlandismerna (inkl. fennicismer och russicismer) äro för det mesta uppteknade ur den bildade klassens hvardagliga talspråk, och en mycket stor del af hit hörande ord och former nytjas blott i slang och annat på skämt användt språk. I vårdadt tal och i skrift undvikas dessa omsorgsfullt och ersättas med sådana, som äfven i rikssvenskan äro brukliga.

Svecismerna åter äro, i motsats till de förra, antecknade ur ordböckerna och litteraturen och hade förmodligen högst betydligt

---

*) En kortfattad uppsats i ämnet föreligger redan, näml. doc. Pippings i tidskriften Nystavaren IV införda artikel „Om det bildade uttalet af svenska sproket i Finland“.

kunnat ökas till antalet, därest en ordbok öfver svenska talspråket funnes. Så till exempel äro de allra flesta ord och uttryck ur skolpojks- och studentspråket i Sverge, som finnas förtecknade i Bergs samling (70. hft. af Svenska landsmålsföreningarnas tidskrift), icke brukliga i Finland och hade kunnat af oss införas som svecismer, om nämnda ordsamling varit utgifven, innan landsmålsföreningens arbete afslutats. Äfven den så betydligt tillökade 7. upplagan af Svenska akademins ordlista utkom senare. Båda dessa arbeten hafva dock begagnats vid redigeringen af denna samling och icke så få ord, dem vi antagit vara finlandismer, har jag till följd däraf strukit. Att däremot ur dessa eller andra källor göra tillägg till våra svecismer har jag icke på eget bevåg utom i sällsynta undantagsfall kunnat tillåta mig.

Slutligen bör nämnas, att ett icke ringa antal ord, hvilka landsmålsföreningen antecknat såsom finlandismer på grund af att de, ehuru här gängse, icke i någon svensk ordbok återfinnas, nu utelämnats, emedan de af prof. Noreen och doc. von Friesen i Uppsala igenkänts såsom äfven i Sverge brukliga. Föreningens tack till dessa herrar för det besvär de godhetsfullt åtagit sig i sådant afseende ber jag att här få uttala.

Utgifvaren.

I. Finlandismer,

fennicismer och russicismer.

a.

abborrike(t), s. n. ut. pl. och obestämd form ɔ: sjön, hafvet. (Skämts.).

absentèra *), **-a(de), -a(t),** vb intr. Vara frånvarande.

abùss l. **abùſſ,** oböjl. s. n. Abonnemang, t. ex. han har abuss på de(t); nytjas vanligast såsom utrop t. ex. abuss åt mej, abuſſ mej.

abùssa l. **abùſſa, -a(de), -a(t),** vb tr. Förbehålla sig, t. ex. ja(g) abuſſar åt mej denna biljett.

aftonsömni(g), -t, adj. Kvällssömnig.

aj ajj, interj. uttr. beundran O, ack, t. ex. aj ajj så vakkert!

ajj, interj. uttr. beskärmelse Bevars, usch.

ajj, interj. uttr. önskan Ack, tänk.

alla, pl. **-or,** s. r. Alfågel.

allone: me(d) allone, tls. Med allo, oåterkalleligt, för alltid.

allvare: me(d) allvare, tls. På allvar.

aln nytjas oftast oböjdt vid räkning efter bestämningsord, som uttrycka flertal, t. ex. tre aln, några aln.

alt, adv. Altjämt, hela tiden.

alt efter lite(t) ɔ: med korta mellanskof, altemellanåt.

alt me(d) ens ɔ: 1) alt som oftast; 2) altjämt.

alt vidare ɔ: altjämt, fortfarande.

alt ännù l. **alt än** ɔ: altjämt, fortfarande.

amérikaägka, pl. **-or,** s. f. Hustru, hvars man vistas i Amerika.

ana till ngt, i Sverge vanligare såsom reflexiv: ana sig till ngt.

anàgga, blott i svordomar ss. faggken anagga. — Anm. Egentligen är väl ordet en imperativ, jfr det analogt nytjade *anamma.*

an efter = alt efter.

anfallen l. **andfallen, -et,** adj. Som mist sin kraft, dufven (om maltdrycker).

anfagga, -a(de), -a(t), vb tr. Anhålla, antasta, taga fatt i ngn.

anmärka om ngt Göra anmärkning om ngt.

---

*) Hufvudtonen faller vanligen på första stafvelsen. Inträffar ej detta, användes (i afd. I) tecknet ' för att utmärka den stafvelse, som har hufvudton.

annors, adv. Annars.
apɷtèkslåda, pl, **-or**, s. r. Filial af apotek.
arbùs, pl. **-er**, s. r. Vattenmelon. Anm. Ordet förekommer äfven i rsv., ehuru sällan, se Ak:s ordbok.
arjsimpa, pl. **-or**, s. f. Argbigga.
arkaŋgelit, pl. **-er**, s. m. Gårdfarihandlare, vanligen hemma från ryska guvernementet Arkangel.
armhåll, pl. =, s. n. Räckvidd.
artèll, pl. = l. **-er**, s. n. Soldatkök, gemensamt för ett visst antal soldater. Ordet kan dock äfven nytjas om civila arbetares matlag t. ex. *artellarbetare*, (förek. i bref till tidn. Nya Pressen 1897 n:o 82).
asas, **-ades**, **-a(t)s**, vb dep. Vara eller bli „asig".
asi(g), **-t**, adj. Vedervärdig.
askar, s. pl. Angelägenheter, affärer, t. ex. *ſöta* **sina askar** väl, illa.
askɷnsda(g), pl. obr., s. r. Onsdagen i påskveckan (i Sverge enl. Dalins och Sundéns ordböcker onsdagen efter fastlagssöndagen).
as(s)essɷ́rer, s. pl. Bondånger t. ex. ha, få, plågas av assessɷrer.
as(s)essɷ́risk, **-t**, adj. Ansatt af assessɷrer.
attan, lindrig svordom.
auskultativ, **-t**, adj. Rådgifvande, men icke voterande (ledamot).
ava, pl. **-or**, s. r. Afvigsida.
avvika, **-vek**, **-viki(t)**, vb tr. Afvika från (en ort).

b.

badkvast, pl. **-ar**, s. r. Kvast, använd i s. k. finnbastu.
bakk: få bakk ɔ: få afslag på ansökan om lån eller dylikt i en bank, t. ex. de(t) kom bakk.
bakkhympel, pl. **-hymplar**, s. r. Liten backe.
bakkor, pl. af *bakke*.
bakom, prep. Bortom, t. ex. bakom Kuopio; ordet brukas i denna betydelse numera nästan blott i Finland enligt Sv. Ak:s ordbok.
balalàjka, pl. **-or**, s. r. Dragharmonika; i ryskan, därifrån ordet är lånadt, betecknas därmed en cittra med 2 strängar.
balùns, pl. **-er**, s. r. Bal, danstillställning.
bant, ipf. af *binda*.
baŋkfullmäktig, (m. fl. smss.), i Sverge bagkɷfullmäktig m. fl. Jfr dock Ak:s ordbok sp. B 255 III. Anm.
baŋkɷ, oböjl. adj. Säkert, t. ex.

ta ngt för bagkω, va han säjer ä bagkω.

bära (efter negation) 1) Än, utom, t. ex. här ä iggen ann bara jag. 2) Annat än, utom, ex. int va där bara en papperslapp. — Anm. Egentligen bör väl detta blott i talspråk förekommande uttryckssätt betraktas som en ellips, hvilken fördunklat den adverbiella betydelsen hos *bara*. De båda anförda exemplen kunna nämligen, öfversatta till skriftspråk, utfyllas sålunda: 1) här är ingen annan, (här är) endast jag; 2) där var intet, blott en papperslapp (var där).

barifnik, pl. **-ar,** s. m. 1) Förköpare på torget. 2) Tatarisk hästuppköpare. 3) Slug affärsman. (Russ.).

barmfikka, pl. **-or,** s. r. Bröstficka.

baſlikk, pl. **-er,** s. r. Lös hufva, lös kapuschong. (Russ.).

bedi(t), sup. af *bedja*. — Anm. Formen är i rsv. föråldrad enligt Dalins ordbok och återfinnes ej i Ak:s ordlista 7. uppl. Men enl. Ak:s ordbok nytjas den „stundom“ och „tillhör företrädesvis den högtidliga stilen“.

befälte, ipf. af *befalla*. — Anm. Formen fins ej i Ak:s ordl., men upptages i dess ordbok med hänvisning till äldre författare.

begråvar, -a(de), -a(t), pres., ipf. o. sup. af *begrava*.

behėj, pl. obr., s. n. Bestyr, bråk.

bejälpli(g), -t, adj. Hjälplig, tämlig, som man kan hjälpa sig med.

bestýrsam, -t, adj. Beställsam.

besvär: tls. „si besvär“ ɔ: besvära sig. (Fenn.).

beſikknig, pl. **-ar,** s. m. Soldat, anstäld för särskilda uppdrag hos högre officer.

beſiva sej (skrift: **sig**), **-a(de), -a(t),** vb refl. Beskärma sig (se t. ex. Topelii Sagor III boken 4. uppl. s. 15).

birog, pl. **-ar,** s. r. Byrå.

birs, pl. **-ar,** s. r. Hyrkuskstation. (Russ.).

bisýkler, pl. af *bisykel*.

bjälk, koll. s. r. En mängd bjälkar.

blada, -a(de),-a(t), vb intr. Bläddra.

blaffa, -a(de), -a(t), vb intr. Bolma, röka tobak häftigt och därvid utblåsa mycken rök.

blajj, pl. =, s. n. 1) Sämre, bullrande offentligt nöje. 2) Rummeltillställning.

blajja, -a(de), -a(t), vb intr. 1) Bete sig som på „blajj“. 2) Rumla.

blaska, -a(de), -a(t), vb tr. Blanda (kort).

blida, ut. pl., s. r. Blidväder.

bliksta,-a(de),-a(t), vb intr. Blixtra.

blini, pl. **-er,** s. r. Bohvetemjölsplätt; nytjas äfven kollektivt om plättar af sådant mjöl. (Russ.).

blusa, -a(de), -a(t), 1) vb tr. Bestå, bekosta (traktering o. a.) 2) vb intr. Rumla.

blusnig, pl. -ar, s. r. 1) Handlingen att „blusa". 2) Kalas, fest.

blyhartspenna, pl. **-or,** s. r. Blyertspenna.

blåna, -a(de), -a(t), vb tr. Göra blå. — Anm. Verbet nytjas ss. transit. = blåa äfven i Sverge enligt Dalins ordbok, men ej angifvet af andra.

blås, pres. af *blåsa*, se Lindström: Studier på svensk språkbotten i Finland (i Finsk tidskrift 1885 tom. 19 s. 457).

blåyta, ut. pl., s. r. Blåaktig yta hos trävirke, som befinner sig i första stadiet af förruttnelse.

blännig, pl. -ar, s. r. Afkomling af blandad ras.

bobbel, ut. pl., s. n. Prat, i synnerhet otydligt och obegripligt.

bobbla, -a(de), -a(t), vb. intr. Prata, tala, i synnerhet obegripligt.

bokka, -a(de), a(t), vb intr. l. **bokka sej,** vb refl. Göra sin uppvaktning.

borjare, pl. =, s. r. brukas i uttr. slå en borjare, jöra en borjare ɔ: falla omkull.

borsta, pl. **-or,** s. r. Borste.

bortblandad, -t, adj. Sinnesrubbad.

botten, pl. = sg. l. **bottnar,** s. n., i rikssvenskan realgenus.

bottin, pl. **-er,** s. r. Herr- l. damhalfstöfvel, i Sverge blott det senare enl. G. Dalin: Främmande ord i svenska språket och Wenström-Jeurling: Svenska språkets ordförråd.

bωd● pl. **-or,** s. r. Bod. — Anm. Allmänt både om matbod, handelsbod och andra slags bodar.

bωgenbram- i smss. = Bovenbram- (rå, segel m. fl.).

bωksèr: tls. på bωkser ɔ: på släp.

bωlàg, pl. **-er,** s. m. o. f. Rumkamrat.

bωlagìst, pl. **-er,** s. m. o. f. se föreg.

bωlàgius, pl. **-ier,** s. m. se föreg.

bωmmullsherrskap, pl. = l. **-er,** s. n. Halfherrskap.

bωndisk, -t, adj. Bondsk, bondaktig.

bωrda, bωrde, bωrt, vb intr. Böra.

bωrdssortun, pl. **-er,** s. r. Bordsyrtut, bordställ.

brakkèra, -a(de), -a(t), vb. tr. Kassera (dragonhästar, trävaror).

brakkor: ha sej i brakko(r)na ɔ: vara besmittad af venerisk sjukdom.

brakkstut, pl. **-stutar,** s. r. Stut, stryk på baken, ett fordom användt skolstraff.

brandkårìst, pl. **-er,** s. m. Brandsoldat.

brandstake l. **-staka,** pl. **-ar** l. **-or,** s. r. Eldgaffel.

brantik l. **brantìk,** ut. pl., s. r. Brännvin.

brantikum, ut. pl., s. n. Brännvin.

brass, ut. pl., s. r. Hop, mängd t. ex. där va(r) en hel brass barn (l. me(d) barn).

brud, pl. **-ar**, s. f. Fästmö. — Anm. I Finland nytjas ordet allmänt både i denna betydelse och i betydelsen „kvinna på hennes bröllopsdag". Sundéns ordbok upptager blott den senare, men Dalins äfven den förra, ehuru med i parentes tillagdt: oegentligt.

brunnstimra, pl. **-or**, s. r. Öfverbyggnad omkring en brunn, brunnskar.

brännare, pl. =, s. r. Cylinderhatt.

brö(d)bräde, pl. **-n**, s. n. Bakbräde.

bröder användes i firmanamn i st. f. den best. formen, t. ex. bröder Graff, bröder Olin.

bröms, pl. **-ar**, s. r. Broms. — Anm. Äfven i rsv. „ngn gång" (Ak:s ordl.), „förut" (Sundén).

bud: tls. föra bud ɔ: uppträda öfvermodigt.

budas, **-ades**, **-a(t)s**, vb dep. Högfärdas, yfvas.

budförare, pl. =, s. m. Öfvermodig person.

budföreri, pl. obr., s. n. Handlingen att „föra bud".

budförisk, **-t**, adj. Öfvermodig, skrytsam.

budisk, **-t**, adj. se föreg.

bufèttʃik, pl. **-ar**, s. f. Bufettfröken. (Russ.).

bukka, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. Puffa, stånga.

bulen, **-et**, adj. Bulnad.

bulla, pl. **-or**, s. r. Bulle.

bumåga, pl. **-or**, s. r. Handling, dokument. (Russ., skämts.).

buss l. **buʃʃ**, se **abuss**.

bussa l. **buʃʃa**, se **abussa**.

bussa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. Tussa, hetsa.

buttka, pl. **-or**, s. r. Häkte. (Russ., skämts.).

byggråʃe, pl. **-n**, s. n. 1) Hus under byggnad. 2) Byggnadsföretag.

byke, pl. **-n**, s. n. Byk, som har pl. -ar och är m. sällan n. (enl. Ak:s ordl.). — Anm. Däremot brukas både i Sverge och Finland *byke* n. i betydelsen pack, slödder.

båga: tls. vara i båga ɔ: befinna sig i trångmål.

bål, **-t**, adj. Högfärdig. — Anm. Ordet skall äfven förekomma i Sverge, men uppgifves vara „föråldradt".

bålas, **-ades**, **-a(t)s**, vb dep. Yfvas.

bägk: tls. gå under bägken ɔ: misslyckas. (Fenn.).

bässe, pl. **-ar**, s. r. Gumse. Anm. Dialektiskt brukadt i Sverge.

bönig, pl. **-ar**, s. r. Vind (hus-). Anm. Ordet användes i Viborg, men är knappast allmänt i Finland.

böt, ipf. af *byta*. — Anm. Formen lär också i Sverge brukas, men blott vulgärt.

d.

dabst, pl. **-er,** s. r. Tanklös och dum handling. Jfr vb. dabba sig, som finnes upptaget äfven i Ak:s ordlista.

dagatal: tls. i dagatal ɔ: i flere dagar.

daglista, pl. **-or,** s. r. Minneslista (i en tidning) med uppgift om bantågs ankomst och afgång, notiser om posten, offentliga samlingar m. m.

dalla, -a(de), -a(t), vb intr. Slå dank, vanka sysslolös omkring.

dallus, pl. **dallusar,** s. m. En som „dallar".

dekad adj. Som råkat på „dekis". Sistnämnda ord nytjas äfven i Sverge, jfr Berg: Skolpojks- och studentslang i tidskriften Svenska Landsmålen 70. hft.

dekna till, -a(de), -a(t), vb intr. Komma på „dekis".

denʃik, pl. **-ar,** s. m. Soldat, som är uppassare åt en officer. (Russ.).

dilli(g), -t, adj. 1) Lidande af „dille", se Bergs nyss anförda arbete. 2) Halffånig. 3) Öfverdrifvet uppsluppen.

dit, adv. Där, t. ex. dit ä han, dit blev han.

ditifrån, adv. Därifrån.

dit ända, tls. Ånda dit. (Fenn.).

dokk, best. **dokken,** s. r. Docka (skepps-).

dωna (med ngt), **-a(de), -a(t),** vb intr. Syssla med ngt.

driller, pl. af *drill.*

drogerihandel, ut. pl., s. r. Droghandel.

dromedår, pl. **-er,** s. m. o. f. Stor och otymplig person.

drykkesrörd, -t, adj. Berusad, rusig.

dröla, -a(de), -a(t), vb intr. Söla, vara långsam.

dröli(g), -t, adj. Sölig, långsam.

drölmåns, pl. **-ar,** s. m. Sölare.

dunt, pl. **-ar,** s. r. Duns.

dunta, -a(de), -a(t), vb intr. Dunsa.

dŭråk, pl. **-ar,** s. m. 1) Ryskt okvädinsord: narr, drummel. 2) Ett slags kortspel (äfven kalladt **låggdurak**).

durr: tls. mitt i durrn ɔ: midt i fyllan.

durra, -a(de), -a(t), vb intr. Dundra.

durri(g), -t, adj. Dåsig, yrvaken.

dyrk, pl. **-ar,** s. r. Dirk (sjöterm).

dåss ɔ: då, i tillrop och frågor, t. ex. hör dåss! hör du dåss? Anm. Ordet brukas företrädesvis af personer hemma från finska trakter, jfr måhända -pas, -kos i finskan.

dödsknäpp, pl. (ovanl.) **-ar,** s. r. Dödsknäck, dråpslag.

e.

ekonomie- i sammansättningar, t. ex. ekonomiebyggnad, -direktör, -utskott ɔ: rsv. ekonomi-.

f.

fabrik, pl. = l. **-er,** s. n. l. r., i Sverge blott det senare.

fakser, ut. sg., s. Åtbörder, grimaser, fukter.

falka, (efter l. på ngt), **-a(de),** **-a(t),** vb intr. Fika, trakta (i rikssv. har ordet annan betydelse se Sundéns ordbok).

falla in, föll, falli(t), vb intr. Gå ned sig på isen.

fant, ipf. af *finna.*

far, pl. =, s. n. Farled (se lotsstyrelsens tillkännagifvanden passim).

fara illa, fωr, fari(t), vb intr. Förskämmas (om matvaror, i synnerhet kött, fisk o. dyl.).

fareld, pl. **-ar,** s. r. Löpeld, skogseld.

fast: sprigga fast, åka fast („när slädarne åkt fast oss“ Tavaststjerna i N. Pr. d. 18. 4. 93), hinna fast ɔ: fatt. Jfr artt. **slå fast, sätta fast, ta fast.**

fast, konj. Om ock, ja äfven, vore det än, t. ex. man får honom att gå fast i elden (Svenska folkskolans vänners kalender 1895 s. 34).

fast — hur l. **huru** nytjas i sådana uttryck som: fast man hur sku bjuda till ɔ: bjöde man än till på hvad sätt som hälst, fast ja(g) sku vara där huru lägge ɔ: vore jag än där huru lång tid som hälst. (Fenn.).

fastla(g)stisda(g), pl. **-ar,** s. r. Fettisdag.

fatti(g)gubbe, pl. **-ar,** s. r. Sparbössa i form af en tiggande man; en sådan finnes uppstäld utanför kyrkan flerestädes i landsorten. Jfr Topelii saga om „Fattiggubben“ (Läsning för barn 5 : 75 ff.).

fatti(g)år, pl. =, s. n. Nödår, hungerår.

fenis l. **fennis,** pl. **-er,** s. m. o. f. Fennoman.

fenisisk l. **fennisisk, -t,** adj. Fennomansk.

fettisda(g), pl. **-ar,** s. r. Första tisdagen i fastlagen. — Anm. I Sverge betyder ordet (enligt meddelande af prof. Noreen) 1) hvarje tisdag i fastlagen, men särskildt 2) sista tisdagen i fastlagen, altså tisdagen i påskveckan, eller ock 3) första tisdagen i fastlagen.

fidesgnidare, pl. =, s. m. Elev, som söker ställa sig in hos läraren.

fiffig, -t, adj. 1) Listig, behändig. 2) Kvick, intelligent. (N:o 2 ej i Sverge).

fiks, -t, adj. Klok, snabbtänkt, fyndig.

fil, ut. pl., s. r. l. n. Filmjölk.

filpa, pl. **-or,** s. r. 1) Ett slags spel. 2) En därvid begagnad träbit.

figrèra, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Fingra.

firàbel, ut. pl., s. r. Fyraben (handtvärkeriterm).

firàbelsarbete, pl. **-n,** s. n. Fyrabensarbete.

firàbla, -a(de), -a(t), vb intr. Göra „firabelsarbete".

firrig, -t, adj. Jovialisk, lustig.

fjogg: tls. **me(d) fjogg** 1) Med hast, med fart. 2) Med stor framgång.

fjωlig, -t, adj. Fjolgammal.

flakka, pl. **-or,** s. r. Flack slätt.

flagka, -a(de), -a(t), vb tr. Flänka.

flinta till, -a(de), -a(t), vb intr. Slå till.

flintus, pl. **flintusar,** s. m. Flintskallig person. — Anm. Sing. *flintus* nytjas ock ss. adj. i predikativ ställning, t. ex. han ä(r) alldeles flintus.

flotsk, -t, adj. Som hör till flottan.

flotta, pl. **-or,** s. r. Flotte.

fluks, ut. pl., s. r. Handvändning; förekommer i tls. i en fluks l. i fluksen.

fläbb, pl. **-ar,** s. r. Flabb.

fläkterörn, pl. **-ar,** s. r. 1) Ryska riksvapnet. 2) i tls. „segla med fläkterörn" ɔ: segla i full medvind med ett segel utslaget åt hvardera bogen.

flödvatten, ut. pl., s. n. Vatten, som stigit öfver sina bräddar eller på isen.

flöjta, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Ljuga smått, narras.

flönti(g), -t, adj. Enfaldig.

flöta, -a(de), -a(t), vb tr. Flotta (timmer m. m.).

flötare, pl. =, s. m. Flottare, stockflottare.

flötled, pl. **-er,** s. r. Flottled.

flötnig, ut. pl., s. r. Flottning.

fnasi(g), -t, adj. 1) Betäkt med fnas, fnasslig. 2) Lumpen, dålig, tarflig.

fnaslund, pl. **-ar,** s. m. „Fnasig" person.

fnurr, ut. pl., s. r., tls. **vara** på fnurr l. på fnurrn ɔ: vara vresig.

fnurras, -ades, -a(t)s, vb. dep. Vara vresig.

fnutti(g), -t, adj. Futtig.

fortuʃka, l. **fortùʃka,** pl. **-or,** s. r. Dragruta i fönster. (Russ.).

fωgdska, pl. **-or,** s. f. Fogdehustru.

fωrdersammast, adv. På det skyndsammaste, med det första. — Anm. Brukas i synnerhet i lagstil.

fωrtbildnigslärωvärk, pl. =, s. n. Fortsättningslärovärk.

fω**t**: tls. gå i fωt ɔ: gå i takt. Jfr **ω****f**ω**t**.

fω**tmantel**, pl. **-mantlar**, s. r. Fotsack (på åkdon).

frakk: tls. je l. få på frakken ɔ: underkänna l. blifva underkänd i en examen, afslå l. få afslag på en anhållan, tillfoga l. lida en förlust o. s. v.

framfusen, **-et**, adj. Framfusig.

framläst, n. =, adj. Konfirmerad, admitterad till nattvarden. Jfr **läsa fram sej**.

frasma, pl. **-or**, s. r. Hudutslag.

frisint, n. =, adj. Frisinnad.

frisma, pl. **-or**, s. r. se **frasma**.

front, s.r., tls. jöra front ɔ: göra ställningssteg och honnör (milit.).

fruntimmersskωla, pl. **-or**, s. r. Flickskola. — Anm. Ordet återfins i Wenström-Jeurlings ordlista, men ej i andra svenska ordböcker.

fråga av ngn Tillfråga ngn.

från ɔ: rsv. *med*, *vid* (?) i sådana uttr. som t. ex. ta fast från örat (Lindström: Studier på svensk språkbotten i Finland s. 459), tjuren hade frusit fast från svansen i fähusgolfvet (ur en tidningsnotis). (Fenn.).

från ɔ: rsv. *vid* i sådana uttryck som: draga ngn från håret, han svängde sin käpp från kryckan; ex. ur en tidningsnotis: „från den i köket brinnande lampan tände han sedermera ljuset".

främmankammare, pl. = l. **-kammrar**, s. r. Gästkammare.

främmans: vara ti(ll) främmans, gå ti(ll) främmans ɔ: vara l. gå på besök.

fräsma, pl. **-or**, s. r. se **frasma**.

fundàssa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Fundera, grubbla.

fundèrig, pl. **-ar**, s. r. Tingest, företag.

funtabulla, pl. **-or**, s. r. Hvetebulle, som försäljes efter vikt. (Russ., af ry. *funt* ɔ: skålpund).

fylsig, **-t**, adj. 1) Supig. 2) Full, drucken.

fyrſäftig, **-t**, adj. Fyrskäftad.

fågelfälla, pl. **-or**, s. r. Fälla, hvari fåglar fångas.

fånas, **-ades**, **-a(t)s**, vb dep. Fåna.

fått, eg. ntr. af den ur bruk gångna singularen af adj. *få*. Nytjas allmänt i Finland i sådana uttryck som t. ex. klokkan ä(r) så l. så mykke(t) fått i ett visst timslag, de(t) ä(r) så l. så mykke(t) fått i en meter, en liter o. s. v., tjärle(t) ä(r) fått d. v. s. icke fullt. Jfr bruket af isl. *fátt* och se Lindströms anf. afh. s. 460.

fägård (tspr. **fäggål**), pl. **-ar**, s. r. Inhägnad plats framför eller invid fähuset.

föga, adv. Knapt, knappast, t. ex. föga nωg; äfven = nej, t. ex. kommer du dit? Svar: föga.

föra ɔ: rsv. *bära* i vissa uttryck ss. för stωlen i matsaln, för

breve på posten. — Anm. Jfr dock art. *föra* hos Dalin bet. 2, hos Sundén A, b).

förbåjskad, -t, adj. Förbaskad.

förelyst, ntr. =, adj. Som det i kyrkan lyst för till äktenskap.

förkel, pl. =, s. n. Förkläde.

förkla, -a(de), -a(t), vb tr. I egenskap af „förkläde“ åtfölja.

förläggare, pl. =, s. r. Förläggarsked, förläggarslef.

förriga, oböjl. adj. Förra; ordet nytjas mest i anekdoter om „förriga karn“, „förriga tjärgen“.

förri(g)t, adj. ntr., blott i uttrykket „av förri(g)t“ ɔ: af gammalt, af forno.

föråras l. **förråras:** i föråras ɔ: rsv. i förrårs.

g.

galar, -a(de), -a(t), pres., ipf. o. sup. af *gala.*

gamlo(r)na, ut. sg. och obest. form, s. Föräldrarna.

garvarhund: tls. *fälla* som en garvarhund ɔ: groft ovettas.

glims: förekommer i sådana talesätt som se glims ɔ: se orätt, slå glims ɔ: slå utan att träffa, gå glims t. ex. hugge jikk glims ɔ: hugget träffade icke; det sistnämnda talesättet nytjas dock vanligen impersonelt: de jikk glims.

glöta, -a(de), -a(t), vb intr. Gräfva, snoka, t. ex. glöta i l. ijenom gamla papper. — Anm. Ordet återfinnes visserligen i Wenström-Jeurlings och Lundells ordlistor (i den förra uppgifvet ss. vulgärt, i den senare ss. brukadt i folkmål samt hos sydsvenska författare), men då det icke förekommer hos Dalin eller Sundén ej häller i Sv. Ak:s ordlista samt till sin betydelse icke af W.-J. och Lll bestämmes, må det här få sin plats, hälst det i finländsk svenska är rätt vanligt.

glötande, ut. pl., s. n. Handlingen att „glöta“.

glötare, pl. =, s. m. Person, som „glötar“.

gnagar, -a(de), -a(t), pres., ipf. o. sup. af *gnaga.* — Anm. Enl. Ak:s ordl. 7. uppl. förekomma dessa former stundom i Sverge.

gnida, gned, gnidi(t), vb intr. Ställa sig in. Äfven: gnida fides. (Skolpojksslang).

gnida, gned, gnidi(t), vb tr. Massera.

gnidare, pl. =, s. m. Massör.

gniderska, pl. **-or,** s. f. Massös.

gotta, ut. pl., s. n. Namnam. — Anm. Ordet återfins hos Lun-

dell, men ss. f. (med pl. *-or*) och med tillägget: folkmål.

godskriva, -skrev, -skrivi(t), vb tr. Kreditera, godtskrifva.

grabbla, -a(de), -a(t), vb intr. Grabba, trefva med händer eller fingrar, t. ex. i en ficka.

grav, oböjl. adj. Grafvad. — Anm. I rsv. fins väl ordet i sammansättningar t. ex. gravlaks, men ej ss. självständigt, i finländsk svenska däremot kan det nytjas både attributivt och predikativt t. ex. den grava laksen ä(r) ſämd, ja(g) tykker bäst om laks, då den ä(r) grav.

gris, ut. pl., s. r. Ett slags kortspel.

gruta, ut. pl., s. r. Must, kraft.

gruta sej, -a(de), -a(t), vb refl. Intaga ett lätt mål.

gräfta, pl. **-or,** s. r. Hacka. — Anm. Ordet återfinnes visserligen i Lundells ordlista, där det uppgifves ss. brukadt af östsvenska och finländska förff., men torde vara hos de förra inkommet österifrån, eftersom de här närmast följande orden icke hos dem äro af Lundell påträffade, hvaremot de i Finland äro allmänna.

gräfta, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Hacka.

gräftare, pl. =, s. m. En som „gräftar".

gräftland, pl. =, s. n. Åker, som beredts genom att „gräfta".

grälor, ut. sg., s. Bannor.

gröls, pl. **-ar,** s. m. 1) Grälmakare. 2) Drummel, oredig person.

gröls, ut. pl., s. n. 1) Gräl. 2) Svammel.

grölsa, -a(de), -a(t), vb intr. 1) Gräla. 2) Drumla, svamla.

grölsig, -t, adj. 1) Grälsjuk. 2) Drumlig, oredig, svamlig.

gubbelin, pl. **-er,** s. m. Gubbe. (Skämts.).

gulèj, förekommer i uttr. vara l. gå på gulej ɔ: vandra sysslolös omkring, spatsera. (Russ.).

gulèja, -a(de), -a(t), vb intr. se föreg. (Russ.).

gulnäbb, pl. **-ar,** s. m. o. f. Gröngöling.

gurgli(g), -t, adj. Begifven på „gurgel" (= gräl, äfven i Sverge).

gå om, jikk, gått, vb intr. Gå öfver, t. ex. tannvärken jikk om ɔ: upphörde.

gåggor, pl. af *gågg* (vicis).

gåràf(t)si(g), -t, adj. Hörande till gårdagens afton.

gårgammal, -t, adj. Som härrör från gårdagen, gårdags-.

gåri(g), -t, adj. se föreg., t. ex. gåriga tidningen.

gårmòrsi(g), -t, adj. Hörande till gårdagens morgon.

h.

hagor, pl. af *hage.*

ha kallt, tls. Frysa.

ha synd om l. **med**, tls. Tycka synd om.

ha varmt, tls. Känna sig varm.

hakor, pl. af *hake.* — Anm. I tspr. förväxlas ofta *haka* och *hake.*

halsa, -a(de), -a(t), vb tr. Falla om halsen, omfamna.

haltpuŋkt, pl. **-er**, s. r. Hållplats.

halüŋk, pl. **-ar** l. **-er**, s. m. Dagdrifvare, buse. (Germ.).

halvtassi(g), -t, adj. Halftokig.

halvylleherrskap, pl. = l. **-er**, s. n. se **bωmmullsherrskap.**

handalag, ut. pl., s. n. Handlag.

-handlande, pl. =, s. m. ɔ: -handlare i sammansättningarna **bωk-, läder-, trävaru-handlande**; dock äfven såsom i rsv.

hant, ipf. af *hinna.*

harjakanna, pl. **-or**, s. r. 1) Köpskål. 2) Taklagsöl, m. m. (Fenn.).

harmω̆nika, pl. **-or**, s. r. Ett slags tältsäng, som kan utdragas och hopskjutas.

haror, pl. af *hare.*

harpass: tls. ta ti(ll) harpasse(t) ɔ: taga till harvärjan.

haska, -a(de), -a(t), vb tr. Förslösa, öda bort. (Fenn.).

hasklig, -t, adj. Farlig, vansklig.

hassa, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Hasardera (i spel, examen etc.).

hassi(g), -t, adj. Tokig. (Fenn.).

hattskrolla, pl. **-or**, s. r. Tillskrynklad fruntimmershatt.

haver- i alla smss. af *havra*, i rsv. blott i några få, se Sundéns ordbok.

havra, ut. pl., s. r. Hafre (dock lär ehuru sällan äfven i Sverge nytjas formen hafra).

helveteshäst, pl. **-ar**, s. m. Kaxe.

hemkomöl, pl. =, s. n. Hemkomstöl.

hemmansbωnde, pl. **-bönder**, s. m. Bonde, som äger ett hemman.

hemmarest, ut. pl., s. r. Husarrest.

hemmåg, pl. **-ar**, s. m. Hemmamåg.

hihulism l. **hihhulism**, ut. pl., s. r. Læstadianism. (Fenn.).

hihulit l. **hihhulit**, pl. **-er**, s. m. o. f. Læstadian. (Fenn.).

hihulitisk l. **hihhulitisk, -t**, adj. Læstadiansk. (Fenn.).

histω̆rie, pl. **-er**, s. r. Historia.

hit, adv. Här, t. ex. hit **ä han.**

hitifrån, adv. Härifrån.

hit ända, tls. Ända hit. (Fenn.).

hittarlön, pl. **-er**, s. r. Hittelön.

hobba, pl. **-or**, s. f. Hora.

hojla, -a(de), -a(t), vb intr. Hojta. (Fenn.).

hokk, pl. **-ar**, s. r. Hästskohake. — Anm. Jfr (?) fin. **hokka,** som i Ahlmans ordbok återges med hästskobrodd.

hoppsa, pl. **-or**, s. f. Slamsa.

hoppsi(g), -t, adj. Slamsig.

hovrättsekstraordinarienωtarie, pl. **-er,** s. m. Extraordinarie hofrättsnotarie. Jfr Lennart Hennings i Finsk Tidskrift 1899.

hωp: hela hωpen t. ex. bättre, rikare, tls. motsvarande rsv. en hel del bättre, rikare. (Fenn.).

hωpa, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Stryka med årorna.

hud, pl. **-ar,** s. r. Underkännande i examen.

huda, -a(de), -a(t), vb tr. Gifva „hud".

hujj, hajj, interj. uttr. förvåning, likgiltighet m. m. (Fenn.).

hülivìli, pl. **-r** (ovanl.), s. m. Ostyrig sälle. (Fenn).

hummelgubbe, pl. **-ar,** s. r. 1) Bjässe. 2) Något oformligt l. ovanligt stort.

hund, pl. **-ar,** s. r. Peditum; tls. släppa hundar ɔ: pedere.

hunda,-a(de),-a(t), vb intr. se föreg.

hur l. **huru** efter *fast* se d. o.

hur int l. **hur då int,** tls. Hvarför icke.

hur på sätt, tls. På hvilket sätt, huruledes.

hushållskammare, pl. = l. **-kamrar,** s. r. Kammare, där till hushållet hörande artiklar förvaras, handkammare.

hympel, pl. **hymplar,** s. r. se **bakkhympel.**

håken, lindrig svordom.

håksa, -a(de), -a(t), vb tr. Minnas.

håll: på håll, tls. ɔ: på afstånd, på långt håll.

hålla, höll, hålli(t), vb. tr. Behålla, t. ex. han ble(v) o hålla de.

hålla ett ɔ: hålla ihop, vara öfverens.

hålli(g), -t, adj. Hållbar, stark (om tyg).

hårt, adv. 1) Fort, i uttr. ss. tjöra, gå, sprigga o. s. v. hårt. — Anm. Äfven i rsv. torde *hårdt* kunna nytjas i samma betydelse. Åtminstone läses hos Hedin: Genom Asiens öknar s. 457: „vi redo hårdt". Jfr isl. *hart.* 2) Högt, i uttr. ss. tala, ʃugga, vissla, läsa o. s. v. hårt. 3) Stridt, häftigt t. ex. rägna hårt.

häkte, pl. **-n,** s. n. Häkta. — Anm. Ordet är i denna betydelse ej allmänt brukligt i Finland, men förekommer hos Runeberg i Älgskyttarne 2. sången.

häljda(g)sblåsa, pl. **-or,** s. r. Hälgdagsdräkt.

hälst, adv. Åtminstone, t. ex. „hade jag hälst vid kanonerna där" (Runeberg: Vilh. v. Schwerin), „alt som hade hälst det minsta (ɔ: åtminstone något) värde hade medtagits" (ur tidn. Nya Pressen).

hämdfull, -t, adj. Hämdgirig.

hägsel, pl. **hägslar,** s. n. Hängsle.

häradshövdigska, pl. **-or,** s. f. Häradshöfdings fru.

hölster, pl. =, s. n. Stenröse.
hölstri(g),-t,adj. Full med „hölster“.
hönstjyv, pl. **-ar,** s. m. En som går utan mössa i det fria.
höras, -des, -ts, vb. pass. Förljudas, t. ex. han hörs vara ʃuk; där hördes bara illa ɔ: förspordes blott dåliga nyheter; va hörs? ɔ: hvad nytt?
hösa, -te, -t l. **-i(t),** vb tr. Ösa.
hösse, ut. pl., s. n. Oväsen, oljud tls. föra hösse ɔ: föra oljud.
hössel, ut. pl., s. n. se föreg.
hössla, -a(de), -a(t), vb intr. Göra oväsen, föra oljud.
höta, -a(de), -a(t), vb tr. Steka rotfrukter i askmörjan. (Fenn.).

I.

i, prep. ɔ: rsv. *om*, t. ex. i måndag ɔ: om måndag, se Lindström a. a. s. 461.
idas, i(d)s, iddes, idi(t)s l. **ida(t)s,** vb dep., nytjas i finländskt talspråk mycket ofta i åtskilliga oegentliga bemärkelser ss. bry sig om, vilja, hafva lust, t. ex. hur is du sitta där; ja(g) iddes int vara där läggre. I imperativus med negation användes det stundom framför en infinitiv, där svenska riksspråket nöjer sig med blott negerad imperativ, t. ex. is int äta mer ɔ: ät icke mer, is int sova nu läggre ɔ: sof icke längre. Så i synnerhet af personer med finskt modersmål.
iküll, adv., är vanligare än *omkull.* I rsv. tvärtom, se Sv. Ak:s ordlista 7. uppl.
ili(g), -t, adj. Byig. — Anm. Ordet fins i Lundells ordl., som citerar finl. förf., men är knappast allmännare brukadt.
illa: tls. ha illa att vara ɔ: känna sig illa till freds l. till mods.
illafaren, -et, adj. Som börjat förskämmas, jfr **fara illa.**
illtykt, n. =, adj. Misslynt, förargad.
ilskas, -ades, -a(t)s, vb dep. 1) Vara ond. 2) Vara svårläkt, förvärras (om sår, bölder o. d.).
ilväder, pl. obr., s. n. Byigt väder.
inflika, -a(de), -a(t), vb tr. Inflicka.
inkabinera, -a(de), -a(t), vb tr. Inmundiga.
inkaminera, -a(de), -a(t), vb tr. se föreg.
inlandsbo, pl. **-r** l. **-ar,** s. m. o. f. Invånare i det inre landet.
innerom, prep. Inom, jfr **ytterom.**
inpakettera, -a(de), -a(t), vb tr. Inlägga (i paket).
inpiga, pl. **-or,** s. f. Piga, som har sitt arbete inomhus.
inskrinnig, pl. **-ar,** s. r. Inplumsning vid skridskoåkning.

inskriptʃɷn, pl. **-er,** s. r. Den högtidliga akt, hvarmed läseterminerna begynnas vid Helsingfors universitet.

instikkare, pl. =, s. r. Kort besök. Jfr **stikka sej inn.**

inʃenjörska, pl. **-or,** s. f. Ingeniörs fru.

int—int, förstärkt negation, t. ex. int vill ja komma dit int. (Talspr.). — Anm. Uttrycket nytjas väl ock någon gång i rikssvenskt talspråk (återfunnet i en Stockholmsskiss).

int senn häller, tls. Ändå icke. (Fenn.).

igga, oböjl. pron. och adv. Ingen, icke, t. ex. han kan igga svenska. (Vårdslöst talspr., eg. folkmål).

iggalunda användes mycket såsom nekande frågeord och motsvarar till sin betydelse uttrycket *väl icke*, t. ex. iggalunda ä han ʃuk? = han är väl icke sjuk? (Fenn.).

isbagk, pl. **-ar,** s. r. Isband.

isvòʃik, pl. **-ar,** s. m. i bet. 1, r. i 2 och 3. 1) Hyrkusk. 2) Hyrkusk, häst och åkdon. 3) Hyrkusks åkdon, t. ex. ja(g) glömde paketttet i isvòʃiken. (Russ.).

isvɷg, pl. **-er,** s. m. se föreg.

J.

jala, pl. **-or,** s. r. Ett slags stor segelbåt. (Jfr eng. yawl?).

jass, pl. **-ar,** s. m. Arbetare.

jefrèjter, pl. **-rar,** s. m. Soldat, som kan företräda underofficer.

jelàg, pl. =, s. n. Lag, samkväm, se t. ex. Runebergs Älgskyttarne. (Jfr ty. gelage).

jenomandas (av ngt), **-ades, -ats,** vb pass. Vara genomandad af ngt. — Anm. Ak:s ordlista 7:de uppl. och Lundells ordlista upptaga det partic. adjektivet *genomandad*, men ej verbet *genomandas*, hvilket ej häller förekommer i andra ordböcker, ej ens Wenström-Jeurlings, som dock icke plägar „skräda ord“. Vi sluta däraf, att detta är en finlandism.

jesuknäpp l. **jesusknäpp,** pl. **-ar,** s. r. se **dödsknäpp.** — Anm. Ordet lär brukas äfven i sydöstra Blekinge enl. Nilsson: Ord och talesätt från sydöstra Blekinges strandbygd och skärgård, cit. af Hjelmqvist: Bibliska personers namn med sekundär användning i nysvenskan, sid. 159 (1901).

jeʃäfta, -a(de), -a(t), vb intr. Göra affärer.

jinhugga, -högg, -huggi(t), vb tr. Genskjuta.

jirs, pl. **-ar,** s. r. Gers.

jω nytjas som svar äfven på icke-negerad fråga = rsv. *ja*, se Lindström a. a. sid. 461.

jωhànne, pl. obr., s. r. Midsommar, t. ex. han kom före jωhanne.

jωhànneafton, pl. **-nar,** s. r. Midsommarafton.

jωhànnedag, pl. **-ar,** s. r. Midsommardag.

jωhànneeld, pl. **-ar,** s. r. Lusteld under midsommarnatten.

jωhànnenatt, pl. **-nätter,** s. r. Midsommarnatt.

jωhànnetid, pl. **-er,** s. r. Midsommartid.

jωhànneväder, ut. pl., s. n. Midsommarväder.

jωrdbruksskωla, pl. **-or,** s. r. Landtbruksskola.

juks, pl. obr., s. n. Humbug, lögn, narrspel.

julgubbe, pl. **-ar,** s. m. o. r. Julbock, t. ex. Hertzberg: Julgubben och tomtarne, Julgubben (en bildbok).

julklapper, pl. af *julklapp.*

jumfrubär l. **jungfrubär,** s. n. koll. Stenbär, rubus saxatilis. — Anm. Ordet förekommer i den ursprungliga formen Jungfru Marie bär äfven i uppländskt folkmål enl. Rietz' dialektlexikon.

junta, pl. **-or,** s. r. 1) Pålklubba. 2) Pålkran.

junta, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Neddrifva (pålar) medels „junta".

jungkare, pl. =, s. m. 1) Elev i en junkarskola. 2) Ett slags underofficer. 3) Baddare, junker, gynnare, smss. **knivjungkare, pωkkojungkare, stokkjungkare.**

jutta, -a(de), -a(t), vb intr. Prata. (Fenn.).

jämbördig, pl. **-ar,** s. m. o. f. Jämbördig person.

jängka, ut. pl., s. r. Ett slags dans.

jängka om ɔ: rsv. jämka på, t. ex. sin halsduk.

järde, pl. **-n,** s. n. Gärdesgård. (Jfr dan. gjærde).

järna, -a(de), -a(t), vb tr. Beslå med järn.

järnhälsa, ut. pl. s. r. Orubblig hälsa. — Anm. Ordet återfins i Wenström-Jeurlings ordlista samt hos Lundell, hvilken hänvisar till finl. förf.

jästbrö(d), pl. =, s. n. Ett slags osyradt mjukt bröd.

k.

kadèttkår, pl. **-er,** s. r. Lärovärk för kadetter. — Anm. Ordet nytjas ej i betydelsen af kadettkorporation l. samtliga kadetter.

kaffeklarnig, ut. pl., s. r. Klarningsmedel för kaffe.

kaffeſinn, ut. pl., s. n. Fiskskinn, användt i kaffe för att göra det klart.

kajma, pl. **-or,** s. m. o. f. Kajman.

kälakukko, ut. pl., s. r. Bröd med fiskfyllning. (Fenn.).

kalja, ut. pl., s. r. Spisöl, svagdricka. (Fenn.).

kalla, -a(de), -a(t), vb tr. konstrueras ofta med prep. *till*, motsvarande rsv. *för*.

kamèl, pl. **-er,** s. r. Dålig häst.

kameròjd, pl. **-er,** s. m. o. f. Kamrat.

kamùrka, pl. **-or,** s. r. Liten kammare. (Russ.).

kant: tls. kant o klar 1) Utblottad. 2) Färdig, resfärdig, (förekommer t. ex. hos Topelius: Läsning för barn I s. 182).

kanva, kanava l. **kaneva,** ut. pl., s. r. Kanfas.

kappa, pl. **-or,** s. r. Kappe.

karògka, pl. **-or,** s. r. 1) En term i kortspel. 2) Festlig tillställning. (Russ.).

kärtaritare, pl. =, s. m. Kartritare.

kasta kullerbytta. tls. Göra kullerbytta.

kaſſ, interj. Kas.

kaſſa, -a(de), -a(t), vb tr. Kasa bort. — Anm. I Finland nytjas också de rsv. *kas* och *kasa*, det senare tillsammans med prep. *efter* i betydelsen jaga efter, t. ex. han kasa(de) efter pojken.

kata, -a(de), -a(t), vb tr. Afskala barken från växande trän, afsedda att fällas för tjärbränning.

katkniv, pl. **-ar,** s. r. Knif, hvarmed man „katar".

katnig, ut. pl., s. r. Handlingen att „kata".

katſa, pl. **-or,** s. r. Katsa.

kattor, pl. af *katt*. — Anm. Den i de flesta ordböcker ss. hufvudform antagna pluralen *katter* nytjas aldrig i finländsk svenska och äfven Dalin har blott pl. *kattor*.

kavèra, -a(de), -a(t), vb intr. Skryta, skrytsamt berätta.

kaveſchn, ut. pl., s. r. Berättande af skrytsamma historier.

kaviſchn, ut. pl., s. r. se föreg.

kavås, pl. **-er,** s. r. Dålig häst.

kilisa, -a(de), -a(t), vb. intr. Skramla, klinga. — Anm. Termen nytjas mest i knappspel. (Fenn.).

kissor, sg. obr., s. Säljens blomhängen, palmer (se Sundéns ordbok art. *palm* b).

klafsa, -a(de), -a(t), vb intr. Glappa.

klakk: tls. få sej på klakka(r)na ɔ: bli kuggad i examen, få afslag, lida en förlust o. s. v.

kliggande, particip. adj., i uttr. kliggande huvu(d) ɔ: godt hufvud, mycket stor begåfning.

klipp, pl. **-ar,** s. r. Glimt, som med vissa korta mellanskof synes i en blinkfyr.

klippig: tls. sätta klippigen till ɔ: sätta lifvet till.

klobba, pl. **-or,** s. r. 1) Färla. 2) Slag af färlan. (Föråldr.).

klokkare, pl. =, s. m. Officiant i bollspel. Två „klokkare“ finnas: *inklokkarn*, som kastar bollen upp åt den, som skall slå, samt *utklokkarn*, hvilken kastar den utslagna bollen tillbaka till den, som slagit den.

klokktjed, pl. **-tjeder,** s. r. Urkedja, se art. **tjed.**

klott, ut. pl., s. n. Kludd, klotter.

klotta, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. 1) Kludda, klottra, tls. klotta ner sej ɔ: kludda ned sig. 2) Plaska med händerna i vatten l. dyl.

klottare, pl. =, s. m. Kluddare, klottrare.

klotti(g), -t, adj. 1) Kluddig, klottrig. 2) Slaskig.

klottsibba, pl. **-or,** s. f. Orenlig och vårdslös kvinna.

klubba, -a(de), -a(t), vb tr. 1) Döda med klubba. 2) Betala (en fordringsägare, en skuld).

klumsi(g), -t, adj. Klumpig.

kluns, pl. **-ar,** s. r. Fel, misstag.

klunsa, -a(de), -a(t), vb intr. Begå ett mistag.

kluta, -a(de), -a(t), vb tr. Med klut l. trasa aftvätta ett golf. Anm. Ordet brukas ej allmänt i Finland.

kläpp, pl. **-ar,** s. r. Barn (ish. ett ostyrigt).

kläppisk, -t, adj. Ostyrig, självsvåldig.

klöver: tls. slå klöver ɔ: ragla.

klövra, -a(de), -a(t), vb intr. se föreg.

knagg, pl. **-ar,** s. r. Hängare, krok, t. ex. rokken hägger på knaggen. — Anm. Ordet har i Sverge annan betydelse, se bland svecismer.

knaggla sej, -a(de), -a(t), vb refl. Knalla, knalla sig i väg. — Anm. Ordet återfinnes i Lundells ordlista, men med tillägget: folkmål.

knall, pl. **-ar,** s. r. Cylinderhatt.

knalla sej, -a(de), -a(t), vb refl. Dricka sig full.

knallhatt, pl. **-ar,** s. r. se **knall.**

knalsa sej, -a(de), -a(t), vb refl. se **knalla sej.**

knalsig, -t, adj. Full, drucken.

knape, pl. **-ar,** s. r. Knap. (Sjöt.).

knappersten, pl. **-ar,** s. r. Klappersten.

knattig, pl. **-ar,** s. m. Pojkvasker.

kneken, obest. form o. pl. obrukliga, s. r. ɔ: knäfveln, t. ex. nå kneken! de va kneken!

kniga, pl. **-or,** s. r. Bok. (Russ., skämts.).

knivjugkare, pl. =, s. m. Sälle, som hugger med knif.

knopp, pl. **-ar,** s. r. Kuggfråga l. älsklingsfråga i tentamen, t. ex. ja tjände alla hans knoppar.

knoppa, -a(de), -a(t), vb intr. 1) Framställa „knoppar“. 2) Vara krånglig.

knoppas, -ades, -a(t)s, vb dep. se föreg.

knoppisk, -t, adj. Svår, krånglig, t. ex. en knoppisk kar(l), ett knoppiskt problem.

knoppnål, pl. **-ar,** s. r. Knappnål.

knorr, pl. **-ar,** s. r. Ett slags kortspel.

knut, pl. **-ar,** s. r. Vrå, inre hörn, ej blott yttre hörn ss. i Sverge.

knysta, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr., i rsv. blott det senare. T. ex. knysta int ett ωrd!, knysta aldrig ett jud!

knäkka, pl. **-or,** s. r. Sirapsknäck.

knäppa, -te, -t l. **-i,** vb intr. Supa.

knäppa, -te, -t l. **-i,** vb intr. Stämma, slå in, t. ex. de knäpte int.

kodda, -a(de), -a(t), vb tr. Kasta bollen på ngn så, att han träffas. — Anm. Så i Nyland, men i Österbotten säges: *bränna, polta* ngn med bollen.

kokka, -a(de), -a(t), vb intr. Syssla med matkokning.

kokkel, ut. pl., s. n. Kuckel.

kokkla, -a(de), -a(t), vb intr. Kuckla.

kokko, pl. **-r,** s. r. Lusteld i synnerhet om midsommarkvällen. (Fenn.).

kokkoeld, pl. **-ar,** s. r. se föreg.

kolv, pl. **-ar,** s. r., brukas i tls. je en kolv ɔ: pika, gifva stickord.

kolva (om ngn), **-a(de), -a(t),** vb intr. 1) Ovettas. 2) Misshandla.

komli(g), -t, adj. Klumpig, ovig.

komli(g)het, ut. pl., s. r. Klumpighet.

komma opp l. **upp, kom, kommi(t),** vb intr. Återfinnas i ordboken, t. ex. detta ωrd kommer ej upp (int opp).

konfèkt, pl. **-er,** s. r., i Sverge blott kollektivt och utan pluralis, således t. ex. „en bit konfekt“, ej: „en konfekt“.

konstkabinett, pl. **-er,** s. n. Krångelmakare, -makerska.

kont, pl. **-ar,** s. r. Näfverränsel.

konta, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Kånka.

kontrysse, pl. **-ar,** s. m. Rysk gårdfarihandlare.

korja, -a(de), -a(t), vb tr. Bärga, taga till vara. (Fenn.).

korkàbel, -t, adj. Korkad, dum.

korrespondènskωrt, pl. =, s. n. Brefkort.

kortlètt, pl. **-er,** s. r. Kotlett.

kort-om-gott, adv. tls. Kort och godt, se **om** 2.

korva om se **omkorva.**

kω̈ka-käski: tls. få l. je på kωkakäski ɔ: få l. ge stryk. (Skämts., fenn.).

kraba, -a(de), -a(t), vb. intr. Skolka ur skolan.

kragor, pl. af *krage.*

krakkla, -a(de), -a(t), vb intr. 1) Harkla och spotta. 2) Krassla, vara sjuklig.

krakkli(g), -t, adj. Krasslig, sjuklig.

krala, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. 1) Stjäla. 2) Vara tjufsk. (Russ.?).

krambàmbuli, ut. pl., s. n. Skrammel, larm.

kräpula, ut. pl., s. r. Illamående efter rus.

krapulàntisk, -t, adj. Bekajad med „krapula“.

krass l. **krassa**, ut. pl., s. r. Krasse.

krass, pl. **-ar**, s. r. Krats; smss. **pipkrass**, **bösskrass**.

krassa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. Kratsa; tls. krassa efter ɔ: anställa en noggrann undersökning.

kratʃa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Gå sönder med buller och brak.

krokkel, ut. pl., s. n. Krångel; sms. **krokkelmakare**, **-makerska**.

krokkla, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Krångla.

krokkli(g), **-t**, adj. Krånglig.

krωnωvrak, pl. =, s. n. Kronvrak, kasserad värnpliktig.

kruks, pl. **-ar**, s. r. Märke eller tecken i marginalen.

kruksa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Göra eller sätta „kruksar“.

krutgubbe, pl. **-ar**, s. m. Uthållig, barsk gubbe, men i Sverge struntgubbe, se Dalins och Sundèns ordböcker.

krutski, pl. **-ier**, s. n. Knep, bedrägeri; tls. på krutski ɔ: falskt, bedrägligt. (Russ.).

krågg̣elbytta, pl. **-or**, s. m. o. f. Krångelmakare, -makerska.

krågg̣la, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Dricka kaffe med brännvin l. dyl. uti.

krågg̣lare, pl. =, s. r. Kaffe med brännvin l. dyl. uti.

kräfta, **-a(de)**, **-a(t)**, vb. intr. Fånga kräftor.

kräftbete, pl. **-n**, s. n. Bete, användt vid kräftfångst; äfven bildligt ss. okvädinsord.

krälla, **-de**, **-t** l. **-i**, vb. intr. Kräla, krypa (men i Sverge myllra).

kräsmagi(g), **-t**, adj. Kräsmagad.

kräsmagi(g)het, ut. pl., s. r. Egenskapen att vara „kräsmagig“.

kröga, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Idka krögeri.

kudda, pl. **-or**, s. r. Kossa.

kukku, pl. **-r**, s. r. Gök. (Fenn.).

kukkugran, pl. **-ar**, s. r. Fräken.

kulle, pl. **-ar**, s. r. Kull, t. ex. en kulle hundvalpar.

kumpàn, pl. **-er**, s. m. o. f. Kamrat.

kupèts, pl. **-er**, s. m. Köpman, krämare. (Russ.).

kuppa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. o. intr. Snatta.

kupperikejka, pl. obr., s. r. Kullerbytta, i uttryck ss. falla, jöra, kasta, slå kupperikejka. (Fenn.).

kuràljer, ut. sg., s. Omständigheter, förhållanden, affärer t. ex. ha reda på sina kuraljer, tjänna ti(ll) kuraljerna.

kuràns, ut. pl., s. r. Tukt, ordning, t. ex. hålla i kurans, hålla strägg̣ kurans.

kuránsa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. Näpsa; äfven intr. kuransa om.

kurìrklokka, pl. **-or**, s. r. Klocka, fastbunden vanligen vid kärrskalmen.

kurra, pl. **-or**, s. r. Trissa; en lek: slå, kasta kurra.
kurri(g), **-t**, adj. Knollrig, krusig.
kvart, adj. i uttryck ss. en kvart timme, en kvart mil, en kvart liter, men i rsv. sbst. en kvarts timme o. s. v.
kvigka, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Kvida, jämra sig. — Anm. Nytjas mest om hundar.
kvigkande, pl. obr., s. n. Kvidan.
kväs, ut. pl. och best. form, s. r. Tobaksrök, ish. en mun full, t. ex. je mej en kväs ɔ: låt mig få röka litet.
kväsa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Röka tobak.
kåsi(g), **-t**, adj. Dåsig.
kåsi(g)het, ut. pl., s. r. Dåsighet.

l.

labbas, **-ades**, **-a(t)s**, vb dep. Skaka hand med hvarandra.
laffka, pl. **-or**, s. r. Liten handelsbod. (Russ.).
laga, **-a(de)**, **-a(t)**, vb. tr. 1) Göra, förfärdiga i allmänhet, ej blott om mat såsom i rsv. — Anm. Detta bruk af ordet har t. o. m. gifvit upphof till ett så språkvidrigt uttryck som „laga sönder“ ɔ: åstadkomma hål på ngt, söndra t. ex. du ha laga sönder dina böksor. 2) Uppdikta t. ex. „skulle ej komitén lika gärna själf kunna laga dessa siffror i Helsingfors?“ (tidn. Nya Pressen n:o 294 år 1899). Oftast i pret. part. *lagad*, t. ex. den uppjiften tykks vara lagad, en väl lagad lögn.
lagad, **-t**, part. adj. Berusad.
lalla, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Slå dank.
lalli(g), **-t**, adj. Dåsig, overksam.
lallus, pl. **lallusar**, s. m. Dagdrifvare, oföretagsam person.
låpatossa, pl. **-or**, s. r. Läderskodon med mjuka sulor, förfärdigade af samma slags läder som öfverlädret.
larpa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Larfva; nytjas äfven reflexivt med samma betydelse: larpa sej fram.
las, ipf. af *läsa* (legere).
lasse: tls. leva o låta lasse leva ɔ: leben und leben lassen. (Skämts.).
latläksa, pl. **-or**, s. r. Bakläxa.
latſuk, **-t**, adj. Skolsjuk.
latſuka, ut. pl., s. r. Skolsjuka.
laukkorysse, pl. **-ar**, s. m. se **kontrysse**. (Fenn.).
ledsamt: tls. ha l. få ledsamt (tspr. lessamt) hem, ha l. få ledsamt efter ngn ɔ: längta hem, längta efter ngn. Jfr Sundéns ordbok: leds efter ngn (art. *led*).

lia, pl. **-or**, s. r. Lie.

liber, ut. pl., s. r., i uttr. ss. få sej en liber ɔ: få sig ett lindrigt rus, ta sej en liber ɔ: taga sig en snaps.

liberstikka, pl. **-or**, s. r. 1) Libsticka, levisticum officinale. 2) Trollslända.

ligga l. **liggi**, sup. af *ligga*.

likberättigad, **-t**, adj. Likaberättigad.

likberättigande, ut. pl., s. n. Likaberättigande.

linda, pl. **-or**, s. r. Gräsplan, gräsmatta.

lindvallshö, ut. pl., s. n. Hårdvallshö.

linjål, pl. **-er**, s. r. Resår i åkdon.

linjåltjärra, pl. **-or**, s. r. Resårkärra.

linsen, ut. pl., s. r. Lins, ervum lens.

livvärmare, pl. =, s. r. Stickad tröja utan ärmar.

lolli(g), **-t**, adj. Obeskedlig, stygg. (Barnspr.).

lorv, pl. **-ar**, s. m. Lurk, latmask.

lorva, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Latas.

lorvi(g), **-t**, adj. Lat.

lossa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Lossna.

lωka, pl. **-or**, s. r. Den båge, som sammanhåller fimmelstänger och dragremmar i seltyg. — Anm. I Dalins och Sundéns ordböcker uppgifves *loka* betyda detsamma som finl. *ragka*. Jfr Rietz' dialektlexikon.

luggis pl. **luggisar**, s. r. Luggning. (Barnspr.).

lukas, ut. pl., s. m. Illistig l. svekfull samt därjämte skenhelig person. — Anm. Enligt Hjelmqvist: Bibliska personers namn s. 232 brukas ordet dialektiskt flerstädes i Sverge i ungefär samma betydelse som hos oss.

lukåſſ, pl. **lukåſſer**, s. m. Rysk vargjägare (Russ.). — Anm. Några sådana voro för en tid sedan hit rekvirerade; med dem följde namnet.

lukk l. **lukkande**, förstärkningsadv. till våt, blöt ɔ: rsv. lung.

luksa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. Lura, bedraga.

lukta åt l. **till** ɔ: lukta af, hafva lukt af, lukta t. ex. han luktar åt brännvin ɔ: han luktar brännvin, af brännvin.

lulla, blott i uttr. de ä l. va lulla ɔ: det är l. var lögn.

lunta, pl. **-or**, s. r. Hjälpmedel vid „luntnig" se d. o.

lunta, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Olofligt begagna sig af lärobok eller anteckningar vid besvarandet af frågor.

luntnig, pl. **-ar**, s. r. Handlingen att „lunta".

luntrygg, pl. **-ar**, s. m. Tölp.

luggande, förstärkningsadv., se **lukk**, **lukkande**.

lurjus, pl. **lurjusar**, s. m. Kanalje. (Jfr vb *lurja* hos Rietz).

lykka, pl. **-or**, s. r. Hyska.

lykka l. **nyårslykka**, pl. **-or**, s. r.

Tenn, som man på nyårskvällen smälter och stöper i snö eller vatten, för att af den form det antager sluta sig till de öden, som förestå en under det kommande året.

lyra: vinna l. få lyran ɔ: blifva student. — Anm. Studenterna vid Helsingfors universitet bära en gyllene lyra i mössan såsom kårmärke.

låddas l. **låss, låddes, lådda(t)s**, vb dep. Låtsa.

långskånggli(g), **-t**, adj. Långskranglig.

lägga, la(de), lakt l. **läggi**, vb tr. 1) Sätta, t. ex. lägga mössan på huvu. 2) Ställa, t. ex. lägga hästen i stalle. — Anm. Förväxling af de tre verben *lägga*, *ställa* och *sätta* är i finländska svenskan mycket vanlig och beror måhända på inflytelse från finskan, jfr Lindström: Studier på svensk språkbotten i Finland (Finsk tidskr. 1885 t. 19 s. 459).

lämna opp, tls. låta stå öppen l. öppet, t. ex. lämna opp dörrn, fönstre(t).

läne- ingår i nästan alla sammansättningar, där rikssvenskan nytjar *läns-*, t. ex. läne-agronom, -häkte, -styrelse o. a.

läsa fram sej l. **läsa sig fram** ɔ: genom läsning för prästen bereda sig till sin första nattvardsgång. — Anm. Ehuru icke upptaget i ordböckerna, torde dock detta talesätt brukas åtminstone ställvis i Sverge. Jfr art. **framläst.**

läse- ingår i flere sammansättningar, där rikssvenskan nytjar *läs-*, t. ex. **läseart, -ordnig, -år** o. a.

låta, låter, låt, låti, inf., pres., imperat. o. sup. brukade i tspr. i st. f. *låta*, *låter*, *låt*, *låtit*. (Egentligen folkmål eller arkaismer).

löd, ipf. af *lyda*. — Anm. Formen lär brukas också i Sverge, men blott vulgärt.

löjtnåntska, pl. **-or**, s. f. Löjtnants fru.

löpesost, pl. **-ar**, s. r. Ost beredd med löpe. Kallas äfven *bondost*.

löpkatt, pl. **-or**, s. r. Halft förvildad, kringstrykande katt.

lösvekka, pl. **-or**, s. r. Frivecka, som tjänstefolk åtnjuter vid öfvergång från en årstjänst till en annan.

löv, pl. =, s. n. Coitus.

löva, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Coire.

m.

magor, pl. af *mage*.

mahòrka, ut. pl., s. r. Dålig tobak. (Russ.).

majavakt, pl. **-er**, s. m. Soldat, som städar i kompaniets rum. (Fenn.).

makarωngryn, pl. =, s. n. Makrongryn.

maksis, oböjl. s. i uttr. lära ngn hoppa maksis d. v. s. öfver en käpp l. annat dylikt; nytjas äfven som tillrop. — Anm. I Lundells ordlista återfins ordet under formen *maxyss* och betecknadt ss. folkmål.

malar, **-a(de)**, **-a(t)**, pres., ipf. o. sup. af *mala*.

malàt, oböjligt, blott predikativt nytjadt adj. Hängsjuk. (Gall.).

maniska, pl. **-or**, s. r. Nattkappa, chemisett. (Russ.).

markor, pl. af *mark*, fin. markka (mynt).

markslant, pl. **-ar**, s. r. Markstycke (silfverpenning).

marr, ut. pl., s. n. Gnat.

marra, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Gnata.

marrande, ut. pl., s. n. se **marr**.

marri(g), **-t**, adj. 1) Gnatig. 2) Grätig (om barn).

matſàlk, pl. **-er**, s. r. Badsvamp. (Russ.).

me(d): gå, fara o. s. v. me(d) N—gatan, i rsv. gå N—gatan.

me(d): åka me(d) två hästar, i rsv. *efter* två hästar.

mellantak, pl. =, s. n. Inre tak.

memma, ut. pl., s. r. Vid påsktid vanlig, af malt, rågmjöl och vatten tillredd rätt, som ätes med grädde. Den förvaras i „riva“ af näfver, „memmriva“.

mera, adv., i bet. ganska, tämligen, t. ex. mera vakker ɔ: tämligen vacker. — Anm. Ordet har i sådan betydelse af en svensk förf. kallats „en af de vanligaste och mest påfallande finlandismer“. Jag har emellertid icke så sällan anträffat det i litteratur från Sverge (t. ex. i arbeten af Cederschiöld, Wadstein, Warburg, Wieselgren) och rätta förhållandet torde således vara, att det användes *oftare* i Finland än i Sverge.

mete, pl. **-n**, s. n. Metdon, näml. spö, ref, flöte och krok ss. utgörande ett helt; t. ex. Wiitasaari meten (annons i tidn. Nya Pressen).

mette, ipf. af *meta*.

missbytt, n. =, adj. Förfördelad, vanlottad.

missflaks, ut. pl., s. r. Otur. — Anm. Det enkla ordet *flaks* är däremot icke finlandism, utan nytjas äfven i rsv., se t. ex. Ak:s ordl. 7. uppl.

mωken, **-et**, adj. Boken, halfskämd.

mɷkna, -a(de), -a(t), vb intr. Blifva boken, bokna.

mɷrsgryta, ut. pl., s. r. Ordet brukas i uttr. hoppa, leka, rita opp mɷrsgryta, ett slags lek, motsvarande hvad i Sverge kallas „hoppa hage“ (enl. boken Gossarnes lekar).

mɷs, s., i Finland vanligen realgenus, i Sverge neutrum.

mɷses, ut. pl., s. m. Drummel, t. ex. du ä(r) då en rikti(g) mɷses. — Anm. Jfr Hjelmqvists anf. arb. s. 77.

mujka, pl. **-or,** s. r. Siklöja. (Fenn.).

mujkrom, ut. pl., s. r. Rom af „mujka;“ ätes som kaviar.

munduk, pl. **-ar,** s. r. Ytterhalsduk, ami.

mugk, pl. **-ar,** s. r. Slag på munnen, munfisk.

murrvaks, pl. **-ar,** s. m. Drummel.

myllymatti, ut. pl., s. r. Ett slags kortspel. (Fenn.).

må med inf. i frågesats motsvarar rsv. månne med pres. t. ex. må han komma? = rsv. månne han kommer?, må han ha kommi(t)? = rsv. månne han har kommit? Jfr Lindströms anf. afh. s. 458.

må int? ɔ: månne icke?

måddas, måddes, måddas, vb dep. Nödgas, „måsta“. (Ovårdadt talspråk, egentl. folkmål).

mån, pl. **-ar,** s. r. Måne, äfven månen, t. ex. si hur mån lyser.

mån, pl. **-ar,** s. r. Månad, äfven månaden, t. ex. 100 mark i mån.

månne, med inf. af hufvudverbet, men i rsv. med presens. Se Lindströms anf. afh. sid. 458.

mågte, i uttr. hur mågte, t. ex. hur mågte gåggen va de? — Anm. Ordet nytjas i talspr., dock förekom i en af de matematiska uppgifterna för skrifprofven i studentexamen i mars 1893 uttr. „huru mångte kornet erhöll han från sin åker?“ (Jfr t. vielte).

måsta, måste, måsta(t) l. **måst,** vb intr. Måste, måst.

mäjrare, pl. =, s. m. Mäjerist.

mäster, pl. af *mast.*

möbel, koll. s. r. Möbler, möblemang, t. ex. han har en vakker möbel.

mörkne: tls. i mörkne ɔ: i mörkret; öfriga former obrukliga.

mörter, pl. af *mört.*

mössöron, ut. sg., s. n. De unga, ännu icke fullt utslagna löfven på björken.

n.

nakksida, pl. **-or,** s. r. Nackdel.

narigk, pl. **-er,** s. r. Sämre saluhall, där gamla kläder, möbler o. s. v. försäljas mest af judar. (Russ.).

narri, ut. pl., s. n. Narri. —

Anm. Ordet brukas i finländsk svenska äfven med samma betoning som i rsv., d. v. s. med tonvikt på första stafvelsen.

nata, ut. pl., s. r. i bet. 1, m. l. f. i bet. 2. 1) Ett slags springlek. 2) Den person, som i leken skall söka upphinna någon annan, hvilken då medels ett lindrigt slag göres till „nata" i st. f. den förre.

nätagräs, koll. s. n. Nata, stellaria media.

nattiapp, pl. **-ar**, s. r. Flädermus.

nattlopp, ut. pl., s. n. Oseden att unga män nattetid ge sig ut på besök hos i loft och bodar sofvande flickor.

nigarmajja, ut. pl., s. r. Nigarpolska.

nippa, pl. **-or**, s. r. Blemma. (Fenn., jfr fin. naran-nippa, som också stundom i finländsk svenska brukas ss. låneord i st. f. det motsvarande svenska ordet vagel).

njura, pl. **-ar**, s. r. Njure.

nukka, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Halfslumra nickande. (Fenn.).

nukkumatti l. **nωkkωmatti**, ut. pl., s. m. Jon blund. (Fenn.).

nuna, pl. **-or**, s. r. Ansikte.

nuna, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Sysslolöst stirra framför sig, vanligen i talesättet „sitta o nuna".

nunig, pl. obr., s. r. Aning, hum, t. ex. ha l. få en nunig om ngt.

nyssviken, **-et**, adj. (vanligen i bestämd form) ɔ: sistliden.

nystbotten, pl. = l. **-bottnar**, s. n. Nyststjärna.

nyårslykka se **lykka** 2.

några ɔ: rsv. *få*, i vissa uttryck, t. ex. där ä så några kvar. (Exemplet antecknadt ur tspr.).

näver, best. form **nävre(t)**, pl. obr., s. n., men i Sverge m. enl. Dalin och Ak:s ordl. 7. uppl., f. enl. Lundell, Sundén, Wenström-Jeurling och äldre upplagor af Ak:s ordlista.

nödvuksen, **-et**, adj. Af tynande växt.

nötknäppare, pl. =, s. m. Slaktare. (Skämts.).

O.

o se **okk**.

ofta gågger l. **gåggor**, tls. Ofta, många gånger.

okk, **okkså**, i tspr. **o**, nytjas ofta utan motsvarighet i rsv. i slutet af frågor, t. ex. ä han hemma o? fins här sokker o? Anm. Egentl. väl nyländskt folkmål, se Lindströms anf. afh. s. 459.

okkså (efter ett sbst.) = till och med, t. ex. va sku X. komma, när N. okkså (= till och med N.) blev borta.

om ɔ: rsv. *i*, i sådana uttryck som: mitt om natten, mitt om vintern o. dyl.

om ɔ: rsv. *och*, i sådana uttryck som: en om en, två om två, kort om gott, par om par, hvilket sistnämnda dock äfven i rikssvenskan är brukligt, se t. ex. Dalins ordbok.

omkorva l. **korva om, -a(de), -a(t),** vb tr. 1) Göra grundliga och talrika rättelser och ändringar i en skrift. 2) Skrupensa, ovettas på ngn.

omtvåla, vanl. **tvåla om,** se detta.

ortodòks, -t, användes ofta i den trol. genom ryskt inflytande uppkomna betydelsen grekisk-katolsk, t. ex. den ortodoksa läran, det ortodoksa prästerskapet.

oʃʃ, interj. Usch.

ɷ.

ɷfɷt: tls. gå i ɷfɷt ɔ: gå i otakt. Jfr **fɷt.**

ɷgrutad, -t, adj. Fastande. — Anm. Ordet nytjas blott predikativt och nästan endast i talspråk. Jfr **gruta sej.**

ɷnt: ta ɷnt ɔ: göra ondt.

ɷrmspott, ut. pl., s. n. Det hvita skum, hvarmed larverna af spottstriten omgifva sig.

ɷäten, -et, adj. till betydelse och bruk = **ɷgrutad,** se d. o.

p.

paff, ut. pl., s. n. Papp.

paff, oböjligt och blott predikativt nytjadt adj. Full.

paffa till sej, -a(de), -a(t), vb intr. Supa sig full.

pagònn, pl. **-er,** s. r. Militärisk axelprydnad, axellapp af kläde. (Russ.).

pajj, oböjl. adj., vanl. predikativt Snäll. (Barnspr.).

pajja, pl. **-or,** s. r. Leksak. (Barnspr., fenn.).

pajja, -a(de), -a(t), vb tr. Smeka; äfven intr. pajja om. (Fenn.).

pajta l. **pajtu,** pl. **-or,** s. r. Skjorta, linne. (Barnspr., fenn.).

pajta- l. **pajtu-matti,** pl. **-r,** s. m. Barn, som springer omkring i blotta skjortan l. linnet, skjortlasse, skjortmickel. (Barnspr., fenn.).

pakètt, pl. **-er,** s. n. Paket.

pakettèra, -a(de), -a(t), vb tr. Inlägga i paket.

pakka in, (näml. i en tentamen l. dyl.) Uppgifva försöket, dra sig tillbaka.

palduri, ut. pl., s. n. 1) Dålig tobak. 2) Skräp, t. ex. prata palduri ɔ: prata skräp, prata persilja. (Fenn.).

palt: tls. purra palt i ngn ɔ: inbilla ngn ngt, lura ngn.

paltå, pl. **-er,** s. r. Paletå.

palva, -a(de), -a(t), vb tr. Varmröka kött l. fläsk. (Fenn.). På sådant sätt beredt kött kallas äfven „finntjött" (eg. folkmål).

palvnig, ut. pl., s. r. Varmrökning af kött l. fläsk.

pamp, pl. **-ar,** s. m. Fet, lunsig karl l. pojke.

pagka, pl. **-or,** s. r. Braxenpanka.

papper, pl. =, s. n. Prostituerad kvinna.

papper: tls. sätta ngt till pappers ɔ: nedskrifva ngt.

pappre(t), pl. **papprena** ɔ: rsv. papperet, papperen (best. former af *papper*).

par s. n., men användt ss. ett slags räkneord i sådana uttryck som: han kom hit par gågger, får jag tala par ord med dig. I rsv. brukas ordet på samma sätt, men alltid med obestämd artikel, t. ex. ett par gånger, ett par ord. — Anm. Den finländska svenskan röjer kanske här påvärkan af finskan.

paràdtrappa, pl. obr., s. r. Hufvudingång. Jfr tyskan.

pass, pl. =, s. n. Huspapper, afträdespapper.

paſàlusta, -a(de), -a(t), vb intr. Bönfalla. (Russ.).

pata sig l. **pata upp sig** (tspr. **opp sej**), vb refl. Samla sig i flera hvarf på hvarandra (om flottad stock).

pătika l. **pătikka, -a(de), -a(t),** (vanligen *patika å(v)*, vb intr. Ge sig i väg, hasta åstad. (Fenn.).

pek, pl. =, s. n. Coitus.

peka, -a(de), -a(t), vb intr. Coire.

permànta, -a(de), -a(t), vb intr. Småsvärja och gräla.

pernätt, n. =, adj. Sprättaktig.

perùk, pl. **-er,** s. m. Skollärare.

perukèra l. **perrukèra, -a(de), -a(t),** vb tr. Klippa (håret), vanligen i uttrycket låta perrukera sig ɔ: låta klippa sitt hår.

petlits, pl. **-er,** s. r. Träns på uniformskragen. (Russ.).

pia, pl. **-or,** s. f. Liten flicka. (Smekord).

pigåſ, pl. **-er,** s. f. Piga. — Anm. I Sverge fins slangordet *pigäſ* (se Berg).

pikalòrv, pl. obr., s. r. Kaluf; användes mest i uttrycket ta ngn i pikalorven.

pin-, förstärkningsord sms. med vissa substantiv t. ex. **pinkarriär, pinsträck, pinſen.** — Anm. Förekommer också i rsv., men

att döma af ordbb. blott med adj., t. ex. pinfull, pinkär o. dyl., äfven brukliga i Finland.

pinna, pl. **-or**, s. r. Pinne.

pippi(g) l. **pipi(g)**, **-t**, adj. Sjuk. (Barnspr.).

piråg, pl. **-er**, s. r. Stor pastej, fyld med kål, fisk, kött o. s. v. (Russ.).

piske, pl. **-or**, s. r. Piska.

pjåklås, pl. =, s. n. Pjåkig person, ynkrygg.

plit, pl. **-ar**, s. r. Kökshäll. (Russ.).

plojskis, tillrop Skål.

pluggdjur, pl. =, s. n. Plugghäst.

plumsa in, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. se **falla in.**

plus, pl. **-ar**, s. r. Biljardpåse.

plägga, **-de**, **-t** l. **-i**, vb tr. Utvidga (fingrarna på en handske).

pläggare, pl. =, s. r. Instrument, hvarmed man „plägger“.

politikar(l) l. **pωlitikar(l)**, pl. **-ar**, s. m. Rackare, flåbuse.

polytékniker, pl. =, s. m. l. f. Elev vid polytekniska institutet i Helsingfors.

pöri(g), **-t**, adj. Grumlig. (Fenn.).

pöro, ut. pl., s. n. Grummel, grums. (Fenn.).

postiljωn, pl. **-er**, s. m. Brefbärare, anstäld vid postvärket.

postjesus, pl. **-jesusar**, s. m. Posttjänsteman.

postkωrt, pl. =, s. n. Brefkort.

pωkko, pl. **-r**, s. r. Slidknif. (Fenn.).

pωkkojugkare, pl. =, s. m. se **knivjugkare.**

pωrt, pl. **-ar**, s. r., användes ofta synonymt med *grind.*

pradàjja, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Mångla. (Russ.).

pradàjjare, pl. =, s. m. Månglare. (Russ.).

pradàjjerska, pl. **-or**, s. f. Månglerska. (Russ.).

praktikánt, pl. **-er**, s. m. l. f. Person, som söker förvärfva sig praktisk färdighet i ett yrke för att framdeles kunna vinna fast anställning i detsamma.

prassnik, pl. **-ar**, s. r. 1) Rysk hälg. 2) Hälg, fest, festlig tillställning. (Russ., skämts.).

prenumeréra, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. och intr., i Sverge blott det senare. — Anm. I Wenström-Jeurlings ordlista upptages visserligen verbet ss. endast transitivt i Sverge, men förmodligen är detta tryckfel.

priska, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. o. intr. Stänka. (Russ.).

priskuránt, adv. Regelbundet, undantagslöst. — Anm. I talspråk är ordet vanligt i Finland och återfinnes stundom äfven i litteraturen, se t. ex. Topelius: Fältskärns berättelser IV, 1 sid. 7.

prostójj, oböjl. adj. Simpel, dålig. (Russ.).

prånika l. **prännika**, pl. **-or**, s. r. 1) Ett slags rysk pepparkaka. 2) Ordenstecken (skämts.). (Russ.).

pråpel l. **präppel**, ut. pl., s. n. Pladder.

präppla, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Pladdra.

präpplare, pl. =, s. m. Pladdrare.

präpplerska, pl. **-or**, s. f. Pladdrerska.

prässhinder, pl. =, s. n. Af censuren förorsakadt tillfälligt hinder i en tidnings utkommande, censurhinder.

pūlugryn, pl. =, s. n. Sockergryn.

putt, pl. **-ar**, s. r. Puss, pöl. — Anm. Enl. Sundén, Lundell, Ak:s ordlista 7. uppl. fins ordet i bestämd form i rikssvenskan, men blott i det äfven i Finland brukliga talesättet *gå i putten* ɔ: gå om intet.

pylta, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Bylta.

på motsv. rsv. *hos* i uttr. skriven (skatt-, mantals-, tjörkskriven) på ngn.

på motsv. rsv. *i* t. ex. i uttr. stå på bωda, stå på handel, åka på tredje klassen, vara på andra klassen (i skolan), de(t) står på tidnigen, ja(g) så(g) de(t) på Nya Pressen, rigg på klokkan m. fl.

på motsv. rsv. *med, till* l. *efter* i uttr. ss. spela kωrt på hög poägg.

på motsv. rsv. *om* i uttr. spela på päggar o. dyl.

på nytjas i sådana uttryck som: ett fruntimmer önskas **på** hushåll ɔ: för att förestå ett hushåll, en flikka söker plats på större barn ɔ: för att vårda större barn, m. fl. dyl.

påsa, pl. **-or**, s. r. Påse.

påsarygga, adv., förekommer i uttr. bära ngn påsarygga ɔ: bära ngn på sin rygg.

påsvant l. **påsavant**, pl. **-ar**, s. r. Vante med särskildt rum blott för tummen.

påvspel, ut. pl., s. n. Ett slags spel med stickor, af hvilka den förnämsta kallas „påve“.

pämpa i sej, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. Äta l. dricka mycket.

pänta i sej, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. se föreg. (Fenn.).

pöla, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Gå ned sig på isen.

r.

rabiàt, n. =, adj. Rasande, ursinnig.

rädiràmsa, pl. **-or**, s. r. Ramsa, lång rad.

ragàssa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Väsnas, regera.

rajsk: tls. gå i l. ti(ll) rajsk ɔ: gå till spillo. (Fenn.).

rajska, -a(de), -a(t), vb tr. Förspilla, fördärfva. (Fenn.).

rakètt, pl. **-er,** s. r. Raket.

rakk, pl. obr., s. r. Litet säte bakpå en släde, hundsfott.

rakkartjärra, pl. **-or,** s. r. Kärra utan resårer l. med träresårer, jfr **linjaltjärra.**

rakkeri: tls. åka på rakkeri ɔ: åka på „rakkartjärra“.

rakkeri, pl. **-er,** s. n. Skurkstreck.

råku, nytj. blott i uttr. på raku ɔ: på förfall, på dekis.

råkudànt, pl. **-ar** l. **-er,** s. m. En som befinner sig „på raku“.

rant, pl. **-ar,** s. m. Liderlig sälle.

ranta, -a(de), -a(t), vb intr. Lefva liderligt. — Anm. Verbet nytjas i rsv., men i annan, kanske dock besläktad betydelse, se Sundéns ordbok och Sv. Ak:s ordlista 7. uppl.

ragg, ipf. af *rigga.* — Anm. Vulgärt lär formen brukas också i Sverge.

ragka, pl. **-or** (hos Runeberg: Älgsk. I v. 106 förek. den ovanliga pluralen *ränker*), s. r. Hvart och ett af de böjda trän, som läggas på hästen öfver bogen. — Anm. I Sverge kallas enl. Dalins och Sundéns ordböcker ett sådant trästycke *bogträ* eller *loka,* hvilket sistnämnda ord äfven nytjas i finländsk svenska, men i en annan betydelse, se art. **loka.**

råpakalja, ut. pl., s. r. Rappakalja (se Sv. Ak:s ordl. 7. uppl.). (Fenn. se **kalja**).

råpakivi, ut. pl., s. r. Självfrätsten. (Fenn.).

ravelduk, ut. pl., s. r. Ravenduk. (Dalins ordb.).

re(da)n användes betonadt eller obetonadt och motsvarar i senare fallet rsv. *ännu,* t. ex. (finl. sv.) ä han oppstigen re(da)n? l. (vanligare) ha han stigi opp re(da)n? ɔ: är han uppstigen ännu? Däremot: (rsv.) är han uppstigen redan? (med bibegrepp af förvåning öfver att det skett så tidigt) = finl. svenska, där dock ordställningen hälst blefve: ä han redan oppstigen? l. ha han redan stigi opp? (med betoning af ordet *redan*). Jfr användningen af det tyska *schon* med olika betydelse alt efter som det brukas betonadt eller tonlöst.

rede, pl. **-n,** s. n. Seltyg, seldon, alt, hvarmed man utrustar en häst, som sedan skall förspännas ett åkdon l. a.; ordet nytjas äfven bildligt i uttr. ss. „jämt stå i rede(t)“ ɔ: jämt och ständigt arbeta, „stå i rede(t) hela dagen“ ɔ: arbeta hela dagen.

rekoljéra sej, -a(de), -a(t), vb refl. Friska upp sig, återhämta krafter (vanligen efter en utsväfning).

rekoljérig, ut. pl., s. r. Uppfriskning, återhämtande af krafter.

remònt, pl. **-er**, s. r. Reparation. Anm. Nytjas i rikssvenskan, men i annan äfven i finländsk svenska förekommande bemärkelse, se t. ex. Sundéns ordbok.

remòntarbete, pl. **-n**, s. n. Reparationsarbete.

remòntkostnad, pl. **-er**, s. r. Reparationskostnad.

repa opp sej (skriftspr. **upp sig**), **-a(de)**, **-a(t)**, vb refl. Repa sig.

res, pres. af *resa*.

resigka, pl. **-or**, s. r. Tänjbar tyglapp å ömse sidor af en sko, en bottin. (Russ.?).

reva, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. Varpa (garn till väf).

riska, pl. **-or**, s. r. Ruska.

riskon, koll. s. Riskor (svamp).

riva, pl. **-or**, s. r. Fyrkantig ask af näfver.

rojv, ut. pl., s. n. Rummel, liderligt lefverne.

rojva, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Ruckla, lefva liderligt.

rojvare, pl. =, s. m. Liderlig sälle.

rojvi(g), **-t**, adj. Liderlig, supig.

-rωddi(g), **-t**, adj. i smss. t. ex. **trerωddig** (båt) ɔ: som ros med tre par åror.

rωta, pl. **-or**, s. r. Rote.

rωtejωn, pl. =, s. n. Fattig, som underhålles „på rωta", rothjon.

rωtfatti(g), adj. vanl. användt ss. substantiv med samma betydelse som rωtejωn.

rublar, pl. af *rubel*.

rulla, pl. **-or**, s. r. Rulle. Bestämda formen i plur. **rullo(r)na** brukas i talesättet de(t) går på rullo(r)na me(d) ngn l. ngt ɔ: det går nedåt, ngn l. ngt står på osäker fot.

rŭsäka l. **rŭsakka**, pl. **-or**, s. r. Kakerlack. — Anm. Ordet är egentligen ur ryskan lånadt i finskan och därifrån inkommet i finländsk svenska; förekommer också i litteraturen t. ex. Runebergs Älgskyttarne.

rygglägges, adv. Baklänges.

rysse, pl. **-ar**, s. m. 1) Ryss. 2) Soldat.

ryssinna, pl. **-or**, s. f. Ryska.

rysslimpa, pl. **-or**, s. r. Soldatbröd, kommissbröd; skämtsamt ordstäf: i brist på brö(d) äter man rysslimpa d. v. s. man nöjer sig med hvad man får.

rådd, pl. obr., s. n. Tal eller skrift utan reda och sammanhang, röra, mischmasch.

rådda, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. (vanl. **rådda ihωp**) l. intr. 1) Hopröra. 2) Vara oklar i sina uttryck.

råddi(g), **-t**, adj. Oklar, oredig.

rågarvad, **-t**, adj. Råbarkad.

råka, pl. **-or**, s. r. Råk (i is).

råsk, pl. =, s. n. 1) Smolk. 2) Skräp. (Fennicism? jfr dock Rietz' dialektlexikon).

råska l. **råska ner**, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. o. intr. Ostäda, skräpa.
råski(g), **-t**, adj. Full af „råsk".
rädis, pl. **-er**, s. r. Rädisa.
räkk (gymnastikredskap) kan i Finland äfven vara realgenus, i Sverge är ordet blott neutrum.
räkkas, **-tes**, **-ts**, vb dep. Nå, t. ex. han räkks ända opp ti(ll) l. i take(t).
räkkna, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. o. intr. Räkna (med långt ä-ljud). — Anm. Sammaledes säges *räkknebok*, *räkknig*, *räkkenskap* o. a. ɔ: rsv. räknebωk o. s. v.
rännare, pl. obr., s. r. Diarré.
rätt: på rätt, tls. ɔ: riktigt, som sig bör.
rödjar, **-a(de)**, **-a(t)**, pres., ipf. och sup. af *rödja*.
rödmylla, ut. pl., s. r. Rödfärg.
röras, **-des**, **-ts**, vb dep. Röra sig, t. ex. nωg rörs han ute redan.
örtofs, ut. pl., koll. s. r. Blomvipporna hos phragmites (vass).
rötofs, ut. pl., koll. s. r. se föreg.

S.

sakeli, lindrig svordom; nytjas ock i genet., t. ex. de(t) va(r) en sakelis kar(l). (Fenn.).
saktli(g), **-t**, adj. Saktmodig, stillsam.
sallake, ut. pl., s. r. Saltlake.
salti(g), **-t**, adj. Salt.
saltkar, pl. =, s. n. har utom sin också i rsv. brukliga betydelse äfven bemärkelsen stort kärl, hvari salt förvaras (i köket).
saltsèr l. **saltsir**, pl. =, s. n. Saltkar (på bordet). — Anm. Ej allmänt.
samskrinnig, pl. **-ar**, s. r. Gemensam skridskoåkning, föranstaltad af en skridskoklubb.
sapiska, pl. **-or**, s. r. 1) Skrifvelse. 2) Ovettig skrifvelse. (Russ., skämts.).
sedòlk, pl. **-ar** l. **-er**, s. r. En del af seltyget (?).
sela, pl. **-or**, s. r. Sele.
senàtsekstraordinariekωpist, l. **senàtsekstrakωpist**, pl. **-er**, s. m. Extraordinarie senatskopist. Se **hovrättsekstraordinarienωtarie.**
senn okkså l. **sen okkså**, tls. Det oaktadt, icke dess mindre. (Fenn.).
serviètt, pl. **-er**, s. r. Servett (rsv. o. finl.), servet (blott rsv.).
sessa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Göra cession.
sessis, pl. obr., s. r. Cession.
si besvär, tls. se art. **besvär.** (Fenn.).
sida-me(d)-vind, pl. obr., s. r. Gynnande sidvind.

sida-mωt-vind, pl. obr., s. r. Motig sidvind.

sidavind, pl. obr., s. r. Sidvind, sidovind.

sigillbevarare, pl. =, s. m. Den bland jägarne, som har jaktflaskan om hand.

sigillèra, -a(de), a(t), vb tr. Försegla..

silkesbrännare, pl. =, s. r. se **brännare.**

simhus, pl. =, s. n. Badhus vid haf, sjö l. å.

simma, -a(de), -a(t), vb tr. och intr. 1) Låta (en häst) simma. 2) Bada i haf, sjö l. å.

simon, pl. **simωner**, s. r. Fickflaska.

simpor: tls. mata simpor ɔ: kräkas i följd af sjösjuka.

sisaliska, pl. **-or**, s. r. Ödla (Fenn.).

sista nytjas ofta öfverflödigt i uttr. ss. i sista somras, sista vintras ɔ: i somras, i vintras.

sittnebrö(d), pl. = l. **-brön**, s. n. Bröd, bakadt af blandadt hvetemjöl och rågmjöl. (Russ.).

skakànder l. **skakkis**, ut. pl., s. r. Rädsla, i synnerhet s. k. examensfeber.

skara, ut. pl., s. r. Skare, snöskorpa.

skavar, -a(de), -a(t), pres., ipf. och sup. af *skava*.

skorsten: tls. skriva opp i skorsten ɔ: anse en fordran såsom osäker. (Russ.).

skott, n. =, adj. Full. — Anm. Ordet nytjas vanligen predikativt och sällan i pluralis.

skωlgåggen, -et, adj. Som gått i skola, fått skolbildning.

skriftskωla, pl. **-or**, s. r. Skola, hvari de barn undervisas af vederbörande präst, som första gången skola begå nattvarden.

skriftskωlebarn, pl. =, s. n. Skriftebarn, nattvardsbarn.

skrinna, skrann, skrunni(t), vb intr. Åka skridsko — Anm. Verbet finnes visserligen äfven i rikssvenskan, men med annan betydelse (skrida, glida, enl. Sundéns ordb.) och svag böjning (*skrinnade* enl. Sv. Ak:s ordl. 7. uppl., som dock erkänner äfven den starka). I finländsk svenska ingår ordet också i talesättet *skrinna in* ɔ: under skridskoåkning gå ned sig på isen, jfr art. **inskrinnig.**

skrinnbana, pl. **-or**, s. r. Skridskobana.

skrinnskω, pl. **-skωr**, s. r. Skridsko. — Anm. Häraf finnes en mängd sammansättningar, analoga med dem af *skridsko* i rsv.

skrokka, -a(de), -a(t), vb intr. Glunka, t. ex. man skrokkar om de(t), de(t) skrokkas om de(t).

skrolla, pl. **-or**, s. r. se **hattskrolla.**

skrolli(g), -t, adj. Skrynklig, tillskrynklad.

skroppa, -a(de), -a(t), vb intr. Skryta, hvarmed „skroppa“ ofta förenas: „skroppa o skryta“.

skroppare, pl. =, s. m. Skrytare.

skropperi, pl. **-er,** s. n. Skryt, skrytsamt yttrande.

skroppisk, -t, adj. Skrytsam.

skrutta, pl. **-or,** s. r. Rus, fylla.

skrutta, -a(de), -a(t), vb tr. Skrynkla; vanl. skrutta ner, skrutta till.

skrutti(g), -t, adj. 1) Tillskrynklad. 2) Full, berusad.

skrytta, pl. **-or,** s. r. Rus, fylla.

skräppar, -a(de), -a(t), pres., ipf. och sup. af *skräppa* ɔ: skryta, jfr svec. *skräpper*.

skräpprat, ut. pl., s. n. Struntprat.

sku, i hvardagligt talspråk vanlig förkortning af ipf. *skulle*.

skurra, -a(de), -a(t), vb intr. Åka kälke; äfven „skurra bakke“.

skurrbakke l. **-a,** pl. **-ar** l. **-or,** s. r. Kälkbacke.

skvallertaska, pl. **-or,** s. r. Skvallerbytta.

skvätt, pl. **-ar,** s. r. 1) Ojämnhet i väg. 2) Skakning, förorsakad af en sådan.

skvätta, -a(de), -a(t), vb intr. Skaka.

skåggli(g), -t, adj. Skranglig. Jfr **låggskåggli(g).**

slagrörd, -t, adj. Rörd af slag, träffad af ett slaganfall.

slanta in, -a(de), -a(t), vb tr. Förtjäna penningar.

slarvendárius, pl. **slarvendarier** l. **slarvendariusar,** s. m. Slarfver.

slattra, -a(de), -a(t), vb intr. 1) se **lalla.** 2) Tala oredigt och fort.

slattri(g), -t, adj. 1) se **lalli(g).** 2) Oredig i sitt tal.

slattrus, pl. **slattrusar,** s. m. 1) se **lallus.** 2) En som talar fort och oredigt.

slippa, slapp, sluppi(t), vb tr. o. intr., nytjas i finländsk svenska ofta i förening med *att* och infinitivus samt äfven eljes i helt annan betydelse än samma vb har i rsv. Det kan näml. återges med: få tillfälle att, få tillstånd att, få komma, t. ex. (ur tidningar) „enligt berättelse skola två fångar sluppit att rymma;“ „två flickor slippa att lära sig sy N—gatan n:o 0;“ han slapp dit att bo, ja(g) slipper på teatern o. s. v. — (Fenn., jfr Lindströms anf. afh. s. 459, Linder: Regler och råd s. 184).

slꞷgdes l. **slꞷddes,** ipf. af *slåss*. (Ovårdadt tspr.).

slukk, pl. **-ar,** s. r. Sväljning af tobaksrök.

slukka, -a(de), -a(t), vb intr. 1) Svälja tobaksrök. 2) Röka tobak.

slurka, -or, s. r. Ett slags bahytt. (Föråldr.).

slurv, ut. pl., s. r. Hop, mängd, vanligast i uttr. „hela slurven“.

slutföra, -de, -t l. **-i,** vb tr. Fullborda, afsluta.

slå, i uttr. slå ambargω på ngt ɔ: rsv. lägga embargo på ngt.
slå fast ɔ: rsv. tillsluta; nytjas mest om böcker: slå fast bωken, sitta me(d) fastslagna bökker.
släda, pl. **-or**, s. r. Släde.
släggdans, pl. **-er**, s. r. Svängdans.
släppa, **-te**, **-t** l. **-i**, vb tr. Öfvergifva, icke befatta sig med, t. ex. släppa sina affärer, släppa sina askar (se d. o.).
smaka till l. **åt** ngt se **till**, **åt**.
småfnissa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Fnissa smått.
småfrysa, **-frös**, **-frusi(t)**, vb intr. Frysa smått.
småfåni(g), **-t**, adj. Småtokig.
småkusin, pl. **-er**, s. m. l. f. Syssling (Sundén). — Anm. Ordet återfins i Wenström-Jeurlings ordlista, men torde vara mindre vanligt i Sverge, eftersom ingen annan ordbok har det.
småtralla, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. o. intr. Tralla med mycket låg röst.
småvikti(g), **-t**, adj. Viktig i småsaker.
smörjar, **-a(de)**, **-a(t)**, pres., ipf. o. sup. af *smörja*. — Anm. Dessa former äro dock mindre brukliga.
snabbare, pl. =, s. m. Tryckerispringpojke.
snablèra, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Äta, spisa.
snafs, ut. pl., s. n. 1) Smolk. 2) Skräp, i uttrycket „prata snafs". (Dan.?).
snafsa ner sej, **-a(de)**, **-a(t)**, vb refl. Blamera sig.
snafsi(g), **-t**, adj. Tarflig, dålig.
snarstukken, **-et**, adj. Snarsticken.
snikkrèra, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. o. intr. Snickra.
snobbas, **-ades**, **-a(t)s**, vb dep. Vara snobbig.
snut, pl. **-ar**, s. r. Hörn af åker, äng m. m.
snålig, pl. **-ar**, s. m. Snålvarg.
snålsoppa, ut. pl., s. r. Ett slags soppa med många slags grönsaker.
snäkka, pl. **-or**, s. r. Liten åksläde.
snäkksläde l. **-a**, pl. **-ar** l. **-or**, s. r. se föreg.
sogga, pl. **-or** (?), s. r. Ett slags lax. (Russ.).
sorjelåt, ut. pl., s. r. Klagolåt.
sortún, pl. **-er**, s. r. se **bωrdssortun**.
sotta, **-a(de)**, **-a(t)**, vb tr. o. intr. Sudda, smutsa; äfven „sotta ner".
sotti(g), **-t**, adj. Suddig, smutsig.
sottra, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Tala otydligt.
sottri(g), **-t**, adj. Som „sottrar".
sottrus, pl. **sottrusar**, s. m. En som „sottrar".
sovde, ipf. af *sova*.
spada, pl. **-or**, s. r. Spade.
spannmålare, pl. =, s. m. Statkarl.

spannmålstorpare, pl. =, s. m. se föreg.

sparrkrage l. **-a**, pl. **-ar** l. **-or**, äfven förkort. **sparre**, pl. **-ar**, s. r. Hög, stärkt skjortkrage. Anm. Den förkortade formen *sparre* lär ock nytjas i rikssvenskan, ehuru icke i ordböckerna upptagen.

spas, ut. pl., s. n. Skämt, narri; oftast i tls. „på spas". (Germ.).

spasa,-a(de),-a(t), vb intr. Skämta. (Germ.).

spassa, -a(de), -a(t), vb intr. Spatsera.

spikmörker, ut. pl., s. n. Kolmörker.

spikmörkt, (öfr. former obr.), adj. n. Kolmörkt, t. ex. där inne va(r) spikmörkt.

spissam, -t, adj. Som förslår väl.

spittig, ut. pl., s. r. Kokadt sirapsvatten, kryddadt med kanel m. m. (Russ.).

splissa, -a(de), -a(t), vb intr. Fylla på sin toddy med konjak.

spott är i Finland alltid n., i Sverge företrädesvis m. (endast i Ak:s ordl. 7. uppl. angifvet ss. *äfven* n.).

spola, pl. **-or**, s. r. Spole.

sprad: tls. på sprad l. på spraden ɔ: sprättigt.

sprada, -a(de), -a(t), vb intr. Sprätta.

spradas, -ades, -a(t)s, vb dep. se föreg.

spradibåss, pl. **-er**, s. m. Sprätthök.

spradi(g), -t, adj. Sprättig.

spragga, pl. **-or**, s. r. Sveg. — Anm. Spraggan kan dock ofta i motsats till svegen vara torr och oböjlig.

spri, ut. pl., s. r. o. n. Sprit. — Anm. Då ordet nytjas i bestämd form, höres dock *t*'et stundom äfven i Finland: *spriten*.

spuggel, pl. **spugglor**, s. n. Spya.

spuggla, -a(de), -a(t), vb tr. o. intr. Spy.

spåna, pl. **-or**, s. r. Spån (hvilket är n. l. m. med pl. *-er* l. *-or* enl. Sv. Ak:s ordlista 7. uppl.).

spågg, pl. **spåggar** l. **späggor**, s. r. Gångstig. — Anm. Ordet brukas äfven i rikssvenskan, men endast i den äfven i Finland vanliga betydelsen liten, smal bro för fotgängare; pluralformen i rsv. är blott *spägger*.

stakån, pl. **-er**, s. r. Stort dricksglas. (Russ., skämts.).

stakètt, pl. **-er** s. n. Staket.

stakor, pl. af *stake*.

staràjja sej l. **staràjja opp sej, -a(de), -a(t)**, vb refl. Morska upp sig. (Russ., skämts., ej allmänt).

stega, pl. **-or**, s. r. Stege.

steka mört, en lek, bestående däri, att två personer stirra på hvarandra, tils den ena blinkar.

stenfωt, pl. obr., s. r. Afdelningen „under strecket“ i en tidning.
stenhölster, pl. =, s. n. se **hölster**.
stenknut, pl. **-ar**, s. r. Hårdknut.
stentupp, pl. **-ar**, s. r. Lergök.
stikka: tls. få l. ha sej en stikka ɔ: bli l. vara lindrigt berusad.
stikka sej in, stakk, stukki(t), vb intr. Göra ett kort besök i förbigående.
stikkmörker, ut. pl., s. n. se **spikmörker**.
stikkmörkt, öfr. former obr., adj. n. se **spikmörkt**.
stŏbak, pl. **-ar**, s. m. Drummel, stolle. (Russ.).
stokk, koll. s. r. En hop stockar.
stokkflotta, pl. **-or**, s. r. Stockflotte, timmerflotte.
stokkflötare, pl. =, s. m. Stockflottare.
stokkjuŋkare, pl. =, s. m. 1) Stockflottare. 2) Stockuppköpare.
stokkpata, pl. **-or**, s. r. En hop stockar, som under flottningen samlat sig i flere hvarf på hvarandra; se art. **pata sig**.
stoll, pl. =, s. n. Stolle.
stolptjälke l. **-a**, pl. **-ar** l. **-or**, s. r. Kälke, försedd med stolpar.
stomla, -a(de), -a(t), vb intr. 1) Stappla, ragla. 2) Rumla.
stomli(g), -t, adj. Stapplande, drumlig.
stommel, ut. pl., s. n. Rummel.
stoppa, pl. **-or**, s. r. 1) Tapp; smss. **halm-, höstoppa**. 2) Lapp, som lindas omkring ett sjukt finger: **fiŋŋerstoppa**.
stŏtakoj, pl. ovanl., s. m. Drummel, stolle. (Russ.).
stωrlåten, -et, adj. Storlåtig.
straffri, -tt, adj. Strafflös.
strandäŋŋ, pl. **-ar**, s. r. Äng, som sträcker sig längs stranden.
strekka under, se **understrekka**.
stritsa, pl. **-or**, s. r. Ett slags liten gummislunga (leksak).
stritta, pl. **-or**, s. r. se föreg.
stritta, -a(de), -a(t), vb intr. 1) Stänka. 2) Rymma undan, smita.
strofìl, pl. **-er**, s. m. Stofil.
stryk: tls. ful som stryk ɔ: ovanligt ful.
strykful, -t, adj. se föreg.
stryna, -a(de), -a(t), vb tr. 1) Strypa. 2) Stuka.
stråt, pl. **-ar**, s. r. Flere sammanhängande sjöar med gemensamt aflopp. (Geogr.).
sträŋŋèra, -a(de), -a(t), vb intr. Vara sträng.
stula, -a(de), -a(t), vb intr. Stulta, stappla. — Anm. Ordet nytjas vanligen i talspråk, men förekommer ock stundom i litteraturen, se t. ex. Finsk Tidskr. 1893 sept. hft.
stump, koll. s. r. En mängd stumpar af bräder, plankor o. dyl.
stånd = i stånd, t. ex. nωg ä han stånd ti de.
ställa = lägga, sätta, se art. **lägga**.
stämma, -de, -t l. **-i**, vb intr. se **splissa**.

stängga opp, -de, -t l. **-i,** vb tr. Öppna (dörren, fönstret).

stärba, -a(de), -a(t), vb intr. Dö en snöplig död.

stärva, -a(de), -a(t), vb intr. se föreg.

stövlor, pl. af *stövel.*

subba l. **subba ner, -a(de), -a(t),** vb tr. Besudla, solka ned.

subbi(g), -t, adj. Solkig.

sugar, suga(de), suga(t), pres., ipf. o. sup. af *suga.* (Mindre vanliga).

suras, -ades, -a(t)s, vb dep. Sura, vara surmulen.

svalljö, pl. **-jöar,** s. r. Svallvåg.

svara åt ngn ɔ: Svara ngn (Linder: Regler och råd s. 184).

svenskelin, pl. **-er,** s. m. Svensk inföding. (Skämts.).

sverjesbω, pl. **-ar** l. **-r,** s. m. o. f. Invånare i Sverge. — Anm. Egentl. nyländskt folkmål.

svimna, -a(de), -a(t), vb intr. Svimma. — Anm. Ehuru formen *svimna* vulgärt lär brukas i Sverge, upptages den dock såsom finlandism, emedan den i Finland är den vanliga. Jag har ej återfunnit den i svenska ordböcker, men väl i svensk-finska t. ex. Ahlmans.

svinliggon, pl. =, s. n. Mjölon.

svinjuka, ut. pl., s. r. Påssjuka.

syltfωt, pl. **-fötter,** s. r. Slarf, slusk.

sytillbehör, pl. =, s. n. Sybehör.

sytnig, ut. pl., s. r. Årligt underhåll, som köparen af en jordegendom förbundit sig att utbetala åt förra egaren. Däraf smss. **sytnigsfolk, -jωn, -man, -tagare.** — Anm. Ehuru ordet ss. varande en gammal lagterm icke torde vara okändt i Sverge (se Schlyters ordb., Rietz' dialektlex.), har jag icke återfunnit det i Sv. Ak:s ordl. eller Dalins, Sundéns, Wenström-Jeurlings ordböcker; Lundell upptager det och därmed sammansatta ord, men med tillägg „ff.“ d. v. s. finländsk författare. I finländsk svenska förekommer det fullt rotfast och allmänt.

sådan en (smdr. i tspr. **sån en**) t. ex. stakkare, fähund, uslig o. s. v. = rsv. en sådan stakkare o. s. v. eller i högtidlig stil: hvilken stackare o. s. v. Se Lennart Hennings uppsats i Finsk Tidskr. 1899: Språkliga iakttagelser i Tavaststjernas arbeten.

sår, -t, adj. Sårig, sårad, äfven i uttr. ta sårt ɔ: göra ondt, smärta. — Anm. Ordet är tämligen vanligt i talspråket och nytjas äfven någon gång i litteraturen t. ex. Runebergs Kan ej I, 5.

säkerställa, -de, -t l. **-i,** vb tr. Betrygga.

sätta = lägga, ställa, se art. **lägga.**

sätta fast ɔ: rsv. stänga, tillsluta, t. ex. sätta fast dörrn, fönstre(t).

sätta opp ɔ: rsv. öppna, jfr föreg.

sätta opp ɔ: bestämma den summa l. det föremål, som vågas vid vadhållning l. dyl.

sättare, pl. =, s. r. Örfil, t. ex. je ngn en sättare, han fikk en sån en sättare, att etc.

söndra, -a(de), -a(t), vb tr. 1) Slå sönder t. ex. ett fönster. 2) Rifva sönder t. ex. sin rokk. 3) Växla t. ex. en sedel. (Fenn.).

ʃ.

ʃagra, -a(de), -a(t), vb intr. Rymma med kassan. — Anm. Verbet är bildadt af förrymde auktionskassören Schagers namn.

ʃappka, pl. **-or**, s. r. 1) Uniformspälsmössa. 2) Mössa (skämts.). (Russ.).

ʃelè, pl. **-er**, s. i Finland realgenus, i Sverge neutrum. — Anm. Sista (7.) uppl. af Ak:s ordl. upptager dock äfven best. formen *geléen* l. *gelén*.

ʃeppargrädda, ut. pl., s. r. Brännvin l. dyl. i kaffe.

ʃild, -t, adj. Särskild; ntr. **ʃilt** användes ofta adverbielt, i betydelsen sammanfallande med särdeles, synnerligen, t. ex. int kan ja tykka, att hɷn ä så ʃilt vakker.

ʃilja sig från ett lärovärk ɔ: afgå från ett lärovärk.

ʃilja åt dem ɔ: skilja dem åt, se Lennart Hennings anf. uppsats i Finsk tidskrift.

ʃiljebetyg, pl. =, s. n. Afgångsbetyg.

ʃina(t), sup. af *ʃina*.

ʃinèll, pl. **-er**, s. r. Rysk militärkappa. (Russ.).

ʃinnlaks, pl. **-ar**, s. r. Lax, som på senhösten vid romläggningstiden har fjällen betäkta af en tjock slemhud, så att dessa knappast synas. (Fenn.? jfr fin. nahkalohi).

ʃiva, -a(de), -a(t), vb intr. (konstr. med prep. *med* eller absolut): Vid rodd vända årbladet parallelt med vattenytan.

ʃiva sej, -a(de), -a(t), vb refl. Skynda sig. (Russ.).

ʃiva, adv. Fort, skyndsamt. (Russ.).

ʃiafare, pl. =, s. r. Blund, lur.

ʃiafrokk, pl. **-ar**, s. r. Nattrock. (Germ.).

ʃlejha, -a(de), -a(t), vb intr. l. **ʃlejha sej,** vb refl. Smyga, smyga sig. (Germ.).

ʃudùndrande, oböjl adj. Storståtlig, braskande.

ʃukas, -ades, -a(t)s, vb dep. Krassla.

ʃutlukka, pl. **-or**, s. r. Lucka, som kan skjutas, skottlucka.

ʃyggar, -a(de), -a(t), pres., ipf. o. sup. af *ʃygga:* gifva skygd.

ʃymt, adj. ntr., brukas blott i vissa talesätt ss. de(t) ä(r) l. blir ʃymt ɔ: det är l. blir skymning.

ʃyndsamt, adj. ntr., brukas i sådana uttryck som: ha ʃyndsamt ɔ: hafva brådtom, vara ʃyndsamt ɔ: vara brådskande.

ʃägga, -a(de), -a(t), vb intr. Fastna, icke löpa lätt. — Anm. Ordet är egentligen en sjömansterm, men brukas tämligen allmänt äfven i det vanliga talspråket.

ʃälavärmare, pl. =, s. r. se **livvärmare,**

ʃällsnamn, pl. =, s. n. Öknamn.

ʃäŋkla, -a(de), -a(t), vb tr. Trycka insidan af benen mot hästens sidor.

ʃär, -t, adj. Hudlös, t. ex. ʃära tjötte(t).

ʃäri- i sammansatta ord ss. **ʃäribɷ, ʃäribåt, ʃäribefolkniŋ** m. fl., i rikssvenskan samt också i vårdadt språk i Finland *ʃär-* (Egentl. folkmål).

ʃärpa till, -te, -t l. **-i,** vb intr. och vanl. impers. Tilltaga (om köld). — Anm. I rikssvenskan lär nytjas i samma betydelse uttrycket *skärpa på*, ehuru det ej finnes upptaget i någon ordbok.

ʃöfälniŋ, pl. **-ar,** s. r. Sjösänkning.

ʃörte, pl. **-n,** s. n. Skört. — Anm. I äldre svenskan *skörte*.

ʃöta, pl. **-or,** s. r. Sköt.

t.

ta fast, tls. se **sätta fast.**

ta l. **taga ihɷp me(d)** ngt, talesätt motsvarande rsv. taga itu med ngt. — Anm. Uttrycket anges såsom finlandism i Lennart Hennings anf. uppsats, men torde enligt uppgift af prof. Noreen äfven användas i Sverge. Det må dock här få en plats.

ta l. **taga i land,** tls. ɔ: rsv. lägga i land.

ta opp, tls. se **sätta opp** 1.

ta ɷnt, tls, ɔ: rsv. göra ondt.

ta på fötterna ɔ: rsv. taga på sig om fötterna.

ta l. **taga ti(ll) tals,** tls. ɔ: rsv. bringa på tal (Linder: Regler och råd s. 184), börja tala om (Lennart Hennings anf. uppsats).

tajmen, oböjl. s. r. koll. Insjöforell. (Fenn.).

takkla, -a(de), -a(t), vb intr. Klättra.

talko, pl. **-or,** realgenus i Nyland och Österbotten, men pl. **-on,** ntr. i Åbo län och annanstädes. Arbete, som utföres med

hjälp af grannar och annat folk, hvilka trakteras så godt huset förmår. (Fenn.).

taratàjka, pl. **-or**, s. r. Fyrhjuligt ryskt åkdon. (Russ.).

taskumatti, pl. obr., s. r. se **simon**. (Fenn.).

tassi(g), **-t**, adj. Tokig.

telefωnibel, **-t**, adj. Som man kan telefonera till.

tepanna, pl. **-or**, s. r. Panna för uppkokning af tevatten.

tidnigsneger, pl. **-negrer**, s. m. Tidningsredaktör. (Skämts.).

till ɔ: rsv. *av*, i uttr. lukta till, smaka till, jfr dessa samt **åt** 1.

tilla, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Kasta sitt vatten. (Barnspr.).

ti(ll)baks l. **ti(ll)bakes**, adv. Tillbaka. — Anm. Ordet torde i sin förstnämnda form ej vara obrukligt i Sverge, ehuru det icke finnes upptaget i någon ordbok.

ti(ll) först, tls. Först.

tillgågg, ut. pl., s. r. Förlopp, t. ex. tillgåggen därvid var följande.

tillskriva ngn (t. ex. ett brev) ɔ: rsv. skrifva till ngn. — Anm. Uttrycket anges såsom finlandism i Lennart Hennings anf. uppsats, men torde enligt uppgift af prof. Noreen äfven brukas i Sverge. Det må dock här ingå.

timra, pl. **-or**, s. r. Timring, ngt timradt, jfr **brunnstimra**.

tigsgård, pl. **-ar**, s. r. Gård, där ting hålles.

tippa, pl. **-or**, s. r. 1) Fågel i allmänhet, i synnerhet höna. Anm. Blott i sistnämnda betydelse brukas det i Sverge. 2) Ett slags bakvärk, vanl. tillvärkadt i Borgå, s. k. borgåtippor.

tippa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Droppa.

titta på, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Besöka.

tjed, pl. **-er**, s. r. Kedja. — Anm. Ordet nytjas i Sverge, men blott i poetiskt språk enl. Ak:s ordlista.

tjigklås, pl. =, s. n. Kinkblåsa.

tjirr, pl. obr., s. n. Barns gråt och kink.

tjirra, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Gråta och kinka (om barn).

tjirrande, pl. obr., s. n. se **tjirr**.

tjirri(g), **-t**, adj. Gråtig (om barn).

tjittsli(g), **-t**, adj. Snarsticken. — Anm. Ordet förekommer äfven i Sverge, men i betydelsen „benägen att göra förtret“, hvilken också i Finland är allmän.

tjufsk (skriftspr.) l. **tjyfsk** (tspr.), **-t**, adj. Tjufaktig.

tjuras, **-ades**, **-a(t)s**, vb dep. Tjura.

tjytta, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Glöda under askan, jfr Lundells ordlista *kytta* 2. — Anm. I nämnda ordlista upptages äfven ett *kytta* 1 med bet. hoppa och hänvisning till „ff.“ = fin-

ländsk författare. Denne är kanske Forsman, som i sitt af Lundell s. XV nämnda svensk-finska lexikon har detta ord. Emellertid är det icke brukligt i Finland och jag anser det sannolikt, att Forsman här infört ett i Sverge begagnadt dialektord *kytta*, se Wenström-Jeurlings ordlista sp. 556: „*kytta* (prov.) springa".

tjyttland, pl. = l. **länder**, s. n. Svedjeland, hvarå stubbar och rötter förbrännas, men icke (såsom å en sved) fälda trän.

tjäftas, -ades, -a(t)s, vb dep. Käfta.

tjäla, ut. pl., s. r. Tjäle.

tjälka, pl. **-or**, s. r. Kälke.

tjälka, -a(de), -a(t), vb intr. Åka kälke.

tjällarhals, pl. **-ar**, s. r. Öfverbygd ingång till en källare. — Anm. I Sverge betyder ordet en växt, daphne, enl. alla de ordböcker, som upptaga detsamma, men att det, om ock kanske sällan, äfven där kan ha samma betydelse som i finländska svenskan, framgår af Söderwalls ordbok öfver svenska medeltidsspråket s. 707, som återger msv. *källara hals* med „källarhals, från gata eller gård till källare ledande nedgång med däröfver anbragt tak". Eller är „källarhals" på detta ställe en arkaism af Söderwall?

tjännspak, -t, adj. Lätt igenkännelig. — Anm. Äfven i rsv. finnes ordet (se Sundéns ordbok), men i betydelsen „som lätt erinrar sig och igenkänner;" där saknar det gradförhöjning, men ej i Finland.

tjärlåten, -et, adj. Kärlig och smeksam.

tjärgbär, s. n. koll. se **jumfrubär**.

tjärgfis, pl. **-ar**, s. r. Liten hög af vått krut, som antändes och brinner under starkt fräsande.

tjärghalka, ut. pl., s. r. Försåtlig halka.

tjärra, -a(de), -a(t), vb tr. Forsla på kärra (i synnerhet ved, spillning, mull).

tjätta, pl. **-or**, s. r. Kätte.

tjökkre, adj. komp. Tjockare.

tjöpsup, pl. **-ar**, s. r. Köpskål.

tjöra in, -de, -t l. **-i**, vb intr. Köra ned (på svag is).

tjörkfolk, s. n. koll. Afvigvända kort i en kortlek.

tjörkωherdska, pl. **-or**, s. f. Kyrkoherdes fru.

toddy l. **toddi**, pl. **toddar**, s., i Finland både realgenus och neutrum, i Sverge blott det förra (Lennart Hennings anf. uppsats).

tokka, -a(de), -a(t), vb tr. l. intr. *(tokka till)* Knuffa.

tollo, pl. **-or**, s. r. Stut, t. ex. få l. je tollo.

torakàn, pl. **-er**, s. r. Kakerlack, blatta orientalis.

torpare, pl. =, s. r. Örfil.
torrakka, pl. **-or**, s. r. se **torakan**.
torrhö, ut. pl., s. n. Hö, som inbärgas; förekommer vanligen i uttrycket ta torrhö l. ta in torrhö ɔ: bärga hö.
tωbaksäggel, pl. **-ägglar**, s. f. Tobaksfabriksflicka.
tωrdas, vanlig form i tspr. i st. f. *töras*.
trafikèrbar, **-t**, adj. Trafikabel.
trampa in, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Begå en dumhet.
trappa upp, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Befordras till alt högre ämbeten.
tribulèra, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Krångla.
trissa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Krångla.
trissi(g), **-t**, adj. Lustig.
trivsam, **-t**, adj. Treflig.
trojka, pl. **-or**, s. r. Trespann, trespändt åkdon. (Russ., föga brukl.).
trumf, pl. **-ar**, s. r. Slag.
trumfa till, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Slå till.
trå(d)rulla, pl. **-or**, s. Trådrulle.
tråvuksen, **-et**, adj. Af tynande växt, jfr **nëdvuksen**.
träffa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Inträffa, träffa sig, råka, t. ex. han träffa(de) int vara hemma ɔ: det träffade sig så, att han icke var hemma.
tullhajj, pl. **-ar**, s. m. Tullsnok.
tʃinòvnik, pl. **-ar**, s. m. Ämbetsman. (Russ.). — Anm. Ordet användes oftast i föraktlig eller ironisk mening, antydande ett byråkratiskt eller servilt sinnelag hos den ifrågavarande, t. ex. han ä en rikti tʃinovnik.
tʃinùski, s. r. koll. Ett slags seg konfekt. (Russ.).
tuffla om, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Ge stryk åt; jfr rsv. *tuffla till, tuffla med* (Wenström-Jeurlings ordlista).
tupp, pl. **-ar**, s. r. Afträde, vanl. i uttr. „gå på tuppen“.
tuppa, **-a(de)**, **-a(t)** vb intr. Göra sitt tarf på afträdet.
tuppelìn, pl. **-er**, s. m. Bonde.
tuppisk, **-t**, adj. Bondsk.
tŭsivàskus, pl. **tusivaskusar**, s. m. Vasker, pojkvasker.
tussa, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. Sofva. (Barnspr.
tutta l. **tŭta**, **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. se föreg.
tўsivàskus, pl. **tysivaskusar**, s. m. se **tusivaskus**.
tyske, pl. **-ar**, s. m. Tysk, jfr **rysse**. (Ovanl.).
tvåla (om), **-a(de)**, **-a(t)**, vb intr. se **omtvåla**; tls. „väl tvålat ä(r) halvrakat“.
tåg, pl. =, s. n. Väg mellan två gärdesgårdar, i rsv. vanl. *fätåg*.
täkkas, **-tes**, **-ts**, vb dep. ɔ: icke blygas, se t. ex. Runeberg: Fältmarskalken, sista versen, tspr.: int täkks ja säjja va han sa. — Anm. Verbet nytjas

äfven i Sverge (samt Finland) med den snarlika betydelsen värdigas, icke hålla sig för god för.

tände, pl. obr., s. n. Något att tända med.

tömmor, pl. af *töm.*

u.

uggla, -a(de), -a(t), vb intr. Stirra, titta.

underlyda, -lydde l. **-löd, -lydi(t)** l. **-lytt,** vb tr. Lyda under. — Anm. I rsv. förekommer blott part. pres. *underlydande,* nytjadt ss. adj. eller sbst.

understrekka, -a(de), -a(t), vb tr. Understryka.

understrekkare, pl. =, s. r. Artikel i en tidnings „stenfœt“ (se d. o.).

undras, -ades, -a(t)s, vb dep. Undra. t. ex. ja(g) undras just.

upphyra, -de, -t, vb tr. Hyra; mots. *uthyra.*

utanrokk, pl. **-ar,** s. r. Öfverrock, ytterrock.

utanstövel, pl. **-stövlor,** s. r. Ytterstöfvel.

utantjägga, pl. **-tjäggor,** s. r. Ytterkänga.

utdag, pl. **-ar,** s. r. Fridag för tjänstefolk.

utdag, pl. **-ar,** s. r. Dag, använd till utarbete.

utstyre, pl. **-n,** s. n. Utstyrsel (en bruds).

v.

vakka, pl. **-or,** s. r. Skäppa, stor ask. (Fenn.).

vanna, pl. **-or,** s. r. Badkar. (Russ., jfr dock äfven ty. *wanne*). — Anm. Bör ej förväxlas med ett annat ord *vanna,* som brukas både i rikssvenskan och finländsk svenska och betecknar ett redskap, hvarmed säd rensas för hand.

vagka, -a(de), -a(t), vb impers. Vankas, t. ex. vagkar de fisk o?

vardera, oböjl. utom i gen., pron s. o. adj., användes oftast i st. f. *båda,* t. ex. vardera barnen, vardera gåvo (talspr. gav) sitt samtykke, varderas förvånig.

varkendera, pron. s. o. adj. Ingendera, se Lindströms anf. afh. s. 456.

varmbrö(d), pl. = l. **-brön,** s. n. Nyss ur ugnen taget bröd.

var på ställe l. **vart på ställe,**

fråg. tls. På hvilket ställe, hvar.
vart, adv. Hvar, t. ex. vart ä han? vart blev han?
vartifrån, adv. Hvarifrån.
vart ända, fråg. tls. Huru långt. (Fenn.).
vas, pl. **-ar,** s. r. Vase, golfvase.
vattentag, pl. =, s. n. Ställe, där man tager vatten.
vatti(g), -t, adj. Vattnig.
vattlägga, -la(de), -lagt l. **-läggi,** vb tr. Vattenlägga („uttalas vanligen vattlägga", heter det i Dalins ordbok). Öfriga ordböcker ha blott part. adj. *vattenlagd* l. *vattlagd*.
vattu- l. **våtusvensk,** pl. **-ar,** s. m. se **svenskelin.**
vedlider, pl. =, s. n. Vedskjul.
vedtrav, pl. **-ar,** s. r. Vedtrafve.
veg, ipf. af *viga*.
vekkar, pl. af *vekka*.
verst, pl. =, s. r. En tiondedels svensk mil. (Russ.).
vi, pron., användes stundom i st. f. *jag* i sådana uttryck som: vi me(d) honom, vi me(d) Lundström, vi me(d) bröderna X. (Russ.).
vilare, pl. =, s. r. Träkubb, som uthänges för att skydda ett fartygs sida mot skafning.
vinar, -a(de), -a(t), pres., ipf. och sup. af *vina*.
vintböjtel, pl. **vintböjtlar,** s. m. o. r. Vindböjtel.
vippa, -a(de), -a(t), vb tr. Vigga.
vippande, adv. med förstärkande betydelse, användes tills. med *arj*, *vild* o. dyl.
vippråsande, adj. Topprasande. — Anm. Ordet nytjas äfven såsom förstärkningsadv. tills. med *arj*.
vispel, pl. **visplar,** s. r. Visp.
vispla, -a(de), -a(t), vb tr. Vispa.
vitser, pl. af *vits*.
vitsord, s. n. i uttr. ss. je vitsord, ha vitsord, ta vitsord ɔ: gifva, hafva l. taga betyg i ngt ämne.
vojj, interj. Ack, o, ve; användes med samma betydelser som *ajj*, se d. o. (Fenn.).
vojka sej, -a(de), -a(t), vb refl. Jämra sig. (Fenn.).
vojlokk, ut. pl., s. r. Tjock filt. (Russ.).
vrenska, -a(de), a(t), vb intr. Vrenskas. — Anm. Ordet brukas måhända i Sverge, eftersom Dalin har „vrenska l. vrenskas", men då det icke är upptaget i någon annan ordbok, är det troligen ovanligt där. I Finland däremot nytjas det oftare än *vrenskas*.
vräklig, pl. **-ar,** s. m. Odåga.
vårsommar, pl. **-somrar,** s. r. Öfvergångstiden mellan vår och sommar.
vårvinter, pl. **-vintrar,** s. r. Öfvergångstiden mellan vinter och vår.
vägalag, ut. pl., s. n. Väglag. —

Anm. I likhet härmed har finländska svenskan sammansättningarna **vägalott, vägalägd, vägasyn, vägaſifte, vägaſäl**, m. fl. Dock brukas äfven liksom i rikssvenskan väglag o. s. v.

vänsterkojkare, pl. =, s. m. Vänsterhänd person. — Anm. Denna hufvudsakligen bland pojkar brukliga term höres ofta vid bollslagning.

värd, pl. **-ar**, s. m. Husfader, jfr Linder: Regler o. råd s. 184.

värdinna, pl. **-or**, s. f. Husmoder.

värdsfolk, pl. =, s. n. Värdfolk.

värneplikt, ut. pl., s. r. Värnplikt. Anm. I Finland *alltid* värneplikt, i Sverge torde *stundom* den formen brukas, jfr Ak:s ordl. 7. uppl. o. Lundells ordlista.

värneplikti(g), -t, adj. Värnpliktig, se föreg. anm.

väsna, -a(de), -a(t), vb intr. Väsnas.

vättaſytte, ut. pl., s. n. Skytte för vättar. — Anm. I dagligt tal höres oftast den nyländska folkmålsformen *vätaſytte*.

y.

ykse, pl. **-or**, säll. **-ar**, best. form **yks'n** o. **yksan**, s. r. Yxa.

ygkipė, pl. **-er**, l. **ygkipėus**, pl. **ygkipeusar**, s. m. Ynkrygg.

ytterom, prep. Utanom. — Anm. I Lennart Hennings anf. upps. angifves äfven *utanom* vara finlandism, men detta torde icke vara riktigt, eftersom ordet återfinnes i Dalins ordbok samt Lundells och Wenström-Jeurlings ordlistor.

å.

åka, i sådana talesätt som: få åka, je l. låta ngn åka ɔ: få, gifva en skrapa.

åka in, -te, -t l. **-i**, vb intr. se **tjöra in.**

åre, pl. **årar**, s. r. Åra.

åt ɔ: rsv. *av*, i uttr. lukta åt, smaka åt, jfr **till.**

åt ɔ: rsv. *till*, i uttr. skriva åt ngn.

åt användes (jämte *över*) i sådana uttryck som: harmas åt, förarja sig åt, nöjd åt, glad åt, i rsv. blott *över*. — Anm. Så enl. Lennart Hennings anf. uppsats, men enligt meddelande af prof. Noreen och doc. v. Friesen torde äfven *åt* i Sverge kunna brukas i dessa fall.

ä.

ämne, pl. **-n**, s. n. Ofningsuppsats, stil, kria.

ämnehäfte, pl. **-n**, s. n. Häfte, hvari „ämnen“ inskrifvas.

ämneskrivnig, ut. pl., s. r. Författande af „ämnen“.

ämneuppjift, pl. **-er**, s. r. Uppgift till behandling i ett „ämne“.

äppel, pl. =, s. n. Äpple.

äppel, koll. s., t. ex. en kilo äppel, han har äppel att sälja.

ö.

österʃöprωvinsare, pl. =, s. m. Man från ryska östersjöprovinserna.

österʃöprωvinsiska, pl. **-or**, s. f. Kvinna från ryska östersjöprovinserna.

överstövel, pl. **-stövlor**, s. r. se **utanstövel**.

övertjägga, pl. **-tjäggor**, s. r. se **utantjägga**.

övertåg, pl. =, s. n. 1) Öfvertyg, yttre tyg. 2) Öfverdrag, var.

II. Svecismer.

Ord, ordformer och uttryck, brukliga i Sverge, men aldrig eller sällan använda i Finland.

a.

absentera sig, **-ade**, **-at**, vb refl. 1) Vara frånvarande, hålla sig undan. 2) Aflägsna sig.

ada, pl. **-or**, s. r. Åda, äjderfågel.

alω, s. n. Larm.

amiralinna, pl. **-or**, s. f. Amiralska.

andrik, pl. **-ar**, s. m. Andrake.

anhalt, pl. **-er**, s. r. Hållplats vid järnväg o. d.

anhaltstatʃωn, pl. **-er**, s. r. se föreg.

anmärka på ɔ: uttala sig ogillande om.

anspråka, **-ade**, **-at**, vb tr. 1) Tilltala. 2) Göra anspråk på.

anspänna, **-de**, **-t**, vb tr. Förspänna.

anspännig, ut. pl., s. r. Förspänning.

antvardnig, ut. pl., s. r. Öfverantvardande. — Anm. Ordet finnes hos Dalin och Lundell, men torde enl. Ak:s ordbok numera knappast brukas.

använda sig av ɔ: begagna sig af.

arbeta under sig ɔ: förehafva ett arbete, hvarpå man förlorar.

avbläda, -ade, -at, vb tr. Afblada.

avbräkk är i rikssvenskan r. l. ntr., i finländsk svenska blott ntr.

avfinna sig, -fann, -funnit, vb refl. Träffa öfverenskommelse.

avfωla, -ade, -at, vb tr. Bortköra, affärda.

avfωra, -ade, -at, vb tr. se föreg.

avfölja, -de, -t, vb tr. Följa bort, följa i väg. — Anm. I Dalins ordbok finnes en annan betydelse, som uppgifves „förekomma i föråldrade talesätt".

avglans, ut. pl., s. r. Återglans.

avgågg, ut. pl., s. r. Åtgång (särskildt vid försäljning).

avklaga, -ade, -at, vb tr. Genom klagomål få bort l. afskaffad, se Dalin. — Anm. Enl. Ak:s ordbok mindre brukligt.

avklara, -ade, -at, vb tr. Småningom klara.

avminska, -ade, -at, vb tr. 1) Minska, afkorta. 2) Afdraga en del från l. på det hela. — Anm. Enl. Ak:s ordbok föga brukligt.

avminsknig, pl. **-ar**, s. r. 1) Handlingen att afminska. 2) Det som blifvit afminskadt. — Anm. Äfvenledes föga brukligt.

avmωta, -ade, -at, vb tr. Drifva bort.

avmuntra, -ade, -at, vb tr. Betaga hopp l. lust.

avräte, pl. **-n**, s. n. Afskräde af halm. — Anm. Föråldradt enligt Kindblads ordbok och Ak:s ordbok.

avsnygga, -ade, -at, vb tr. Uppsnygga fullständigt.

avspillra, -ade, -at, vb tr. Afspjälka från ngt föremål af trä. — Anm. Föga brukligt enl. Ak:s ordbok.

avsprågg, pl. =, s. n. 1) Afvikning från en väg. 2) Afvikelse från ett ämne. 3) Olikhet, skiljaktighet. 4) Afsats på en byggnad, på brant eller sluttande mark. 5) Språng tvärt åt sidan af vägen. — Anm. I de 4 första af dessa ur Dalins ordbok anförda betydelser är ordet äfven i Sverge föga brukligt (enl. Ak:s ordbok) och i den 5:te förekommer det (såsom jaktterm) också hos finländska författare.

avsvetta, -ade, -at, vb tr. 1) Underkasta lindrig upphettning. 2) Genom svettning afsöndra. Anm. Ordet är föga brukligt, enl. Ak:s ordbok.

avsälja, -sålde, -sålt, vb tr. Slut-

försälja. — Anm. Mindre brukligt enl. Ak:s ordbok.

avtunna, -ade, -at, vb tr. Aftappa.

avväges, adj. o. adv. Afsides. — Anm. Föga brukligt enl. Ak:s ordbok.

b.

badsump, pl. **-ar**, s. r. Byggnad, uppförd omedelbart öfver vattenytan, vid stranden af haf, sjö eller flod, samt inredd till badning (Dalin; i Ak:s ordbok något annorlunda).

bakfjöl, pl. **-ar**, s. r. Bakbräde, brödbräde.

bakkskval, pl. =, s. n. Liten bäck, som forsar utför en backe. — Anm. Mindre brukligt enl. Ak:s ordbok.

bakviktig, -t, adj. Som har bakvikt. — Anm. Substantivet, men ej adjektivet förekommer i finländska svenskan.

bala, -ade, -at, 1) vb intr. Göra rede för en fågel. 2) vb tr. (*ned en sägg*) Ligga och vräka sig i en bäddad säng, så att den uppskakade fjädern åter blir nedpackad och bädden kännes hård. 3) vb refl. (om fåglar) *bala sig* ɔ: trycka sig till marken och flaxa med vingarna.

bale, pl. **-ar**, s. r. Fågelbo.

bagkω-fullmäktig (m. fl. sammansättningar), i Finland *bagkfullmäktig* m. fl.

basse, pl. **-ar**, s. m. 1) Kaxe. 2) Bonde, däraf sammansättningen **bωndbasse.**

befallnigsman, pl. **-män**, s. m. Arbetsfogde, rättare. — Anm. Ordet brukas äfven i Finland, men blott i betydelsen *länsman*.

bejykkla, -ade, -at, vb tr. Begabba (Heidenstam: Karolinerna I 219).

benkalv, pl. **-ar**, s. r. Tjockaste delen af vaden på ett ben, (*benkavle* enl. Dalins ordbok).

betyg, i uttr. sätta betyg ɔ: gifva vitsord.

betygssättnig, pl. **-ar**, s. r. Vitsord, omdöme, orlofssedel i bildlig betydelse.

bindsle, pl. **-n**, s. n. Alt, som kan tjäna att binda med.

bivakk, pl. **-er**, s. r. Bivuak. — Anm. Se Akademins o. Wenström-Jeurlings ordlistor.

bivakkera, -ade, -at, vb intr. Bivuakera.

bladdra, pl. **-or**, s. r. Bläddra.

bladig, -t, adj. 1) Försedd med blad. 2) Skifvig. — Anm. I förra betydelsen nytjas ordet

äfven i Finland, men blott i sammansättningar.

blakkig, **-t**, adj. Något black.

blaster, ut. pl., s. r. Blast.

blitt, supinum af *bli* (Cederschiöld: Om svenskan som skriftspråk s. 249).

blåa, **-ade**, **-at**, vb tr. Göra blå.

bläda, **-ade**, **-at**, vb tr. se **avbläda**.

bokk, pl. **-ar**, s. r. Bugning.

bolmröka, **-te**, **-t**, vb intr. Bolma (Rydqvist: Sv. spr. l. V 226).

bombert, pl. **-ar**, s. r. Stor bägare.

borta: tls. vara alldeles borta ɔ: vara afsvimmad (Cederschiöld: Om sv. s. skriftspr. s. 44).

botten, s. r., i Finland ntr.

bɷdiskɷ, ut. pl., s. m. Knodd. (Skämts., Wenström-Jeurlings ordlista).

bɷken, **-et**, adj. Blöt och till hälften skämd.

bɷkna, **-ade**, **-at**, vb intr. Blifva bɷken.

bɷkɷrd, pl. =, s. n. Ord, brukadt i böcker, men ej i allmänt tal.

bɷndbasse se **basse**.

bɷndska, ut. pl., s. r. Bondspråk.

bɷrdtyg, pl. =, s. n. Samtliga kärl, värktyg och saker, hvaraf man begagnar sig vid en måltid, med undantag af duktyg (Dalins ordbok).

braka, pl. **-or**, s. r. Spricka i järn.

brevkɷrt, pl. =, s. n., i Finland *postkort*.

brigkhake, pl. **-ar**, s. r. Hake för att hämma farten i backar, se Dalins ordbok.

bryta av = *avbryta*, i sådana uttryck som: bryta af tystnaden, vänskapen (Dalins ordbok), bryt inte av mig (Blanche: Berättelser VII, 13), i Finland blott *avbryta*.

brådstört, adv. Brådstörtadt.

bräda, pl. **-or**, s. r. Bräde.

bränn, pl. =, s. n. Så mycket som på en gång brännes af tegel, porslin, brännvin m. m.

bränna, **-de**, **-t**, vb intr. Brinna.

buska, **-ade**, **-at**, vb tr. Medels buskar utstaka väg.

but, pl. **-ar**, s. r. Större stycke af något mjukt ämne (se vidare Dalins ordbok).

byk, pl. **-ar**, s. r., i Finland *byke*, pl. *-n*, s. n., se bl. finlandismer.

byra, **-de**, **-t**, vb intr. Brinna svagt och långsamt (om sur ved).

bågmål, pl. =, s. n. Platt infall *(bonmot)*.

bäska, ut. pl., s. r. Bäskhet.

böste, pl. **-n**, s. n. Framdel l. bog af slaktadt kreatur.

d.

dalk, pl. **-ar**, s. r. Hårdnad i huden, vanligast in i händerna, valk.

dalkig, **-t**, adj. Valkig.

dämspel, pl. =, s. n., i Finland nytjas blott den äfven i Sverge brukliga formen *dammspel*.

del: tls. en hel del (bättre, sämre o. s. v.). — Anm. Torde i rsv. vara ungt lån från danskan, ty det återfinnes ej t. ex. i Dalins ordbok, ehuru där upptages *en god del* (större o. a.). I nyaste tid har uttrycket börjat nytjas äfven i Finland utan att dock uttränga åtminstone ur talspråket det inhemska *hela hopen* (se **hωp** bl. finlandismer).

doft, pl. **-er**, s. är i rikssvenskan ntr. enl. Dalins och Sundéns ordböcker samt Lundells, Wenström-Jeurlings och Akademins ordlistor eller m. enl. Dalin, f. enl. de öfriga; i finländsk svenska blott realgenus, ej ntr.

dogse, oböjl. adj., nytjas blott predikativt, Dugande.

drill, pl. **-ar**, s. r. Åslik upphöjning af jord på en plöjd åker (Dalin).

drygsel, ut. pl., s. r. Egenskapen att räcka till åt många.

dröna, **-ade**, **-at**, vb intr. Sakta böla.

dublett, pl. **-er**, s. r. Lokal om två rum. — Anm. Ordet har i senaste tid börjat nytjas i Finland, men förekommer t. v. sällan.

duva på ngn ɔ: ge stryk åt ngn.

e.

ebenträ, ut. pl., s. n. Ebenholts.

ed, pl. =, s. n. 1) Näs, landtunga. 2) Ställe vid en fors, där man ej kan nytja båt. — Anm. I bet. 1 nytjas ordet i finländska svenska folkmål, men knappast i finländsk högsvenska.

efter, i uttr. ha ωnt l. gott efter ngt ɔ: ha ondt l. godt om ngt.

efterdömlig, **-t**, adj. Efterföljansvärd.

eftertägklig, **-t**, adj. Betänklig.

egendωm (stads-), i Finland *gård* (stads-).

egenmyndig, **-t**, adj. Egenmäktig.

egenmyndighet, ut. pl., s. r. Egenmäktighet.

egenvilja, ut. pl., s. r. Egensinne.

ehurudan, **-t**, adj. Hurudan som hälst.

eke, ut. pl., s. n. Ekvirke.

ekonomi i sammansättningar, i Finland *ekonomie-*, t. ex. ekonomibyggnad, ekonomiutskott.

eldfligga, pl. **-or**, s. r. Större gnista (? se Lundells ordl.).
eldkvarn, pl. **-ar**, s. r. Ångkvarn.
eldraka, pl. **-or**, s. r. Ugnsraka.
eldrum, pl. =, s. n. Rum, som kan eldas, varmrum.
enbet l. **enbett**, s. n. och adv., förekommer i sådana talesätt som åka l. tjöra i e—t l. e—t ɔ: åka l. köra med blott ett dragdjur. — Anm. Nytjas måhända i finländsk svenska, men mycket sällan.
ensartad, **-t**, adj. Af samma art.
enspänd, **-t**, adj. Förspänd med blott en häst.
entrännig, ut. pl., s. r. Grof och gles blångarnsväfnad.
enträten, **-et**, adj. Envis.
enträtenhet, ut. pl., s. r. Envishet.
enveten, **-et**, adj. Envis.
envetenhet, ut. pl., s. r. Envishet.
egkeltjusare, pl. =, s. r. Monokel.
egkom, oböjl. adj. Särskild.
estet, pl. **-er**, s. m. Estetiker.

f.

falka l. **falka på**, **-ade**, **-at**, vb intr. Bjuda på ngt, som är falt. Jfr finlandismen **falka.**
fallbägk, pl. **-ar**, s. r. Fållbänk.
fals, ut. pl., s. n. 1) Svek. 2) Falsk vara. Förekommer ish. i uttrycket „fals okk flärd“.
famna, **-ade**, **-at**, vb tr. Lägga upp (ved) i famnmått.
faral, pl. **-er**, s. r. Ett slags vits, se Dalins ordbok.
felslag, pl. =, s. n. Slag, som icke träffar rätt.
fetägg, pl. =, s. n. Vindägg, ägg utan skal.
fil, ut. pl., s. r. Filosofisk preliminärexamen.
filare, pl. =, s. m. En som tagit „filen“.
fiωlist l. **viωlist**, pl. **-er**, s. m. Violinist.
fjoll, ut. pl., s. n. Tanklöst tokprat.
fjωr, i uttr. „i fjωr“ samt i sammansättningar ɔ: fjol, i fjol.
fjärdig, pl. **-ar**, s. r. Fjärdedel af ett slaktadt kreatur. — Anm. I Finland nytjas ordet, men blott för att beteckna ett rymdmått; äfven i den betydelsen brukligt i Sverge, se Sundéns ordbok.
fladderaktig, **-t**, adj. Flyktig (om person).
flake, pl. **-ar**, s. r. Sammanfogade trästammar till fyllning af moras. — Anm. Så enl. Dalin, men jfr Sundén, hvars bet a) och c) ordet har äfven i Finland.
flen, **magflen**, ut. pl., s. n. En sjukdom (magkatarr?) se Dalin.

flep, pl. **-ar**, s. m. Flepig mansperson.

flep, ut. pl., s. n. 1) Svaghet, slapphet. 2) Enfald.

flepa, **-ade**, **-at**, vb intr. 1) Ådagalägga „flep". 2) Lipa.

fleper, ut. pl., s. m. se **flep** 1.

flepig, **-t**, adj. 1) Svag, blödsint. 2) Enfaldig.

flisa sig, **-ade**, **-at**, vb refl. Sönderfalla i flisor.

flωribus: tales. fligk flωribus ɔ: i sus och dus, se Dalins ordbok.

fly, pl. **-n**, s. n. Vattensamling, kärr. — Anm. Ordet brukas i Finland, men blott i sammansättningen *guggfly*.

fly, **-tt**, adj. Odryg.

flyhänd, **-t**, adj. Slösaktig.

flägga, **-de**, **-t**, vb tr. Afflå, ish. om bark ifrån trän. — Anm. I Finland brukligt blott i sammansättningen *hudflägga*.

flög, pl. **-ar**, s. r. Flöjel.

flögel, pl. **flöglar**, s. r. Flöjel.

fnask, ut. pl., s. n. 1) Smolk, afskräde. 2) Snask.

fnask l. **fnasker**, pl. **fnaskar**, s. m. Mindre duglig karl.

fnaska, **-ade**, **-at**, vb intr. 1) Syssla med småsaker. 2) Snaska.

fnassel, ut. pl., s. n. 1) Fint fjälligt utslag. 2) Mjäll i håret.

fnasslig, **-t**, adj. Behäftad med „fnassel".

fnugg, pl. =, s. n. Stoftkorn, fjun.

fokk, pl. **-ar**, s. m. Kurre, ture. (Slang, se Wenström-Jeurlings ordlista).

fωrna, **-ade**, **-at**, vb intr. Murkna, förfalla af ålder.

fωrta på, **-ade**, **-at**, vb intr. Skynda, skynda på.

fωrta sig, **-ade**, **-at**, vb refl. Draga sig förut (om ur).

framarm, pl. **-ar**, s. r. Underarm.

framfus, **-t**, adj. Framfusig.

frammanför, adv. Framför.

frammantill, adv. Framtill.

framtalig, **-t**, adj. Frispråkig. — Anm. Ordet är antecknadt ur Atterboms Siare o. skalder del. III, men återfinnes ej i ordböckerna med undantag af Lundells ordlista, där det betecknas som folkmål.

frat, ut. pl., s. n. Skräp, lappri.

frisinnig, **-t**, adj. Frisinnad.

friska l. **friska upp**, **-ade**, **-at**, vb intr. Tilltaga i styrka (om vinden, sjöterm). — Anm. I Finland säges vanl. *friska i*, hvilket uttryck äfven nytjas i Sverge enl. Sundén och Wenström-Jeurling.

fröbar, **-t**, adj. Grobar.

fur, pl. **-er**, s. r. Fura.

fyllfokk, pl. **-ar**, s. m. Fyllbult.

fyrhugga, **-högg**, **-huggit**, vb tr. Hugga fyrkantig.

fåra, pl. **-or**, s. f. Tacka.

fägen, **-et**, adj. Glad. — Anm. Ordet brukas i svenska folkmål i Finland, men ej i finländsk högsvenska.

fälas, -ades, -ats, vb dep. Fara fram på ett ystert sätt, väsnas. Anm. I finländska svenska dialekter är ordet ganska vanligt, men betyder färdas, resa i allmh., utan bibegrepp. Jfr Wenström-Jeurlings ordlista.

fälle, pl. **-n,** s. n. 1) Fäld skog. 2) Ställe, där skog blifvit fäld.

förarm, pl. **-ar,** s. r. se **framarm.**

förbajad, -t, adj. Förbaskad, jfr finl. **förbajskad.**

förevetande, ut. pl., s. n. Vetskap på förhand.

förfara, -for, -farit, vb tr. Förskingra, fördärfva. — Anm. Verbet förekommer i Finland, men blott i sin passiva form.

förräkna sig, -ade, -at, vb refl. Missräkna sig.

förskriva sig, -skrev, -skrivit, vb refl. Göra skriffel.

förslug, -t, adj. Som på förhand beräknar följderna af ngt.

g.

galde, ipf. af *gala.*

galle, pl. **-ar,** s. r. Galla. — Anm. Enligt Sv. ak:s ordl. är den förra formen hvardaglig. I Finland nytjas blott den senare.

gapig, -t, adj. Skräflig.

gatmajja, pl. **-or,** s. f. Gatslinka.

glafs, ut. pl., s. n. Gläfs.

glafsa, -ade, -at, vb intr. Gläfsa.

glana, -ade, -at, vb intr. Börja surna (om mjölk).

glanska, -ade, -at, vb tr. Göra glansk l. glatt.

glirig, pl. **-ar,** s. r. Spetsig antydan.

glugg: tls. vara i gluggen ɔ: vara illa däran, jfr finl. vara i båga (art. **båga**).

glugk: tls. få glugken om ngt ɔ: höra glunkas om ngt.

glädde, glätt, ipf. o. sup. af *gläd(j)a.*

gläfsa ur sig, tls. Yttra ngt oöfverlagdt och förnärmande.

glöd, s. ntr. och r., i Finland blott det senare.

gnag, ut. pl., s. n. Gnat.

gnaga på ngn ɔ: gnata på ngn.

gnager, -de, -t, pres., ipf. o. sup. af *gnaga;* jfr finl. **gnagar.**

gneta, -ade, -at, vb intr. Skrifva smått och hopträngdt.

gnetig, -t, adj. Fin och hopträngd.

gny, -dde, -tt, vb intr. Klaga, jämra sig. — Anm. I öfriga betydelser (se ordbb.) är verbet allmänt äfven i Finland.

gotta sig, -ade, -at, vb refl. Göra sig goda dagar, gona sig.

gotter, ut. sg., s. Namnam. — Anm. Sa enl. Ak:s ordl. 7. uppl., men enl. Wenström-Jeurling *gottor* ut. sg. och enl. Lundell *gotta* pl. *-or.* Jfr finl. **gotta.**

godsaker, ut. sg., s. se föreg.

granda, -ade, -at, vb intr. Fela, skilja, vålla. — Anm. Så enl. Sundéns ordbok, men enl. Dalin: 1) utgöra en helt liten skillnad, 2) förorsaka misshag, förtreta. Enl. Wenström-Jeurling och Lundell: skada, fela.

granna, -ade, -at, vb intr., se föreg.

grannskap, pl. =, s. n. I plur. = grannar, t. ex. ha flera grannskap. — Anm. Så enligt Sundén, men ej i andra ordböcker och ej i finländsk svenska.

grannsynt, n. =, adj. Skarpsynt.

grannsynthet, ut. pl., s. r. Skarpsynthet.

grava, -ade, -at, vb tr. Inlägga (lax) till graflax.

grena, -ade, -at, vb intr. Skrefva, t. ex. grena ut med benen. (Hvardagsspr. enl Sundén).

grundrik, -t, adj. Bottenrik, stenrik.

grädde, i finländsk svenska alltid *grädda*, både i egentlig och bildlig betydelse.

gräddsnipa, pl. **-or,** s. r. Gräddsnäcka.

gräl, pl. =, s. n. 1) Ifrigt, men pedantiskt och onyttigt studerande. 2) Sådana lärdomsämnen, som fordra mycken flit, men tyckas göra föga nytta i det allmänna lifvet. — Anm. Dessa i Dalins ordbok förekommande betydelser har ordet aldrig i Finland.

gräs: tls. han sitter ej i gräset ɔ: han står ej på bar backe, det går ingen nöd på honom.

gräsbinda sig, -band, -bundit, vb refl. Bli gräsbeväxt.

gräsbunden, -et, adj. Gräsbeväxt.

gröpp, pl. **-er,** s. r. Liten grop (på väg). — Anm. Pluralen *gröpper* nytjas i finländsk svenska, men veterligen ej singularis.

gröppig, -t, adj. Full med „gröpper“.

gå ifrån sig en beskyllnig, tls. Frikännas för en beskyllning. — Anm. Antecknadt ur Dalins ordb. I 648 b, men ej funnet annanstädes.

gå med båt ɔ: fara l. resa med båt.

gå med på ngt ɔ: gå in på ngt.

gå ned sig ɔ: sjunka ned, under det man går (på isen, i gytjan o. a.), jfr finl. **falla in, plumsa in.**

gå upp ɔ: stiga upp (ur sängen).

h.

haka upp sig på ngt, tls. 1) Fästa sig vid ngt. 2) Taga fel i afs. på ngt.

hals: tls. vara om en hals ɔ: vara förlorad.

halvvånig, pl. **-ar,** s. r. Entresol.

hams, ut. pl., s. n. Hafs.
hamsa, -ade, -at, vb intr. Hafsa.
hamsig, -t, adj. Hafsig.
hamsighet, ut. pl., s. r. Hafsighet.
hagka, -ade, -at, vb tr. Med händerna uppvinda (t. ex. en långref).
haggla, -ade, -at, vb intr., i uttr. ss. gå okk haggla, haggla sig fram ɔ: vara krasslig.
hatt. supinum af *ha* (Cederschiöld: Om sv. s. skriftspr. s. 249).
havsstilla, ut. pl., s. r. Lugn på hafvet.
hemlov, ut. pl., s. n. Hemförlofning, permission.
hemmadräkt, pl. **-er**, s. r. Hemdräkt, dräkt i hemmet.
hen, pl. **-ar**, s. r. Mjuk brynsten.
henig, -t, adj. Kladdig, stålbakad.
hintertyg, pl. =, s. n. Hindertyg.
hittig, -t, adj. Fintlig.
hittωrd, pl. =, s. n. Kvikt, väl påhittadt ord.
hωphugga, -högg, -huggit, vb tr. Tillyxa trästycken så, att de passa ihop.
hωvags, ut. pl., s. r. Stoltserande.
hωvagt, n. =, adj. Stoltserande.
hudik, pl. **-ar**, s. m. Individ, karl.
hundsk, -t, adj. 1) Skamlös, stygg. 2) Hundfatt.
hus: tls. hålla illa hus ɔ: husera.
hygga sig (till ngn), **-ade, -at**, vb refl. Söka någons sällskap, trygga sig till ngn. — Anm. Uttrycket återfinnes hos Dalin, Sundén, Wenström-Jeurling och Lundell, hvilken sistnämnde uppger det förekomma i talspråk samt hos finländsk författare. Denne är då troligen Forsman, i hvars svensk-finska lexikon det är infördt, men förmodligen ur rikssvensk källa, ty i finländsk svenska brukas det ej.
hyla, -ade l. **-te, -at** l. **-t**, vb intr. Låta illa, tjuta, i synnerhet om orgelpipor. — Anm. I finländska svenska folkmål fins *yla* ɔ: tjuta, som möjligen är samma ord, men ej i finländsk högsvenska.
hyppja, -ade, -at, vb intr. Fjäska. Anm. Lundell citerar finl. förf., troligen åter Forsman, som har det, men därom gäller detsamma som om uttr. „hygga sig". I österb. svenska diall. skall dock ordet brukas, men ej i de bildades talspråk.
hyrkuskvärk, pl. =, s. n. Affär för uthyrande af hästar och åkdon.
hågas, -ades, -ats, vb dep. Känna håg för.
håll, pl. =, s. n. Ställe, där man håller och rastar.
hälla, -de, -t, vb intr. Luta, slutta.
hällöra? (Cederschiöld: Om sv. som skriftspråk s. 165).
häggfly, pl. **-n**, s. n. Gungfly.
häggla, -ade, -at, vb intr. Vara krasslig, jfr **haggla**.
hägglig, -t, adj. Krasslig.

hästmångglare, pl. =, s. m. Hästskojare, hästprånglare.

häffa, -ade, -at, vb intr. Flåsa.

hävel, pl. **hävlar**, s. r. Stång att bära hö på.

hönsa, -ade, -at, vb intr. 1) Bära sig hönsigt åt. 2) Bestå, spendera. — Anm. Så enl. Wenström-Jeurlings ordlista. Ordet återfins i bet. 2 äfven hos Dalin samt i Lundells ordlista.

hönsjäll, pl. =, s. n. Hanegäll.

höra, -de, -t, vb tr. Förhöra (en läxa, en lärjunge).

hörna, pl. **-or**, s. r. Hörnkägla.

höva: tls. över all höva ɔ: öfvermåttan. — Anm. I Finland begagnas ordet knappast i obestämd form.

I.

idvatten, ut. pl., s. n. Tillbaka strömmande vatten i en älf.

ijänvalla, -ade, -at, vb intr., l. **-vallas, -ades, -ats**, vb dep. Småningom blifva igenväxt, så att till slut gräsvall bildar sig på ytan (säges om kärr, myrar, dammar m. m.).

ihängsen, -et, adj. 1) Ihärdig. 2) Efterhängsen.

illgrepp, pl. =, s. n. Ondskefull, bedräglig handling.

illpliktig, -t, adj. Arglistig. — Anm. Ordet förekommer hos Dalin och Lundell, hvilken åberopar finländsk författare (måhända Forsman: Svenskt-finskt lexikon). I Finland brukas det emellertid icke, åtminstone var det icke bekant för någon af Svenska landsmålsföreningens vid mötet närvarande medlemmar.

ilsk, -t, adj. Ilsken.

inhyses, adv. i uttr. bω inhyses, sitta inhyses (se Dalins och Sundéns ordbb.). — Anm. I Finland förekommer det blott i sms. ordet *inhysesjon*.

inmäte, pl. **-n**, s. n. Innanmäte.

insωkkne, adv. o. oböjl. adj. Inom socknen.

intaga, pl. **-or**, s. r. Till odling inhägnad mark.

J.

jenfärd, pl. **-er**, s. En vålnads uppenbarelse, vålnad. (Danism?).

jenomfrusen, -et, adj. Bottenfrusen. — Anm. I Finland har ordet blott den äfven i Sverge brukliga betydelsen genomkyld (om person).

jensvar, pl. =, s. n. Sturskt svar.

jensvarig, -t, adj. Stursk.
jensvarighet, ut. pl., s. r. Sturskhet.
jiftvuksen, -et, adj. Giftasvuxen.
jiva sig, gav, jivit, vb refl. Klaga, jämra sig; äfven *je sig över.*
jolmig, -t, adj. Vämjelig, äcklig, fadd.
jordbryn, ut. pl., s. n. Jordyta.
juda, -ade, -at, vb tr. Högt uttala, återgifva det språkljud en bokstaf betecknar.
judar, -ade, -at, pres., ipf. och sup. af intr. verbet *juda* (sällan och blott i poesi).
jälla, -de, -t, vb intr. Ljuda starkt, skalla.
jällen, -et, adj. Blåsur.
jämföttes, adv. Jämfota.
jöra över med, tls. Göra af med, göra ände på, förslösa.

k.

kajut, pl. **-er**, s. r. Kajuta.
kalefaktor l. **kalfaktor**, pl. **-er**, s. m. Soldat, som är uppassare åt en officer, jfr russ. **denjik.**
kallbit, pl. **-ar**, s. r. Kall matbit.
kallmura, -ade, -at, vb tr. Mura utan murbruk.
kana, pl. **-or**, s. r. Isbana; tls. slå l. åka kana ɔ: åka på fötterna utåt hal is, skrilla (se d. o.).
kana, -ade, -at, vb intr. = slå kana, se föreg.
kapp: „sprigga kapp" ɔ: springa fatt (Heidenstam: Karol. I 175, äfven „rida kapp" ɔ: fatt enl. Dalins ordbok).
kappe, pl. **-ar**, s. r. Liten bägare.
kar(l)ig, -t, adj. 1) Karlaktig. 2) Stolt.
katta, -ade, -at, vb intr. Yngla (om katta).
katter, pl. af *katt*, jfr bland finlandismer art. **kattor.**
kladd l. **kladder**, pl. **kladdar**, s. m. Klåpare.
kladd, ut. pl., s. n. Sudd, klåperi.
kladda, -ade, -at, vb intr. Sudda, fuska.
kladdig, -t, adj. Suddig. — Anm. I Finland nytjas ordet, men i andra betydelser, om hvilka se Sundéns ordbok.
klamra, pl. **-or**, s. r. Klammer.
klara, pl. **-or** (sällan Wenström-Jeurling), ut. pl. (Sundén) Klar fläck på himmeln.
klassik, pl. **-er**, s. m. Original, löjlig person.
klena, -ade, -at, vb tr. Smeta.
klev, pl. **-ar**, s. r., l. pl. =, s. n. Skrefva i bärg, bärgsklyfta.
klifs, ut. pl., s. n. Slisk, sötsaker.
klifsa, -ade, -at, vb intr., i uttr. klifsa med barn ɔ: bortskämma dem med klifs. — Anm. Sa

enl. Dalins ordbok. Lundells ordlista har äfven detta vb med tillägg: finl. förf. (Forsman?). Det är dock icke brukligt i Finland.

klifsig, **-t**, adj. Sliskig.

klyft, pl. **-er**, s. r. Klyfta.

kläkk, pl. **-ar**, s. r. Plötslig skräck.

knagg, pl. **-ar**, s. r. En liten knöl l. kantig upphöjning (på träd, is l. tillfrusen mark o. s. v.). Jfr **knagg** bl. finlandismer.

knatte, pl. **-ar**, s. r. Liten bål punsch l. vin.

knattra, **-ade**, **-at**, vb intr. 1) Braka smått, knastra. 2) Le med undertrykt skratt.

knega, **-ade**, **-at**, vb intr. Gå med krokiga ben. 2) Med möda draga sig fram.

knipsk, **-t**, adj. Knipslug.

knorra, pl. **-or**, s. r. Fnurra.

knorrig, **-t**, adj. Knollrig, krusig.

knorv, **knorvad** l. **knorvis**, adj. Kuggad.

knorva, **-ade**, **-at**, vb tr. 1) Nedslå. 2) Kugga.

knoster, pl. =, s. n. Stor slägga, grof hammare.

knostra, **-ade**, **-at**, vb tr. Sönderslå med knoster.

knotter, ut. pl., koll. s. n. Knottror på huden.

knottra, pl. **-or**, s. r. En liten vårtlik upphöjning på huden.

knottra, **-ade**, **-at**, vb intr. Småspråka, tala sakta.

knyla, pl. **-or**, s. r. Knöl.

knåp, ut. pl., s. n. Arbete med småsaker, som fordra mera tid och möda än konstfärdighet.

knåpa, **-ade**, **-at**, vb intr. 1) Sysselsätta sig med „knåp". 2) Långsamt förrätta l. göra ngt.

knåpig, **-t**, adj. Långsam.

kolna, **-ade**, **-at**, vb intr. Kallna; brukas nästan blott i uttr. det kolnade i mig ɔ: en kall rysning öfvergick mig, jag fasade.

korsgata, pl. **-or**, s. r. Tvärgata.

kostjäggare, pl. =, s. m. Spisgäst. — Anm. Ordet nytjas måhända i finländsk svenska, men är åtminstone ej vanligt.

kotte, pl. **-ar**, s. m. Gosse. — Anm. I Österbotten brukas ordet *kott*, pl. *-ar*, med samma betydelse.

kove, pl. **-ar**, s. r. Usel koja.

kωrna, **-ade**, **-at**, vb tr. Groft pulverisera, krossa till korn.

krake, pl. **-ar**, s. r. Smal, mindre trästam med kvarsittande grenstumpar, hvilken användes till torkställning för ärter, bönor m. m.

kralla, **-ade**, **-at**, vb intr. Gå långsamt och vacklande.

krasa, **-ade**, **-at**, 1) vb tr. Krossa sönder. 2) vb intr. l. imp. Ljuda, som då ngt går i kras.

kreta, **-ade**, **-at**, vb intr. Tälja, karfva (folkmål enl. Lundell).

krωnvägg, ut. pl., s. r. Ett spel med slantar, se beskrifningen i Dalins ordbok.

krulla, -ade, -at, vb tr. Göra knollrig, krusa.

krullig, -t, adj. Knollrig, krusig.

krutgubbe, pl. **-ar,** s. m. Struntgubbe. — Anm. Ordet brukas äfven i Finland, men i annan betydelse, se bl. finlandismer.

krälla, -ade, -at, vb intr. Myllra. Anm. I Finland betyder ordet vanl. kräla, krypa, se bl. finlandismer.

kul, pl. **-ar,** s. r. Kultje.

kullbytta, pl. **-or,** s. r. Kullerbytta.

kura, -ade, -at, vb intr. Göra sin uppvaktning.

kursa, -ade, -at, vb intr. Uppgöra köpslut i liten skala.

kusa, pl. **-or,** s. r. Kaus. (Sjöterm).

kusa, -ade, -at, vb intr. Kuscha.

kut, pl. **-ar,** s. r. Knöl, puckel på ryggen.

kut, ut. pl., s. r. l. n. Häftigt språng, löpande, tls. „ta till kuten", „lägga på kuten".

kuta, -ade, -at, vb intr. Gå krokryggig l. nedtyngd af en börda.

kuta, -ade, -at, vb intr. Gå l. springa häftigt.

kvalma, -ade, -at, vb intr. (mest imp.). Kvälja.

kvalsövd, -t, adj. Som har orolig sömn.

kvant, pl. **-ar** (enl. Sundéns ordb. **-er**), s. m. Liten gosse.

kvantig, pl. **-ar,** s. m. se föreg.

kvarnklapp, pl. **-ar,** s. r. Kvarnleka.

kvart på, i uttr. ss. en kvart på fyra ɔ: kl. 3,15, tre kvart på elfva ɔ: en kvart före elfva (i Finland en kvart fått i elfva, se **fått**).

kvarts, gen., (i „en kvarts mil" o. dyl. uttryck) se finl. **kvart.**

kvikka upp, -ade, -at, vb tr. Lifva upp.

kvillra, -ade, -at, vb intr. Pipa smått (om fågelungar).

körna, -ade, -at, vb tr. Krossa, groft pulverisera. — Anm. Enligt Dalins ordbok uttalas ordet med „hårdt *k*", likasom ock afledningen *körnig*. Lundells ordlista upptager ett *körna* [*tj*-] med hänvisning till finländsk förf., förmodligen Forsman, men denne har det utan tvifvel från Dalin, ty i Finland är ordet icke brukligt.

l.

lagd för ngt: 1) Disponerad l. upplagd för ngt. 2) Med anlag för ngt.

lathet, ut. pl., s. r. Lätja.

leds, leddes, ledts (efter ngn), vb dep. Längta (efter ngn).

lerka, -ade, -at, vb tr. o. intr. Lirka.

libba, -ade, -at, vb intr. Klibba.

liktydig, pl. **-ar,** s. r. Synonym.

lip, ut. pl., s. r. Lipande; tls. taga till lipen ɔ: börja lipa.

liper, ut. pl., s. m. En som ofta lipar.

lipsill, pl. **-ar,** s. f. Flicka l. kvinna, som ofta lipar. — Anm. Enl. Berg: Skolpojks- och studentslang skall ordet vara såväl m. som f.

luna, pl. **-or,** s. r. Nyck.

luna, pl. **-or,** s. r. Grof häfstång.

luggblöt, -t, adj. Lungvåt.

luggsur, -t, adj. Lungvåt.

lurig, -t, adj. 1) Något sömnig. 2) Något rusig.

lurv, ut. pl., s. r. o. n. Lurfvigt hår.

luten, -et, adj. Benägen, böjd.

läggdags, adv. Liggdags.

läggnig, pl. **-ar,** s. r. 1) Växt, figur, skapnad. 2) Kynne, naturell.

läm, pl. **lämmar,** s. r. 1) Lucka på golf l. tak. 2) Stockfälla för björn.

lägga, -de, -t, vb tr. Förlänga.

lättruta, pl. **-or,** s. r. Dragruta i fönster.

lösjäggare, pl. =, s. m. Lösdrifvare.

lössövd, -t, adj. Lättsöfd.

m.

mad, pl. **-er,** s. r. Sank äng.

magflen se **flen.**

maghωv, ut. pl., s. n. Måtta i mat och dryck.

malja, pl. **-or,** s. r. Ring, hvari ngt löper, ögla.

malle, ut. pl., s. r. Kärna i säd, inkråm i mjukt bröd.

malm, pl. **-ar,** s. r. Förstad.

mangård, pl. **-ar,** s. r. En landtgårds boningshus i motsats till ladugården och andra uthus.

marig, -t, adj. 1) Småväxt, förkrympt. 2) Illmarig.

masa, -ade, -at, vb intr. 1) Gå långsamt. 2) Vara trög.

matgrann, -t, adj. Noggrann i fråga om mat.

matsnuggare, pl. =, s. m. Snyltgäst.

med, i sådana uttryck som: besta ngn med, hålla sig med, lägga sig till med. — Anm. I Finland brukas ej *med* i dessa och dylika talesätt, ej häller alltid i Sverge.

med en gång, adv. tls. På en gång, med ens. (F. Hedberg: Arbetarlif I s. 76).

medömksam, -t, adj. Medlidsam.

mellanfigger, pl. **-figgrar** och **figger,** s. r. o. n. Långfinger.

meraktigt, adv., nytjas i uttrycket

„det smakar meraktigt" ɔ: det smakar sa, att man önskar mera (Tamm: Adj. afl. s. 14).

meta kräftor, tls. = håfva, fånga kräftor, jfr finl. vb **kräfta.**

miss, pl. **-ar**, s. r. Bom.

missa, -ade, -at, vb intr. Bomma.

missjifte, pl. **-n**, s. n. Mesallians.

mista, pl. **-or**, s. r. Bar fläck i besadd åker.

mjölkbland, ut. pl., s. n. Med mjölk blandadt vatten, brukadt ss. dryck.

mjölkbrunn, pl. obr., s. r., i uttrycket „drikka mjölkbrunn" ɔ: genomgå s. k. mjölkkur.

morla, -ade, -at, vb intr. och oftast impers. Koka l. krypa (i bildlig betydelse).

mω, ut. pl., s. r. En nästan mjölfin och med lerbeståndsdelar blandad sand (Sundéns ordb.).

mωdd, ut. n., adj. Hågad.

mωla, -ade, -at, vb intr. Ifrigt arbeta.

mωrlωken l. **mωlωken, -et**, adj. Modstulen.

mωs, s., i Sverge ntr., i Finland vanligen realgenus.

mωtjωrd, -t, adj. Motig, ogynnsam.

mωthåll, ut. pl., s. n. Obevågenhet, ogunst.

mudde, pl. **-ar**, s. m. Glad karl, kurre.

mugga, pl. **-or**, s. f. Liten mager och ful kvinna.

mätte, pl. **-n**, s. n. 1) Mättnad, mätthet. 2) Mättande mål.

n.

nakkhög, -t, adj. Som bär hufvudet högt, högfärdig.

namnlike, pl. **-ar**, s. m. o. f. Namne.

nare, ut. pl., s. r. Kall och genomträngande blåst.

narig, -t, adj. 1) Blåsig och kall. 2) Väderbiten.

nedandel, pl. **-ar**, s. r. Undre del.

nek, pl. **-ar** (Dalin), **-er** (Sundén, Lundell, Wenström-Jeurling), **-er**, äfven **-ar** (Ak:s ordl. 7. uppl.), s. m. (Dalin), f. (alla öfriga) Sädesskyl (Dalin), sädeskärfve (alla öfr.).

nitfull, -t, adj. Nitisk.

nωrdan, adv. Norrifrån, t. ex. vinden blåser nωrdan (Sundén). — Anm. I Finland säges visserligen: det blåser nωrdan, men *nordan* uppfattas ej ss. adv., utan ss. sbst. (= bet. b) hos Sundén: det blåser en kall nωrdan). Däremot adverbielt: det blåser från nωrdan l. nωrdanifrån. Detsamma gäller om öfriga vindnamn på *-an*.

nωsgrann, -t, adj. 1) Som har fin lukt. 2) Nogräknad, kräsmagad, tyckmycken.

nωsig, -t, adj. 1) Smått stursk. 2) Näsvis.

nωsighet, ut. pl., s. r. 1) Sturskhet. 2) Näsvishet.

nypjan? (Rydqvist: Sv. spr. l. V 227, Cederschiöld: Om sv. s. skriftspr. s. 165).

nyt, n.?, adj. Nyter.

nästgårds, adv. I l. till nästa gård (Sundéns ordb., Tamm: Adv. afl. änd. s. 25). — Anm. I finländsk svenska brukas ordet blott i sammansättningen *nästgårdsväg*, som också är rikssvenska.

näſſa, -ade, -at, vb intr. Snoka, lägga sin näsa uti.

näv, pl. =, s. n. Stor och lång näbb.

O.

omgångsskωla, pl. **-or,** s. r. Ambulatorisk skola. — Anm. Förekommer ej i andra ordlistor än Wenström-Jeurlings.

omgås, recipr. vb dep. Gå om hvarandra. — Anm. Blott hos Sundén upptaget.

omsagga, -ade, -at, vb tr. Tidt och ofta tala om samma sak, omtugga.

omsaggande, pl. **-n,** s. n. Omtuggande.

omsaggnig, pl. **-ar,** s. r. Omtuggning.

Ω.

ωfrödd, -t, adj. Utan frö l. fruktämne.

ωförsedd, adj. Oförutsedd, oförmodad.

ωgagn, ut. pl., s. n. Otjänst, skada.

ωkostig, -t, adj. Klumpig, ovig (egentl. af för mycken mat).

ωkostighet, ut. pl., s. r. Klumpighet, ovighet.

ωlåtig, -t, adj. Knarrig, missnöjd.

ωnt i håret, tls. Ondt i hufvudet efter öfverdrifvet festande. (Ur en svensk tidning cit. i Nya Pressen, jfr *hårſuka,* Berg: Skolp. o. studentslang).

ωpris, ut. pl., s. n. Högt pris.

ωrdfynd, pl. =, s. n. Sinnrikt uttryck.

ωrdkrämare, pl. =, s. m. Pratmakare. — Anm. Stamordet *ordkram* är brukligt i finländsk svenska, men ej veterligen denna afledning.

ωrdspel, pl. =, s. n. Ordlek.

ωs, pl. =, s. n. 1) Åmynning. 2) Öppning i isen, orsakad af ett strömdrag. 3) Ställe, där ett källsprång bryter fram. — Anm. I Sundéns ordbok uppgifves ordet vara m., hvilket att döma af pluralformen troligen är tryckfel.

ωtjöp, ut. pl., s. n. Dyrt pris.

ωtjöpandes, adv. Utan att behöfva köpas.

ωtta, pl. **-or,** s. r. 1) Tiden mellan kl. 3 och 6 på morgonen, tidig morgonstund. 2) Ottesång. — Anm. Ordet brukas mycket sällan i finländsk svenska och då endast i bet. 2.

ωttefågel, pl. **-fåglar,** s. r. Morgontidig person.

ωttekry, -tt, adj. Morgonfrisk.

ωttemål, pl. =, s. n. Måltid i ottan.

ωtålsam, -t, adj. Otålig.

ωtålsamhet, ut. pl., s. r. Otålighet.

ωvårdsam, -t, adj. Vårdslös.

P.

papperet, pl. **papperen** (Ak:s ordl. 7. uppl. m. fl.) l. **papperna** (Cederschiöld: Om sv. s. skriftspr. s. 252 n. 1), bestämda former af *papper*, jfr finl. **pappret.**

pen, -t, adj. 1) Fin, nätt. 2) Tillgjordt sedesam, sipp. — Anm. Hos Lundell upptages ordet med tillägg: folkmål.

pilla l. **pillra, -ade, -at,** vb tr. o. intr. Sakta vidröra med finger l. näbb. — Anm. I senare betydelsen användes ordet stundom i finländsk svenska.

pipella, piplisa, pipsiri, pipsill se **lipsill.** — Anm. De tre första äro antecknade dels ur Rydqvist Sv. spr. l. V 227, dels ur Cederschiölds nyss anförda arbete s. 155, men ej återfunna i någon ordbok.

platt, n. =, adj. Ren, ram, t. ex. det är platta sannigen. — Anm. Neutr. *platt* nytjas adverbielt äfven i Finland.

pωtater, pωtatisar, pωtäter, pluralformer, af hvilka blott den tredje är i allmänt bruk i Finland.

prebak, pl. **-ar,** s. m. Präst.

propsa, -ade, -at, 1) vb intr. propsa med ngn ɔ: med trug och prut söka förmå ngn till ngt; 2) vb tr. propsa till l. åt sig ngt ɔ: genom att „propsa“ förskaffa sig ngt.

prågg, pl. =, s. n. 1) Trång gång mellan tvänne närstående hus. 2) Skrubb, trång spilta o. dyl.

purken, -et, adj. Surmulen.

pusserlig, -t, adj. Putslustig.

pyrar, -ade, -at, pres., ipf. o. sup. af *pyra* enligt Dalins och Sundéns ordbb. — Anm. Däremot hänföres verbet till 2. konj. af Lundell, Wenström-Jeurling och Ak:s ordlista, och så böjes det äfven i Finland.

på = emellan, t. ex. ſilja på svart okk vitt.

på = i, i uttr. på trykk l. på trykket = i tryck.

pådyvla, -ade, -at, vb tr. Falskeligen påbörda.

påstridig, -t, adj. Envis och stridslysten. — Anm. Enligt Lundells ordlista folkmål.

påtagsen, -et, adj. Tilltagsen. — Anm. Ordet finnes ej i ordböckerna, men antecknades vid samtal med en svergesbo.

påtjännig, pl. **-ar,** s. r. Utgift, förlust, motgång.

pöl, pl. **-ar,** s. r. Valsformig hufvudkudde. — Anm. Ordet torde någon gång brukas i denna betydelse äfven i Finland.

r.

ragg, ut. pl., s. r. och n., i Finland endast realgenus.

raka, -ade, -at, vb tr. och intr. 1) I hög sammanföra t. ex. hö. 2) Ideligen röra i ngt, t. ex. i askan.

rakk, pl. **-ar,** s. r. Stor släde.

ralla, -ade, -at, vb intr. Rulla, trilla.

rama, -ade, -at, vb tr. Gripa med ramarna.

ramla, -ade, -at, vb tr. och intr. Slå, bulta, t. ex. ramla på pɷrten, ramla ngn l. på ngn.

rammel, ut. pl., s. n. Stryk.

ragka, -ade, -at, vb intr. Vara rank, t. ex. bɷrdet ragkar.

rasibus, adv. Jämnt af, med ens.

rask, ut. pl., s. n. Skräp, afskräde.

regalera, -ade, -at, vb tr. Undfägna. — Anm. Måhända nytjas ordet någon gång äfven i Finland.

rev, ut. pl., s. r. och n. Refva: vanligen i sammansättningen **vinrev** se d. o.

rimfrusen, -et, adj. Betäkt med rimfrost. — Anm. Ehuru sbst. *rimfrost* är allmänt i Finland, hade ingen af Landsmålsföreningens å mötet närvarande medlemmar hört detta adjektiv användas.

risa, -ade, -at, vb tr. Rensa från ris, t. ex. risa skɷgen.

rits, pl. =, s. r. och n. Ritsadt streck.

ritsa, pl. **-or,** s. r. se föreg.

ritsa, -ade, -at, vb tr. (Dalin, Wenström-Jeurling, Ak:s ordlista), vb intr. (Lundell) Repa, rista.

riva, rev, rivit, vb impers., i tls. det river av ɔ: går an, går framåt.

roff, pl. **-ar,** s. r. Ruff, kajuta.

rωtel, pl. **rωtlar,** s. r. Samling af mål, som utlottas på särskilda föredragande.

rubler, pl. af *rubel.*

ruffig, -t, adj. Som har ruff i sig, energisk.

rugg, pl. **-ar** l. = sg., s. r. l. n. Hopfofvadt hår på skinn l. kläde.

rugga sig, -ade, -at, vb refl. Blifva ruggig (om tyg).

ruka, pl. **-or,** s. r. Liten hög.

rugga, -ade, -at, vb intr. (oftast impers.) Gifva starkt genljud, dundra. — Anm. Lundell anför ordet med tillägg: sydsvensk förf.

rust, pl. =, s. n. Röste.

rymd, pl. **-er,** s. r. Öppna fältet l. sjön, t. ex. ute på rymden.

rådvis, -t, adj. Som gärna ger råd.

råk, ut. pl., s. n. Innanmäte, inälfvor. — Anm. Enligt Ak:s ordlista betyder ordet blott innanmäte i fisk och kan äfven vara realgenus.

rägnstigk, pl. =, s. n. Regnstänk.

rägnvrå, förekommer i uttrycket „det har kommit i rägnvrån“ ɔ: det har blifvit regnig väderlek.

rättskaffen, -et, adj. Rättskaffens.

rättsωls, adv. Medsols.

rävkrωk, pl. **-ar,** s. r. Listig undflykt, knep.

rävstrekk, pl. =, s. n. se föreg.

rökig, -t, adj. Rusig.

rörka, pl. **-or,** s. r. Platt ring l. hylsa, hvari ngt är instucket l. infästadt.

röta, -tte, -tt, vb intr. Vara angripen af röta. — Anm. Sa enligt Sundén, men i andra ordböcker finnes ej detta vb såsom intr., utan blott (såsom i Finland) med transitiv betydelse.

S.

safta, -ade, -at, vb tr. och intr. 1) Bereda till saft. 2) Tillvärka saft. — Anm. Verbet är i betydelsen 1 nästan obrukligt och i bet. 2 ovanligt i Finland.

sagg, ut. pl., s. n. Gnat, kält.

sagga, -ade, -at, vb intr. Tidt och ofta säga l. påminna om ett och detsamma, omtugga, gnata.

saggande, ut. pl., s. n. se **sagg.**

saggig, -t, adj. Som „saggar“, gnatig.

sakka, -ade, -at, vb intr. Sjunka ihop (om jord).

salskammare, pl. = sg. l. **-kamrar,** s. r. Kammare bredvid salen.

salskammarmåg, pl. **-ar**, s. m. Måg, som lefver hemma hos sina svärföräldrar på deras bekostnad.

samtagen, **-et**, adj. 1) Sammantagen. 1) Medelmåttig.

samtjänsla, ut. pl., s. r. Sympati, medkänsla.

sandur, pl. =, s. n. Timglas.

sarj, ut. pl., s. n. Kält.

sarja, **-ade**, **-at**, vb intr. Kälta.

sava, **-ade**, **-at**, vb intr. Fyllas med saf.

segna, **-ade**, **-at**, vb intr. Blifva seg.

servet, pl. **-er**, s. r. Servett.

sigksam, **-t**, adj. Trög, sölande.

signa, **-ade**, **-at**, vb intr. Sjunka, digna.

siskon, pl. =, s. n. Siskonkorf.

skak, pl. =, s. n. 1) Skakande. 2) Forselvagn med stegar på sidorna, pinnvagn.

skalk, pl. **-ar**, s. r. Kant af ost l. bröd.

skoffa, pl. **-or**, s. r. Ett slags skofvel.

skottbräde, pl. **-n**, s. n. Skottlucka.

skωnslös, **-t**, adj. Skoningslös.

skωvor, ut. sg., s. Hvad som vid kokning af mat afsätter sig på sidorna l. bottnen af kokkärlet.

skrabb, pl. **-ar**, s. m. En skrabbig karl.

skralta, **-ade**, **-at**, vb intr. Vara skral.

skravelis, ut. pl., s. r. Tunn och skör is, som bildats af tövatten ofvanpå annan is samt brister under fötterna.

skravla, **-ade**, **-at**, vb intr. Gifva ett sadant ljud, som uppstar, då tunn och skör is brister under fötterna eller då torra skinn skakas, o. d.

skrilla, pl. **-or**, s. r. Ställe, där man „skrillar".

skrilla, **-ade**, **-at**, vb intr. Taga fart och åka på sulorna utat hal is. — Anm. Ordet nytjas ej i Finland, ehuru upptaget i Forsmans svensk-finska lexikon och förekommande i Lundells ordlista med tillägg: finl. förf. Detsamma gäller om sbst. *skrilla*, ifall det möjligen är detta, som Lundells „ff." afser.

skrinnar, **-ade**, **-at**, pres., ipf. o. sup. af *skrinna*.

skrivklådig, **-t**, adj. Bekajad med skrifklåda.

skrovrik, **-t**, adj. Stenrik, stormrik.

skrωta, **-ade**, **-at**, vb tr. 1) Krossa groft, gröpa. 2) Löshugga ett stycke malm.

skrubb, ut. pl., s. n. Skrubbor, bannor.

skrå, **-tt**, adj. Sned, lutande, tls. på skrå ɔ: på sned.

skråkant, pl. **-er**, s. r. Sned kant.

skränfokk, pl. **-ar**, s. m. Högröstad, skräflande person.

skräpper, -pte, -pt, pres., ipf. o. sup. af *skräppa* ɔ: skryta, jfr finl. **skräppar.**

skulbytta, pl. **-or,** s. r. Diskbalja.

skulor, ut. sg., s. Diskvatten med allehanda slags afskräden.

skulvatten, ut. pl., s. n. se föreg.

skulämbar, pl. =, s. n. Slaskämbar.

skurv, ut. pl., s. n. Bannor.

skurva, -ade, -at, vb tr. Banna, vanl. *skurva upp.*

skvatt, förstärkn. ord till adj. galen ɔ: splitter galen. — Anm. Ordet är antecknadt ur Rydqvist: Sv. spr. l. V 227, men återfinnes ej i någon ordbok eller ordlista. Torde vara folkmål, jfr Rietz' dialektlexikon s. 610 sp. b.

skvimpa, -ade, -at, vb intr. Skvalpa. Anm. Ordet finnes hos Sundén samt i Akademins, Wenström-Jeurlings och Lundells ordlistor, i den sistnämnda med tillägg: finl. förf., men nytjas veterligen ej i Finland.

skväka, -te, -t, vb intr. Kväka (om grodor).

skålig, -t, adj. Skålformig, urholkad som en skål.

skålighet, ut. pl., s. r. Egenskapen att vara „skålig".

skårsa, pl. **-or,** s. r. Inskärning eller skåra i huden, gjord med skärande värktyg.

sladdrig, -t, adj. Sliddrig.

slampa, pl. **-or,** s. f. Slamsa.

slampig, -t, adj. Slamsig.

slampighet, ut. pl., s. r. Slamsighet.

slikk, pl. **-ar,** s. r. Liten lämning af ngt vått, mos, kräm m. m.

sligkjöra, ut. pl., s. n. Tillfälligt, mindre göra.

sligkärende, pl. **-n,** s. n. Litet ärende.

slitsam, -t, adj. Som sliter kläder. — Anm. Ordet är antecknadt ur Tamm: Adj. afl. änd. s. 48, men återfinnes ej i någon ordbok eller ordlista.

slumpa sig, -ade, -at, vb refl. Ske af en tillfällighet.

slumpa till, -ade, -at, vb intr. o. impers. Hända.

slurv, pl. **-ar,** s. m. Slarf, slarfaktig karl.

slurv, ut. pl., s. n. Slarf.

slurva, pl. **-or,** s. f. Slarfva. slarfaktig kvinna.

slurva, -ade, -at, vb tr. och intr. Slarfva.

slurvig, -t, adj. Slarfvig, vårdslös.

sluta sig, -ade, -at, vb refl. Taga slut.

släggkam, pl. **-kammar,** s. r. Friserkam.

slätkammad, -t, adj. Icke oppositionslysten (Cederschiöld: Om sv. s. skr. s. 164).

slöja, -ade, -at, vb tr. 1) Beslöja. 2) (bildl.) Bemantla (sin mening).

smisk, ut. pl., s. n. Lindrig aga åt barn med flata handen.

smiska, -ade, -at, vb tr. Gifva smisk, lindrigt aga.

små, -tt, adj., brukas i m. och f. sg. endast vid kollektiv, t. ex. små fisk, små säd, små ved. — Anm. Så enligt Dalins och Sundens ordböcker samt Lundells ordlista, men enligt Ak:s ordlista 7. uppl. nytjas af sg. numera nästan endast ntr. I Finland brukas m. och f. sing. alldeles icke (man säger t. ex. småfisk l. små fiskar, ej små fisk) och ntr. sg. har blott en inskränkt användning.

smågammal, -t, adj. Lillgammal.

småtägkt, n. =, adj. Småsinnad.

smörgåsnisse, pl. **-ar,** s. m. Barn, begifvet på att äta smörgås. — Anm. Ordet är antecknadt ur Cederschiöld: Om sv. s. skriftspråk s. 165, men återfinnes ej i ordböckerna.

smörtjöp, oböjl. s. n. Ovanligt godt pris.

snar, pl. =, s. n. Snår.

snarsint, n. =, adj. Som lätt blir ond, häftig.

snarsinthet, ut. pl., s. r. Häftighet.

snartykke, ut. pl., s. n. Snarlikhet.

snibba, -ade, -at, vb tr. Göra snibbig.

snika, -te, -t, vb intr. Vara sniken.

snikas, -ades, -ats (enl. Dalin o. Wenström-Jeurling) l. **-tes, -ts,** (enl. Sundéns ordbok samt Ak:s och Lundells ordlistor), vb dep. Vara sniken, snålas. — Anm. Ordet är enl. Sundén mindre brukligt.

snugga, -ade, -at, vb intr. Snylta.

snukta, -ade, -at, vb intr. Snoka.

snuv, oböjl. s. r., förekommer blott i talesättet få snuv l. snuven av ngt ɔ: få nys om ngt.

snåljåp l. **snåljåper,** pl. **-ar,** s. m. Snål man.

sommarfågel, pl. **-fåglar,** s. r. Fjäril. Anm. I folkmål allmänt äfven i Finland, men ej i de bildades tal.

sorjled, pl. =, s. n. Mellersta rummet i lederna af ett sorgtåg, ledet, där de sörjande gå.

sωla, -ade, -at, vb tr. Utsätta för solen. — Anm. I Finland mest användt ss. refl. *sola sig.*

sωpa, pl. **-or,** s. r. Viska till sopning.

spakfärdig, -t, adj. Villig att efterkomma andras önskningar.

spanna, -ade, -at, vb tr. Mäta med tummen och mellan- eller lillfingret.

spikka, -ade, -at, vb tr. Salta och torka eller röka.

spikkna, -ade, -at, vb intr. Torka.

spiller, förstärkningsadv. Alldeles, t. ex. *spiller ny, sp. naken.*

spigk, ut. pl., s. n. Spint, affall vid klippning, skärning o. s. v.

spigka, -ade, -at, vb tr. Till föga gagn klippa eller skära sönder.

split, s. r. och n., i Finland blott n.

sprägglig, pl. **-ar,** s. m. Oerfaren yngling. — Anm. Ordet är antecknadt ur Atterbom: Siare o. sk. III och återfinnes ej i ordböckerna; det torde egentligen tillhöra folkmålet, se Rietz' dialektlex. s. 669 b).

spån, pl. =, n., l. **-er,** r., jfr finl. **spåna.**

späηta emωt, -ade, -at, vb intr. Spjärna emot.

stalp, pl. =, s. n. Tvär brant.

stalpig, -t, adj. Full af stalp.

starkna, -ade, -at, vb intr. Tjockna, stelna (om vätskor).

statare, pl. =, s. m. Statkarl.

stege, pl. **-ar,** s. r. Sidostycke i form af en stege på åkdon, häck. — Anm. I finländsk svenska nytjas i denna betydelse blott *häkk.*

stegtjärra, pl. **-or,** s. r. Kärra, försedd med „stegar".

stegvagn, pl. **-ar,** s. r. Arbetsvagn, försedd med „stegar".

stenvandlig, pl. **-ar,** s. r. Petrifikat.

stikknas, -ades, -ats, vb dep. Blifva sticken.

stil, pl. **-ar,** s. r. Skriföfning, kria, t. ex rätta latinska stilar. Jfr finl. **ämne** samt därmed sammansatta ord.

stim, pl. =, n., l. **-ar,** r. Stim. — Anm. Dalins ordbok, skiljer mellan stim r. och stim n. äfven i afseende å betydelsen. I Finland är ordet alltid n.

streka, -ade, -at, vb intr. o. imp. Vara „streke".

streke, pl. **-ar,** s. r. Strömdrag. Anm. I västnyländskt folkmål allmänt under formen *strika*, men ej i finländsk högsvenska.

stråk, pl. =, s. n. 1) Mycket folks farande fram och åter på en väg. 2) Liflig kommunikationsled. (Sundén).

stuk, pl. **-ar,** s. r. Cylinderhatt.

stuka, pl. **-or,** s. r. Jordhög till förvaring af jordfrukter.

stura, -ade, -at, vb intr. Stirra (Dalin), vara surmulen (Sundén).

stägn, pl. =, s. n. Stängsel, tls. hägn okk stägn.

stöva, -ade, -at, vb intr. Spåra, snoka. — Anm. Afledningen *stövare* brukas allmänt i finländsk högsvenska, men knappast verbet.

sunnan, adv., se **nωrdan.**

sura, -ade, -at, vb intr. Vara surmulen.

surv: tls. hela surven ɔ: altsammans, jfr finl. **slurv.**

svakka, pl. **-or,** s. r. Fördjupning i marken.

svala, -ade, -at, vb tr. Svalka, afkyla. — Anm. Nytjas i Finland endast som reflexivum.

svalde, ipf. af *svälja.* — Anm. Om några äldre former af detta verb säger Rydqvist: „Nu för tiden brukas knapt *swulgo* och *swulgen*, oftare *swalg*". Ingen

af dessa förekommer i den nuvarande finländska svenskan.

svalla, -ade, -at, vb intr. l. **svalla sig,** vb refl. Öfvertäckas med svallis.

sveg l. **svege,** pl. **-er** l. **-ar,** s. r. Afhuggen lång, böjlig kvist, jfr finl. **spragga.**

sveksam, -t, adj. Svekfull. — Anm. Ordet är antecknadt ur V. Rydberg: Vapensmeden s. 194, men ej aterfunnet i ordböckerna.

svepsak, pl. **-er,** s. r. Förevändning till strid eller gräl.

svett, n. =, adj. Svettig.

svinös, -t, adj. Svinaktig, i Finland „svinjös", som äfven lär brukas vulgärt i Sverge. — Anm. I ordböckerna återfinnes hvarken „svinös" eller „svinjös;" det förra är antecknadt ur Tamm: Adj. afl. änd. s. 65.

svigka, -ade, -at, vb intr. Draga sig undan, vara opålitlig. — Anm. Förekommer måhända stundom i finländsk svenska.

svigkärende, pl. **-n,** s. n. Föregifvet ärende för att få aflägsna sig.

svykk, pl. **-ar,** s. r. Festlig tillställning.

svykka, -ade, -at, vb intr. Hålla „svykk".

svälte, svält, ipf. o. sup. af *svälta:* i Finland nästan alltid stark böjning.

svär, ut. pl., m. Svärfader. (Föråldr.).

svära, ut. pl., f. Svärmoder. (Föråldr.).

sylt, pl. **-er,** n. l. r., i Finland aldrig ntr.

syra, -de, -t, vb intr. Vara l. blifva sur.

sältra, pl. **-or,** s. r. Sällträ.

säggställ, pl. =, s. n. Säng utan sängkläder.

sätta på ngn en fråga ɔ: ställa till ngn en fråga.

sörpa, -ade, -at, vb tr. Till sörpa bereda.

sötig, -t, adj. Skadad af väta (om säd).

ʃ.

ʃeva, -ade, -at, vb intr. Föra benen skeft, då man går.

ʃid, pl. = l. **-er,** s. n. l. r. Skida.

ʃilja på = ʃilja emellan, se art. **på** 1.

ʃortlasse, pl. **-ar,** s. m. Barn, som springer omkring i blotta skjortan.

ʃortmikkel, pl. **-mikklar,** s. m. se föreg. — Anm. Ordet är antecknadt ur Cederschiöld: Om sv. s. skriftspr. s. 165, men ej återfunnet i ordböckerna.

ʃupp, pl. **-ar,** s. r. Sjubb.

ʃymta, -ade, -at, vb tr. Se en skymt af, skönja. I Finland blott intransitivt.

ſäkta, pl. **-or,** s. r. Vägglus. — Anm. Ordet återfinnes visserligen bl. a. i Ak:s ordlista, men tillhör kanske egentligen folkmålet, åtminstone är det upptaget i Rietz' dialektlexikon.

ſäll, -t, adj. Vattenaktig och syrlig (om mjölk, soppa o. d.).

ſär, pl. =, s. n. 1) Inskärning eller skåra, t. ex. på ett nyckelax. 2) Hvass kant.

ſärtand, pl. **-tänder,** s. r. Ögontand.

ſöl, pl. **-ar,** r. (l. pl. = sg., n. enl. Sundén). En af strömmande vatten åstadkommen fördjupning i marken.

ſölp, pl. **-ar,** s. r. 1) se föreg. 2) Värktyg för urholkning af trä.

ſölpa l. **ſölpa ur, -ade, -at,** vb tr. Urholka.

ſölpig, -t, adj. Urholkad.

t.

taffel l. **taffil,** pl. **-ar,** s. m. Tafatt man l. gosse.

tafflig, -t, adj. Tafatt, som visar enfald i sitt sätt att bete sig.

tafflighet, ut. pl., s. r. Tafatthet.

tafsig, -t, adj. 1) Genom slitning tunn och dålig. 2) Tafatt, tölpaktig. — Anm. Enligt Lundells ordlista tillhör ordet egentligen folkmålet.

taga på sig om fötterna, tls. Taga på sig skoplagg, i finl. svenska: ta på fötterna.

taga sig av, tls. Befatta sig med, antaga sig, åtaga sig.

taga åt, tls. Komma åt. — Anm. Uttrycket är antecknadt ur Amy Palm: En sommarbjudning på Sjövik s. 52, men ej återfunnet i ordböckerna.

taglott, pl. **-er,** s. r. Den andel ngn har rätt att först taga ut.

tana, pl. **-or,** s. r. Sena l. seg tråd i kött.

tanig, -t, adj. 1) Full af „tanor". 2) Lång och mager.

tappig, -t, adj. Som liknar en tapp, t. ex. tappiga moln, tappig snö.

tassa till, -ade, -at, vb intr. Med tassen slå till.

tida, adv. Bittida, t. ex. tida okk sent. — Anm. Ak:s ordl. 7. uppl. tillägger: „åld.", Sundéns ordbok: „br. ngn gång;" i Finland förekommer ordet ej, utom i folkmål.

tidast, adv., i synnerhet i uttrycket „som tidast" ɔ: som oftast.

till = för, i uttr. „till evigt" (Heidenstam: Karol. I s. 280).

tillägor, ut. sg., s. Ägor utöfver de egentliga l. hufvudsakliga.

tjesa, -ade, -at l. **-te, -t,** vb intr. Lustigt hoppa och springa omkring (om nötboskap); äfven: i vildt språng rusa framåt (om nötboskap, som plågas af bromsar).

tjidla l. **tjilla, -ade, -at,** vb intr. Föda (om get).

tjika, -ade, -at, vb intr. Häftigt draga efter andan.

tjilig, -t, adj. Stilig.

tjimma, -ade, -at, vb intr. Klämta vid eldsvåda.

tjissla, -ade, -at, vb intr. Föda (om katta).

tjyla sig, -de, -t, vb refl. Ådraga sig yttre skada genom köld.

tjylsa, pl. **-or,** s. r. 1) Klunga, hop. 2) Oordnade veck på kläder. 3) Hoprörd mjuk massa. Anm. Ordet nytjas kanske någon gång i finländsk högsvenska, hvaremot dess synonym *tjylse* aldrig begagnas.

tjylse, pl. **-n,** s. n. se **tjylsa.**

tjäla, -ade, -at, vb tr. o. intr. 1) Göra stelfrusen. 2) Stelna af köld.

tjännspak, n. **-t,** adj., har i rikssvenskan annan betydelse än i finländska svenskan, se bland finlandismer.

tjäppas, -ades, -ats, vb dep. Kappas.

tjärngås, pl. **-ar,** s. Smörgås med kärnfärskt, osaltadt smör.

tjölna, pl. **-or,** s. r. Mälthus, torkhus.

toffla, -ade, -at, vb intr. Gå omkring i tofflorna (Dalin, Wenström-Jeurling); tls. toffla i väg (Cederschiöld: Om sv. s. skriftspr. s. 167).

topp tinner, förstärkningsadv., t. ex. topp tinner befägd (Rydqvist: Sv. spr. l. V 227).

torka av sig om fötterna, tls. Torka af fötterna.

torkel träbokk, ɔ: torr och träaktig person (Cederschiölds nyss anf. arb. s. 165).

tωsig, pl. **-ar,** s. m. Stolle, dumbom.

tωta efter, -ade, -at, vb tr. Göra efter, efterlikna så godt man kan. — Anm. I Sundéns ordb. upptages äfven ett *tota till* ɔ: utan insikt och färdighet frambringa ngt; detta användes också i Finland, men ej det förra.

tωva, pl. **-or,** s. r. Knippe af intrasslade hår- och grässtrån l. trådar o. dyl.

tradig, -t, adj. Långtrådig, tråkig.

tragg, ut. pl., s. n. Gnat, käx.

tragga, -ade, -at, 1) vb intr. a) Gnata, käxa. b) Med möda arbeta, tråka. 2) *tragga in,* vb tr. Inplugga.

traggla, -ade, -at, vb tr. och intr. se föreg.

tratta, -ade, -at, vb intr. Gå helt sakta, en och en.

treven, -et, adj. Flitig, idog, som har trefnad med sig.

trälig, -t, adj. Trälaktig (?). —

Anm. Ordet är antecknadt ur Tamm: Adj. afl. änd. s. 28, men ej återfunnet i ordböckerna.

trälsam, -t, adj. 1) Mödosam. 2) Mycket sträfsam.

trösk, ut. pl., s. r. 1) Tröskning, t. ex. börja trösken. 2) Säd, som tröskas eller är tröskad, t. ex. mäta in trösken.

tuskig, -t, adj. Ostädad, tilltuskad.

tutta, pl. **-or,** s. f. Liten flicka.

tvebet, s. n. och adv., jfr **enbet.**

tyre, ut. pl., s. n. Töre, torrved.

tåla sig, -de, -t, vb refl. Ge sig till tåls.

tätig, -t, adj. Retsam.

töjd, ut. pl., s. r. Töjningsman.

u.

ulma, -ade, -at, vb intr. Sakta brinna, glöda under askan.

upp: sprigga upp ngn (Sundéns ordbok), i Finland sprigga fast ngn, se **fast** bland finlandismer.

uppehör, pl. =, s. n. Uppehåll.

uppledsen, -et, adj. Utledsen.

upprutten, -et, adj. Alldeles förruttnad.

uppvilad, -t, adj. Uthvilad.

utfall, pl. =, s. n. Utgång.

utsɷkkne, oböjl. adj. o. adv. Utom socknen, utsocknes.

uttag, pl. =, s. n. Uttagning (Strindberg: Sv. öd. o. äfv. II s. 45 „uttag i förväg").

v.

vad, pl. **-ar,** s. r. Stort nät, not.

vad, pron.: vad är det fatt? tls. = hur är det fatt? — Anm. Talesättet är antecknadt ur Tamm: Etymol. ordbok; i Finland är det ej brukligt.

vader, pl. af *vad,* som i rsv. äfven har den i Finland brukliga pluralformen *vador.*

vaggbarn, pl. =, s. n. Barn, som ligger i vaggan.

valakka, -ade, -at, vb tr. Kastrera (hingst).

valla sig, -ade, -at, vb refl. Bilda gräsvall.

vallkulla, pl. **-or,** s. f. Vallflicka.

vantrevlig, -t, adj. Otreflig.

vanvärde, ut. pl., s. n. Ringa l. intet värde.

var, oböjl. adj. Vaksam, skygg; tls. bli var ɔ: bli varse.

varjörig, ut. pl., s. r. Varbildning.

varp, ut. pl., s. n. Affall, slagg.

vase, pl. **-ar,** s. r. Löfruska, som fiskare nedsätta i sjön för att ditlocka fisk.

veta om, tls. Hafva kännedom l. vetskap om, känna till.

vidare, förstärkningsadv., alltid föregånget af negation, t. ex. eder kassa är ej vidare fet ɔ: synnerligen, särdeles fet. — Anm. Uttrycket, som ej fins upptaget i Dalins ordbok, torde vara relativt ungt i rikssvenskan, men har vunnit fast fot i Sverge och i senaste tid äfven börjat användas i Finland.

vidjöra l. **jöra vid, jωrde, jωrt,** vb tr. Åtgöra, tillgöra.

vidjörande, pl. **-n,** s. n. Åtgärd.

vifta, pl. **-or,** s. r. Redskap att vifta med.

vigga, -ade, -at, vb tr. Vigilera, låna.

vilja vid, tls. Bry sig om, tycka om. — Anm. Uttrycket är antecknadt ur Lundell: Om rättstafningsfrågan s. 73 och ej återfunnet i någon annan ordbok eller ordlista än Lundells, där det uppgifves vara folkmål.

villfarig, -t, adj. Som gärna villfar andra.

vilse, oböjl. adj. Stadd på orätt väg, (bildl.) oriktig, t. ex. jag har fått vilse handskar (Sundéns ordbok), vilse medicin (i åtskilliga tidningsreferat af Broxviksmålet). — Anm. I denna bildliga betydelse brukas ordet ej i finländsk svenska.

vinddrivare, pl. =, s. r. Fartyg, som drifver för vinden.

vindkul, pl. **-ar,** s. r. Vindstöt.

vindspelare, pl. =, s. m. Vindböjtel, spelevink.

vinrev, s. r. o. n. se **rev.**

vigklig, -t, adj. Som har många ut- och ingående vinklar.

vraka, -ade, -at, vb tr. Såsom odugligt frånskilja.

vraka, -ade, -at, vb intr. Idka drifgarnsfiske.

vraknig, ut. pl., s. r. Fiske med drifgarn.

vrakströmmig, pl. **-ar,** s. r. Strömming, tagen vid „vraknig".

vrensk, -t (?), adj. Som vrenskas (om hästar).

vret, pl. **-ar,** s. r. Litet inhägnadt ängs- eller åkerfält.

vråk, pl. **-ar,** s. r. Rämna i is, rak.

vräggbild, pl. **-er,** s. r. Vrångbild, karikatyr.

vulen, -et, adj. Beskaffad, t. ex. det är så vulet ɔ: så beskaffadt.

våplykka, ut. pl., s. r. Stor lyckträff.

våtsäkk, pl. **-ar,** s. r. Kappsäck. Anm. Jag har funnit ordet i en finländsk skjutsstadga, men det är icke annars brukligt i tal eller skrift hos oss.

våtväder, ut. pl., s. n. Våt, regnig väderlek.

våtår, pl. =, s. n. Regnigt år.

väksa sig ɔ: tillväxa, tilltaga. — Anm. Ordet är antecknadt ur Heidenstam: Karolinerna I s. 282, men ej återfunnet i ordböckerna.

välkomma, pl. **-or,** s. r. 1) Stor pokal. 2) Välkomstskål, t. ex. drikka välkomma för ngn (Dalins och Sundéns ordbb.).

värnplikt, värnpliktig, se bland finlandismer artt. **värneplikt, värnepliktig.**

värst, adv. alltid föregånget af negation, t. ex. inte så värst ɔ: icke synnerligen. Se art. **vidare,** anmärkningen.

västan, adv., se **nɷrdan.**

vätskig, -t, adj. Våtaktig.

y.

yllen, -et, adj. Som är af ylle.

yste, pl. **-n,** s. n. Ystning, ostberedning.

yva sig, -de, -t, vb refl., l. **yvas, -des, -ts,** vb dep. Göra sig stor och bred. — Anm. I Finland nytjas verbet ss. deponens, men blott med den äfven i Sverge vanliga betydelsen: stoltsera, förhäfva sig.

å.

åkare, pl. =, s. m. Person, som har till yrke att frakta varor (i Finland *forman*) samt fortskaffa personer (i Finland *isvofik*).

åkeri, pl. **-er,** s. n. se **hyrkuskvärk.**

ålderbruten, -et, adj. Ålderdomsbruten, skröplig af ålder.

åggersäd, ut. pl., s. r. Säd, som ger ringa afkastning.

år: åt åre, tls. ɔ: nästa år.

åt: åt gäggen ɔ: för hvarje gång, i sänder. — Anm. I Finland säges vanligen *i gåggen,* t. ex. tva i gäggen.

återerinra, vb tr., t. ex. „det är historien om denna union jag nu vill på en stund återerinra“ (Strindberg: Tr. o. otr. III), i Finland: återerinra om, återkalla i minnet.

återtjärlek, ut. pl., s. r. Genkärlek.

åtʃilligt, adv. Något, i åtskilliga afseenden, t. ex. åtʃilligt ɷföretagsam, slädarne hafva blifvit åtʃilligt förbättrade.

ä.

ännu = finländskt obetonadt *re(da)n*, se d. o.

ägger, pl. **äggrar**, s. r. Ett slags skalbagge, dermestes. Pluralen nytjas ej i Finland.

ärta, pl. **-or**, s. r. Art.

ätfuka, ut. pl., s. r. Ofta återkommande, omåttlig och oordentlig hunger, åtföljd af maktlöshet (Dalin).

ö.

ödsam, -t, adj. Slösaktig.

ögna l. **ögna, -ade, -at**, vb tr. och intr. 1) Med ögonen skönja. 2) Genomögna. 3) Flyktigt se. (Sundéns ordb.). — Anm. I Finland nytjas ordet blott ss. intr. ɔ: ögna på, i, igenom.

ör, ut. pl., s. r. Grof sand, grus, smästen i åkrar. — Anm. Ordet återfinnes hos Dalin och Sundén, hos den sistnämnde med tillägget: Götaland. I finländsk högsvenska nytjas det ej, men väl i flere af våra landsmål.

örbukkla, pl. **-or**, s. r. Örhänge.

östan, adv., se **nordan**.

överhaltig, -t, adj. Som har större halt än den föreskrifna. — Anm. Då *underhaltig* är ett i Finland gängse ord, är det möjligt, att äfven *öfverhaltig* här brukas, ehuru det icke var bekant för föreningens å sammanträdet tillstädesvarande medlemmar.

överliv, pl. =, s. n. Öfre delen af lifvet.

överränta, pl. **-or**, s. r. 1) Högre ränta än den vanliga. 2) Ränta för den tid, som öfverskrider förfallodagen.

Förkortningar.

adj. = adjektiv	prep. = preposition
adv. = adverb	pres. = presens
dep. = deponens	pron. = pronomen
f. = femininum	r. = realgenus
imp. = impersonale	refl. = reflexivum
inf. = infinitivus	rsv. = rikssvenska
intr. = intransitivum	s. = substantiv
ipf. = imperfektum	sg. = singularis
konj. = konjunktion	sms. = sammansättning
l. = eller	ss. = såsom
m. = maskulinum	sup. = supinum
n. = neutrum	tls. = talesätt
ngn = någon	tr. = transitivum
ngt = något	ut. = utan
o. = och	uttr. = uttryck
pl. = pluralis	vb = verb, verbum.

Den Viborgska adeln,

dess institution, dess riddarhus och dess upplösning[1]).

Af *Jac. Ahrenberg.*

Da vid freden i Nystad den 30 aug. 1721 det sedermera så kallade Gamla Finland öfverlämnades åt Ryssland, tillförsäkrades landsdelen inga andra rättigheter än fri religionsöfning[2]). Icke ett ord nämndes om den svenska landslagen (konung Kristoffers landslag af 1442[3]) och Magnus Erikssons stadslag), om rättigheten att officiellt begagna det svenska språket och bevara den svenska samhällsförfattningen. Men då åt Estland och Livland[3]) en förbindelse syftande åt detta håll gifvits, så antogs ex analogia att de svenska lagarna äfven skulle gälla i östra Finland[4]). Ja, man gick däruti senare till och med så

---

[1]) Följande källskrifter hafva af mig användts: J. J. W. Lagus, Finska adelns gods och ätter. R. E. Lagus, Juridiskt Album. G. Lagus, Ur Viborgs historia. C. S. Forssman's «Handskr. Misc». M. Akiander, Om donationerna i Viborgs län, Viborgska adelns matrikel (en del i Riddarhusets arkiv). F. P. von Knorring, Beskrifning öfver Gamla Finland. K. Waliszewski, Peter I. Bantich Kamienski, Biografier öfver berömda ryska män. Notices sur les principales familles de la Russie m. fl.

[2]) De ryska underhandlarena voro: den ena lutheran H. I. F. Osterman, den andra reformert J. D. Bruce.

[3]) Tryckt första gången 1609 enligt uppdrag af Karl IX.

[4]) Zaren förband sig 1710 vid Rigas kapitulation att respektera stadens och ridderskapets fri- och rättigheter och privilegier, «såvidt de låta tillämpa sig på förhandenvarande herravälde och tider». Samma försäkran har gifvits af alla följande ryska regenter.

långt, att till följd af en „Doklad“ af den 2 okt. 1763 Sveriges rikes lag af 1734 anbefalldes att gälla i den eröfrade delen af Finland i alla kriminella mål [1]) och tillämpades med det undantag af att dödsstraff byttes ut mot kroppsstraff och deportation.

När därtill kom att den högsta rättsvården i landet snart nog öfverläts åt „justitiæ kollegiet för Estländska och Livländska angelägenheterna“, vunno den svenska samhällsförfattningen och de svenska lagarna ett stöd, som var att räkna på och räkna med. Ty den af inga nationella „fördomar“ besjälade estländska adeln hade skaffat sig ett betydande välde inom regeringskretsarna. Mahända hade denna „analogi“ icke i längden hållit stånd mot amalgameringsförsöken från de ryska tjänstemännens sida, om icke en omständighet tillkommit, som gaf de gamla svenska lagarna och institutionerna i östra Finland en oväntad stadga. Tsar Peter hade fattat det öfverraskande beslutet att införa de svenska kollegierna och den svenska lagskipningen i Ryssland. Flere ukaser, som utkommo åren 1718—1720, (ja, ännu så sent som 1735) visa detta märkliga faktum. I den officiella „Fullständig samling af ryska rikets lagar“ förekommer exempelvis följande: Den 28 april 1718, om uppsättandet af reglementen för alla ryska kollegier efter svenskt mönster; den 22 dec. 1735 anbefalles att alla ekonomiska räkenskaper skulle föras efter svenskt bruk. — Det är att märka att dessa ukaser gälla hela Ryssland, icke de senast införlifvade landsdelarna.

Enligt en tradition, gängse i östra Finland, skulle vid freden i Nystad de svenska fredsunderhandlarena Liljenstedt och Strömfelt ha yrkat på att invånarne i Gamla Finland skulle få besitta sin jord «som af ålder» samt äga «förmånen af de svenska lagarnas tilllämpning», men erhållit det svar, att då invånarne redan i tio år åtnjutit denna förmån, något dylikt ej behöfde i traktaten stipuleras.

[1]) Antagligen emedan det enligt § 9 af fredstraktaten i Åbo hette: «att Hennes K. M. . . . lofvar . . . att alla inbyggare, frälse och ofrälse . . . skola vid sina privilegier, plägseder, rätter och rättigheter hvilka de under Svenska Regeringen haft, beständigt och oryggeligen handhafde och skyddade varda. (Suomi H. 7, p. 234).

Under sådana förhållanden bör det icke förvåna att en institution, motsvarande det svenska riddarhuset inrättades i Gamla Finland, och det desto hellre som dylika riddarhus funnos i Estland och Livland. Det är nästan mera förvånande, att denna institution, som sa att säga juridiskt existerade redan tidigt, de facto kom till stånd så sent som 1784.

Östersjöprovinsernas rika och, det måste medges, handlingskraftiga adel hade emellertid vägande skäl att sluta sig samman, ity att dess politiska rättigheter vore betydande [1]). Den Viborgska ägde däremot att börja med så godt som inga andra företrädesrättigheter än dem, som medfölja adelskapet i det sociala lifvet. Den jordägande adeln i länet var så när som på några få familjer: Sabelfana, Trana, Fechtenberg och Klöfversköld, bosatt utom Finlands gränser [2]). Denna grundolikhet är orsaken till att den Viborgska adeln i jämförelse med den baltiska förde en från början blygsam tillvaro. Den kunde icke heller som korporation skydda sig mot inträngande främmande element. Medan Östersjöprovinsernas adel endast räknar få medlemmar med ryska namn, ansåg sig så godt som hvarje rysk högre ställd militärperson berättigad att vinna inträde i det Viborgska riddarhuset.

Den Viborgska adelns privilegier voro följande: „att svenska ridderskapets och adelns privilegier af år 1723 i denna landsdel voro gällande och tillämpades fördenskull i tvister om donationsgods, hvaremot de privilegier, som i detta afseende gällde antingen för den ryska eller ock för

---

[1]) Den livländska landtdagen bestod af fyra kamrar: 1) Biskoparna (nästan alltid adel); 2) Ordensmästare och stordignitärer; 3) Det världsliga ridderskapets deputerade och 4) Städernas ombud. I Estlands landtdag togo endast godsägare (för det mesta adelsmän) del. Den kurländska landtdagen utgöres författningsenligt af endast adel.

[2]) Ätterna Oxenstjerna, Banér, Wrangel, Gripenhjelm, Wittenberg, Mellin, Lindelöf, Liljesköld och några andra skrefvo sig «herrar till» olika i Viborgs län befintliga gods, men vistades väl aldrig i dessa nejder.

livländska adeln, här ej kommo till efterlefnad" [1]); att adeln var fritagen från rekryteringen [2]). Senare tillkom ännu en för adeln beaktansvärd fördel. Ända till 1783 hade landet styrts enligt „det svenska systemet", man hade ett guvernementskansli i Viborg (motsvarande höfdingestyrelsen i de svenska provinserna), två provinsialkanslier (i Viborg och Villmanstrand) och en räntekammare samt den af kejsarinnan Elisabet inrättade muntliga rätten. Men från 1784 infördes ståthållarskapsregeringen, en invecklad och opraktisk apparat [3]) med en mängd byråer, instanser och rätter, hvilkas medlemmar lagenligt måste vara adelsmän. Bland dessa rätter må nämnas: öfre landsrätten i Viborg, med tio assessorer på stat af adeln; adliga förmyndarkammaren med adelsmarskalk och bisittare, som naturligtvis voro adelsmän. I den s. k. Bureau de Secours, som handlade ärenden rörande fattigvården, samt i samvetsrätten måste bisittarena likaså vara adelsmän. Lägga vi till dessa adelns företrädesrättigheter, rätt till fri uppfostran i en del internat, så var adelskapet i alla fall så eftersträfvansvärdt, att det bort ligga i regeringens intresse att fastställa, hvilka af landsdelens familjer voro att anse som adel. Men med den sedvanliga sorglösheten och principlösheten i förvaltningen af östra Finland skedde detta icke, hvilket åter gaf anledning till slitningar och tvister, i synnerhet vid köp af frälsegods [4]).

[1]) Se M. Akiander. Om donationerna i Viborgs län.

[2]) Rekryteringen i östra Finland skedde med den största brutalitet. Formliga jakter efter rekryter utfördes, enstaka hus kringrändes. Rekryterna fängslades och fördes till «Kameralhofvets» i Viborg rekrytkomité. Till först tagas «liderliga ogifta bobble- och inhyseskarlar». Rekryterna skulle vara mellan 18—37 år gamla. Se Knorring, Gamla Finland.

[3]) Den var införd i Ryssland redan 1775. I författningen heter det, att den infördes för att i alla delar af det ryska riket underhjälpa en strängare och bättre uppfyllelse af den nyttiga lagbok, som «framdeles skulle publiceras». Författningen åstadkom en utomordentlig förbistring i ärendenas gång snart sagdt i hela riket.

[4]) Belysande i detta afseende är den process, som 1761 fördes om Sippola gods. Bonden Koskela hade först köpt godset och sedan sålt det åt prosten Gudseus, men bägge förklarades oberättigade

Väl tyckes något slags förteckning, den kallades „gamla förteckningen", „Klöfverskölds förteckning", ha förts öfver adeln redan tämligen tidigt. Men huruvida den fördes frivilligt eller ej, af enskild person eller myndighet, därom finnes intet angifvet [1]).

Under ståthållarregeringen [2]) inrättades omsider ett ordentligt riddarhus eller som det hette „Adliga församlingshuset i Finländska guvernementet". Det erhöll egen styrelse eller direktion med arkiv, sigill och kassa. Öfver adeln skulle föras matrikel, och skulle de uppgifter, som till matrikeln inlämnades, kontrolleras och bevittnas af därtill utsedda medlemmar af ståndet. Ståndets talan fördes af en adelsmarskalk, vald (ursprungligen) för tre år genom ballotering af hela guvernementets adel, dess angelägenheter sköttes af adelsmarskalken jämte tvenne bisittare och en sekreterare. Den sammanträdde till de s. k. „adelns vintermöten" hvart tredje år, hvarvid den utsåg bland sig marskalk och bisittare i de ofvannämnda rätterna. Vid viktigare tillfällen sammankallades ytterligare sju adelsmän, som ägde att svara för äktheten af handlingarna i fråga. Ridderskapet och adeln sammanträdde först i det forna biskopshusets [3]) „öfra flygel". Senare inreddes

att äga godset, såsom icke varande adelsmän, utan ålades de att sälja detsamma åt en adelsman och godtgöra sig för sina förluster af köpeskillingen. På detta sätt kom Sippola 1784 i artillerikaptenen Johan v. Daehns ägo.

[1]) Den anges i C. S. Forssmans anteckningar, ett handskrifvet blad i min ägo.

[2]) Den första ståthållaren — han kallas lika ofta t. f. generalguvernör — var Fredrik Vilhelm Karl, prins af Württemberg. Senare 1797 regerande hertig af Württemberg, 1803 kurfurste och 1806 enväldig konung af Württemberg. Gift med en prinsessa af Braunschweig Wolfenbüttel. Efter en inspektionsresa till Fredrikshamn, där prinsen sammanträffade med högtställda svenska militärer, skall G. M. Sprengtporten ha angifvit prinsen för intriger med Sverige, hvarför först Sprengtporten själf (han bodde då invid Viborg på Hietala), sedan en grefve Anselt fick i uppdrag att bevaka prinsens görande och låtande (Skisser från det gamla Viborg af K. A. Wrede sid. 64).

[3]) På 1794 års plankarta kallas byggnaden «gamla guvernörshusets ruiner af gråsten». Huset fanns redan 1647.

den nuvarande katolska kyrkan [1]) i Viborg till riddarhus. Öfver ingångsdörren i den inre vestibulen fanns ännu på 1860-talet en heraldisk målning, som kunde ha varit den Viborgska adelns sigill.

Knorring säger i sitt kända arbete om Gamla Finland, att „af de i Ryssland förekommande 6 adelsklasserna förekomma här (i Viborgs län) blott tvenne“, nämligen den andra, kallad krigsadel, och den tredje adelsklassen (se sid. 162). Robert Lagus är (i Juridiskt Album I sid. 106) af samma åsikt. Han refererar synbarligen Knorring. Så var emellertid icke fallet. Med visshet kan sägas att åtminstone fyra klasser funnos bland adeln representerade, men antagligen voro alla sex klasserna företrädda. Detta framgår otvetydigt af den enda del af den Viborgska adelns matrikel, som blifvit bevarad till våra dagar. Matrikeln är en mycket stor bok [2]), inbunden i röd maroquin med texten handskrifven på ryska. Förteckningen öfver adelsmän upptager endast elfva namn, men bland dessa elfva äro redan fyra klasser representerade. I första klassen finna vi salunda en Bogajeffsky, i andra klassen en Schatelowitz, i tredje åtta adelsmän, bland dem en Stewen, och i fjärde en Steinheil.

Af diverse handlingar, processakter och köpekontrakt samt muntliga traditioner framgår att en Seseman, en Balesnoi, en Freedricksz och en Fock varit adelsmarskalkar. Man röstade vid adelsmötena på gammalt svenskt vis, d. v. s. icke per capita, utan per klass. Endast ett fåtal af de Viborgska adelsmännen hade adligt vapen [3]). I matrikeln ingå vapen endast för Bogajeffsky och Stewen.

---

[1]) Ett af stadens äldsta hus, som fanns före omregleringen under Pehr Brahes tid. I äldre tider ledde en gränd längs biskopshusets norra fasad till denna byggnad. C. S. Forsmans anteckningar.

[2]) Denna ena del finnes märkvärdigt nog i tvenne exemplar, ett i Statsarkivet och ett i Riddarhusets arkiv.

[3]) Antagligen följdes härvidlag den ryska ordningen, att den, som erhållit adelskap i 2:dra kl. (med patent) och önskade sig sköld och diplom, anhöll därom hos Hans Majestät, som sedan efter att ha hört heraldikern i riket resolverade i saken.

Enligt traditionen[1]) var det en beständig och stark animositet mellan adelsmän af viborgsk extraktion (familjerna Lavonius, Seseman, Haveman, Sattler m. fl.) och de inflyttade ryska, tyska och rysk-tyska ätterna. Om rösterna räknats per capita, hade de infödda varit i pluralitet, men genom omröstning per klass visste det ryska partiet att skaffa åt sig röstöfvervikt. Vid votering skall det ha tillgått så, att, sedan alla klasser afgifvit sina röster, den mening blef gällande som vunnit trenne klassers röster för sig[2]).

I den ofvannämnda matrikeln ges följande mindre klart stiliserade uppgifter, öfver hvilka adelsmän, som skulle höra till de olika klasserna:

Klass I.

Kejserliga förordningen af den 21 april 1785 om adelns fri- och rättigheter, gifven af högst salig i åminnelse Kejsarinnan Katarina II, stadgar § 77: I ättartaflornas 1:sta klass böra i alfabetisk ordning införas släkter, hvilka tillhöra verklig adel. Detta bör tolkas sålunda: Till verklig adel höra endast de, hvilka af oss själfva eller andra krönta hufvuden med diplom, vapen och sigill blifvit upphöjda i adligt stånd. Förklaring: För att göra rättvisa äfven åt de släkter, hvilka äga bevis på adelskap från hundra år tillbaka, tillåta vi att äfven dessa införas i denna klass.

Klass II.

Kejserliga förordningen af den 21 april 1785 o. s. v. § 78. I ättartaflornas andra klass böra krigsadelssläkterna

---

[1]) Enligt uppgift af flere äldre viborgare, bland andra A. Lavonius, född i Viborg 1802, guvernör i Uleåborg 1847, död på Årnäs i Sverige 1875.

[2]) En viborgsk familj Bützow (den första medlemmen var präst, hemma från Rügen) förvägrades inträde i riddarhuset efter många stridigheter, ehuru den inträdessökande var lifläkare hos hertigen af Württemberg. Familjen besläktad med Alopæus. Lifläkarens sonson är nuvarande ryska ministern i Stockholm.

införas i alfabetisk ordning. Detta bör tolkas sålunda: Till krigsadeln höra endast de släkter, om hvilka det i ukasen af den 16 januari 1721, gifven af högst salig i åminnelse Kejsar Peter I[1]) heter: alla öfverofficerare, hvilka härstamma fran icke adlig släkt, äfvensom deras barn och efterkommande äro adel och bör dem gifvas *patent* på adelskap.

Klass III.

I Kejserliga förordningen af den 21 april 1785, o. s. v. § 79. I ättartaflornas tredje klass böra i alfabetisk ordning införas släkter, hvilka tillhöra „åtta klassernas adelskap". Bör tolkas sålunda: Till åtta klassernas adelskap höra endast de släkter, om hvilka det i högst salig i åminnelse Kejsar Peter I:s rangtabeller punkt II heter: Alla ämbetsmän, ryska och utländska, hvilka tillhöra eller tillhört de första åtta rangklasserna, äga (själfva?) äfvensom deras barn och efterkommande till evinnerlig tid rätt till samma utmärkelse och företräden som den bästa gamla adel, detta äfven om de ursprungligen äro af låg börd samt aldrig tillförene af krönta hufvuden blifvit upphöjda till adligt stånd eller erhållit vapen.

Klass IV.

I Kejserliga förordningen af den 21 april 1785 o. s. v. § 80. I ättartaflornas IV klass böra i alfabetisk ordning införas alla utländska (adliga?) släkter. Bör tolkas sålunda: Utländska släkter äro endast de, hvilka antagit ryskt medborgarskap (sic) och om hvilka det är nämndt i förordningen år — — (oläsligt) om komplettering af ättartaflorna, påbjudande att kejserliga, furstliga och andra höga släkter skola införas i en skild del af ättartaflorna.

[1]) Detta är Peter I:s ryktbara förordning, genom hvilken han ville i sitt land framkalla en ny adelsklass, lämpligare för hans syften än den gamla ryska jordägande adeln. Denna klass kallades först Schlahetstvo, ett från polskan lånadt ord, sedan dvorianie = hoffolk.

Denna Viborgska adels matrikel lär indirekt genom G. M. Armfelts tillskyndan ha kommit till den finska riddarhusdirektionen. J. R. Danielson berättar nämligen i sin „Viborgs läns återförening“ sid. 134, att da manifestet den $^{11}/_{23}$ december om Gamla Finlands återförening hade emanerat, G. M. Armfelt anhöll hos Gamla Finlands adelsmarskalk, som då var Boris Fock[1]) („generallöjtnant och riddare“, som han skrifver sig i matrikeln af 1806), om en förteckning på de adliga jordägarne i landskapet, hvarjämte Armfelt önskade erhålla kopior af de handlingar, på hvilka deras rättigheter stödde sig. Fock öfversände den begärda förteckningen, och möjligen medföljde matriklarna redan då. Också kunde man antaga att denna matrikel senare, med anledning af H. K. M:s skrifvelse af den 30 juni (12 juli) 1816 om det finska riddarhusets sammansättning insändts till riddarhusdirektionen.

Matrikeln upptager, som redan nämnts, endast elfva namn: Bogajeffski, Haverland, Hesse, Clayhills, Langel, Podgornoi, Stewen, van Suchtelen, Schatelowitz, Schele, Schiller.

Som adelsmarskalk tecknar sig baron Freedricksz, bisittare äro generalmajor Jakob Weirauch och adelsmannen Ivan Satropesnoff. De sju „tillkallade“ adelsmännen voro generallöjtnanterna Boris Fock, Steinheil, den beryktade generalmajoren Alexei Danilevitsch Kopjeff[2]), Wasili Petrovitsch Balesnoi, Anton von Rechenberg, Ivan Briskorn[3]) och Feodor Brokman, den sistnämnda fungerade dessutom som sekreterare. Af en i matrikeln införd anteckning, „se gamla förteckningen Klöfverskölds“, samt af Carl Samuel Forssmans uppgift, „efter gamla förteckningen“, öfver Viborgska adeln, framgår att till grund för den ifrågavarande matrikeln mahända legat någon äldre

[1]) Icke af den finska släkten med detta namn.

[2]) Se J. R. Danielson, Viborgs läns återförening med det öfriga Finland.

[3]) Den första medlemmen af ätten i Finland var hofapotekare hos Katarina II.

af en Klöfversköld förd förteckning[1]). Denna tyckes ha stått till buds äfven för v. Knorring, som i sitt ofvannämnda arbete „Gamla Finland“ nämner att 64 familjer funnos i Viborg inskrifna bland krigsadeln, „hvilken med undantag af de ryska är följande: Backman, von Bell, von Bohl, Boisman, Brockman, Falck, Fock, Gren, Govenius, Haverman, Haverland, Hesse, Hoffman, Jungen, Jänisch, Kræmer, Kymlander, Lydecke, Laube, Müller, Orræus, von Raben, Rehnberg, Scheele, Seseman, Schatelowitz, Schröder, Schmidt, Spaak, Sutthoff, Thesleff, Treuleben, Wirenius, Zagel m. fl.“.

Enligt den ofta nämnda matrikeln böra här tillkomma Langell, Stewen, Suchtelen samt en med det klangfulla namnet Schiller (rysk major i Fredrikshamn). Enligt Forssmans förteckning tillkomma Apolloff, Kalitin, Nicolay, von Thomson, Rechenberg[2]), Weirauch, Pistolekors, Freedricksz[3]), von Saltza[4]), Ållongren, Tavast, Stålarm-Tavast[5]), Devier[6]), de Coulon[7]) m. fl.

[1]) Johan Otteson Kleblatt (Klöfverblad) häradshöfding i Kexholm, hade tvenne söner, Erik och Aron, adlade 1653 med namnet Klöfversköld till Petäjärvi. Förteckningen kan knappast vara gjord af någon annan medlem af familjen än Reinhold Klöfversköld f. 1680, hvilken tjänte vid lifgardet 1700, blef fången vid Poltava, fördes till Tobolsk, återkom 1721, erhöll afsked 1723 och dog 1743 samt var gift med en friherrinna Kagg. Af ätten, som sedan denna tid icke funnits representerad i vårt land, har en descendent nyligen åter inflyttat till Finland.

[2]) Finsk adel, men icke introducerad.

[3]) Finsk friherrlig ätt. Härstammar från en hofbankir under Katarinas tid, köpte af Soltikoff donationsgodset Taubila. Släkten är ryktbar i vårt lands historia genom det s. k. Taubila kontraktet.

[4]) En af medlemmarna assessor vid kameralhofvet i Viborg, var en af de bästa tjänstemännen i östra Finland.

[5]) Huru Stålarm-Tavast kunnat vara inskrifven i Viborgs riddarhus är svårt att förklara. Herman Berndt Tavast (sedermera Stålarm-Tavast) fick först 1830 rätt att upptaga namnet Stålarm.

[6]) Anton Emanuelovitsch Devier var portugisisk jude. Peter I fann honom 1697 som lättmatros i Holland. 1705 var han gardesofficer. 1709 ‹general de Camp.› Mot Menschikoffs vilja, men med tsarens bifall gifte han sig med den förres ‹gamla och fula syster Anna› (se Wasilzewski). Blef grefve och generalpolismästare i Pe-

Enligt Knorring voro 39 familjer introducerade i tredje klassen, „bland hvilka, utom de ryska“, Björkqvist, Bruun, Buchman, Clayhills, Europæus, Fabritius, Gren, Gerschau, Hornborg, Jänisch, Lavonius, Masalin, Lybeck, Orræus, Rosenius, Sattler, Schindler, Sidensnöre, Stewen, Studt, Sutthoff, Sylvin, Treuleben, Wendt, Winter, Wising, Wolter, Wulfert m. fl.

Forssman tillägger Örn, hvars „gamla vapen är en sittande svart örn på röd sköld“.

Af ofvanstående framgår, att af de gamla svensk-finska adliga ätterna endast Apolloff[1]), Kalitin[2]), Kræmer, Pistolekors, Thesleff, Falck, Fock, von Saltza, Tavast och Örn varit i det Viborgska riddarhuset introducerade. Och dock funnos inom länet icke så få medlemmar af den gamla, ja äldsta svenska adeln. Ännu på 1850-talet var det icke ovanligt att litet hvarstans i länet finna namn, såsom t. ex. von Falkenberg (smeder i Säkkjärvi), Wäderhorn (en var skollärare i Kexholm), von Törne (slussvakt vid Saima kanal), Hermelin (torpare i Viborgs socken), Tavast, Munck,

---

tersburg. Menschikoff sände honom det oaktadt efter Peters död till Sibirien och skref på förvisningssedeln «Bitj knutom». Devier fick 1726 icke mindre än 106 $^3/_4$ gårdar i Rautus som donation. Sonen Peter sålde dem dock. Hvilkendera af dessa, far eller son, varit inskrifven i det Viborgska riddarhuset torde numera vara svårt att utreda.

[7]) En de Coulon var öfverkommendant i Viborg. Han var reformert. Anställde den första prästen i tyska församlingen i Viborg, J. G. U. Hoffman. Prästen befanns senare vara en förlupen jesuit från Prag och dömdes till fotstock, spö och landsförvisning. De Coulon ligger begrafven i finska kyrkan under sakristians golf.

[1]) Såvida af samma släkt som 912 på svenska riddarhuset. Hette förut Zebetrioff, introducerad 1680 (se Personhistorisk tidskrift 1898—1899 häft. 2). Ättefaderns broder Wasili, innehafvare af Starabura i Ingermanland, blef svensk adelsman redan 1631.

[2]) Af Ingermanländsk bojarsläkt. Adlad af Gustaf II Adolf, kan ha hört till de adelsmän, som svuro trohetsed åt Novgorods valde tsar Karl Filip (broder till Gustaf II Adolf). Ungefär samtida äro de svensk-ryska adelssläkterna Aminoff, Buturlin, Golovin, Rubbzoff, Pereswetoff-Morath (se Personhistorisk tidskrift utgif. F. U. Wrangel). En Simon Kalitin var 1710 svensk officer i Viborg, togs till fånga af tsar Peter.

Kagge, Göös, von Post (Säkkjärvi), Gyllenstjerna, Sparre, (i Joutseno) m. fl., som alla sjunkit tillbaka till den stora massan, från hvilken deras ättefäder en gång i tiden höjt dem upp till Sveriges riddarhus.

Det stora nordiska kriget drog väl i sin hvirfvel flertalet af dessa utarmade, från fångenskap återkomna medlemmar af Sveriges ridderskap och adel åter ned bland folket. Sa kom freden, som delade landet i tvenne hälfter och länkade Gamla Finlands öden i andra banor. De som stannat öster om Kymmene floden glömde snart nog sina släktrelationer och glömdes t. o. m. af genealogerna. Talar man med någon medlem af dessa afsigkomna adelsfamiljer, är det vanliga svaret, att familjen „ison vihan aikana“ kommit på obestand.

Af de gamla rent Viborgska adliga ätterna fanns, med undantag af familjen Thesleff, som var en gammal förnämlig viborgsk släkt, en gren adlad under namnet Stjernstedt (sedermera friherrlig), ingen kvar.

Där fanns ingen Brand[1]), Rosenbröijer till Wartamäki och Luumakka[2]), Rosencroel[3]), Ruth[4]), af Forselles[5]), Schmedeman[6]), Beijerhjelm[7]) och Furuhjelm[8]).

Den Viborgska adeln hade, som af ofvanstående framgår, endast klassintressen att försvara. Dess verksamhetssfär var ytterst inskränkt och i frågan om landsdelens lifsintressen hade den, tack vare det öfvervägande främmande elementet oftast ställt sig rent fientligt emot alla förordningar, som i minsta mån skadade dess egna fördelar. Jag påminner om män, sådana som den beryk-

[1]) Befallningsman i Kexholm, erhöll 1581 «frälserättigheter för så lång tid han kunde försvara fästet mot ryssarna».

[2]) Borgmästare i Viborg, hette förut Bröijer, adlad 1647.

[3]) Hette förut Croël, en öfvermodig och självrådig man, borgmästare, sedan oförmodadt öfverstelöjtnant vid dragonerna, adlad 1653.

[4]) Hette förut Barthold Pedersson, adlad 1659.

[5]) Handlande i Fredrikshamn, adlad 1767.

[6]) Adlad 1762.

[7]) Adlad 1720.

[8]) Furuhjelm hette förut Nauclerus, adlad 1762.

tade Kopjeff, om baronerna Freedricksz på Taubila med deras i vårt lands historia sorgligt minnesvärda „Taubila kontrakt“, om kommerserådet Blandoff, bondplågaren i Valkjärvi m. fl., hvilkas bedrifter ännu bland allmogen lefva som mörka minnen från en sorgens och träldomens tid. Gentemot detta ryska element voro de rent finska adelsmännen alltför få för att kunna förhindra utpressningarna, hvarförutom de gentemot de ryska saknade all auktoritet på högre ort. Af allt hvad man känner har dock en del af dessa familjer, Orræus[1]), Thessleff, Lavonius, i synnerhet vid tidpunkten 1811 inlagt stor förtjänst om Gamla Finlands återförening med den öfriga delen af fäderneslandet, att icke alls nämna Alopæus, som väl var bäraren af denna återföreningstanke, men som, misstrodd af de „svenska finnarna“, drog sig tillbaka desto hellre. som han i G. M. Armfelt ägde en lika glänsande som energisk förfäktare af idén.

När östra Finlands återförening med det öfriga Finland genom den K. kungörelsen af den 11 (23) december 1811 emellertid blef genomförd, förlorade den Viborgska adelsinstitutionen som sådan fullkomligt sin betydelse. Från provinsens små angelägenheter, från bevakandet af sina egna intressen skulle nu dessa adliga släkter vid landtdagen gå att behandla fäderneslandets vida större och viktigare frågor. Därtill var den dock icke skapad och lämpad. Det insågo alla de myndigheter och personer, som hade med saken att skaffa. Främst Kejsaren, ty sällan har det funnits furstar, hvilka så lefvande som Alexander I fattat och känt, „att de svagares beskyddande är en af monarkens högsta skyldigheter“. I en tjugu dagar efter den förstnämnda kungörelsen emanerad författning förklarades det, „att ståndens representationsrätt vid landtdagen skulle för det tillkomna nya länet

[1]) Söner till en Orræus studerade i Åbo. En blef sedermera den ryktbara pestläkaren i Ryssland (se Finlands minnesvärda män). Kejsarinnan Katarina kallade honom «den första ryska läkarn». En medlem adlades 1810 under namnet Orrhjelm.

bestämmas i enlighet med hvad därom var i Storfurstendömets konstitution stadgadt". Detta stadgande föranledde åter till en ny förordning, som närmare angaf, hvilka af de Viborgska adliga ätterna, som skulle ha rätt att sitta vid den finska landtdagen. Man borde själffallet icke tillåta en generalmajor Kopjeff, en major Schiller, ett kommerseråd Blandoff och en hel mängd personer, som genom utpressning samlat sig en viss förmögenhet och tack vare denna vunnit en titel, som tillät dem att inträda i den åttonde rangklassen, att få säte och stämma vid det finska ridderskapets och adelns sammanträden. Denna nya förordning, som reglerade den Viborgska adelns förhållanden, utkom den 30 (12) juli 1816.

I denna märkliga förordning, som med ens gjorde slut på det Viborgska ridderskapet, heter det rent ut, att det ej vore förenligt med finska adelns rättigheter — „att alla de i Viborgs län bosatta personer, som njutit till godo de i Ryssland gällande adliga privilegierna, utan undantag blefve bland Finlands adel upptagna". Författningen delade den Viborgska adeln i fyra kategorier och tillät endast den första kategorin att utan villkor söka inträde i det finska riddarhuset; det heter nämligen, „att alle vid föreningen i Viborgs län bosatte ämbets- och tjänstemän samt karaktäriserade personer, som då varit försedde med för dem eller deras förfäder af någon rysk monark utfärdade diplomer å ärftlig värdighet och hvilka inom 2:ne år från detta nuvarande brefs datum, sig till introduktion å finska riddarhuset anmälde, kunde bland ridderskap och adel upptagas, och, efter erhållen afgiftsfri introduktion, njuta samma privilegier och förmåner, som den öfriga finska adeln enligt konstitution och författningar tillkomma".

Med stöd af denna paragraf introducerades familjerna von Müller, von Briskorn och von Thomsen och måhända ännu någon annan.

Däremot skulle medlemmar af den så kallade urgamla ryska adeln, som önskade vinna introduktion å finska riddarhuset, därom i underdånighet anhålla hos Kejsaren och

förete intyg öfver att de före 1812 års ingång varit i Viborg bosatta och sig där ännu uppehöllo samt „styrka, att de eller deras förfäder minst ett sekel varit i Ryssland som adel ansedda, och skulle Hans Majestät då låta utfärda ett vanligt adelsdiplom, hvarefter sökandene, mot erläggande af den fastställda afgiften komme att på riddarhuset introduceras.

Hvad åter beträffade den s. k. guvernementsadeln, så skulle den, om den ock var intagen i adelsmatrikeln, endast i undantagsfall och efter pröfning af Hans Majestät kunna vinna introduktion, hvaremot de ryska adelsmän, som senare än den 11/23 december 1811 bosatt sig i Viborgs län, skulle åtnjuta endast de förmåner, „som andre främmande adelsmän“. Och oaktadt alla protester gick det som förordningen föreskref. Dessa adelsmän, utan ridderlighet, flyttade från vårt land, som nu befriades från Kopjeff, Blandoff, Bogojeffsky, Satrapesnoff och deras likar.

Sålunda upplöstes riddarhuset i Viborg efter en kort och icke lysande tillvaro. Ingen bland dess medlemmar har i vårt fäderneslands historia spelat någon synnerligen framstående roll. Endast en Viborgsk adelsman från denna tid har väsentligt ingripit i sin landsdels och vårt fäderneslands öden; han var dock inskrifven hvarken i Viborgska eller i det finska riddarhuset. Förvånansvärdt är att Viborgs riddarhus, som stod tämligen öppet för allt möjligt godt folk, icke hade plats för familjen Alopæus eller von Alopæus. Namnet är dock östra Finlands stoltaste adelsnamn, släkten af Karelens blåaste blod. Ingen finsk man har (om vi frånräkna G. M. Armfelt) gjort en karrier, så lysande som bröderna grefve David Alopæus och friherre Magnus Alopæus. Den förre titulerades „Monseigneur“ och „le vice roi“, då han 1814—15 styrde det herrelösa Lothringen, och så kärt var hans minne, att ännu på 70-talet fråga väcktes i Nancy att uppkalla en gata med hans namn. I många år var han en persona grata hos Preussens drottning Louise, medan han som minister företrädde Ryssland vid detta hof. Brodern

Magnus var ambassadör först hos Fredrik Vilhelm III under en politiskt viktig tid och sedermera i London. Magnus (Maximilian) blef med det Nordensvanska[1]) vapnet introducerad som friherre i Viborgs riddarhus.

Det har gått, såsom G. M. Armfelt säger i ett bref till Stjernvall: „Skall det landet blifva något, så skall med rötterna allt giftigt ogräs uppryckas". Den Viborgska adelsinstitutionen hade i stället för ett konserverande element, ett värn för den jordägande delen af landets befolkning, blifvit dess förbannelse, det största hindret för dess utveckling. Innan Kejsaren genom nämnda förordning gjorde slut på den som institution, hade den dömt ut sig själf.

Det märkliga är att det dugligaste elementet från detta upplösta riddarhus ägde kraft att, sedan institutionen upplösts, åter höja sig, åter genom nyförvärfvadt adelsskap och nyvunnen introduktion i det finska riddarhuset visa sin andliga och fysiska styrka. Bland dessa må nämnas von Guvenius, Roediger, Tesche, Kuhlman, Schatelowitz, von Dæhn och Stewen samt den från 1500-talet härstammande Viborgska ätten Thesleff, och vi kunna äfven tillägga Rechenberg.

[1]) Den första kända medlemmen af släkten var bonden Tuomas Kettunen. Sonen kallade sig Kettunius; i fjärde led utbyttes namnet mot Alopæus. Ätten Nordensvan härstammade i sjätte led från bonden Tuomas Kettunen. David Alopæus föddes i Viborg 1769, † 1831 i Berlin. Magnus föddes 1748, † 1821 i Frankfurt am Main.

„Den finske sångarn."

Det första stycket bland Runebergs Efterlämnade skrifter, „Den finske sångarn", har icke fått plats bland skaldens samlade arbeten, ej ens användts att fylla ett rum i Morgonbladet. I själfva verket är det ock hastigt nedskrifvet, utan den fullkomning, som utmärker Runebergs åt offentligheten lämnade lyriska alster. Det innehåller en mild apologi för gamle Wäinämöinen, om hvilken det sagts, att han var klädd i sju grofva mantlar. För någon främling, någon son af lyckligare förhållanden, kunde den finska folksångaren synas som en del af den gråa klippa, på hvilken han satt, men trädde man blott närmare, skulle man finna, huru detta klippblock var varmt och vekt, huru dess ögon tårades och att dess harpa rördes af en brodershand.

Denna bevekande vädjan till främlingen är ett för Runeberg karaktäristiskt sätt att afvärja det skarpa gyckel Vitalis låtit öfvergå gamle Wäinämöinen. Saken var nämligen den, att Arwidsson, som efter Göternes föredöme lifligt intresserade sig för fornkunskap och bland annat samlat finsk folklore under sin vistelse 1819 uti Idensalmi, upptecknat några runor, af hvilka han fick in en i Atterboms kalender för 1820. Den handlar om Wäinämöinen, som i den skrala öfversättningen tog sig verkligen underlig ut. Också förefaller originalet som en blott svag lämning af den finska folkdiktens orfeiska berättelse om huru Wäinämöinen gör sin nya kantele och huru naturen kommer för att lyssna till spelet. I Arwidssons öfversättning heter det:

„Själf den gamle Wäinämöinen
rodde en dag på kärr-sjöar,
andra dagen pa landtsjöar.
tredje dagen på hafssjöar,“

och sedan det berättats, att Wäinämöinen

„gjorde harpa utaf gäddben,
gjorde kantele af fiskben,
af fiskrefbenen ett klangspel,“

att skogens djur, självfva skogens gamla fader och vattnets väna moder kommo att lyssna samt att Wäinämöinen rördes till tårar af sitt eget spel, slutar stycket med att beskrifva, huru gubbens tårar, trindare än tranbär och större än järpägg, föllo ned på hans bröst:

„Vattenpärlorna nedföllo
genom fem hans yllemantlar,
genom åtta vadmalsrockar.“

För en spefågel som Vitalis var detta gefundenes Fressen; det var alltför bra, att han ej skulle begagna sig af det. Han skref en „Prolog till tragedin Wäinämöinen“, af hvilken prolog man icke ser, huru han tänkte sig att tragedin skulle förlöpa, och troligt är att han icke ens tänkt därpå. För resten är prologen mera matt, men saknar icke ett antal spetsar för fosforisternas och allmänhetens räkning. Man får veta att Wäinämöinen och Apollo slagits med hvarandra i författarens hjärna, så att han ej fått nattro för dem; han har därför kallat på Papageno, sin tjänsteande, och en hop får, som skola vara menige man i hans dikt. Prologen fortgår sedan som ett samtal mellan dessa personager. Af de några repliker Vitalis lägger i Wäinämöinens mun ser man, att han vill drifva med gubbens fiskbens- och fiskrefbensharpa, med hans brist på tankar och med de i Arwidssons öfversättning så otympliga parallellismerna. Innan tragedin skall börja,

uppmanas fåren att sjunga en lofsång till författaren och Wäinämöinen beordras att stå bredvid,

„Och spela ljufligt på ditt strängaspel
och låt harmoniskt uti toner strömma
mitt lof utur din kantele af fiskben,
mitt lof utur ditt klangspel af fiskrefben.“

Af Runebergs apologi ser man icke, att han skulle tagit någon särskild hänsyn till skämtet i denna prolog. Men Vitalis har ihågkommit Wäinämöinen äfven i den samling skämtdikter han kallat „Komiska fantasier“. I den fjärde fantasin, som börjar:

„Men Sverige ett underligt rike är,“

heter det:

„Ett slags sol vi äfven i Sverige ha:
om sommarn skiner hon skäligen bra,
men om vintern, som björnen hon ligger i ide,
hvaröfver vi särdeles våndas och kvide.
Ty gick man som Wäinämöinen klädd,
man behöfde för kölden ej vara rädd,
men den mänska får ej vara liten och späder,
som skall draga ett sådant lass af kläder.“

Man vet att Runeberg tidigt lagt sig till Vitalis' skrifter, som utgåfvos af Geijer till julen 1828, och då han där läste det på det hela taget harmlösa gycklet, grep han till pennan och nedskref ett svar, som är mera vemodigt än skarpt eller bittert. Han ville blott säga att den finska poesin är ett med naturen, i hvars sköte den uppvuxit; den innesluter mera af mänsklig känsla, än som synes i det yttre. Men denna gensaga höll han för sig själf.

C. G. E.

En dikt af J. L. Runeberg.

Meddelad af *P. Nordmann.*

Fröken Antoinette Rotkirch, född den 24 december 1807, död den 22 maj 1898, hade i yngre år en ovanligt god sångröst, med hvilken hon ofta fägnade skalden. Denne nedskref därför en gång i hennes minnesalbum följande verser.

En sång är bäckens sorl i dalar,
Der vinterns boja mer ej rår;
En sång är fläktens sus, som talar
Om löf och blommor, sol och vår;

Med sång sitt majbud göken bringar
I sång sin kärlek lärkan klär. —
Hvar helst en ton melodiskt klingar
Der är det, som der våren är.

Så spara ej din skatt af sånger,
En vår för många göms i den!
Sjung, jaga vintern tusen gånger
Ur dina vänners hjärtan än!

Joh. Ludv. Runeberg.

Helsingfors den 7 april 1835.

Biografiska silhuetter.

I.

Anekdoter och minnen rörande J. L. Runeberg.

Ju mer vi lärt oss uppskatta värdet af vår egen fosterländska kultur och arbetet för dess allsidiga förkofran, dess mer har det blifvit en bjudande plikt att åt historien söka bevara minnet af de personligheter, hvilka genom värdefulla insatser i detta gemensamma kulturarbete kraftigast bidragit till höjande eller bevarande af fosterlandets välfärd och ära.

Icke utan skäl har det offentligen framhållits, att just den närvarande tiden kraftigt manar till en insamling af minnen från det sista seklets dagar, för att vi må vinna en allsidig belysning af detta för vårt lands historia sa utomordentligt viktiga kulturskede. De omfattande och i hög grad lärorika biografiska arbeten, hvilka pa den sista tiden utgifvits, öfver Cygnæus, Runeberg, Snellman. Stenbäck och flere andra hafva, jämte det de fyllt alla berättigade anspråk från läsarens sida, säkert hos mången anslagit „ömma strängar“, som länge skola fortfara att vibrera. Erinringar från flydda tider hafva trädt fram ur dunklet, händelser, som man hört omtalas, ha framstått i ny belysning.

Sa må da en efterskörd af memorabilia med anledning af det ena och det andra vi läst i ofvannämnda biografiska hufvudarbeten finnas berättigad, ja kanske mana andra med rikare resurser att lämna nya bidrag till var inhemska odlings historia. Huru uttömmande än t. ex.

prof. Strömborgs biografiska anteckningar om J. L. Runeberg äro, så långt de före författarens död hunnit fullbordas — så kunde helt säkert ännu åtskilligt af intresse tilläggas, minnen och anekdoter, hvilka bevarats hos skaldens yngre ännu lefvande samtida, men af en eller annan anledning icke kommit till biografens kännedom.

Man måste visserligen förutsätta att det allra mesta af allt hvad en till 70 år hunnen människa under sin skiftesrika lefnads 25 tusen dagar hunnit erfara, handla och tala, för eftervärlden ohjälpligen sjunkit ned i Lethes djupa bölja. Och det är väl, när allt går omkring, lyckligast, att så förhåller sig. Måtte blott det bästa af ord och handling, det lärorikaste af våra erfarenheter bevaras åt kommande släkten!

Emellertid kan det skenbart obetydliga ibland också häfda sin plats bland tidernas minnen. Hvad vi minnas och berätta om en afhållen eller uppburen persons ord och handlingar är ofta nog idel småsaker, men just smådragen i en teckning äga mången gång en underbar förmåga att göra gestalten mera lefvande och verklighetstrogen, än en i allmänna drag hållen, om än aldrig så sanningsenlig skildring.

Ur sådan synpunkt vågar jag hoppas att nedanstående sporadiska skizzer, upptecknade dels enligt andras berättelser, dels med stöd af egna minnen, skola kunna försvara sin plats såsom belysande bidrag till de personers historia, som de beröra, främst J. L. Runebergs. — Skada blott att den mänskliga erinringsförmågan skall vara så sviksam! Vi se här på jorden de fjärran stående föremålen endast otydligt genom blåluft och dimmor, och det som tydligast framträder, är stundom upp- och nedvändt som i en hägring vid himlaranden eller omstråladt af fantasins förtrollande ljus. Forskaren kontrollerar så långt det är möjligt minnets gåfvor, men där han ej kan det, nödgas han tro på fantasin, likvisst med den försiktiga reservationen: *si fabula vera.*

* * *

Jag känner en 86 år gammal hemmansägare *Elias Johansson Hannula* i Larsmo, hvilken berättat mig åtskilligt om gamla tider. Han har äfven känt familjen Runeberg och tror sig i barnaåren hafva slagit boll med skalden. Elias, född 1815, var på 13:de året, då han af sin fader, som varit klockare, sattes i skola i den närbelägna staden Jakobstad, i den därstädes då och ännu länge efteråt existerande pedagogin. Vistelsen i skolan blef visserligen ej af synnerligt lång varaktighet, blott en enda läsetermin, men minnet af att under denna tid mest hvarenda vacker afton på våren hafva slagit boll med stadspojkarna på *Biskopsbacken* gläder ännu i lifvets höst den hvithåriga gubben. „Och Runeberg var med!“ säger han icke utan en viss stolthet. Ehuru åtskilliga år äldre än Larsmogossen och hans kamrater, deltog denne „Runeberg“ med lif och lust i leken. Han tillhörde de äldsta ynglingarna i hopen, hvilkas kraftiga bollslag och vackra lyror småpiltarne fingo beundra.

Om det af den ena kamraten i bollspelet med tiden skulle blifvit en i vida världen berömd författare, en skald med Guds nåde, och af den andra en driftig jordbrukare, en ärlig hästhandlare, känd på alla marknader i hemtraktens städer, så hade det ju icke varit någonting öfverraskande här i människolifvets brokiga virrvarr. Men vid närmare eftersinnande finner man, att det icke kan hafva varit med Johan Ludvig Runeberg, som Elias H. slog boll, utan säkerligen med någondera af hans yngre bröder: *Viktor*, född 1809, eller *Nestor*, född 1813 — kanske båda. Elias H. erinrar sig också att det var flera bröder, — „men“, tillägger han liksom till ursäkt för sitt svikande minne, „hvem kunde den tiden ana, att någon af dem skulle blifva en så berömd man!“ Viktor och Nestor, hurtiga ynglingar äfven de, blefvo sedermera utmärkta sjömän, kaptener båda, och försvunno ur Elias synkrets. Nestor dog redan 1839 och Viktor 10 år senare. Men Johan Ludvigs rykte flög kring världen, och här i hans hemtrakter ägnades honom naturligtvis det varmaste intresse både hos hög och låg. Ej under, om den, som en

gång varit kamrat med en Runeberg, men glömt hans förnamn, införlifvade sig med den tanken, att det varit den berömde skalden!

Syskonen Runeberg, utom just Johan Ludvig, den äldste, och Maria Matilda, den yngsta, hade inhämtat sin första bildning i Jakobstads pedagogi. I skolans år 1803 upprättade matrikel finnas om dem några anteckningar [1]), som ju hafva ett visst historiskt intresse.

Carolina Runeberg, född $^{10}/_{1}$ 1808, hemort Jakobstad, fadern sjökapten, inskrefs $^{19}/_{2}$ 1817. Begriplig, läraktig, sedig, behållen. Besökte skolan 2 terminer.

Viktor Runeberg, född $^{20}/_{9}$ 1809 — — inskr. $^{19}/_{2}$ 1817. Begriplig, läraktig, sedig, behållen. Besökte skolan 3 terminer; blef åter inskrifven $^{26}/_{8}$ 1822 och fortsatte skolgången 2 terminer.

Emelie Runeberg, född 1810 (bör vara 1811 $^{6}/_{1}$) — — inskr. $^{16}/_{9}$ 1820. Begriplig, läraktig, sedig, fattig. Skolgången räckte 2 terminer.

Nestor Runeberg, född 1812, (1813?) — — inskr. $^{5}/_{2}$ 1821. Begriplig, läraktig, sedig, fattig. Slutade skolan med höstterminen 1823.

Slutligen saknas ju icke heller den unge kamraten Hannula, och eftersom det var han, hvars skolgång i Jakobstad gaf oss anledning att uppsöka syskonen Runeberg, så må äfven hans pedagogiska signalement intagas här:

Elias Hannula, född $^{28}/_{10}$ 1815, hemort Larsmo, fadern bonde, inskr. $^{11}/_{2}$ 1828. Begriplig, läraktig, sedig, behållen. Besökte skolan endast en termin.

Med afseende å dessa matrikelannotationer kunna vi icke undgå att fästa oss vid följande: Barnen intogos i skolan vid 9 års ålder. Blott Viktor var knappt 7 $^{1}/_{2}$ år; — bondgossen H. fyllda 12. Viktor gick längsta tiden,

[1]) Mig benäget meddelade af föreståndarinnan för Jakobstads samskola fröken I. Björkman. Elevförteckningen rubriceras till och med vårterm. 1820 såsom: »Tabell öfver Scholungdomen vid Jacobstads Pädagogi». Därefter heter det: — — »Sch. ungd. vid Pädagogins i J. nedre class». En högre hade nämligen tillkommit.

summa 5 terminer, flickorna 2 och yngsta brodern Nestor 3 terminer i skolan.

I det stereotypt återkommande omdömet: „begriplig, läraktig“ etc. torde det första adjektivet „begriplig“ antyda, att vederbörande haft medelmåttiga förståndsgåfvor, hvarför det icke kan förvåna någon, att de flesta barnen i skolan betecknas såsom sådana; — till skillnad ifrån dem heta blott några få „kvicka“ och andra „tröga“. Så i skolan, men hvad de sedan i lifvet blefvo, det hade deras lärare sällan på förhand kunnat ana.

Det sista epitetet „behållen“ afser faderns förmögenhetsvillkor, hvarefter man troligen rättade uppbärandet af de visserligen mycket lindriga skolafgifterna. Vi finna af de anförda matrikelnotiserna, att familjen Runeberg ännu 1817 betecknas såsom „behållen“, men ifrån hösten 1820, då Emelie inträdde i skolan, såsom „fattig“. Familjefadern, kapten Lorens Ulrik Runeberg, seglade icke mer ut, och just det året fick han ett slaganfall, som band honom vid sängen för hans återstående lifstid. Han dog 8 år senare $^{12}/_{12}$ 1828. Under sådana förhållanden var det icke råd att kosta mycket på barnens skolgång. Den yngsta flickan *Maria Matilda,* född $^{23}/_{8}$ 1816, saknas också i skolans matrikel.

Vi lägga vidare märke till, att Jakobstads pedagogi ännu vid denna tid var *samskola.* Efter 1823 tyckes det icke mer varit fallet. Flickorna fingo lära sig detsamma som gossarna — i de lägre läxlagen, och lärde sig då läsa, skrifva, litet räkning (qvattuor species med hela tal), katekes och en del af bibliska historien. Så högt som till rektorsklassen i pedagogin avancerade flickorna icke. Rektor var vid denna tid (från 1820 trol.) Johan Carl Ebeling, som lär hafva visat mycken godhet mot ynglingen Johan Ludvig Runeberg, ehuru denne icke varit bland hans disciplar i pedagogin.

Pedagoger åter, dels vice, dels ordinarie, voro efter hvarandra i skolan denna tid eller ifrån 1817: J. Grottelin, Leonh. Häggström, N. P. Cajaner, E. W. Krank och sist N. H. Chydenius.

1824 förekommer namnet *Runeberg* sista gången i matrikeln.

Skolhuset var detsamma, som ännu står kvar, vid „Storgatan“, ej långt från stadskyrkan, påbyggdt med en andra våning sedan den tid, då skolan fick sin högre klass, 1820. Efter Wasa brand var gymnasiet inhyst i denna byggnad.

Johan Ludvig, eller som han i hemmet kallades „Janne“, det äldsta af de Runebergska barnen, hade som bekant lärt sig läsa hos Vestmansmor och kom vid 8 års ålder, 1812, bort från hemmet, till sin farbroder i Uleåborg. Efter att här hafva börjat sin egentliga skolgång fortsatte han sedermera i Wasa trivialskola och kom sålunda att endast under ferierna fran 1814 till 1822, då han blef student, få vistas i barndomshemmet. Efter 1822 vistades han nämligen dels vid universitetet, dels på konditioner å skilda orter, i Åbotrakten och i Saarijärvi, och besökte hemmet endast en gång under föräldrarnas lifstid, nämligen år 1825 på sommaren. 1828 flyttade han till den nya universitetsstaden Helsingfors och blef, såsom bekant, sedan han gift sig, där äfven bofast för en följd af år.

Återvändande till bollslagningsfrågan, från hvilken vi ursprungligen utgingo, behöfva vi väl icke uppsöka några särskilda stöd för antagandet, att Janne Runeberg, om han också ej varit elev i Jakobstads pedagogi, likväl med sina bröder och andra pojkar på hemorten deltog uti deras glada lekar, ej minst den manhaftiga bollslagningen. Och härvid har det nu sitt särskilda intresse att tänka på *platsen*, där lekarna vanligen försiggingo.

Nordväst om staden ligger den jämförelsevis höga och långsträckta, men slätkulliga *Biskopsholmen*, som fordom var skild från staden genom den grunda Gyttjefjärden. Sedan denna uppgrundats, förenades holmen med fastlandet genom en högt påfylld stenbro, som fortsätter Hamngatan ända ut till stadens gamla hamn. En kanal eller bäck leder bort den forna fjärdens stagnerande vatten tvärs under vägen, ner mot sjön. Följa vi nu Hamn-

gatan och nämnda väg norrut, så ha vi Biskopsbacken strax till vänster. Turisten, som vill besöka den minnesvärda platsen, skall icke kunna taga miste.

Vid 1800-talets början, då förhållandena redan torde varit sådana som nämndes, såg man ännu lämningar af en forntida bosättning där uppe på holmen, men kändt är icke hvaraf holmen fått sitt namn. Där alltså, på den forna åkerlindan på kullen hade Jakobstads ungdom sitt älsklingstillhåll vid glada lekar sommar och vinter. Där samlades de unga den 1 maj, om vädret tillät, lekte änklek, hök och dufva och andra trefliga lekar. Pojkarne slogo boll dag efter dag, — skolarerna på alla lediga stunder och de andra när lusten kom på. Det var tillräckligt stort svängrum där uppe, fri utsikt och friska vindar.

Om vintern åkte man kälke utför kullens sluttningar, mest åt staden till. Och jag förmodar att snöfästningar och snöbollskrig roade den tidens pojkar minst lika mycket som pojkarna i våra dagar.

Det hade väl därför rent af måst betraktas som en lucka i den forne Jakobstads-gossens lefnadshistoria, om Biskopsbacken med dess glada minnen från barndomstiden blifvit helt och hållet förglömd.

„Men hvad är stället nu?“ skall läsaren från en annan ort kanhända fråga. En egendomlig illustration till människobarnens korta lefnadssaga: en *begrafningsplats!* Redan vid slutet af 1850-talet invegs platsen till detta ändamål. Månget åldrigt Jakobstadsbarn, som fordom i glädtig yra tumlat om på den kära gröna kullen, fick här i sinom tid sluta lifvets lek och gå till hvila i Biskopsbackens vänliga sköte. Men hvem kan undra, om den ännu lefvande åldringen, när han vandrar här förbi mot stranden och hamnen, med ganska vemodiga känslor blickar upp mot grafgårdens svarta gallerport mellan de röda tegelstolparna, upp mot dess lummiga löfskog, omgärdad med fasta granitmurar! Likfölje efter likfölje tågar upp längs den breda uppfartsvägen och försvinner in genom porten på dödens borggård. Det är all jordisk glädjes ändalykt! Och dock måste man ju säga att en värdigare användning

af den gamla lekplatsen hade väl de forna barnen knappast kunnat tänka sig.

Skalden Runebergs stoft gömmes icke här i Biskopsåkerns jord. Han hvilar i en annan backe långt borta från barndomshemmets strand.

* * *

Bonden Elias Hannula minnes tydligt Runebergarnes moder, hvilken han beskrifver såsom en resligt vuxen, något magerlagd, god och gladlynt fru. Hon hade alltid något skämtsamt ord till den unge Elias hvar gång han kom och bjöd ut smör åt henne, skickad från hemmet. En gång, då han igen kom med sin bytta, började hon af någon anledning skämta med honom om hans blifvande hustru och lade honom därvid på hjärtat att „han skulle söka åt sig någon från landet, som kunde kärna riktigt godt smör".

Kaptenskan Runeberg, hvilken, såsom nämnts, blef änka redan 1828, bodde vid ifrågavarande tid med sina barn nere vid Hamngatan i en af gårdarna på vänstra handen, då man går ned mot hamnen. Tidigare hade familjen bott snedt emot gamla skolhuset vid den typiskt smala gata, som kallas „Stora gatan" och som — visserligen utvidgad i sin fortsättning — leder midt igenom staden, ifrån kyrkan ut till södra tullen. Då den norra delen af Jakobstad icke härjats af elden, stå här åtskilliga rätt ålderdomliga, mest rödmålade byggnader kvar på båda sidorna om gatan. I en af dessa, den nuvarande Frieman'ska, förra Forbus'ska gården, bodde Runebergs under skaldens barndom. Johan Ludvigs namn skall där hafva funnits inristadt i en glasruta. Huset har gått ur hand i hand under de sista decennierna.

Kaptenskan Anna Maria Runeberg, född Malm (1782), dog vid endast 52 års ålder $^{16}/_{6}$ 1834.

* * *

Vi ha nämnt, att gossen Johan Ludvig gått i skola i Uleåborg och senare i Wasa. Vistelsen vid Wasa trivial-

skola kom att räcka sju och ett halft år, eller fran 1815 till 1822, da Runeberg reste till Åbo för att taga studentexamen. I Wasa bodde han i bolag med 5 à 6 kamrater, såsom tvenne bröder Ehrström, tvenne bröder Kurtén och tvenne bröder Holm, dock på skilda tider. Bostaden var enkel, något vindsrum hos en af stadens småborgare, och den lilla, magra, krokryggiga, men präktiga „Dahlströms moster“ skötte deras hushållning. Emedan sederna i den tidens skolor voro tämligen råa och gamla tiders pennalism ännu härskande, så har, enligt hvad Strömborg omnämner, en författare antydt, att äfven Runeberg under sin skoltid skulle utöfvat pennalistisk tuktan gentemot någon af sina yngre kamrater i bolaget. Detta måste då Runeberg, som i självfva verket redan tidigt skall hafva sökt bekämpa den gamla oseden bland kamraterna, sedermera bestrida, under medgifvande dock, att han ofta plägat skämta och gyckla med en 4 à 5 år yngre gosse, vid namn Åhlgren, i samma gård, där han bodde i Wasa.

Ibland aflidne assessorn G. Tengströms, Runebergs svågers, efterlämnade papper har man funnit flera bref af samme Åhlgren, som var styfmorbror till Tengströms fru, i hvilka bref han äfven talar om Runeberg. Och då en gång skaldens forna förhållande till honom kommit under diskussion vid de biografiska undersökningarna, så måste det ju vara af intresse att erfara något närmare om mannen och höra hvad han själf säger om saken.

I L. L. Laurens „Anteckningar om Wasa Trivialskola“ sid. 158 läsa vi följande: „År 1820 inskrefvos 24 elever — — N:o 3. *Sven August Åhlgren*, kapellansson från Kauhava (fadern Jakob Åhlgren från Lojo † 1828). född 1810, student 1828, landtmätare; under största delen af sin tjänsteverksamhet stationerad i Ryssland; efter afskedstagandet är kollegiirådet Åhlgren bosatt i Wasa“. — Detta skrefs 1884: Han dog därstädes den 2 dec. 1889. De som känt honom säga, att det var en prydlig gubbe, med något fint och ärevördigt i sitt väsende. Äfven brefven vittna om en nobel lifsuppfattning och en icke ringa intelligens.

Vidkommande Runeberg nämner Åhlgren i ett bref från Ryssland till systerdottern fru Wilhelmina Tengström, att han „ännu har i färskt minne ett och annat af hans upptåg med vår gemensamma moster, Brita Dahlsten (Dahlström?) — en gammal, krokig och sned gumma —, om hvilken sonen en gang yttrade sig: „mamm', ni ä just som en anin vindan klobb“, hvilket hon därefter ofta nog fick höra, såväl af Runeberg som andra“.

Ifrån staden Kursk skrifver[1]) Åhlgren den $\frac{25 \text{ februari}}{9 \text{ Mars}}$ 1874 till samma korrespondent bland annat:

„Min kära Syster Wilhelmina!“

„På den anvisning Du i något af Dina föregående bref gaf mig, håller jag mig nu Helsingfors Dagblad och är rätt belåten med tidningen. Stor tack för rekommendationen. Ibland annat godt, jag ur densamma inhämtat, utgör den hyllning vår vidtberömde Runeberg på sin 70:nde födelsedag vederfarits, icke det minsta. Hvad betyda alla de bländande illuminationer och högljudda lefverop — oftast endast på befallning —, som komma furstar till del, i jämförelse med de varma och hänförande ord ett känslofullt och tacksamt hjärta bringar den verkliga förtjänsten? Jo, platt intet, — om ej ännu mindre: — löje.

Jag stoltserar emellanåt däröfver, att jag kanske varit föremål för Runebergs första poetiska utgjutelser; ehuru desamma dåförtiden misshagade mig och kommo mig att hos min fader klaga på honom (Runeberg).

Första tiderna af min vistelse i Wasa såsom skolpojke, bodde jag jämte några äldre kamrater i Adelbergska gården (sedermera borgmästar Sidéns invid Granbergska gården), där också Runebergarne L. och V. hade sitt kvarter. Men då L. R. var läxkamrat med Ahlstubbe och den äldre Ehrström, med hvilka jag hade gemensamt rum (en större sal med sina tre hörnskåp), så var han, Runeberg, ständigt oppe hos oss, dels för repetition af läxor, dels äfven för att göra gäck af mig. Men icke nog härmed. Alla taksparrar[2]) voro fullskrifna med verser och speglosor, allt angående Sven Å.[3]).

[1]) Brefvet har benäget lämnats till mitt begagnande af herrskapet Tengströms fosterdotter fröken Lina Hedberg i Jakobstad.

[2]) Enligt gamla tiders byggnadssätt voro taksparrarna lämnade fria under mellantaket, och då rummet var lågt, kunde man mycket väl nå upp till dem med handen.

[3]) Äfven kallad »pappilan Venno».

Mankerad af ett sådant idkeligt gyckel med min hedervärda person, klagade jag hos min far, som då ännu vistades i staden, på Runeberg. Redan samma dag infann sig gubben i vårt kvarter. Men *lyckligtvis* varsnade jag honom, då han gick in på gården, och förberedde Runeberg på hvad honom möjligen väntade. För att undgå tilltal af min far, stack sig Runeberg in i ett af hörnskåpen och satt där så länge gubben uppehöll sig i kvarteret, där han bad den äldre Ehrström, i hvars vård jag blifvit anförtrodd, se till att hans Sven ej blefve förnärmad hvarken af Runeberg eller någon annan af kamraterna.

Efter gubbens bortgång lämnade äfven Runeberg skåpet, utan att på något sätt låta mig erfara, att jag begått en dumhet — kanske också förlåtlig vid min ålder [1]).

Tegnérs första sång gällde en skata, — Runebergs mig. Och hvad kom icke därefter!

Ifall ni korresponderar med honom, så hälsa honom till oändlighet ifrån en af hans få ännu lefvande skolkamrater, som ofta ihågkommer honom. Han skall ingalunda illa upptaga att ni påminner honom om min fortfarande tillvaro. Då jag ännu vistades i Pskovska guvernementet, hade jag bref ifrån honom, däri han uppmanade mig att någon gång låta höra af mig. Men nej! Jag kom mig icke därtill.

Det sätt, det enda för honom numera möjliga, på hvilket han tackar alla dem, som ihågkommit honom på hans födelsedag, rörde mig djupt just därför, att för honom intet annat sätt mera återstod.

Tengströms tal i Runebergs stuga var mycket godt, ehuru icke långt. Tacka honom därför äfven å mina vägnar. Troligen var också Du närvarande vid festen — huru annars — Du som kanske, ja troligen är Jakobstadsboarnes hedersdam. Men nog för denna gång. Hälsa och var själf hjärtligt hälsad ifrån

Sven."

Man kan icke undgå att beröras angenämt af den vackra tonen i detta bref. Där borta i djupa Ryssland klappar den åldrige finnens 64-åriga hjärta af varmaste medkänsla, tillgifvenhet och beundran för den forne skol-

[1]) Då detta måste hafva passerat någotdera af åren 1820 eller 1821, så var unge Sven endast 10 à 11 år gammal och hans plågoande Janne Runeberg 16 eller 17, således ännu på »slyngelårens» senare gräns.

kamraten. Grollet från pojkåren har ej kvarlämnat den ringaste tagg i hans ädla sinne; tvärtom räknar han det snarare till en ära för „pappilan Venno“ att hafva utgjort föremål för den blifvande skaldens skämtsamma rimförsök.

På ett annat ställe i samma bref omnämner han, att han med en bekant, som inrest till Helsingfors, beställt Fänrik Ståls sägner, som han så mycket hört omtalas, men aldrig läst.

Det öfriga intressanta, som Åhlgrens bref innehålla, må sparas till publikation i ett annat sammanhang.

Förmodligen skulle Runebergs biografi ännu kunna riktas med flera liknande bidrag, om hans forna kamraters korrespondens eller personliga anteckningar blefve kända.

* * *

Under sin skoltid i Wasa lärde unge Ludvig känna den flicka, som blef första föremalet för hans ömmaste känslor. Hon hette *Fredrika Juvelius*, och var dotter till kapellanen i Wasa, sedermera kyrkoherden i Kronoby, Fredr. Juvelius, var jämnårig med Runeberg, blåögd, smärt, poetisk och behaglig samt icke så litet sentimental. Redan vid 15 års ålder uppenbarade Ludvig för henne sitt hjärtas känslor, såsom Strömborg berättar, och i sju år varade flamningen, nytänd, som jag förmodar, om somrarna vid Runebergs vistelse hos Kurténs i Kronoby. Verser „Till Frigga“ vittna om arten af den unge poetens känslor. — Da han sedermera lärde känna en annan Frigga, den som blef hans maka, måste den första kärlekens blyga blomma blekna.

För en väninna i Nykarleby, Augusta T., öppnade den goda Fredrika J. sitt vemodsfulla hjärta en gång vid denna tid (1827—29), då det hade synts henne en liten ljusning af hopp: „Har du hört, kära Augusta“, sade hon, „att det skall vara slut mellan Runeberg och Fredrique Tengström?“ — Men ryktet hade ej talat sanning, och ljusglimten försvann. „Hur kunde jag annat än tro honom“, klagade den glömda Frigga, „då han sade att jag var hans *„andra jag!“*

Mamsell Juvelius blef sedermera gift med nadårspredikanten i Nedervetil F. W. Wänman. Denne var i flere år före sin död slagrörd, så att hon fick vårda honom såsom den andra Frigga vårdade sin slagrörde man. Vorden änka i torftiga omständigheter, erhöll fru Wänman då och då understöd af sin forne vän Runeberg. 1871 till Ludvigsdagen utgaf hon en samling poesier under titeln „Bleka blommor“. — „Gammal kärlek rostar aldrig“, — men den slites kanhända med tiden såsom en ring af guld.

* * *

Den följande anekdot jag har att förtälja om Johan Ludvig Runeberg hör till hans ungdomstid, till 1828. Vi be att få föra läsaren till den unge magisterns studerkammare i Helsingfors.

Enligt hvad Strömborg förtäljer hade Runeberg nämnda år om hösten, sedan universitetet efter Åbo brand hade flyttats till Helsingfors och där skulle begynna sin verksamhet (1 oktober), hyrt sig kvarter i timmerman Bergmans gård N:o 17 vid Stora Robertsgatan. Där fick han till bolagist den blifvande estetikern och vältalaren *Fredrik Cygnæus* och för några veckor äfven *Johan Wilhelm Snellman*. Cygnæus hade egentligen hyrt en kammare innanför salen till sitt enskilda rum, men kom sig ej att anskaffa möbler till detta, utan bodde med Runeberg i hans lilla kammare och sof med honom i samma säng. Detta rum var behjälpligen möbleradt, men i salen fanns endast ett bord, som stod midt på golfvet, och för resten Cygnæi böcker, hvilka lågo i behaglig oordning längs väggarna af rummet. Vid jultiden 1828 skilde sig Snellman ifrån bolaget, men Cygnæus bodde fortfarande kvar i Runebergs rum. Han trifdes väl tillsammans med Runeberg, ehuru han ofta nog var ledsen på honom, emedan han, oaktadt han hjärtligen höll af Cygnæus, ej kunde underlåta att ständigt göra honom till föremål för sitt godmodiga skämt. Så långt biografen Strömborg.

Z. Topelius brukade berätta följande anekdot, hvilken kan tjäna såsom illustration till det sagda:

Under vistelsen i Runebergs kvarter började Cygnæus sitta ovanligt länge uppe om kvällarna. Kamraten gick efter slutadt dagsarbete till kojs och somnade snart, medan Cygnæus satt vid skrifbordet djupt nedlutad öfver en bok och omsorgsfullt undvek att störa den andres stilla insomnande. När detta fortfarit några kvällar, blef saken misstänklig för Runeberg, och han beslöt att taga reda på orsaken till den plötsligt påkomna ovanliga fliten hos Cygnæus.

En kväll lade han sig som vanligt i god tid, ostörd af bolagisten, och låtsade snart insomna, men låg med ögonen på glänt, som en somnambul, för att kunna iakttaga den andres beteende. Så snart nu Cygnæus af Runebergs jämna tydliga andetag och sakta snarkningar trodde sig märka att han ordentligen somnat, öppnade han bordsladan och framtog därifrån, efter att dock först hafva kastat en pröfvande blick emot sängen, ett väl gömdt häfte, i hvilket han började skrifva. Runeberg, som genast förstod att det gällde poesifabrikation, fortsatte med snarkningarna och lät Cygnæus en god stund ostörd träna sin pegas. Men pegasen var tydligen trilsken och istadig denna kväll, och bäst det var stannade han absolut i sin poetiska flykt. Den strandsatte poeten rynkade sina buskiga ögonbryn, strök med spärrade fingrar gång på gång genom Pegasus man, den yfviga peruken, eller skrapade honom uppmuntrande bakom örat, men allt utan resultat. Pegasus lät ej sporra sig till några vidare språng. Förtviflad rusade Cygnæus upp från stolen och började vandra häftigt af och an i rummet, medan hans ande väldeligen arbetade för att få någon titanisk tanke lämpligen intvingad i rytmens och rimmens förtretliga bojor.

Då kunde den snarkande spjufvern till bolagist icke hålla sig längre, utan brast ut i ett skallande skratt. Situationen blef honom för komisk, men den, som ej tyckte detsamma, var Cygnæus. Han blef stött och släckte ögonblickligen ljuset, lämnande Runeberg att skratta ut i mörkret. Förmodligen blef dock ej vänskapen synnerligt

länge rubbad däraf, ty en stund senare — snarkade de broderligen bredvid hvarandra i samma säng.

* *
*

Nu gå vi med läsarens benägna tillatelse nitton år framåt i tiden, till 1847. Hvad den forne Jakobstadsgossen, magistern, poeten, tidningsutgifvaren, gymnasiilektorn under dessa år verkat, det står utförligt beskrifvet i hans af oss redan ofta citerade lefnadshistoria af Strömborg. Men i anledning af ett meddelande af min förut nämnde Larsmo-gubbe har jag kommit att efterforska de närmare omständigheterna vid Runebergs tvenne besök å den forna hemorten somrarna 1847 och 1851, hvilka båda besök, — de sista under hans lefnad — i skaldens känsliga sinne kvarlämnat djupa spar, och meddelas här. hvad jag funnit, såsom ett tillägg till Strömborgs anteckningar.

Enligt ett löfte till tullförvaltaren Adolf Dreilick. hvilken från Borgå hade flyttat till Jakobstad, att hos honom fira Adolfs-dagen, d. v. s. midsommaraftonen ofvannämnda år 1847, infann sig Runeberg punktligt den 24 juni i Jakobstad, såsom Strömborg förtäljer. Han hade åkt i vagn tillsammans med konsistoriinotarien Sirén och pastor Bergström, och oaktadt „den förfärliga hettan“ i solgasset på landsvägen hade resan varit både angenäm och intressant, såsom man finner af Runebergs efter framkomsten afsända bref till hans fru.

Mest gladde sig skalden åt att hafva fått återse sitt kära Österbotten och dess präktiga folk. „I går“, skrifver Runeberg i detta bref, som publicerats bland hans efterlämnade skrifter, del II, sid. 319, „var jag ned till hamnen och mönstrade alla bryggor och bodar där, vid hvilka jág metat så manga girsar i forna dagar. Gamla staden är sig fullkomligt lik; den nya oigenkännlig, men vacker, öppen och glad“. — Med „gamla staden“ menar nu skalden den del af staden, som låg norr om „kanalen“ och som hade skonats af elden vid den stora branden 1835. Här funnos kyrkan, skolhuset och den gård, där

Runebergska familjen bott vid Storgatan, nära hvarandra, såsom vi förut antydt, äfvensom byggnaderna vid Hamngatan, bl. a. den, i hvilken skaldens moder senare bott, och slutligen vid „Visas backen“ stugan med den trånga vindskammaren, där unga Janne Runeberg lärt sig abc hos den stränga Vestmans mor. I denna trakt af staden var allt sig fullkomligt likt vid skaldens besök, — och läsaren skulle finna det mesta oförändradt i den dag som är, — till det yttre, ja; blott människorna, dessa kortlifvade dagsländor, de ha med endast få undantag flugit sin kos från sina bostäder i de gamla låga rödmålade stugorna. „Hvarthän då?“ skulle ett barn kanhända fråga. — Åh, det är ej långt från den gamla stadens gräns ut till — Biskopsbacken.

Runeberg tillbragte ej många dagar å hemorten. Han var utan tvifvel inrest hos sin svåger, borgmästaren Gabriel Tengström, hvilken bodde i den komfortabelt inredda Sneckendal'ska gården i „Nya staden“, vid dess förnämsta gata (Storgatan). Men helt visst förde herrskapet Tengström äfven sin kära gäst ut till den idylliskt belägna sommarvillan på Gräsgrundet, hvilken borgmästaren året förut inköpt och där familjen trifdes så utomordentligt väl. Man färdades dit ut dels till lands, dels med båt. Vägen, som är 1/2 mil lång ifrån stadens kyrka, går öfver Alholmen förbi stadsbornas villor och ångbåtsbryggan, nästan rätt mot norr ända ut till „Buskörs skatan“. Den sista villan på vänster hand — i förra tider — var tullförvaltaren Dreilicks villa, där han förmodligen bodde redan vid tiden för Runebergs besök. Ifrån den nämnda „skatan“ eller Alholmens nordligaste spets rodde man i båt till Grundet, men kunde vid lägt vattenstånd i kärra åka dit ut. I detta sammanhang kan äfven nämnas att vandraren under färden längs Ahlholmen lämnade den numera instängda och undanskymda Kråkholmsfjärden på höger hand. Det var där Runeberg som pojke plägat färdas omkring med en gammal båt på sjöfågelskytte och dit modern en gång begaf sig midt i natten för att söka sina unga jägare.

Nu efter många år återsåg skalden alla kära ställen i trakten och säkert äfven dessa. I ett bref till landshöfding Montgomery år 1852 omnämner han, att han äfven besökt faderns gamla fiskarstuga vid sjöstranden (på Nissasön) och funnit den i det bedröfligaste skick. „En kvart mil från staden“, säger han, „finnes där vid en vacker strand en fiskarkoja, fordom tillhörig min far och ett kärt hem för mina tidigaste fröjder. Då jag för några år sedan besökte den, lag taket instörtadt på golfvet och en trettioårig förstöring utbredd öfver hela den förr så trefliga boningen“. Han omnämner detta för att motivera den stora öfverraskning och glädje han sedermera kände, då stugan 1851 restaurerad öfverlämnades åt honom såsom gåfva.

Uti tredje häftet af sina dikter, som utkom 1843, har Runeberg intagit ett litet stycke „Minnet“, hvari han skildrar, huru kära gestalter från ungdomstiden — bland dem äfven hyddan vid stranden — besökt hans ande och mildrat hans saknad.

„Åter ett besök i ensligheten
Af försvunna, dyra sörjda vänner,
Af gestalter från min lyckas dagar,
Sjön vid hyddan, hyddan, skogen, bergen,
Mina lekar, mina fröjder, drömmar,
Och min första kärleks blomstersuckar!

O, jag tänker på naturens godhet,
Att i saknaden oss unna minnet,
Som ett fordoms ljufva, svala lycka
Lik en morgondagg på hjärtat häller,
Än när solen bränner middagstiden.“

Nu på sin färd till den fordom så kära platsen var skalden icke ensam. I sällskap med vänner från staden vandrade han dit ut på bekanta stigar, och jag förmodar att just hos dessa vittnen till hans sorg öfver kojans to-

tala ruin då eller senare vaknat tanken på dess restaurering.

Enligt uppgift af numera aflidna assessorskan Tengström hade Runeberg med sitt sällskap efter besöket vid gamla stugan kommit ut till villan på Grundet. Så många gäster dröjde där sedan kvar öfver natten, att man hade bäddat syskonsäng åt dem öfver hela salsgolfvet. — Huruvida detta var den „herrbjudning“ för Runeberg, vid hvilken han språkat med tvenne gamla veteraner, och som vi i det följande skola omtala, har jag tills dato ej lyckats utreda, men flera omständigheter tyda på att så var.

Skalden dröjde icke länge på hemorten denna gang. Någon dag senare var han åter på hemväg till Borgå. Vännerna tyckas hafva följt honom till närmaste gästgifveri på södra vägen, Sundby, och där tömdes säkert mangen afskedsskål.

Två veckor efter återkomsten till Kroksnäs, där familjen numera bodde om somrarna, skref Runeberg till sin svåger Tengström i Jakobstad ett tacksägelsebref, hvarur jag med benäget tillstånd[1]) vill meddela några utdrag. Brefvet, som icke förut blifvit publiceradt, är utan datum.

Gode Broder Gabriel!

„Sedan jag nu fått taga mig två fulla veckors hvila efter hemkomsten från Jakobstad, har jag ändtligen kommit till mitt vanliga välbefinnande här ute i skärgården. Den skarpa bataljen på Sundby förberedde oss eljest föga lämpligt för den fyra dygns långa, ihärdiga och tröttsamma resan — — — och jag gjorde nära nog ett löfte att aldrig mer begifva mig på så lång färd, om det icke skulle bero af mig själf att bestämma, huru langt jag för dagen ville resa.“

Om självfva besöket å hemorten skrifver han: „Jag måste undra öfver att jag hann på så många ställen. Alla

[1]) Af brefvets nuvarande ägarinna herrskapet Tengströms fosterdotter.

de käraste ställena i skärgården och likaså alla de närmaste bland släktingar och vänner fick jag ju åtminstone för någon stund återse och med allt detta ändå vara så mycket tillsammans med Dig och de Dina. För Fredrika, som vet huru litet jag brukar hinna med, då jag någon gång vistas i Helsingfors, förefaller det som en gåta, då jag berättar henne om alla mina färder och besök i Jakobstad. Du må tro att jag också fått repetera dem flera än en gång för henne“.

Sedan bjuder skalden familjen Tengström till Kroksnäs och skrifver skämtande därom: „Hvad det vore roligt att få ha Er här och duka opp för Er all den ål, som dagligen nappar på mina krokar, i utbyte mot den feta laxen hos Er. Du är väl icke född med fiskareanlag, tror jag, efter de sa litet utvecklat sig, men vore Du här en tid och såg gösen spritta på kroken dageligen, menar jag att Du snart skulle få lust att se efter hvad sjön omkring Ditt grund kunde besta. Kom blott och tag Mina med!“

I slutet af skrifvelsen, hvilken såsom af ofvanstående utdrag synes, alltigenom är af privat natur, talar Runeberg med mycken ömhet om makarna Tengströms ende kvarlefvande son, den då 6-årige Edvard Vilhelm, och en honom förestående längre resa. — Samma år 1847 i januari hade Tengströms förlorat sin yngste son Viktor Ludvig och sex år tidigare den äldste sonen Karl Viktor, båda såsom små. Edvard blef ej heller långvarig. Efter att hafva kommit i skola i Wasa dog han där i februari 1851 vid endast 10 års ålder till djup sorg för de numera barnlösa föräldrarna.

Den ofvan citerade skrifvelsen af Runeberg upptager endast trenne sidor i brefvet. Fru Fredrika Runeberg har fyllt den fjärde med tacksägelser för mannens vistelse i Jakobstad och med inbjudning till Tengströms att besvara besöket. Äfven gossen Edvard borde medtagas, ehuru hon befarar att han kunde vara något klen att braka i kapp med de bullersamma Runebergska gossarna. — Vi kunna tillägga att makarna Tengström, upplifvade af svågerns tvenne besök hos dem, verkligen an-

togo inbjudningen till återbesök och ej blott en, utan flera gånger efter denna tid hälsade på hos Runebergs i Borgå.

* * *

Såsom ofvan nämndes, ägde vid något tillfälle 1847 eller möjligen först 1851 en bjudning för Runeberg å samma ställe rum, vid hvilken sägner från 1808 förtäljdes i laget af gråhårige veteraner, hvilka själfva varit med. Skedde det 1847, så hade Fänrik Ståls sägner ännu icke kommit ut, och skalden kunde i de därefter publicerade styckena, t. ex. „Löjtnant Zidén“, „Sandels“ m. fl. hafva användt de gamla krigsbussarnas berättelser. Men beklagligen äro, såvidt man känner, alla deltagarena i detta aftonsamkväm redan döda och inga skriftliga anteckningar om tillfället kända. Vi hafva åter att tacka endast gamle Elias H. för att detta tillfälle, som ju på visst sätt är minnesvärdt, alls kunnat framdragas ur glömskan. — Äfven andra gamla i Larsmo erinra sig visserligen hafva hört om Runebergs samtal med veteranerna, hvilket naturligtvis måste hafva väckt uppseende inom deras krets, men årtalet när det skedde har man icke lagt på minnet. En gammal man säger 1836 eller 37, men han måtte mena 1847.

Och eftersom den lilla holmen, där Tengströmska villan stod, — „Ditt grund“, såsom Runeberg i brefvet till Tengström kallar den — ej blott genom skaldens upprepade besök därstädes, utan särskildt genom det ifrågavarande samtalet fått en viss „historisk“ betydelse, så må några ord om denna äfven för tecknaren själf allt från barndomen så kärvordna plats här icke vara ur vägen.

„Borgmästarsgrundet“, efter borgmästar Tengström vanligen så benämndt, eller *„Gräsgrundet“*, som det egentligen hette, är en af de otaliga öarna inom Larsmo sockens vackra arkipelag utanför Jakobstad, gemenligen kallad *„Öjan“* eller *„Pederse Öjan“*. Grundet tillhörde just Hannula båda hemman på den tiden, och här var sagesman sålunda en gång haft den uppburne skalden till gäst —

ehuru icke hos sig, dock på sitt hemmans mark, hvarför han bevarat händelsen i minnet. Numera har denna holme, liksom hela strandområdet närmast intill, efter lagligen försiggånget köp inkräktats af ortens lifliga affärsrörelse. Propstrafvar, plankstaplar och trafiken pa järnvägsspåret, som man ledt dit ut öfver en uppgrundad sandbank, hafva fördrifvit all poesi ifrån den fordom så ljufliga ön. Åkerbärsblomman och rosenbuskarna gråta i kapp öfver all denna förödelse. Ovärderlig var förr den fria utsikten mot hafvet ifrån mossoffan pa öns sydvästra strand, hvarifrån alla inkommande och utlöpande fartyg kunde observeras. Stranden smyckades rundt omkring af en krans af videbuskar och unga alar, hvilka numera vuxit till skog.

Postförvaltar Grönstrand och apotekar Anton Falcken hade först arrenderat holmen af bröderna Hannula och där uppfört hvar sin sommarstuga pa öns norra strand. Redan 1846 öfvergick den Falckenska stugan genom köp till borgmästaren Tengström, och bodde familjen här alla somrar i öfver ett halft sekels tid. Ifrån 1858 bosatte sig rådmannen och handlanden Erik Johan Björkman, ärkebiskop Johanssons svärfader, med sin familj i den andra stugan, den han senare ombyggde. De bada grannarna voro hvar på sitt sätt framstaende män, Tengström en ansedd jurist och kommunalman — sedermera landtdagsman för staden — känd för sin torroliga vitsighet, Björkman en ovanligt klarsynt jurist äfven han, ehuru blott praktiker, energisk och liflig. Familjerna, som trifdes godt tillsammans, sågo ej sällan på somrarna hos sig gäster från nära och fjärran. Jag tänker att de anspråkslösa sommarhemmen där under årens lopp fått emottaga ganska många notabla besök, som kunnat vara värda att minnas, om någon skulle skrifvit Grundets historia.

För ett halft sekel tillbaka vandrade då äfven den frejdade sångardrotten Johan Ludvig Runeberg omkring på denna samma holme och njöt af de växlande utsikterna här, åt väster mot blanka hafvet, åt nordost mot den inre skärgarden.

Omgifven af denna härliga hembygdsnatur med alla

dess kära barndomsminnen, måste skalden å nyo hafva känt hvad han senare i „Vårt Land“ och i „Den femte juli“ sjunger om sitt fosterlands skönhet:

„Och här och här är detta land,
Vårt öga ser det här;
Vi kunna sträcka ut vår hand
Och visa gladt på sjö och strand
Och säga: se, det landet där,
Vårt *fosterland* det är!“

— — —

„Och om den flacka kust du såg,
Som sköljs af Bottenhafvets våg,
låg *Finland* för ditt öga
och tände *kärlek* i din håg.“

Båda gångerna, 1847 och 1851, som Runeberg besökte födelsebygden, vistades han hos Tengströms på Grundet, och det var troligen just härifrån han gjorde de utflykter till skärgården, hvilka han i sina bref omnämner. Senare gången måste han hafva anländt till holmen sent i aftondunklet, ty en åldrig person i Jakobstad erinrar sig hafva hört att Runeberg vid sin landstigning emottogs med brinnande ljus i armstakar, som när man lyser brud och brudgum på deras hedersdag.

Stadens herrar, honoratiores förstås, hade alltså blifvit bjudna ut till Grundet — hvilketdera året detta nu må hafva inträffat — för att fira hedersgästens besök. Äfven krigarveteranerna *Käck* och *Bly* ifrån Larsmo kapell hade infunnit sig på kallelse för att undfägna Fänrik Ståls skald med krigshistorier. Fosterlandets forne försvarare, förut länge bortglömda, hade ju vid dessa tider — icke minst genom Runebergs tändande dikter — med ens blifvit dagens hjältar.

En ibland de närvarande honoratiores, prosten Höckert, lär emellertid hafva blifvit mycket förvånad, då han fann de båda landtliga krigsbussarna i herrsällskapet och sporde dem därför till, huru de kommit dit. „Nog äro

vi bjudna", försäkrade gubbarna lugnt, och snart blefvo de äfven kretsens medelpunkt, då Runeberg uppmanade dem att förtälja hvad de upplefvat under kriget. De hade varit med om Savolaksbrigadens ärofulla kampanj, de kunde berätta om Sandels och slaget vid Virta bro, de voro af de få „Wasa-gossar", som krigets furier skonat. Af hvad de båda gamla sålunda förtäljde var skalden icke sen att uppteckna hvad honom syntes äga värde för minnet. Men i hvilken mån han sedan i sina fänrikssägner använde de två Larsmo-gubbarnas meddelanden kan väl svårligen mera utrönas, och jag känner icke heller. om man funnit anteckningarna från denna kväll bland Runebergs efterlämnade papper. Jag beklagar ock att jag ej som gosse kom att besöka veteranen Bly, ehuru jag ofta hörde talas om honom. Men han bodde icke på „vår ö", Larsmo, utan på Eugmo-ön, som vi mera sällan besökte. Till prästgården kom han, såvidt jag minnes, icke heller. Käck åter hade dött just kort före vår familjs inflyttning till kapellet.

För att i någon mån godtgöra hvad jag då försummade har jag försökt efterforska,[1]) hvad ortens tradition och församlingens kyrkoböcker veta förtälja om veteranerna från 1808, främst de tvenne, som hade språkat med Runeberg, och ber att få inflika det här såsom en mycket sentida efterskörd af minnen från FänrikStåls hjältars tid.

Anders Eriksson Käck var född 1788 i en finsk socken (enl. uppg. af hans sonson i Lohteå, men enligt Elias Hannulas påstående ifrån Himango gård i Kalajoki). Fattig och värnlös växte han upp i trånga förhållanden, blef uppställd såsom soldat för någon rote i Kronoby och kom såsom sådan till det nyformerade „*Wasa regementet*"[2]), hvilket efter krigets utbrott in-

[1]) Ett värderadt biträde har härvid lämnats mig af fröken Ester Lilius i Larsmo. Handlanden Fagerholm och bonden Anders Käck därsammastädes hafva gifvit skriftliga meddelanden.

[2]) «*Wasa bataljon*» säga Käcks anförvanter att han liksom kamraten Bly tillhört, men denna beteckning har jag icke funnit använd i krigshistoriska arbeten. Visserligen talar t. ex. G. Aminoff om «Österbottens bataillon», «Uleåborgs bataillon» och «Kajana bataillon» såsom hörande till samma brigad, men icke om någon särskild «Wasa bataillon» inom Wasa regemente.

förlifvades med den nybildade 5:te Savolaksbrigaden eller m. a. o. Sandels fördelning. Käck deltog sedan i alla drabbningar under kriget och slapp veterligen utan större skada igenom dem — möjliga småblessyrer oräknade. För sin ännu lefvande son och sonson, båda med namnet Anders, har han nog omtalat krigets öden och växlingar, men det mesta är redan bortglömdt. Sonsonen erinrar sig dock, huru han skildrat den sista och värsta strid han varit med om, den i Idensalmi den 27 oktober 1808 vid *Virta bro.* Finnarne hade vid stridens början rifvit bron, så att endast några plankor vid ena sidan återstodo. De angripande ryssarne försökte reparera bron med gärdsel och annat, som man fick tag uti, så att några man i sänder kunde komma öfver. Men finnarne besköto de anryckande med druf-hagel, och för hvarje salfva rensades bron från fiender, hvarvid lefvande och döda föllo i vattnet.

Om Käcks personliga bedrifter under kriget känner jag intet, men att döma af hans duktighet i fredstid torde han väl äfven i krig gjort skäl för sitt svenska soldatnamn, hvilket troligen såsom annars brukligt, var en gåfva af öfverbefälet.

Efter fredsslutet bodde Käck på Gertruds hemman i Eugmo by, där han ägde ett torp, hvars jord han kraftigt upparbetade. Nyupptagna åkrar och lindor vittnade om den gamles oförminskade arbetsförmåga. Men med ännu större ifver ägnade han sig åt fisket i skärgården. Han lade ut långref med tusentals krokar på Gloskärsfjärden, kring Tersön och Vikarholmen, — ja, det påstods att han hade sina fiskbragder utplanterade längs hela vägen från Gertruds ända till stadslandet, bortåt två mils väg, så att han på sina stadsresor började vittja vid hemstranden och fortsatte att fylla sin båt med hafvets villebråd, tills han nalkades staden. På hemfärden om kvällen gjordes leken om i motsatt ordning. Så hörde jag som gosse berättas och föreställde mig veteranen Käck såsom en krokfiskare af första rang.

Elias H. erinrar sig lifligt, huru gubben Käck ibland på sina fiskefärder satte i land vid Vikarholmen, där Hannulaborna hade fäbodar, hur han kom upp till stugan för att språka bort en stund och röka en pipa i godt sällskap. Där lade han sig ned på berghällen, sträckte ut sina styfnade leder med välbehag och begynte orda om sitt fiske för dagen, men äfven gärna om sina bedrifter och äfventyr under kriget.

Käck var reslig och stark till växten och nu på gamla dagar en amper gubbe. Någon gång tog han ännu geväret i hand, gjorde ställningssteg och visade för det unga släktet svenska härens exercis. Det var någonting helt annat, säger man, än den vid våra bataljoner senare införda!

Utom den nätta inkomsten af sitt torp och sitt fiske åtnjöt gubben Käck såsom krigsveteran pension eller ett årligt penningeunderstöd, troligen af allmänna medel, intill sin död. Han vandrade ur tiden 73 år gammal den 19 februari 1861.

Korporalen *Elias Bly* var född $^{20}/_{2}$ 1783 på Finnäs hemmansnummer i Eugmo by, men både före och efter kriget bodde äfven han på Gertruds på ett annat torp, som torde tillhört honom. Äfven han åtnjöt understöd såsom veteran — och därjämte såsom invalid — ifrån finska statskassan, säges det, men lifnärde sig för öfrigt med skomakeriarbete och fiske. Dock vann han i det senare yrket aldrig samma skicklighet som den några år yngre kamraten Käck. Dessutom var han „skinnbrukare“, d. v. s. han beredde för hand fårskinn till fällar och pälsar.

Reslig och starkt byggd liksom Käck, öfverlefde han sin kamrat med 8 år och några månader. De hade båda tjänat vid samma trupp och hela tiden utstått gemensamma mödor och strapatser. Men Bly hade blifvit blesserad; han var halt af att en kula träffat hans ben, jag kan ej säga i hvilken af de många strider han varit med om.

Det berättas — troligen enligt korpral Blys meddelande — att då efter den mördande drabbningen vid Virta bro regementsöfversten anställde upprop med sina soldater för att se, huru många han hade kvar, och då dessa befunnos vara en ganska liten trupp, skall han hafva sagt: *„då fan har tagit så när hela Wasa bataljon, sa må han ta dem alla!“* Ehuru nogsamt vana vid groft krigarespråk och mustiga eder, blefvo soldaterna likväl hemska till mods vid ett sådant tal och bleknade i synen hvarenda en, fruktande att de omedelbart å nyo skulle sändas mot fienden och denna gång mot en säker död. Men orden voro blott ett brutalt uttryck af öfverstens bittra känslor, då han såg sin tappra trupp så decimerad i en nästan hopplös strid mot öfvermakten.

Då man läser regementschefen Conradis bref till Adlercreutz af den 25 juli (anf. i J. R. Danielsons bok om Finska kriget sid. 426 f.) kan man väl förstå det anförda yttrandet, om det också icke var C., som fällde det. Conradi säger bland annat: „Men det är så mycket mera påkostande för mig att se denna trouppe af sjukdomar småningom hopsmälta. Trettiosju vacancer och 250 man på särskildte sjukhus, gör en betydande minskning i min linie“. — Wasa regemente hade från början utgjort 751 man, uppställda af socknarna inom Wasa län. — Conradi slutar sitt bref med att uttala den farhågan, att om ej soldaterna erhålla kläder och öfverplagg, „stannar

hela Wasa regemente på sjukhusen". Detta i juli, och i oktober torde det icke varit bättre, utan snarare värre härmed.

Så mycket kännbarare för den lilla truppen var då manspillan i striderna, särskildt fänriken Zidéns och hans tappra Wasa-gossars död i slaget vid Koljonvirta, huru lysande än annars den där vunna segern var. Om löjtnant Zidén säger Runeberg eller hans Fänrik Stål:

„Han förde, då kriget först bröt ut,
En trupp af femtio man;
Den hade smultit ihop till slut,
Med tjugo Wasa-gossar
Stod nu i hären han.

Dessa tjugo „föllo alla för ädla sår" jämte sin hjältemodige anförare. I de andra kompanierna återstod dock ännu något manskap, som fick kämpa med ända till följande vår.

Striden vid Koljonvirtas bro blef för 5:te Savolaksbrigaden den sista af betydenhet, liksom också den mest ärorika öfver hufvud under hela kampanjen.

Sandels forne adjutant J. J. Burman säger i sin „Berättelse" härom: „Oaktadt affären varade endast 7 timmar, torde denna strid kunna anses för en af de blodigaste under detta krig; för de svenska vapnen var den en ibland de mest hedrande under ett helt århundrade". En ganska bristfälligt utrustad skara af omkring 600 man rörliga trupper hade tillfogat en tapper fiendes 10-dubbla styrka ett afgjordt nederlag. Wasa-gossarna nämnas bland de tappraste, hvilka segerns ära tillräknades. De utgjorde, eget nog, denna gång kärnan uti den „Savon joukko", hvars uppoffrande strid för fosterlandet sången „Mun muistuu mieleheni nyt" för oss till minnes. Och där hade Käck och Bly och antagligen de andra Larsmo-soldaterna varit med. De två förstnämnde kunde nu såsom de enda öfverlefvande för skalden Runeberg omtala, huru allting tillgått, och säkert är att samtalet främst måste hafva rört sig om denna viktiga strid.

Möjligen var det där en Larsmo-soldat, *„Ant från Eugmo"* kallad, blef dödsskjuten. Men bestämdare nämner traditionen, att en annan man, *Samuel Mattsson* ifrån Strömsholm (?) i Larsmo by, hvilken var *trumslagare* i hären, vid samma tillfälle blifvit tillfångatagen. Han tillbragte sedan 5 år i rysk fångenskap, hvarunder han ofta skref bref hem till sina söner i Larsmo.

Sedan Elias Bly delat den retirerande svensk-finska härens mödor och strapatser till det sista, hemkom han till sin fädernebygd och fick lefva sin återstående tid i stillhet där.

Han afled vid 86 års ålder den 25 aug. 1869. Minnesvården af trä på hans graf har redan hemfallit åt förgängelsen äfven den, men församlingens kyrkväktare, hvilken som barn många gånger stafvat på vårdens långa inskrift, erinrar sig af dess vackra ordalydelse följande:

„Här hvilar Elias Bly, född 1783, död 1869, som vid 1808-års krig gick ut i blodig strid och vågade sitt unga lif för fosterlandets välfärd.“

Ännu skulle där hafva stått „på Kongl. Majestäts befallning“, men orden passa ej rätt väl till det föregående.

Det återstår nu för traktens patriotiska ungdom att sörja för att hållbarare minnesvårdar åter resas på veteranernas glömda grafvar!

Må det tillåtas mig att i detta sammanhang omnämna de öfriga Larsmo-krigare från 1808 jag lyckats få reda på.

Elias Bly's köttsliga broder *Johan Mattsson Knut*, född 1773, död $^{28}/_{11}$ 1836, bodde både före och efter sin soldattjänst på ett torp å Finne gårdsnummer i Eugmo by. Han var enögd af en under kriget erhållen blessyr. En kanonkula hade splittrat en sten i hans närhet, hvarvid ögat träffats af en skärfva från stenen. Enligt gamle kyrkvärdens uppgift skulle händelsen inträffat vid „Dansksund“ (Öresund = Danska sundet?) [1], hvilket visserligen icke är omöjligt, då man vet att rotemän från finska skärgården äfven användes såsom skeppstimmermän på kronans varf. Efter slutad soldattjänst lifnärde sig Knut såsom fiskare.

Vargeringssoldaten *Matts Jakobsson Hamn* var skomakare, född $^{15}/_{11}$ 1784; bodde på Litens i Larsmo by. Han blef vansinnig — jag vet ej huru lång tid efter kriget; skall i sin förvirring hafva begått ett mord och sedan blifvit bortförd 1835, det säges till Tavastehus.

Johan Jakobsson, Hamns broder från Litens, född $^{12}/_{12}$ 1791. „Rest i fält“, lyder anteckningen om honom i församlingens kyrkbok. Han synes icke hafva återkommit efter kriget.

Erik Karlsson från Kackurs, „Vargeringskarl“, känd under namnet *„Soldat-Erik“*, var född $^{4}/_{10}$ 1783 och dog $^{19}/_{1}$ 1849; bodde på Styrmans. Hade en gång blifvit så svårt sårad i striden, att han måst krypa längs marken.

[1] Eller menas måhända »Svensksund» i Finska viken, ifall Knut såsom 17-årig skulle deltagit t. ex. i den senare striden där 1790?

Matts Hansson från Kackur, född $^{23}/_{11}$ 1791. „Rest till sjös". „Rest i fält". Heter senare Vesterlund.

Anders Andersson, äfven å Kackurs; född $^{1}/_{11}$ 1736. „I fält",

Hans Hansson från Slussnäs, född $^{21}/_{7}$ 1790. „Tjänar i Jakobstad". I fält $^{5}/_{8}$ 1808. Abiit 1809.

Johan Jonasson från Styrmans, född $^{10}/_{8}$ 1790. „I fält $^{5}/_{8}$ 1808".

Soldaten *Gran*, gemenligen kallad *„Grana-gubben"*, bodde på Greifvas (Strömsholm) och var hofslagare. Han var hemma från Kronoby och återflyttade senare dit.

Soldaten på Sämskar hette *Johan Kron*. Utom dessa omtalas en *Styf*, icke hemma från Larsmo, troligen från Kronoby, *en* på Sandvik, som gått under namnet *„Vell-Pell"*, en finsk man på Fagernäs m. fl. Alla dessa sistnämnda 12 à 13 från Larsmo by af det forna kapellet [1]).

Ifrån Eugmo by omtalas, utom de här ofvan nämnda Käck, Bly, Knut och en Anders, ännu en med samma namn, nämligen *Stor-Antas Ant*, — storväxt äfven han — boende på Björn. Han skall vid sin död varit 105 år gammal. Hans broder (?), fiskaren *Matts Öberg* på Finnholm, omtalad i alla landets tidningar, dog vid 109 års ålder.

Om *Simon Petter Mattsson från Finnäs* heter det i kyrkboken: „I krigstjänst till Jakobstad".

Erik Kolander, såsom soldat kallad *Svan*, född 1780, bodde på Gertrud.

Simon Slög, „f. d. soldat". Troligen från Björnvik.

Simon Henriksson från Gädda, född $^{14}/_{2}$ 1788, abiit 1809. „Tjänar i Jakobstad i fält". Flyttat 1810 till Munsala.

Alla dessa soldater torde under kriget hafva tillhört Jakobstads kompani — troligen äfven vargeringsmännen. Af de utsatta födelseåren kan man se, huru ungt detta manskap i allmänhet var; flere 17- à 18-års ynglingar märkas i hopen. Af anteckningen „$^{5}/_{8}$ i fält" synes man kunna sluta till att dessa „gossar" sändts i striden för att ersätta stupade rotemän eller med andra ord att fylla vakanserna.

Soldaterna från Larsmo voro minst 12, kanske flera, från den andra ön troligen lika många, alltså öfver 20 man ifrån det lilla kapellet, hvars befolkning vid den tiden ej kan hafva utgjort mycket öfver 1,500 personer [2]). Den för uppställandet af Wasa regemente införda nya roteringen måste alltså hafva känts ganska betungande för länets befolkning. — Man kan

[1]) Numera självständig kyrksocken.

[2]) År 1871 utgjorde den precis 1,871 personer.

t. ex. tänka sig, hvilka utgifter de många soldattorpens inrättande kräfde. Förut hade, om jag icke är oriktigt underrättad, invånarne i denna församling försett kronans flotta med slöjdkunnige skeppstimmermän och på den grund sluppit den egentliga soldattjänsten, men nu gällde det att klä blodig skjorta för det dyra fosterlandet.

Det skulle dock föra oss alltför långt bort ifrån ämnet att härom vidare relatera. Vi återvända med läsarens tillåtelse till de sista representanterna för ofvanuppräknade skara, Käck och Bly — dock blott för att taga afsked af dem.

Af det föregående kan man få en aning om hvad de båda veteranerna haft att meddela Runeberg angående Wasa „bataljons" och Jakobstads kompanis deltagande i den finska härens segrar och lidanden. Men ej blott om krigets blodiga dater måtte skalden hafva språkat med de gamle, utan förmodligen äfven om deras kamp mot abborrar och gäddor i skärivattnen — här kring hans egen hembygds kära stränder.

Såsom förut påpekats, utkom första samlingen af Fänrik Ståls sägner år 1848, i hvilken samling de sånger ingå, som närmast röra Sandels'ska truppernas strider: „Löjtnant Zidén", „Sandels" och „De två dragonerna". I den senare samlingen, som utkom 1860, märkes endast „von Törne" och medelbart „Den femte Juli", såsom rörande Sandels folk. Men genom alla de underrättelser skalden under årens lopp insamlade från de kvarvarande krigsveteranernas mun, klarnade hans blick och beriktigades hans uppfattning af finska krigets växlingar.

Huru Runeberg dessutom speciellt njöt af sammanträffandet med sina värderade landsmän österbottningarna, erfara vi ur det bref han sände sin fru ifrån hembygden vid besöket där i juni 1847 (Efterl. skrifter II, sid. 320): — — „I Österbotten mötte oss", skrifver han bland annat, „den sterilaste eller rättare ointressantaste natur. Däremot utgjorde folket där vår förtjusning". „Mitt hjärta är så fullt af nya hyresgäster åter" — —. Vi betvifla icke att han fick samma intryck af hembygdens folk äfven vid sitt sista besök därstädes, och bland de „nya hyres-

gästerna“ i skaldens varma fosterländska hjärta inneslötos, förmoda vi äfven de båda veteranerna af Wasa regemente Käck och Bly.

* *
*

Efter sin svenska resa under sommaren 1851 kom professor Runeberg i sällskap med hjälten Dunckers son öfver till Wasa och fortsatte därifrån upp till Jakobstad för att än en gång besöka fädernebygden. Söndagen den 20 juli torde han hafva anländt dit och dröjde 4 dagar i staden, under hvilken tid han åter upplifvade de kära minnena från fordom samt hälsade på släktingar och gamla vänner. Naturligtvis hölls det bjudningar för den käre gästen hos den ena och den andra, så att skalden, mätt redan af sitt triumftåg i Svearnas land, säkert skulle hafva känt sig ganska trött vid dessa efterdyningar a hemlandets kust, om icke glädjen öfver att åter befinna sig i den så kära omgifningen från barndomens tider upplifvat sinnet. Den största glädjen och tillika öfverraskningen bereddes skalden genom öfverlämnandet åt honom af hans faders forna fiskarstuga på „Nissasörn“ (så uttalas namnet mest å orten). Den fest, som därvid firades, har blifvit vackert skildrad af Z. Topelius i Helsingfors tidningar i ett bref, dateradt den 24 juli samma år, äfvensom senare i kalendern Svea för år 1892. Ett och annat vore ännu att tillägga, delvis enligt utsagor af ännu lefvande personer, som själfva varit med vid tillfället.

Hvad själfva stugans läge först vidkommer, så är det att minnas, att staden Jakobstad efter den betydande uppgrundning af fjärdar, sund och vikar, som under århundradenas lopp försiggått här vid Bottenhafvets ostkust, numera finnes vara belägen vid bottnen af en i Pedersö sockens halfö långt inskjutande vik, på hvars högra sida en långsmal landtunga löper ut mot norr, tveklufven i spetsen genom Kråkholmsfjärden med dess forna inlopp. Larsmo skärgård stänger utsikten rätt mot norr och nordväst. Nissasön hör till den nämnda landtungans östliga spets, som besköljes af den smala Östanfjärdens stilla

böljor. En hop äldre och nyare sommarvillor ligga åt denna sida vid stranden långt inåt fjärdens eller vikens södra ända, och kallas trakten vanligen „Östanpå“ till skillnad från landtungans västra sida, Alholmen, med dess många villor. Alholmen är numera som en villastad långs hela stranden, afslutad mot norr med den nya hamnplatsens vidlyftiga kajanläggningar, järnvägsstationen och de väldiga plankupplagen. Sedan följer en hel förstad med fabriksbyggnader och arbetarbostäder. Ångmaskinerna dundra, svart rök bolmar ut ur höga skorstenshalsar och luften är mättad med ångor af bränd cikoria. Arbetareflockar stimma längs vägar och stigar eller bivuakera i strandens ungskog.

Sådant kan fröjda en Amerika-människas sinne, men naturvännen, som älskat landskapet i dess forna jungfruliga fägring, har intet mera att beställa i denna nejd.

Men Östanpå är det ännu vackert och stilla. Runebergs lilla gulmålade stuga ligger ännu alldeles ensligt vid sjöstranden, omgifven närmast af lummiga blankalar och buskar. Stranden är stenig och skulle af mången icke kallas vacker, men hvarje ställe i naturen har ju sitt behag, och om smak och tycke kan ju icke disputeras. De höga granarna i omgifningen och vattnets närhet göra stället dock öfver hufvud anslående. Man kommer dit ut från staden antingen längs en genväg öfver skogen, öfver steniga backar, längs smala spänger öfver kärren och sist ned utför berghällarna mot stranden — ty själfva holmen är ganska hög på midten — eller också kan man färdas dit ut längs vägen till Alholmen och taga af framför värdshuset Alheda åt höger längs Larsmo sockens nya landsväg. En vägvisare på höger hand närmare sjöstranden underrättar sedan den besökande turisten om hvar vägen till Runebergs stuga viker af. Nu är läsaren nödtorfteligen orienterad i trakten.

Den 23 juli på eftermiddagen ankom professor Runeberg med båt till stranden nedanför stugan och emottogs där af en festlig skara. Man afsjöng „Vart land“, som efter Majfesten i Helsingfors 1848 redan hunnit smyga

sig in i alla finska hjärtan. Då skalden landstigit och anträdde den korta vandringen upp till stugan, gingo fyra hvitklädda unga flickor framför honom och strödde ur sina korgar blommor på gångstigen. Försökande afböja hyllningen, sade Runeberg allvarsamt: „Kära barn, hvarför gör ni så här?“ Emellertid upptog han från marken en blomma och bar den i sin hand. Framkommen till stugan, fann han denna restaurerad, nymålad och smyckad med löf och girlander. Skaldens porträtt och namnskiffer vittnade om till hvems ära det hela var arrangeradt. Midt på golfvet i salen stod en blomsterprydd länstol, i hvilken hedersgästen af värdinnan för tillfället, kommerserådinnan Malm, född Höckert, uppmanades att taga plats. Men Runeberg afböjde äfven denna ära, yttrande anspråkslöst: „Jag har aldrig varit van att sitta i något äresäte i detta hus“, hvarefter han satte sig på bänken nära dörren. Prosten Viktor Höckert, den äldste af de närvarande, tolkade, såsom Topelius berättar, „i några värdiga ord den allmänna tillgifvenheten samt anhöll å allas vägnar att få förära den lilla stugan till evärdelig ägo åt professor Runeberg såsom ett kärt minne från hans barndomsdagar“.

Huru mycket skalden värderade denna gåfva erfara vi af hans bref till Montgomery, dat. i maj 1852. Där säger han: „Ett Kalifornien hade ej varit för mitt hjärta af så stort värde, som dessa några famnar mark med sin lilla koja uppå“. — Likväl kom sig skalden aldrig mera till Jakobstad. Den nyförvärfvade kojan i barndomsbygden förblef för hans hjärta ett vackert minne blott.

Ännu lefva i Jakobstad tre af de fyra hvitklädda flickorna, Hilda, Minchen, Jetta och Mina, som strödde blommor för Vårt lands skald. De glömma aldrig den stunden! Blomstervännen [1]), som hade smyckat hedersstolen, lefver

[1]) Hon minnes så tydligt situationen vid hedersgästens ankomst. Bland de på stranden väntande såg man Z. Topelius i framlutande ställning stödd mot en alstam. Allas blickar voro riktade ut emot sjön. Då syntes en båt glida fram om udden: Runeberg kom från sitt besök hos kusinen Niklas Malm å «Fiskarudden», åtföljd af denne.

också och upprätthåller blomsterodlingens traditioner a orten. „Har verkligen redan hälften af ett sekel svunnit hän sen den oförgätliga kvällen?“ säga de forna flickorna. Ja, det är så. — Sommaren 1901 fick Runebergs stuga fira sitt 50-åriga restaureringsjubileum.

Äfven hedersstolen har sin lilla historia. Dess ägarinna, assessorskan Fontell, som numera gått ur tiden, testamenterade den åt Runebergs syster, doktorinnan Emma Wegelius, men denna, som endast en kort tid öfverlefde sin trogna väninna, testamenterade i sin tur den ärevördiga möbeln (en brun korgstol) åt hennes dotter, hvilken hade strött blommor för Runeberg.

Men vi återvända till kvällen vid Runebergs stuga. Topelius berättar i Svea därom på sitt vackra lekande språk: „Gamla och unga täflade om att visa hedersgästen sin tillgifvenhet. Allt var sång, hjärtlighet, glädje, grönska och strålande vattenspeglar i den härliga sommarkvällen. Där upptäcktes än en grånad fiskare, än en gammal sjöman, än ett kvarlefvande original af dessa egendomliga småstadsborgare, hvilka Runeberg särskildt favoriserade och med hvilka han nu fick utbyta minnen från pojkåren. Hans förkärlek för dessa forna pojkstreck och skolhistorier, hvilka han kunde berätta som ingen annan, förenade sig nu med alla lefvande intryck af barndomens luft och detta natursceneri, som han besjungit i „Svanen“. Han var glad, språksam och förtrolig med alla. För Jakobstad, som för honom själf, blef denna kväll, eller rättare denna natt, oförgätlig“.

Af det som tilldrog sig i den glada kretsen mellan skålarna, sångerna, talen och skämtet, må ännu ett minne antecknas här. Såsom inbjuden gäst, hade „Ljungblommornas skald“ ifrån grannstaden Nykarleby infunnit sig till festen. Doktor Topelius var då endast 33 år gammal, Runeberg 47. Och så hände det i en lifvad stund, att Johan Ludvig Runeberg, den äfven kroppsligt starke och store mannen, tog sin forne discipel, den betydligt mindre och klenare Zacharias Topelius, på sitt knä och klappade honom förtroligt, sägande: *„hör du, Zacharias, nog*

är jag ändå din skaldepappa, men jag tackar dig att du icke har blifvit min apa!" Ungefär så torde orden fallit — om mitt minne icke sviker —, och så skämtsamt de än klungo, gömde de nog allvar och sanning på djupet. Att den känslige unge Topelius icke kunnat undgå att taga intryck af den äldre mästarens sångkonst, det må man taga för gifvet. Topelius hade också alltid hyst den varmaste tillgifvenhet för Runebergs sångmö. Dock säger han själf om det ifrågasatta inflytandet: „Han har inverkat på mig som skulpturen på måleriet: älskad och beundrad, men icke såsom förebild" [1]).

Många, många år senare kom en dag till professor Topelius i Helsingfors ett med rödt lack försegladt bref, och i sigillets lack var fäst en fjäder, som enligt gamla tiders bruk måste betyda att brefvets ärende var af synnerligt brådskande art. Med spänd nyfikenhet öppnades brefvet, men till allas vår förvåning innehöll det blott en okänd medborgares reminiscenser från festen vid Runebergs stuga 1851, med följande förnumstiga reflexion i anledning af de ofvanciterade orden: „Emedan Runeberg är din skaldepappa, så är du hans — skaldeson". Man kan gissa att brefskrifvaren icke varit en riktigt normal person, men händelsen visar, huru djupt intryck den omtalade kvällens höga stämning kvarlämnat hos de närvarande. För Topelius blef det egendomliga brefvet en anledning att återupplifva dessa oförgätliga minnen, och så fingo äfven vi unga höra om dem.

I kalendern Svea berättar Topelius att samkvämet i stugan räckte in på morgonen, såsom det ofta hände i sällskap, där Runeberg var med. „Ty när Runeberg var helt sig själf, funnos så hvardagliga ting, som tid och urtaflor, ej mera till". Den förtroligaste kretsen, som längst höll ut, bestod af fyra personer, eller om man så vill, fyra och en half, som Topelius skämtande räknar, nämligen hedersgästen Runeberg, gästerna Duncker och Topelius och värden Tengström. Den „halfva" personen

---

[1]) Z. T:s handskrifna biografiska anteckningar.

var en af värdarna, som hade somnat på gräsmattan ute i det fria. Man förmodar att det var Runebergs trogne vän Adolf Dreilick. Då hade klockan redan lidit till 9 på morgonen och solen stod högt på himlen. „Nu kan det vara tid“, sade Tengström „att gå till frukosten hemma hos mig“.

Vi kunna väl förstå, att skalden hade svårt att slita sig lös från en plats, som blifvit honom dyrbar, men som det var ovisst om han någonsin mera skulle återse. Då han nu i den sköna sommarmorgonen tog afsked af sin faders återvunna sommarstuga, blef det i själfva verket ett afsked för alltid, efter att han där hade tillbragt en aftonstund, som räckt intill morgonen. Den slumrande värden väcktes upp af kamraterna, och sällskapet vandrade till fots till staden. De måtte hafva gått gent öfver skogen ut till Alholms-vägen, ty en ännu lefvande person på orten erinrar sig att man i den tidiga morgonen sett herrarna komma vandrande där, — Runeberg stödd på sin bössa. Och att han var så beväpnad, ehuru kommande från en fredlig fest och icke från en jakt, det kom sig däraf, att äfven bössan var en gåfva af stadsborna. Det var „en bössa af utmärkt värde, som fordom tillhört prof. Runebergs far och af honom högt värderats“, säger Topelius.

Under vandringen till staden förde Topelius, efter mycken tvekan, samtalet på den af de båda skalderna kanske lika högt beundrade författaren Jonas Ludvig Almqvist, hvars nyligen upptäckta sedliga förbrytelser just vid denna tid upprörde alla sinnen inom den litterära världen i Sverige och Finland. Runeberg hade ej träffat A. på sin svenska resa. Till svar på Topelii halft uttalade fråga, yttrade nu Runeberg med djup själsrörelse de bekanta vingade orden: „Ser du, när Vår Herre spelar en vacker visa, frågar han ej efter, om han väljer en sprucken fiol“. — Vi omnämna detta yttrande här, med tanke på ett annat yttrande af Runeberg om Almqvist, som vi längre fram skola anföra. — Sig själf plägade Runeberg jämföra med en „simpel bondfiol“. Almqvist hade enligt hans mening varit gjord af ädlare virke, och därför måste han trots den snillrike författarens sedliga förfall

ännu erkänna hans konstnärliga öfverlägsenhet. För dem, som ej erinra sig eller ej känna Almqvists historia, må här nämnas att anklagelserna mot honom lydde på förfalskningsbrott, förgiftningsförsök och utspridande af omoraliska läror. Dömd nästan af hela sin samtid, lämnade Almqvist sedermera Sverige och gick i landsflykt för en tid till Amerika.

Med kännedom om Runebergs djupa beundran för Almqvists snille kan man fatta att den bedröfliga saken, som han under sin resa öfverallt hörde diskuteras, måste kvarlämnat i hans sinne en misstämning, hvilken störde resans många angenäma intryck. Att nödgas betrakta ett högt hållet ungdomsideal såsom en numera „sprucken“, om också ej helt och hållet tillspillogifven, företeelse, det innebar för hans djupt anlagda karaktär en den smärtsammaste erfarenhet. Och man har ej tecken på att känslan häraf i någon väsentlig mån skulle mildrats genom den hyllning, den vittra allmänheten både i Sverige och hos oss, i synnerhet efter Almqvists fall, började öfverflytta på Runeberg.

Huru föga vår nordiske sångarkung kände sig tjusad t. ex. af den mängd ofta rätt pösande hyllningsverser, som på båda sidorna om Bottenhafvet diktades till hans ära, framgår af ett något drastiskt yttrande till skaldefränden Topelius, omtaladt af denne. I anledning af ett nyss publiceradt långt poem till hans ära sade nämligen Runeberg nästan harmfullt: *„Om de där påsamagarna helst skulle lämna oss i fred medan vi lefva! Sen vi äro döda må de säga om oss hvad de behaga“.*

Äfven denna enkla till hjärtat gående hyllning, som i fosterbygden kom skalden till del under hans båda sista besök därstädes och hvaröfver han så högeligen gladde sig, kunde väl icke hindra en vemodsfull erfarenhet att tränga sig på honom äfven här, ehuru af andra skäl. Barndomsbygden med sina många minnesrika platser är nog alltid kär att återse. Men den, som vid mogna år återkommer dit, finner vanligen ändå så mycket annorlunda. Man känner ej rätt igen sig mera där. Den er-

farne mannens andliga miljö har blifvit en annan än gossens, han har fått en annan måttstock för tingens dimensioner, och sinnet anslås ej mera så lifligt som förr af omgifningens tusen växlande företeelser. Det för barndomslifvet karaktäristiska, denna utomordentliga känslighet, dessa lifliga och starka sensationer vid hvarje ny erfarenhet, förgå för de flesta människor tyvärr med tiden. „Man blir så likgiltig och slö, då man blir gammal", ha vi hört mången åldring klaga.

Runeberg kan väl föga hafva undgått att göra denna samma erfarenhet. Måhända bidrog nu äfven tröttheten efter det ständiga festandet under resan till att öka längtan till hemmet och familjen på Kroksnäs och till det numera kärvordna sommarlifvet där. Redan fran Wasa hade han den 18 juli skrifvit till sin fru: „Den som vore vackert hos er tillbaka! Jag är gränslöst trött på all världens härlighet och längtar efter gröt, fisk och lugn på Kroksnäs.

Enligt uppgifvet meddelande af Runebergs syster Emma skall brodern efter återkomsten från ett besök i fosterbygden (troligen 1825) hafva diktat det af den djupaste vemodskänsla vibrerande sköna stycket: *„Den gamles hemkomst"*. Det är publiceradt redan i den första diktsamlingen, som utkom år 1830 och röjer ej så litet ungdomligt svärmeri. Skalden har, ehuru då ännu ung, på grund af redan gjorda erfarenheter föreställt sig hur det skulle vara att återkomma till hembygden gammal och bruten till kropp och själ. — Prof. Strömborg omnämner att Runeberg under sin sjukdomstid i Helsingfors 1829 den 30 april sändt sin fästmö, mamsell Tengström, en föregående dag gjord afskrift af detta samma stycke. Men den ursprungliga impressionen har han väl dock emottagit å ort och ställe, d. v. s. vid besök i hembygden.

Se här några strofer ur detta stycke.

„Flyttfågeln lik, som efter vinterns dar besöker
Sin insjö och sitt bo,
Jag kommer nu till dig, min fosterdal, och söker
Min flydda barndomsro;

Sen många haf mig skilt ifrån den kära stranden
Och manga kulna år,
Sen mången fröjd jag njutit i de fjärran landen
Och gråtit mången tår.

Här är jag nu tillbaka. — Himmel! Där står tjället,
Som förr min vagga bar;
Där ser jag sundet, fjärden, lundarna och fjället,
Min värld i forna dar.

Allt är som förr: i samma gröna skrud stå träden,
Med samma kronor på,
Och luftens rymder skalla än af kända kväden,
Och skogens likaså.

Och böljan leker än med Neckens blomsterskara
Som förr så lätt och ljuf,
Och från de dunkla holmarna hörs eko svara
Ungdomligt gladt ännu.

Allt är som förr, men jag är icke mer densamma,
Du glada fosterdal!
Min lust har slocknat längesen som kindens flamma,
Och pulsen klappar sval“.

För att stärka effekten har poeten framställt den barndomshemmet besökande mannen såsom en gubbe med „hjässa tung af snö“, med „ett hjärta sjukt af flärden och längtande att dö“, men annars är likheten med den forne Jakobstads-gossen omisskännelig. Från fröjder „njutna i de fjärran landen“ är han ändtligen en gång tillbaka här i den kända omgifningen. Han har sett det rödmålade „tjället“ vid den trånga Storgatan i staden, „sundet“ utanför faderns fiskarkoja vid Östanfjärden, „fjället“ på den nästan midtemot liggande Lill-Lysarholmen; han har hört det skallande ekot från holmarna där borta, ungdomligt gladt ännu, han har återsett Biskopsbacken och minnes dess muntra lekar på 1:sta maj, — och dock är allt så

annorlunda i den gamla hembygden, emedan han själf blifvit en annan.

„Ack, hvad din bäck mig hviskar, hvad din blomma säger,
Förstår jag icke mer.“

Han hade gått från hemmets hydda ut i världen „så rik“ och „så förhoppningsfull“.

„Mig följde dina underfulla vårars minne
Och dina nejders frid
Och dina goda andar, burna i mitt sinne
Ifrån min första tid.“

Nu begär han i sin trötta dödslängtan af hembygden endast en graf, där dess källa gråter och där dess poppel gror, för att drömmande vid dess lugna barm lefva upp i de blommor, som ur hans aska skjuta, ett oskuldslif igen.

* * *

Här må jag omnämna ett minne från skaldens ungdomstid, hvilket hör till fiskarstugans historia.

I det smala sundet där utanför, så berättas det, föll det unge Johan Ludvig en gång in att anlägga en *holme*, en konstgjord ö. Det var ett sådant där jätteföretag, som pojkar ibland känna sig manade att taga i tu med, då barmen sväller af ungdomslust och musklerna spännas af växande dådkraft. För nämnda ändamål begynte han samla hop stenar på stranden, så tunga han någonsin kunde rå med, och rodde dem sedan ut till midten af sundet, där de plumsades ned, till stor förundran för abborrar och gäddor. Men hur det nu må varit, om sundet var för djupt eller ö-skaparens tålamod för grundt, alltnog verket afstannade redan innan stenhögen nått ens till vattenytan. — I min barndom ännu var grundet icke öfver vattnet, man såg det blott skymta fram under ytan, då solskenet låg däröfver. Men tack vare fjärdarnas ha-

stiga uppgrundning i denna nejd, eller med andra ord „Finlands höjning“, så har där nu slutligen stigit upp i dagen ett litet, litet stengrund, *Runebergs ö*, den gryende verkligheten af en flyktig ungdomsdröm.

Från Runebergs stuga har tecknaren af dessa rader bevarat några ungdomsminnen, som kunna tjäna till ram kring ofvanstående bild.

En vacker sommardag vid början af 1870-talet landsteg jag, på färd ifrån Larsmo till Jakobstad, vid stranden nedanför den minnesrika stugan. Lätta blå rökmoln från skorstenen bakom alarna antydde genast att stugan var bebodd, och strax därpå hälsades den unge studenten på stugans trappa af den goda, gladlynta „Moster Emma“, doktorinnan Wegelius, född Runeberg. Stadsborna hade erbjudit henne stugan till sommarbostad. Hon bodde där med sin fosterdotter Rora och hade för tillfället hos sig sin trogna väninna assessorskan Fontell på besök.

„Sade jag icke det“, skämtade den gamla lifliga fru F., „sade jag icke nyss till Emma: det stundar främmande och herrfrämmande till på köpet, ty min öfverläpp kittlar!“ Strax var samspråket i gång, och kaffebrickan ej heller långt borta. Men underliga känslor genomströmmade min unga studentsjäl, då jag första gången fann mig vara gäst i Runebergs forna stuga. Mycket var där inne ej att se i de tvenne rummen, salen med sin österbottniska väggfasta „högsäng“ till vänster om dörren och med sin öppna spis till höger, och kammaren där innanför, likaledes med en väggfast sängplats. Några enkla bohagsting för dess dåvarande invånares bekvämlighet, men inga rara antikviteter att beundra. Den goda värdinnans hjärtevinnande vänlighet ersatte allt. På mig utöfvade hon alltid en särskild dragningskraft; man fann sig städse lika välkommen hos den gamla och hade alltid något i behåll då man gick.

En annan gång fann jag ungdom församlad hos henne kring stugan. Man roade sig med lekar och sång i den vackra sommarkvällen. Ännu ljuda för mitt minne en flickas klara fageldrillar, som flögo långt ut öfver de spegellugna vattnen.

Sedan den sommaren, har mig veterligen ingen mera bott i Runebergs stuga.

* * *

En gång på tal om personliga hågkomster från Runebergs hembygd, ber jag att ännu få föra läsaren tillbaka till det Tengström-Björkmanska grundet, därifrån man fortfarande underhöll förbindelse med skalden Runeberg och hans familj. Vid besök hos familjerna å grundet sammanträffade jag sommar efter sommar på 1860- och 70-talet med skaldens tre vördnadsvärda systrar, Karolina, Emma och Matilda, hvilka gästade där. Karolina och Matilda, voro som bekant lärarinnor i Helsingfors, vid växelundervisningsskolan och folkskolorna, och de kommo en följd af år under sommarferierna till Jakobstad för att hälsa på sin därstädes bosatta syster, änkefru Wegelius.

Alltid syntes de lika fryntliga. Den magerlagda språksamma fröken Karolina sparade då ej på muntra anekdoter och vitser. Den prydligare systern Matilda var mera tillbakadragen, men hon anslog oss genom sitt ärevördiga stilla väsen. Den tredje systern, doktorinnan Emma Wegelius, gjorde på oss alltid det intrycket, att hon var den ädlaste och bästa af de tre, främst genom sin varma religiositet, sin rika andliga lifserfarenhet. Intelligent, gladlynt och skämtsam äfven hon, imponerade hon på hvar och en, som kom i beröring med henne, genom en viss naturlig öfverlägsenhet och liknade däri sin broder Ludvig. Om gamla tider förtäljde hon utan sentimentalitet, med nykter känsla och mest med lekande humor. — Hvad de tre systrarna berättat om sin käre broder Ludvigs delaktighet i det gemensamma barndomshemmets fröjder och sorger, det torde nog skaldens biograf Strömborg hafva tagit vara på.

Varmt tillgifven samma kära föremål var, som man kan tänka sig, äfven fru *Wilhelmina Tengström*, assessorns älskvärda maka, född *Tingelund*, en ovanligt klartänkt, liflig och rättfram personlighet. Att hon stod i brefväxling [1]) med professorskan Runeberg, erfor jag af meddelanden da och då om familjen Runebergs och särskildt den sjuke skaldens befinnande. På sin ålderdom förlorade fru Tengström, efter ett slaganfall, sitt utmärkta minne. Vid min sista påhälsning hos henne sommaren 1899 — hon bodde då jämte sin fosterdotter på en villa å Alholmen — fann jag med vemod, huru hon glömt det förgangna och likt ett barn lefde för ögonblicket. Men då jag, intresserad att utforska, om icke helst något skulle stannat oförgätligt kvar i den gamlas minne, frågade, om hon mindes Runeberg, då lystes hennes blick så vackert under de mörka ögonfransarna: „Hur skulle jag ej minnas Runeberg!"

Hvarje gång, då jag tänker tillbaka på dessa trefliga sommarbesök hos vännerna på „Grundet", där man befann sig i kretsen af skalden Runebergs anförvanter, hägrar för mitt inre en syn, som ej lätt skall glömmas: hög och ljusblå himmel, sommarsol öfver glittrande vågor, en rödmålad villabyggning (den Björkmanska) med inbjudande hvit veranda, omgifven af hägg och alar, pa verandan sasom Björkmanska familjens gäster för dagen Runebergs åldriga systrar, högresta gestalter alla tre, nagon gång äfven skalden Z. Topelii gamla syster och den lilla lifliga assessorskan Tengström i gladaste samspråk med hvarandra och med oss unga, medan gamle assessorn i sin originella sommarkostym, med den stickade gråa ylle nattmössan på hufvudet och en kort pipsnugga i munnen vandrar omkring pa strandbacken och ser på utsikten eller begrundar väderlekens obegripliga växlingar. Da kommer gamla Sofia med kaffebrickan, den oumbärliga, och nickar så uppmuntrande åt oss alla — — — — —

[1]) Brefven finnas nog i behåll, men de röra endast privata familjeförhållanden.

Huru många trefliga sommarminnen dofta ej af kaffe, af förmiddagskaffe i det fria!

Nu äro de vördade gamla tanterna Runeberg alla borta. Matilda dog $^{12}/_{10}$ 1879, Emilia $^{21}/_{5}$ 1889, Karolina $^{18}/_{1}$ 1891. Deras svägerska assessorskan Tengström dog $^{23}/_{8}$ 1900. Äfven de båda villornas ägare hafva skattat åt förgängelsen. Tengström dog år 1885 den 27 januari och hans granne, rådman Björkman, samma år den 22 augusti.

Gräsgrundets sköna sommaridyller, dessa ljusa, hjärtevärmande minnen från ett förgånget sekel, hafva härmed såsom en enkel gärd af djupt känd tacksamhet räddats undan glömskans förgängelse.

* * *

Jag tillåter mig här intaga ett utdrag (med några tillägg) ifrån den nekrolog öfver aflidna doktorinnan Wegelius, som meddelades till Nykarlebytidningen Österbottniska Posten för den 23 maj 1889; läsaren bedes om tillgift för några upprepningar, som häraf blifva en följd.

Doktorinnan *Emilia Wegelius*, född Runeberg, syster till skalden, afled i förgår den 21 kl. 11 e. m. i Jakobstad, efter blott några dagars sjukdom (lunginflammation) uti en ålder af 78 år.

Det är en af de ädlaste personligheter, som nu gått ur tiden, en varmhjärtad kvinna, en ödmjuk och genomluttrad kristen, anspråkslös och afhållen som få. Fru Wegelius var född i Jakobstad $^{6}/_{1}$ 1811 såsom den fjärde i ordningen af de 6 Runebergska syskonen. Hennes barndoms- och ungdomstid förflöt, så vidt vi veta, i fädernestaden. Efter faderns död fick hon hjälpa mor och äldre syster att försörja familjen. Var någon tid sällskapsdam hos en äldre fru i staden. Höll småbarnsskola i hemstaden och senare, vid början af 1850-talet, i Nykarleby och torde varit en god och omtyckt lärarinna. — Runebergska syskonen måtte haft medfödda anlag för detta kall, som en broder och tre systrar valde. — Mamsell Runeberg försökte sig också en tid med sockerbageri, gjorde grafölskonfekt och bröllopskrokaner.

Vid den andliga väckelse, som kring 1840 gick genom denna del af Österbotten, då Fredr. Östring och N. G. Malm-

berg verkade i Nykarlebytrakten[1]), blef äfven Emma Runeberg gripen och emottog djupa intryck för lifvet. Men detta störde icke hennes förhållande till brodern Ludvig, utan var hon för honom till det sista hans käraste och mest värderade syster. Hon var väl också den djupast anlagda af alla hans syskon, och hvar och en måste ju känna sig tilltalad af en sådan nykter och allvarlig, men tillika varm och ljus pietism, som den hon representerade. — Det var annars ett eget sammanträffande, att såväl Runeberg, som Snellman och Topelius, hvar och en af de tre, hade en syster, som hyllade pietismen, nämligen i sådan ädel form. Därigenom föranleddes desse män kanske närmast att söka bilda sig en öfvertygelse om denna mäktiga rörelse.

Medan Emma Runeberg höll småbarnsskola i Nykarleby, blef hon uppmärksammad af den namnkunnige Malaksprosten[2]), filosofie, medicine och teologiedoktorn *Jakob Wegelius,* som var änkling, och knöt med honom hymens band den 7 december 1854. Bröllopet firades på Malaks prästgård. Makarna We-

[1]) Emma Runeberg var också närvarande vid det märkliga tillfälle, då Malmberg predikade ut sig i Nykarleby, nyårsdagen år 1843. Härom har min moder, som då äfven var med, berättat följande anekdot. Befarande att man ej skulle få ljusen tända i kyrkan, om den utanför väntande folkmassan fick intränga, höllo vederbörande kyrkdörrarna stängda, tills allt var i ordning. Och då menigheten ändtligen släpptes in, blef trängseln på gångarna så svår, att inga bänkdörrar kunde öppnas. I borgmästarbänken midt i kyrkan hade endast doktorinnan Topelius och en rådman hunnit få plats, men då mamsell Runeberg råkat stanna där framför och säkert kastade längtansfulla blickar in i bänken utan att kunna komma dit, så företogo sig några närstående personer att lyfta henne dit öfver, så stor hon var. — Under dessa egendomliga omständigheter fick Runebergs syster göra bekantskap med Topelii moder. — «Aldrig är kyrkan så full, att icke prästen får rum därinne», säger ordstäfvet, men denna gång var det knappt. Vid Malmbergs något kärfva tillsägelse: «Kära människor, hvad gör ni här, om ni inte släpper in prästen?» packade emellertid skaran på kyrkgången så mycket ihop sig, att han slapp fram.

[2]) Doktor Wegelius var född 1779. Hade tjänat såsom både läkare och präst vid finska hären 1808—09 och kom efter krigets slut från Umeå till fots tvärs öfver Kvarken. Kejsar Alexander I var sedermera under sin resa genom Finland 1819 hans gäst på Oravais prästgård och förärade till minne däraf åt doktorn en emaljerad gulddosa, som ännu bevaras i släkten. Doktor W. dog år 1861.

gelius' äktenskap blef barnlöst, men var i öfrigt å ömse sidor oblandadt lyckligt.

I Malaks lefver ännu både doktor Wegelius' och doktorinnan Emmas minne uti många tacksamma hjärtan för all den välgörenhet och hjälpsamhet de utöfvade mot fattiga och sjuka.

Något år efter mannens död 1861 flyttade änkefru Wegelius tillbaka till hemstaden Jakobstad och framlefde där i den stilla kretsen af anförvanter och vänner, älskad och vördad sina återstående lefnadsdagar. Synnerligen skiftesrik har hennes lefnad icke varit, men så mycket mera rik på andlig välsignelse, skördad under yttre och inre lifserfarenheter, bland hvilka förtjänar att nämnas den långvariga pröfningstid, hon för halftannat decennium sedan hade att genomgå. Ett svårare benbrott hotade nämligen då att för all återstående lifstid binda henne vid sängen — liksom brodern Ludvig blef bunden — men genom den ryktbare kirurgen Jakob Bäcks skickliga behandling läktes omsider benbrottet. — Hälsans dagar voro emellertid redan förbi för den gamla.

Doktorinnan Wegelius, som med afseende å naturbegåfning ingalunda lämnats lottlös, utan tvärtom visade prof på en öfverraskande mångsidighet, har veterligen ej uppträdt som författarinna eller eljes sökt någon ära i det offentliga lifvet. Men hvar och en, som hade lyckan att komma i beröring med henne, måste beundra hennes klara, sunda och opartiska omdöme i synnerhet i de frågor, för hvilka hon särskildt intresserade sig, — på samma gång man kände sig varmt tilltalad af hennes ännu på den höga ålderdomen trots krämporna ungdomsfriska, glädtiga och skämtsamma lynne. — Såväl för det ena, som för det andra var hon, såsom vi redan nämnde, af sin broder skalden värderad och afhållen, — liksom äfven hon å sin sida med systerlig kärlek, men utan fåfäng stolthet, gladde sig åt broderns rikt skördade författarelagrar. Man märkte nog, att det var hjärtat, som talade, då hon ibland med fuktig blick för oss unga berättade om den käre Ludvigs muntra äfventyr i gossåren. Äfven skall hennes sista besök i Borgå något år före broderns död hafva skänkt denne mycken hugnad.

Och nu har också denna längtande ande sökt åter sitt rätta fädernesland.

Doktorinnan Wegelius sörjdes vid sin död närmast af sin äldsta syster Ulrika Karolina, som då ännu lefde, bosatt i Helsingfors, och af en ung fosterdotter, som troget vårdat henne till det sista.

Sof i frid, du ädla kvinna,
Du, som hunnit lifvets hamn!

Lofvadt vare Kristi namn!
Varde, Herrens tjänarinna,
ljus din lott i himlens rike,
dödens skuggor undan vike!
Du fått somna in i tro,
Evig, evig är din ro!

* * *

Från Runebergs födelsebygd och hans anhöriga därstädes förflytta vi oss nu till hans hem i Borgå. Tidpunkten oviss. Det är en af skaldens och gymnasiilärarens hedersdagar — namnsdag[1]) eller födelsedag. Många gäster äro församlade, gymnasisterna på uppvaktning sjunga i salen. Kaffebrickan vandrar laget kring. Då det blir för hög temperatur där inne bland herrarna i Runebergs kammare, menar någon, att man borde kasta rockarna af. Professorn som artig värd gör genast början därmed, men då gästerna tveka att följa exemplet och så bryta mot etiketten, tager Runeberg ett stycke papper och tecknar därpå följande impromptu på samma versmått som den sång, hvilken gymnasisterna just exekverade i salen utanför:

„Fri skjortärmsrättighet vi prise ock.
Ett syndastraff för mänskan är dess rock.
Om Adam icke brutit bud och lag,
behöfde vi knappt skjorta än i dag.“

Verslappen stacks ut åt sångarena, och några ögonblick senare afsjöngs impromptut omedelbart såsom en splitterny strof till den sist sjungna visan. — Herrarna inne i Runebergs kammare tvekade icke längre att följa värdens föredöme att kasta af sig rocken.

Anekdoten förtäljde mig en gång Runebergs forne medlärare i gymnasiet, prof. F. J. Petersen, hvilken, enligt hvad jag vill minnas, själf skulle varit med vid tillfället.

* * *

[1]) Förmodligen Ludvigsdagen den 2 oktober.

Ifrån den gammal vordne högtvördade skaldeveteranens sista tider — dock ej de allra sista — har jag en af annan person, också f. d. Borgågymnasist, mig meddelad hågkomst, som kan förtjäna bevaras åt minnet, emedan den berör Runebergs förhållande till J. L. Almqvist. — Vi syftade redan en gång i det föregående därpå.

Z. Topelius berättar i kalendern Svea för år 1892, att han hösten 1851 hade besökt Runeberg i hans hem i Borgå och därvid oaktadt allt som passerat i Almqvistska saken, funnit Almqvists porträtt i orubbad ställning på väggen i Runebergs mellersta kammare. „Jag har vändt min Almqvist mot väggen“, sade Topelius. — „Vänd honom rät igen“, svarade Runeberg kort om godt. Topelius följde vinken och tillägger i sin berättelse liksom ursäktande: „Hvarför skulle vi döma vackra visor?“

Ingendera skalden hade likväl härmed frikänt den olycklige författaren från hans moraliska skuld, ehuru de fortfarande skänkte sin hyllning åt hans litterära storhet.

Något år mot slutet af 60-talet firades åter en märkedag i Runebergs hus. Gymnasium och alla andra skolor hade lof, och ung och gammal kom för att lyckönska dagens hjälte. — För den uppvaktande skolungdomen lär Runeberg vid dylika tillfällen skämtande brukat framhålla, huru innerligt det gladde honom, att han blifvit en sådan karl, att han kunde förskaffa landets skolbarn en dag i året ledighet.

Gymnasisterna mottog han hjärtligt som alltid och underhöll sig med dem sittande i sin rullstol i salen. Han visade dem rummens intressantaste konstföremål och annat och hade alltid något att berätta om hvarje sak. Presenterande för de unga taflorna på väggen, kom han bland annat till Jonas Ludvig Almqvists porträtt. Tankfull och med allvarlig uppsyn betraktande detta, yttrade han sig om den märklige mannen endast sa: *„en stor författare, men en dålig människa“*, såg på taflan ännu något ögonblick och rullade därpå sin stol vidare, tydligen afbrytande en oangenäm tankegång.

* * *

Till afslutning på dessa sporadiska skizzer om vår hädangångne store nationalskald ber jag få erinra om att han skulle blifvit jubelmagister och fått „fira guldbröllop med sånggudinnorna“, som Topelius uttrycker sig, vid promotionen 1877, om han upplefvat denna. I anledning däraf diskuterades (privatim) bland oss promovendi under våren nämnda år ett af någon framkastadt förslag att göra en insamling kring landet för *en lagerkrans af guld* åt den vördade skaldepatriarken, hvilken krans sedan af samtliga magistrar skulle föras till Borgå. Förmodligen var det meningen att äfven anlita promotor för själfva bekransningen, ehuru jag ej kan påminna mig, huruvida denna punkt ingick i förslaget. Denna vackra tanke skulle för visso omfattats med entusiasm af hvar och en, om den blott kunnat komma till utförande.

Många sammanträffande omständigheter voro ägnade att förskaffa denna magisterpromotion, den 65:te i ordningen sedan universitetets begynnelse, ett märkeligt rum i vår alma maters annaler. Det var den första, som firades i närvaro af landets i universitetsstaden församlade ständer; *Zacharias Topelius* förrättade promotors åliggande, akademisk lager 1:sta gången och på samma gång jubelkrans erhöll *Elias Lönnrot*, och bland hedersdoktorerna, var (utom F. J. Petersen och R. A. Renvall) *Fredrik Pacius*[1]). Så mycket mera saknades bland jubilarerna *Johan Ludvig Runeberg*, hvilken varit *en bland de sista Åbo-magistrarna*, promoverad 1827 jämte 54 andra. Uppräknande dessa fem och femtio Åbo-magistrar, af hvilka nio högt aktade veteraner nu skulle få emottaga jubelkransen, säger Topelius i sin till promotionen utgifna inbjudningsskrift, sid 20 följande:

„Det är ett anmärkningsvärdt stycke finsk kulturhistoria vi läsa i dessa namn. Nämnda promotion hade äran räkna bland sina unge promoti ett icke ringa antal

[1]) Hvilka gripande ögonblick, då Topelius bekransade Lönnrot och Pacius! Hela festpubliken stod upp som en man och åsåg med djup rörelse, man kan nästan säga andakt, den sköna akten.

män, hvilka sedermera intagit en framstående plats i statens, kyrkans och vetenskapens tjänst, samt bland dem två, hvilka vårt land i alla tider skall nämna bland sina snillrikaste söner. De tillhöra, äfven desse, numera endast minnet". — Han nämner den tidigt hädangangne *Johan Jakob Nervander*, som hade intagit hedersrummet vid promotionen 1827, och fortsätter därpå: „Ett hedersrum af annan art är nyss af eftervärlden tillerkändt *Johan Ludvig Runeberg*. Så länge hade denna starka ande i en fordom stark kroppslig hydda, en annan Prometheus, naglad vid klippan, kämpat mot stoftets vanmakt, att han för det nu lefvande släktet syntes oförstörbar af tiden och att den lager redan var nära att brytas, som nu skulle för andra gången ifrån parnassen beskugga hans höga panna, när äfven han — och med honom den nu instundande promotionens skönaste glans — den 6 (12) innevarande maj sjönk ned under jordens yta. Årets promovendi nedlade jubelkransen på hans graf.

Världen vet, hvad J. L. Runeberg varit för sången; fosterlandet vet hvad han varit för oss".

Men Runeberg själf saknade icke den honom tillärnade hyllningen, och hvem af oss skulle missunnat honom den trötte arbetarens ljufvaste lön, den att få gå till hvila!

Z. Schalin.

Från Adolf Ivar Arwidssons sista lefnadsår.

För icke lång tid sedan föll i undertecknads händer ett af Adolf Ivar Arwidsson skrifvet bref, som förvaras i lyceibiblioteket i Borgå. Detta bref väckte „tankar mångahanda“. Då jag ur samtidas minnen och ur datidens rätt sparsamma tidningslitteratur började spana efter mera ljus i saken, fann jag, att många rätt intressanta detaljer af den märklige mannens sista öden och slutliga bortgång voro mindre bekanta, hvarför en redogörelse af det som kunnat uppdagas icke torde sakna allmänt intresse.

Det ofvan antydda brefvet väcker genast uppmärksamheten därigenom, att det så tydligt åskådliggör, hvad som alltid låg på bottnen af Adolf Ivar Arwidssons varma själ: en hängifven, aldrig svikande kärlek till det land, som sett honom födas. Visserligen förstod man i början af 1820-talet icke här den af ädel kärlek till frihet och fosterland lågande publicistens i alla fall något oförsiktiga uttalanden, hvarför man icke blott snart indrog hans „Åbo Morgonblad“ utan äfven på ett brutalt sätt dref honom i landsflykt; och då han några år senare (1827) återvände på besök till det gamla hemlandet, förständigade man honom att genast åter draga sina färde [1]. Ännu så sent som 1845 voro vederbörandes misstankar mot Arwidsson icke fullt häfda. Detta kunna vi sluta af en notis i „Helsingfors Tidningar den 5 juni 1858“, som lyder: „Han gjorde också 1845 ett besök i Finland, dit

[1]) Jfr C. G. Estlander: Arwidsson såsom publicist i Åbo, i Sv. Litt. sällskapets Förhandlingar och Uppsatser, 8. 1894.

han *då med vederbörligt tillstånd* öfverrest för att ordna en arfsangelägenhet".

Men oaktadt alla dessa vedervärdigheter och en långvarig och trägen verksamhet i annat land bibehöll Arwidsson sin varma tillgifvenhet för Finland hela lifvet igenom. Bevis härpå äro främst hans mannaålders stora arbeten: icke blott de „Svenska fornsånger", som han samlade och utgaf och dit han äfven införde en mängd sånger från vårt land, utan främst hans omfattande urkundssamling „Handlingar till upplysning af Finlands häfder".

Ett bevis på samma förhållande är äfven det nu ifrågavarande brefvet, som Arwidsson skrifvit i sin sena ålderdom, men där ur hvarje rad framlyser glädjen öfver att dess författare kunnat gagna det för honom alltid lika kära fosterlandet. Anledningen till brefvets tillkomst var ock betecknande för hans känslor för den gamla hembygden. När Finland år 1856 hemsökts af en svår missväxt, hade Arwidsson skyndat sig att i Sverige föranstalta en insamling för de nödlidande i hans hemland, och han hade bedrifvit sin sak med stor ifver och med öfver all förmodan lyckligt resultat. När han fått närmare underrättelser om detta resultat ur ett bref från den gamle ungdomsvännen C. W. Ahrenberg [1]), så är glädjen häröfver anledningen till brefvets affattande. Och denna glädje förändrar helt och hållet det i början ännu märkbara vidtflygande i stilen, som eljes var „Sonen i Örna-

[1]) Lektor och sedermera rektor i Viborg. Huru denna vänskap emellan de två framstående männen uppkommit, är svårt att säga. När Ahrenberg år 1825 blef student i Åbo, var den 16 år äldre Arwidsson redan fördrifven därifrån. Likväl förmodar den förres son, arkitekten och författaren Jac. Ahrenberg, »att hans fader såsom Åbobarn redan tidigt i universitetsstaden umgåtts med Arwidsson», helst dennes hustru Johanna Carolina Armfelt var mycket bekant med C. W. Ahrenberg. »Mellan de bägge gamla herrarne växlades bref ganska flitigt», tillägger J. Ahrenberg, »ehuru det mesta af min faders korrespondans tyvärr efter hans död, under min frånvaro, förstördes af rent oförstånd». Ännu 1856 hade C. W. Ahrenberg med sin son varit rest öfver till Sverige, där den sistnämnde i följd af det trånga utrymmet på hotellet fått bo hos »farbror Arwidsson«.

skog" så egen. Ysterheten bryter äfven fram i det skämtsamma användandet af fem olika språk (om namnet „*Phoibos*" vore skrifvet med grekiska bokstäfver, så vore detta det sjätte språket); bland dessa märkes särskildt det finska språket, hvilket, att döma redan af de i brefvet anförda ordspråkslika citaten, Arwidsson synes hafva känt vida grundligare än de flesta af hans samtida.

Det här nedan meddelade brefvet hade afsändts utan kuvert, men noga ihopviket, så att på en del af fjärde sidan står adressen: „Historiarum lektorn C. W. Ahrenberg, Wiborg". Men alla andra delar af pappret likasom också marginalerna äro alldeles fullskrifna — hvarpå skämtet i brefvet syftar. Några ställen af brefvet hafva tärts af tidens tand, så att vi nödgats, så godt sig göra låtit, gissa oss till det sålunda oläsliga [gissningarna satta inom klammer]. Slutligen vilja vi tillägga, att brefvet varit förségladt med lack, på hvilket icke användts det historiska pitschaftet: „Gissa ho mig sändt hafver", som i tiden vållade den beryktade postchefen Ladau så många bekymmer, utan med ett signet, där A. I. A. stod med tydligt *intryckta* bokstäfver — af intresse äfven därför, att det intygar, att Arwidsson begagnade namnen Adolf Ivar, ehuru han var döpt till Adolf Johannes.

Brefvet lyder som följer:

„Stockholm d. 21 April 1857.

Heders Broder Ahrenberg!

Jag har ingenting att skrifva om, utan skrifver bara af glädje!

När man är ung, framstår man alltid såsom mer eller mindre hedning: man litar uteslutande på sin egen kraft, sin egen arm och den *allsmäktiga* händelsen. „Den Zufall giebt die Vorsehung, zum Zwecke muss ihn der Mensch gestalten", säger Schiller. När man blir äldre, börjar man finna några korn *gudomligt* i den där *händelsen.* Men hvart f—n tager allt detta vägen, tänker du? Jag tänker så med. *Kuka hänen tiesi!* „Mitt hufvud är som ett

kaleidoskop", sade Moje Lewenhaupt, en af de dummaste menniskor, som burit Kongl. Serafimerorden. Men ned tillbaka till saken — till den där ofvansagde *glädjen!*

Jo, vännen Deutsch [1]) besökte mig i går och meddelade ur ditt bref, om Svenska insamlingarna för Finnarne. Om det gladde mig!!! Och därför skrifver jag nu. Något sådant hade jag dock ej väntat, ehuru jag hoppades på en viss verkan. Men nu åter *händelsen*. Den grasserar, riktigt grasserar genom hela mitt lif och kommer jag till himla, så sker det väl äfven af en *händelse!*

Med denna sak var *händelsen* den, att jag *händelsevis* mötte i Storkyrkobrinken en Judisk handlande Carl O. Levertin, som har mycket affärer på Finland. Därifrån hade han nyss fått bref om hungersnöden, visade det och uppmanade mig att ställa mig i spetsen för en insamling. Jag svarade, att ingen Finne borde vara med för att saken måtte blifva så mycket mera [rent] svensk, och bad honom göra det. [Svar:] „Tar tit. ej saken om hand så [blir det] ingenting", — och vi skildes. Jag fann, att häraf var någonting att göra, för att försona sinnen, hvilka dumma, högfärdiga och ensidiga knutförfattare, så öster som vester om Bottniska viken, af uppblasthet och Rechthaberei lyckats splittra. Jag satte upp inbjudningen och tänkte i början blott på några bättre börsnamn till underskrift; men *l'appetit vient en mangeant;* det ena steget gaf det andra; jag lopp och rännde, *niinkuin kirppuinen koira;* och snart hade jag riksståndens fyra talmän m. fl. under min lista. Denna författades med afsigt litet i „phoibos", för att göra intryck på menige män, ty jag trodde aldrig på så mycken framgång, så stora sympathier. Här hafva ej funnits några s. k. agitationer, inga skrifverier och uppmaningar i tidningarna, intet hojtande och skramlande, blott några brefutdrag från Finland och listan,

[1]) »Emanuel Deutsch, kommissarie vid riksbanken, ogift och så godt som min andre fader», skrifver Jac. Ahrenberg, tilläggande: »han var fars studentkamrat (dog 80-årig på 1880-talet), hemma från Torneå, där fadern var läkare. Hans syster var gift i Stockholm med en rik gravör Bergman, där jag också var som barn i huset».

och det tände, *niinkuin kulovalkea vanhassa kaskessa*. Det brann från Haaparanta till Falsterbo, i stad och på landet, i koja och praktvåning. Listan har sålunda blifvit ett historiskt känslodokument och jag skall därföre sända den äfven till ert gymnasiibibliotek [1]).

När saken började, inskränkte jag mina *stora* förhoppningar till högst 10,000 Rdr Rgs; nu äro afsände ifrån och öfver Stockholm 60,000 Rdr Rgs samt från landsorten *direkte* troligen 5,000 Rdr. Brefven om grefve Berg och ställningen i Finland införda i Aftonbladet gjorde mycket ondt, ty det hette, att det ej gagnade de fattige att öfversända hjälp; ty generalguvernören och de *Ryska* embetsmännen stjäla undan det mesta. Misstroendet har varit oändligt, och sedan utspriddes att Ryssarne skulle vägra emottagandet. Sedan kom insamlingen för nödlidande inom eget land och hindrade. Min lycka var, att jag skyndade förut [och fick ver]ket genast i gång. Nu börjar det sacka af, ehuru det ännu [visserli]gen ej är slut.

Sedan du läst mig både fram och bak, i alla ändar och vinklar — det är brefvet, som nu talar — så finner du lätt, hvarför jag [skrifver] af glädje. Jag har lyckats [i en sak,] som jag ansåg vara af vigt; möjligen någon gång af [— — —]; *quod felix faustumque sit!*

Vän A. I. Arwidsson.

(Öfver ofvanskriften): *Regula:* Man skrifver sina bref så tydligt, att *en* förstår dem rätt; men ej andra, som kunde hafva lust till olofligt intittande!"

Vid genomläsandet af senare delen af det nu anförda brefvet, hade man ofta lust att alldeles jäfva de gamles erfarenhet: *tempora mutantur*, så många likheter framgå redan af dessa korta antydningar mellan tiden då och nu.

---

[1]) Denna afsikt synes icke blifvit satt i verket, ej ens vid det året därpå företagna besöket i Viborg; åtminstone har oaktadt gjorda efterforskningar intet hithörande dokument påfunnits i numera lyceets bibliotek i Viborg.

Återstår blott att hoppas, att båda skola hafva lika hastig öfvergång och — de gamles ordspråk åter visa sig vara sant.

* *
*

I det anförda brefvet nämnes ingenting om att Arwidsson redan da skulle hyst planer på att än en gång i sin ålders höst besöka sitt förra fädernesland. Den glada tillfredsställelsen att hafva kunnat gagna sitt fosterland synes vid brefvets nedskrifvande hafva så uteslutande bemäktigat sig Arwidssons själ, att han lika litet nämner om sin resa till hemlandet följande år — om någon sådan tanke redan då uppstått hos honom —, som att han haft en tanke på minnet af det besök, hvilket Ahrenbergarne, såsom vi sett, året förut aflagt i Stockholm.

Likväl är det ej underligt, att hos Arwidsson snart nog tankar uppstodo att än en gång, förrän han lämnade detta jordiska, besöka det kära hemlandet. Han ägde här nära anförvanter och vänner, hvilka han önskade träffa: men vi misstaga oss helt säkert icke, om vi anse, att hufvudmotivet till resan dock var det, att Arwidsson i likhet med de flesta finnar bar en oemotstandlig längtan till det land, som sett honom födas och där han lefvat sin barndoms och ungdoms lyckliga ar. I ett referat, infördt i Helsingfors tidningar, angående den fest, som sedermera i hufvudstaden föranstaltades för den dit anlände Arwidsson, heter det om dennes afsikter: „Hans besök denna gång gäller dels nära anförvanter, dels är det föranledt af den så naturliga önskan att vid snart 67 års ålder ännu en gång återse en kär födelsebygd. Väl återstå af forna vänner blott ganska få och mycket är väl förändradt sedan han for — förändradt till det bättre, som han själf mer än en gång med glad öfvertygelse nu anmärkt —, men den generation, som trädt i stället, har för ofta blifvit påmind om hr A. af hans egna verk för att ha kunnat glömma honom och hälsade honom därför med oförställd tillgifvenhet välkommen till den finska fosterjorden“. — Äfven Åbo tidningar (d. 5 juni 1858)

säga om afsikten med Arwidssons resa helt kort: „Resan gäller att taga afsked af Finland“.

Alltnog, den åldrige Arwidsson beslöt sig för att än en gång „gästa i Finland“ och göra en längre rundresa i dess „länge saknade nejder“ (F. A. T. d. 23 juni 1858), och i slutet af maj månad sistnämnda år sattes beslutet i verket. Nu funnos inga hinder för resan; troligen var icke ens något tillstånd mera af nöden. Uti tidningen Suometar (d. 9 juli 1858), där en varmt skrifven biografi öfver Arwidsson står att läsas, heter det, sedan förf. först påmint om att oaktadt de många vedervärdigheterna och den långvariga landsflykt, som Arwidsson fått uthärda, han dock aldrig upphört att varmt älska sitt fosterland, om hans ankomst hit följande: „Ett förbud var icke mera emot honom vid Auras strand; en tacksam kärlek hälsade honom där likasom äfven i Helsingfors och Viborg“.

Eget nog synes han dock under det korta uppehållet i Åbo icke där hafva väckt nagon uppmärksamhet, oaktadt han där nog bort hafva gamla bekanta och äfven släktingar, åtminstone till hans fru, som dock ej synes varit med på resan. Åbo Tidningar säga i nyss angifvet nummer härom: „Ivar Adolf (sic.!) Arwidsson passerade för någon tid sedan vår stad hastigt och oförmärkt pa färd till Laukkas, där den frejdade mannens vagga stått“. Det är, såsom vi se, icke noggranna uppgifter, som notisens författare lyckats uppspåra (Arwidsson var, såsom kändt, barnfödd i Padasjoki, om han ock uppväxt i Laukkas), och i det följande citeras Helsingforsbladen. Såsom vi längre fram skola få se, hade Arwidsson för afsikt att göra återresan till Sverige genom Åbo, där da väl ett längre uppehåll skulle gjorts — om ej målet för hans lefnadsfärd skulle nåtts därförinnan.

I alla fall emottogs Arwidsson, genast när han visade sig i hemlandet, med varmaste sympati. „Det var ett glädjetåg“, säges härom i den sedermera uti tidningen „Wiborg“ (d. 23 juni 1858) införda artikeln, som troligen åtminstone till hufvudsaklig del skrifvits af vännen Ahrenberg, “som den älskade gästen begynte utmed Finlands

södra kust. Öfverallt dit han kom hälsades han med ohycklad glädje, öfverallt var hans ankomst dagens viktigaste tilldragelse. Så hälsas sällan en man, då han omsider efter en tidrymd af 36 (rättare 35) år besöker sin fädernejord".

Ankomsten af denne „högt aktade gäst" (H:fors tidn. d. 29 maj) till Helsingfors skedde den 28 maj 1858. Härom och angående första mottagandet skrifves i samma tidning för den 5 juni: „Redan första aftonen af sin härvaro hälsades hr A. af studentkören med sång utanför hans bostad i junkarskolans lokal [1]) och tackade med rördt hjärta för denna uppmärksamhet. De följande dagarna täflade enskilda vänner om den kärkomne gästen, och hr A. var jämväl inviterad till hans ex. generalguvernören". Då vi betänka, att denna generalguvernör var grefve Berg, hvilken visserligen icke hyllade vare sig politiska flyktingar eller de fosterländska sträfvandena i landet, så skola vi finna, huru mycket tiderna förändrats!

Men äfven allmännare hedersbevisningar kommo snart Arwidsson till del. Hit är först att räknas hans bivistande af Finska Litteratursällskapets sammanträde den 2 juni, därvid „sällskapet hade fägnaden att se en af sina korresponderande medlemmar, kongl. bibliotekarien A. I. Arwidsson". Huruvida denna „fägnad" vid sammanträdet fick något offentligt uttryck, nämnes dock icke.

Mycket mera hedrande var det uttryck för den allmänna fägnaden öfver Arwidssons besök, som redan dagen förut föranstaltats i det minnesrika Kaisaniemi. I vår relation härom följa vi förnämligast den skildring af festen, som ingår i H:fors Tidningar af den 5 påföljande juni, hvarur vi redan meddelat ett par citat och hvilken synbarligen är författad af bladets varmhjärtade redaktör, skalden Z. Topelius. „I tisdags" (d. 1 juni), heter det där, „hade så många som utrymmet tillät eller omkring

---

[1]) Huruvida Arwidsson i hufvudstaden haft någon släkting, hos hvilken han bodde uti den något egendomliga lokalen, har det ej lyckats oss att uppdaga.

60 af den ärade gästens äldre och yngre vänner, däribland flere af kejs. senatens ledamöter, andre tjänstemän och ett stort antal akademici, den fägnaden att se hr A. i sin krets vid en för honom arrangerad middag på Kaisaniemi, som var dekoreradt med växter inne och med vårens grönska utanföre, samt med Porthans byst, som innehade ett hedersrum, omgifvet af en grön berså. A:ns skål föreslogs af professor Snellman“.

Dennes väl genomtänkta tal finnes intaget i nämnda tidningsnummer, men det blefve för långt att här fullt återgifva detsamma. Hufvudinnehållet däri var, att för fyra decennier tillbaka uppträdt en man, som talat för och till sitt fädernesland om *nationalitet och nationalanda;* den mannen, det finska nationalmedvetandets förste förkämpe, hade nödgats vika från detta fäderneslaud han så varmt älskade; dock hade han varit en man för sitt öde och äfven i främmande land arbetat för sina fäders lands materiela och andliga intressen; nu hoppades talaren att det förgångnas vemod förjagades, då A:n såg det, hvarför hans ungdom brunnit, endels förverkligadt, endels skimrande fram ur gladare förhoppningar på framtiden; glädjen häröfver och öfver att erkännandet af A:ns förtjänster numera kunde uttalas fritt och högt, bjöd talaren åt A:n till ledsagare och tröst, då hans fot snart åter skulle lämna den jord, där hans vagga stått.

Arwidssons gripande svar refereras därpå sålunda: hans landsmäns visade välvilja vore honom kär och dyrbar; han hade ej själfmant flyttat till en annan strand, men han ville icke därför anklaga någon ej heller behålla däraf något bittert minne kvar; han hade icke själf varit utan skuld; han hade handlat med en ynglings värma och icke nog afvägt tidens förhållanden. „Ingen af er, mina herrar“, fortfor talaren, „har försökt, hvad det vill säga att sakna ett älskadt fädernesland“, — talaren hade icke att beklaga sig öfver det land, som sedan upptagit honom bland sina söner; det hade gifvit honom allt hvad han kunde önska, men om det än kunnat gifva mera, saknaden af fosterjorden hade ej kunnat utplånas. Han hade

funnit tröst i en ställning, som tillåtit honom att äfven där borta verka efter förmåga för hemlandets intressen. Hvad han förmått, det var en ringa början. Det gladde honom mer än han kunde uttrycka, att de första fröna fallit i god jord, funnit kraftigare bearbetare och numera utvecklat sig till en fast grund för hoppet och framtiden. Tackande slutligen för skålen, förklarade A:n, att han städse skulle räkna denna dag, likasom hela sin härvaro, bland sina käraste minnen.

Efter talen hade tryckta verser utdelats och af dem fyra afsjungits. Af verserna, hvilkas i referatet onämnda författare synbarligen var Topelius, återgifva vi här endast två, hvilka mera direkt syfta på de af oss här berörda förhållandena.

„Bland mången, som ej oss förstod,
Förstod oss ensam han.
Själ af vår själ, blod af vårt blod,
För oss han stred med ynglings mod
Och lugnet af en man.

När hungern gästade vår strand,
När bok i hand ej fanns,
När städer gingo upp i brand,
Hvems var det hjärta, hvems den hand,
Som först oss sökte? Hans.“

Af yttranden i den tidens press kan man sluta, att dessa verser ansetts vara ett träffande uttryck af samtidens tankar; särskildt synes det i slutversen använda epitetet, „Aurason“, blifvit ett bevingadt ord, som den tiden ofta hördes vid hedersbevisningarna åt Arwidsson.

Efter de fyra versernas afsjungande skall „gardets vackra hornmusik“ hafva uppstämt Vårt Land, och publiken synes då redan haft för sed att instämma däri. Därpå skall en bland de närvarande[1]) uppläst en annan dikt, syn-

[1]) Hvem denne skald varit, hafva vi ej lyckats utforska.

barligen författad af honom själf. Vi kunna här återgifva endast de två sista så träffande verserna:

„Mycket blifvit annorlunda mot hans ungdoms gyllne tid,
Dagar mulnat, dagar ljusnat, bister är han, lifvets strid!
Långa vintrar samka drifvor öfver mänskosinnen, dock
Ingen frost har kylt hans hjärta, ingen snö har blekt hans lock.

Nu ett gladt välkommen hälsar öfverallt den kära gäst;
Känsla varm och ord ej många, så vårt land det höfves bäst;
Ty vår kärlek är ej talträngd, nej, han följer fädrens skick,
Ljuder högt i kraftigt handslag, strålar klart ur öppen blick!"

Ett par märkliga episoder, som inträffade under aftonens lopp, omförmälas ännu i samma nummer af H. T. Först heter det: „Senare på aftonen, då Arwidsson återvände[1]), växlades bland annat mellan honom och professor Lönnrot hjärtliga ord på finska, hvilket språk hr Arwidsson ännu talar ledigare än mången, som aldrig lämnat fäderneslandet".

En annan episod torde hafva gjort ett ännu oförgätligare intryck. Det var, såsom kändt, ett uttryck af de den tiden allt lifligare fosterländska sträfvandena, att man samlade medel till den tillärnade „Studentbyggnaden", sedermera Studenthuset. Den första „sångartolfvan" började just de nu ifrågavarande dagarna sitt segertåg kring landet, och öfverallt uppfördes sällskapsspektakel m. m., hvarigenom medel till det nämnda ändamålet hopsamlades. Uti hufvudstaden uppfördes af studenter och andra amatörer Webers romantiska fyraakts-opera Preciosa, som gick öfver scenen ända till fem gånger. Äfven den ungdom, som under F. Pacii ledning utförde detta i landets musiklif märkliga stordåd, kom i tillfälle att den ifrågavarande aftonen hembära Arwidsson sin hyllning. Härom berättas i det ofta nämnda numret af H. T. följande: „Den ungdom, som nyligen uppfört „Preciosa", var samma

[1]) Troligen från den hyllning, som nämnes i följande stycke.

kväll enskildt inviterad till den s. k. „sjösalongen“ på Kajsaniemi och trädde nu i ordnade led ned på gräsplanen för att betyga sin tillgifvenhet för den ärade gästen med afsjungande af „Vårt land“, „Mun muistuu“ och Suomis sång“ under Pacii ledning. Mötet var hjärtligt och likasom hela festen lifvadt af glada känslor“.

Länge kunde dock Arvidsson icke dröja i Helsingfors, om ock den tid han uppehållit sig där, ifall man får mäta den efter de honom bevisade hyllningarnas rad, var lång nog. En hyllning återstod ännu, och denna ägnades honom samma dag som afresan skedde, torsdagen den 3 juni. Därvid „tillställdes honom som bibliografisk souvenir det enda exemplar af samtliga tisdagens verser, som blifvit tryckt i regal folio med guldkant och öfrig typografisk utstyrsel“ (H. T. a. st.).

Afresan från Helsingfors företogs med ångbåten „Tschaika“, som då gjorde regelbundna dagliga turer mellan nämnda stad och Borgå. Arwidssons reseplan angifves i H. T. hafva varit att ifrån Borgå göra en färd upp till Kuopio samt sedan öfver „födelseorten“ Laukkas till Tavastehus och vidare öfver Åbo till Stockholm.

Uti „Borgå Tidning“ för den 5 juni 1858 omnämnes Arwidssons emottagande i staden på följande sätt: „Den kärkomna gästen, till hvars möte ett stort antal stadsbor samlats, blef med sång hälsad och till sitt logi ledsagad af gymnasiiungdomen. Kongl. bibliotekarien har i Borgå nära anhöriga[1]) och gamla ungdomsvänner“. Att till dessa sistnämnda hört dåvarande biskopen Carl Gustaf Ottelin, framgår äfven af det följande[2]).

[1]) Arwidssons syster, Sofia Gustava, hade varit gift med kapellanen i Jokkas, Gustaf Aschan (död 1832), och änkan lefde nu med sina barn i Borgå, där hon dog 1877. En bland hennes döttrar var gift med magister C. H. Forsius, som då var anställd annorstädes, men flyttade till Borgå 1859, där han slutligen blef lyceirektor. I hans barns hus bevaras ännu ett vackert porträtt af Arwidsson; där framträda särskildt hans kloka ögon och hans vackra, mörka hår, som ej ens i ålderdomen grånat.

[2]) Angående A:ns vistelse i Borgå, se Strömborg, Biogr. ant. om J. L. Runeberg, IV, 4 p. 250—251.

Kort blef vistelsen hos systern i Borgå. Uti Borgå Tidning för den 9 juni nämnes härom: „H. H. biskopen afreste i förgår på visitationsresor. I H. H:s sällskap lämnade äfven kongl. bibliotekarien Arwidsson vår ort för att besöka de östra och nordliga delarna af vårt land, för att sedan enligt H. T. genom Åbo återvända till Stockholm".

Uti de af oss här återgifna notiserna nämnes intet om Arwidssons afsikt att resa så långt österut som till Wiborg. Man kunde tänka sig, att nämnda biskopsvisitationsresa var riktad till trakterna omkring Wiborg och att detta skulle varit anledningen till att Arwidsson beslöt sig att resa till samma stad, som skulle blifva slutpunkten för hans färder i lifvet. Det troliga är dock, att han redan från början haft för afsikt att gästa Torkels minnesrika stad och där göra ett motbesök hos vännen C. W. Ahrenberg samt sedan genom Saima kanal fortsätta färden mot norr, ehuru „det gudomliga" i „händelsen" härom beslutit annorlunda.

Efter en hastig resa kom Arwidsson till Viborg och emottogs där af Ahrenberg och andra vänner på det varmaste. „Vi bodde då i gamla biskopshuset", meddelar sonen Jac. Ahrenberg om sina minnen från den tiden samt tillägger: „Gubbarna festade om starkt". Denna uppfattning af den då 11-åriga gossen bekräftas af en egendomlig notis i Suomen Julkisia Sanomia, hvars originella utgifvare (C. E. Aspelund) berättar i sin nekrolog öfver Arwidsson (för den 28 juni 1858), att denne blef i Viborg „lika högtidligt och vänskapligt emottagen som i Helsingfors — kanske t. o. m. vildare" *(rajummasti)*, tillägger han, anförande i en not, att Arwidsson i Helsingfors hälsades med sånger, enkom för tillfället ihopsatta, i Viborg åter med „Sampan-kalja", Frankrikes kända och goda jäsande eller mousserande „Renska".

Det var onsdagen den 9 juni, som i Viborg det gemensamma firandet af Arwidsson föranstaltades. Härom nämnes i tidningen „Viborg" för den 12 i samma månad i en notis, hvilken också synes utgått från Ahrenbergs

hand: „En festlig måltid för den älskade gästen kgl. bibliotekarien Arwidsson var sistliden onsdag arrangerad i societetshuset. Samlingen torde uppgått till omkr. 60 personer. Hr presidenten Otto af Schultén, en bekant till Arwidsson sedan Åbotiden, hälsade honom med några hjärtliga ord välkommen, hvarpå Arwidsson svarade med ett tal af ungefär samma tendens som det, hvilket af honom hållits i Helsingfors. Efter talens slut ljödo entusiastiska hurrarop".

Angående Arwidssons sätt att uppträda och hans ännu oförsvagade krafter nämnes i samma synbarligen i hast hopkomna tidningsnotis: „Oaktadt sin höga ålder imponerade dock hans raska hållning och manliga väsende samt förfelade icke att göra ett upplyftande intryck på de församlade".

Likvisst skall Arwidsson vid dessa fester klagat öfver att han redan då var förkyld. Men Jac. Ahrenberg, som meddelar detta, tillägger en för de båda gamla vännerna ganska betecknande händelse, som var ägnad att förvärra den åldrige Arwidssons tillstånd. „De gamle herrarne", skrifver min sagesman, „rotade en hel förmiddag i Viborgs stads arkiv för att taga rätt på den gamla stadgan om kvinnofrid i Karelen från konung Birgers tid[1]), och här ökades det onda hos Arwidsson". Det var således dennes gamla kärlek till fosterlandets forntida öden, som bidrog till att påskynda döden för den ännu kraftfulle mannen.

Oaktadt han tydligen icke var återställd, afreste Arvidsson dock följande dag, torsdagen den 10 juni, längs Saima kanal åt norr på färd till Nyslott och Kuopio. Vännen Ahrenberg var med och närmaste målet var att vid Rättijärvi sluss gästa hos en gemensam bekant, bokhandlaren, sedermera kommerserådet Carl Clouberg. Därifrån fortgick resan längs den vackraste delen af kanalen

---

[1]) **Birgers, Magnus Ladulås' sons, bref af den $^1/_{10}$ 1316 af innehåll, att kvinnorna i denna nyligen eröfrade landsända skulle åtnjuta samma skydd som de i Sverige.**

till Pälli sluss. Men „här beföllls Arwidsson af illa och återvände om lördagen till staden för att afva tillfrisknande“, såsom det i samma notis heter.

Men sjukdomen artade sig till en svår lung mation och i denna sjukdom „eller i följderna d („Viborg“ den 23 juni) afled Arwidsson den 21 2 e. m. Den åldrige mannen, som så länge nödgat sitt fädernesland, fick dock dö i hemlandet „på d naste, ljusaste tid, under midsommarens tid, på åre sta dag“ (Suom. Julk. San. den 28 juni).

Att det oväntade budskapet om Arwidsso skulle väcka smärtsamma känslor öfverallt i hem är naturligt och att så var fallet framgår äfve korta notiserna i flera af landets tidningar. V tecknas dock dessa känslor af ett poem i H. T. 26 juni samma år; stycket angifves såsom „insänd mycket i detsamma tyder på att det skulle hafv ur H. T:s ordinarie redaktörs Z. Topelius' penna; är, att någon sommarredaktör för tiden ombesörj dets redigering, men att den egentliga redaktör sin sommasbostad „insändt“ poemet. Vi anföra h tre sista strofer:

„Väl sin längtans mål han här ej hann,
Såg ej hemmet vid de vida sjöar,
Där så högt hans första kärlek brann
För dess sköna stränder, sund och öar;
Och där ut till ädla bragder drog
Hugfull *sonen ifrån örnaskog.*

Men han såg dock åter fädrens jord,
Och fick samma luft, som de, än andas;
Såg här i de ungas blick och ord
Än en framtid ock för Finland randas;
Såg i hoppet hvad han kämpat för
Uppfylldt re'n — och glad och tröstad d

Barn och maka! Alltför tidigt tog
Fosterjorden bort sin son från eder;
Men hon vittnar, att han lefvat nog
För sitt dyra Suomis väl och heder
Och hon bjuder eder nu den tröst,
Att han hvilar vid sin moders bröst.“

Arwidssons jordfästning skedde redan 4 dagar senare, den 25 juni kl. 5 på aftonen å Sorvali begrafningsplats. En notis i tidningen „Viborg“ för den 26 juni, sedermera reproducerad i flere andra af landets tidningar, omnämner, att akten, som förrättades af kapellanen Relander, bivistades af en „talrik församling“. Likväl synes man icke nu under sommarens stillhet gifvit denna akt någon större högtidlighet, möjligen emedan hos vännen Ahrenberg troligen redan då vaknat tanken på resandet af ett monument på grafven, vid hvars aftäckande under lämpligare årstid en större hyllning kunde föranstaltas. Det enda mera märkliga, som den nämnda notisen innehåller, är: „särdeles vacker och sinnrik var den blomsterhyllning, som någon, hvars namn är obekant, bragt åt den aflidnes minne. Nära ingången till kyrkogården voro nämligen i kolossal storlek, bildade af blommor och friska löf, bokstäfverna A. I. A., initialerna till Arwidssons namn, uppsatta“.

En god tid dröjde det dock, innan en vård ficks till stånd på Arwidssons graf, men den blef då också den aflidne fullt värdig. Det var naturligtvis äfven nu den outtröttlige vännen C. W. Ahrenberg, som var själen i företaget, likasom i de flesta allmänna företag i Viborg på den tiden. Medel till monumentet samlades inom staden på Ahrenbergs föranstaltande. Han uppsökte äfven ur en resehandbok bilden af „någon af de svenska minnesvårdarna på Klara kyrkogård“ och lät sin son, den blifvande arkitekten, kopiera densamma, som sedan „förenklades af en stenhuggare i Petersburg“, såsom Jac. Ahrenberg uppgifver sig dunkelt minnas. Minnesvårdens utseende och inskrifter skildras på följande sätt i en no-

tis uti H. T. af den 3 juli 1860[1]): „Grafstoden, af svart granit och finslipad, är enkel, men bland de smakfullaste man kan träffa på kyrkogårdar. Den står nära till ingången på en sockel af enahanda granit. På ena sidan läses:

„Adolf Ivar Arwidsson,
född den 7 augusti 1791, dog den 21 juni 1858.

Förd utaf kärlek till fädernes jord, som af kärlek han lämnat,
Slutes med kärlek han nu moderligt ömt i dess famn".

På andra sidan läses:

„Adolf Ivar Arwidsson,
syntynyt 7 p. elok. v. 1791, kuoli 21 p. kesäk. v. 1858.

Maan oman rakkaus vei hänen maasta ja toi hänen jälleen,
Nyt hänen ain' omanaan kätkevä on oma maa."

Så långt notisen i Viborgs tidning. Det förtjänar nämnas, att den vackra svenska grafskriften skall enligt samtidas vittnesbörd vara författad af lektorn i naturvetenskaperna vid Viborgs gymnasium Johan Hugo Emerik Nervander, och torde den hafva varit en del af ett längre skaldestycke, som upplästes vid aftäckningshögtidligheten; oaktadt anställda efterforskningar har det

[1]) Egendomligt är, att i «Viborgs Tidning», det då för tiden enda å orten utkommande offentliga organet på svenska språket, icke finnes en rad om monumentet eller dess aftäckande, — men väl förekommer i det nummer, som utkom närmast efter aftäckningen (det för den 16 maj 1860), en artikel med ofvanskrift: «Bidrag till franska danskonstens historia». Också en illustration till pressförhållandena den tiden, då grefve Berg hade ensam makt öfver Finlands hela tidningspress och hvilken tid illustreras äfven däraf, att den för dåvarande förhållanden förtjänstfullt redigerade tidningen «Viborg» snart nödgades upphöra och staden en tid nödgades sakna ett svenskspråkigt tidningsorgan. Först 5 veckor senare synes ofvanupptagna notis fått se dagen uti en af hufvudstadens tidningar.

icke lyckats oss att få reda på något vidare i saken. Det finska distichon, som är om möjligt ännu vackrare, skall vara uppsatt af skriftställaren P. Hannikainen; äfven det har förmodats hafva tillhört en längre dikt, som vid aftäckningshögtidligheten upplästes.

Angående tillgången för öfrigt vid invigningen af grafmonumentet få vi en föreställning ur den antydda notisen i H. T. af den 3 juli 1860, där högtidligheten skildras på följande sätt: „Den 14 sistlidne maj firades på kyrkogården Sorvali, belägen ett par verst väster om Viborgs stad, en anspråkslös och fridfull fest, ägnad at minnet af en bland landets värdigaste och ädlaste söner". Sedan Arwidssons lifsgärning och monumentets uppkomst i korthet antydts, fortsätter notisen: „Nämnda dag pa e. m. samlade sig ett antal personer af bägge könen på kyrkogården omkring grafstoden och sedan en koral med ackompagnemang af musikaliska kapellet blifvit af skolgossarna[1]) afsjungen, höll teologielektorn J. Kr. Lampén ett tal, där han i värdiga ordalag framlade vikten af stora och utmärkta mäns minne. Därefter sjöngos några koralverser och till slut några sånger lämpade för tillfället".

Då det är af intresse att erfara, hvad samtiden tänkte om Arwidssons lifsgärning och dess betydelse för de tva land han tillhört, vilja vi här till slut återgifva ett par utdrag ur den, såsom förut nämnts, troligen af den varmt kännande och vältalige C. W. Ahrenberg skrifna nekrologen, som ingår i tidningen „Viborg" för den 23 juni 1858:

„Han lefde för oss, för Finland, och han dog äfven för Finland, kvarlämnande åt dess söner ett manande minne, att den man, som så mycket verkat och gjort för oss, blott kunde dö hos oss, dö då han i kvällsstunden af sitt lif kom att se, hurudant det folk blifvit, hvars sak han i grannlandet så manligt uppburit". — — — „I Stock-

[1]) Förf. till dessa rader, som då var bland «skolgossarnas» antal, minnes tydligt, att psalmen var Elisabet Kreuzigers gamla psalm (n. v. svenska psalmboken n:o 199), hvars början då lydde:

Förlossningen är vunnen,
Guds son af evighet; etc.

holm, där han ägde vården om vetandets herbarium sig ombetrodd, stod han med ena handen stödd mot den „svenska folksången“ och höjande med den andra i sina „handlingar“ förlåten till Finlands häfder. Få torde därför de namn vara, som med så odelad kärlek omfattas af två skilda folk, hvilka hvardera förlorat lika mycket vid en verksam mans frånfälle. Men få torde också de män vara, hvilkas själ likasom Arwidssons inrymmer en så vidt omfattande kärlek och med så varmt intresse kan omhulda två nationers väl och sålunda bilda en af de ädlaste, bästa och starkaste föreningslänkarna mellan dessa folk“.

O. G.

G. M. Armfelt om Finlands ställning 1810.

På våren 1901 utbjöds på en autografauktion i Stockholm bl. a. ett bref af G. M. Armfelt till J. A. Sandels. Egare af brefvet blef en son till den store Sandels, f. d. generallöjtnanten m. m. grefve Gösta Sandels. Upplyst om att härvarande offentliga samlingar konkurrerat med honom om brefvets förvärfvande, ställde grefve Sandels med utmärkt tillmötesgående en afskrift af detsamma till universitetsbibliotekets i Helsingfors förfogande.

Brefvet har rätt stort intresse. Det är skrifvet under Armfelts första korta vistelse i S:t Petersburg på sommaren 1810, då Armfelt ännu var svensk undersåte, men umgicks med tanken att lämna Sverige och blifva finsk medborgare. Föranledts har brefvet af Sandels' plan att göra sammalunda. Ej tillfreds med att i maj 1810 genom van Suchtelen, då rysk ambassadör i Stockholm, hafva anhållit om att icke inom den i manifestet af 27 (15) mars 1810 utsatta tid — tre månader för honom, som vistades utrikes — behöfva för regeringskonseljen i Åbo anmäla sin åstundan att komma i åtnjutande af de förmåner detta manifest, med tillägget af 2 april (21 mars) 1810, tillerkände honom såsom officer vid förra finska armén [1]), tyckes Sandels hafva med Armfelt, då denne i juni samma år reste till S:t Petersburg, sändt ytterligare en supplik i samma syfte. Om denna framfördes till kejsar Alexander I af Armfelt själf eller genom Speranski är ovisst, men

[1]) Sandels' bref till Suchtelen är publiceradt af J. R. Danielson i *Historiallinen Arkisto*, IX, s. 227 f.

sannolikt skedde det vid den senares föredragning af finska ärenden. I hvarje fall har saken icke, såsom Armfelts biograf uppgifver [1]), berörts i dennes „Très humble apperçu sur la Finlande“, som efter af Rumjantsoff utverkadt tillstånd i juli 1810 förelades monarken [2]).

Armfelts bref lyder:

Petersbourg d. 7 Julij 1810 [3]).

S. H. T. Min Bästa Baron och General!

Jag skyndar mig att låta min General veta, 1:o att den prolongation på tid som Ni velat hafva är beviljad och ej ännu *limiterad* hvilket jag sökt undvika 2:o att den Pro Memorian som var mig anförtrodt är föredragen och af Käjsaren till alla delar aproberad — Det vill säga att Regerings Conseillen i Åbo får säga hvad den vill så blir saken här till sin forme precist determinerad.

För Finland, för dem jag anser nyttiga för det landet har jag tills igår afslutat alt — och tills dato aldrig ännu nämt ett ord om mig — jag kan äfven icke taga något determinerat parti innan jag på ett convenabelt sätt skilt mig vid Sverige el. det skilt sig vid mig, genom de oppträden utan exempel i Norden, som där förefallit ock som här inspirerat känslor, hvilka för en Svensk varit påkostande att se.

Om 8 à 10 dar res jag till Åminne och ämnar i slutet af Augusti infinna mig i Stockholm. Vi få då muntel. conferera. Finland är ej lyckel[igt], men felet ligger i en Regerings Conseil utan courage och énergie, ty hittills är Troil den enda karl som där är sin plats vuxen. Justitie Departementet är superbt, aldrig var Finlands lagskipning på en bättre fot.

---

[1]) Elof Tegnér, *Gustaf Mauritz Armfelt*, 2 uppl., III, s. 280.

[2]) Armfelts memorial jämte åtföljande bref har 1890 tryckts i Сборникъ историческихъ матеріаловъ, изд. подъ ред. Н. Дубровина, III, s. 273 ff.

[3]) Enligt anteckning af Sandels har brefvet af honom besvarats den 2 augusti 1810.

Utom Regerings Conseillens inapti[tud]e (?) är Ryska begreppen, sätt att föra affairer, Embetsmän m. m. icke passande efter de Styrelse grunder vi behollit och som Alexander *vill absolut* att intet ändring skall ske.

Efter hans död om allt står som nu i Europa tar oss Djäfvulen, ty Ryssarne äro jaloux på oss, och Constantin är oss gramm. — Men får Alexander lefva, kommer Colossala Magterna att roccambolera, då är min dröm jag visade min General, mindre dröm än man det kunde tro — ty Käjsaren sjelf har mer än en gång sagt att Finland sjelfständigt vore för Ryssland i händelse af krig med Frankrike, mindre embarassante än Finland besatt med Ryska Troppar. Så se alla kloka karlar här, få nu se om man i Finland kan få dem att begripa det någon sacrifice blir nödvändig för att få en National Milice. — Men detta som mycket annat få vi språka om då vi träffas — — —[1]) med alla dem som tro sig spela ett så högt spel att ingen kan slå dem på fingrarne. Jag beklagar Sverige, dess öde är incalculabelt och det så mycket mer, som oförstånd och raseri icke finna i snillets ock klokhetens värksamma kraft det som i förvillelsens stund skulle kunna gifvas Konunga Magten det som felas i executive rättigheter så till hastigheten af straff, som brottens förekommande. Presomtion, oerfarenhet, hög opinion om egen Capacité och factions andan föra illa det skepp som Revolutions stormar kastar emellan klippor och grunder.

Men jag glömmer att jag skrifver till den som har ögon sjelf, och rätt goda ögon. — Om min General vill skrifva mig till, så kan det ske med någon resande under Troils Couvert på Åbo — Emellertid innesluter jag mig i Er Vänskap och försäkrar om fullkoml[igheten] af mina [känslor] samt den sanna Högaktning med hvilken jag har den äran framhärda.

S. H. T. Min Bästa Baron och Generals
Ödmjuke Tjenare

G. M. Armfelt.

---

[1]) Några ord bortrifna med lacket.

Det bör kanske som kommentarie till brefvet tilläggas att de händelser i Sverige hvilka på Armfelt gjort ett så pinsamt intryck voro riksmarskalken Fersens mord på Stockholms gator den 20 juni 1810 och kronprinsen Carl Augusts plötliga död på Qvidinge hed den 28 maj samma år. Man har redan tidigare haft sig bekant att Armfelt fann sistnämnda tilldragelse „ej se naturlig ut“, och hvilken djup smärta och afsky dessa bägge enligt hans oberättigade misstankar af 1809 års revolutionsmän planlagda händelser framkallade hos den forne gustavianen är jämväl kändt [1]).

Att Armfelt var missnöjd med regeringskonseljen i Finland är icke heller någon nyhet [2]). Men det torde icke hafva omtalats att han redan 1810, före finska komiténs inrättande och innan han närmare lärt känna konseljens verksamhet, bedömde denna lika ofördelaktigt. Samma omdöme som i det nu publicerade brefvet läses för öfrigt, till formen förmildradt, i Armfelts anförda memorial till kejsar Alexander. Han säger där: „Le Conseil de Régence d'Abo a été le gage que S. M. l'Empereur a donné à la nation finoise de ses véritables sentiments pour elle. Le département de la justice a supérieurement rempli les hautes intentions; jamais la justice n'a été mieux administrée en Finlande qu'elle ne l'est aujourd'hui. Les autres départements ont des chefs zélés et d'une bonne volonté à toute épreuve; mais il faut, hélas! encore quelque expérience et habitude aux affaires. Il n'y a que le B—n de Troil, homme aussi capable qu'actif, qui joint à la routine des affaires d'importance les connaissances qu'il faut pour ne pas marcher en tâtonnant dans une route souvent épineuse [3])“. Egendomligt, men mycket karaktäristiskt för Armfelt är att, medan han 1810 ansåg K. von Troil för den ende duglige ledamoten i regeringskonseljens ekonomiedepartement, 1811 endast C. E. Man-

---

[1]) Tegnér, a. a., III, s. 223 ff.

[2]) Ibid., s. 316 ff.

[3]) Сборникъ историческихъ матеріаловъ, III, s. 289.

nerheim fann nåd inför hans ögon[1]) och 1812 ej blott Troil och Mannerheim, utan äfven R. W. de Geer och H. C. Reuterskjöld betraktades af honom och kejsaren såsom omistliga[2]).

Slutligen bör anmärkas att Armfelts „dröm“ om Finland utan tvifvel var densamma som han anförtrott bl. a. äfven vännen J. F. Aminoff och för hvars märkliga innehåll redogjorts i Elof Tegnérs utmärkta biografi öfver Armfelt[3]).

[1]) Tegnér, a. a., III, s. 317, not **).
[2]) Ibid., s. 293, not †).
[3]) Ibid., s. 269 ff.

Georg Schauman.

Landtdagsförberedelser omkr. 1820.

Bland finska statssekreteriatets numera från Finlands statsarkiv bortförda handlingar för 1809 finnes i akten n:o 5 en med R. H. Rehbinders handstil skrifven promemoria af följande innehåll:

Innan Riksdag utsättes att hållas i Wiborg, är det nödigt att Lh:n [Landshöfdingen] yttrar huruvida han kan med rum förse följande personer och embetsverk.

1:o. För H. M. Kejs. och Dess suite.

2:o. För General Gouverneuren och Dess cancellie.

3:o. Rikshus, där Riksdagen öppnas och slutas och som bör inrymma alla fyra ståndens medlemmar.

4:o. Serskildt samlings rum för hvarje af de 4 stånden, med deras Cancellier.

5:o. För Landtmarskalken och Talemännen af de 3 ofrälse stånden.

6:o. För Landtständernes medlemmar näml:n omkring 250 adelsmän, 10 prester, 25 Borgare och 30 Bönder.

7:o. För Senatens Ledamöter.

8:o. För Stats Secret:t med Dess Cancelli.

9:o. För åtminstone 3:ne värdshus utöfver det antal som nu finnes i staden.

En granskning af innehållet ger strax vid handen att detta papper icke, såsom dess nuvarande plats antyder, hänför sig till förberedelserna för landtdag 1809. Viborg hörde då till gamla Finland, och landtdagen för nya Fin-

land kunde icke gärna sammankallas dit; landshöfding fanns därstädes ej förr än 1812; och senaten begynte sin tillvaro under detta namn först 1816. Papperet härrör således med säkerhet icke från 1809, utan från tiden efter 1816.

Genom R. Castréns *Skildringar ur Finlands nyare historia* och G. Frosterus' uppsats *En vändpunkt uti Alexander I:s regering* är det bekant att Rehbinder af kejsar Alexander år 1819, kanske redan 1818, erhöll löfte om landtdags sammankallande, „så snart förhållandena det medgifva". Det förslag till revision af Finlands konstitution som till sina grunddrag uppgjordes af komitén för finska ärendena i S:t Petersburg 1819, och hvars fullständiga utarbetande samma år anförtroddes åt en särskild komité, skulle såsom proposition föreläggas ständerna till granskning. Frågans vidare utveckling ligger emellertid höljd i dunkel; det enda säkra är att såväl konstitutions- som landtdagsplanerna förföllo.

Det här publicerade aktstycket hör med all sannolikhet till denna tid, då landtdag väntades. Af detsamma framgår att Rehbinder stod nära sitt mål, eftersom orten för landtdagens hållande redan blifvit åtminstone af honom utsedd. Valet af Viborg bestämdes antagligen af stadens närhet till S:t Petersburg; man kunde väl icke räkna på att kejsaren, som kort förut, under sommaren 1819, företagit sin stora rundresa i Finland, skulle för att öppna och afsluta landtdagen begifva sig alltför långt från sitt residens. Måhända ville man därmed tillika för Finlands folk praktiskt ådagalägga Viborgs läns återförening samt dess innevånares likställighet äfven i politiskt hänseende med det öfriga Finlands innevånare.

Landshöfding i Viborg var vid denna tid Carl Walleen.

Georg Schauman.

Litet om Maria Magdalenas kapell i Viborg och stadens belägring 1495.

Uti den nyligen utkomna andra delen af „Finlands leprosorier“ meddelar doktor L. W. Fagerlund en ingaende redogörelse om det för spetelska afsedda hospital, som under äldre tider hade sin plats strax utanför Viborgs stad. Enligt en bulla, som påfven Sixtus IV år 1475 riktade till ärkebiskopen i Uppsala, hade den mäktige höfdingen på Viborgs slott Erik Axelsson (Tott) kort före sagda år grundlagt nämnda hospital äfvensom ett därtill hörande kapell och därefter anhållit, att påfven måtte åt dessa stiftelser skänka sin bekräftelse samt tillata att vid sagda kapell i och för gudstjänsten skulle anställas ej mindre än sex präster. Denna anhållan hade, enligt samma bulla, vunnit påfvens bifall, hvarför ärkebiskopen beordrades att meddela den äskade sanktionen, därest icke några för påfven obekanta hinder förefunnes.

Namnet på detta hospital med dess kapell finnes icke i bullan angifvet; men då inrättningen något längre fram, under senare delen af Gustaf Vasas regering, befinnes vara uppkallad efter Maria Magdalena, lider det väl ej något tvifvel, att såväl själfva hospitalet som kapellet redan under medeltiden bar detta namn.

Såvidt jag kan erinra mig, är ofvanstående korta meddelande om nämnda kapells tillkomst det enda man hitintills haft sig bekant om denna helgedom. Ett nyligen gjordt lyckligt fynd har emellertid skänkt oss en ytterligare uppgift om densamma.

Bland de Finland rörande urkunder, hvilka under det sedan flere år pågående forskningsarbetet uti det vatikanska arkivet i Rom senast upppdagats och af hvilka, genom danske stipendiaten kandidat R. Meyers benägna försorg, afskrifter blifvit vårt statsarkiv i dessa dagar tillställda, finnes nämligen en den 8 februari 1505 i och för föredragning inför påfven Julius II uppsatt not, hvaruti meranämnda kapell på ett intresseväckande sätt är omnämndt. Hufvudinnehållet af detta aktstycke, som lämnar ett utförligt referat af en utaf dåvarande höfvidsmannen på Viborgs slott Erik Turesson (Bjelke) till påfven ställd skrifvelse, är följande.

Med anledning däraf att ryssarne — „ortodoxæ fidei inimici“ — tidt och ofta med brandanstiftelser ödelagt S:t Maria Magdalenas utanför staden Viborg belägna kapell och äfven påfört detsamma diverse andra skador, hade Erik Turesson låtit flytta kapellet inom stadens murar. Men därefter hade staden fått utstå en långvarig belägring af nämnda fiender, och de uttröttade invånarne hade, blottade på all mänsklig hjälp, redan emotsett stadens fullständiga undergång, då de genom den helige Andreas' mellankomst, hvars åminnelsefest just då inföll, oväntadt funnit sig befriade. På himlafästet hade nämligen uppenbarat sig en komet i form af ett andreaskors, och ryssarne, af detta järtecken bragta nära nog från vettet (prope attoniti), hade skyndsamt upphäft belägringen och gripit till flykten.

Erik Turesson, som till följd af denna underbara räddning uppkallat förenämnda kapell äfven efter S:t Andreas, hade nu hos påfven anhållit om icke blott stadfästelse af kapellets gjorda förflyttning och att detsamma à sin nya plats i afseende à privilegier och andra fördelar måtte komma i åtnjutande af hvad det tidigare ägt, utan ock att dessa förmåner måtte något utvidgas; ty kapellet vore beläget på en ort, där man hade att utstå täta anfall af kristenhetens fiender, och det vore därför önskvärdt, att utsträckt syndaförlåtelse skulle utlofvas åt alla dem, som på vissa högtidsdagar besökte detta kapell.

Härigenom vunnes nämligen, att de kristna med mera brinnande ifver skulle gifva sig ut i strid mot nämnda fiender, hvarjämte man ock kunde vänta, att de med större fromhet och förnöjelse skulle sammankomma i sagda kapell och räcka en hjälpsam hand till dess underhåll.

På denna Erik Turessons anhållan resolverar påfven: fiat ut petitur! (må ske såsom det begäres), hvartill den föredragande kardinalen fogar några memorialanteckningar rörande svarsskrifvelsens uppsättning.

Sådant är nu innehållet af ifrågavarande not.

Huru länge detta åt Maria Magdalena och S:t Andreas helgade kapell fortbestod, därom finnes ej någon antydan. Antagligen föll det för reformationen. Det med kapellet ursprungligen förenade hospitalet för spetelska, som för sin del äfven framgent fick åtnöja sig med enbart den botfärdiga synderskans beskydd, förde däremot en tidtals rätt bekymmerfull tillvaro ända till stora ofredens dagar.

Det intressantaste af hela saken är emellertid, att vi här hafva för oss ett ytterligare urkundligt vittnesbörd om, att det var hufvudsakligen ofvannämnda himlajärtecken, som år 1495 räddade vår förborg i öster från undergång och vårt land från en öfverhängande fara. Huruvida nu detta järtecken var en verklig komet eller blott något annat ljusfenomen, är ovisst. Biskop Magnus Stjernkors säger i ett kort därefter till ärkebiskop Jakob Ulfsson riktadt bref endast, att det, enligt allas enstämmiga vittnesbörd, visade sig på himmelen ett andreaskors af utomordentlig glans (non sine ingenti splendore). Enligt benäget meddelande af professor A. Donner har man sig icke med visshet bekant någon komet vid detta år; men uti en af M. Pingré i Paris 1783 utgifven „Cométographie“ — ett arbete, hvartill prof. Donner vänligen hänvisat mig — anföres en uppgift, att man år 1495 (tiden ej närmare angifven) såg i rymden en eldflamma (une flamme de feu) öfver citadellet i Milano, och att detta fenomen varade flere dagar.

Reinh. Hausen.

Sällskapet Aurora.

Ett tillägg.

Efter det min uppsats om sällskapet Aurora i Svenska Litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och uppsatser (band 14) publicerats, har fil. mag. B. U. O. Therman fäst min uppmärksamhet på att å Statsarkivet härstädes finnas några handlingar rörande detsamma, hvilka hittills icke af någon forskare observerats. De ha af d. v. guvernören C. v. Kræmer 1873 förärats till Finska fornminnesföreningen och af denna öfverlämnats till Statsarkivet. Handlingarna utgöras af en af sällskapets ordförande uppsatt promemoria för högtidsdagen 1779, ordförandens då hållna tal samt tvenne tal, hvilka samma person höll d. 29 september samma år, då han afträdde från sitt ämbete. Hvem denna ordförande var uppgifves ingenstädes. Dock framgår det att han tillhört hofrätten och några inom samma omslag befintliga „Handlingar rörande St. Axelii finska timmermanshydda i Åbo“ synas ge vid handen att han var vicepresidenten J. Ignatius [1].

Något väsentligt nytt meddela dessa handlingar icke, men de förfullständiga något bilden af sällskapets sista tid. Viktigast är att af dem framgår det sällskapet icke — såsom jag i likhet med V. Lagus och andra antagit — alldeles upphörde redan 1778.

Ceremonielet för högtidsdagens firande 1779 öfverensstämmer fullkomligt med det som tillämpades 1773. Ora-

[1]) Se sällskapets matrikel n:o 172.

tionen hölls af Tidgren och behandlade „oförskämdahetens upptagande i dygdeläran“. Ignatius, som icke synes ha haft stor tillit till sin improvisationsförmåga, utan noggrant nedskref hvarje ord han skulle säga, ger — på förhand — om talet följande omdöme, som skulle offentligen förkunnas i en liten tacksägelse: „Med vanlig styrka, munterhet och behagelighet hafwen I uppfylt Sällskapets förtroende och ökt des fägnad deröfwer at uti Eder, Min Bror, äga en Wärdig Medlem, hwars flit, lärdom och kunskaper lofwa Wårt Samfund mycken förkofran“. Ignatius' eget tal är icke synnerligen anmärkningsvärdt: i traditionella ordalag prisar han Gustaf III och särskildt hans fredskärlek samt uppräknar omsorgsfullt alla hans reformer.

Vid mötet den 29 september upphöjdes Hellenius och Ekenbom i andra graden och hälsades af Ignatius med några vänliga ord. Därpå öfverlämnar han åt en annan af Aurorabröderna — hvilken nämnes ej — ordförandeskapet och haller därvid ett tal, i hvilket han ger en öfverblick af arets händelser. Om tidningarna nämner han: „Genom Sällskapets secreterares omsorg äro detta Sällskaps tidningar till nästl. års slut aftryckte och utgifne. Om de svårigheters afböijande, som vid fortsättningen däraf på Boktryckeriet här i Staden sig företedt, hafwa Bröderne öfwerlagt och ankommer på slutelig författning både at främja tilgång på nödige ämnen såsom ock at förnöija Allmänhetens åstundan med deras utgifwande, hwilcket i märkelig mån bidrager till bibehallande af detta Sällskaps ändamål jemte den heder Sällskapet för den framfarna tiden berömligen redan vunnit“. Vidare anföres att sällskapet fått som gåfva emottaga biskop Mennanders porträtt och att man förberedde sig att hålla ett sorgetal öfver Johan Kreander. Därpa öfvergar Ignatius till sin egen i stadgarna föreskrifna afskedsoration, hvilken behandlade „orsaken till de stora och grofva brotten“. Denna finner han dels i bristen på uppfostran, dels, „det som wärst är, i mörker och saknad af allt begrepp om Guda- och dygde-läran, som egenteligen förmår omskapa hjertat, styra förnuftet och tygla böjelserna“. Man

skönjer tidens optimistiska rationalism med dess flacka psykologi. Men därjämte framhålles dock mycket förnuftigt att praktiken är af stor vikt och att särskildt föräldrarnas exempel är betydelsefullt.

Synnerligen stor är Ignatius vältalighet icke. Man har en ständig förnimmelse af att han är vanare att röra sig med juridikens termer än med de retoriska grannlåter han far lof att använda; men detta gör också att han icke låter sin fantasi fylla talen med idel ordkram, utan håller sig till gifna fakta. Af en dikt, som Lidner skref vid hans död, får man ungefär samma intryck af hans person som af dessa tal. Väl låter denne Auras sånggudinna dölja sig „i flor med lyran i sin hand“, men hufvudsaken är dock att, som det heter i en prosainledning, „de värnlösa änkor utsträcka sina darrande armar emot hans bår“ och „de förföljda barnen kvida utan hopp“.

Att sällskapets lifaktighet icke mera var synnerligen stor skymtar nog igenom på ett och annat ställe. Visserligen slutar Ignatius högtidsdagen med följande ord: „Detta wittra Aurora Sälskaps tilwäxt och bestånd samt des wärda när- och frånvarande Ledamöters och Styresmäns i alla grader och Classer wälgång och glada lefnad önska wi jemwäl inbördes, så at under fortfarande nit och omsorg den lysande aktning och heder Sällskapet redan hos Allmänheten Sig förwärfwat genom utgifne witterhets- och lärdomsarbeten, icke allenast må än framgent bibehållas utan ock till de Finska Snillens widare upmuntran ökas och utwidgas“. Men att de finska snillena icke kunde prestera tillräcklig „tillgång på nödige ämnen“ förefaller ganska betänkligt. Om ock mötena fortgingo under året 1779, torde man därför kunna anse att Porthans utrikesresa i början af 1779 betecknar begynnelsen af sällskapets dödskamp.

Gunnar Castrén.

Dagboksanteckningar under en resa till Åbo 1785.

Af *C. F. Fredenheim.*

Meddelade af *K. G. Leinberg.*

Bland finnar, som under 18:de århundradet öfverflyttat till Sverige, intager *Carl Fredric Fredenheim* (f. 1748 † 1803) ett framstående rum. Genom sin härkomst och sin uppfostran danad för ideella sträfvanden och utrustad med ett icke ringa mått af intelligens, tillvann han sig på den civila ämbetsmannabana han beträdde på grund af studier, skicklighet, talanger och ett fint umgängessätt såväl höga förmäns som sin konungs förtroende och förblef i det längsta genom de förbindelser, han fortfarande underhöll med sitt förra hemland, och genom de tjänster, han i en upphöjd samhällsställning kunde erbjuda och välvilligt jämväl bevisade sina landsmän, i åtnjutande af desses högaktning, tillgifvenhet och tacksamhet.

Son af professorn i Åbo, sedermera biskopen därstädes och slutligen Sveriges ärkebiskop Carl Friedrich Mennander samt för fadrens förtjänster upphöjd i adligt stånd, har Fredenheim lämnat ett i vårt land sällspordt, ja måhända enastående bevis på en ovanligt tidig utveckling, enär han redan vid 6 års ålder blef såsom student inskrifven vid Åbo akademi och vid 13 års ålder enhälligt valdes till kurator för österbottniska afdelningen, vid 17 års ålder begynte sin tjänstgöring i Åbo hofrätt och ett år senare med vittnesbörd från detta ämbets-

verk inträdde i tjänstgöring vid kanslikollegium i Stockholm.

Härmed hade F. dock ej för alltid sagt farväl at Finland, utan besökte han äfven därefter sitt gamla hemland, icke blott så länge hans fader ännu var där bosatt, utan äfven efter dennes öfverflyttning till Upsala.

Öfver en af dessa resor, den F. företog om sommaren 1785 till Åbo, finnas i behåll hans dagboksanteckningar, förvarade i kungl. biblioteket i Stockholm. Ehuru till omfånget ringa och till innehållet nagorlunda obetydlig, torde ifrågavarande „journal“ dock kunna anses förtjänt att offentliggöras vid sidan af andra vårt land berörande skildringar från denna tid, hvars umgängeslif och ledande personligheter i Finlands dåvarande hufvudstad, vid dess hofrätt och universitet på ett lefvande sätt i den lilla dagboken presenteras för läsaren.

Till vinnande af litet närmare bekantskap med författaren må det dock medgifvas att låta dessa dagboksanteckningar föregås af några utdrag ur Fredenheims jämväl i kungl. biblioteket i Stockholm förvarade „Concept Biographi“, hvilken sträcker sig till den 16 augusti 1796 och förnämligast innehåller detaljer fran hans verksamhet och vunna befordringar på tjänstemannabanan.

1748 $^{7}/_{18}$ [1]) Martii kl. $^{1}/_{2}$ 9 f. m. födt i Åbo, mina föräldrars första och enda barn.

— den 8 i samma månad christnad.

Min Sal. far var då Professor, sedan Biskop i Åbo. Sist Ärkebiskop i Upsala.

Min Sal. Mor var fru Johanna Magdalena Hassel, dotter af Professoren, sedermera caracterisade Cansli Rådet Henric Hassel.

1749 den 5 April, 5 timmar innan döden, utgjöt min Sal. Mor döende sin välsignelse öfver mig.

— den 5 April kl. 5 e. m. lämnade hon det jordiska,

[1]) Såsom kändt infördes nya stilen i Sverige och Finland först 1753. Utg:s anm.

endast 18 $^{1}/_{2}$ år gammal och begrofs den 9:de. Var född 1730 den 21 October.

Min första barndom lekte på min Morfars Landt Egendom Bussila nära Åbo.

— den 27 April flyttades jag från Åbo till min Sal. Morfars gård Bussila.

1752 vid slutet af året föll jag utur en Vagn emellan hjulen, men hästarne vände åt sidan och jag blef liggande oskadd. Se min Mosters Biskopinnan Krogii berättelse om min mor och mig. — Händelsen skyndade på min återflyttning och

1753 den 13 Febr. började mina studier hemma uti min Sal. fars hus under numera Probstens och Kyrkoherdens Doctor Johan Westzynthii anförande, som då kom i huset.

1754 den 4 April flyttade vi i min fars nya gård.

1754 den 9 Junii inskrifven som student vid Åbo Academie.

— s. d. Professor Scarins vitnesbörd.

1755 October 9. Sju och ett halft år gammal började Exercitia stili Latini med först kårtare och sedan längre stumpar hvar dag.

1757 d. 10 Februarii blef min Sal. far Biskop.

1757 den 19 Augusti hade jag blifvit intagen i Österbottniska nationen i Åbo, som

1761 den 21 October enhälligt valde mig til des Curator.

1759 Junii 26 afreste Westzynthius.

— 27 dagen derpå kom min andra Informator, sedermera Professor Bilmark i huset. Den 3 Julii började exercitia Latina i imitation af Cornelius.

1759 ombygdes af min Sal. fader trädhuset mot åen uti des gård i Åbo, som sedan blef Biskopshus.

1760 November 24 dog min Sal. Mormor. En grafskrift på latin af mig.

1761 just i början af Julii månad anträddes en kårt resa till Stockholm och Upsala, hvarest jag såg Linnæus och antecknades i finska nationen. For från Stockholm den 20 Augusti tillbaka till Åbo.

1761. Den 1 October. Gifte min Sal. Morfar sig med des sednare fru.

1762 September eller i Julio for Bilmark till Stockholm och i Maji 1763 återkom, under hvilken tid Mag:r Gabriel Enckell var min informator.

1763 Maji 9. blef min andra Informator Philosophie Adjuncten Bilmark i Nåder utnämnd till Historiarum och Moralium Professor vid Åbo Academie, i hvilket embete han ännu sedan 3 år var min privata Præceptor.

1764 Junii 3. Nykyrka kyrkas kyrkoråds förbindelse att med de af min Sal. far lämnade 200 D:r K:mt vid magthålla den i Sacristian befintlige Mennäs Caupila Grafven, hvarest min farfars farfar ligger begrafven.

1765 Mars 6. Kungl. Maj:ts Nadiga bref till Landshöfdingen i Åbo om inköpet af min fars gård til Biskopshus för 28,323 D:r 9 öre K:mt.

1765 Octobr. 7. Juridiska facultetens i Åbo vitnesbörd.

1766 April 26. Kgl. Hofrättens vitnesbörd.

— Maj 1. Anträdde öfverresan till Stockholm.

1769 Julii 20. Anmältes i Rådet, at Konungen adlat min Sal. fars ätt.

1770 Augusti 16 och 19 under vistandet i Åbo tillika med sedermera Assessorn Iuslén och Professor Porthan Stiftare af Aurora Sälskapet, som mera gagnat finska historien och tändt vitterheten icke allenast i Finland utan ock i Stockholm, än man känner. Det var derifran som Stockholm fick Kellgren och Clewberg. Länge utgaf det Åbo Tidningarne.

1772 Martii 17. Af H. E. Herr RR. Gref Stockenström förordnad till Åbo Academies Canzlers Secreterare, men började ej tjenstgöringen förr än med Junii månad.

1772 Julii 19. Bekräftade Konungen det af des Herr fader mig förlänade Adelsskap och gaf mig vapnet.

— Dec. 5. Introducerades på Riddarhuset under N:o 1,980.

Riksheraldicus Landshöfdingen Tilas hade först ämnat mig namn af Mandercreutz, men fant sedan at en an-

nan famille så hetat. Vapnet var da ock af honom projecterat med et stort kors med ringen i midtelen och rosorne i de fyra fälten. Det nuvarande är af mig projecteradt och af honom intygadt.

1775 Aug. 31. Blef min Sal. far i Nåder utnämnd til Ärkebiskop.

1777 Maji 26. Invoterad uti finska nationelle församlingens KyrkoRåd, hvarest den 20 Maji 1778 första gången infant mig.

1778 Maji den 3 förlofvad med min k. hustru, med vilkor at i anseende til hennes ungdom vänta med bröllopet. Samtycket gaf hon mig den 28 April, [s. d.] då nya klädedrägten antogs.

1779 [1]) Decemb. 9. Blef jag vigd med min k. hustru [Kristina Elisabet Hebbe, dotter till en rik grosshandlare i Stockholm Simon Reinhold Hebbe].

1786 Maj 22 kl. 1/2 4 om morgonen afsomnade min Sal. far.

Från Kungl. Bibliotheket i Stockholm.
Ur C. F. Fredenheims Diarier.

Journal öfver resan til Åbo.[2])

Junius 1785.

6. Måndag. Efter 10 års frånvaro från finland och 20 sedan mit engagement i Stockholm förflutne år, beslöt jag än en gång en resa til min kära födelseort, under samma tid, som jag under konungens vistande i finland, kunde just derigenom vara närmare til des ordrer, och af den anledning, at konungen tillåtit den från Rom hitkomne franske paysagisten Desprès at göra en voyage pittoresque i detta land, och med hvilken jag således

[1]) Således oriktigt: 1769 i Hofbergs Biografiska lexikon.
[2]) Några oläsliga ställen ha måst ersättas med punkter.

derom aftalade. — Anteckning in margine: Om aftonen kl. 9 anlände Hans Maj:t til Malmö fran lägret vid Bonarp.

7. Sedan jag redan tisdagen förut i underd. bref om andra saker haft tilfälle härom i und. upvakta Hans Maj:t, skref Hans Exellence Gref Creutz i dag til konungen om denna min resa, som affairerne nu kunde medgifva m. m. Jag tog ock alla arrangements derefter, ibland annat tilskref Landtm. Molzer, huru brefven emellertid kunde mig tilhanda komma m. m. och lämnade mina nycklar til Hof Cansleren, som ock chargerade sig själf med hvad emellertid emot all förmodan kunde förefalla. Gjorde alt mit til at öfvertala min k. hustru at följa med, men ifrån et för min skull i början lämnadt *ja* afskräcktes hon af blotta åsyn af Åbo jakterne under en promenade vi gjorde til Skeppsbron, dagen derefter eller

8. Onsdagen, natten förut kl. 12 1/4 ankom konungen til Christianstad. Efter 2 timmar reste han till Carlscrona och ankom den 8 e. m. dit och efter några timmars därvaro fortsatte resan sjöledes til finland.

9. Torsdagen. Hade vi til middagen hos oss R. R:ne Deras Exc:r Höpken, Gyllenstierna, furst Hessenstein, fr. Sparre, Wachtmeister, Stats Secr. Benzelstierna, Biskop Benzelstierna, C. K. v. Engeström, Capitainen Baron Ehrensvärd, och min svärfar. De öfriga budne R. R. Bielke var bårtrest, R. R. Creutz var opasslig, Öfv. Kammarj. Gref Oxenstierna hindrad af sin Brors afresa i detsamma til Wasa, Hof Canslern, af sin frus opasslighet, Amiral Nordenankar af en annan Diner, Gen. Dir. Acrel af sjuke, Kam.j. Jernfelt af vakt hos Kronprinsen etc. af hvilka flere samma e. m. gjorde oss besök, och ibland dem Desprès, för hvilken jag anstaltat om et fartyg, med hvilket han om qvällen samma dag afreste, för att rakas i Åbo. —

10. fredagen om qvällen kl. 11 afreste jag på et annat fartyg, där jag fant för mig Baronerne Stromberg och v. Knorring samt adjutanten Asproth och flere beskedelige finska Borgare, af hvilka Skepparen Mechlin icke bör förglömmas. Et fartyg, som jag först ämnade taga,

men för någon skepparens otidighet lämnade, sågo vi äfven lägga ut men med den olyckan at emot et annat fartygs bogspröte rifva af sina främste täg. Det blef sedermera aldeles efter oss, likasom Desprès' skeppare altid blef för oss. Vinden var lugn och om natten vacklande, men icke destomindre passerade vi

11. Lördagen kl. 6. om morgonen Waxholmen, där vi sågo för ankar Engelska och långväga svenska skepp, bland andra et från Philadelphia, med hvars skeppare jag talade och fick veta, at han hade något saker för mig. Vinden blef sydvest i syden — vi passerade Margretelund kl. $^1/_2$ 8, och kl. 12 Östana, en af min svärfars gårdar åt denna sidan, dit han hade utrest dagen förut, utan at nu kunna veta momenten, då vi hade kunnat hälsa på hvarandra. Jag skref i beredskap et bref till min hustru, men under spända segel kunde ej det aflämnas vid gården. Det lagade sig snart til motvind, men vände sig efter en half timma til vår större förman, under et starkt regn. Emellan 3 och 4 åska. Kl. 5 lugnt nog mot, men dock ankommo vi kl. 8. til furusund, där vi kastade ankare, jag ökte på mit bref til min hustru med mina sednare dagsöden och for i land, där en vaktmästare emottog det at om följande måndag framföra, och jag passerade någon stund med at låta inspectoren Forell visa mig Brännerieinrättningen, som nu hade et lager af 50000 kannor, hvaraf 6000 samma aftonen inlastades på et Luleå fartyg. Jag nögde mig at taga grädda och bröd, och til mina roddares beröm bör jag säga at de ej eller öfverlastade sig. Konungens hästar hade legat där från måndags til torsdags qvällen.

Marginalant.: Denna eftermiddag var i Stockholm et hiskeligt väder med hagel så stora som valnötter.

12. söndag kl. $^1/_2$ 4 om morgonen åter til segels, sedan lugnt dertil hallit oss straxt bredvid furusund, men vinden blef snart alt starkare ehuru åt sida eller sunnan, något åt väster, hvarmed vi $^1/_2$ 6 passerade sista goda hamn mot hafvet eller Grannhamn, 7 $^1/_4$ första båken och holmen Kärfvan eller egentl. början af hafvet 4 mil från

furusund, fran hvilken båk vi sedan med sydväst hunno 8 mil längre kl. 9 3/4 midt mellan båken. Under denna tid var det en vällust at ligga på en bädd på sjelfva däcket, låta villa hafvet vagga sig och instämma uti sjöfolkets Gudstjenst, med åtanka af alt som händt sedan jag sista gången var på samma haf, som nu för 16:de gången i min lefnad bar mig altid lika trygg under Guds nådiga omvårdnad. Sedan jag så den sednare delen af hafvet sittande på däcket jouerat af denna majestätiska syn, passerade vi hamnen Rödan eller den första af Åland, och straxt efter kl. 1/2 12 åter efter 4 mils påökning Lesunds eller sista baken, med hvilken sjelfva hafvet anses alt, hvilket dock hvarken i dess början eller slut är utan at åt bägge sidor hafva rätt stora förmak. Kl. 12 blef aldeles förlig vind, just då den som mäst behöfdes och flere krokar förestodo, och vi åto middag med färsk fisk etc. på däck under fulla segel, hvarunder vi med frisk blåst passerade flisö 2 mil längre bårt kl. 12,20 min. och hade uti Degerbys trånga passage en entrevue med en bondeskuta, som så när fått med sin och en fisksumps öfverseglande af oss umgälla sin näsvishet at vilja sticka sig öfver oss, som derigenom med yttersta svårighet kunde undvika en farlig lägre fart och tilika at med den rätta mera til höger klämma bonden mot berget. Kl. 3 e. m. hade vi passerat 10 fierdedelar längre fram, och voro då framför Sottungarne, hvilka i denna led sluta Åland och den enda soknen föglö, som vid den genomseglas: började vi då stora Vatuskiftet, på hvilket jag rakade och lät kamma mig. Kl. 5 1/4 voro vi redan med 4 mil åter til rygga i puncten emellan stora och lilla vatuskiftet; men på det sednare steg icke långt efter up et tjockt sjömörker, som icke en gång skingrades af den starka blåsten, och under detsamma var det endast Guds nådiga omvårdnad och skeppsfolkets fermeté, som under yttersta fara, den jag noga til hela sin beskaffenhet på däcket följde, och på den vådeligaste och mäst orena led af hela finska vägen, vi hade at tilskrifva at vi kl. 3/4 7 efter blott en dags användande på 26 1/2 mil tilsammans från Stockholm

. . . . . mil endast numera 8 från Åbo under ombyten nog tjenliga at afbilda det menskliga lifvets med och motgång under föga längre varelse kunde kasta ankare uti yttre delen af Berghamn, som slutar det nu farliga men annars endast 2 mil breda lilla skiftet, som dock med bägge sidor communicerar hafvet. Vinden var god men sjömörkret gick ej bårt och skygden behöfdes altmera mot den tiltagande stormen, hvarunder vi närmare mot aftonen på däcket gjorde vår aftonbön och tackade Gud med Davids 145 Psalm, läggandes oss sedan tryggt at sofva. Konungen var ock ute för samma oväder.

Marg. ant.: I dag et förskräckeligt blåsväder i Stockholm. Buden til Baron Preis på Ulfsunda til middagen.

13. Måndag kl. 1 om natten lyftes ankar åter med sakta fart och en klarare natt än slutet af den föregående dagen, för at fullborda de återstående 8 milen til Åbo. Kl. 5 $^1/_4$ voro 4 mil gjorde til inuti Vandringsund. Stilla väder aldeles förligt. Kl. $^1/_2$ 7 vid Apelholmen i Åplefjerden emellan Rimito och Nagu soknar 3 mil från Åbo blaste up kalt först, blef nu solsken, kl. 8 $^1/_4$ i Rimito krampen, 6 fierdedelar från Åbo. Dejeuné på Erstan. Kl. 10 i vändningen vid Wittakari och början af Runsala landet, 3 fierdedelar från Åbo, då man har första vuen af Åbo och utländska skeppen vid Beckholmen: aldeles förlig vind. Kl. 11. skedde ankomsten til trallen, på timmen 2 $^1/_2$ dygn efter afresan från Åbo [? = Stockholm]. Sjöfolket hurrade.

Vistandet i Åbo Junius 1785.

13. Måndag sedan jag ankommit til Åbo kl. 11. före middagen och efter en visite i tullen lät jag längs med ån ro mig up, och fick derunder känna fleres omändrade boningar vid agatan, stigande up uti min vän Prof. Bilmarks hus, dit jag ankom kl. precise 12. och blef af honom nödgad at där taga quarter. Jag fick höra, at Desprès hade ankommit kl. 1. om natten och satt nu som bäst at aftekna en generelle vue af staden på berget i den andra Biskopsåkren. Jag gjorde straxt min compliment hos

Landshöfdingen som ej var hemma men lät straxt bjuda mig till *middagen*, där jag råkade Baron och friherrinnan Nolken, en friherrinna Armfelt, född Grefvinna Kalling, en fröken Armfelt, Desprès etc. Eftermiddagen kl. 3 vände vinden sig mot, och continuerade starkt följande dagen och äfven flere dagar efteråt, med nog köld. Jag nyttjade denna eftermiddag, sedan Desprès afreste til Helsingfors, at besöka, mera än Biskopen sjelf, Biskopsgården med sin trägård och åkrar. Sedan gick jag, alt i sälskap med Prof. Bilmark, at taga ögnasikte af min Sal. Morfars gård och trägård vid Nylandstullen, som aldeles i sit fordna stånd innehades af Lands Secreteraren Wibelius. Sist gjordes min cour åt det hus, som min far ägde, då jag blef född, och där min Sal. Mor dog, hvilket nu innehafves af en gammal vän, Prof. Schalberg. Wi hade aldraförst sökt Assessoren Juslén, som ej var hemma, men då vi om quällen kommo hem, funno vi oss inviterade til honom til quällen, som vi således hos honom tillbragte med et sällskap af inemot 30 personer och bland annat än elegant souper. Denna natt kl. $^1/_2$ 12 ankom Hans Maj:t til Sveaborg, därifrån han följande dagen $^3/_4$ til 7. efter middagen afreste til Tavastehus. Gadden sökte mig, e. m. promenader.

Marg. ant.: Buden til middagen i Stockholm af R. R. Höpken.

14. Tisdag. Visiter om morgonen af Lagman Gripenberg, Prof. Lindqvist, Planman, Assessor Juslén, Prof. Hellenius, Lagman Lode, Doct. Ekenberg, Docens Holmberg m. fl. Prof. Schalberg. Bref skrefvos til min far och min k. hustru, hvilka efter middagen kl. 3. kommo för sent, men quarlämnades på påsten. Middag åts hos Prof. Bilmark med Prof. Schalberg. E. m. visite af Hofr. R. Johan Lilius, och kl. 5. gjordes visite hos Hofr. R. Fredensköld och Hallenborg. Til slut promenade med Prof. Bilmark och souper hos honom. Denna natt kl. 2. ank. Hans Maj:t til Parola.

15. Onsdag. Visiter af Tengström, Borgm. Ullner, Prof. Tidgren, Lagm. Lode, med flere, såsom unga Hassel.

Ingenieuren Stålström presenterade alla sina chartor öfver Åbo stad. Inne för ruskigt väder. Middag hos Doctor Gadolin med mycket folk. E. m. lång visite hos Porthan, hvars ordnade Cartesamling besags m. m. Tilbaka til quällen hos Doctoren och Domprosten Gadolin. Regnade hela dagen, isynnerhet e. m. Hallenborg sökte mig e. m.

16. Torsdag. Visiter af Prof. Kreander, som inviterade mig til söndagen til Maria Prästegård, Prof. Cavander, Not. Walerian, Kamrer Winter, Prof. Calonius, Lagman Lode, som inviterade til lördagen, Doctor Ekenberg, — — — Prof. Porthan presenterade mig en vacker stor Charta öfver hela Österbotn. Middag hos Prof. Bilmark. E. m. visite af Rector Magnificus Lefrén. Hofr. R. Fredensköld, som inviterade mig til Kankas om söndagen. Derunder skrefs bref til Armfelt, Molzer och Desprès ang. dennes resetour, och de afskickades jemte konungens bägge af mig medhafda Schack och Brädspel til Parola med en exprès. En hatt köptes. Visite hos Porthan, Presidenten och Vice Presidenten, sedan tilbaka til Porthan, hvarest lärda saker tracterades. Souperades sent hos Prof. Bilmark, och conversation långt in på natten.

17. Fredag. Den första rätt vackra dag efter ankomsten til Åbo, varmt och solsken, 26 graders värma om middagen i skuggan och 24 ännu kl. 8 om quällen. Visiter af Secret. Alanus, Assessor Bergman, Tullinspector Kallmeyer och Thomas Ragwaldson med Poëmer. Lindell med sina arbeten. Bergman betraktade vatumaschinen, hade mig ute för påsten sedan. Bref til min far och min hustru. Den ena fick svenska och den andra finska mässan sig tilsänd bägge tryckte i noter här i Åbo. Professor Gadd kom til mig, sedan på academien i Prof. Bilmarks lection. Bibliotheket, Cæsars hufvud, ... portrait. etc. Hos Porthan at se et gammalt träsnitt i Missale Aboënse. Middag hos Biskopen, där besett mina gamla rum. Probsten . . . . . lik Påfven. Visiter eftermiddagen hos . . . . . Major Gyldenstolpe, Lefrén, Gadd, Lindqvist, fru Clevberg, Assessor Bergman, Dir. Alving, Assessor Ekman, Mich. Lilius, Hellenius, Ullner, Calonius, Lagman Lode, Lagman

Stålhandske, som viste mig sin trägård och sina hästar. Doctor Ekenberg, Assessor Carlstedt, och Adjuncten Holmberg. En liten stund e. m. visite af Assessor Ekman. Sedan en promenade til Aningais tullen och öfver Puolala Bergsträckorna til Prof. Bilmark, hos hvilken souperades.

Marg. ant. Om quällen funderade Bergman med Vatumaschinen. Furst Hessenstein afreste e. m. från Stockholm til småland på 3 veckor.

18. Lördag. Visiter af Hofr. R. M. Lilius, Adj. Holmberg, Actuarien Biörkbom, unge Hassel, Anna Maja Paléen. I öfre Academien bivistat en Disputationsact af Maconi candidat, under Prof. Porthan, Monita quædam philosophica circa studium virtutis hominibus instillandum, och sedan i den nedra en af Candidaten Slottmann under Prof. Bilmark, stricturæ criticæ in chronicon incerti auctoris de Regibus finlandiæ, som går ut på at finland ej haft enskilde konungar. Sedan en stund åhört examen i Cath. Scholan, och slutel. promen[er]at i kyrkan. Middag hos Lagman Lode. E. m. gjort sällskap med bägge Presides til Disputations Calaset hos Edners af bägge Respondenterne och en som förut i onsdags disputerat vid namn Orræus. Visite emellertid af Assessor Haartman. Visiter hos Hofr. R. Joh. Lilius, Hofr. R. Hallenborg, som med sin fru voro bägge nog sjuka, Gadolin, Biskop Haartman. Nationsmöte hos Prof. Porthan med 15 andra österbotningar, som förehade en Disputationsact. Där fått min påst från Stockholm och bref från min hustru, Gen. Direkt. Acrel, Kgl. Secr. Palmgren, min svåger, Kgl. Secret. Nestius och 2. från Pres. Klinkovström. Vidare visiter hos Assessor Juslén och Påstinspectorn, sedan til Loden til quällen.

19. Söndag. Ingen visite om morgonen, men sedan söktes jag f. m. af Hofr. R. Ehrenmalm och e. m. af v. Presid. Ignatius och Prof. Gadd samt Borgmästare Ullner. Reste ut kl. $^1/_2$11 til Kankas och spisade där middag, besåg det nya huset, hvars ritning jag lånte, trägården och hästarna. Förut pa vägen besågs Reso Kyrka och Jungfru Maria på en åsna vid et crucifix. Reste från Kankas kl. 5 e .m., marknadsfolk, promenerande. Mötte Prof. Bilmark

i angeln vid tullen, kommande från Maria prästegård, dit jag reste, träffade fru Kalm och fru Lode, besåg trägården, planen til nya byggnaden, kyrkan, en bild hållande ett Biskopshufvud, Biskopens tilämnade graf, gamla klockaren Mobach. Promenade til Corois, satt en stund i den af min far bygde kammarn, besåg kazor rudera efter klostret, näset etc. Souperade med Lagman Lode och Prof. Kreander och hans fru på prästegården och kom tilbaka til staden kl. 11. fick höra, at det andra skeppet med Wachtmeister och Molzer ännu icke framkommit til Helsingfors. De ankommo icke långt derefter.

Marg. ant. Min svärmoder och min hustru voro på ..... Min svärfar reste til Tynnelsö.

20. Måndag. Visiter af Prof. Cavander, Gadd, Lagman Lode, Påstinspector Allén, Urdiala Mennanders son, Assessor v. Aken. Afhört en Disputation under Porthan. Visite hos Assessor Haartman. Uppe i Hofrätten. Middag hos vice Presidenten. Visite hos Hofr. R. Joh. Lilius och Porthan, där jag fant alla 3 mina bref till Parola ännu qvar på bordet. Visiter hos Probsten Miödh, Gripenberg, Wallerian, Kreander, uti Baers hus, d:o nya huset. Besett Academie trägården, öfver hvars ypperliga tilstånd Hellenius lofvade mig en resite. Bivistat en dans i scholan. Promenerat omkring bergen, midt emot Biskopshusen vid Raunistula til kl. 11. hulpit 3 bönder genom tullen. Lagman Stålhandske sökt mig. Marknadsberedelser. Aftonen hos Bilmark.

21. Tisdag. Visite af Probsten och Kyrkoherden Miödh, Ryttmästar Hassel, Major Gyldenstolpe, Borgm. Synnerberg, Landsecret. Wibelius, Doct. Ekenberg, Lagman Gripenberg, Landtmätaren Biörkbom. Bref til min far, min hustru, min svåger, Gen. Dir. Acrel och President Klinkovström. Åbo sommar Marknaden var i dag. Visite af Pargas Landbonden. Middag hos Prof. Bilmark med min Morbror Henric Hassel. Visiter hos fröken Cederström, Lagman Olivecreutz, von Mells, Secret. Alanus, besett en häst för min hustu, Hans Eccellence Gref Bonde, v. President Ignatius, Kamereraren Biörkbom, Prof. Por-

than. Til quällen hos Hofr. Rådet Hallenborg, där jag träffade fröken Cederström, fru Wright, född Arnell etc. Tracterat dem med et krus aëreradt vatten. Bref från Kgl. Secret. Nestius, Widgren, Prof. Bilmark, per retour.

Marg. ant. Min hustru var ännu i ovisshet, om jag var framme i Åbo, men fick i detsamma mina tvänne första bref från Åbo, just som hon skulle . . . till middagen.

22. Onsdag. Visiter af Henrik Hassel, Lagman Olivecreutz, Pastor Arenius, Adjuncten Mennander och hans son, Assessor Juslén, Consulen Brandel. Middag hos Assessor von Aken i stort compagnie. E. m. visite hos Gen. Armfelt. Baron Nolken sade mig at han skickat bud til mig at deltaga i hans resa på et kronofartyg, men tiden var nu för kort, ty han afreste genast; besett finska marmorarter hos Prof. Gadd på Laboratorium. Visiter hos Hofr. R. von Glan, sökt Desprès, fru Hedéen, kamrer Winters, Adjuncten Tengström; tilbaka til von Aken, hos hvilken vi dock icke åtlydde invite til quällen, som tilbraktes hos Prof. Bilmark. Hans Ecc:ce Gref Bonde lofvade mig at låna den af honom tagne vue af Kyro forss. Presid. Cederhjelm lofvade mig et af min far hållit tal på vers vid tillfälle af hans farfars vistande i finland. Derifrån visite hos Borgmästaren Synnerberg, där jag fant 3 mina fordna ritningar på väggen. Hans Eccellence Gref Bonde hade sökt mig efter middagen. Konungens fartyg upkom i ån.

23. Torsdag. Prof. Hellenius aflämnade berättelse om acad. trägården. Visiter af några. Examen med Reinius. Rectorsombytet bivistades, så väl som Gudstjensten i kyrkan. Middag hos Prof. Gadd. Til adjuncten Tengström och fick present af åtskilliga manuscripter i svenska historien, sedan hem indisponerad af indigestion. Calaset hos den nye Rector Prof. Planman. Visite hos Hofr. R. Ehrenmalm, som hade budit mig till middagen. D:o hos Hallenborgs, sökt Hofstallmästaren Munk, som tillika med Baron Armfelt träffades hos Landshöfdingen, nyligen ankomna med Desprès. Visite hos honom, som visade mig åtskilliga vuer af Sveaborg, Tavasthus, Biörneborg, siö Eccerciser,

comprementen [?] och landet emellan Tavastehus och Biörneborg. Med Desprès aftagit vuen från Baerska huset utåt Slottet med konungens tvänne skepp främst. Souperade med honom hos Edners, til des signalen af konungens ankomst slutade vår repos. Konungen ankom kl. 3/4 på 12. til tullen, complimenterad af Magistraten och Academie Staten samt prästerskapet, förfogade sig langsamt til bryggan vid landshöfdinge Residenset, pa hvilken kongl. Hofrätten och andra ståndspersoner voro församlade, embarquerade sig genast under 128 canonskotts lossande af 16 canoner, planterade på stora bron så at de just buro öfver konungens skepp. Konungen souperade ombord och lade ut kl. 1 1/4 under lika manga canonskotts lossande men med contraire vind, som ock nog räckte de följande dagarne. Min resa efterat. Desprès tog af vuen och canonaden med bron.

Marg. ant. Blef nog kalt, som varade nagra dagar.

24. Fredag, Midsommardag. Konungen som hallit vid Beckholmen afseglade derifrån kl. 1/2 7 under lika många canonskott från de där liggande skepp. Molzer gjorde mig visite kl. 3/4 5 och berättade om de mig tilhörande affairer, samt sin quarantaine på sjön fran måndagen til söndagen. Bref til furst Hessenstein, min far, min hustru och kongl. Secreteraren Palmgren. Visite af Ryttmästaren Hassel, Prof. Porthan och Kamrer Widenius. Reste ut til Bussila första halfva milen på 21 minuter (mycket i chaise) beledsagad af Hassel. Mötte kyrkofolket, förändringar i klädedrägten, luxe hos bönderne t. e. chaisar. Mössor antagna af Pigorne i stället för den förra vackra coïffuren. Ankom til Bussila kl. 1. Vägen är 7 1/2 fierdingar. Spisade middag där. Spatserade i trägården, som är nog förfallen, besett stallet där nu halles 10 hästar i stället för sex, hvaraf en hingst nu stod på stall, som enl. Kongl. författning skal blifva beskälare. Genomsett rummen och de i ungdomen frequenterade backarna. En ny rirad, mycket större än förr, tvänne nya hömagaziner, hvaraf det ena ännu var halft med hö och halm. Ladugården af gammalt, men nu halles där 40 klafbundna nöt

(i stället för 30 förut) utom kalfvar. Dracks Caffé! Vidare utsikter från qvarnbacken, där qvarnen nu är bårttagen, därifrån promenade öfver bäcken til den vackra ängen Wuortenpä, där passerades längs med den krökta bäcken. Rökte en pipa tobak vid midsommarsleden, på samma ställe, där sal. CantzliRådet fordom midsommardagarna spisade aftonvard med sina gäster. Sedan hem och så til torpet Luola. Exempel af bondebarnens lydnad mot föräldrar. Sedan afritade jag vuen från qvarnbacken åt kyrkan en half mil fram. Efter aftonvarden lade jag mig något opasslig. Gamla skapet med inscriptionen som Ryttmästaren ej förr observerat.

25. Lördag. Promenerade längs med landsvägen til Murhanporti och så til Witaya äng, sedan fram til Wälja hästhagen, som nu tillvunnits Bussila Gård och hvarifrån syntes Pilpula tvänne torpen med sin skog och äng, likaledes ny acquisition, tilsammans vist 80 tunneland af skog och ängsmark. Sedan promenade tilbaka til åkrarne vid hufvudgården, hvilka nu kördes med mullplogar, och i almänhet äro mycket väl skötta. Än en gång jouerat af utsikten omkring quarnbacken. Sedan på Payamäki berg midt för Gården från hvilket, sedan skogen nu är undanhuggen, man ser alla egenteliga gårdens ägor. Utsäde, ängsmark. Middag. Min barnvagn. Afreste kl. 4. Pikis Prästegård. Vikit in til Lemo ifrån kl. 6 til 8. tog af vuen inifrån. Trägården med alt annat. Öfver Lemo. Cuppis vatn med des ..... besågs. Ankom til staden kl. 9. Bref från min hustru. Gref Hård, K. S. Nestius och Palmgren, Vaktmästar Widgrén. Souperade hos Prof. Bilmark. Biskop och Assessor Haartman hade sökt mig och Hofr. R. Joh. Lilius.

26. Söndag. Opasslig hemma förr middagen. Middag hos Prof. Cavander. Afton hos Hallenborgs, sökt af von Aken.

27. Måndag. Visiter af Domprobsten Schalberg, Patron Pryss, Gyllenstolpe, Lindell, Mechlin, stälte i ordning mina papper och arrangements till återresan. Middag hos Juslén. E. m. visiter hos Loodens, Landshöfdingens, se-

dan hem, där långa visiter af vice Presidenten och Hofr. R. von Glan, förut sökt af Johan Lilius och Arenius. Vid utgången å nyo mött Lagman Gripenberg, med hvilken togs afsked. Visiter hos von Aken, Johan Lilius, Lindell. Souper hos Juslén.

28. Tisdag. Visiter af Lagman Lode, Lindell med rakknifvar, unge Fredensköldarne, Mamsell Palén, ingenieuren Stålström, unga Hassel. Bref till min hustru och Palmgren. Ullner valdes til Banco Revisor. Middag med Prof. Bilmark. Visiter hos Porthan, uti Bibliothequet, där besett Arkenholtziska samlingarne, Ryska historiska boken m. m. Vuen från Lauræi vind uti Biskopsgården. Promenade omkring bägge Biskopsåkrarne, vuer af staden från inre berget, dälden vid ån, grottan på nyssnämde berg. All ting mera blomstrande än förra gangen. Väderleken varm och solsken. Visite hos Biskopinnan, Gaddens, Arenius, Påstinspector Allén, Tengström, unge Hassel. Porthan gaf mig Chronicon Episcoporum och jag honom 4 bulle afskrifter. Bref från Piranesi af den 28. Maji. Eftermiddagen sökt af General Armfelt, Hofr. R:ne Krabbe och Joh. Lilius samt Assessor Juslén. Souperade hos prof. Bilmark.

29. Onsdag. Visite af Holmberg. Visite hos honom, sett hans vatnmaschine. Vidare hos Assessor Bergman, Aurora orden, Juslén, Presidenten, Ehrenmalm, fäktsalen, besett kyrkan än en gång, Rådstugan, Hofrätten. Middag hos Lagman Lode. E. m. rest til slottet, hvilket med bränneriet besags. Visite hos Baron Cederström, hem och visite af Prof. Schalberg. Vidare visiter hos Landshöfdingens, Hallenborgs, vice Presidenten och Biskopen, hos hvilken rökte en pipa uti gamla lusthuset, uttagit blad til åminnelse utur trägården, denna visite från $^1/_2$8 til $^1/_2$9. Souperat hos Prof. Bilmark och promenerat i des trägård. Stark ilig blåst, sökt af 4 Ehrenmalmar, Prof. Porthan, Arenius.

30. Torsdag. Vackert väder och frisk blåst men icke gynnande. Visite af Presidenten Baron Cederhjelm kl. 7$^1/_4$ om morgonen. Sedermera af Hofr. Secret. Schultz

och Assessor Juslén. som sedan gjorde mig sälskap under visiter hos Hofr. R. Johan Lilius, Domprobsten Gadolin, under en promenade till slut i Biskopsåkern, hvaraf den mera aflägsna delen, som nu var i ax och vid det vackra vädret ganska täck. Vi glammade en stund uti den vida dälden emot ån, som nu var full med blommor, togo utsikten från berget åt staden och åt landet å andra sidan, gingo tilbaka den stora vägen mellan ax och blommor uti det frodiga gräset och togo en åminnelse af axen och väplingen med oss. Vid den närmare åkern som vi passerade plöjde man. Under det vi ännu granskade allén och lusthuset vid sjelfva garden, blef Biskopen oss varse och efter ett kort samtal med honom tog jag slutel. afsked. af denna min ungdoms sejour och gick ännu med samma känslor gatan langs med trägården tilbaka och under de af min k. fader planterade träden. Vi gingo i granskapet til den gård, där jag är född, besågo den kammare där det skedde, gjorde anstalt at Domkyrkan fran des fönster skulle uti Camera optica afteknas, hälsade pa rummen, där jag vistades som barn och där min sal. moder lefde och dog, och slutade med promenade i den lilla trägarden och det ännu likaledes behållna lilla lusthuset, som alt nu äges af Professoren Schalberg, af hvilken togs afsked. Därifrån togs ännu vägen åt den nog aflägsna gård, som tilhört min sal. Morfar och där rum och tapeter ännu voro desamma. Wi besökte ytterligare min följeslagares fru och Tullinspectoren Calmeyer, och jag var nog lycklig at finna en kärkommen retourvara åt min k. hustru uti 9 lod Holländsk tråd N:o 90 af den största finhet, som köptes för 11 daler lodet. Sedan åto vi middag tilsammans hos Prof. Bilmark, som slutade sit förbindliga bemötande mot mig med at hafva låtit tillaga min resekost. En hederlig Siö Capitaine Fisk lät offerera mig sin båt til afresan til fartyget, som redan låg utom staden på redden, och uti densamma förfogade jag mig kl. $^1/_2$4 i sälskap med Bilmark, Juslén och Adjuncten Holmberg, som beledsagade mig til fartyget och en stund gjorde mig där sälskap under det vi afbidade mera gyn-

nande vind. Jag tog afsked af dem och efter någon stund uti det vackraste väder begaf mig til Beckholmen, där stadens utländska fartyg ligga och som omgifves med de vackraste utsikter. Här åts en måttlig men god aftonvard, och därifrån såg jag min skeppare bringa sig genom boxering uti bättre vind, under det fartyget med konungens hästar och et annat med resande officerare och deras hästar ännu lågo quar längre in i Canalen. Jag besåg sluteligen de i hamnen liggande spaniefarare och vuen åt staden och begaf mig ater om bord. Kl. $^1/_2$10 om aftonen under det behageligaste väder. Prof. Porthan var ibland dem som beledsagade mig til båten och om förmiddagen hade jag blifvit sökt af Academiens Rector Prof. Planman, Prof. Calonius, samme Porthan och en fattig fröken De la Val. Denna dags journal skrefs på Bockholmen. Omnämde sluteliga embarquement derifrån skedde vid berörde tid midt för Landshöfdingens boställe Runsala, under det fartyget redan var under segel med sakta fart, så at baten som knappast hant detsamma utan at det likväl behöfde dreya bi. Knapp sidvind. Kl. 11 voro vi midt på siön Erstan, och under sakta fart öfver densamma gick jag til sängs kl. $^1/_2$ 12. Jag hade nu endast en beskedlig svärdfäjare från Åbo til resekamrat och var nögd at föras af samma skeppar Mecklin, med hvilken jag reste til Åbo, och som nu lämnade alla de andra vida efter sig.

Julius.

1. Fredag kl. 5, när jag vaknade, voro vi 7 mil ifrån Åbo, men det lugna och sluteligen contraira vädret gjorde den 8:de ganska lång, ehuru resan annars var agrèable. Jag drack Caffé och vi höllo bön på Berghamns fiärden kl. $^1/_2$ 7. dejeunerade kl. $^1/_2$ 9. vinden blef emot kl. $^1/_2$ 10; men vi prässade oss med lofvar och boxering till Berghamn 8 mil från Åbo, där vi på samma ställe, som den 12. Junii, vid resan til Åbo, men i mycket behagligare omständigheter, ankrade kl. $^1/_2$ 12 då jag åt middag, och så väl nu som ofta annars undfägnade skeppsfolket med det som kunde tjena dem. Flere skepp längre ut och i

andra leder syntes, nödsakade at vända om, likasom de efterblefna Åbo fartygen, som aldeles icke syntes, gärna hade varit så långt fram som vi. Vi kunde således efter denna 6:te dels fulländande af vägen med nöje nyttja den vackra dagen at fara i land til en förmögen lots i Berghamn, hos hvilken jag uti et snyggt rum lät af mit Café servera mig, min skeppare och svärdfäjaren. Jag hörde därunder berättas af lotsen at Kongl. Maj:t passerat det nu förestående lilla vattuskiftet förledne lördags om aftonen och des eccercitie escadre i går vid kl. 10 f. m. Skotten af densamma hördes ock ännu från andra sidan vid Åland, 6 mil från Berghamn. Jag steg på det högsta berg i negden, där jag hade närmast i utsikten Corpo sokn och Houtskärs Capell, men åt andra sidor stora Östersjön och vår förestående seglation. Vid återkomsten från denna höga promenade, tracterade jag mig och mina tvänne gäster med kallskål af Moslervin, som icke syntes vara dem vidrigt. På sin sida ökte Lotsen divertissementerna med en kappsegling af honom och hans son med tvänne där nyss byggda slupar som nu första gången försöktes, och hvilka verkeligen med mycken färdighet vände sig fram och tillbaka uti den närmaste viken. Detta förmögna bondefolk skurade och tilredde för at om söndagen til gäst emottaga sin kyrkoherde, gamla kyrkoherden Carpelius, som jag bad dem mycket hälsa. De slutade plaisiren med at draga not i hafvet för mig. Min skeppare lärde sig af lotsen en helt ny och ofta ganska nyttig segelled i detta farvatn. Journalen kunde ock med bequämlighet continueras uti det redan städade förnämsta rummet.

Jag nyttjar ock detta lugn at litet närmare omnämna de trenne vuer af Åbo stad, til hvilkas aftagande af Desprès jag var en ordsak, lämnandes de öfriga finska vuer, som han under denna resa gjorde, til bequämare tilfälle. Han drögde endast en half dag och en aftonstund och half natt i Åbo, den förra vid sin ankomst och den sednare vid sin återresa på konungens mindre fartyg, då Hans Maj:t passerade Åbo, som alt här ofvantil är berättadt. På min anmodan genom bref til Prof. Bilmark,

anviste han honom förra gången flere vuer från åtskilliga högder, men H:r Desprès prefererade den från Biskopsåkren, hvilken ehuru vidsträckt dock hant då aftecknas. Ifrån öster til väster at räkna innefattar den af publique bygnader Anatomiesalen, Academie huset, Cathedralscholan, Hofrätten, Presidentshuset, Bron, Sockerbruket, och främst en långsida af Biskops-tomten med sina flere hus, gårdsplanen emellan dem och trägården med sit lusthus, öfver hvilket alt Domkyrkan majestäteligen höjer sig med sin ena långsida. I samma ordning visa sig bland andra private hus de som nu tilhöra Oeconomus templi Lauræus, vicepresident Ignatius, Prof. Cavander, Commissarien Gummerus, Hofr. Rådet Fredensköld, det större Baerska huset, af privata det största stenhus i staden, Lundgrenska huset, där fordom S. Anderskyrka stått, Assessor Walléns hus och en efter branden 1775 sa godt som nybygd lång vacker gata, som slutar vuen åt höger, likasom Ryssbacken åt venster, och denna vuen genomskäres lika med staden af Aura ån, men couperas til stor del af de flera berg, som omgifva staden, emellan hvilka dock en del af strömmens bredare del närmare utloppet uptäckes längre bart. Denna vue tagen utom staden, får en väl afpassad pendant uti en annan, som visar en del af des inre utsikt, och som H:r Desprès under sit sednare kårta vistande afritade, uti et fönster i det mindre Baerska huset fram om bron. Likasom den förra börjar med Biskopsgården, börjar denne med Landshöfdinge Residenset och sockerbruket, och går långs med strömmen ända til det uti historien så namnkunniga slottet, som med sina vackra environs hade förtjent närmare aftagas, om tiden medgifvit. Denna vue vinner en utmärkt tilfällig prydnad af Konungens tvänne skepp, som just då lågo nedanför Landshöfdinge Residenset, och kunde tilökas med konungens embarquement, om ej den från en annan sida ännu samma natt hade blifvit afttecknad, således utgörande den 3:dje Desprès vue af Åbo, i alla afseenden ganska tjenlig at åtfölja de andre tvänne. Den bevarar minnet af midnatten emot midsommarsdagen 1785, då konungen genom

en haye af Presidenterne i Des Åbo och Wasa Hofrätter och deras Ledamöter samt en mängd flere undersåtare gick om bord på sin jakt Amadis under elden af de näst ofvanföre på den höga bron planterade stycken, öfver hvilka åter Domkyrkan genom den optiska illusionen likasom upväxte utur eld och rök.

Efter återkomsten til fartyget hade jag knapt slutat det återstående af dessa vuer, förrän vi hissade ankar kl. $^1/_2$ 8 om aftonen, ehuru vinden var emot; men min skeppare nyttjade endast lotsens anvisning at genom den nya leden bringa sig uti bättre ställning at snarare kunna utlöpa och efter en tour omkring klipporna lade vi oss åter til ankars, icke mycket längre bårt, men på förmånligare ställe, som directe varit omöjeligt at vinna emot vädret. Jag roade mig sluteligen med at se flere båtar draga stor strömmingsnot och lade mig redan kl. $^1/_2$ 11, sofvandes godt til

2. Lördag. Kl. $^1/_2$ 6. då min skeppare nyligen hissat ankare och redan var under segel prässandes sig med lofvering fram, då jag i detsamma genom kajutfönstret fick se et af de andra Åbo fartygen, som om natten hunnit samma hamn med oss och äfven utlupit, nödsakas vända tilbaka för motvinden. Café serverades. Det lyckades oss at genom icke många lofvar likväl bringa oss til hälften af det orena mindre skiftet, då vinden kl. 7 $^1/_4$ blef så vida favorable, at vi sedan endast behöfde stäfva fram, hvilket exempel änteligen encouragerade den andra långt tilbaka hvilande skepparen och ännu en til, at äfven åter lämna hamnen och på en half mils afstånd följa oss. Konungens hästar och et annat fartyg med hästar lågo ännu quar endast 4 mil från Åbo. Vi voro nu kl. $^1/_2$ 8 f. m. 9 mil derifrån, under en fogelig och behagelig fart. Kl. 8 $^3/_4$ i Jungfru skär 10 mil från Åbo, och börjat stora vatnskiftet. Alt för vackert väder och solsken. Denna siö är 4 mil, men bade den och alla andra emellan svenska och finska skären i denna segelled räcka uti annan sträckning från Torneå til Curland, och man bör komma ihåg at hafvet stöter til på bägge sidor och gifver altid

en imposant utsikt. Dejeunerades, kl. 11 $^1/_4$, 4 $^1/_2$ fierd. från Sottungarne, som sluta detta skifte, blef så lugnt, at vi måste boxera, så at vårt försprång för de andra fartygen var af mycken vigt. Kl. 12 $^3/_4$ uti Sottungarne, och som uti krokarne, där vädret blef contrairt, måste åter boxeras. Berättades at konungen skrifvit sit namn på en ruta uti lotshusen därstädes, vid någon passage förut, och at han nu passerat förledne söndag f. m. Dinerades. Vid början af Delet kl. $^1/_2$ 3. Öfver Delet en knapp mil kl. $^1/_2$ 4. Åter behöfde boxeras. Städse härligt väder.

Under denna lugna seglation vil jag anteckna något Historiskt om den ort jag nu kanske för all tid lämnat. Åbo stad är ganska gammal och utan alt tvifvel äldre än Stockholm, ty redan 1198 lönte det mödan för Ryssarne, at plundra den. Åbo Biskopsstift är ock lika gammalt med Christendomen i finland, och den 4:de Biskopen i Upsala S. Henric, en Engelsman, blef den förste i Åbo vid år 1150. Det äldsta sätet för des Biskopar, och Domkyrka, innan den nuvarande, var uti S. Maria eller Rändämäki (se den 19 Junii), där Biskop Bero begrofs redan något efter 1248, och Biskop Ragvald 1266. Biskop Magnus flyttade Biskops sätet derifrån til Åbo Domkyrka år 1300, då denne blef färdig. I det stället bygdes Corois Jungfru kloster vid sistnämnde kyrka eller något derifrån af Bero Balk, som var Biskop från 1374 til 1412. Under hans tid blef ock Pikis en särskild sokn. Biskoparnes största landt Residence var Kustö slott, som bygdes af en annan biskop Ragvald 1317, afbrann emot 1489 med åtskilliga oskattbara finska handlingar, men var uti något försvars stånd ännu i början af 1500 talet, då besättningen måste af en ny Biskop köpas at öfverlämna detsamma. Det var icke ovant at Konungarnes Cantzlerer erhöllo denna förnäma Rådsbeställning. Före den nuvarande Ärkebiskopen är ingen befordrad dertill från detta stift, mera än en Johan, som dog 1268, men dock icke var sjelf finne. At förtiga de tvänne helgon S. Henric och S. Hemming på denna stol, och flere berömliga män, förtjenar Magnus Olofsson Tavast nämnas, född finne af gammal adelig ätt

och förut konung Erics Cantzler, vigd i Rom 1412. Utom ganska många andeliga stiftningar numera af föga värde, och flere barmhertighetsverk, som altid behålla detsamma, skaffade han en tredjedels lindring uti kronoutlagorna i hela stiftet, hämmade ett upror, och procurerade finland at få deltaga uti konungavalen, som dertils icke skedt. Kyrkan, som i hans tid afbrann 1429, blef innan hans död åter präktigare upbygd. Hans upförande var i högsta måtto dygdigt, värdigt och präktigt, och han åtföljdes til Riksdagar och annorstädes af Landets Adel och ståndspersoner som en furste. Han gick 3:ne Konungar med sina råd til handa, var Biskop 38 år och dog 1452, 95 år gammal. Man ansåg i den Catholska tiden honom näst de 2 förenämde den tidens helgon icke hafva sin like bland Åbo Biskopar. Bland de Evangeliske hafva stora män med mindre magt kanske uträttat nyttigare värf. Efterverlden far döma om företrädet emellan allesammans efter den mästa nytta som tillskyndats Stiftet, församlingen och Läroverken i landet och den mäst kärleksfulla åminnelse hos invånarne.

Biskop Tavast bygde Biskopshuset i staden å nyo af sten, men det afbrann 1546 nästan med hela staden och taket af Domkyrkan. Änteligen blef til Biskopsboning en tjenlig och vacker tomt anskaffad af nuvarande Ärkebiskop Mennander. Den utgör ett särskildt quarter vid Nordöstra ändan af staden, och, ehuru redan tilräckeligen af träd bebygd, kan den i sinom tid, då nuvarande husen förfallit, blifva mycket prydligare i anseende til sin vackra belägenhet, omgifven af strömmen, trägarden och Biskops åkren, som åtföljer strömmen til icke långt från de ännu Biskoparne tilhörige Korois hemmanen, och ännu icke långt från Domkyrkan, som ligger åt den sidan af staden.

Denna Cathedral utgör otifvelaktigt stadens förnämsta prydnad och äger både innan och utom en ädel, stor och okonstlad architecture. Det höga tornet är efter en brand i sednaste tider förbättradt och icke försämradt. Choret har en särskild Cupole i andra ändan af kyrkan, som gör en god efect. Altar-bygnaden, som hvilar på

fyra stora corinthiska colonner, innefattar vackra målningar och des sidor releveras af tvänne statuer. En balcon, som regerar omkring sjelfva Choret, är både beqväm och prydlig vid högtidliga tilfällen. Andra ändan af kyrkan prydes af det största orgelverk i Riket näst det i Upsala, men har i sednare tider blifvit förgyldt och måladt med mindre urval än den i denna del äfven väl menagerade altarbygnaden. Predikstolen äger dock deruti nästan företrädet, ty den är svart och rikt decorerad med godt bildhuggeri i god smak. Som den lika med det öfriga är i stor form, tynger des tak icke, utan tvärtom endast vinner den nödiga högden emot kyrkan genom en större än naturlig hvit statue af frälsaren i attitude af himmelsfärden midt uppå detta kupiga tak, som statuen i hvart ögnablick synes lämna.

Om de prydliga grafchoren i denna kyrka är en Disputation vid Academien utkommen, och blifva de hädanefter en åminnelse af den förvända sed at begrafva i kyrkorna, sedan församlingen nyligen varit den första i Riket, som sig sjelfmant derifrån begifvit.

Boxeringen behöfde ej räcka länge och under den skönaste sommar afton kommo vi kl. 7 förbi Degerby på ena sidan af Åland 17 $^1/_2$ mil från Åbo, som ses af milstolparne, uprättade för vinterpåstvägen och de enda man på denna väg kan få se. Af en bondeskuta fingo vi höra, at Galererne och de öfriga kronoeccercitie skeppen til et antal af 25 gått här förbi i dag morgon kl. 8. Souperades. Solen gick ned efter kl. 9. Vinden blef friskare. En Lovisa bo til ankars innan för båken berättade at konungen ankommit i måndags morgon til Stockholm. Vi voro efter en behagelig segling öfver flaka fiärd 2 mil kl. $^1/_2$ 10 vid finska båken och således åter under Guds beskydd i villa hafvet med det önskeligaste väder, som ock blef mera gynnande. Jag lade mig kl. $^1/_4$ 11 och vaknade

3. Söndag, kl. $^1/_2$ 4. då vi knapt ännu seglat hälften af hafvet eller rättare af distancen emellan finska och svenska båken, ty midt i natten hade det varit nästan

stillt. Nu kom någon mera kåra, och den som för nöje skull ville vara på hafvet kunde aldrig få et ypperligare tilfälle dertil. Vinden hade kastat sig lika mycket åt andra sidan, men til lika förmån och mäst aldeles förlig. Fartyget gick ändå så fort som en häst lagom far, följaktligen mera lidande, i samma mån som jemnare och utan ombyten. Man såg endast hafvet, himmelen och solen, som just sken in genom cajut fönstren, och värmen var värdig Julii månad. Ingen svall kändes, utan den sakta rörelsen tjente hel och hållen til Fartygets fortskaffande. Vi omgåfvos för och efter af segel och det var den präktigaste morgon til sjöss. Kl. 4 $^3/_4$ dracks Café. Rakade mig kl. $^1/_2$ 6. Vi voro midt för svenska båken kl. $^1/_2$ 7. således dubbelt kårtare tid på sednare, än förra hälften af egenteliga hafvet. Denna båk är 4 mil från furusund, och 7 mil från Östanå. Vädret var alt lika vackert och den bästa vind för at taga i alla seglen, neml. sudosten. Den hade småningom blifvit friskare och gaf nu den behageligaste fart. Efter någon hvila och under det jag klädde mig passerade vi kl. 10 $^1/_4$ furusund 4 mil från båken, men de helt vist dryga, i anseende til vår friska fart. Kl. 12 $^3/_4$ passerat Östanå 3 mil derifrån. Skickat bref til min k. hustru, hvilket föll i sjön och uptogs af en obekant båt, så at det ankommer på lyckan, om det framkommer til Östanå. Dinerade framför Östanå, drack Café framför Margretelund, råkade Excercitie flottan litet hitom Vaxholmen som ankom i dag morgon och passerade Vaxholmen kl. 3 $^1/_4$ 3 mil från Östanå. Vid flottan sydde capitalt. Sedan gjort de öfriga tre milen på mindre än 1 $^1/_2$ timma med full strykande vind och ankom kl. 4. 40 min. til Stockholms tull. Efter något vanligt dröjande där för at få taga mina saker genast bårt, lät jag sätta det förnämsta på en Roslagsbåt, med 2 segel, som förde mig på en half timme til staden, dit jag ankom kl. $^1/_2$ 7. Vid nya quarnen på Djurgården mötte jag til min stora fägnad Gen. Dir. Acrel uti en roddarbåt. För at väl variera mellan lågt och högt tog jag kosan directe från min roslagsbåt, som just lade nedanför slottet, genom

sjelfva Borggården och gick först uti mina Embetsrum, och derifrån hem. Där fant jag Gud ske lof alt uti önskeligt tilstånd och bref för mig från v. Presid:n Balthasar, Gen. Agenten Piranesi 2:ne, kyrkoh. Hultgren i Philadelphia m. flere. Min k. hustru hade om fredagen rest til Östanå och förmodel. dit ankommit fredag middag, så at vi på en gång reste mot hvarandra. Jag fant mit sista bref til henne från Åbo nu på mit bord, såsom ankommit efter hennes afresa. Ibland andra hade Hans Exc:ce R. R. och Riks Marskalken gjort mig den äran af sit besök. Kungl. Maj:t hade i dag med Kronprinsen och hela hofvet flyttat til Drottningholm. Stockholm var i hela sin söndags drägt. Jag trädde tilbaka til mina vanliga nöjen och vanliga besvär.

4. Måndag. Den följande morgonen hade jag genast flere visiter och syslorne infunno sig ånyo. Dermed blandades åter det nöjet at få omfamna en kär och älskad maka, som efter middagen inkom från Östanå och berättade at våra barn mådde väl. Jag gjorde min skyldighet at min k. svärfader som tillika ankommit, och jag skref om min återkomst til min k. far.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

30. Junii, torsdag kl. 6. e. m. afreste mina svärförföräldrar, min hustru och mina barn från Söder sluss til Östanå. Lugnt och ingen vind, lade i land vid hasseludden kl. vid pass 11. om afton, lågo der en timma, fortsatte resan mäst med roende, lade åter kl. 7 i land och drack Café, en mil från Östanå, lade åter ut med sakta vind och ankommo kl. 10 $^1/_2$ til Östanå fredag förmiddagen.

FÖRHANDLINGAR

OCH

UPPSATSER.

16.

1902.

HELSINGFORS,

TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI.

1903.

INNEHÅLL.

Förhandlingar:

Uppsatser:

Förhandlingar.

Bestyrelsens sammanträde den 23 januari 1902.

Till medlemmar i delegationen för uppgörande af förslag till premiering af 1901 års inhemska skönlitteratur utsågos frih. R. F. von Willebrand, doktor Yrjö Hirn och biblioteksamanuensen Emil Hasselblatt samt till desses suppleanter magister K. Flodin och undertecknad Arvid Hultin.

Föredrogs följande utlåtande och förslag af den på senaste möte utsedda prisnämnden:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Undertecknade, som vid Bestyrelsens sammanträde den 19 sistlidne december utsågos att afgifva utlåtande och förslag rörande bortgifvandet af Sällskapets pris vid instundande årsmöte, hafva äran i sådant afseende anföra följande.

Priset är denna gång i tur att tilldelas författare, som antingen på den inhemska historiens (inclusive litteraturhistoriens) eller ock på den svenska språkforskningens område utgifvit förtjänstfulla arbeten. Med hänsyn härtill har Prisnämnden, innan den sammanträdde till gemensam öfverläggning, arbetat i tvenne sektioner, af hvilka den ena, bestående af undertecknade Schybergson, Hausen och Lagerblad, upptagit till granskning de historiska och litteraturhistoriska arbeten, som nu kunna komma i fråga till prisbelönande, medan den andra, som utgjorts af undertecknade Freudenthal, Vendell och Bergroth (såsom suppleant i stället för magister O. F. Hultman, hvilken afsagt sig uppdraget att vara ledamot i

nämnden), tagit i betraktande under de sistförflutna trenne åren utkomna arbeten i svensk språkforskning.

Bland särskilda under åren 1898—1901 utgifna förtjänstfulla arbeten på den inhemska historie- och litteraturforskningens område enades nämndens historiska sektion om att framhålla dr J. W. Ruuths arbete «Björneborgs stads historia» (hvilket, ehuru titelbladet bär årtalet 1897, dock enligt Bestyrelsens beslut af den 20 januari 1898 nu bör tagas i betraktande) såsom i främsta rummet förtjänt att med Sällskapets pris belönas. Det vidlyftiga arbetet är baseradt på en synnerligen omfattande och gedigen forskning samt gifver, på grund af den förträffliga dispositionen, en sällsynt klar och öfverskådlig bild af Björneborgs stads utveckling från äldsta tid till våra dagar. Beklagligtvis står emellertid förf:s behandling af språket ej i jämnhöjd med framställningen för öfrigt.

På den svenska språkforskningens område förelågo endast få arbeten till pröfning, men fann nämndens filologiska sektion emellertid tvenne af dessa, nämligen docenten dr Hugo Pippings afhandlingar «Om runinskrifterna på de nyfunna Ardrestenarna» samt «Gotländska studier», förtjänta att af Sällskapet prisbelönas. Vid tolkningen af de gotländska runinskrifterna framkastar dr Pipping många sinnrika konjekturer, jämte det han lämnar viktiga upplysningar speciellt rörande forngutniskan, men äfven i förbigående beträffande enskilda företeelser i fastlandsfornsvenskan. Af än större betydelse äro de språkliga iakttagelser dr P. meddelar i afhandlingen «Gotländska studier». I flere fall framställer han här nya, själfständiga åsikter, som utan tvifvel skola tillvinna sig andra forskares uppmärksamhet. Öfverhufvud ådagalägger förf. i de nu ifrågavarande afhandlingarna, likasom vid aftryckandet af den i «Gotländska studier» inryckta hittills outgifna yngre handskriften af Gutalagen, en synnerlig sorgfällighet och samvetsgrannhet i afseende å sitt material samt insikter och skarpsinne i dess bearbetning.

Vid nämndens slutliga öfverläggning in pleno visade det sig vara en ytterst vansklig uppgift att mot hvarandra väga förtjänsterna hos så olika arbeten som dr Ruuths och dr Pippings. Emellertid har nämnden ansett sig böra fästa afseende vid: att Sällskapets pris utdelas icke allenast som belöning för verkställdt arbete, utan tillika «för att uppmuntra till litterär verksamhet»; att den svenska språkforskningen i vårt land, särskildt i närvarande tid, är i behof af all den uppmuntran, som kan gifvas densamma; att ej mindre än sex år förflutit, sedan Sällskapet senast utdelade ett pris för svensk språkforskning; samt att med hänsyn härtill det tillfälle, som

nu erbjuder sig, att belöna tvenne förtjänstfulla arbeten på den svenska lingvistikens område, icke borde af Sällskapet lämnas obegagnadt. Nämnden tillåter sig därför, främst på grund af de vetenskapliga förtjänsterna hos dr Pippings ofvannämnda arbeten, men äfven med afseende fäst vid nyssuppräknade omständigheter, föreslå att Svenska Litteratursällskapets pris denna gång måtte tilldelas docenten dr Hugo Pipping för hans tvenne förlidet år utgifna afhandlingar «Om runinskrifterna på de nyfunna Ardrestenarna» samt «Gotländska studier».

Helsingfors den 13 januari 1902.

M. G. Schybergson.	*Reinh. Hausen.*	*Elis Lagerblad.*
A. O. Freudenthal.	*H. A. Vendell.*	*Hugo Bergroth.*

Sedan af Bestyrelsens medlemmar magister Ernst Lagus, frih. R. F. von Willebrand samt undertecknad Arvid Hultin i anslutning till kommitténs utlåtande uttalat sig beträffande de svårigheter och orättvisor, som kunde uppstå, då prisbelöningen omfattade tvenne så olika forskningsområden och då, såsom särskildt denna gång var fallet, båda dessa områden voro representerade genom framstående och belöning värda arbeten, blef prisnämndens förslag enhälligt godkändt, och skulle tillkännagifvande om prisets bortgifvande i vanlig ordning ske vid instundande årsmöte.

Till medlemmar i Sällskapets kommitté för de folkloristiska samlingarna återvaldes herrar Hugo Bergroth, A. O. Freudenthal, Ernst Lagus, H. A. Vendell och frih. R. F. von Willebrand.

Sällskapets stipendiat studenten Filip Sundman hade insändt sina under senaste sommar upptecknade samlingar af folklore från Esbo och Helsinge socknar, åtföljda af nedanstående reseberättelse:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Har härmed äran framlämna åtföljande samling af folklore, upptecknad på uppdrag af Sällskapet sistlidne sommar i Helsinge och Esbo socknar.

Tisdagen den 11 juni reste jag ut till mitt arbetsfält. Nämnda dag tog jag min bostad i Helsinge kyrkoby. Med denna som utgångspunkt företog jag talrika färder i alla riktningar, samtalande med folket, såväl i hemmen som i fattiggården, på vägar och arbetsplatser. Här sammanträffade jag med några f. d. soldater, som lämnade mig intressanta meddelanden från senaste krig, uti hvilket de deltagit på olika orter, såsom vid Bomarsund, på Kungsholmen m. fl. Onsdagen den 26 juni lämnade jag Helsinge och reste till Esbo, där jag bosatte mig på Gräsa gård. Äfven denna socken genomströfvade jag grundligt från Löfö i söder till ödemarkerna i norr, från Alberga i öster till Träskby i yttersta västern. Den 20 juli lämnade jag området.

Att döma af den erfarenhet jag vunnit under trenne somrars verksamhet, utgöra Esbo och Helsinge ett vida tacksammare område för folkloresamlaren än grannsocknarna i väster. Detta gäller specielt skrock och historiska traditioner. Hvad ordspråk och gåtor beträffar, är deras tid äfven här redan ute. Oaktadt alla bemödanden lyckades det mig icke att få mera däraf än det fåtal, som här medföljer. Dessa äro dock af ringa värde, emedan de till största delen förut äro kända. Samma är förhållandet med lekarna, af hvilka jag dock upptecknat en tämligen stor mängd. Utöfver det obligatoriska har jag upptagit dessa socknars hemmansnamn, hvilka enligt mitt förmenande borde vara af intresse för språkforskaren, på grund af den ålderdomliga prägel de bära.

Jag hoppas jag visat mig värdig Sällskapets förtroende, för hvilket jag härmedels hembär min djupt kända tacksamhet.

Helsingfors den 1 januari 1902.

Högaktningsfullt
Filip Sundman.

Samlingen skulle granskas i vanlig ordning.

Af skolföreståndarinnan Gerda Frietsch i Åbo hade Sällskapet såsom gåfva fått mottaga några aktstycken, såsom stamtaflor öfver särskilda släkter samt några bref, bland dem ett af Gustaf III som kronprins, ett annat af drottning Lovisa Ulrika till sin son samt 7 bref till A. N. Edelcrantz, undertecknade af Gustaf III, Gustaf IV Adolf, Carl XIII m. fl.

Magister Eliel West hade insändt sitt manuskript till «Valda dikter af J. G. Leistenius jämte en lefnadsteckning».

Arbetet öfverlämnades till granskning åt magister Ernst Lagus och doktor P. Nordmann.

Till Sällskapets arkiv hade lagmannen L. K. Prytz förärat några «Anteckningar rörande 1790 års sjökampanj af kaptenen vid lifdragonerna Anders John Prytz», hvilka handlingar öfverlämnades till genomgående åt statsarkivarien R. Hausen.

Som nya medlemmar af Sällskapet hade inträdt kammarherre Erik von Ehrenheim (Stockholm), doktor Th. Tallqvist (Borgå), banktjänstemannen E. Winqvist samt studenterna P. Frassetti, H. Koroleff, E. Pontan och E. von Wendt (Helsingfors), Bankdirektör H. Gadd hade öfvergått från ständig medlem till stiftare.

Kommittén för Runebergsbiblioteket afgaf till mötet följande årsberättelse:

Berättelse öfver Svenska Litteratursällskapets Runebergsbiblioteks verksamhet och tillväxt under året 1901.

Äfven under året 1901 har Runebergsbiblioteket ihågkommits med gåfvor af flere personer och firmor, nämligen Akademiska bokhandeln, Fazer & Westerlunds musikhandel, hr Vlad. Gordlevsky i Moskva, professor F. Gustafsson, amanuensen A. Hultin, undertecknad Lagus, fr. Hulda Lundelin i Viborg, herr C. Ph. Lindforss, förlagsaktiebolaget Söderström & C:o, frih. R. F. v. Willebrand och hofrättsrådet K. G. Åkesson i Vasa. Genom deras välvilliga gåfvor och gjorda inköp har bibliotekets serie A — omfattande böcker, noter, manuskript etc. — tillvuxit med 54 numror, och serien B — som omfattar framställningar i bild af skalden, hans omgifning etc. — med 3 numror: två porträtt af J. L. Runeberg och J. E. Strömborgs byst, modellerad af W. Runeberg. Serien A innehöll den 31 december senaste år 166 numror, nämligen

8 originalmanuskript af skalden,

8 andra manuskript,

88 numror omfattande tryckta editioner af Runebergs skrifter på skilda språk,

30 numror musikalier och

32 uppsatser och arbeten om Runeberg och hans dikter. Serien B innehöll 26 numror. Dessutom funnos i biblioteket åtskilliga dubletter. För uppbevarandet af planscher, musikalier, manuskript etc. har anskaffats nödiga kartonger.

Af den summa, 244 mark 35 penni, som vid årets början fanns i Runebergsbibliotekets kassa, ha under år 1901 användts 170 mark 85 p., hvadan den 1 januari innevarande år därstädes återstodo af det ursprungliga anslaget, 500 mark, endast 73 mark 50 penni. Då för framtiden kompletteringen af biblioteket torde komma att ske företrädesvis genom inköp, anhålla undertecknade vördsamt, att Bestyrelsen för innevarande år ville tilldela biblioteket ett anslag af 300 mark.

De medel, 70 tyska reichsmark, hvilka doktor W. Eigenbrodt i september 1901 tillställde Svenska Litteratursällskapet och hvilka Bestyrelsen beslutit öfverlåta åt Runebergsbiblioteket för inköp af sällsyntare äldre editioner af Runebergs skrifter, ha t. v. bokförts i Sällskapets allmänna kassa.

Tablå öfver Runebergsbibliotekets inkomster och utgifter under året 1901 medföljer som bilaga denna berättelse.

Helsingfors den 23 januari 1902.

Ernst Lagus. *Elis Lagerblad.* *Torsten Waenerberg.*

Svenska Litteratursällskapets i Finland Runebergsbibliotek den 31 december 1901.

Debet.

Anslagskonto:

Behållning af anslaget från 1900		Fmk	244: 35
		Summa Fmk	244: 35

Kredit.

Omkostnaders konto:			
En linjal		Fmk	3: —
Litterära alsters konto:			
Diverse böcker af och om J. L. Runeberg . . .		»	67: 10
Konstverks konto:			
Två oljestudier samt pennteckningar af J. Knutsson	25: —		
Porträttbyst af J. L. Runeberg, modellerad af C. Sjöstrand	25: —		
Porträttbyst af J. E. Strömborg, modellerad af Valter Runeberg	50: 75	»	100: 75
Anslagskonto:			
Behållning till 1902		»	73: 50
		Summa Fmk	244: 35

Det af kommittén äskade anslaget af 300 mark beviljades, hvarjämte ordföranden tackade bibliotekskommittén för dess verksamhet under året.

Anmäldes att hofrättsrådet Knut Åkesson i Vasa till Runebergsbiblioteket förärat tvenne installationsprogram vid Runebergs öfvertagande af och afgående från rektoratet vid Borgå gymnasium samt vicekonsul G. L. Söderström i Borgå samtliga på hans förlag utgifna öfversättningar af Runebergs verk till finskan samt några planscher.

Med anledning af ett inom Bestyrelsen tidigare väckt förslag om utgifvande af en Svensk släktbok hade statsarkivarien R. Hausen vändt sig till lektor Axel Bergholm med en förfrågan, huruvida han vore villig att åtaga sig utgifvandet af en sådan släktbok. I bref till herr Hausen hade lektor Bergholm förklarat sig hugad att mottaga uppdraget, hvarmed han dock i följd af annat litterärt sysslomål icke skulle kunna vidtaga förrän på hösten 1903. Ej heller ville han åtaga sig att samla material till nya släkter, ifall det vore meningen att intaga sådana i en svensk upplaga af «Sukukirja», utan förbehöll sig att få det nödiga materialet färdigt för nya släkter, hvilkas upptagande i släktboken komme i fråga. Såsom ersättning för arbetet hade han tänkt sig 50 mark per tryckark, om nya släkter icke komma att ingå, i motsatt fall 60 mark per ark.

För att närmare förbereda frågan om en sådan publikation tillsattes en kommitté bestående af herrar R. Hausen, Ernst Lagus och M. G. Schybergson.

Från Sällskapets hedersledamot, geheimerådet R. Eucken hade ingått följande skrifvelse:

Iena $^{17}/_{1}$ 1902.

Hochverehrliche Schwedische Litteraturgesellschaft

wolle meinen ehrerbietigen Dank für mehrere gütige Mitteilungen, zuletzt des Werkes «En idéernas man af Juhani Aho», geneigtest entgegennehmen. Schon längst hätte ich meinem Dank für frühere Zusendungen Ausdruck gegeben, wenn ich nicht gehofft hätte, zugleich ein neues Buch von mir, die vierte, teilweise gänzlich umgearbeitete Auflage der

«Lebensanschauungen der grossen Denker», verehrungsvoll überreichen zu können. Nun aber hat sich das Erscheinen des Buches über Erwarten hinausgezogen, und wenn ich auch hoffe, in allernächster Zeit das Exemplar absenden zu können, so möchte ich doch nicht länger zögern, sowohl meinem herzlichen Dank Ausdruck zu geben als auch auszusprechen, mit wie grosser Teilnahme und innigen Sympathie ich die neuesten Geschicke Ihres teuren Vaterlandes begleite, und wie aufrichtig ich es bewundere, dass Sie immitten aller Sorgen die wissenschaftliche Arbeit so energisch fortführen.

Ehrerbietigst verharrt
einer hohen Litteraturgesellschaft
sehr ergebener

R. Eucken.

Arvid Hultin.

Årsmöte den 5 februari 1902.

I närvaro af en talrik allmänhet öppnades årshögtidligheten i Universitetets solennitetssal af Ordföranden med följande tillkännagifvande:

Den svenska litteraturen i egentlig mening sträcker sig icke alltför långt tillbaka i tiden. Den äldsta handskrift på svenska språket, som bevarats till våra dagar, är nedskrifven under 1200-talet. Skrifter från äldre tider innehålla blott enstaka ord, inströdda i texter på andra språk, vanligen på latin. Af så mycket större vikt för kännedom af fornsvenskarnes språk och förhållanden äro därför runinskrifterna, hvilka gå tillbaka ända till det tredje århundradet efter Kristus och således förlänga vår kunskap med i det närmaste 1,000 år.

Dessa i stenarna inristade vittnesbörd ådagalägga, att samma folk bott i Sverige åtminstone från de första århundradena efter Kristus intill våra dagar. De äldsta inskrifterna äro visserligen svårtydda och deras språk vidt skildt från det, som nu talas, men utvecklingen kan följas steg för steg.

Allting tyder på ett kontinuerligt förlopp, intet på revolutioner, framkallade genom invandring af nya folk med nytt språk. Och de dialektgränser, som ännu finnas inom svenska språkområdet, äro, trots runinskrifternas grofva beteckningssätt, skönjbara redan mycket tidigt. Så visa t. ex. de sörmländska och upländska runstenarna redan på 1000-talet språkliga afvikelser från hvarandra, och äfven de gotländska stenarnas språk skiljer sig redan vid denna tid högst betydligt från språket på fastlandet.

Af värde äro äfven de upplysningar, som runinskrifterna, ehuru knapphändigt affattade, gifva oss om de hedniska nordbornas lefnadsförhållanden. I synnerhet få vi här bidrag till kunskapen om deras färder i främmande land. Grekland och greklandsfarare omnämnas i flere inskrifter, Gardarike och England omtalas. Vi få veta, att en man från Gestrikland dog i Tavastland, en gotlänning i Finland.

Omständigheter, som äro oss obekanta, hafva fogat att inga runinskrifter hafva anträffats öster om Bottenhafvet och Östersjön. Icke ens på Åland har förekomsten af någon runsten med säkerhet fastställts, ehuru Åland tvifvelsutan hade svensk befolkning och lifliga förbindelser med Upland, Sveriges på runstenar rikaste landskap.

Skulle runfynd komma att göras i Finland, och man får kanske ännu icke uppgifva allt hopp därom, så kunde därigenom nytt ljus kastas öfver frågan om de svenska dialekternas i Finland frändskapsförhållande till syskondialekterna i Sverige samt om tiden för svenskarnes bosättning i Finland.

Jag föranledes till dessa anmärkningar genom att en af våra landsmän, doktor Hugo Pipping, nyligen framlagt intressanta resultat af studier på runologins område i sina publikationer «Om runinskrifterna på de nyfunna Ardrestenarna» och «Om några gotländska runinskrifter«. Doktor Pipping har haft förtjänst om att de för vetenskapen synnerligen viktiga runstenarna i Ardre kyrka på Gotland tillvaratagits. Vid beskrifningen och kommenteringen af dem har han ådagalagt en god observationsförmåga, en lycklig framställningskonst, stort skarpsinne och mycken omsikt. Till dessa afhandlingar ansluter sig

hans större publikation «Gotländska studier», där han lämnat utmärkta bidrag till det svenska språkets och de öfriga nordiska språkens grammatik. Därjämte har han där skänkt forskningen ett fullgodt material genom att han publicerat gotlandslagen enligt en icke förut tryckt handskrift.

Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse har fäst afseende vid dessa företräden, då det nu gällt att utdela Sällskapets pris af 2,000 mk åt en inhemsk författare, som inlagt förtjänst genom forskningsarbeten rörande svenska språket eller rörande Finlands litteratur och historia, hvilka utkommit under perioden 1898—1901. I enlighet med en af Bestyrelsen tillsatt granskningsnämnds förslag har nämligen Bestyrelsen beslutat, att priset för denna gång skall tillfalla docenten doktor Hugo Pipping.

Bland omständigheter, som vittna om ett växande intresse hos allmänheten för Sällskapet och dess sträfvanden, bör jag med tacksamhet nämna, att Sällskapet under det nu förflutna verksamhetsåret genom änkefru Hedvig Lovisa Falckens testamentariska förordnande erhållit en summa af 10,000 mark, hvaraf räntan kommer att användas till befrämjande af Sällskapets syften.

Därefter höll docenten doktor Hugo Pipping ett med stort intresse åhördt föredrag öfver ämnet «Spridda drag ur modersmålets historia».

Sedan ett större antal af Sällskapets medlemmar samlats i fakulteternas session, uppläste sekreteraren en berättelse öfver Sällskapets verksamhet under senaste år.

Härpå afgaf arkivarien, lektor Elis Lagerblad en redogörelse för arkivets tillväxt under det förgångna året.

Föredrogs den af revisorerna, kommunalrådet Ab. Landén och professor Th. Sælan afgifna revisionsberättelsen. I enlighet med revisorernas förslag beviljades Bestyrelsen full ansvarsfrihet.

Då inga andra ärenden förelågo till behandling och något förslag ej heller väcktes af Sällskapets närvarande medlemmar, skreds till val af nya medlemmar i Bestyrelsen i stället för de i tur afgående och blefvo därvid återvalda professor M. G. Schybergson med 24 röster, frih. R. F. von Willebrand

med 22 röster samt professor A. O. Freudenthal med 21 röster. I stället för professor I. A. Heikel, som på grund af sjuklighet afsagt sig återval, invaldes professor F. Gustafsson med 12 röster. Närmast i röstetal var docenten Hugo Pipping, som erhöll 9 röster.

Ordföranden uttalade med anledning af professor Heikels afsägelse Sällskapets beklagande öfver förlusten af en medlem af Bestyrelsen, som så verksamt bidragit till främjandet af Sällskapets syften.

Till revisorer utsågos med acklamation, sedan kommunalrådet Ab. Landén undanbedt sig återval, professor Th. Sælan och hofrådet V. Westzynthius samt till revisorssuppleanter professor R. A. Wrede och doktor G. A. Nordman.

Arvid Hultin.

Årsberättelse den 5 februari 1902.

Då Svenska Litteratursällskapets medlemmar åter äro samlade till årsmöte på Johan Ludvig Runebergs födelsedag, är det anledning att erinra om att numera endast två år återstå till den stora sekulardag, då hundra år förflutit sedan skaldens födelse. Enär Sällskapet är stiftadt till åminnelse af J. L. Runeberg, har Bestyrelsen icke ansett det för tidigt att redan upptaga frågan, huru skaldens minne då på ett Sällskapet värdigt sätt borde firas. Senaste vår nedsatte Bestyrelsen en kommitté för att taga denna fråga i öfvervägande och framlägga ett program, som hufvudsakligen skulle afse att lämna bidrag till kännedom om Runebergs lif och skrifter. I det af kommittén utarbetade programmet, som i princip godkänts af Bestyrelsen, uttalades såsom högeligen önskvärdt, att till hundraårsfesten en utförlig biografi, behandlande J. L. Runeberg och hans verk, genom Sällskapets försorg skulle se dagen. Man hade tänkt sig, att ett större pris förutom sedvanligt författarearvode skulle af Sällskapets medel anslås för ändamålet. Förslagets genomförande beror emellertid däraf, huruvida det skall lyckas för Bestyrelsen att finna

en fullt lämplig och kompetent person för öfvertagande af denna uppgift.

Utom ett större biografiskt verk har Bestyrelsen tänkt sig en festpublikation, innehållande uppsatser till J. L. Runebergs minne. För realiserandet af denna plan har Bestyrelsen redan tillsatt en redaktionskommitté, bestående af fem personer, med uppdrag att af lämpliga författare införskaffa bidrag till denna festskrift och ombesörja dess utkommande till sekulardagen. Medlemmar i denna kommitté äro statsrådet C. G. Estlander, lektor Elis Lagerblad, magister Ernst Lagus, artisten T. Waenerberg samt direktor M. Wegelius.

I det häfte af Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser», som i vanlig ordning skall utkomma till årsmötet 1904, har kommittén föreslagit, att en öfversättning till svenska språket af J. L. Runebergs latinska skrifter, för så vidt de ännu icke äro öfversatta, borde ingå, för att därigenom bidraga till att göra desamma bekanta för en vidsträcktare läsarekrets.

Förutom dessa litterära publikationsförslag har Bestyrelsen såsom ett lämpligt medel för hugfästandet af den betydelsefulla dagen i princip omfattat kommitténs förslag om stiftandet af ett större pris, förslagsvis à 5,000 mark, hvilket skulle bära skaldens namn och utdelas hvart femte år för arbeten belysande den svenska vitterheten. Man har därvid inom kretsen af Bestyrelsens medlemmar hyst den förhoppning, att det härför nödiga kapitalet skulle kunna hopbringas genom insamling på privat väg.

Slutligen har Bestyrelsen tänkt sig, att den länge uppskjutna frågan om slående af en minnespenning öfver Runeberg vid detta tillfälle skulle kunna upptagas till förnyad dryftning och ompröfning.

Sådant är det program Bestyrelsen i allmänna drag har utkastat för den stundande stora jubileumsdagen. Såsom synes är det i främsta rummet en litterär hyllning af skaldens minne Sällskapet afser att åstadkomma i den närmaste anslutning till hela arten af Sällskapets verksamhet.

Kort efter Runebergsjubileet inträffar äfven en annan märklig sekulardag, hundraårsminnet af Henrik Gabriel Porthans dödsdag, den 16 mars 1904. Till åminnelse af denna dag

har Bestyrelsen beslutit att ombesörja en omfattande lefnadsteckning öfver den frejdade universitetsläraren och fosterlandsvännen. Uppdraget att författa denna minnesteckning har, sedan professor I. A. Heikel på grund af hälsoskäl afsagt sig detsamma, gifvits åt Sällskapets ordförande, professor M. G. Schybergson.

Med tillfredsställelse bör antecknas, att Sällskapet under det förgångna året ihågkommits med en ny donation, den tredje i ordningen sedan Sällskapets stiftelse. Genom testamente af den 14 januari 1901 har senaste höst aflidna öfverrevisorsänkan Hedvig Falcken donerat 10,000 mark till Svenska Litteratursällskapet att af detsamma förvaltas såsom en stående fond, hvaraf årligen räntan skall användas till premiering af någon därom förtjänt publikation uti Finlands litteratur- eller kulturhistoria med rätt för Sällskapet att för något år innehålla räntan för att därmed öka premiebeloppet för det följande året. Det vackra syftet med denna donation är värdt ett varmt erkännande. Sällskapet blir genom densamma satt i tillfälle att förmedels årliga premier uppmuntra författareverksamheten inom en viktig gren af den fosterländska odlingen. Då testamentet ännu ej vunnit laga kraft och de donerade medlen därför ännu ej blifvit öfverlämnade till Sällskapet, ha några närmare bestämmelser rörande de nya premierna ej heller kunnat af Bestyrelsen fastställas.

Enär det år 1896 åt Sällskapet beviljade årliga understöd ur allmänna medel till ett belopp af 8,000 mark i fem års tid med senaste år upphörde, har Bestyrelsen till H. K. Majestät inlämnat ansökan om ett förnyadt statsunderstöd till ett förhöjdt belopp af 10,000 mark på grund af den betydliga utvecklingen af Sällskapets verksamhet under de senaste åren. Denna Bestyrelsens anhållan skall äfven af kejs. senaten ha blifvit bifallen, men ärendet väntar ännu på sitt afgörande å högsta ort.

Sällskapets litterära verksamhet har under året företett ett glädjande uppsving. Knappast torde under något föregående verksamhetsår så många arbeten samtidigt varit under tryckning. Sällskapets publikationer ha under det förgångna året icke blott uppnått den betydelsefulla siffran L tomer, utan

redan öfverskridit halfhundradetalet. Af skrifterna ha sedan senaste årsmöte följande delar utkommit från trycket:

48 delen. *Mikael Choræi* Valda dikter med en lefnadsteckning af *Ernst Lagus.* CXC + 225 s. 8:o.

Detta arbete bildar n:o 2 i serien «Finlands svenska vitterhet».

49 delen. En idéernas man. Biografi öfver *August Fredrik Soldan* af *Juhani Aho.* Med illustrationer af Soldan m. fl. 429 s. 8:o.

50 delen. Åbo universitets lärdomshistoria. 9. Teologins historia vid Åbo universitet. Senare delen. 1713—1827. Af *Herman Råbergh.* 231 s. 8:o.

51 delen. Förhandlingar och Uppsatser. 15:de delen. 1902. LXIX + 243 s. 8:o.

Under tryckning äro för närvarande följande skrifter:

Biografiska undersökningar om Anders Chydenius af *Georg Schauman;*

Valda skrifter af Jakob Frese med en teckning af hans lefnad och skaldskap af *Arvid Hultin;*

Calonii bref till Porthan, hvilka utgifvas af *Wilh. Lagus;*

Ridderskapets och Adelns protokoll vid Borgå landtdag 1809, som utgifvas af *Elis Lagerblad;*

Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland under åren 1896—1900 af *Hugo Bergroth.*

Således med de utgifna och under utgifning varande arbetena icke mindre än nio särskilda publikationer. Dessutom ha under året följande arbeten anmälts och förberedts till publikation, ehuru tryckningen af desamma ännu ej påbegynt:

Ett supplementhäfte till Åbo akademis studentmatrikel af *Wilh. Lagus;*

En ny samling bref till H. G. Porthan från hans samtida, hvilka bref förvarats i den numera öppnade Porthanska kistan. Denna publikation kommer att ombesörjas af magister *Ernst Lagus;*

Filosofins studium vid Åbo universitet af statsrådet *Th. Rein,* med hvilket arbete serien «Åbo Universitets lärdomshistoria» kommer att afslutas.

Till publikation i «Förhandlingar och Uppsatser» ha under året följande bidrag antagits:

af doktor *P. Nordmann:* «En dikt af Runeberg», skrifven i fröken Antoinette Rotkirchs minnesalbum den 7 april 1835;

af statsrådet *C. G. Estlander:* «Den finske sångarn»;

af professor *K. G. Leinberg:* «Dagboksanteckningar under en resa till Åbo 1785 af C. F. Fredenheim»;

af professor *A. O. Freudenthal:* «Skiljaktigheter mellan finländska svenskan och rikssvenskan upptecknade å Helsingfors svenska landsmålsförenings sammanträden 1893—99»;

af amanuensen *Georg Schauman:* «G. M. Armfelt om Finlands ställning 1810» samt «Landtdagsförberedelser omkring 1820»;

af arkitekten *Jac. Ahrenberg:* «Den Viborgska adeln, dess institution, dess riddarhus och dess upplösning»;

af magister *Gunnar Castrén:* «Ett tillägg till uppsatsen Sällskapet Aurora»;

af professor *Werner Söderhjelm:* «Några tillägg till Karl A. Tavaststjernas biografi»;

af seminariidirektor *Z. Schalin:* «Biografiska silhuetter. I. Anekdoter och minnen rörande J. L. Runeberg»;

af lektor *Ossian Grotenfelt:* «Från Adolf Ivar Arwidssons sista lefnadsår».

Inalles således 11 bidrag af 10 särskilda författare.

Sällskapets verksamhet för insamlande af folkloristiskt och etnografiskt material i landets svenska bygder har fortgatt på samma sätt som härintills. Under senaste sommar voro trenne stipendiater utsända för uppteckning af svenska ortnamn i Sastmola socken och Hvittisbofjärd kapell samt för insamlande af historiska och lokaltraditioner, lekar, spel, gåtor, ordspråk, skrock och vidskepliga bruk samt dansmelodier i Esbo och Helsinge socknar i Nyland samt i Kimito socken jämte Dragsfjärd och Västanfjärd kapell samt i Finby kapell i Egentliga Finland.

Med hänsyn till det redan betydliga omfånget af de folk-

loristiska och lingvistiska samlingar, hvilka förvärfvats af Sällskapet, har Bestyrelsen ansett nödigt att låta uppgöra en förteckning jämte register öfver nämnda samlingar. Enligt denna af magister E. Lagus uppgjorda katalog äger Sällskapet för närvarande 77 samlingar folklore, för hvilka de kontanta utgifterna uppgått till 12,722 mark. Inalles har Sällskapet utsändt 28 skilda stipendiater, hvarutom 14 personer inlämnat större eller mindre kollektioner af folkloristiskt innehåll. Af samlingarna innehålla 34 stycken uppteckningar från Österbotten, 29 från Västra Finland och 16 från Nyland.

Sällskapets pris à 2,000 mark har denna gång utgifvits enligt de förändrade grunder, hvilka antogos af årsmötet 1900. Som bekant beslöts då, att prisbelöning endast skulle äga rum hvartannat år, ena gången för forskningsarbeten rörande Finlands litteratur och historia eller för forskningsarbeten rörande svenska språket samt andra gången för skönlitterära arbeten. Det förra området har denna gang varit i tur att prisbelönas, och har priset, såsom af ordföranden redan tillkännagifvits, tilldelats docenten Hugo Pipping för hans tvenne förlidet år utgifna afhandlingar «Om runinskrifterna på de nyfunna Ardrestenarna» samt «Gotländska studier», hvilkas vetenskapliga förtjänster synnerligen lofordats af fackmännen på detta område inom den af Bestyrelsen nedsatta prisnämnden. Då emellertid äfven det historiska området var representeradt genom flere framstående arbeten i de senaste årens litteratur, skall det, såsom framgår af prisnämndens utlåtande, redan vid denna första prisutdelning enligt de nya grunderna ha visat sig ytterst vanskligt att mot hvarandra söka uppväga förtjänsterna hos så olikartade arbeten som historiska och språkvetenskapliga.

Sällskapet har äfven jämte finska litteratursällskapet på anmodan af kejs. senaten låtit genom därtill utsedda delegerade uppgöra förslag till de statspris för skönlitterär verksamhet, hvilka numera årligen utdelas. Det af de båda litteratursällskapens gemensamma delegation uppgjorda, denna gång enhälliga förslaget blef äfven godkändt af kejs. senaten. Af författare på svenska språket tilldelades pris à 1,000 mark åt herrar Mikael Lybeck och Jonatan Reuter.

Det af Sällskapet nyligen inrättade Runebergsbiblioteket har, enligt bibliotekskommitténs till Bestyrelsen aflåtna årsredogörelse, äfven under senaste år ihågkommits med gåfvor af flere personer och firmor, nämligen Akademiska bokhandeln, Fazer & Westerlunds musikhandel, herr Vlad. Gordlevsky i Moskva, professor F. Gustafsson, amanuensen A. Hultin, magister E. Lagus, fröken Hulda Lundelin i Viborg, herr C. Ph. Lindfors, förlagsaktiebolaget Söderström & C:o, frih. R. F. v. Willebrand och hofrättsrådet Knut Åkesson i Vasa. Såväl genom dessa gåfvor som genom gjorda inköp har bibliotekets samling af böcker, noter och manuskript tillvuxit med 54 numror samt kollektionen af framställningar i bild af skalden och hans omgifning med 3 numror. Den förra serien innehöll vid årets utgång inalles 166 numror, den senare 26 numror.

Sällskapet har under det förgångna året haft att beklaga förlusten af en f. d. medlem af Bestyrelsen, professor *Johan Gustaf Frosterus,* som afled den 1 april 1901. En af Sällskapets stiftare var han bland dem, som på Sällskapets konstituerande möte valdes till en af de första medlemmarne af dess Bestyrelse och kvarstod i densamma under de första nio åren af Sällskapets verksamhet. Vid årsmötet 1890 höll han det sedvanliga festföredraget, som handlade om Finlands äldsta periodiska skrift «Tidningar utgifna af ett sällskap i Åbo». I Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser», 4:de delen, offentliggjorde han «En finsk hofmans (C. F. Rotkirchs) bref från 1800», samt i 11:te delen «En vändpunkt i kejsar Alexander I:s regering», ett intressant bidrag till vår konstitutionella historia under det förgångna århundradets tidigare decennier. Han efterlämnar inom Sällskapet minnet af en i sällspord grad fint bildad och human personlighet. Bestyrelsen har uppdragit åt doktor P. Nordmann att till Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» författa en minnesteckning öfver professor Frosterus.

Ett glädjande bevis på att Sällskapets verksamhet omfattas med intresse af allmänheten, är att antalet medlemmar fortfarande är stadt i ökning. Under senaste år har medlemsantalet tillväxt med 8 ständiga medlemmar, nämligen 2 i Borgå, 2 i Helsingfors, 2 i Kuopio och 2 i Mäntsälä, samt 60 års-

medlemmar, däraf 16 i Kuopio, 13 i Borgå, 10 i Helsingfors, 6 i Lahtis, 4 i Vasa, 3 i Stockholm, 2 i Lovisa och Viborg, samt en medlem å enhvar af följande orter: Hangö, Jyväskylä, Upsala och Åbo. Summa 68 nya medlemmar. Dessutom har en medlem i Helsingfors öfvergått från ständiga medlemmarnes till stiftarenas klass. Såsom synes har den största ökningen ägt rum i Kuopio (ombudsman hofrådet O. Timgren) med inalles 18 nya medlemmar. Därnäst följer Borgå (ombudsman döfstumskoleföreståndaren Ossian Wichmann) med inalles 15 medlemmar. Helsingfors med 12 nya medlemmar är först den tredje i ordningen. Därefter följer som n:o 4 Lahtis (ombudsman vicehäradshöfdingen Arvid Nordenstreng) med 6 nya medlemmar. Under år 1900 utgjorde ökningen 46 medlemmar och under år 1899 41 medlemmar. En förteckning öfver Sällskapets samtliga medlemmar följer som bilaga till det nyss utkomna häftet af «Förhandlingar och Uppsatser».

Bland Sällskapets ombudsmän i landsorten ha endast få förändringar ägt rum under senaste år. Ombudsmannen i Heinola magister P. N. Crohns har aflidit. Till ombudsman i Tammerfors i stället för herr Albin Lagerblad har utsetts öfverstelöjtnant Richard Becker och till ombudsman i Lund har antagits biblioteksamanuensen A. Malm.

Arvid Hultin.

Arkivariens årsberättelse den 5 februari 1902.

Arbetet för ökandet af de folkloristiska samlingarna har med ifver fortgått under ledning af en särskild «folkloristisk kommitté», hvilken redan om våren uppgör detaljeradt program för den kommande sommarens arbete, därefter granskar de inlämnade ansökningarna om stipendier för företagande af folkloristiska forskningar i olika delar af de svenska bygderna och slutligen afgifver utlåtande öfver de inhöstade skördarna. Un-

der senaste år voro icke mindre än fyra stipendiater utsända, och hafva alla inlämnat till Bestyrelsen sina samlingar jämte reseberättelser. Tre af samlingarna vitsordas såsom öfverhufvudtaget rikhaltiga och goda, medan den fjärde såsom ofullständig och i flere afseenden felaktig icke kunde godkännas. De rika folkloristiska samlingarna i Sällskapets arkiv äro numera noggrant katalogiserade och ordnade.

Manuskriptsamlingen har ökats genom flere dels mindre, dels större kollektioner af bref och andra handlingar af historiskt värde.

Af Sällskapets hedersledamot statsrådet W. Lagus har förärats ett betydande folioband, innehållande afskrifter af mer än 100 stycken bref dels från professorn vid Åbo akademi Johan Bilmark, dels från professorn, sedermera biskopen Jakob Tengström. Af Bilmarks bref äro 22 stycken adresserade till bibliotekarien C. Gjörwell och skrifna under åren 1759—1787, medan 41 äro riktade till biskop C. F. Mennander och bära åratalen 1761—1785. Dessutom finnas bref till landshöfdingen baron D. Tilas och den kända historiska samlaren Gahm Persson. — J. Tengströms bref äro 40 till antalet och alla skrifna till Gjörwell. Såsom man redan af de anförda namnen kan sluta, är hela den rika brefsamlingen af öfvervägande litterärt och bibliografiskt innehåll samt af stort intresse.

Obetydlig med hänsyn till innehållet, men märklig särskildt som autografsamling och hvad beträffar de namn, som äro egenhändigt tecknade under brefven, förtjänar en liten kollektion af originalbref omtalas, insänd till Bestyrelsen af en för Sällskapet intresserad person i Åbo, som dock önskar blifva onämnd. Främst bör framhållas ett af dåvarande kronprinsen Gustaf, sedermera Gustaf III med egen hand skrifvet bref till hans fader konung Adolf Fredrik, dateradt Frankfurt am Main den 18 januari 1771. Brefvet är på franska, och redogör prinsen däri i korthet för sin reseplan, hvars mål som bekant var Paris. I ett bref, på hvars yttersida läses: «Au Roi Monsieur mon Fils», begär drottning Lovisa Ulrika få låna några smycken af sonen, emedan hennes egna icke räcka till för galadräkten, som hon borde anlägga följande dag. Tyvärr är brefvet odateradt. Vidare följa 7 stycken bref till «direktören vid de kongl.

spektaklerna», kanslirådet A. N. Edelcrantz, hvilken före adlandet hette Clewberg och i unga år varit docent vid akademin i Åbo, därifrån han också var hemma. De sistnämnda brefven äro undertecknade af konung Gustaf III, prinsessan Hedvig Elisabet Charlotta, hertig Fredrik Adolf, konung Gustaf IV Adolf, konung Carl XIII samt af Ulla Düben och madame de Staël. Det är mest korta biljetter, skrifna på franska, och angående teatern.

Ett par autografer af intresse har Sällskapet fått mottaga af kommunalrådet A. Landén. Den ena utgöres af en kort skrifvelse angående en pensionsfråga, undertecknad med egen hand af G. C. v. Döbeln och daterad Helsingfors den 30 december 1807. Pappret är hopviket och ofvanpå finnes tecknadt: «Reg:ts Contoret — *Essbo kilo*». Den andra autografen är ett kortfattadt, egenhändigt skrifvet och undertecknadt bref från generalen, grefve Maurits Klingspor, dateradt Stockholm den 5 juli 1808. Biljetten innehåller ett kvitto till en fältkamrerare för mottagna 700 R:dr B:co. Märklig är följande passus: — «och som jag snart kommer öfver, får jag endast be Herr fältkamreraren vara god af min lön såvera allt hvad möjligen frälsas kan».

Bland historiska handlingar, hvilka införlifvats med manuskriptsamlingen, kunna nämnas genealogiska tabeller öfver släkterna Clewberg, Gadd, Limnell m. fl. äfvensom dagboksanteckningar från 1790 års krig. Denna dagbok är förd af kaptenen vid lifdragonerna Anders John Prytz och berör hufvudsakligen sommarkampanjen under nämnda år, bland annat Viborgska gatloppet och det senare slaget vid Svensksund.

De under året utkomna tomerna af Sällskapets skrifter hafva tillvunnit sig ganska stort intresse hos allmänheten, hvadan från bokhandlarne ingått ej obetydliga rekvisitioner å dem. Detta gäller i synnerhet Juhani Ahos bok «En idéernas man».

Till sist bör nämnas att liksom tillförene diverse tryckalster såsom bytesexemplar från korresponderande sällskap inkommit och ökat boksamlingen.

Elis Lagerblad.

Revisionsberättelse.

Utsedde att granska Svenska Litteratursällskapets i Finland förvaltning för år 1901, hafva undertecknade, då bankdirektör E. Schybergson på förekommen anledning varit förhindrad att deltaga i revisionen, genomgått Sällskapets räkenskaper för ifrågavarande år och funnit dem i allo riktiga.

Vid årets utgång visade

Vinst- och förlusträkningen:

Debet:

Författarehonorar, tryckningskostnader, häftningskostnader, resestipendier, litterära understöd och Runebergs biblioteks konto	Fmk	24,116: 38
Aflöningar, annonser och omkostnader	»	2,480: 68
Afskrifna medlemsafgifter och Agiokonto	»	54: 88
Stiftarnes fond	»	5,376: 62
Balans konto	»	13,239: 57
Summa	Fmk	45,268: 13

Kredit:

Balans konto	Fmk	17,805: —
Årsafgifter	»	6,055: —
Intressen och dividender	»	10,500: 18
Försålda skrifter	»	1,801: 64
Bidrag ur Längmanska fonden	»	500: —
Statsbidrag	»	8,000: —
Frivilliga bidrag, donationer samt diverse inkomster	»	606: 31
Summa	Fmk	45,268: 13

och *balansräkningen:*

Debet.

Stats- och andra obligationer	Fmk	127,563: 52
Aktier, bankdepositioner och skuldsedlar	»	96,640: —
Diverse årsmedlemmars och personers konto	»	1,282: —
Transport	Fmk	225,485: 52

Transport	Fmk	225,485: 52
Herr Elis Lagerblads och Runebergsbiblioteks förskotts konto	»	451: 61
Löpande räkning med Förenings-Banken . .	»	8,906: 07
Kassa konto	»	183: 35
Upplupna räntor	»	2,143: —
Summa	Fmk	237,169: 55

Kredit.

Victor Höckerts testamentsfond	Fmk	81,582: 09
Maria Lindemans d:o . , ...	»	5,493: 33
Stiftarnes fond	»	109,173: 15
Ständiga medlemmars fond	»	12,072: 62
Bidrag ur Längmanska fonden	»	3,500: —
Olikviderade räkningars konto	»	12,108: 79
Vinst och förlust konto	»	13,239: 57
Summa	Fmk	237,169: 55

Fondernas sammanlagda belopp hade under året ökats med 6,526 mark 62 penni.

Då såväl räkenskaper som Sällskapets utgifna skrifter och samlingar visa, att berömvärd omvårdnad ägnats Sällskapets angelägenheter under nu ifrågavarande år, få vi härmed tillstyrka full ansvarsfrihet åt Sällskapets styrelse.

Helsingfors den 30 januari 1902.

Ab. Landén. *Th. Sælan.*

Funktionärernas sammanträde den 17 februari 1902.

Skreds till uppgörande af budget för innevarande år och beslöts att för Bestyrelsen framlägga följande förslag till inkomster och utgifter:

Inkomster:

Årsafgifter	Fmk	6,000: —
Intressen och dividender	»	11,000: —
Försäljning af skrifter	»	1,000: —
Bidrag ur Längmanska fonden	»	500: —
	Summa Fmk	18,500: —

Utgifter:

A) Under föregående år beviljade anslag, som ännu ej utbetalats:

N. G. af Schulténs memoarer	Fmk	1,400: —		
Mikael Choræi bref	»	2,000: —		
Valda skrifter af J. Frese	»	2,500: —		
John Julins reseberättelse	»	2,500: —		
Pehr Kalms resa I	»	2,700: —		
A. Chydenii biografi	»	3,000: —		
Calonii bref till Porthan	»	3,000: —		
Ridderskapets och adelns protokoll	»	2,500: —		
K. Grots korrespondens	»	1,500: —	Fmk	21,100: —
Afgår behållningen för 1901			»	13,239: 57
Återstår att öfverföras på innev. års budget			Fmk	7,860: 43

B) Anslag för år 1902:

Sällskapets pris	Fmk	2,000: —
Ränta till stiftarenas fond	»	3,500: —
Aflöningar	»	600: —
Förvaltnings- och distributionskostnader	»	1,900: —
Resestipendier	»	800: —
Runebergsbiblioteket	»	300: —
Katalog öfver svenska litteraturen	»	1,539: 57
	Summa Fmk	18,500: —

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 20 februari 1902.

Vid anställdt val af Bestyrelsens Funktionärer för innevarande år återvaldes till ordförande professor M. G. Schybergson. Till viceordförande valdes professor F. Gustafsson. Till arkivarie återvaldes lektor Elis Lagerblad, till skattmästare direktör Sigfr. Kullhem samt till sekreterare undertecknad Arvid Hultin.

Delgafs Bestyrelsen det af Funktionärerna uppgjorda budgetförslaget för innevarande år, hvilket godkändes oförändradt.

Beslöts att uppdraga åt biblioteksamanuensen magister Emil Hasselblatt att utarbeta ett register till Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser», del. 11—15.

Ordföranden meddelade, att statsrådet C. G. Estlander numera förklarat sig icke kunna mottaga uppdraget att för Sällskapets räkning författa en framställning af J. L. Runebergs lif och verksamhet till sekulardagen år 1904, samt hemställde på grund häraf, huruvida Bestyrelsen under sådant förhållande önskade vända sig till annan person. Enligt hvad Ordföranden hade sig bekant, vore professor W. Söderhjelm sinnad att till hundraårsdagen författa en biografi öfver Runeberg, och ehuru han redan erhållit anbud å arbetet såväl af en inhemsk som en svensk förlagsfirma, förmodades han dock vara villig att emottaga ett uppdrag af Svenska Litteratursällskapet. Då utsikt sålunda förefanns att kunna vinna professor Söderhjelm för detta arbete, önskade Ordföranden inhämta Bestyrelsens mening, huruvida Sällskapet borde öppna underhandlingar med professor Söderhjelm i förevarande syfte.

Efter en längre diskussion, hvarunder Bestyrelsens medlemmar, med beklagande af statsrådet C. G. Estlanders afsägelse, förordade förslaget, att Sällskapet numera borde vända sig till professor Söderhjelm, beslöts att utse en delegation, bestående af tre personer, med uppdrag att å Bestyrelsens vägnar öppna underhandlingar med professor Söderhjelm samt uppgöra kontrakt med honom, så vida icke några under diskus-

sionens förlopp ej förutsedda villkor skulle uppställas af professor Söderhjelm. Upplagans storlek skulle fastställas till högst 4,000 exemplar. Författarehonoraret skulle beräknas efter 120 mark per ark samt därutöfver en premie af 5,000 mark tillfalla författaren. Inom loppet af två år efter arbetets fullständiga utkommande skulle något sammandrag på svenska eller finska språket af författaren icke få utgifvas. Till sekulardagen 1904 borde åtminstone förra delen af arbetet ha utkommit från trycket, och ifall detta villkor icke uppfylldes, ägde Bestyrelsen taga under ompröfning, huruvida premien under sådant förhållande skulle utgifvas åt författaren.

Till medlemmar i delegationen utsågos professorerna F. Gustafsson och M. G. Schybergson samt lektor Elis Lagerblad.

Ett af arkitekten Jac. Ahrenberg väckt förslag, att till hundraårsdagen af J. L. Runebergs födelse slå en medalj öfver skalden, ajournerades till nästa sammanträde.

Till föreståndare för Runebergsbiblioteket återvaldes magister Ernst Lagus samt jämte honom till medlemmar af bibliotekskommittén lektor Elis Lagerblad och artisten T. Waenerberg.

Nedanstående förslag af Sällskapets folkloristiska kommitté godkändes:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sällskapets folkloristiska kommitté har härmed äran föreslå, att för instundande sommar följande stipendier à 200 mk måtte anslås lediga att hos Bestyrelsen ansökas:

ett stipendium för upptecknande af *ortnamn* i *Snappertuna* kapell i Nyland;

ett stipendium för insamlande af *historiska sägner* och *traditioner, gåtor, ordstäf, lekar* och *spel* samt *dansmelodier* i *Tusby* och *Sibbo* socknar samt den väster om Borgå å belägna delen af *Borgå* socken i Nyland;

ett stipendium för upptecknande å *Eckerö* samt i *Hammarland* på Åland af *folklore* (med undantag af sagor och visor), äfvensom särskildt af *traditioner rörande den forna postföringen öfver hafvet till Sverige* jämte därmed sammanhängande omständigheter;

ett stipendium för uppteeknande af *dansmelodier* samt *lekar, spel, gåtor* och *ordspråk* i *Öfvermark, Pörtom, Närpes* och *Korsnäs* socknar i Österbotten.

Helsingfors den 17 februari 1902.

A. O. Freudenthal.

Ernst Lagus. *Herman Vendell.* *Hugo Bergroth.*

Magister Ernst Lagus, som jämte doktor P. Nordmann hade granskat magister Eliel Wests till Bestyrelsen insända manuskript «Valda dikter af J. G. Leistenius jämte lefnadsteckning», afgaf utlåtande öfver arbetet. Som ett hinder för arbetets publikation framhölls, att förlagsrätten till Leistenii dikter tillhörde Vasa tryckeribolag och att magister West ej presterat något bevis på att bolagets rättigheter öfverförts på honom. I den biografiska delen var framställningssättet behagligt, men lefnadsteckningen innehöll intet nytt moment och saknade därför egentligt forskningsvärde.

På grund af detta utlåtande beslöts att underrätta magister West, att Bestyrelsen icke kunde mottaga hans arbete till publikation i Sällskapets skrifter.

Friherre R. F. von Willebrand återupptog ett för en tid sedan af magister O. F. Hultman väckt förslag, att Bestyrelsen genom någon svensk språkforskare skulle söka få till stånd en praktiskt användbar handbok öfver ord och konstruktioner innebärande afvikelser mellan rikssvenskan och den finländska svenskan. Som en för saken intresserad forskare, hvilken redan hade gjort samlingar på detta område, nämndes fil. licentiaten R. Berg.

Sedan flere af Bestyrelsens medlemmar understödt förslaget, hvarvid professor Gustafsson ville gifva företräde åt en resonnerande framställning framför en alfabetiskt uppställd ordbok, beslöts att med framhållande af vikten och nyttan af att ett sådant arbete skulle komma till stånd, afvakta ett mera detaljeradt förslag af den nämnde författaren, licentiaten Berg.

Professor A. O. Freudenthal meddelade, att studenten Filip Sundmans uppteckningar hade blifvit granskade af folkloristiska kommittén och befunnits samvetsgrant utförda.

Utom att den återstående delen af stipendiet nu borde till herr Sundman utbetalas, föreslogs därutöfver en extra gratifikation af 25 mark, hvartill äfven bifölls.

Anmäldes att stipendiaten Probus Karlssons samlingar hade inkommit till Bestyrelsen och öfverlämnats till folkloristiska kommittén. Den samlingarna åtföljande reseberättelsen var af följande lydelse:

Berättelse

om min med understöd af Svenska Litteratursällskapet föranstaltade resa i Sastmola och Hvittisbofjärds församlingar för uppteckning af svenska ortnamn sommaren 1901 från den 4 juni till den 18 juli.

Den 4 juni steg jag i Åbo ombord på ångaren «Norden», hvilken sades vara kanske den enda, som brukar upptaga och aflämna passagerare i Sastmola skärgård. Norden afgick norrut kl. 10 f. m. och besökte städerna Nådendal, Nystad, Raumo och lastningsplatsen Räfsö och kom tidigt följande dag till Björneborg, hvarest den dröjde till aftonen, då den utgick till Räfsö, hvarifrån den efter ett par timmars uppehåll ånyo fortsatte resan. Min förhoppning att få stiga i land i Sastmola blef ändock gäckad. Jag måste följa med till Sideby, där ångaren stannade några minuter och jag fick gå i land midt i natten och lyckades äfven få tak öfver hufvudet i en torparstuga, där jag, trots instängd och förskämd luft, sof återstoden af natten.

Den 6 juni anträddes resan dels gående, dels åkande på velociped, där vägen så medgaf, till Sastmola, som jag nådde på eftermiddagen och slog mig ned i Kasaböle by. Jag ansåg Kasaböle såsom den lämpligaste byn att börja namnsamlandet uti. Ty i hela vida området, från hvilket jag hade mig förelagdt att samla namn, är Kasaböle den enda by, där det finnes svenska talande familjer. För öfrigt förekommer högst en och annan äldre person, som rådbråkar svenskan. Endast de jämförelsevis talrika svenska ortnamnen vittna om att en svensk befolkning byggt och bott jämsides med den finska. När den svenska befolkningen i Sastmola och Hvittisbofjärd inflyttat, är ganska vanskligt att afgöra.

Den 11 juni besöktes Risby och den 14 reste jag till Sastmola kyrkby, Ylikylä. Där stannade jag två dagar, hvarunder jag mest var sysselsatt med att studera kyrkböckerna. Den 16 for jag till Gördböle, Köörtilä, och var där till föl-

jande dags afton, då jag lät ro mig ut till skärgården och kom ut till Hvittisbofjärd.

I Hvittisbofjärd hade jag först en viss svårighet att få rum, ty i de båda stora byarna Nederby och Öfverby fanns intet gästgifveri. Slutligen blef jag mottagen på Larsgård. Där stannade jag hela veckan, och gjorde därunder mest med velociped utflykter till de skilda gårdarna i Nederby, Öfverby och Kjällfjärd. På fredagen företogs en rundresa i skärgården, därvid jag besökte Antoora, Bastuskär, Lampluoto och Styltö. Lördagen den 22 juni anträddes återfärden till Sastmola. På vägen besöktes Lampis by, där dock inga svenska ortnamn stodo att få. Lika lönlös var färden till Lankkoski, Tuorila och Honkajärvi byar af Sastmola socken.

Söndagen den 23 juni likasom också den därpå följande midsommardagen anslog jag till hvilodagar.

Den 25 besöktes Trollse och Korveenkangas; den 26—29 Kräni, Stupila och Nederby byar.

Den 30 juni företogs en resa till Kristinestad, hvilken resa tog hela veckan i anspråk. Därunder hvilade namnsamlingsarbetet.

Den 8 juli besöktes Risby, Öfverby, Stupila, Gräni och Nederby i och för komplettering af hvad jag tidigare samlat där, och jag återvände till Kasaböle på fredagsaftonen.

Sedan jag stannat några dagar i sistnämnda by, hvarvid jag vidtog med att ordna det hopbragta materialet, företogs den 16 med en mindre båt en resa genom skärgården, hvarest bl. a. Bogaskär och Hamnholmen blefvo besökta, och efter en kort rast i Hvittisbofjärds skärgård steg jag sent på aftonen den 18 juli ombord på ångaren «Norden» för att — sedan jag sålunda, så godt jag kunnat, fyllt mitt uppdrag — återvända till mitt hem i södra Finland.

Då jag härmed öfverlämnar resultatet af mina anteckningar, så ber jag om att till Svenska Litteratursällskapet vördsammast få bifoga några förklaringar.

Redan när jag hos Sällskapet föreslog, att ortnamnen i Sastmola socken måtte upptecknas för att icke helt och hållet tillspillogifvas åt förfinskningen, och lofvade att i den händelse Sällskapet för detta ändamål ansloge stipendium, jag åtoge mig detta uppdrag, så var jag medveten om att detta ingalunda vore lätt. Senare utvidgades emellertid området, i det att Hvittisbofjärd jämte Sastmola skulle behandlas som ett distrikt. Väl hade jag med stöd af de regler jag fick från Sällskapet kunnat behandla ett mindre område, men då i detta fall ett nytt stipendium för den öfriga delen måst anslås, så ansåg jag det ändock vara bäst att göra hvad jag

kunde för att det väsentligaste materialet från de båda kommunerna måtte bli tillvarataget. Då ju Sällskapet också sammanfört ett så stort område, så trodde jag mig också sålunda handla i öfverensstämmelse med dess mening. Emellertid har mitt arbete därigenom icke blifvit grundligt och noggrant. Särskildt har ordens *historiska del* fått lida. Dock hoppas jag, att resultatet, som i alla fall kostat mig mycken möda, icke måtte anses alltför underhaltigt.

Såsom af anteckningarna framgår, är uttalet nästan genomgående finskt. Endast i en by, Kasaböle, i hela distriktet kan man tala om en svensk dialekt. Där förekommer det i våra landsmål vanliga tjocka l och n-ljudet. Äfven där är det dock blott i några få hem man talar svenska. Så snart flere sammankomma, såsom i ungdomens sällskap, så talas blott finska.

Svenskan tyckes dock haft ett ganska stort inflytande på finskan i dessa trakter. Utom att finskan upptagit ett stort antal svenska ord, så röjer äfven uttalet af de finska orden tydliga spår af svensk påverkan. Konsonanterna b, d och g uttalas här klart, och lär ett sådant uttal vara enastående i hela finska språket [1]). I många fall ha dock, såsom synes af anteckningarna, hvilka jag försökt få så mycket som möjligt att likna det nuvarande uttalet, b öfvergått till p, d till t och g till k, hvarjämte äfven ett stort antal ord fått ändelsen i.

Hangö, i januari 1902.

Probus Karlsson.

Statsarkivarien Reinh. Hausen anmälde, att han genomsett den till Sällskapet förärade samlingen «Anteckningar rörande 1790 års sjökampanj af kaptenen vid lifdragonerna Anders John Prytz» och redogjorde för innehållet af dessa anteckningar, hvilka skulle förvaras i Sällskapets arkiv.

Bland föräringar anmäldes 4:de upplagan af Sällskapets hedersledamot geheimerådet Rud. Euckens stora arbete «Lebensanschauungen der grossen Denker», och skulle ett tacksägelsebref aflåtas till herr Eucken.

Till ombudsman i Forssa antogs possessionaten Ernst W. Wahren.

[1]) Stödt på ett uttalande af prosten i Sastmola, G. A. Heman, för hvars tillmötesgående och stora kännedom af ortnamn i Sastmola jag för öfrigt står i tacksamhetsskuld.

Till Runebergsbiblioteket förärades af artisten T. Waenerberg Helsingfors Morgonblad årg. 1832, en tryckt teckningslista för utgifvande af Runebergs psalmbok samt en förteckning i handskrift af sedermera referendariesekreteraren G. A. Waenerberg öfver vitsord i pastoralexamen afgifna af domkapitlet i Borgå år 1848, bl. a. af J. L. Runeberg.

Följande nya medlemmar anmäldes: som stiftande medlem enkefru intendentskan Mary Sanmark, som ständig medlem fröken Aina Lignell (Kuopio) och som årsmedlemmar fröken Berta Edelfelt, doktor Axel Hellsten och biblioteksamanuensen Hjalmar Lenning (H:fors), kollegan fil. mag. Arvid Hildén (Sordavala) samt slöjdläraren Magnus Åberg (Borgå). Dessutom hade doktor Hugo Pipping öfvergått från ständiga medlemmarnes till stiftarnes klass.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 20 mars 1902.

Med anledning af det på senaste möte åt amanuensen Emil Hasselblatt gifva uppdraget att utarbeta ett register till Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» del. 11—15 föreslog professor F. Gustafsson, att uppdraget skulle utsträckas till samtliga delar af «Förhandlingar och Uppsatser» samt att detta register skulle uppgöras systematiskt efter innehållet och åtföljas af ett alfabetiskt namnregister. Då emellertid ovisst var, huruvida magister Hasselblatt skulle åtaga sig ett så mycket vidlyftigare arbete, beslöts att först inhämta hans mening rörande förslaget. I fall han afsade sig arbetet och tilllika afstode från det tidigare åt honom lämnade uppdraget, ägde förslagsställaren jämte magister Ernst Lagus att till ett följande möte inkomma med nytt och fullständigare förslag i saken.

Ordföranden meddelade, att den på senaste sammanträde tillsatta delegationen hade å Sällskapets vägnar uppgjort och

undertecknat följande kontrakt med professor Werner Söderhjelm:

Kontrakt.

Mellan Svenska Litteratursällskapet i Finland genom undertecknade dess Bestyrelses delegerade och undertecknad Werner Söderhjelm, professor vid universitetet i Helsingfors, är denna dag afslutadt följande aftal:

1) Jag Werner Söderhjelm åtager mig att för Svenska Litteratursällskapets räkning om J. L. Runeberg och hans verk författa en skildring på svenska språket till ett omfång af omkring femtio tryckark, till formatet ungefär motsvarande det mindre i Svenska Litteratursällskapets skrifter nu använda, fördelade i tvenne band.

2) Manuskriptet bör, åtminstone till någon betydligare del, senast den 15 september 1903 inlämnas till Svenska Litteratursällskapet i Finland, som efter slutad tryckning till författaren erlägger etthundratjugu (120) Fmk för sextonsidigt tryckark. Samma honorar utbetalas för andra delen efter slutad tryckning.

3) Svenska Litteratursällskapet förbinder sig att utöfver nyssnämnda honorar till professor Söderhjelm utbetala en premiesumma af femtusen (5,000) Fmk. Hälften af detta belopp erlägges den 5 februari 1904, såvida första bandet då föreligger färdigt tryckt, och den andra hälften efter slutförd tryckning af det senare bandet.

4) Skulle manuskriptet till första bandet icke hafva blifvit inlämnadt i rätt tid eller så sent, att tryckningen till hundraårsdagen icke hunnit slutföras, äger Litteratursällskapets Bestyrelse att afgöra, om eller till huru stor del den utfästa premien skall utbetalas.

5) Undertecknad Söderhjelm förbinder sig att icke inom två år efter andra bandets utkommande gifva tillstånd till att arbetet utgifves i någon kortare svensk eller finsk bearbetning och att ej heller utgifva en finsk öfversättning af arbetets särskilda delar, förrän motsvarande delar på svenska utkommit.

6) Detta aftal gäller en svensk upplaga på högst fyra tusen (4,000) exemplar, och äger Svenska Litteratursällskapet icke blott att fastställa arbetets bokhandelspris, utan äfven, om det så för godt finner, att åt någon svensk förläggare försälja en del af upplagan.

7) Författaren, som utan någon skild ersättning åtager sig korrekturläsningen, äger att utbekomma tjugufem (25) gratisexemplar.

Af detta kontrakt äro två likalydande exemplar upprättade och utväxlade.

Helsingfors den 14 mars 1902.

Werner Söderhjelm.

Å Svenska Litteratursällskapets i Finland vägnar:

M. G. Schybergson.

F. Gustafsson. *Elis Lagerblad.*

I förslagställarens frånvaro beslöts att yttermera ajournera frågan om slående af en medalj öfver Runeberg.

Delgafs Bestyrelsen nedanstående afskrift af ett donationsbref till svenska fruntimmersskolan i Helsingfors och dess fortbildningsläroverk af f. d. elever till fröken Elisabeth Blomqvist:

Härmed öfverlämnas till Svenska Fruntimmersskolan i Helsingfors och dess Fortbildningsläroverk en af f. d. elever till fröken Elisabeth Blomqvist hopbragt fond, stor Fmk fyratusen (4,000), hvilken under benämningen »*Elisabeth Blomqvists minne*» bör förvaltas af Pedagogiska Direktionen, som äger att i samråd med skolans lärarekollegium årligen, den 17 februari, utdela räntan såsom studieunderstöd åt någon framstående, medellös, till lutherska trosbekännelsen hörande elev, antingen vid Fruntimmersskolan eller Fortbildningsläroverket.

Skulle dessa läroverks språk eller hufvudsakliga program i framtiden förändras, öfverflyttas förvaltningen af denna fond till Svenska Litteratursällskapet i Finland, som då äger använda räntorna i liknande syfte.

Helsingfors den 17 februari 1902.

Å forna elevers vägnar:

Maikki Friberg. *Anna Nordman.*
Hilda Malmlund. *Aina von Schoultz.*
Aina Gordie. *Aina Göhle.*

Afskriftens riktighet intyga:

Alma Langhoff. *Emmy Lagerbohm.*

Ordföranden tillkännagaf, att den kommitté, som tillsatts för att förbereda frågan om utgifvandet af en svensk släktbok, ännu ej hade lyckats finna någon lämplig person till medarbetare åt lektor A. Bergholm för insamlande af material till nya släkter, hvarför saken tillsvidare lämnats beroende. Med Bestyrelsens begifvande skulle dock kommitténs uppdrag fortfarande bestå, för den händelse i framtiden någon därtill ägnad person kunde för ändamålet vinnas.

En af magister Rolf Nordenstreng till publikation inlämnad uppsats «Finländsk svenska på 1700-talet» öfverlämnades till granskning åt professor Freudenthal.

Stipendiaten Torsten Stjernschantz hade insändt sina under senaste sommar verkställda uppteckningar i Kimito och Västanfjärd, hvilka öfverlämnades till folkloristiska kommittén. Samlingarna åtföljdes af nedanstående reseberättelse:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

På samma gång jag har äran öfverlämna resultatet af min verksamhet såsom Sällskapets stipendiat i Kimito socken och underlydande kapell senaste sommar, får jag härmed vördsamt bifoga den enligt instruktionen äskade redogörelsen öfver densamma.

Måndagen den 15 juli begynte jag mina resor omkring i Kimito såsom Sällskapets stipendiat. Därförinnan hade jag vistats redan en tid i socknen och främst i trakten kring kyrkobyn, hvarunder jag gjorde mig så mycket som möjligt bekant med förhållandena i Kimito, dialekten och annat, som kunde vara till nytta under färderna omkring i bygden. Under denna tid var jag dagligdags tillsammans med folkskolläraren Nils Oskar Jansson i Wreta skola, till hvilken jag står i stor tacksamhet för råd och upplysningar samt för talrika bidrag till samlingarna.

Kimito är annars ett mycket otacksamt arbetsfält för upptecknaren af folklore, ity att bland annat de talrika bruken, Dalsbruk, Björkboda och Skinnarvik, genom införande af en myckenhet lös främmande befolkning samt inköpandet af stora delar af ön, infört nya tiders seder och uppfattning, hvarigenom den gamla allmogekulturen råkat i glömska. Såsom ett bevis på Kimito befolknings kulturståndpunkt må anföras, att genom endast Kimito postkontor prenumereras årligen 500 exx. af tidningen »Västra Finland», hvartill ännu

komma prenumerationer genom postkontoren å Dalsbruk och i kapellen, hvarförutom äfven andra Åbotidningar mycket förekomma i trakten. Den finska invasionen har i Kimito varit af ganska stora dimensioner på grund af den egna befolkningens lust till sjöfart och obenägenhet för jordbruksarbete. — Dessutom har folkbildningsarbetet i Kimito gamla anor (redan på sextonhundratalet fans en folkskola, Tjuda pädagogi, en donation af Axel Oxenstierna) och är föreningsväsendet särdeles utbildadt, i det att i Kimito socken finnas tvenne ungdomsföreningar samt en i Västanfjärd och en i Dragsfjärd. Kimito ungdomsförening är den äldsta i hela västra Finland och stiftad år 1888.

Historiska traditioner har det knappt alls lyckats mig att uppsamla, och detta väl på grund af att Kimito ej egentligen berörts af några krig, och öfriga traditioner i allmänhet mindre bevaras i folkets minne. Äfven på andra områden hafva skördarna blifvit ytterst knappa, men har jag för fullständighetens skull i stället försökt samla allt, som stått mig till buds, och sålunda äfven något sådant, som ej direkte låg i min uppgift. Resultatet af min verksamhet, som på grund af tidigare nämnda och andra skäl icke kunnat blifva af önskvärdt god halt, har sålunda blifvit följande: historiska traditioner och uppgifter 13 st., sagor och anekdoter 82 st., rim 28 st., öknamn och byramsor 30 st., egendomligare dialektord 179 st., talesätt 25 st., ordspråk 203 st., djurläten 10 st., gåtor 34 st., skrock, märken m. m. 178 st. och sånglekar 45 st. Dessutom har det lyckats mig att erhålla en intressant visa, Pers-Evas visa, som helt säkert ej förut är upptecknad. Hela samlingen omfattar således 828 nummer jämte några dansmelodier. På dialekt äro upptecknade några få sagor och rim, de allra flesta ramsorna, talesätten, ordspråken, djurlätena och gåtorna, hvarvid har användts beteckningssättet i «Anvisning till svenska dialektuppteckningar», Litteratursällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» 1899. Dock är att förmärka, att diftongen «uå» i Kimito uttalas nästan såsom rent oa i högsvenskan samt att ä-ljudet endast kunnat uppgifvas sväfvande på grund af den korta tiden för studiet af dialekten. Hvad dansmelodierna vidkomma, blef tiden mig för knapp för vidlyftigare uppteckningar samt är kimitobon så modern, att han dansar vengerka m. fl. nya danser. För öfrigt innehafves som bäst af annan person ett stipendium för uteslutande uppteckning af dansmelodier i Kimito och grannsocknarna af Fornminnesföreningen.

Såsom nämndt begynte jag min stipendiefärd den 15 juli 1901. Med oppsocknen såsom hufvudkvarter företog jag

längre exkursioner per velociped till de olika delarna af Kimito. Sålunda vistades jag 2—13 augusti i Västanfjärd och 14—27 augusti i Dragsfjärd och besökte före och efter denna tid de olika delarna af Kimito socken, tills jag den 13 september afreste till Helsingfors. På grund af den då så långt framskridna tiden samt universitetsterminens början par dagar senare ansåg jag mig ej mera kunna besöka Finby kapell. Då detta kapell till mera än hälften af befolkningen är finskt samt jag i alla fall besökt de närbelägna gränstrakterna af Kimito och jag hellre velat taga det medhunna området ordentligt än öfverallt uppoffra noggrannheten för att hinna till Finby, tror jag det äfven för resultatet af mitt arbete var nyttigast att handla som jag gjort.

Högaktningsfullt
Torsten Stjernschantz.

Studenten Per Gadd hade såsom gåfva till Sällskapet öfverlämnat ett handskrifvet poem «Stunder i min arrest tillegnade J. G. Oxenstjerna af Claës F. R. Horn».

Enär lektor Hugo Bergroth anmält, att han ej vore i tillfälle att kunna åtaga sig utgifvandet af nästa femårskatalog öfver den svenska litteraturen, omfattande åren 1901—1905, gafs detta uppdrag åt amanuensen, magister Emil Hasselblatt.

Åt arkivarien lektor Elis Lagerblad uppdrogs att i undertecknads frånvaro å utrikes ort handhafva sekreteraregöromålen.

Till ombudsman i Heinola antogs ingeniör G. A. Appelberg. Ombudsmannen i Tammerfors, öfverstelöjtnanten Richard Becker hade anmält, att han bortflyttat från orten, och skulle med anledning däraf ny ombudsman utses.

Följande nya medlemmar hade anmälts:

I Helsingfors: friherre J. Koskull, professor R. Faltin, studeranden T. Stjernschantz, v. häradshöfding H. Adlercreutz, ingeniör J. A. Strömberg, herr O. Widersholm, stabskapten T. Nummelin, v. häradshöfding O. Granfelt, docent E. Sandelin, doktor A. de la Chapelle, fröken Lilli de la Chapelle, doktor W. Rosenlew, fil. mag. Naima Jakobsson, med. kandidaterna H. Bardy och C. M. Hohenthal, docent V. O. Sivén, med.

doktor A. Sundholm, med. kandidaterna P. Collander, G. Björkqvist, K. A. Hoffström och A. Blomqvist, med. lic. E. Hahnsson, med. kandidaterna H. Fabritius, H. Forssell, G. Ahlström och O. Rohde, doktor R. Faltin, med. kandidaterna B. Runeberg och K. Wangel, med. lic. K. Hällberg, docent Jarl Hagelstam, doktor G. Mellin, v. häradshöfding A. Hernberg, med. doktor E. Ehrnrooth, docenten O. Boije, syssloman S. Haglund, fil. magister Gunnar Castrén, fil. kandidaterna K. W. Fredberg och Ragnar Furuhjelm, amanuensen A. E. Hästesko, med. lic. O. F. Hästesko samt studeranden B. Sjöros.

Genom ombudsmannen i Viborg räntmästaren G. Timgren, stiftare: advokat S. Avellan; ständiga medlemmar: stadskamreraren C. A. Ahrenberg, handlanden B. Forsman, bankdirektör Uno Juselius, handlanden O. Stiefel och hofrättsnotarien J. Thesleff; årsmedlemmar: öfverste A. Brunou, handlanden E. Buttenhoff, kaptenskan Aline Ekström, länebokhållaren G. W. Fagerlund, bankdirektör G. af Forselles, handlanden G. Frankenhæuser, med. lic. M. Gadd, hofrättsnotarien U. Gadd, bankkassör V. Gadding, advokat Hj. Hellström, hofrättsrådet G. V. Homén, handlanden V. Hoving, borgmästar E. Karsten, fältkamreraren Br. Lagercrantz, v. häradshöfding Arv. Lilius, tullkontrollör K. L. Lindström, länearkivarien Otto Modeen, hofrättsextrafiskalen J. Nordgren, apotekaren V. Relander, folkskolelärarinnan L. Rönnblad, löjtnant M. C. L. Sallmén, bankdirektör V. Schulze, magistratssekreteraren G. Säfström, redaktör Hj. Wadenström, hofrättsnotarien A. Winter samt v. häradshöfding O. Åkesson.

I Borgå: forstmästaren K. Lindberg, fröken Elin Nordlund och herr I. Wallenius.

I Jakobstad: rektor J. O. Nordman.

I Kristinestad: fil. magister V. V. Hannelius.

I Lovisa: konversationsklubben.

I Mariehamn: fil. magister H. Grönstrand.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 17 april 1902.

Föredrogs ett utlåtande af Sällskapets folkloristiska kommitté angående ansökta stipendier för folkloristiska och lingvistiska uppteckningar under sommaren 1902, och antogos i enlighet med kommitténs förslag följande stipendiater:

student Hugo Ekholm för uppteckning af *ortnamn* i *Snappertuna* kapell i Nyland;

student V. E. V. Wessman för insamlande af *historiska sägner och traditioner, gåtor, ordstäf, lekar och spel* samt *dansmelodier* i *Tusby* och *Sibbo* socknar samt den väster om Borgå å belägna delen af *Borgå* socken;

studeranden, fröken Edit Lindblom för upptecknande å *Eckerö* samt i *Hammarland* på *Åland* af *folklore* (med undantag af sagor och visor) äfvensom särskildt af *traditioner rörande den forna postföringen öfver hafvet till Sverige* jämte därmed sammanhängande omständigheter;

eleven vid musikinstitutet O. Andersson för upptecknande af *dansmelodier* samt *lekar, spel, gåtor* och *ordspråk* i *Öfvermark, Pörtom, Närpes* och *Korsnäs* socknar i Österbotten.

Dessutom föreslog folkloristiska kommittén, att den innestående delen af stipendiet skulle utbetalas åt fjolårets stipendiater student Torsten Stjernschantz och folkskoleläraren Probus Karlsson, hvilkas samlingar granskats af kommittén och befunnits tillfredsställande.

Professor Freudenthal, som fått i uppdrag att granska en af fil. mag. Rolf Nordenstreng inlämnad afhandling med titel «Finländsk svenska på 1700-talet», afgaf sitt utlåtande öfver afhandlingen, hvarvid han mot densamma gjorde några detaljanmärkningar, men ansåg den vara förtjänt af att i Sällskapets skrifter offentliggöras, hvadan beslöts att intaga den i nästutkommande häfte af «Förhandlingar och Uppsatser».

Genom statsrådet Estlander hade fil. mag. E. Nervander till publikation i Sällskapets skrifter inlämnat ett meddelande angående «En skaldinna i Finland på 1700-talet». Denna skaldinna var fru Catharina Charlotta Swedenmark. Medde-

landet innehåller jämte en lefnadsteckning trenne dikter af henne.

Emedan direktor M. Wegelius afsagt sig uppdraget att vid nästkommande årsfest hålla det sedvanliga festföredraget, beslöts att vid följande bestyrelsemöte val af föredragare skulle anställas.

Från landskamrer E. Stenvik i Åbo hade Sällskapet fått mottaga såsom gåfva «Några Poetiske Samblingar», af Jacob Frese, tryckta i Stockholm år 1728.

Amanuensen Arvid Hultin hade genom professor Gustafsson hemställt om att Svenska Litteratursällskapet ville i sina skrifter publicera en af honom författad afhandling med titel «Torsten Rudeen, ett bidrag till karolinska tidens litteratur- och lärdomshistoria». Enär författaren hade för afsikt att få sitt arbete ventileradt som akademisk afhandling, önskade han taga ett för nämnda ändamål tillräckligt antal öfvertryck för egen räkning utöfver det antal exemplar, som Sällskapet behöfde till distribution.] Bestyrelsen beslöt att antaga amanuensen Hultins anbud om publikation af hans afhandling på samma villkor, som förelagts biblioteksamanuensen G. Schauman, då åt honom gafs tillstånd att för ventilering af hans afhandling om Anders Chydenius, hvilken utgifves på Sällskapets förlag, taga för ändamålet behöfliga öfvertrycksexemplar. Villkoret var, att författaren skulle deltaga i tryckningskostnaderna för arbetet i proportion af antalet exemplar, som han tog för sin egen räkning.

Magister Ernst Lagus anmälde ett antal gåfvor till Sällskapets Runebergsbibliotek, bland dem Runebergs dikt «Morgonen», satt i musik och skalden tillägnad af Henry Bollé.

Vidare anmälde rektor Lagus, att andra delen af Mikael Choræi skrifter, omfattande bref, predikningar, tal m. m., vore färdig till tryckning under senare delen af innevarande år.

Följande nya medlemmar hade anmälts:

i Kuopio: såsom stiftande medlem handlanden G. E. Ranin och såsom årsmedlemmar kontorist L. Björkell, öfverläkaren Alb. Björkman, kommissionslandtmätaren Paul Ekblom, vice landtmätaren Artur Fröman, provisor Viktor Haglund, ingeniör P. A. Malm och kollegan J. M. Salenius;

i Tavastehus: såsom årsmedlemmar tullförvaltaren K. T. Björkman, ingeniör H. Holmén, vicehäradshöfding L. Idestam, löjtnant B. F. Jalander, boställsinspektor A. Lindebäck och magister W. Sippel;

i Forssa: såsom årsmedlemmar kontorschefen T. Bore Andersson, kommunalläkaren Artur Gulin, godsägaren Axel Stålström och disponenten H. Tammelander;

i Salo: såsom årsmedlemmar järnvägsläkaren H. F. Boisman, kommunalläkaren C. G. Bremer och kommunalrådet F. W. Wendell;

i Helsingfors: såsom årsmedlem hofrättsrådinnan Julie Gummerus;

i Stockholm: såsom årsmedlem professor Karl Warburg.

Elis Lagerblad.

Bestyrelsens sammanträde den 22 maj 1902.

Professor A. O. Freudenthal meddelade, att student V. E. V. Wessman hembjudit åt Sällskapet till inlösen för 200 mark manuskriptet till en af honom hopskrifven «Ordbok öfver Sibbo-målet», omfattande mer än 10,000 ord. I ett skriftligt utlåtande öfver detta arbete förklarade docenten H. Vendell det vara omsorgsfullt utfördt och en af de bästa nu tillgängliga källorna för kännedomen om östsvenskt landsmål. På grund häraf och på tillstyrkan af professor Freudenthal beslöts att för arkivets räkning inlösa nämnda ordbok till det begärda priset.

Ordföranden tillkännagaf, att numera till Sällskapets skattmästare genom sakföraren, vicehäradshöfding A. Hernberg i egenskap af testamentsexekutor inlevererats de af änkerevisorskan H. L. Falcken till Sällskapet testamenterade medel, 10,000 mark jämte därå upplupen ränta, och beslöts att till sakföraren Hernberg skulle aflåtas en skrifvelse med tacksägelse för den osparda möda, hvarmed han utfört alla de till testamentsbevakningen hörande transaktioner.

Till Sällskapets Bestyrelse hade från apotekaren B. Sundblom i Björneborg inkommit en skrifvelse jämte afskrift af den testamentsurkund, genom hvilken numera aflidne förre telegraftjänstemannen Karl Rosendahl testamenterat sin kvarlåtenskap till en fond, benämnd «Karl Rosendahls dramatiska honorarium», hvaraf räntorna framdeles skulle användas till premiering af inhemska dramatiska originalarbeten; och voro dessa skrifter, hvilka nu upplästes, af följande lydelse:

Björneborg, den 16 mars 1902.

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Utsedd att utreda boet efter härstädes den 6 sistlidne mars aflidne f. d. telegraftjänstemannen Karl Rosendahl, som för dramatiska författare donerat 20,000 mark, hvaraf räntan i sinom tid skulle utdelas af landets båda litteratursällskap, har jag härmed äran öfversända afskrift af testamentet med förfrågan, huruvida Sällskapet är villigt att mottaga detta uppdrag. I sådant fall torde Sällskapet tillsända mig fullmakt att bevaka testamentet vid härvarande rådstufvurätt. Om Sällskapet icke uttryckligen önskar sådant, har jag ej ärnat taga årsproklama, emedan den aflidne bestämt försäkrat, att han icke har några för mig okända fordringsägare.

På samma gång tillåter jag mig fråga, om jag till Sällskapet får öfversända en del manuskript af den aflidne, beträffande hvilka han icke uttryckt någon som helst önskan.

Emotseende Sällskapets svar tecknar

med största högaktning
Bernh. Sundblom.

Testamente.

Då underteckad har lämnat detta jordiska lif, så är det i stund som är hans uttryckliga önskan och vilja, att hans efterlämnade förmögenhet, vare sig i löst eller fast, så länge skall förräntas å *Föreningsbanken i Björneborg,* till dess kapitalet åtminstone stiger till 20,000 *(tjugutusen)* mark eller därutöfver, för att i sinom tid utgifvas till nedanstående donerade ändamål.

Om hushållerskan *Erika Eufrosyne Ilvan* vid testators död ännu är i hans tjänst, så äger hon rätt, endast i så fall att

hon förblifver *ogift,* årligen uppbära under sin lifstid 500 *(femhundra)* finska mark, i motsatt fall tillägges sagde ränta genast till kapitalet, för att fortsättningsvis förräntas. Efter hennes frånfälle bildas af det orubbade kapitalet en fond under namn af «*Karl Rosendahls Dramatiska honorarium*», för att hvarje år den 17:de februari, testators födelsedag, skiftesvis tilldelas en inhemsk i Finland boende dramatisk författare eller författarinna, för den förtjänstfullaste dramatiska originalprodukt, oberoende af aktantalet, åtminstone (1,000) *Ettusen Fmk.*, årligen, alternerande mellan svenska och finska språket.

Skulle i en aflägsen framtid endast ettdera af dessa språk blifva det ensamt gällande för dramatisk produktion, så utdelas naturligtvis då honorariet åt den i språkligt afseende gällande å scenen utförbara produktion. Endast i Finland födda och bosatta personer kunna täfla om priset, för att det fosterländska ändamålet endast därigenom kan befrämjas. Skulle årligen icke räntan såsom honorarium kunna utdelas, så sammanslås den med kapitalet, för att följande år såsom ett tillökadt pris utgifvas eller också såsom honorarium för tvenne produkter af mindre omfång, alltefter granskarnes åsigt.

Såsom prisdomare för den dramatiska produktionen väljes en estetisk jury af (3) *tre* kompetenta personer inom landets båda litteratursällskap, skilda för de båda språken. Åt *Svenska Litteratursällskapet* öfverlämnas slutligen af executor medlens förvaltning. Executor testamenti äger årligen att uppbära af räntan $^3/_4$ *(tre qvart)* procent så länge kapitalet deponeras å Föreningsbanken och gifva åt hushållerskan hennes beskärda del.

En enkel begrafning och en ohuggen gråsten med testators namn jämte födelse- och dödsår, omgifven af granar, uppställes å grafven. En dylik ombestyres äfven åt testators syster, begrafven å Tammerfors nya kyrkogård. För öfrigt inga andra afdragningar, förutom de i, testamentet åtföljande, kodicillen upptagna, få förekomma. Till executor testamenti anhålles att Magistraten utser Notarius publicus eller någon annan därtill fullkomligt tillförlitlig person, när så möjligen under årens lopp erfordras. Testamentet förvaras hos Magistraten, som äger rätt att kontrollera dess riktiga verkställande. Allt ofvanstående är testators yttersta vilja och göres härmedelst alla andra arfsanspråk, om sådana skulle förekomma, fullkomligt ogiltiga.

Björneborg den 27:de september 1898.

Karl Rosendahl.
(Hofråd).
sigill.

Att testator Karl Rosendahl egenhändigt, af fri vilja och vid sundt och fullt förnuft undertecknat omstående testamente och förklarat detta vara hans yttersta vilja, intyga. Ort och tid förutskrifna.

H. Majander.	*Bernh. Sundblom.*	*Otto Saxén.*
telegrafmekaniker.	apotekare.	kontrollör.
A. Caján.	*C. O. Lindgren.*	*Emil Helenius.*
telegrafist.	handlande.	apotekare.

Ofvanstående bestämningar ändras så till vida att hushållerskan Ilvan äger rätt att så länge hon lefver uppbära räntan årligen å 20,000 mark i stället för 10,000 mark.

Björneborg den 26 februari 1902.

Karl Rosendahl.

Bestämningen af den 26 februari 1902 har hofrådet K. Rosendahl gjort vid fulla själskrafter, hvilket intygas.

Björneborg den 26 februari 1902.

F. Liljeblad. *Hilda Arksell.*

Afskriftens riktighet bestyrka

Karl Dahlstedt. *P. Stenqvist.*

I anledning af herr Sundbloms förfrågan, huruvida Svenska Litteratursällskapet vore villigt att mottaga det i testamentet åt Sällskapet gifna uppdraget, beslöt Bestyrelsen såsom svar meddela:

att Sällskapet icke kunde taga någon befattning med utredningen af Rosendahls bo och hvad därmed sammanhängde, såsom frågan om årsproklama m. m., hvilket allt och enligt testamentet ankomme på den af magistraten i Björneborg utsedda testamentsexekutorn; men

att Sällskapet däremot vore villigt att, sedan 1:o testamentsexekutorn utredt boet och till penningar förvandlat alla dess tillgångar samt därutöfver aflämnat behörig redovisning, samt 2:o hushållerskan E. E. Ilvans rätt till den årliga räntan

å 20,000 mark upphört, förvalta kapitalet och föranstalta utdelning af de för dramatiska produkter på svenska språket bestämda honorar, äfvensom att tillhandahålla Finska litteratursällskapet de för enahanda produkter på finska språket testamenterade medel.

Beträffande åter apotekaren Sundbloms fråga, om han finge till Sällskapet öfversända en samling manuskript, som aflidne Rosendahl efterlämnat och angående hvilka han icke uttalat några önskningsmål, beslöts att svara, det Sällskapet vore villigt att mottaga och i sitt arkiv förvara nämnda manuskript.

I bref till ordföranden hade statsrådet C. G. Estlander väckt förslag om att genom Svenska Litteratursällskapets försorg Elias Lönnrots på svenska skrifna uppsatser och bref blefve insamlade och publicerade. Bestyrelsen beslöt enhälligt att antaga sig det i alla afseenden behjärtansvärda förslaget och uppdrog åt ordföranden att i samråd med förslagställaren vidtala någon lämplig person, som vore hågad att verkställa insamlingen. Emellertid skulle frågan på något höstmöte upptagas till vidare behandling.

Ordföranden inlämnade ett historiskt meddelande från Sällskapets korresponderande ledamot arkivarien Th. Westrin. Det mottogs med tacksamhet och skulle införas till publikation i nästutkommande häfte af «Förhandlingar och Uppsatser».

Magister Rolf Nordenstreng hade i brefkort tillkännagifvit, att han insamlat uppgifter om flere s. k. finlandismer, hvilka voro kända äfven i Sverige. Beslöts att invänta manuskriptet, hvilket, om det vid granskning befanns lämpligt att i Sällskapets skrifter intagas, skulle ingå i «Förhandlingar och Uppsatser».

Till festföredragare vid nästa årsmöte utsågs professor R. A. Wrede.

Intendenten T. Waenerberg inlämnade en af ingeniör V. Andström till Sällskapets arkiv skänkt liten dikt af skalden J. J. Wecksell. Dikten är skrifven med skaldens egen handstil, undertecknad —s—l och daterad den 1 mars 1859; den bär öfverskriften «Till Augusta, på den 21:sta födelsedagen».

Rektor E. Lagus anmälde att Sällskapets Runebergsbibliotek som gåfva fått emottaga 3:dje häftet af Runebergs dikter i originalupplaga.

Såsom nya årsmedlemmar inskrefvos: doktor Valter Cygnæus, doktor Artur Lindroth och handlanden P. E. Ranin från Kuopio, herr Karl Granfelt från Forssa, domprosten Wald. Wallin från Uleåborg samt docent Th. Hjelmqvist och professor A. Kock från Lund.

Elis Lagerblad.

Bestyrelsens extra sammanträde den 3 juni 1902.

Ordföranden tillkännagaf, att han sett sig föranlåten att sammankalla Bestyrelsens i staden varande medlemmar till extra sammanträde i anledning af en från högre kamratskapet vid finska kadettkåren ingången skrifvelse af följande innehåll:

Fredrikshamn den 29 maj 1902.

Till Svenska Litteratursällskapet.

Med anledning af att Finska Kadettkårens omorganisation är nära förestående, har det Högre Kamratskapet inom densamma beslutit att placera sina kontanta tillgångar under namn af «Finska kadetternas fond» i något samfund, som arbetar för den svenska odlingen, och gifvit oss, undertecknade, i uppdrag att främst göra en förfrågan om huruvida Svenska Litteratursällskapet på de villkor, som nedan omnämnas, vore villigt mottaga medlen. Tidpunkten för summans öfverlämnande är beroende af när det definitiva afgörandet faller och i följd däraf Högre Kamratskapet upplöses. Summans storlek torde uppgå till cirka 5,000 mark.

Stadgar för «Finska kadetternas fond».

§ 1. Ändamålet med «Finska kadetternas fond» är i främsta rummet att utgöra ett honorar om minst 3,000 mk för författandet af Finska Kadettkårens och dess Högre Kam-

ratskaps historia samt tillika betäcka kostnaderna för arbetets utgifvande i tryck.

§ 2. Fonden öfverlämnas till Svenska Litteratursällskapet för att af detsamma i ofvannämndt syfte förvaltas och tillkommer det Svenska Litteratursällskapet att efter granskning af de inlämnade arbetena tilldöma det bästa ifrågavarande honorar, hvarvid afseende bör fästas vid framställningen af Kadettkårens betydelse för landet och den andel det Högre Kamratskapet haft däri.

§ 3. Svenska Litteratursällskapet äger att genast efter mottagandet af fonden genom annonser i landets mest spridda tidningar utlysa täflan. Skulle inom förloppet af 5 år intet arbete inlämnas, äger Sällskapet att efter hvarje 5-års period förnya inbjudan till täflan.

§ 4. Fonden bör, efter det den mottagits af Svenska Litteratursällskapets kassör, insättas på sparkasseräkning.

§ 5. I händelse intet arbete inom förloppet af 15 år blifvit inlämnadt till Sällskapet, tillfaller fonden Svenska Litteratursällskapet för att af detsamma efter förgodtfinnande användas.

Härjämte fattade Högre Kamratskapet beslutet att förfråga sig hos Sällskapet, huruvida det vore villigt att emottaga de handlingar och föremål, som bilda Högre Kamratskapets arkiv och bevara det med iakttagande af att tillträde till arkivets lagböcker, tidningar och afhandlingar lämnas endast f. d. medlemmar af Högre Kamratskapet.

Hvad beträffar legitimeringen af f. d. medlemmar af H. K. har Kamratskapet förslagsvis beslutit, att denna lämpligast kunde ske genom att tillträdeskort skulle utfärdas af en tremannakommitté af f. d. medlemmar af H. K., bosatta i Helsingfors, och bedja vi därför Sällskapet uttala sig om en dylik anordning från Sällskapets sida möter något hinder.

Af lätt insedda skäl få vi tillika anhålla om att innan fonden och arkivet blifvit öfverlämnade till Sällskapet, något publicerande härom ej må ingå i tidningarna.

Till följd af att Kåren afslutar sitt läseår den 14 juni, vore ett svar i frågan från Sällskapet inom denna tid särdeles önskvärdt.

Med utmärkt högaktning. Å Högre Kamratskapets vägnar:

Torsten Kurtén.	*Harald Åkerman.*
Stabskapten.	Stabsryttmästare.
Hj. Ingelberg.	*Walter Wiik.*
Ordf. i H. K.	Viceordf. i H. K.

Med anledning af ofvanstående skrifvelse beslöts efter en kortare diskussion att meddela högre kamratskapet vid finska kadettkåren, att Sällskapets Bestyrelse förklarat sig vilja med tacksamhet mottaga såväl «Finska kadetternas fond» som det högre kamratskapets arkiv på de villkor, som af detsamma fastställts såväl för fondens användning som för arkivets förvarande. Dock önskade Bestyrelsen till högre kamratskapet hemställa om ett förtydligande i några punkter af villkoren för fondens och handlingarnas öfvertagande och förvaltande för undvikande af eventuellt missförstånd i framtiden. I § 5 af stadgarna föreslogs, att meningen: «I händelse intet arbete inom förloppet af 15 år blifvit inlämnadt till Sällskapet» borde erhålla följande tillägg: «och för prisbelöning godkändt». Beträffande villkoren för arkivets förvarande beslöt Bestyrelsen hemställa, huruvida icke en bestämd tidpunkt, förslagsvis 25 år, kunde fixeras, hvarunder ingen annan än f. d. medlemmar af högre kamratskapet skulle äga tillträde till arkivet, hvilket därefter skulle blifva tillgängligt äfven för andra intresserade forskare. Äfven önskade Bestyrelsen veta, huruvida den pristäflan, som högre kamratskapet önskade, att Sällskapet efter mottagandet af fonden skulle utlysa, bör stå öppen endast för medlemmar af högre kamratskapet eller om äfven utom kamratskapet stående författare finge anmäla sig, i hvilket fall äfven dessa borde erhålla tillträde till kamratskapets arkiv. Hvad angår legitimeringen af f. d. medlemmar af kamratskapet uttalades såsom önskvärdt, att några närmare bestämmelser vidkommande tillsättandet och särskildt kompletteringen af den föreslagna tremannakommittén af f. d. medlemmar, bosatta i Helsingfors, kunde fastställas. Slutligen beslöt Bestyrelsen uttala den önskan, att donationsbrefvet till Sällskapet skulle undertecknas af samtliga nuvarande medlemmar af högre kamratskapet, hvarigenom gifvarenas namn skulle blifva kända för Bestyrelsen.

Föredrogs följande utlåtande och förslag af delegationen för upprättande af förslag till premiering af under år 1901 i landet utkomna skönlitterära originalarbeten:

Torsdagen den 8 och lördagen den 10 maj 1902 sammanträdde i de Lärda Sällskapens hus i Helsingfors den delegation, som enligt Ecklesiastik-Expeditionens i Kejserliga Senaten till Svenska och Finska Litteratursällskapen aflåtna skrifvelse af den 3 december 1901 af respektive Litteratursällskap utsetts att upprätta förslag till premiering af under år 1901 i landet på svenska eller finska språket utkomna skönlitterära originalarbeten. Närvarande voro å Finska Litteratursällskapets vägnar professor O. E. Tudeer, lektorn doktor A. W. Forsman och docenten doktor K. Grotenfelt samt å Svenska Litteratursällskapets vägnar vicehäradshöfdingen frih. R. F. von Willebrand, docenten doktor Yrjö Hirn och biblioteksamanuensen magister Emil Hasselblatt. Vid sammanträdena upprättades följande

Protokoll.

§ 1.

Till ordförande vid delegationens sammanträden utsågs professor Tudeer och anmodades undertecknad, Hasselblatt, att föra protokollet.

§ 2.

Af redogörelsen för de delegerades uppdrag framgick, att såväl Finska Litteratursällskapet som Svenska Litteratursällskapet medgifvit sina delegerade full rätt att öfverlägga och besluta i respektive sällskaps namn, Svenska Litteratursällskapet dock förbehållande sig, att delegationens förslag skulle meddelas Sällskapets Bestyrelse för att af denna insändas till Kejserliga Senaten.

§ 3.

Till protokollet antecknades, att följande under år 1901 utkomna skönlitterära originalarbeten af de delegerade uppmärksammats i och för uppgörandet af prisförslaget:

a) på svenska språket affattade:

Jac. Ahrenberg: «Rojalister och patrioter».
K. J. Hagfors: «Dagens hjälte I».
Hugo Lagus: «Från tropikerna».
Arvid Mörne: «Nya sånger».
Bruno Nylander: «Dikter».
J. W. Nylander: «Sjöfolk».
Jacob Tegengren: «Skuggor och dagrar».

b) på finska språket affattade:

Santeri Ingman: «Tuomas piispa».
Larin Kyösti (K. Larson): «Etsijän tarina» och «Unta ja totta».
Eino Leino (E. Lönnbohm): «Kivesjärveläiset» och «Pyhä kevät».
Kasimir Leino (K. Lönnbohm): «Jaakko Ilkka ja Klaus Fleming».
Aino Malmberg: «Tien ohesta tempomia».
Teuvo Pakkala: «Kauppaneuvoksen härkä».
Maila Talvio (M. Mikkola): «Pimeän pirtin hävitys».

§ 4.

Samtliga delegerade enades om, att bland ofvananförda arbeten, Maila Talvios (fru M. Mikkolas) roman «Pimeän pirtin hävitys» såsom en poetiskt kraftfull framställning af ett betydande ämne främst borde ifrågakomma till premiering, helst med ett större pris. Vidare föreslogs till erhållande af belöningar: af Finska Litteratursällskapets delegerade hr Kasimir Leino för «Jaakko Ilkka ja Klaus Fleming» och hr Teuvo Pakkala för «Kauppaneuvoksen härkä», af Svenska Litteratursällskapets delegerade hr Jacob Tegengren för «Skuggor och dagrar», hr Arvid Mörne för «Nya sånger» och hr Eino Leino för «Kivesjärveläiset», af dr Hirn och mag. Hasselblatt hr Kyösti Larson för «Etsijän tarina», af frih. von Willebrand hr J. W. Nylander för «Sjöfolk» samt af dr Grotenfelt hr Jac. Ahrenberg för «Rojalister och patrioter».

Vid den härvid uppkomna diskussionen uttalade samtlige Svenska Litteratursällskapets delegerade såsom sin åsikt, att hrr K. Leinos och Teuvo Pakkalas arbeten såväl i poetiskt som dramatiskt afseende måste anses mindre fullödiga än hrr Tegengrens, Mörnes, Larsons och E. Leinos arbeten i egenskap af lyriska diktverk, hvarför de för sin del motsatte sig deras upptagande på prisförslaget. Särskildt funno sistnämnde delegerade hr Pakkalas lustspel redan med hänsyn till dess burleska, alltför ansträngda farskaraktär i afsaknad af egenskaper, som kunde berättiga det till att utmärkas med statens pris. Däremot ansågo desse delegerade samtlige förutnämnde lyrikers arbeten röja omisskänneliga poetiska förtjänster och afsevärd utveckling från författarenas föregående arbeten, på grund hvaraf de förordade dem till erhållande enhvar af ett mindre pris.

Å andra sidan framhöllo hrr Grotenfelt och Forsman, att det betydande idéinnehållet i hr K. Leinos dram i förening med en del lyckade ansatser till historisk skådespelsdiktning

likaväl som det originella, välfunna uppslaget och särskilda säkert träffade verklighetstyper i hr Pakkalas lustspel syntes dem erbjuda tillräcklig anledning att föreslå dessa tvenne arbeten till premiering. Till denna uppfattning anslöt sig äfven professor Tudeer, ehuru med någon tvekan beträffande resultatet af en jämförande uppskattning af anförda dramatiska och lyriska arbeten samt hänvisande till hr Pakkalas tidigare förtjänstfulla författarskap såsom en omständighet, hvilken i sin mån borde inverka på afgörandet i likhet med hvad tidigare varit fallet, då en författare första gången framställts till erhållande af pris.

Hvad beträffar hr Eino Leinos arbeten påpekade Finska Litteratursällskapets delegerade med erkännande af deras betydande poetiska förtjänst, att de dock icke betecknade något väsentligt framsteg gentemot författarens tidigare produktion, hvilken redan två gånger erhållit statens pris, hvarför de delegerade ej denna gång ansågo sig kunna förorda honom till erhållande af pris. Rörande hr K. Larson voro samma delegerade af den åsikten att oaktadt ådagalagd varm poetisk känsla och versifikatorisk smidighet, hans arbeten dock vidlåddes af en alltför stor dunkelhet i uttrycket och formella ojämnheter. Prof. Tudeer och dr Forsman yttrade, att de af Svenska Litteratursällskapets delegerade till prisbelöning föreslagna lyrikerna Tegengren och Mörne väl ej i poetisk originalitet stodo öfver hrr E. Leino och K. Larson, men dock i förmågan af koncentration och i fint formsinne öfverträffade dessa och därför framom dem kunde komma i åtnjutande af litterärt pris, hvaremot dr Grotenfelt, i öfrigt anslutande sig till detta uttalande, ansåg, att de ifrågavarande lyriska diktarena borde ställas på samma nivå.

Förslaget om prisbelönande af hr J. W. Nylanders «Sjöfolk» omfattades af alla de delegerade utom prof. Tudeer, hvaremot det beträffande hr Ahrenbergs bok vann intet understöd och alltså utan vidare förföll.

Då antalet af de arbeten, som ansetts förtjänta af att uppmärksammas med pris, denna gång var jämförelsevis stort utan att något bland dessa arbeten, Maila Talvios bok undantagen, dock genom mera framträdande förtjänster kunde erkännas utmärka sig framom de öfriga, funno de delegerade, att den disponibla anslagssumman, 5,000 mark, svårligen skulle kunna rättvist fördelas på några få större poster. Beslöts därför, att detta år i olikhet med de principer, som tidigare gjort sig gällande vid utgifvandet af statens litterära pris, någon principiell minimigräns för föreslagna pris icke skulle upprätthållas.

§ 5.

Enär skiljaktigheterna i de delegerades uppfattning icke utjämnats genom diskussionen, men de delegerade det oaktadt ansågo önskvärdt, att ett enigt utlåtande skulle fås till stånd, framställdes särskilda kompromissförslag, bland hvilka de delegerade slutligen med vidhållande af sina tidigare till protokollet antecknade åsikter förenade sig om följande förslag: Maila Talvio (fru M. Mikkola) skulle för sin roman «Pimeän pirtin hävitys» tillerkännas ett pris om 1,300 mark, hr Jacob Tegengren för sin diktsamling «Skuggor och dagrar», hr Arvid Mörne för sin diktsamling «Nya sånger» och hr Kasimir Leino för sitt skådespel «Jaakko Ilkka ja Klaus Fleming» enhvar ett pris om 900 mark samt hr J. W. Nylander för sin novellsamling «Sjöfolk» och hr Teuvo Pakkala för sin komedi «Kauppaneuvoksen härkä», hvardera ett pris om 500 mark, och beslöts att i enlighet härmed affatta den skrifvelse, som undertecknad af samtlige delegerade på svenska och finska språken skulle till Kejserliga Senaten insändas. Skrifvelsen erhöll följande lydelse:

«Till Kejserliga Senaten för Finland.

Sedan Ecklesiastik-Expeditionen i Kejserliga Senaten genom sin till Svenska Litteratursällskapet och Finska Litteratursällskapet aflåtna skrifvelse af den 3 december 1901 anmodat berörda Litteratursällskap att uppgöra och till Kejserliga Senaten insända förslag till premiering af i Finland under år 1901 på svenska eller finska språket utkomna skönlitterära originalarbeten, och Finska Litteratursällskapet till medlemmar i en gemensam delegation för ärendets behandling utsett professor O. E. Tudeer, rektorn doktor A. V. Streng och docenten doktor K. Grotenfelt med lektorn doktor A. W. Forsman och magister O. Manninen som suppleanter att med full afgöranderätt å Finska Litteratursällskapets vägnar uppgöra och till Kejserliga Senaten insända ofvannämnda förslag samt Svenska Litteratursällskapet till medlemmar i sagda delegation utsett vicehäradshöfdingen frih. R. F. von Willebrand, docenten doktor Yrjö Hirn och biblioteksamanuensen magister Emil Hasselblatt med magistrarna Arvid Hultin och K. Flodin som suppleanter likaledes med fullmakt att besluta i Svenska Litteratursällskapets namn, dock så att delegationens förslag skulle delgifvas Sällskapets Bestyrelse för att af denna insändas till Kejserliga Senaten, hafva de delegerade särskilda gånger sammanträdt och efter sammanjämkning af under diskus-

sionen uttalade, skiljaktiga meningar samt enär en fördelning af den disponibla anslagssumman, 5,000 mark, på några få större pris icke synts de delegerade motsvara en rättvis uppskattning af under året utkomna, af belöning förtjänta arbeten enats om att hos Kejserliga Senaten föreslå, att

författarinnan *Maila Talvio* (fru M. Mikkola) för romanen «Pimeän pirtin hävitys» skulle erhålla ett pris om 1,300 mark,

hr *Jacob Tegengren* för diktsamlingen «Skuggor och dagrar» ett pris om 900 mark,

hr *Arvid Mörne* för diktsamlingen «Nya sånger» ett pris om 900 mark,

hr *Kasimir Leino* (K. Lönnbohm) för skådespelet «Jaakko Ilkka ja Klaus Fleming» ett pris om 900 mark,

hr *J. W. Nylander* för novellsamlingen «Sjöfolk» ett pris om 500 mark, samt

hr *Teuvo Pakkala* för lustspelet «Kauppaneuvoksen härkä» ett pris om 500 mark.

Delegationens vid ärendets behandling förda protokoll har blifvit till Svenska och Finska Litteratursällskapen inlämnadt.

Helsingfors den 10 maj 1902.

A. W. Forsman. *K. Grotentelt.*
Emil Hasselblatt. *Yrjö Hirn.*
O. E. Tudeer. *R. F. v. Willebrand*».

Af föreliggande protokoll skulle ett svenskspråkigt exemplar tillställas Svenska Litteratursällskapet och ett finskspråkigt Finska Litteratursällskapet.

O. E. Tudeer.

In fidem:
Emil Hasselblatt.

Beslöts att insända delegationens förslag till ecklesiastikexpeditionen i kejs. senaten, åtföljdt af en skrifvelse, som å Bestyrelsens vägnar skulle undertecknas af ordföranden och sekreteraren.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 18 september 1902.

Ordföranden tillkännagaf, att Sällskapet numera hade fått mottaga ett donationsbref från högre kamratskapet vid finska kadettkåren af följande lydelse:

Donationsbref.

Finska Kadettkårens Högre Kamratskap gör veterligt, att det efter moget öfvervägande enhälligt beslutit öfverlåta åt Svenska Litteratursällskapet i Finland sina kontanta tillgångar, jämte de papper och föremål, som utgöra dess arkiv, och öfverlåter det härmed genom detta öppna donationsbref desamma åt ofvannämda sällskap på följande villkor:

Stadgar för «Finska kadetternas fond».

§ 1. Ändamålet med «Finska kadetternas fond» är i främsta rummet att utgöra ett honorar om minst 3,000 (tre tusen) Fmk för författandet af Finska Kadettkårens och dess Högre Kamratskaps historia samt tillika betäcka kostnaderna för arbetets utgifvande i tryck.

§ 2. Fonden öfverlämnas åt Svenska Litteratursällskapet i Finland för att af detsamma i ofvannämndt syfte förvaltas och tillkommer det Svenska Litteratursällskapet att efter granskning af de inlämnade arbetena tilldöma det bästa ifrågavarande honorar, hvarvid afseende bör fästas vid framställningen af Kadettkårens betydelse för landet och den andel det Högre Kamratskapet haft däri.

§ 3. Svenska Litteratursällskapet äger att genast efter mottagandet af fonden genom annonser i landets mest spridda tidningar utlysa täflan. Skulle inom förloppet af 5 (fem) år intet arbete inlämnats, äger sällskapet att efter hvarje femårsperiod utlysa ny täflan.

§ 4. Fonden bör efter det den mottagits af Svenska Litteratursällskapets kassör insättas på sparkasseräkning.

§ 5. I händelse intet arbete inom förloppet af 15 (femton) år blifvit inlämnadt till Sällskapet och för prisbelöning godkändt, tillfaller fonden Svenska Litteratursällskapet för att af detsamma efter förgodtfinnande användas.

Stadgar för Finska kadetternas arkiv.

§ 1. Finska kadetternas arkiv, bestående af det Högre Kamratskapets lagböcker, tidningar och diverse afhandlingar samt fotografier, öfverlämnas af det Högre Kamratskapet till Svenska Litteratursällskapet för att af detsamma förvaras.

§ 2. Under en tidrymd af 40 (fyrtio) år, räknadt från och med öfverlämningsdagen, äga endast f. d. medlemmar af det Högre Kamratskapet tillträde till arkivet. Efter utgången af denna tidsperiod står arkivet öppet äfven för utomstående personer.

Anm. De i arkivet förvarade fotografikorten äro dock genast från och med arkivets öfverlämnande till Sällskapet tillgängliga för allmänheten.

Finska Kadettkåren, Fredrikshamn den 15 juni 1902.

Dess Högre Kamratskap:

Hj. Ingelberg.
Ordförande.

W. Wiik.
Vice ordförande.

J. Lönnroth.	*N. Wegge.*	*Georg Palin.*
G. Neovius.	*A. Almqvist.*	*L. Lessig.*
W. Appelgrén.	*Gunnar Björk.*	*Leo Schwanck.*
H. Humble.	*Osk. Wilkman.*	*Hugo Nyholm.*
Paul Aminoff.	*W. Neovius.*	*Bruno Krook.*
William Spåre.	*A. Enckell.*	*G. Alfthan.*
P. Streng.	*Walter Krook.*	*G. A. Finne.*
R. Lindell.	*Walter Bergström.*	

Underskrifternas riktighet bevittna:

Torsten Kurtén.
Stabskapten.

Hj. Sucksdorff.
Stabskapten.

Enär Bestyrelsen redan vid extra sammanträde den 3 juni beslutit att emottaga de finska kadetternas fond och arkiv samt förvalta och bevara desamma enligt af kadetterna fastställda villkor, föranledde donationsbrefvet ej någon vidare åtgärd från Sällskapets sida. Arkivarien meddelade, att kadetternas arkiv redan hade anländt, men ännu ej kunnat emottagas och uppställas i följd af bristande utrymme i de veten-

skapliga föreningarnas bibliotek. Däremot hade kadetternas fond ännu ej öfverlämnats till Sällskapet.

Uppdraget att för Sällskapets räkning utgifva en samlad upplaga af Elias Lönnrots svenska skrifter hade, enligt hvad ordföranden meddelade, gifvits åt fröken Jenny af Forselles, som lofvat åtaga sig detsamma.

Upptogs ånyo frågan om slående af en medalj till hundraårsminnet af Runebergs födelse. Efter en kortare diskussion beslöts att uppdraga åt en kommitté, bestående af förslagställaren arkitekten J. Ahrenberg samt professor M. G. Schybergson och artisten Walter Runeberg, att uppgöra projekt till medaljen i fråga samt affatta en skrifvelse till kejs. senaten med anhållan om att medaljen finge utföras å härvarande myntverk.

Af ordföranden väcktes förslag om vidtagande af åtgärder för vinnande af nya medlemmar i Helsingfors. På senaste tiden hade i landsorten genom ombudsmännens försorg medlemsantalet ökats, men i hufvudstaden hade någon större tillslutning af nya medlemmar icke försports. Förslagsställaren förmodade emellertid, att äfven i hufvudstaden funnes personer, som ifall de därtill anmodades, vore villiga att inträda såsom medlemmar i Sällskapet. Förslaget bifölls och uppdrogs åt Funktionärerna att bedrifva saken. Ett i sammanhang härmed af professor Freudenthal väckt förslag, att i de större städerna skulle anställas flere ombudsmän för att verka i Sällskapets intresse, öfverlämnades äfven till Funktionärernas ompröfning.

Till Sällskapets «Förhandlingar och Uppsatser» anmäldes af professor K. G. Leinberg tvenne meddelanden «Om finska medlemmar i svenska vitterhetssamfund» och «En försvarsskrift af Sigfridus Aronus Forsius».

Doktor Axel Lille hade genom kommunalrådet Ab. Landén till Sällskapet förärat nio bref af J. L. Runeberg till gifvarens fader, professor B. O. Lille. Brefven emottogos med stor tacksamhet och skulle bevaras i Sällskapets Runebergsbibliotek.

Såsom nya medlemmar inskrefvos: Genom ombudsmannen i Vasa hofrättsrådet Knut Åkesson följande årsmed-

lemmar: medicinelicentiaten Karl Boucht, navigationsskoleföreståndaren J. A. Burman, kollegan C. J. Danielsson, stadsläkaren A. Th. Ehrström, fabrikanten A. Ernst, handlandene Ernst och Rudolf Finnilä, vicehäradshöfding Joh. Malmberg samt kontorschefen Knut Tallgren.

Genom ombudsmannen i S:t Michel följande årsmedlemmar: kaptenen J. A. Renvald och apotekaren A. A. Watanen.

Genom ombudsmannen i Ekenäs såsom årsmedlem järnvägstjänstemannen Ernst Calonius.

Genom ombudsmannen i Åbo som årsmedlem statsrådet N. A. Dahlén.

I Helsingfors inskrefs som årsmedlem professor O. M. Reuter.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 16 oktober 1902.

Doktor Th. Tigerstedt förärade till Sällskapet en af honom upptecknad, af J. L. Runeberg själf komponerad melodi till dikten «Den öfvergifna» samt skildrade det besök hos skalden för ett halft sekel tillbaka, då melodin upptecknades efter Runebergs föredrag af densamma. Enär gifvarens uppteckning afvek från den af J. E. Strömborg i hans «Biografiska anteckningar om J. L. Runeberg» meddelade, beslöts att offentliggöra densamma i nästa häfte af «Förhandlingar och Uppsatser».

Doktor Hugo Pipping anmälde till publikation i Sällskapets skrifter ett af honom på senaste nordiska filologmöte hållet föredrag «Bidrag till Edda-metriken».

Professor F. Elfving meddelade, att han genom professor J. A. Palmén fått del af några bref i afskrift från Pehr Kalm till C. Linné. Originalen förvaras i British Museum i London. Herr Elfving redogjorde för innehållet af dessa bref samt uppläste utdrag från desamma. Professor Palmén hade ställt desamma till Sällskapets förfogande i och för den bio-

grafi öfver Kalm, hvilken skall inleda den nya upplaga af Kalms «En resa till Nordamerika», som kommer att utgifvas på Sällskapets förlag. Då emellertid afskrifterna icke förelågo in extenso, uppdrogs åt professor Elfving att genom någon landsman i London söka erhålla fullständiga kopior af brefven.

Doktor P. Nordmann redogjorde för några nya bidrag till Pehr Brahes lefnadshistoria, hvilka han funnit såväl i svenska riksarkivet som vid besök å Rydboholm, Visingsö och Skokloster i Sverige. Han förevisade äfven några porträtt af Brahe samt ett antal fotografier från sistnämnda orter. Föreslog att Sällskapet på 1903 års budget skulle upptaga ett anslag för en af honom författad lefnadsteckning öfver Pehr Brahe, försedd med illustrationer samt bilagor, innehållande förr icke tryckta dokument. Arbetet, som beräknades komma att omfatta omkring 500 sidor i tryck, skulle lämpligt kunna fördelas på tvenne samtidigt utkommande häften. Till förslaget biföll s.

Protokollssekreteraren Elis Furuhjelm förärade till Sällskapet tio bref från Johan Jakob Nordström till gifvarens fader, ecklesiastikchefen, sedermera presidenten Viktor Furuhjelm. Brefven innehålla bl. a. närmare upplysningar om de försök, som gjordes i början af 1860-talet, att återbörda Nordström till hans fädernesland och bereda honom en plats i landets styrelse. Gåfvan emottogs med tacksamhet.

Till publikation antogs en af professor K. G. Leinberg författad uppsats «Några underrättelser om den finska nationella församlingen i Stockholm».

Doktor Oskar W. Moberg hade till Sällskapet förärat tvenne handlingar af Carl Leonhard Lode, hvilka funnits hos pastorskan Elisabet Hultin, född Crohns, i Helsinge. Åt arkivarien uppdrogs att genomse handlingarna och afgifva yttrande om desamma.

Genom bankkassören C. J. Kyntzell i Vasa hade Sällskapet såsom gåfva fått mottaga en handskrifven kollektion «Genealogiska anteckningar öfver Rahmska och befryndade släkter af Carl Rahm». Samlingen upptog genealogier öfver släkterna Genberg, Chydenius, Kyntzell, Falander, Roos, Lithén, Kjemmer och Sneckendal. Beslöts att till gifvaren aflåta en tacksägelseskrifvelse för den vackra gåfvan.

Till ombudsman i S:t Michel i stället för stabskaptenen E. S. Tigerstedt, som afflyttat från orten, antogs tullförvaltaren F. B. Gestrin.

Såsom ständig medlem inskrefs gardeskaptenen Georg Fraser i Viborg och såsom årsmedlemmar seminariidirektor Z. Schalin i Nykarleby samt ingeniörskan Hilda von Fieandt i S:t Michel.

Arvid Hultin.

Funktionärernas sammanträde den 7 november 1902.

Med anledning af Bestyrelsens uppdrag till Funktionärerna att vidtaga lämpliga åtgärder för vinnande af nya medlemmar i hufvudstaden beslöts att till ett större antal personer rikta en tryckt cirkulärskrifvelse med uppmaning att på medföljande anteckningskort inskrifva sig som medlemmar af Sällskapet.

Upptogs till behandling ett af professor A. O. Freudenthal väckt och af Bestyrelsen till Funktionärernas ompröfning hänskjutet förslag, gående ut på anställandet af flere ombudsmän i de större städerna för en verksammare befordran af Sällskapets intressen. I anseende till de eventuella svårigheter, som skulle uppstå vid uppbörden af medlemsafgifterna och distributionen af skrifterna genom anställande af flere ombudsmän, ansågo sig Funktionärerna icke kunna omfatta förslaget. Det med förslaget afsedda syftemålet ansågs med samma fördel kunna vinnas genom att framdeles i de förteckningar öfver Sällskapets medlemmar, som sändas till medlemmarna i landsorten, innesluta en tryckt skrifvelse med uppmaning till enhvar att söka verka för vinnande af nya medlemmar å resp. orter. Beslöts att ingå med förslag härom till Bestyrelsen.

Enär ombudsmannen i Jyväskylä doktor Kl. Edgren afflyttat från orten, beslöts att hos Bestyrelsen föreslå att till hans efterträdare måtte antagas stationsinspektorn Felix Hedberg, som förklarat sig villig att mottaga förtroendet. Då äf-

ven ombudsmannaskapen i Hangö och Villmanstrand för närvarande äro lediga, å den förra orten, genom stationsinspektorn C. Appelgrens afsägelse, å den senare genom öfverstelöjtnant A. P. J. Aminoffs bortflyttning, beslöts att till borgmästar F. Stenström i Hangö samt ingeniör Bengt Björkenheim i Villmanstrand rikta en förfrågan, huruvida de vore villiga att blifva Sällskapets ombudsmän å sagda orter.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 20 november 1902.

Från kejs. senaten hade ingått följande resolution på Sällskapets ansökan om förhöjdt statsunderstöd:

> Kejserliga Senatens för Finland resolution i anledning af Bestyrelsens för Svenska Litteratursällskapet i Finland underdåniga ansökan om förhöjdt statsunderstöd för Sällskapet, gifven uti Ekonomiedepartementet, den 3 september 1902.

Kejserliga Senaten för Finland har låtit sig föredragas Hans Kejserliga Majestäts den $^{4}/_{17}$ sistlidne juli meddelade Nådiga befallning att åt Svenska Litteratursällskapet i Finland skall utgifvas fortsatt understöd ur allmänna medel att till förhöjdt belopp af tiotusen mark om året utgå i fem års tid, räknadt från den 1 januari 1903 samt för år 1902 ett extra anslag af tiotusen mark; och förordnar Kejserliga Senaten att berörda anslag skola i enlighet med denna Nådiga befallning utbetalas å landtränteriet i Nylands län.

Det alle, som vederbör, till efterrättelse länder.

Enligt Hans Kejserliga Majestäts Nådiga befallning
Kejserliga Senaten för Finland:

Konstantin Linder.

Wald. Eneberg. *Valfrid Spåre.*
Ossian Bergbom. *Edv. Boehm*

J. N. Bärnlund.

Protokollssekreteraren **Elis Furuhjelm** förärade till Sällskapet J. J. Nordströms koncept till det förslag till landtdagsordning, som han på uppdrag af kejs. senaten hade utarbetat och som i flere väsentliga punkter afviker från det sedermera antagna. Det intressanta dokumentet, som hade funnits bland framlidne presidenten V. Furuhjelms efterlämnade papper, mottogs med tacksamhet af Bestyrelsen.

Professor A. O. Freudenthals å ett tidigare möte väckta förslag om anställande af flere ombudsmän i de större städerna fick på grund af Funktionärernas afstyrkande utlåtande förfalla, hvaremot Funktionärernas förslag till åtgärd för vinvande af större anslutning af nya medlemmar i landsorten godkändes.

Till ombudsmän antogos: i Hangö borgmästaren F. Stenström, i Jyväskylä stationsinspektorn Felix Hedberg, i Tammerfors vicehäradshöfding K. V. Björkstén och i Villmanstrand ingeniör Bengt Björkenheim.

Frågan om slående af en medalj till det stundande hundraårsminnet af J. L. Runebergs födelse upptogs till diskussion, men ajournerades af förekommen anledning till ett följande sammanträde.

Lektor **Elis Lagerblad** redogjorde enligt uppdrag för de tvenne handlingar af C. L. Lode, hvilka på senaste möte hade förärats till Sällskapet. Det ena af dokumenten utgjordes af «Tankar om Finlands formerande till en lycklig nation under ryskt beskydd», dedicerade till hans exc. G. M. Armfelt, utan åratal; det andra var en förteckning på de förluster Lode hade lidit därigenom att ryssarne uppbränt hans gård Harjula, nära Kuopio. Handlingarna skulle bevaras i arkivet.

Arkivarien anmälde, att Sällskapets boklager nyligen blifvit inventeradt. Då af åtskilliga tomer af Sällskapets skrifter endast ett färre antal exemplar återstodo, öfverlämnades åt arkivarien att bestämma, hvilka skrifter framdeles gratis kunde tilldelas nyanmälda stiftare. I tvifvelaktiga fall skulle han dock rådföra sig med funktionärerna.

Professor K. G. **Leinberg** hade anhållit att få återtaga den af honom till publikation inlämnade uppsatsen «En för-

svarsskrift af Sigfridus Aronus Forsius», enär densamma redan befunnits vara tryckt.

Till «Förhandlingar och Uppsatser» anmäldes och antogs ett bidrag af doktor Ossian Grotenfelt om «Johan Ludvig Runeberg och landets finska talande befolkning».

Statsarkivarien Reinh. Hausen redogjorde för innehållet af några gamla handlingar, som stälts till hans förfogande af artisten Hj. Munsterhjelm, de flesta från den gustavianska tiden. Bland pappren voro ett bref från grefvinnan Eva Wrede, f. Creutz, till madame Glansenstjerna, verser af Lidner till doktor Nenseen och biskop Wingård, ett bref af en kammarpage, som skildrar Gustaf III:s mord, en dagbok af Anders Munsterhjelm förd under hans fångenskap i Ryssland m. m. Herr Hausen åtog sig att bearbeta någon eller några af dessa dokument för «Förhandlingar och Uppsatser».

Till Nordisk Forenings i Köpenhamn anhållan om att erhålla ett exemplar af Sällskapets skrifter för anmälan i föreningens tidskrift Norden bifölls.

Undertecknad Arvid Hultin anmälde till «Förhandlingar och Uppsatser» ett bidrag «Om Eskola gubbens visor och deras författare».

Som nya årsmedlemmar inskrefvos genom ombudsmannen i Mariehamn: rektor Walter Poppius, postbokhållaren Hj. Calonius, bankprokuristen Otto Tammelander, postexpeditören E. A. Rönnholm, fil. kand. Mikael Ingman, fil. magistrarne O. W. Drake och J. P. Johansson. Genom ombudsmannen Lund i Kajana: länedjurläkaren Gustaf Ekkvist, stadsläkaren Eugène Perret och löjtnant Armas Sohlman. I Kotka: tullförvaltaren Rob. Staudinger samt Kotka svenska samskola. I Helsingfors disponent G. Herlitz och hofrättsauskultanten Gunnar A. Schauman samt dessutom folkhögskoleföreståndaren K. T. Oljemark i Västankvarn.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 18 december 1902.

Från Kejs. senaten hade ankommit följande skrifvelse:

Helsingfors den 26 november 1902.

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sedan Litteratursällskapet och Finska Litteratursällskapet, på grund af Ecklesiastik Expeditionens skrifvelse af den 3 december 1901, till Kejserliga Senaten insändt förslag till premiering af i landet under år 1901 utkomna skönlitterära arbeten, har Kejserliga Senaten vid af ärendet i dag skedd föredragning, af det för ändamålet anvisade anslaget femtusen mark, tilldelat författarene filosofiedoktorn Kasimir Lönnbohm (Kasimir Leino) för skådespelet «Jaakko Ilkka ja Klaus Fleming» ettusen femhundra mark, fru Maria Mikkola (Maila Talvio) för romanen «Pimeän pirtin hävitys» ettusen trehundra mark, filosofiemagistern Jacob Tegengren för diktsamlingen «Skuggor och dagrar» ettusen tvåhundra mark samt litteratören Teuvo Pakkala för lustspelet «Kauppaneuvoksen härkä» ettusen mark; hvarjemte Kejserliga Senaten velat hafva Litteratursällskapet anmodadt att, enligt stadgandet i nådiga brefvet af den 22 februari 1898 i samråd med Finska Litteratursällskapet uppgöra och senast inom utgången af november månad nästkommande år 1903 till Kejserliga Senaten inkomma med förslag till premiering af i landet under år 1902 på finska eller svenska språket utkomna skönlitterära originalarbeten med iakttagande af att premier till lägre belopp än ettusen mark icke föreslås till utdelning, hvilket Ecklesiastik Expeditionen får, enligt Kejserliga Senatens beslut, Litteratursällskapet till kännedom och iakttagande härigenom meddela.

Arvid Genetz.

J. N. Bärnlund.

Efter uppläsandet af ofvanstående skrifvelse yttrade professor Gustafsson:

Då det upprepade gånger inträffat, att de skönlitterära statspris, som efter grundlig öfverläggning bland Svenska Lit-

teratursällskapets delegerade af dem föreslagits, vidkommande svensk litteratur icke akssepterats af finska litteratursällskapets delegerade eller icke vid den slutliga fördelningen utfallit, har af flere medlemmar af Svenska Litteratursällskapet den tanken uttalats, att Bestyrelsen borde afstå från att vidare medverka till ifrågavarande prisfördelning. Då emellertid detta kunde betraktas som ett formligt afstående äfven af statspris för svensk litteratur och Bestyrelsen tvärtom bör oberoende af motigheter, som ju icke lända Bestyrelsen till förebråelse, fullgöra sin plikt mot landets svenska författare, samt då dessa äfven i flere andra afseenden befinna sig i ett ogynnsamt läge, anser jag Bestyrelsen böra icke blott fortfarande genom delegerade taga del i bedömandet af den litteratur, som kan erhålla statspris, utan ock vidtaga särskilda åtgärder för uppmuntran af den svenska belletristikens målsmän i vårt land, hvarigenom äfven de af Bestyrelsen utsedde granskarnes möda icke i någon händelse blefve förspilld.

Delvis i anslutning till det förslag jag tidigare tillåtit mig framställa angående fördelningen af Sällskapets ordinarie pris för skönlitterära och vetenskapliga arbeten, och med stöd däraf, att Bestyrelsen för kort tid sedan utgifvit en mindre extra belöning för skönlitterär verksamhet, ber jag sålunda få föreslå

att af Sällskapets disponibla medel anslås en summa af tillsvidare högst 2,000 mark årligen för att af Bestyrelsen användas som prisbelöningar och uppmutran åt skönlitterära författare efter förslag för det närvarande af de delegerade Bestyrelsen utser med afseende å fördelningen af statsprisen för skönlitteratur.

Jag anser intet hinder möta att redan vid nästinstundande årsdag utgifva dylika belöningar, isynnerhet om Bestyrelsen anser att i allmänhet och äfven framdeles ett dylikt förfarande bör ifrågakomma och sålunda besluter att tillsvidare för ändamålet årligen anslå det föreslagna beloppet, hvilket naturligtvis, om det icke komme att användas, skulle reserveras för andra behof.

I sammanhang härmed och i öfverensstämmelse med den mening jag fortfarande hyser angående utdelningen af Sällskapets ordinarie pris, som odelade utgifvits, tillåter jag

mig redan nu fästa uppmärksamheten därvid, att verkligt betydande arbeten bättre än genom en periodisk täflan komme till sin rätt, om de, efter det de utkommit och hunnit bli allmännare bedömda, skulle genom Sällskapets pris belönas. I sådant afseende kunde, när den förut bestämda perioden för prisutdelning efter det nu följda sättet utgår, årligen 2,000 mark afsättas till en fond för prisbelöning af mera betydande kulturhistoriska eller språkvetenskapliga arbeten, som ligga inom området för Sällskapets verksamhet och särskildt sådana som ingått i Sällskapets skrifter, äfvensom för uppmuntran till skönlitterär verksamhet på svenska språket. Motiveradt förslag till belöning och dess belopp framställes skriftligen senast tre månader före årsmötet af minst tre medlemmar af Sällskapet och afgöres af Bestyrelsen, som ifall den finner det nödigt tillsätter en särskild nämnd för frågans beredning. Uppkomma besparingar i fonden, kunna de ett annat år användas för samma ändamål jämte det årligen anslagna beloppet.

Under den härpå följande diskussionen föreslog magister Ernst Lagus med anledning af utgången af den senaste täflingen om statsprisen och då det måste verka synnerligen nedslående, att af delegationen enhälligt föreslagna författare icke erhålla pris, att Bestyrelsen skulle besluta att tilldela de af kejs. senaten förbigångne författarne Arvid Mörne och J. W. Nylander en gratifikation motsvarande det belopp, hvartill de af delegationen blifvit förordade.

Då emellertid af Bestyrelsens representant i delegationen frih. R. F. von Willebrand särskilda betänkligheter framhöllos mot att inslå ett dylikt förfarande, och då det af professor Gustafsson väckta förslaget afsåg en väsentlig förändring af de hittills gällande bestämningarna för Sällskapets prisbelöningar, beslöts att ajournera frågan till nästa sammanträde.

Efter en kortare diskussion beslöts därefter att som förut välja medlemmar till en gemensam delegation för att i samråd med af finska litteratursällskapet utsedde delegerade uppgöra förslag till premiering af innevarande års skönlitteratur. Till delegerade utsågos professor M. G. Schybergson, folk-

högskoleföreståndaren magister Arvid Mörne och undertecknad Arvid Hultin samt till suppleanter magister Emil Hasselblatt och doktor Gunnar Castrén.

Från delegationen för de vetenskapliga föreningarna hade ingått följande meddelande:

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Delegationen för de vetenskapliga föreningarna får härhos vördsamt anhålla att Svenska Litteratursällskapet ville anställa val af en ledamot och en suppleant till delegationen för år 1903 samt om valets utgång underrätta delegationens nuvarande ordförande. Helsingfors den 24 nov. 1902.

L. Lindelöf. *A. Osv. Kihlman.*

Till ledamot i delegationen utsågs professor Schybergson samt till suppleant professor Gustafsson.

Enär professor R. A. Wrede på grund af sjukdom afsagt sig uppdraget att hålla föredrag vid nästa årsmöte, utsågs till föredragare professor R. Tigerstedt.

Senatorskan Jully Ramsay hemställde om offentliggörande i «Förhandlingar och Uppsatser» af en af henne författad genealogisk undersökning rörande ätterna Munck af Fulkila och Munck af Sommarnäs, hvartill bifölls.

Statsarkivarien R. Hausen framförde ett förslag af kapten Biaudet, som för närvarande studerar i Vatikanen, gående ut på att härvarande vetenskapliga föreningar skulle till det stora referensbiblioteket (Biblioteca Leonina) i Vatikanen sända ett urval af sina publikationer. I utbyte skulle härvarande universitetsbibliotek erhålla ett antal af Vatikanens dyrbara publikationer. Bestyrelsen biföll för sin del till förslaget och uppdrog åt statsarkivarien Hausen att jämte arkivarien för ändamålet göra ett lämpligt urval bland Sällskapets skrifter.

På förslag af statsarkivarien Hausen antogs till publikation i Sällskapets skrifter en dagbok rörande 1808 och 1809 årens krig af Carl Johan Ljunggren, hvilken som fänrik vid Westmanlands regemente deltog i kriget och hvars anteck-

ningar vitsordades såsom synnerligen innehållsrika. Såsom godtgörelse för arbetet hade begärts 25 mark per tryckark och 25 friexemplar, hvartill äfven bifölls. Uppdrogs åt statsarkivarien Hausen att genomse korrekturet och att till arbetet ombesörja en karta öfver krigsskådeplatsen.

Till Runebergsbiblioteket förärades af artisten T. Waenerberg tvenne manuskript «Minnen af några oförgätliga stunder med J. L. Runeberg», upptecknade af gifvarens fader referendariesekreteraren G. M. Waenerberg och härrörande från år 1847. Beslöts att offentliggöra desamma i «Förhandlingar och Uppsatser». Statsrådet C. G. Estlander åtog sig att med några ord inleda uppsatsen.

Till de folkloristiska samlingarna inlöstes en kollektion folkvisor och melodier från västra Finland af filosofie kandidaten J. E. Wefvar och beslöts att tilldela denne en belöning af 500 mark för hans långvariga verksamhet som samlare på det folkloristiska området.

Såsom nya medlemmar inskrefvos:

I Helsingfors: stiftande medlemmar: senator Alfr. Charpentier, handlanden J. Nissen, magister Alexander Sevon och juris kandidat Lars Wasastjerna; ständiga medlemmar: enkefru Emilia Cronvall, auktionsdirektör Per Hallblom, handlanden Emil Lesch, kapten Adolf Schönberg, handlanden Axel Sevon, frih. W. von Troil och professor F. J. Wiik; årsmedlemmar: sekreteraren i byggnadsöfverstyrelsen Ad. Ahnger, brukspatronessan Lotten Asppe, vicehäradshöfding M. Baer, stationsinspektor E. Barsokevitsch, kontorschefen A. Behrend, kamrer H. Bengelsdorff, ingeniör O. E. Berggren, med. kandidat Edv. Björkenheim, sjökapten K. M. Björklund, agronom Emil Blåfield, vicehäradshöfding Ivar Blåfield, pastor A. J. Bäck, geheimerådet A. von Collan, bankkassörskan Ellen Dammert, frih. Osvald De la Chapelle, öfverdirektör H. Dieckhoff, koll. sekreteraren Arth. Dittmar, hofrådet M. Edv. Ekroos, banktjänstemannen Einar Fagerström, artist Alex. Federley, handlanden A. Feldhoff, handlanden Georg Fogelholm, löjtnant G. Fogelholm, handlanden Heinr. Frentz, statsgeologen Benjamin Frosterus, banktjänstemannen I. Granberg, agent A. Gustavson, fröken Helen Gustavson, aktuarien Torsten

Hartman, ingeniör C. Hausen, bruksförvaltaren E. Hiort af Ornäs, handlanden Robert von Holten, tullöfveruppsyningsmannen Ossian Häggman, vicehäradshöfding Selim Hällfors, handlanden A. E. Isaksson, fröken Sigrid Jansson, kamrer Rud. Johnsson, handlanden Knut Kjellin, enkefru Ottilia Kullman, skolföreståndarinnan Victoria Laurell, handlanden N. W. Lax, rektor Ferd. Lilius, stabskapten Artur Lindberg, öfveringeniör Werner Lindberg, sekreteraren i tullstyrelsen Emil Lindroos, fabrikanten W. E. Lindström, kassör Otto Lucander, fröken Augusta Lundqvist, frih. A. Mannerheim, ingeniör G. Mattsson, löjtnant H. Meinander, studenten Hilding Meinander, ingeniör Chr. Nielsen, ingeniör K. F. Nilsson, docent E. Nordenskiöld, statsrådet J. Osberg, ingeniör A. Palmberg, redaktör V. Pettersson, protokollssekreteraren G. von Pfaler, handlanden K. F. Pihlgren, ingeniör M. W. Pipping, gardeskaptenen G. Procopé, speditör Arv. Roos, folkskollärarinnan Ida Rosqvist, banktjänstemannen K. Rossander, apotekaren Emil Sandroos, forstingeniör A. Sivén, banktjänstemannen Alfons Sjöman, juriskandidat Arv. Sourander, ingeniör Einar Stråhlman, ingeniör G. Strömberg, fil. doktor Alma Söderhjelm, docent Hj. Tallqvist, professor Knut Tallqvist, magister Alarik Tavaststjerna, doktor J. Thurman, direktör E. Tilgmann, frih. B. v. Troil, prokurist A. Uddström, kollegan B. Ulfsson, ingeniör G. Waenerberg, kapten Oscar Wasastjerna, sjukgymnasten K. Wegelius, med. kandidat H. v. Willebrand, enkefru Aina Wilhelms, statsrådet B. Winter samt translator Alex. Öhqvist.

Genom ombudsmannen i Lahtis inskrefvos följande årsmedlemmar: stationsinspektorerna Alfr. Hanson, Axel Sievers och Vald. Söderström, bokhållaren Arvid Arppe, fröken Elin Ulfson, studeranden L. Lagerspetz, kontrollör Edv. Johansson, bankdirektör Edv. Carlstedt, kapten Olof Wulff, hofrättsauskultanten Gabr. Linsén och agronom Alex. Rotkirch.

I Kuopio veterinärläkaren fil. magister Cletus Ahlman som årsmedlem.

I Vasa handlanden Rudolf Finnilä som stiftande medlem.

I Uleåborg följande årsmedlemmar: kollegan J. A. Dahl, fil. magistrarne A. W. Karlsson och G. H. Wahlroos.

Beslöts att instundande år sammanträda å följande dagar: 22 januari, 19 februari, 19 mars, 16 april, 14 maj, 24 september, 22 oktober, 19 november och 17 december.

Beträffande utgifvandet af de följande tomerna af «Finlands svenska vitterhet» anmäldes, att magister Ernst Lagus samt undertecknad Arvid Hultin öfverenskommit om utbyte af perioder, sålunda att undertecknad skulle åtaga sig utgifvandet af den karolinska tidens vitterhet (perioden 1640—1720) samt magister Lagus den därpå följande perioden, frihetstiden och den gustavianska tiden till år 1792. Till denna öfverenskommelse gaf Bestyrelsen sitt samtycke.

På hemställan af professor F. Elfving förordades af Bestyrelsen en modernisering af ortografin i den tilltänkta nya upplagan af Pehr Kalms «Resa i Nordamerika».

Viceordföranden professor F. Gustafsson föreslog, att Bestyrelsen skulle förena sig om en vördsam och varm lyckönskan till Sällskapets hedersordförande statsrådet C. G. Estlander med afseende å den i dessa dagar afslutade normalupplagan af J. L. Runebergs skrifter och skildringen af skaldens lif och diktning. Genom att resa sig från sina platser anslöto sig Bestyrelsens medlemmar till förslaget. Statsrådet Estlander tackade för detta erkännande från Bestyrelsens sida.

På förslag af professor Gustafsson uttalades tillika ett erkännande af direktör F. Tilgmanns nyligen offentliggjorda öfversättning till tyska af «FänrikStåls Sägner», hvilken tolkning vittnade om en stor kärlek till ämnet.

Arvid Hultin.

Spridda drag ur modersmålets historia.

(Föredrag vid Svenska litteratursällskapets årsmöte den 5 februari 1902).

Mitt Herrskap!

En af de svåraste uppgifter, som kunna åläggas en vetenskapsman, är att göra forskningens resultat njutbara för en större publik. En naken facittabell är på intet sätt instruktiv och glömmes lika fort som den inhämtats. Ett lefvande intresse kan väckas endast hos den, som är i stånd att följa med debatten af de problem, som föreligga, och att skapa sig, om också icke en deciderad åsikt, så åtminstone vissa sympatier för eller antipatier mot de meningar som uttalats.

Till denna punkt kommer man i de flesta vetenskaper ej utan att först under årslånga specialstudier hafva samlat den minneskunskap, som utgör byggnadsmaterialet för teorierna. Och därför får en populariserande vetenskapsman i regeln icke heller räkna på något lifligt intresse hos sin publik.

En undantagsställning intager dock i viss mån den, som behandlar modersmålet, och framför allt den, som i Helsingfors talar om sitt svenska modersmål. Modersmålets nuvarande skapnad känna vi alla, åtminstone i hufvudsak, och tre språk, som kasta ett skarpt ljus öfver svenskans tidigare öden, äro bekanta för de fleste. Jag menar danskan, tyskan och finskan.

Då jag sålunda är i den lyckliga ställning att hos mina åhörare kunna förutsätta en icke ringa kunskap om fakta, hoppas jag kunna locka mitt auditorium till att begrunda några af de teorier, som baserats på desamma.

För en systematisk framställning af modersmålets historia är en timmes tid gifvetvis icke tillräcklig. Jag atnöjer mig med att i tur och ordning rikta en stralkastare på några strängt begränsade synfält, inom hvilka föremålens konturer torde kunna bringas att framträda klara och skarpa äfven för ett oöfvadt öga. Jag väljer till föremål för min utläggning ett fatal ord, men jag väljer dem så, att i deras historia aterspeglas en icke ringa del af modersmålets historia.

Ordet *sår* skrifves, som vi alla veta, i danskan *saar*, och häri ligger en fingervisning om, att vokalen *å* i detta ord går tillbaka på ett gammalt langt *a*. I själfva verket skrefs ordet i landskapslagarna *sar*, och af den ensartade beteckningen framgår, att vokalkvaliteten i detta ord var väsentligen densamma som exempelvis i ordet *fara*. Det korta *a*-et i *făra* har bibehållit sin kvalitet genom århundraden, och dialektiskt äfven sin kvantitet — uttalet *făra* med kort *a* är regel i vara finländska allmogemal. Däremot har det långa *a* i *sar*, med bibehallande af sin långa kvantitet, antagit kvaliteten *å*, detta både i riksspråket och i de flesta svenska allmogedialekter.

Pastaendet, att langt *å* i nysvenskan ofta gar tillbaka pa ett äldre långt *a* vinner i styrka, om vi besinna, att vårt långa *å* ofta motsvaras af ett tyskt *a*. *Ål* heter på tyska *Aal*, *ståltråd* heter *Stahldraht* m. m. Att tyskan, icke svenskan, här representerar det äldre stadiet, framgar måhända allra tydligast af diverse lånord.

Det latinska ordet *planum*, slät yta, har genom de centraleuropeiska kulturspråkens förmedling upptagits i fornsvenskan redan före år 1350, eller den tidpunkt, da de första spåren af en öfvergang *a* till *å* begynte visa sig, och ordets stamvokal har därför genomgatt samma utveckling som det långa *a* i urgamla svenska ord. Följaktligen lyder ordet numera *plån*. Jämte *plån* hafva vi visserligen ett substantiv *plan*, som äfvenledes utgar fran latinets *planum*, men denna senare form är uppenbarligen inlanad efter det öfvergangen *a* till *å* redan var fullbordad.

Ryssarnes namn på vår gamla hufvudstad är, som vi veta, icke *Åbo*, utan *Abo*. Detta beror icke på något slags oförmåga hos ryssarne att uttala vokalen *å*, ej heller torde man få tillskrifva den omständigheten någon större betydelse, att den i flertalet språk okända typen *å* har stor likhet med ett *a*. Ryssarne lata sällan missleda sig af främmande namns ortografi och komma i allmänhet det främmande uttalet så nära, som deras eget ljudsystem öfverhufvudtaget tillåter. Den hufvudsakliga orsaken till ryssarnes uttal *Abo* är nog den, att namnet inlånats redan före 1350, vid en tidpunkt, då staden äfven pa svenska hette *Abo*.

Efter det som nu anförts, hoppas jag att icke mötas af någon större misstro, då jag säger, att vårt nysvenska *sår* har uppkommit af ett äldre *sār*. Men vi kunna följa ordets historia ännu mycket längre tillbaka i tiden.

Ordet *sār* återfinnes icke i de äldsta runinskrifterna, men ordet *horn*, som både i de nordiska spraken och i gotiskan böjes pa samma sätt som *sār*, har anträffats i en inskrift fran 300-talet, som funnits på ett guldhorn från Gallehus nära staden Ribe i Danmark. Ordet heter här icke *horn* utan *horna*. I analogi härmed bör äfven ordet *sār* tidigare hafva hetat **sāra*. Den regel, på grund af hvilken det slutljudande *a* i **sāra* bortföll, går under namn af den samnordiska synkopelagen, och i kraft af densamma försvunno under vikingatiden alla vokaler, som då voro korta och obetonade. Denna för språkets gestaltning genomgripande förändring kunna vi spåra ännu i dag äfven utan att ega kännedom om fornspraket. Ordet *hammar*, eller, såsom vi numera vanligen säga, *hammare*, heter i pluralis icke **hammarar* utan *hamrar*. Samma regel, som kräfde vokalbortfallet i pluralformerna af ordet *hammar*, förvandlade äfven *horna* till *horn*, **sāra* till *sār*.

Vid sidan af det danska substantivet *saar* står ett adverb *saare* med betydelsen mycket, synnerligen. Den danska frasen: *„han er en saare dygtig Mand“* är liktydig med det tyska *„er ist ein sehr tüchtiger Mann“*. Betydelselikheten mellan det danska *saare* och det tyska *sehr*

tvingar oss att efterforska, huruvida icke dessa ord äro besläktade, och våra misstankar stärkas än mera, då vi finna, att fornhögtyskan har ett substantiv *sêr*, som betyder smärta.

Men nyss framhöllo vi ju, att ett nysvenskt långt *å*, fornsvenskt *ā*, plägar motsvaras af ett tyskt *a*. Nysvenskt *ål*, fornsvenskt *al* heter på tyska *Aal*, nysvenskt *tråd*, fornsvenskt *þraþ* heter *Draht*, nysvenskt *år*, fornsvenskt *ar* heter *Jahr*, nysvenskt *hår*, fornsvenskt *har* heter *Haar*. Huru kan då ett nysvenskt *sår*, fornsvenskt *sar* sammanställas med det tyska *sehr*.

Förklaringen till gåtan lämnar oss ett längesedan utdödt germanskt språk, nämligen gotiskan. I de fall där nysvenskans *å* motsvaras af ett tyskt *a*, har gotiskan, som står det urgermanska språket mycket nära, regelbundet *ê*. Vårt svenska *år*, tyskarnes *Jahr*, heter på gotiska *jêr*. Om *sår* på gotiska hette **sêr*, likasom *år* heter *jêr*, då skulle ordets tyska form nödvändigtvis vara **sar* med samma vokal som i *Jahr*. Men nu heter ordet på gotiska icke **sêr* utan *sair* (= smärta), och genom en hel rad af paralleller kan man visa, att gammalt *ai* i ställning framför *r* blir *ê* i fornhögtyskan, *ā* i fornsvenskan. Det är sålunda just hvad vi hafva att vänta, då i detta ord fornsvenskans långa *a* och nysvenskans långa *å* motsvaras af ett tyskt *ê*, och identiteten mellan nysvenskt *sår* och fornhögtyskt *sêr*, med hvilket det nytyska *sehr* är intimt förbundet, står öfver allt tvifvel.

Vid sidan af substantivet *sår* har i svenskan statt ett därmed besläktadt adjektiv *sår*. I Fredmans epistel n:o 45, som börjar med orden: *„Tjenare Mollberg! Hur är det fatt?“* och skildrar Mollbergs missöden, då han på krogen Rostock försökte spela drottningens polska i Polen, klagar Mollberg sin nöd med orden: *„Harpan är sönder och näsan är sår“*. Dalins ordbok från 1850-talet upptager adjektivet *sår* = *sårig*. Runeberg använder ordet i *Kan ej I 5* i betydelsen sjuk. Och på Helsingfors gator får man ännu ofta höra det vulgära uttrycket *det tar så sårt* i st. f. rikssvenskans *det gör så ondt*. [Jfr Freudenthal, Sv. litt. sällsk. förh. och upps. 15, s. 75].

Adjektivet *sår* skrefs i fornsvenskan *sar* likasom substantivet, men identiteten sträckte sig icke till uttalet, utan var skenbar och berodde blott på den fornsvenska ortografiens klumpighet. I forniständskan med dess fullkomligare ortografi skrifves substantivet *sár* med ett *r*, adjektivet i nom. sg. mask. med två. Af alldeles särskildt intresse är utrönandet af de äldre former, ur hvilka denna form *sárr* måste hafva utvecklats.

Lika litet som substantivet *sar* anträffas i mycket gamla runinskrifter, lika litet är detta fallet med adjektivet *sārr*. Men jämförelsen med ord, hvilka sannolikt böjts på samma sätt som *sārr*, och hvilkas former äro kända ända från 200-talet, visar, att äfven här ett obetonadt *a* bortfallit, och att detsamma varit placeradt mellan de båda *r*-en. Substantivet *sten*, hvars böjning sammanföll med maskulinböjningen för de flesta adjektiv, heter pa en runsten fran cirka 500 e. Kr. *stainaR.* Vid samma tid bör adjektivet *sārr* hafva hetat **sāraR*, eller **sairaR*, om vi i stället för *ā* insätta den diftong, ur hvilken *ā*-et utvecklat sig, och som ännu bevaras i gotiskans *sair*.

Men vi kunna utan svårighet gå ännu längre tillbaka i tiden. Utgångspunkten för våra vidare forskningar bildar den iakttagelsen, att de nordiska språken under runperioden egde två olika *r*-ljud med hvar sitt olika tecken. Det ena *r*-et motsvaras i alla germanska språk af *r*. Ljudet anses därför vara samgermansk egendom och går under namnet *gammalt r*. Den andra runtypen, som äfven anses beteckna ett *r*-ljud, ehuru dess kvalitet ej med full säkerhet kan fastställas, motsvaras i gotiskan regelbundet af ett *s*- [eller *z*-] ljud, och står i andra germanska språk i en skenbart nyckfull växling med *s*. Denna skenbara ostadighet sammanhänger med accentväxlingar i det urgermanska språket, och kan ännu spåras i de lefvande germanska språken. På denna urgamla växling beror det, att tyskarna säga *hase* med *s*, vi däremot *hare* med *r*, samt att danskar och norrmän kalla ett fönsterglas för *glar*, men ett vinglas för *glas*.

Af många och goda skäl, som det emellertid blefve

för vidlyftigt att här utlägga, anser man, att där *s* och *r* uppträda i växling med hvarandra, *s*-et representerar det äldre stadiet, ur hvilket *r* sedan under vissa betingelser utvecklat sig.

Under dessa omständigheter kunna vi icke åtnöja oss med den grundform för adjektivet *sår*, till hvilken vi kommit, utan vi få ännu lof att fastställa kvaliteten hos de *r*-ljud, som ingå i ordet, och denna uppgift är i själfva verket ganska enkel.

Den bekvämaste utvägen erbjuder jämförelsen med gotiskan. Som tidigare nämndes, motsvaras gammalt *r* i gotiskan alltid af *r*, gammalt *s* åter alltid af ett *s*-ljud (*s* eller *z*). Då nu substantivet *sår* i gotiskan heter *sair* (adjektivets form finnes ej bevarad), kan man med full visshet påstå, att det förra *r*-et i vår grundform **sairaR* varit ett *r* redan i urminnes tider. Däremot finna vi, att de starka adjektivens ändelse i nom. sg. mask. i gotiskan är *s*, icke *r*, och vi kunna häraf sluta, att det senare *r*-et i den af oss uppkonstruerade grundformen **sairaR* utvecklats ur ett äldre *s*. Vi komma sålunda till en grundform **sairas*.

Många af de skäl, på hvilka vår konstruktion baserats, kunna dubbleras med andra och lika tungt vägande sådana. Men jag fruktar att endast trötta mina åhörare genom att verifiera vår kalkyl i detalj. Att facit är riktigt, därom kunna alla lätt öfvertyga sig, ty den grundform **sairas*, till hvilken vi kommit, sväfvar icke i luften, den lefver än i dag, fastän icke inom de germanska språken. Den har räddats åt eftervärlden genom att lånas af finnarna. Det finska *sairas*, sjuk, representerar ljud för ljud den urgermanska form, ur hvilken det nysvenska adjektivet *sår* utvecklat sig enligt kända ljudlagar, och betydelsen *sjuk* har ordet *sår*, som nämndt, äfven hos Runeberg.

Man har med skäl prisat astronomerna, som med stöd af blotta beräkningar bestämt läget för stjärnor, förrän de observerats med tuben. Men med orätt förbiser man, att språkvetenskapen snart sagdt dagligen firar triumfer af enahanda slag, i det former, som upp-

konstruerats på teoretiska grunder, efteråt anträffas, och genom sin existens bevisa hållbarheten af våra hypoteser.

Jag nämnde nyss, att det tyska ordet *jahr* etymologiskt är identiskt med svenskans *år*. Vid första påseendet kan det förvåna, att svenskan här har ett *j* mindre än tyskan. Men gå vi frågan närmare in på lifvet, finna vi, att detta just är, hvad vi hafva att vänta. Fallet är, att alla *j*-n, som stodo i början af ett ord, på 500-talet försvunno ur de nordiska språken. Det är därför, som det tyska *Jahr* på svenska heter *år*, *jung* heter *ung* och *Joch ok*. Mången af de närvarande har säkert trott, att det finska *juusto* vore något slags förvrängning af vårt svenska *ost*. Rätta förhållandet är, att det finska lånordet *juusto* bevarar ett *j*, som gått förloradt i de nordiska språken, men som en gang funnits äfven där.

Men om nu hvarje begynnande *j* bortföll redan pa 500-talet, huru kommer det sig då, att vi ännu i dag hafva en hel mängd svenska ord, som begynna med ljudet *j*? Hvarför säga vi *jaga*, *jungfru*, *jus*, *järta*, *jöra*, och icke *aga*, *ungfru*, *us*, *ärta*, *öra*?

Orden *jaga* och *jungfru* begynna med *j*, därför att de lanats från tyskan, langt efter det den lag upphört att verka, enligt hvilken ett begynnande *j* maste bortfalla. Ordet *jöra* begynte vid *j*-bortfallets tid med ett *g*-ljud, *jus* och *järta* med *l* och *h*, och något *j*-ljud fanns öfverhufvudtaget i intet af dessa ord. Af särskildt intresse är den process, genom hvilken ett *j*-ljud uppstod i ordet *hjärta*, ty samma process har verkat i en hel mängd andra ord och åstadkommit en genomgripande omgestaltning af de nordiska språken. Jag asyftar den sakallade brytningen.

Det har måhända iakttagits äfven af en och annan lekman, att svenskan ofta har ett tveljud motsvarande en enkel stamvokal i tyskan. Må man jämföra med hvarandra *Herz* och *hjärta*, *Bär* och *björn*, *Helm* och *hjälm*. Denna företeelse beror på, att stamvokalen *e* i de nordiska språken genom vissa, ej säkert bestämbara mellanstadier öfvergick till *ia*, om ett *a* följde i ändelsen, till

io eller *iu*, om ett *u* följde. I ord, hvilkas böjning utmärkte sig genom en ofta uppträdande ändelsevokal *u*, plägade *io-(iu-)*formerna få öfvertaget, i ord med öfvervägande *a* i ändelserna plägade *a* segra och undantränga konkurrensformen. *Ia* öfvergick senare i svenskan till *jä* och *io* i vissa fall till *jö*.

Ett af de ord, som bäst illustrera brytningsprocessen är det nordiska gudanamnet *Niǫrðr*. Tacitus omtalar, att germanerna på en ö — antagligen Själland — dyrkade en gudinna, som hette *Nerthus*. Af detta *Nerthus* är det nordiska gudanamnet *Niǫrðr* en strängt legitim descendent. Diftongen *io* har genom inflytande af ändelsens *u* uppkommit ur *e*. Blott skenbart förvånande är den omständigheten att *Nerthus* var gudinna och *Niǫrðr* gud. Vi se här ett af de intressantaste bevisen för, att rent grammatikaliska företeelser kunna lämna djupa spår i folkens själslif. Ordet *Nerthus-Niǫrðr* böjdes efter den så kallade *u*-deklinationen. Vid den tid, då ordet hette *Nerthus*, hörde till deklinationen bl. a. en hel mängd feminina substantiv, men under tidernas lopp ändrades detta förhållande. De femininer, som ursprungligen hört hit, öfvergingo mer eller mindre fullständigt till andra böjningsgrupper, och till den isländska *u*-stamsböjningen hänföras, frånsedt några rudimentära former, endast maskuliner. Härigenom danades hos folket omedvetet den föreställningen, att ett ord som följde *u*-stamsböjningen borde vara maskulint, och gudinnan *Nerthus* förvandlades till guden *Niǫrðr*.

Jag återgår till frågan om brytningen.

Det finska ordet *merta*, nysvenskt *mjärde*, heter i Östgötalagen i nom. sg. *miarþe*, men i de flesta kasus *miarþa*. Då den finska formen otvifvelaktigt representerar ett äldre stadium än någon nordisk form, som anträffats af detta ord, se vi här klart och tydligt, hurusom *e* utvecklats till *ia* under inflytande af ett *a* i ändelsen.

På samma sätt som *jä* i *mjärde* genom mellanstadiet *ia* uppkommit ur ett äldre *e*, på samma sätt går *jä* i *hjärta* tillbaka på den enkla vokal *e*, som ännu kvarstår i tyskans *Herz*.

Det var under vikingatiden, som vårt modersmål omskapades allra våldsammast. Då bortföllo, som tidigare nämnts, hela serier af svagtoniga vokaler, då bröts *e* till *io*, *iu* eller *ia*, och da inträdde äfven de s. k. *omljuden*.

De viktigaste fallen af omljud bestodo däri, att ett *i* eller *j*, *u* eller *w*, under vissa omständigheter ombildade en föregående vokal. Da vi säga en *stad*, men flere *städer*, sa har *ä*-ljudet i pluralen uppkommit genom inflytande af ett *i*, som i fornspråket fanns både i nom. och ack. pluralis af ordet, och ur hvilket den nuvarande ändelsevokalen senare utvecklat sig.

Utvecklingen från *a* till *ä* pa grund af ett närbeläget *i* eller *j* kunna vi måhända bäst iakttaga genom jämförelser med finska lanord. *Skär* heter pa finska *kari*. Da lanet skedde, bortföll det begynnande *s*-et, emedan intet finskt ord får börja med mera än en konsonant. Men i öfrigt är ordets finska form vida ursprungligare än den svenska. Finskan bevarar icke blott den ursprungliga stamvokalen *a*, utan äfven, under form af *i*, spåren af det *j*, som engång funnits i ordet och framkallat omljudet. Den urnordiska stam, från hvilken vi hafva att utgå, lydde nämligen **skarja*.

Fullt genomskinlig är ännu omljudsprocessen exempelvis i verbet *glädja*, afledt af *glad*. På ett i hufvudsak likartadt sätt har *hysa* afledts af *hus*, *göda* af *god*, i det vokalförändringen har framkallats af ett *i*, som dock senare bortfallit.

Medan spåren af omljud, framkalladt af *i* eller *j* äro ymniga i svenskan, finner man endast få lämningar af det omljud, som alstrats af *u* eller *w*. Detta beror dels därpå, att det senare omljudets inträde i fsv. var relativt snäft begränsadt, dels därpå, att *u*-omljudet i en hel mängd fall, där det inträdt, åter aflägsnats genom såkallad utjämning. Hvad som menas med sistnämnda term framgår bäst af ett exempel.

Latom oss tänka på böjningen af ordet *gud*. I genitivus heter ordet *guts*, med kort vokal och med tyd-

ligt *t*-ljud framför *s*, så snart det är fråga om de kristnes gud. I polyteistisk mening talas däremot om en *guds* uppenbarelse, hvarvid ordet har lång vokal och *d* framför *s*.

Formen *guts* är den, som man på grund af vissa, i språket gällande ljudlagar närmast har att vänta. Men emedan vi lifligt känna samhörigheten mellan nominativ- och genitivformerna, hafva vi ett behof af att utplana alla andra olikheter dem emellan än den, som ligger i genitivmärket. Som en följd af denna sträfvan har formen *gūds* uppkommit.

På samma sätt som *t*-ljudet i *guts* har det omljud, som i tiden alstrats af *u* eller *w* ofta trängts tillbaka. Då omljudet inträdde i vissa former af ett ord, men ej i andra, uppkommo ofta så att säga dubbla stammar. De båda stammarna kämpade inbördes om segern, och resultatet blef i regeln, att stammen utan omljud segrade.

Dock kvarstå ett fåtal exempel på omljud, alstradt af *u* eller *w*. Ordet *handsöl* har intet med *öl* att skaffa, utan bör delas *hand-söl*. Ordet utgår från en gammal pluralform, som, enligt fornisländskans vittnesbörd, i den äldsta fornsvenskan måste hafva lydt **handsol*, och ljudet *o* har uppkommit af ett äldre *a* under inverkan af ett *u*, som en gång funnits i ändelsen, men som under vikingatiden bortsopats af den förhärjande synkopelagen. Det gamla *a*, hvarom här är fråga, finnes ännu bevaradt t. ex. i uttrycket *till salu*, hvars senare hälft är en gammal genitiv af ett med *-söl* rotbesläktadt ord.

De tre utvecklingsstadierna *a-o-ö* hafva genomlupits äfven af vokalen i ordet *öl*, men här genom inverkan af ett bortfallet *w*. *O*-stadiet finnes bevaradt både i fornisländskan och forngotländskan, där ordet heter *ol*. Fornisländskan bevarar ännu *w*-et i dativ-formen *olui*.

Jag har skildrat några af de viktigaste förändringar vårt modersmåls ljudsystem undergått under de senaste tvåtusen åren. Hellre än att söka komplettera min framställning, hvilken dock icke kan göras fullständig under den tid, som är mig tillmätt, vill jag nu yttra några ord

om dessa förändringars orsaker, för så vidt de kunna utrönas, och om deras följder.

I händelse någon frågar, huruvida de förändringar modersmålets ljud genomgått, varit till gagn eller till skada, så torde svaret icke kunna blifva annat än sväfvande.

Beklagligt är utan tvifvel det faktum, att flertalet af de ljudöfvergångar, som inträffat under de sista millennierna, varit begränsade till ett jämförelsevis trångt område och därför åstadkommit en separering från andra germanska stammar, hvilkas språk var omedelbart begripligt för våra förfäder, men af oss ej kan inläras utan svett och möda. Men å andra sidan har en del af de ljudlagar, som varit verksamma i vårt språk, i hög grad bidragit till att förenkla dess byggnad. Kraftigast verkade i denna riktning den samnordiska förlusten af obetonade korta vokaler, i det den bragte en mängd olika böjningstyper att sammanfalla. Så t. ex. funnos före denna samnordiska vokalförlust helt olika böjningssätt för substantiv, som i nom. sg. slutade på *-aR*, *-iR* och *-uR*, i ack. på *-a*, *(-i?)*, *-u*. Då alla korta obetonade vokaler bortföllo, kommo dessa tre deklinationer att i nom. sg. antaga ändelsen *-R* (senare *-r*) och i ack. sg. ingen ändelse. Med likheten i dessa båda kasus som utgångspunkt och med understöd af andra äldre beröringar har ett fortsatt närmande mellan dessa tre olika deklinationer egt rum. Få af dem, som i våra dagar böja singularen af orden *arm*, *stad* och *katt* på samma sätt, veta, att de urnordiska nom. sg. formerna voro *armaR*, *staðiR* och *kattuR*.

I en del fall hafva de förändringar ljudlagarna påtvingat orden frambragt psykologiska associationer med andra ord, med hvilka de förut ingenting haft gemensamt. I våra dagar associerar man ofrivilligt ordet *svartsjuka* med mörka tankar i den svarta nattens timmar, och få hafva en aning om, att den förra sammansättningsleden i ordet, åtminstone enligt en del forskares mening, är identisk med ordet *svål*, som i fornsvenskan hette *suarþer*.*)

*) Jämför fgotl. *suarþ-sprang*.

Vi skola se huru det kommer sig, att ordet *svarþer* på ett håll kunnat utveckla sig till *svart* och pa ett annat till *svål.*

Vi nämnde nyss, att ordet *gud* i genitivus ljudlagsenligt heter *guts*, och denna form, ställd vid sidan af en hel mängd likartade fall, visar oss, att det med *þ* betecknade ljud, som ingick både i fsv. *guþ* och i *suarþer*, öfvergått till *t* i ställning framför *s*. Häri ligger den första orsaken till ituklyfningen af ordet *suarþer*. I det fristående ordet *suarþer* bibehölls *þ*-ljudet till en början oförändradt, men i sammansättningen *suart-siuker* öfvergick det till *t*. Denna skenbart obetydliga olikhet gaf i sin tur upphof at nya sådana, och det är klart, att sa måste gå. Vokalen *a* har, som hvar och en lätt finner, behandlats helt olika i svenskan, allt efter som den stått framför konsonantkombinationen *rt* eller *rþ* (nysvenskt *rd*). I ställning framför *rþ* har den alltid blifvit *å*, sasom framgår af orden *gård, hård, vårda*, hvilka svara emot de tyska *Garten, hart, warten.* I ställning framför *rt* har *a* behandlats enligt en helt annan regel, hvilket vi finna däraf, att det tyska *schwarz* heter *svart*, men *Warze vårta.* Vokalen *a* har bibehållits framför *rt*, om ingen vokal följde, men har i en del dialekter öfvergått till *å* framför *rt*, om *rt* stod framför vokal.

Af det sagda framgar, att *a* i *svartsjuk*, där *a* följes af kombinationen *rt* utan följande vokal, regelrätt kvarstått oförändradt som *a* ända till våra dagar, medan det osammansatta *suarþer*, där *a* i fsv. följdes af *rþ*, i nysvenskan ovillkorligen bör hafva ett *å* i rotstafvelsen. Den form af ordet, som man närmast väntar i riksspråket, är *svård.* Återstår att förklara det faktum, att ordet icke heter *svård* utan *svål.*

Jag behöfver knappast erinra om, att det finnes ett antal ord i riksspråket, där *l* regelbundet eller fakultativt uppträder som substitut för äldre *rd.* Alla hafva vi väl hört uttalet *gål* i stället för *gård* och i synnerhet i bestämd form *gåln* i stället för *gården**). Och aldrig hör man den

*) Anna Maria Lenngren: »*Uti prestgåln slamrades med mortlar*».

teologiska fantasiens älsklingsgestalt kallas *hin hårde* (den hårde), men väl *hin håle.*

Dubbelformer sådana som *gård* och *gål, hård* och *(hin) håle* få icke fattas som bevis för, att språkutvecklingen vore en process, där inga lagar behöfde strängt iakttagas. De bero helt enkelt därpå, att svenskan redan tidigt var klufven i ett antal från hvarandra tydligt åtskilda dialekter, och att det s. k. riksspråket icke framgått ur någon af dem med uteslutande af de öfriga, utan mottagit tillflöden fran olika håll. Nu finnas många svenska dialekter, i hvilka fornsvenskans *rþ* utvecklat sig till ett *l*-ljud, och det är inflytandet från dessa dialekter, som vållat, att *l* i svenskan uppträder i några fall, där man närmast skulle vänta *rd.* Ett af de anmärkningsvärdaste fallen är just ordet *svål*, emedan normalformen *svård* helt och hållet undanträngts.

Med hänsyn till ljudförhållandena äro vi sålunda fullt berättigade att med hvarandra identifiera ordet *svål* och förra leden af sammansättningen *svartsjuk.* Men då vi forska i ordens historia, få vi icke fästa oss enbart vid ljuden; vi få icke betrakta två ord som sprungna ur samma rot, med mindre de visa frändskap äfven med hänsyn till betydelsen. Och nu frågas billigt: Hvarför skulle väl en försmadd friare sägas vara *svålsjuk,* d. v. s. *skinnsjuk?* Denna kvistiga fråga har väl knappast blifvit fullt tillfredsställande förklarad, men ett högst anmärkningsvärdt faktum är, att den *svålsjuke* svenskens olycksbroder på andra sidan Kölen kallas för *skinsyg.* Vi få icke stöta oss vid den omständigheten, att ordet *skind* i norskan skrifves med *nd, skinsyg* blott med *n.* Skrifningen *nd* i *skind* är blott en ortografisk nyck, utan stöd vare sig i ordets nuvarande uttal eller i några positiva fakta ur dess historia.

För deras räkning, som äro benägna att acceptera den härledning af ordet *svartsjuk,* som jag här refererat, vill jag ännu påpeka en kuriös omständighet, hvilken, så vidt jag vet, hittills icke blifvit observerad i detta sammanhang. Att *få korgen* heter på finska *saada vasikan-*

nahka, d. v. s. *få kalfskinnet*, och den försmådde friaren, som fått det, kan med skäl sägas vara *skinnsjuk*. Naturligtvis får man dock icke fästa någon egentlig vikt vid det faktum jag påpekat, förrän det uppvisats, att det finska uttrycket har sin rot i någon plägsed, som varit känd äfven bland germanerna.*)

Beträffande orsakerna till de förändringar, genom hvilka vårt modersmåls ljudförhållanden omstöpts, kunna vi tyvärr endast framställa hypoteser. Öfverhufvudtaget äro inom språkvetenskapen få frågor mera omdebatterade och mindre slutdebatterade, än den om språkets förändring.

En af de mest påtagliga orsakerna är tvifvelsutan språkets öfverföring på folk, som tidigare talat ett annat språk. Vi äro dagligen i tillfälle att göra bekantskap med de varianter af svenska språkljud, som frambringas af individer, hvilka hafva finska eller ryska till modersmål, och som först senare lärt sig svenska. Vid språkgränser eller vid massinflyttningar hopa sig naturligtvis sådana fall, och deras sammanlagda kraft kan blifva stor nog att i någon mån rubba uttalsvanorna äfven i hem, där modersmålet från början talats rent och oblandadt. I synnerhet visa barn ofta en påfallande benägenhet att föredraga lekkamraternas och tjänstefolkets uttalsvanor framför föräldrarnas.

Dessa faktorer, som utan tvifvel spelat och spela en stor roll vid utkanterna af det svenska språkområdet, hafva dock knappast i högre grad omformat språkets ljudbestånd i områdets centrum under de språkperioder

*) Enligt benäget meddelande af d:r P. Nordmann har i Österbotten upptecknats en svensk folkvisa, som bl. a. innehåller följande vers:

«Kalfskinnet som du gaf mig,
Det har förtretat mig.
Det har jag sönderrifvit
Och kastat efter dig».

Dessa ord yttras af en flicka, då hon ger tillbaka fästegåfvorna åt en försmådd friare. *Kalfskinnet* uppges vara = *korgen*.

vi kunna öfverblicka. Det är visserligen sant, att Sverige under vissa perioder af medeltiden hyste ett icke obetydligt antal danska och lågtyska ämbetsmän och framför allt massor af lågtyska köpmän. Den tyska invasionen, parad med lifliga handelsförbindelser på Tyskland, har efterlämnat djupa spår i vårt språk, men det vill dock synas, som om dessa inflytelser mera hade hänfört sig till ordförrådet än till ljudförhållandena. I ännu högre grad måste detta hafva varit fallet med de utländska element, som under reformationstiden tillfördes svenskan från högtyskt språkområde och under 1700-talet från Frankrike, ty i dessa fall skedde tillförseln väsentligen på litterär väg.

En teori rörande orsakerna till språkets förändring, som länge åtnjutit stor popularitet, kan i korthet karakteriseras ungefär på följande sätt.

En människa, som försöker uttala ett språkljud, kan jämföras med en skytt, som försöker träffa pricken af en måltafla. Likasom skytten aldrig träffar sitt mål fullt exakt, så att kulans yttersta spets skulle beröra den dimensionslösa punkten i taflans centrum, utan ständigt skjuter en smula för högt eller för lågt, till höger eller till vänster, likaså måste den, som försöker efterapa ett ljud, alltid i större eller mindre grad förfela sitt mål. Men mellan målskytten och den talande råder en viktig skillnad. Skyttens uppfattning af målets läge blir oförändrad, vare sig han skjuter väl eller illa, ofta eller sällan, men den talandes föreställning om ett ljuds natur förblir icke oberörd af hans egna försök att frambringa detsamma. För hvarje gång han uttalar det, uppblandas de minnesbilder han af gammalt eger med intrycket af den variant han senast åstadkommit. Och än mer, de snedsprång som göras, störa icke blott hörselbilden, utan medföra äfven en benägenhet hos talorganen att framdeles göra afvikelser i samma riktning från det normala läget. Om hos ett större antal individer, hörande till en och samma språkgrupp, felen af en eller annan anledning, exempelvis af bekvämlighetsskäl, gå i samma riktning,

måste till slut en märkbar förskjutning af språkljudens karaktär inträda.

Det torde näppeligen kunna bestridas, att bakom de nyss påpekade omständigheterna döljer sig *en* orsak till språkets förändring. Dock torde betydelsen af denna faktor blifvit betydligt öfverskattad. Numera anser man tämligen allmänt, att förändringar af större betydelse mestadels inträda vid språkets öfverflyttning från en generation till en annan. Ljud, som i det flytande talet uttalas med ringa eftertryck, undgå stundom helt och hållet barnens uppmärksamhet och utelämnas helt enkelt af dem vid deras härmningsförsök. Och där föräldrarnas uttal varierar allt efter talets tempo och växlande satsbetoning, välja barnen stundom konstant den kortare formen. En af mina egna söner säger ofta *hvilkn* utan *e*, och sade som liten i regeln så, ehuru vi föräldrar knappast någonsin begagna detta uttal. Och med anmärkningsvärd regelbundenhet bortkastade han obetonade vokaler, som omedelbart efterföljdes af betonade vokaler eller skildes från dem blott genom ett mellanliggande *h*. Sålunda sade han alltid *lit' ost* i st. f. *lite' ost*, *papp' Hugo* i st. f. *pappa Hugo*.

Vid språkets öfverflyttning från en generation till en annan spelar ännu in en omständighet af vikt, nämligen de olika dimensionerna hos barnets och den fullvuxnes talorgan. Ett barn *kan* redan på denna grund aldrig fullt exakt återge faderns eller moderns uttal, och emedan alla barns talorgan äro mindre än föräldrarnas, måste afvikelserna hos flertalet barn gå i samma riktning. I kraft af tröghetslagen blir alltid något kvar af barnets uttalsegendomligheter, äfven om det under uppväxtperioden gradvis ackommoderar sig efter de fullvuxne. För riktigheten af hypotesen om inflytandet af talorganens varierande dimensioner på språkutvecklingen talar i viss mån det faktum, att två forskare framställt densamma inom samma år och oberoende af hvarandra.*)

*) *O. Bremer,* Deutsche Phonetik. Leipzig 1893.
H. Pipping, Recension von *Lloyd.* Zeitschr f. franz. Spr. und Litt. XV².

Om det nu är sant, att barnen i främsta rummet äro de, som framkalla språkförändringar, så framgår häraf, att rubbningar af bestående språkförhållanden lättast åstadkommas vid de tidpunkter, då den uppväxande generationen utgör en relativt stor procent af hela befolkningen. Det är naturligtvis icke a priori gifvet, att störingarna af de normala relationerna mellan antalet fullvuxna och antalet barn någonsin varit tillräckligt ingripande för att resultera i en uppvisbar ändring af det tempo, i hvilket språkljudsförskjutningarna vanligen försiggå. Men skulle det kunna uppvisas, att en parallellism råder mellan mortalitet och nativitet å den ena sidan, samt språkförändringar å den andra, så skulle vi hafva vunnit ännu ett starkt stöd för teorien om språkets förändring genom öfverflyttning på nya generationer.

Det är en känd sak, att tider af stark mortalitet efterföljas af ovanligt hög nativitet. Sålunda måste efter tider af stor dödlighet följa perioder, då barnen utgöra en mer än vanligt stor del af befolkningen.

Sverige har genomlefvat flere perioder af svår manspillan. Större härjningar än någon annan farsot eller något krig anställde digerdöden, som rasade därstädes 1350 och åren däromkring. Fruktansvärd måste dödligheten hafva varit äfven under stora ofreden, hvilken för öfrigt föregicks af en rad mycket svåra missväxtår.*) Och det är väl icke otillåtligt att antaga, att vikingatiden med dess ständiga härnadståg utom landet medförde en ständigt förnyad decimering af befolkningen och framför allt af de fullvuxne.

Huruvida dessa omständigheter kunna och böra ställas i något samband med vändpunkterna i modersmålets utveckling, är en fråga, som icke kan besvaras utan detaljerade undersökningar, hvilka böra sträcka sig icke blott öfver svenska språkets historia, utan omfatta äfven förhållan-

*) På missväxtåren i slutet af 1600-talet fästes min uppmärksamhet af dr *R. Saxén*, då jag samtalsvis framlade för honom min hypotes om digerdödens inflytande på språkutvecklingen.

dena i andra länder vid likartade befolkningsreduktioner. Men jag kan icke underlåta att framhålla de egendomliga koincidenser, som ega rum mellan de stora folkhärjningarna i Sverige och gränserna emellan språkets hufvudepoker, sådana de fixerats af forskare, hvilka icke haft en tanke på mortalitetens roll i språkets lif.

Jag har redan flere gånger i kväll haft tillfälle framhålla, att många af de nordiska språkens särmärken utbildat sig under vikingatiden, och det finnes ingen forskare, som ej i vikingatiden skulle se en vändpunkt i modersmålets historia.

Visserligen medges villigt, att den ökade beröringen med främmande folk måhända är förklaringsgrunden till en del af de under vikingatiden timade förändringarna i språket. Men det synes mig, som om exempelvis bortfallet af alla korta obetonade vokaler vore en företeelse, hvilken lättast förklarades genom barnens onöjaktiga uppfattning af föräldrarnas tal, en onöjaktig uppfattning, som bragtes till seger just under det tidsskede, då de fullvuxnes antal oupphörligt reducerades genom härnadståg i främmande land. Äfven om vikingatågen icke skulle hafva medfört någon större manspillan, vållade de likväl, att en betydlig del af den manliga befolkningen var borta från hemmet och sålunda urståndsatt att påverka barnens uttal.

I hög grad anmärkningsvärdt är det, att fornsvenskan genomgår en brytningstid under senare hälften af 1300-talet, ungefär en half mansålder efter digerdödens härjningar. Professor Noreen förlägger i sin fornsvenska grammatik gränsen mellan den äldre och den yngre fornsvenskan till år 1375.

Brytningen mellan fornsvenskan och nysvenskan förlägges till tiden för Gustaf Wasas reformation och måste väl ställas i närmare samband med kulturhistoriska företeelser än med rent fysiologiska sådana. Det vore måhända att drifva en i och för sig rimlig tanke in absurdum, om jag påpekade, att pesten rasade i Sverige år 1495 och att åren kring sekelskiftet 1500 voro hårda år och krigsår.

Mera slagen blir man, då man finner, att brytningstiden mellan ett äldre skede af nysvenskan och det skede, i hvilket vi nu befinna oss, plägar förläggas till decennierna närmast efter stora ofredens slut.

Jag har i afton refererat några kända fakta ur modersmålets historia. Jag har därjämte tillåtit mig framkasta en ännu opröfvad hypotes rörande de orsaker, som åstadkommit vändpunkterna i modersmålets lif. Det skulle glädja mig mycket, om de fakta jag citerat förefallit mina högtärade åhörare värda att ihågkommas, och det skulle glädja mig än mera, om min blott i form af en fråga framställda hypotes kunde frammana ett svar, jakande eller nekande.

Finländsk svenska på 1700-talet.

Nedanstående uppsats har ventilerats å seminariet för nordiska språk vid Uppsala universitet vid dess sista sammanträde under höstterminen 1901. På grund af de många värdefulla upplysningar jag erhållit dels vid denna diskussion, dels vid enskilda samtal med flere af seminariets medlemmar, har jag sett mig tvungen att vidtaga en hel del förändringar i mitt arbete. Det är ju klart, att jag inte kunde ha reda på hvilka ord och vändningar som, ehuru de vanligen uppges vara finlandismer, i själfva verket äro användbara i den ena eller andra delen af Sverge; mångt och mycket, som jag trott vara egendomligt för Finland, därvid stödjande mig på uppgifter af en eller annan auktoritet, har visat sig vara äfven i Sverge brukbart och brukadt språkgods, delvis t. o. m. oklanderlig rikssvenska. Tack vare den goda hjälp jag fått af lärare och studiekamrater torde jag emellertid nu kunna lämna tämligen tillförlitliga uppgifter om de af mig behandlade språkliga egendomligheternas utbredning. Jag vågar naturligtvis inte anta, att mitt arbete nu vore fritt från misstag — själfva ämnets svårighet gör ett sådant antagande i högsta grad osannolikt — men jag hoppas i alla fall, att antalet oriktigheter inte är alltför stort. På själfva resultatet af min undersökning inverka några enstaka oriktigheter själffallet icke i nämnvärd mån. För alla de upplysningar och rättelser jag erhållit frambär jag här min hjärtliga tack till professorerna Adolf Noreen och Fredrik Tamm samt docenterna Otto von Friesen och K. B. Wiklund, äfvensom filosofie kandidaterna fröken Maj Lagerheim, Hjalmar Lindroth, Gideon Danell, Hilding Celander, Sven Bergendal och S. Landtmanson.

Uppsala i mars 1902.

Rolf Nordenstreng.

Det är en allmän klagan, att nysvenskan ännu icke blifvit ens närmelsevis tillräckligt undersökt. I synnerhet är vår kännedom om språkets skiftningar i olika landsändar särdeles bristfällig. Väl äro allmogemålen jämförelsevis grundligt utforskade, men de olika varianterna af högsvenskan vänta ännu på att bli vetenskapligt studerade. En kommande undersökning af dessa skall helt säkert sprida ljus öfver mycket, som nu är dunkelt, samt bidraga till att gifva vårt skriftspråk ökad stadga, äfvensom rikta dess ordförråd; och framför allt bör en sådan undersökning göra det möjligt att definitivt besvara den ännu så tvistiga frågan: hvad är svenskt riksspråk?

Det är naturligtvis de periferiska dialekterna, som komma att vara de mest gifvande, det tacksammaste objektet för undersökning.

En af dessa periferiska språkvarianter uppvisar så många och så utpräglade särmärken, att den redan länge ådragit sig icke blott språkforskarenas, utan äfven menige mans uppmärksamhet. Jag åsyftar naturligtvis mitt hemlands språk, den finlänska svenskan. Det har skrifvits vida mera om den än om någon annan svensk dialekt (jag talar icke om allmogedialekterna), och man är tämligen ense om, att den ej kan göra anspråk på att betraktas som rikssvenska, utan nära nog bör anses vara ett språk för sig. Någon fullständig redogörelse för den finländska svenskans afvikelser från rikssvenskan har icke ännu sett dagen; endast enskilda egendomligheter ha blifvit påpekade och diskuterade, mestadels i tidskriftsuppsatser. I främsta rummet är att nämna *Karl Lindströms „Studier på svensk språkbotten i Finland“* i Finsk Tidskrift 1885 samt *Ruben G:son Bergs* tvänne uppsatser *„Taraststjernas språkbruk“*, publicerad i samma tidskrift för år 1899 samt under pseudonymen Lennart Hennings, och *„Runebergs språkbruk“* i Pedagogisk Tidskrift 1900; ytterligare *R. F. von Willebrands* artikel *„Om språkets förändring“* i Finsk Tidskrift 1898; några upplysningar meddelas äfven i mitt lilla bidrag „Till frågan om vår finländska svenska“, Finsk Tidskrift 1900. För uttalsolik-

heterna ha vi en mera fullständig, om ock kortfattad redogörelse, nämligen *Hugo Pippings* kända uppsats „*Om det bildade uttalet av svenskan i Finland*“ i Nystavaren IV. Men den olikhet i uttal, som förefinns mellan svenskan i Sverge och svenskan i Finland, är, om ock mera frappant, dock af vida mindre vikt än olikheten i ordförråd, ordvändningar och ordformer; det är blott den senare, som har någon praktisk betydelse att tala om. Också är man allmänt ense om att en utforskning af denna är af allra största vikt och så snart som möjligt bör företagas.

Man kan härvid utgå från två olika synpunkter. För det första — och det är det viktigaste — kan man undersöka, i hvilken mån språkmaterialet i Finland skiljer sig från det rikssvenska i detta nu, konstatera de för den finländska svenskan i närvarande tid egendomliga uttrycken och redogöra för deras förekomst och betydelse. Härpå har *Svenska Landsmålsföreningen i Helsingfors* arbetat i åratal, och dess samlingar torde snarligen utkomma i tryck, redigerade af professor A. O. Freudenthal [1]).

För det andra gäller det att undersöka dessa finländska egendomligheters beskaffenhet, att förklara deras uppkomst och taga reda på deras ålder. I föreliggande uppsats hoppas jag kunna lämna några bidrag till en sådan undersökning.

Man har tämligen allmänt antagit, att det var den politiska skilsmässan mellan Sverge och Finland, som gaf upphof åt den språkliga differenteringen, och att således den finländska svenskans karaktäristika uppkommit efter år 1809; detta hvad de lexikaliska och syntaktiska olikheterna beträffar; att vi finländare långt tidigare hade vårt särskilda uttal, var ju a priori sannolikt, och dessutom hade ju redan Sven Hof kostaterat detta faktum.

[1]) Sedan detta skrefs, ha de utkommit under titeln „Skiljaktigheter mellan finländska svenskan och rikssvenskan“ i femtonde bandet af Svenska Litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och Uppsatser (1901).

Att året 1809 var det Rubicon, som skilde rikssvenskan och den finländska svenskan åt, tro väl de flesta ännu; och man har anfört denna differentiering som stöd för den gamla lagen, att upplösning af politiska eller sociala band framkallar språksplittring, under det att omvändt knytandet af sådana förbindelser vållar språklig likdaning (Axel Kock, Om språkets förändring, s. 131). Det är emellertid numera min tro, att för det första svenskans utveckling i Finland icke kan tjäna som stöd för denna sats, och för det andra, att den t. o. m. vräker omkull den. Ty visserligen innehåller satsen i fråga ett visst kvantum sanning, men den är oriktigt formulerad och förbiser den verkliga och väsentliga driffjädern till språklig divergering respektive konvergering.

Denna min uppsats afser att påvisa, att många af de egendomligheter, som karaktärisera den finländska nutidssvenskan, förefunnos redan före 1809. Det material, som jag därvid skall stöda mig på, är *Henrik Gabriel Porthans bref till Mathias Calonius 1791—1800*, utgifna af W. Lagus i Svenska Litteratursällskapets i Finland skrifter, Helsingfors 1886, äfvensom de fyra första årgångarna af *Tidningar utgifne af et Sällskap i Åbo* (1771—1774) samt *Suomalaisen Sana-Lugun Coetus—Finsk Orda-Boks Försök* af *Daniel Juslenius*, Stockholm 1745. Porthan var ju vårt lands lärdaste man på sin tid och kunde väl anses stå på höjden af dåtidens bildning. Vi kunna därför anta, att hans språk skall vara någorlunda typiskt för den bildade klassen i Finland under senare hälften af 1700-talet och snarare stå öfver än under genomsnittsnivån. Åbo Tidningar (som de vanligen kallades; jag kommer i det följande att beteckna dem med Å. T.) representera till en väsentlig del Porthans språkbruk, men äfven Gadd, Kalm, Bilmark, Lencquist m. fl. hörde ju till tidningarnas medarbetare, alltså vetenskapligt bildade personer, af hvilka man kan vänta sig ett vårdadt språk. Det är emellertid själffallet, att finlandismerna i vida större antal skola stå att finna i Porthans förtroliga bref till sin i Stockholm boende vän än i Åbo Tidningars korrekta normalprosa.

— Juslenius var biskop i Borgå; det ligger då nära till hands att antaga, att hans språk skall vara något påverkadt af det nyländska landsmålet; detta visar sig också vara fallet; men det är sannolikt, att dessa ursprungligen nyländska dialektord, som uppdyka hos Juslenius, redan på hans tid tillhörde bildade finländares eller åtminstone nylänningars tal; ty Juslenius' ordbok är finsk-(latinsk-) svensk, och det är icke troligt, att han öfversatte de finska orden med sådana svenska, som han visste vara dialektiska. Ordboken är dock så pass knapphändig, att den skörd man i den gör icke blir vidare rik.

Filosofiekandidat *Hjalmar Lindroth*, stockholmare, åtog sig godhetsfullt att i somras för min räkning genomgå Porthans bref och teckna upp allt, som möjligtvis kunde vara finlandismer, d. v. s. allt, som var främmande för hans språköra; tyvärr hann han ej med mera än 418 sidor af brefven; jag blef därför tvungen att själf genomgå sidd. 419—606, liksom jag äfven själf granskat såväl Å. T. som Juslenius' ordbok. Till kandidat Lindroth vill jag här frambära min tack för det värdefulla material han förskaffat mig; om ock största delen af de af honom upptecknade egendomligheterna äro lika främmande för mitt språkbruk som för hans och säkerligen länge varit ur bruk på ömse sidor om Bottenhafvet, så återstår det i alla fall i hans samlingar ett aktningsvärdt kvantum uttryck, som än i dag äro i svang i Finland.

Jag väntar mig den invändningen, att jag, som själf är finländare, icke vore rätta mannen att uppspåra finlandismer i litteraturen: de finländska egendomligheter, som tilläfventyrs stode att finnas i de af mig genomgångna böckerna, skulle icke frappera mig, då de ju icke såra mitt språköra. Min uppsats torde emellertid bära vittnesbörd om att denna invändning är föga befogad. I själfva verket tror jag mig vara i stånd att igenkänna en finlandism som sådan, hvarhelst den än visar sig — ingen regel utan undantag; men undantagen lära näppeligen vara många. Dels har jag nämligen under min vi-

stelse här i Sverge flitigt gifvit akt på både min omgifnings och mitt eget språkbruk och därigenom lyckats bibringa mitt öra en viss känslighet för hvad som öfverensstämmer med rikssvenskan och hvad som icke gör det, dels har jag ur diverse källor — hvaribland naturligtvis mina egna iakttagelser — sammanställt åt mig en rikhaltig, om också icke absolut fullständig förteckning på finlandismerna; då jag dessutom upptecknat hvartenda ett ord eller uttryck i mina källor, om hvilket jag hyste det ringaste tvifvel vis-à-vis dess förekomst i rikssvenskan, så anser jag mig berättigad att tro, att knappast någon finländsk egendomlighet i dessa källor undgått min uppmärksamhet. Naturligtvis kom jag därigenom att råka medtaga ett och annat, som i självfva verket är vanligt språkgods här i Sverge, ehuru ordböckerna ignorera det; men tack vare de upplysningar jag fått af medlemmarna af nordiska seminariet härstädes, har jag kunnat rensa bort dessa pseudo-finlandismer ur denna min uppsats.

Men innan jag öfvergår till behandlingen af ifrågavarande material, vill jag redogöra för betydelsen och innebörden af en del termer, som jag här måste röra mig med.

Med *högsvenska* förstår jag (i motsats mot Ruben G:son Berg, som använder detta ord i samma betydelse som rikssvenska) *den svenska, som bildadt folk såväl i Finland som i Sverge talar och skrifver.* Denna term motsvarar enligt min terminologi således hvad Lundell kallar rikssvenska. Däremot definierar jag *rikssvenskan* som *det endast ofullständigt förverkligade språkideal, som föresväfvar den bildade svensken, och det språkmaterial, som öfverensstämmer med detta ideal.* Att denna definition är sväfvande, beror därpå, att sagda ideal ännu är ganska sväfvande och saknar fullt fasta konturer; en enda svensk kan omöjligt afgöra, hvad som är riksspråk eller ej; därtill behöfs det flere, från olika delar af landet. Min definition af rikssvenskan är endast såtillvida min egen, som formuleringen är min; själfva idén har jag fått af flere olika svenska språkmän, i främsta rummet professor

Noreen [1]) och amanuensen Rolf Arpi; det vore alltför djärft af en finländare att på egen hand inlåta sig på att besvara en så invecklad, specifikt svensk fråga.

Alla i högsvenskan förekommande afvikelser från det rikssvenska idealet kallar jag provincialismer. Deras antal är mycket stort; äfven en utlänning som jag märker lätt, att en värmlänning inte talar som en stockholmare, och att göteborgarens språk skiljer sig från båda dessas, lika visst som skåningen har sitt privata tungomål, o. s. v. (Obs.! Det är inte uttalet jag nu talar om). Vi finländare ha flere provincialismer än svenskarna i någon trakt, Skåne näppeligen undantaget. Bland dessa provincialismer kunna vi urskilja en stor kategori som jag kallar *finlandismer:* det är sådana, *som endast förekomma i Finland, aldrig i Sverge.* Finlandismerna äro af många olika slag: till en stor, kanske största delen äro de arkaismer, många äro germanismer eller gallicismer, en del *fennicismer*, d. v. s. dels finska lånord, dels osvenska konstruktioner, som äro direkta efterbildningar af motsvarande finska vändningar, samt slutligen en del *russicismer*, d. v. s. ryska lånord (cirka 50 stycken; några på ryskt inflytande beroende konstruktioner förekomma veterligen icke).

Denna terminologi öfverensstämmer emellertid inte med Svenska Landsmålsföreningens i Helsingfors. Enligt den sistnämnda definieras *finlandismerna* som „på svensk språkgrund uppvuxna och till stor del af våra folkmål närda egenheter i det svenska språkbruket i Finland“

---

[1]) Denna min formulering godkännes af prof. Noreen, som därjämte gjort mig uppmärksam på, att han själf i tryck framställt en annan sådan („Inledning till modersmålets grammatik“, andra uppl. sid. 6 och „Vårt modersmåls grammatik och dess indelning“, sid. 5); enligt denna är riksspråk det språk, som icke är knutet vid någon viss landsända, utan såsom gemensamt meddelelsemedel gäller (d. v. s. är användbart och såsom sådant godkännes och eftersträfvas) inom ett nationalspråks hela område. Dessa båda definitioner, Noreens och min, gå ut på samma sak och komplettera ömsesidigt hvarandra; dock synes det mig, som om min formulering skarpare framhölle riksspråkets egenskap af endast delvis förverkligadt i praktiken.

(Finländska bidrag till svensk språk- och folklifsforskning sid. 305); termerna *fennicism* och *russicism* ha samma betydelse hos mig som hos landsmålsföreningen. Häremot är nu åtskilligt att anmärka. För det första är definitionen på finlandismerna alldeles för trång, eftersom föreningen själf under denna rubrik upptecknat en hel del ord af påtagligen och omisskänneligen tysk och fransk härkomst (t. ex. *blödsinnig*, *blodung*, *cedera* (förekommer i Sverge knappast annat än i uttrycket „cedera bonis“), *remont* (= reparation). För det andra får man ingen gemensam term för alla de finländska egendomligheterna, hvilket dock vore i hög grad af behofvet påkalladt, eftersom man för att rätt kunna använda landsmålsföreningens terminologi måste besitta en ovanlig förmåga att på rak arm afgöra, af hvad för ursprung en finländsk egendomlighet är. Jag är lifligt öfvertygad om att det finns uttryck, som ej låta hänföra sig till någon af landsmålsföreningens speciella kategorier. Så t. ex. sväfvar jag i okunnighet rörande ursprunget till det sköna ordet *kavås* (= häst; hufvudtonen hvilar på andra stafvelsen; och huruvida *till först* skall förklaras som en analogibildning efter *till sist*, eller som en fennicism återgifvande *ensiksi*, eller som en ordagrann öfversättning af det tyska *zuerst*, torde hvarken jag eller någon annan människa någonsin lyckas utgrunda; och verbet *kraba* (— skolka; „kraba från skolan;“ „ja' ha' regelbundet kraba' från hvarannan af N. N:s föreläsningar“) är äfven det ett högst mystiskt ord, om hvars ursprung de lärde ej ens våga tvista, utan nöja sig med att konstatera sin okunnighet i den punkten. Flere liknande exempel skulle kunna framdragas; men de ofvan anförda må vara nog. För det tredje opererar landsmålsföreningen inte alls med begreppet provincialism; och dock måste man ju medge, att beteckningen „finlandism“ förefaller väl malplacerad, då den användes om ett ord, som är i svang äfven i vissa delar af Sverge utan att därför tillhöra riksspråket [1]).

[1]) Härpå har jag i synnerhet blifvit uppmärksamgjord af fil. kand. Herman Geijer.

På grund af dessa skäl finner jag mig föranlåten att använda min egen, här ofvan framställda terminologi.

Emellertid torde det icke vara öfverflödigt att klargöra, hvad det vill säga, att ett uttryck är en finlandism, d. v. s. hvilket förhållandet mellan finlandismerna och deras rikssvenska motsvarigheter är. Mina landsmän skola väl tycka, att „det var en nyhet känd förrn den var sagd“, då jag här framhåller, att en finlandism i vanliga fall är ett för rikssvenskan främmande uttryck, som i Finland *kan* nyttjas, men ingalunda nödvändigtvis *behöfver* göra det; men för det första tror jag, att man i Sverge i allmänhet icke har detta klart för sig, och för det andra finns det verkligen fall, då vi finländare uteslutande nyttja ett för oss egendomligt uttryck och icke vilja utbyta det mot dess rikssvenska motsvarighet. Man kan således indela finlandismerna i *exklusiva* och *alternativa*: och med en exklusiv provincialism förstår jag då en sådan, hvars rikssvenska synonym i våra öron låter styf, öfverdrifvet högtidlig, pedantisk eller tillgjord, eller af någon annan anledning är oss motbjudande; möjligen kunna vi nyttja den i skrift, men näppeligen i tal, om vi vilja undvika att göra oss löjliga. (Inom parentes må det anmärkas, att detta naturligtvis gäller *vårt* tal och *vår* skrift; träffa vi sådana „svecismer“ hos en svensk, så finna vi självfallet ingenting stötande däri). Så t. ex. skulle jag icke utan motvilja kunna förmå mig att vare sig i tal eller skrift begagna uttrycket „ännu alltjämt“ (äfven i Sverge lär det vara sällsynt i talspråk, men i skriftspråket är det synnerligen gouteradt), utan vore jag absolut tvungen att undvika den typiska finlandismen „allt ännu“, så skulle jag slingra mig undan genom att nyttja något af de till betydelsen mer eller mindre motsvarande „fortfarande“ eller „fortsättningsvis“ [1]) eller allra helst „allt fortfarande“, eftersom detta med „allt ännu“

[1]) „Fortsättningsvis“ uppges ofta vara en finlandism; men jag känner många svenskar, som gå i borgen för att ordet tillhör deras språkbruk och är god rikssvenska, hvilket dock af andra bestrides.

fullkomligt analoga uttryck är oklanderlig rikssvenska. Denna motvilja har intet förnuftigt skäl för sig, det medger jag, den är en ren vidskepelse; men „c'est plus fort que moi“. Likaså verkar det på mig högst osympatiskt, om jag hos en finländsk författare påträffar formerna „papperet“ och „papperen“ i stället för „pappret“ och „pappren“; och da jag ett par gånger ertappat mig själf med att i tal begagna dessa former — jag har ju i långliga tider dagligdags hört dem här omkring mig — så har jag varit rent af förargad pa mig själf. Och det slog mig med förvaning, när jag här i Sverge hörde det intransitiva verbet „smälta“ böjas svagt („isen har smält“); den svaga böjningen har hos detta ord i mitt språkbruk uteslutande transitiv betydelse (jag säger således: isen har smultit“; „solen har smält isen“). Tavaststjerna, som visserligen var rik på finlandismer, var dock i många stycken påverkad af rikssvenskan; och i „En julotta i barkbrödets Finland“ nyttjar han det i mitt tycke hårresande uttrycket „gå på skidor“, där min språkkänsla oafvisligen kräfver verbet „skida“, som visserligen har varit en finlandism, men på de senaste åren börjat vinna spridning i Sverge; „gå på skidor“ skulle enligt mitt språköras utslag betyda „traska fram öfver ett lager på golfvet eller marken liggande skidor“. — „Cigarrett“ kan man väl i Finland nagon gång nyttja i skrift, då man speciellt lägger an på att skrifva rikssvenska, eller i tal på skämt, emedan ordet låter så oändligen krystadt; i ledigt och naturligt tal begagna vi det väl egentligen grekiska, men till oss från ryskan komna „papyross“, som dock tycks begripas i Sverge; Fröding använder det t. o. m. (Clown Clopopisky, i Samlade Dikter sid. 138 o. 141). Lika litet som det nagonsin skulle falla en finländare in att kalla den olja han bränner i sin lampa för „fotogen“, lika litet skulle en svensk någonsin kalla den „petroleum“.

Men antalet sådana exklusiva finlandismer är tämligen litet. *De allra flesta finlandismer äro alternativa*, d. v. s. kunna äfven i dagligt tal utbytas mot uttryck, som icke

ens den mest nitiske ifrare för riksspråkets renhet kan göra den minsta invändning emot. För att nu ta några klassiska vordna exempel, så känner jag visserligen till uttrycken „läsa *på* tidningen“, „*sätta* strumporna på sängen“ och denna gran är *mera* hög“ [1]), och jag har hört dem otaliga gånger; men minst lika ofta har jag hört „läsa *i* tidningen“, „*lägga* strumporna på sängen“ och „den här granen är *ganska* hög (eller tämligen hög eller någorlunda hög eller skäligen hög eller relativt hög). Och det rikssvenska „kofva“ är hos oss fullt ut lika populärt som det inhemska, något äldre „koftis“. „Remont“ är ett bra ord, som vi finländare gärna nyttja; men det hindrar oss inte att lika ofta säga „reparation“, som visserligen har en något vidsträcktare betydelse (en ångare eller en festsal eller en badinrättning undergår remont, men man talar inte om remont af ett par byxor eller skodon). Flertalet af mina landsmän konstruera visserligen verbet, „kalla“ med „till“ i stället för direkt objekt (t. ex. „han heter Leo, men kallas ti Plejo“) emedan motsvarande verb i finskan konstrueras med translativ *(sanoa joksikin)*; men de ha nog ingenting emot, att en och annan därvidlag följer språkbruket väster om hafvet. „Fråga åf nån“ är hos oss ett vida vanligare uttryck än „fråga nån“, hvilket senare är det enda i Sverge möjliga; finskan konstruerar kysyä med elativ, däraf vår egendomliga vändning. Men också vi kunna utan att vara pedanter fråga nån om nånting, fast vi oftast fråga nånting åf nån. Berg har iakttagit detta uttryck hos Runeberg; se hans ofvan nämnda uppsats om Runebergs språkbruk s. 83). — „Sofde“ är den vanliga imperfektformen af „sofva“, men „sof“ lär väl inte förarga någon. — Öfver hufvud taget tror jag, att man i flertalet fall lika ofta får höra det rikssvenska uttrycket som det finländska, ja kanske

[1]) Detta exempel, som finns hos Kock, Om språkets förändring s. 132, är såtillvida något oriktigt, som „denna“ här vore omöjligt i talspråk; det borde lyda: „den här gran ä mera hög“ men det verkar ju ingenting på sak. Emellertid tillhör „mera“ i denna användning hufvudsakligen talspråket.

t. o. m. oftare. Och det är att märka, att många finlandismer betraktas som språkfel och anses ha simpel klang. Säger någon t. ex. „ja ä oäten“ och menar därmed att han inte har ätit, så torde nog de flestas språkkänsla kraftigt reagera däremot; en sådan vändning kan på sin höjd gå an i det mörkaste Savolaks; visserligen ha ett par yngre språkmän här i Uppsala tagit detta uttryck i försvar och påpekat förekomsten af analoga ord såsom „drucken“ och „försupen“, ja fil. kand. Hilding Celander säger sig t. o. m. ha hört uttrycket „smååten“; men jag är dock icke öfvertygad om förträffligheten af „oäten“. Adjektiv sådana som „flöntig“ (= tarflig, fnaskig, föraktlig) och „köckig“ (hårdt k, icke *tjöckig; betyder „stor på sig“, „dryg“, „viktig“) höra ingalunda till det någorlunda vårdade språket, ehuru de nog förekomma i skolpojkarnas ordförråd. „Laukkurysse“ (= rysk gårdfarihandlande, på finska *laukkuryssä* af laukku, väska ränsel), „korja“ (= städa, bärga undan; finska *korjata)*, „rajska“ (slösa, öda; finska *rajskata)* o. dyl. äro rent pigspråk.

Därtill kommer ytterligare, att äfven många andra finlandismer ingalunda tillhöra alla finländares språkbruk, lika litet som det väl finns någon svensk, som skulle nyttja alla de 900 svenska ord och vändningar, som för oss äro främmande (s. k. svecismer, enligt Svenska Landsmålsföreningens i Helsingfors terminologi). Då landsmålsföreningens samlingar ej ännu utkommit, är det omöjligt att exakt uppge antalet finlandismer och i Finland brukliga öfriga provincialismer; men man kan väl anta, att de icke öfverstiga 1,100 (jag medräknar då fennicismerna och russicismerna), och troligen är deras antal mindre. Själffallet är det en vansklig sak att med bestämdhet uppge, hvilka af alla dessa man själf nyttjar; jag har emellertid

[1]) D. v. s. i Finland brukliga provincialismer; ty mitt ordförråd torde numera vara riktadt med åtskilliga i vårt land obrukliga provincialismer, som jag lärt mig här i Sverge; studentslangen är rik på sådana.

försökt utröna, huru många som tillhöra mitt språkbruk, och jag tror mig kunna uppskatta dem till cirka 550, hvilken siffra naturligtvis inte gör anspråk på att vara exakt; men säger jag, att antalet provincialismer [1]), som jag använder, icke öfverstiger 600, så hoppas jag att inte råka i konflikt med sanningen; och utan öfverdrift lär jag väl kunna påstå, att *allra minst* ett hundratal af dessa — troligen t. o. m. mer än dubbelt så många — äro ord, som jag begagnar på sin höjd en gång om året. Och den öfverväldigande majoriteten af dessa provincialismer tillhör endast mitt talspråk och kommer väl sällan eller aldrig till synes i mitt skriftspråk, knappast ens i brefstilen; och jag är ändå inte den, som är rädd för slangspråk. Allt detta är synpunkter, som man måste beakta, då man undersöker den finländska svenskan i äldre tid. Jag kan omöjligt tro, att de provincialismer jag funnit i det icke särdeles vidlyftiga material, som ligger till grund för min undersökning, skulle ha varit de enda, som då för tiden voro i bruk. Med lugnt samvete kunna vi multiplicera summan med två och ändå känna oss ganska säkra på att produkten inte blir för stor, utan snarare för liten.

Mitt material omfattar nog många anmärkningsvärda språkliga egendomligheter, som icke äro karaktäristiska för den finländska svenskan, men äro nog så intressanta ändå; men dem lämnar jag i fred. Det vore en ytterligt vansklig sak att undersöka dem, då vi tillsvidare icke ha någon redogörelse för 1700-talets svenska i gemen att tillgå, något som jag lifligt beklagar och som icke oväsentligt försvårat detta mitt arbete. De språkliga egendomligheter jag här ämnar taga till tals äro sådana, som karaktärisera svenskan i Finland efter skilsmässan från Sverge och numera äro främmande för rikssvenskt språkbruk. Att flere af dem på Porthans tid voro allmänt i svang här i Sverge och da för tiden voro god rikssvenska, är säkert, men alla voro det icke; jag har försökt utröna, huru härmed förhöll sig, äfvensom dessa uttrycks uppkomst och betydelse, där en förklaring är af nöden,

hvarjämte jag har redogjort för deras frekvens i närvarande tid. Lifligt beklagar jag, att jag icke varit i tillfälle att rådgöra med någon landsman; nu har jag naturligtvis fått lof att lita endast på min egen kännedom om språkbruket hos oss, och den kan självfallet icke vara fullkomlig. Jag tar därför för gifvet, att mina uppgifter i en del fall tarfva korrigeringar och tillägg; men i flertalet fall står jag bestämdt för mina ord. — Det har varit min sträfvan att frigöra mig från alla för vetenskapen främmande synpunkter vid behandlingen af förevarande ämne; och jag tror mig därför aldrig ha lämnat möjligheten af att en finlandism skulle bero på finskt inflytande obeaktad, där ett sådant inflytande synts mig tänkbart. Men beträffande uttryck, som sakna analogier i finskan, har jag ej ansett det behöfligt att för hvarje gång särskildt framhålla omöjligheten af finskt inflytande. Detta ber jag i synnerhet mina svenska läsare att beakta. Skulle det emellertid någon gång ha inträffat, att en finsk analogi till en finlandism icke af mig omnämts, beror detta uteslutande på att mina kunskaper i „kansan suuren enemmistön kieli“ (folkets stora flertals språk) tyvärr äro bristfälliga.

Man må emellertid akta sig för att tillskrifva finskan ett alltför stort inflytande på svenskan i Finland. Det är ingalunda säkert, att ett svenskt uttryck, som motsvaras af ett fullkomligt analogt finskt sådant, är en efterbildning af det senare. Motsatsen kan lika väl vara fallet, och likaledes kan motsvarigheten vara tillfällig. Beaktar man inte detta, så kommer man lätt till det resultatet, att en stor del af till och med rikssvenskans språkmaterial är finskt långods. Ett par sådana misstag har Lindström i sin ofvan nämnda uppsats gjort sig skyldig till, då han påstår, att uttrycket „han visste berätta“ är en imitation af det finska „hän tiesi kertoa“, och att „nog“ (obetonadt) i betydelsen „visst“, „visserligen“ vore en fennicism, emedan det finska „kyllä“, nog, kan nyttjas på precis samma sätt. Bägge dessa uttryck äro emellertid vanliga i rikssvenskan, och att förklara dem som uppkomna genom

finskt inflytande är att gå öfver ån efter vatten. Liknande misstag har jag ej heller själf undgått: i en del fall antog jag finsk påvärkan, där ett sådant antagande, enligt hvad det af diskussionen å nordiska seminariet framgick, var fullkomligt öfverflödigt. Errare humanum est. Ännu en sak bör påpekas. Det vore ju möjligt, att sjuttonhundratalets finländska svenska skulle ha egt en del särmärken, som senare råkat i glömska och undanträngts af sina rikssvenska synonymer. Det är t. o. m. troligt, att det funnits sådana döda finlandismer, och jag tror mig kunna uppvisa en sådan: *såvida* i betydelsen *såtillvida som, eftersom* (t. ex. Å. T. 23 januari 1772: „Man har ej bordt förtiga detta, såvida Herr Dom-Probsten torde, så mycket vitterligt är, vara den förste som låtit här hemma i landet extrahera starren, med all efterlängtad utgång;“ 14 februari 1771: „När Nationen härigenom vann en frihet, som var den vidsträktaste någon sig föreställa kunde, så vida den satte folket i tilstånd at för hela världen kungöra en omröstning — — —“). Berg påpekar denna egendomliga vändning hos Runeberg; men i nutida litteratur har jag aldrig sett den, ej heller har jag någonsin hört den. I någon ordbok har jag ej lyckats finna den. Att utreda frågan om döda finlandismer torde dock vara i det närmaste omöjligt, så länge sjuttonhundratalets rikssvenska är så föga undersökt, som den tillsvidare är.

Slutligen vill jag genom några exempel visa, huru svårt det är att uppdra gränsen mellan rikssvenska och finländsk svenska, huru vilseledande det vore att beteckna alla den senares afvikelser från den förra som finlandismer och huru nödvändigt det är att ha en gemensam term för alla skiljaktigheter mellan det svenska riksspråket och finländskan, vare sig de stå att anträffa äfven inom Sverges landamären eller endast i Finland. En af mina svenska vänner, som varit rätt mycket i Finland, hade under sin skoltid i en uppsats råkat använda det hos oss vanliga verbet *kräfta* (fånga kräftor; bildadt i analogi med *fiska*). Läraren hade känt sig högst chockerad af detta ord och betecknat det som ett groft språkfel. Och det är nog

säkert, att det för de flesta svenskar är ett okändt ord. Emellertid har en värmlänning försäkrat mig, att verbet i fråga tillhör hans språkbruk; jag har ingen anledning att tvifla på hans ord; men sällsynt är „kräfta“ dock utan tvifvel här i landet. Rietz upptar det ej i sitt svenska dialektlexikon; däremot känner han från Skåne det motsvarande verbet *kräfsa* eller *kreusa* (substantivet kräfta heter där *kräfs*), och ordet finns såväl i danskan (*krebse*) som i tyskan (*krebsen*). — Orden *vedlider* och *ked* höra likaledes till denna trassliga kategori; mera om dem längre fram. — Ordet *bässe* (gumse) hör i Finland otvifvelaktigt till det vårdade språkets ordförråd; hos våra författare anträffas det mången gång, och att det skulle ha sämre klang än (de hos oss i talspråk knappast brukliga) *bagge* eller *gumse* har jag aldrig märkt; jag tror mycket väl, att det skulle kunna förekomma t. ex. i ett tingsprotokoll eller i Finska Hushållningssällskapets handlingar (om det gör det, vet jag inte) utan att någon skulle finna något märkvärdigt däri. Värmlänningarna känna också till detta ord, som hos dem uttalas dels *bässe*, dels *bäse* (endast den senare formen upptages af Rietz för Värmland), men det har hos dem en mer vulgär klang än hos oss och erkännes icke af dem som rikssvenska. Formen *bäse* förekommer äfven i Västergötland (Vadsbo), västra Närke samt (med uttalet *bese*) i Småland, äfvensom i Finland i Pargas; *bäs* (med långt ä och circumflex, alltså af *bäse) heter djuret i vissa delar af Värmland samt i Västerbotten. Formerna med långt *s* anträffas, utom i Värmland, i Norrbotten (*bässe*) samt i Finland, nämligen i Närpes (*bäss*), Kronoby (*bäss*) Kökar (bessi) samt Nyland (*bęsa*). (Se härom Rietz, Svenskt Dialekt-Lexikon under rubriken Bärse samt Vendell, Nyländska etymologier; ett par uppgifter har jag fått muntligen och finnas ej i de nämnda arbetena). Rietz sammanställer detta ord med det skånska verbet *besa*, vara brunstig (om gumsar eller hjortar), som emellertid inte kan höra dit, eftersom *e* där har uppkommit af ursprungligt kort *i* (fornsvenska *bisa*, nysv. dial. *bissa*). Vidare för han hit isl. *berr.* gumse (Snorra-Edda sid. 210, Finnur Jónssons

upplaga) och gotiska *biari*, djur. Mot det sistnämnda ordet kan man emellertid invända, att det icke är belagdt som simplex, utan endast i sammansättningen unbiari, vilddjur (ubila unbiarja hos Vulfila, Tit. 1, 12). Att Rietz som uppslagsord har *bärse*, tyder på, att han anser ordet vara identiskt med isl. *bersi* eller *bessi*, hanbjörn. Äfven Tamm sammanställde i „Bidrag till en svensk etymologisk ordbok“, Uppsala 1874, akademisk afhandling, det isl. *bersi* med dialekternas *bässe* och *bäse*, hvilka alla han ansåg vara besläktade med latinska *ferus*, vild (enligt Fick). Vendell (Nyländska etymologier, Helsingfors 1892) identifierar äfvenledes *bage* med *bersi*. Professor Freudenthal har under en föreläsning förklarat detta sammanhang sålunda: det svenska *bässe* och det isländska *bersi* äro samma ord; båda sammanhänga med verbet *beria*, slå, och grundbetydelsen är „det slående djuret“. Häremot kunna dock åtskilliga invändningar göras. Såväl Fritzner (Ordbog over det gamle norske Sprog) som Erik Jonsson (Oldnordisk Ordbog) öfversätta *bersi* med björnhane, men att det därjämte skulle ha kunnat användas om får nämna de ej ens antydningsvis. Därtill kommer, att de norska dialekternas *besse*, stor och grof karl, *basse*, stort djur, äfven stark karl, icke tyda på något slags ullproducerande djur, utan väl, som alla antaga, återgå på en grundbetydelse *björn*, liksom också de norrländska dialekternas *bjässe* icke blott, som i rikssvenskan, betecknar en stadig karl, utan också kan begagnas om björnen. I „Etymologisk svensk ordbok“, Stockholm 1890, har Tamm dessutom beträffande ordet *björn* anslutit sig till Kluges åsikt, att det ingenting har att göra med *ferus*, utan betyder „det bruna djuret“. Är nu denna åsikt riktig, som sannolikt synes, så kan *bersi* näppeligen vara samma ord som *bässe*; Tamm sammanställer dem ej heller mera. Vidare: huru vore det möjligt, att *r* i *bersi* skulle ha spårlöst försvunnit i alla svenska mål? I nyländskan borde det kvarstå, åtminstone fakultativt; och i hvarje händelse borde det följande s-ljudet vara tjockt,

[1]) Denna omständighet är påpekad af professor Noreen.

men det är det inte. Äfven i värmländskan borde spåren af r synas: om ock själfva likvidan borde vara försvunnen, så borde äfven där s vara tjockt.[1]) Men äfven om ett eventuellt fornsvenskt **bærse* på något besynnerligt sätt trotsande ljudlagarna skulle kunna resultera i ett nysvenskt *bässe*, så kan det inte på några villkor bli *bäse* och *bäs*. Det går inte. Vi få således söka en annan förklaring till förevarande ord. Och den förklaringen torde vi finna i bässens eget läte: *bä*. Det är näppeligen en tillfällighet, att ett djurs namn börjar just med det ljud djuret självft frambringar. På barnspråket heter ju fåret *bä*, det torde väl äfven andra än jag ha iakttagit. Att ändelsen *-se* fogats därtill för att beteckna handjuret, är ju inte underligt; jämför just isl. *bersi*, björnhane, *gassi*, gåskarl och väl också svenska *måse* (isl. már och *gjuse* (isl. gióðr). Den enda hållhaken är naturligtvis det isländska *berr*, gumse. Det vore förstås frestande att försöka konstatera ett sammanhang mellan det ordet och vårt svenska bässe; men eftersom man inte kan göra det utan att råka i konflikt med ljudlagarna, så måste man väl anta, att något sådant sammanhang inte existerar. Det enda vore förstås, om *berr* äfven det kunde ha sin upprinnelse i det bräkande lätet, men det är särdeles ovisst. *Berr* är inte belagdt på mer än ett enda ställe, nämligen bland heiti för gumsar i Skáldskaparmál i Snorres Edda. Då det står bland sådana ord som *ofrhyrningr* (den som har väldiga horn), *hornumskváli* (den med hornen smällande?) *hornglóinn* (den som har glänsande horn), *hallinskíði* (den som har krokiga horn? Jämför *biúgviðir hausa* som hornkenning i Krákumál v. 25) *bekri* (den bräkande) m. fl., så är det väl troligt, att äfven det syftar på någon för djuret karaktäristisk egenskap. Kan det möjligen vara ett substantiveradt adjektiv och betyda bräkig? Huru det nu än må vara med den saken, så är *bässe* ingen afledning af *berr*.

Efter denna lilla utflykt på etymologins område återvända vi till det egentliga ämnet.

När det har gällt att konstatera, huruvida ett ord eller uttryck på Porthans tid var kändt i Sverge och tillhörde riksspråket eller inte, har jag nyttjat följande ordböcker: *Svensk Ordbok med latinsk uttolkning af Abraham Sahlstedt*, Stockholm 1773, *Parallèle des langues françoise et suédoise par M:r Weste*, Stockholm 1807, *Tysk och Svensk samt Svensk och Tysk Ordbok af J. G. P. Möller*, Greifswald 1790, äfvensom *Dictionarium svethico-anglo-latinum af Jacob Serenius*, Stockholm 1741.

Sahlstedts ordbok är så känd, att jag icke behöfver yttra mig utförligare om den; jag vill endast påpeka, att Sahlstedt bemödat sig om att undvika alla dialektord och uppta endast sådant språkmaterial, som honom veterligen var oklanderlig rikssvenska. Man kan därför ta för gifvet, att alla hos Sahlstedt upptagna ord voro i bruk i Sverge; några ord, som endast tillhörde den finländska dialekten, tog han väl inte upp. Däremot är det icke så säkert, att icke Weste och Möller togo hänsyn till finländskan; i ett fall ha de säkerligen gjort det — verbet *kytta* har väl aldrig varit riksspråk; mera därom längre fram — och då kan man ju misstänka, att de måhända gjort det i flere fall. Eljes äro dessa båda ordböcker särdeles innehållsrika och utförliga och tvifvelsutan en vida bättre källa till kännedomen om sin tids svenska än Sahlstedts ordbok, så nyttig den än är. — Serenius' svensk-engelska ordbok är ett skäligen tarfligt arbete; trots dess knapphändighet kan man dock hitta ett och annat i det. Naturligtvis skulle det ha varit nyttigt att använda flere ordböcker, men tiden har icke tillåtit mig det.

Vi öfvergå nu till behandlingen af de språkliga egendomligheter, som jag konstaterat i den af fil. kand. Lindroth och mig genomgångna litteraturen. Vi skola göra början med de påtagliga *finska lånorden*, därefter öfvergå till tydligt *finska konstruktioner*, samt vidare behandla de provincialismer, som utan att vara lånade från finskan likväl redan på 1700-talet tyckas ha varit främmande för rikssvenskan, och slutligen skola vi ta ihop med

sådana ord och uttryckssätt, som visserligen numera icke tillhöra riksspraket, men synas ha gjort det på den tid, hvarom här är fråga.

Alltså gå vi lös på de *finska lånorden*, hvarvid vi komma att ha gagn af d:r *Ralf Saxéns* akademiska afhandling „*Finska lånord i östsvenska dialekter*“ i „Svenska Landsmålen“ band XI.

Sid. 88 talar Porthan om att Tengström blifvit ålagd att till Jakob Bonsdorff afträda Pikis annexa och blifva vid Åbo finska församling samt att inom åtta dagar sälja sina inventarier och flytta in till staden. „Emedan han spart sina återstående läsmöten til ferierne, reste han ut, at sluta dem och sätta sine askar i ordning — — —.“ Det är klart, att här icke är fråga om tändsticks- eller cigarrettaskar, utan om askar i betydelsen *affärer*. Det är väl ett af de vanligaste talspråksorden i Finland, detta *ask*. som betyder ärende, bestyr, angelägenhet (i synnerhet ekonomisk), lån, och det förekommer i en massa uttryck: „vara ute på ask“ (= vara på bestyr, eller på spring för att skaffa pengar), „ha en ask med någon“, „ha dåliga askar“, „sköta sina askar“ (ordentligt betala sina räntor och omsätta sina växlar), „släppa sina askar“ (lämna sina räntor obetalta, vansköta sina affärer, lämna dem vind för våg), m. fl. Enligt Saxén sid. 118 kommer detta uttryck fran det finska *askare*, hushållssyssla, göromål, företag, förehafvande. Han påpekar vidare, att vi däraf bildat ett verb *aska*, syssla, ombesörja, uppnegociera („hva askar du me?“; „ja måste aska häst åt mej ti stationen i morron;“ „ja ska försöka aska pengar“).

Sid. 118 skrifver Porthan om allmogen i Vasa län: „I synnerhet voro de mycket syslosatte at utdika och kytta sina kärr och måssar“. Det är inte så lätt att redogöra för betydelsen af detta hos oss så vanliga ord, *kytta*. För det första betyder det „brinna utan låga, så att det knappt märks; glöda nästan omärkligt“. För det andra betecknar det ett sätt att upptaga en nyodling, där eld visserligen används, men som icke sammanfaller med sved-

jande. Märkvärdigt nog upptar Weste ordet, som han till betydelsen identifierar med svedja; och Möller, som också upptar det, uttalar sig på följande utförligare vis: „*Kytta*, v. a. 1 (Landwirthsch.) eine Art des Schwendens in Finnland, wobei die Stämme selbst und der Rasen zur folgenden Saat verbrannt wird, und wobei man nicht so an eine gewisse Zeit wie bei dem gewöhnlichen Schwenden *(svedja)* gebunden ist“. Rietz öfvesätter „kytta“ med „svedja, bränna svedjeland, antända högar af ris och torf för att genom askan göda jorden“. I de delar af finska landsbygden, där jag vistats, d. v. s. västra Finland, Åbo-trakten, förekommer det egentliga svedjebruket ej alls, hvarför jag har ett ganska oklart begrepp om hur det går till; kyttland har jag däremot sett i hundratal, ehuru jag beklagligtvis icke gifvit nogare akt på dem. Emellertid skulle jag tro, att på ett kyttland väl stubbar och rötter, ris och torf brännas, men icke stammarna, som Möller uppger; dem har man nog annan, bättre användning för. Vidare lär ju ett svedjeland kunna användas blott ett visst antal år; ett kyttland resulterar däremot i en vanlig åker, som kan brukas hur länge som helst, naturligtvis under förutsättning att den sköts ordentligt. De flesta nyodlingar jag har sett ha varit kyttland. — Äfven i Å. T. har jag belagt ordet „kytta“, den 15 juni 1773: „Dessa kärr och moras — — — beredas genom kyttande efter hand til ängsmark“. Det torde väl vara tämligen säkert, att ordet ej på Möllers tid var i bruk i Sverge, eftersom själfva begreppet ej var kändt där (utom i Småland enligt Rietz); men Möller visste, att det förekom i Finland, och då detta ännu var en del af Sverges rike, ansåg han sig böra uppta „kytta“ i sin ordbok. Detsamma gäller om Weste. — Saxén säger sid. 160 härom: „Då de svenska formerna i allmänhet hafva långt *t*-ljud (blott i Ped. Pu. har jag funnit *t̂s̑ʏpta* verb, *t̂s̑ʏptu* f.), så förutsätta de troligen ett nu förloradt finskt **kytän: *kyttää.* Eljes har man sammanställt det med det nutida finska *kyteä*, presens *kyden*, med samma betydelse som i svenskan. — Ordet *kyttland*, som jag här

har användt, har sin fullkomliga motsvarighet i det finska *kytömaa.*

Den lilla fisk, som på svenska rätteligen heter *siklöja*, kallas hos oss nästan aldrig annat än *mujka*, hvilket är lån från det finska *muikku*; i Å. T. 12 november 1772 talas om Muick-Rommen.

Nocka, subst. o. vb. 1 konj (belagda hos Juslenius) betyda, det förra ludd på rya, garnända, som är insydd i en vante sålunda, att den på yttersidan bildar ett styng (vanligen af annan färg än vanten för öfrigt), på insidan två centimeterlånga ändor, det senare „förse med nockor". Enligt Saxén ha dessa ord sitt ursprung i det finska *nukka*, fjun, lo, tofs, lugg, rugg, nopp; nocka (i rya); docka; se hans arbete sid. 181. Huruvida ordet verkligen är till sitt ursprung finskt, är väl dock icke alldeles säkert. Rietz upptar nämligen ett (äfven af Saxén anfördt) ord *nôkka*, f., docka, hopvriden liten bundt, hvilket förekommer i Södermanland och Närke. Hvilket förhållandet mellan dessa två ord må vara, kan jag icke afgöra.

I rikssvenskan upptaget lär ordet *pata* vara; det betyder något slags fiskeverk för laxfångst; se Saxén sid. 187; den finska formen är *pato*. Ordet finns i Å. T. 26 mars och 2 april 1772.

Pjäxor kalla vi den sortens skodon, som på finska heta *ruojut*, d. v. s. sådana skor eller stöflar, hvilkas sulor äro gjorda af samma stycke som en del af öfverlädret: lädret viks upp kring lästen, och så sys ett annat läderstycke fast ofvanpå för att bilda öfre delen af öfverlädret; dessa skodon äro alltid mycket spetsiga i tån och sluta med en liten uppåtböjd näbb. Emellertid betecknar det finska *pieksu* alls inte en sådan sko, utan en vanlig känga. Det är ganska egendomligt. I Sverge har pjäxa förutom ofvan nämnda betydelse äfven den af bottin d. v. s. resårkänga; den rikssvenska betydelsen af „bottin" är densamma som bottfor, ytterkänga, något som aldrig är fallet i Finland. I Å. T. 13 februari 1772 finns „Piexor" i samma betydelse som ruojut.

Verbet *prottla* (Juslenius), puttra, protestera, är väl ej egentligen något finskt lån, men kan dock lämpligen nämnas i detta sammanhang, emedan det torde vara uppkommet genom en kompromiss mellan det finska *protista* och svenska (dialektiska) verb sådana som *pratla* (Pojo, Tenala, Finnby), pladdra (af medellågty. pratelen), *prepla*, pladdra (Nyland m. fl.; se Vendell, Östsvenska monografier, H:fors 1890, sid. 41). Ordet är knappast högsvenska, fast man någon gång hör bildadt folk nyttja det („hva ska du prottla imot?").

Ordet *pärta* (träspån, stickbloss) lär väl måsta betraktas som en provincialism, ehuru Svenska Akademiens ordlista (sjunde uppl.) upptar det; ty det är knappast i bruk annat än i ett fåtal trakter, och om svenskar i allmänhet förstå det, så beror det väl mest på att de lärt känna det genom finländsk litteratur. Sahlstedt har det ej; det är hos Juslenius jag har belagdt det.

Bogträna, som en häst har kring halsen, kallas i Finland *rankor* eller, mindre vanligt, *ränker*. De motsvarande finska orden äro *ranget* och *ränget*; se Saxén sid. 206. Juslenius öfversätter *ränget* med *ranckar*, hvilken pluralisform jag aldrig hört; är det ett tryckfel? Men *caulapaita* öfversätter han med „halm-ranckor på hästar".

Rosk (smolk, skräp, strunt, mycket små partiklar af något torrt t. ex. blad, halm, hö el. dyl.) är enligt Saxén lånord från finska *roska* med samma betydelse. I fall Donner, som Saxén åberopar sig på, har rätt i sitt påstående, att detta ord är af finsk-ugriskt ursprung — något som jag saknar kompetens att afgöra — så är „rosk" naturligtvis verkligen ett lånord i svenskan; men eljes vore det nog tänkbart, att det vore en biform till det svenska *rask*, skräp, affall, hvilken möjlighet äfven tycks ha föresväfvat Saxén. — Ordet finns i Å. T. 8 september 1772, stafvadt råsk.

Taimen (Å. T. 2 april 1772) kallas hos oss vanligen den fisk, hvars svenska namn är börting eller börsting. Ordet skrifs äfven på finska taimen. Det tycks dock vara kändt äfven i Sverge och finns upptaget hos Wenström-

Jeurling, Svenska språkets ordförråd; professor Tamm har på matsedlar träffat sammansättningen tajmenlax. Kanske får man anse ordet tillhöra rikssvenskan?

Västräcka kallas sädesärlan flere gånger i Å. T. (t. ex. 30 april 1771, 29 maj 1773). På finska heter fågeln *västäräkki*, på dialekten i Åbo-trakten t. o. m. *västräkki* eller *västräkk*. På svenska har jag aldrig hört ordet nyttjas; men det kan ju hända, att det ännu är i bruk i Åbo, det vet jag inte. Docenten Hugo Pipping säger sig ha hört en historie om en österbottnisk mästerskytt, som på gamla dagar, då han af lamhet var bunden vid sängen, brukade roa sig med att genom fönstret skjuta näbben af *västräcken*. Kanske förekommer således formen „väst-räck“ i Österbotten. Saxén känner ordet endast från Oravais, i formen *væstəræk̠o* (sid. 242).

Några andra finska lånord har jag ej att omtala; men följande uttryck torde vara påverkade af finskan:

„Han — — — insattes i fängelse *hit* på slottet“ (Å. T. 16 april 1772) är en kraftig och tydlig fennicism: *hän pantiin vankeuteen tänne linnaan*. En genom finskt inflytande uppkommen förväxling mellan *här* och *hit*, *där* och *dit* är ingalunda ovanlig i Finland (se Lindström sid. 459), och min egen språkkänsla är därvidlag något osäker.

Ett uttryck af osvensk beskaffenhet är äfven: „Jag lärde kjänna et land, *hvart* Europäiska Folkslag, utom Greker, sällan komma“ (Å. T. 16 oktober 1773), där äfven min språkkänsla kräfver: dit europeiska folkslag sällan komma; men på finska skulle det heta: *minne europpalaiset — — harvoin tulevat*. Fil. kand. Danell förmodar, att ofvan nämda vändning snarare beror på latinskt än på finskt inflytande; det kan ju hända, att han har rätt; att med säkerhet afgöra, huruvida vi här ha att göra med finsk eller latinsk påverkan, torde vara omöjligt.

„Hvad vi för öfr. böre göra, *vet man ej säga*“ (Porthan s. 2) är ej heller språkriktigt, utan borde utbytas mot „har man ej reda på“ eller „kan man icke ge oss

upplysning om". Men detta „vet man ej säga" är en ordagrann öfversättning af *ei tiedä sanoa.* Docenten v. Friesen anser visserligen, att finskt inflytande ej behöfver antagas här, eftersom likartade uttryck finnas i svenskan; men då nu detta uttryck ej är belagdt i riksspråket och är så vanligt i finskan, så tror jag dock att det är en fennicism.

På finskt inflytande beror väl också en sådan konstruktion som: „*Jag undrar veta,* om den Tomen af Handlingarne, hvari mit Inträdes-Tal skal få rum, snart skal tryckas". Likväl kan jag inte dra mig till minnes något motsvarande finskt uttryck; men afgjordt osvenskt låter det. Det finns hos Porthan sid. 71.

Tveksam är jag rörande följande uttryck: „Af Brors bref ser jag, at Bror *är med mig af samma tanka,* at — — —" (Porthan sid. 406). „Vara af samma tanke med någon", är en vändning, som väl torde kunna höras äfven i tämligen vårdadt tal och väl också kan komma till synes i skriftspråket. Mig stöter den; jag skulle säga: „vara af samma tanke som" eller „tänka lika med"; den kunde visserligen vara en kompromissform af dessa båda uttryck, men då finskan har en ordagrann motsvarighet i „*olla jonkun kanssa yhtä mieltä*", så antog jag, att sagda konstruktion var en fennicism; men då fil. kand. Danell anser den vara god rikssvenska, vet jag inte riktigt hvad jag skall tro; då det är säkrast att inte lita alltför mycket på en enda auktoritet, ställer jag mig något skeptisk emot vändningens egenskap af rikssvensk.

Högst egendomlig och öfverraskande är följande fennicism: „Få se när jag slipper at flytta in i Brors gard" (Porthan sid. 424). Om det verkligen bör utläsas som det skrifs, så står det i bestämd strid med vårt nuvarande språkbruk i Finland. Icke så, som skulle vi aldrig begagna „slippa" i en annan bemärkelse än man här västanhafs gör; det göra vi gunås så visst; men *slippa att göra något* betyder hos oss alltid och undantagslöst precis detsamma som i Sverge (där uttrycket för resten uteslutande tillhör skriftspraket), under det att *slippa å göra något*

i motsats mot hvad det gör i rikssvenskan (där det är den enda talspråksformen) i finländskan betyder *få göra något*. Vi göra nämligen i Finland skillnad mellan *att* och *å*, utom när (skriftspråkets) *att* har final betydelse, ty då heter äfven det *å*. Men *slippa att flytta* betyder detsamma som *få bo kvar*, under det att *slippa å flytta* betyder *få flytta*. „Slipper jag att bada?" betyder: „får jag vara smutsig?", men „slipper jag å bada?" är detsamma som „får jag idka renlighet?". — Jag är därför böjd för att anta, att man på detta ställe hos Porthan bör fatta *at* som en skrifform för *å*, och således läsa: när jag slipper å flytta. Att detta uttryckssätt är påverkadt af finskan, är solklart, och det har redan Lindström påpekat. *Päästä*, som betyder slippa, har i finskan just samma vidsträckta användning. Det bör dock framhållas, att grundbetydelsen i „slippa", den, som föreligger i uttrycken „slippa fram", „slippa in", „slippa ur fläcken", innebär en möjlighet till en dylik utveckling; dennas gång från en betydelse som den i „slippa in någonstans" till „slippa på teatern" och därifrån till „slippa å si på en teaterpjes" är egentligen ingenting märkvärdigt, utan fullt logisk och naturlig och vore tänkbar äfven utan främmande inflytande, fastän ett sådant i självfva verket här spelat hufvudrollen.

Vi komma nu till sådana språkliga egenheter, som redan på Porthans tid voro främmande för riksspråket, men icke visa spår af finskt inflytande.

Följande *substantiv* har jag belagt i från rikssvenskan afvikande, men i Finland ännu i dag brukliga former:

Boda (= bod), endast hos Juslenius, såsom öfversättning af det finska *aitta*. Formen *boda* anses vara simplare än *bod*, men hörs i alla fall rätt ofta äfven i bildadt tal.

Erhindring = erinring (Porthan sid. 214: „Af hvad ton äro de Politiske erhindringarne Bror omtalar?") förekommer väl emellanåt i Finland, men är ett afgjordt dialektiskt, icke högsvenskt uttal, ehuruväl äfven en del bildade personer — företrädesvis från västra Nyland —

nyttja det; *h* är naturligtvis af samma beskaffenhet som rospiggs- h, och inskottet af *d* mellan *n* och *r* är ljudlagsenligt. I Nyland I säger Vendell om detta ord: „ærhindər, pret. o. sup. ærhindra, 1) tr. Erinra, 2) intr. Komma i håg, t. ex. ja ærhindra in ti säjj ot'n. Allm.“ Enligt uppgift af kand. Danell förekommer formen ærhindra äfven i östgötskan.

Junkare förekommer ej som simplex i Sverge och tycks ej ha gjort det på 1700-talet heller; ingen lexikograf i Sverge upptar det som självständigt uppslagsord, utom Weste, som dock uttryckligen säger, att det endast brukas i sammansättningar, t. ex. hofjunkare, jagtjunkare; han öfversätter det med gentilhomme. Porthan skrifver emellertid sid. 413: „Hvarken något bref har Hellenius fått genom Bökman, el. vi fått se några Schinmeyerske Cataloger; jag lät höra åt hos Hellenius på Loftsdal; jag begriper ej, hvar den junkaren lämnat Brors paket“. *Junkare* betyder här tydligen „opålitlig person, skojare“, hvilken betydelse det ännu i dag har; i Sverge används *junker* på samma sätt. Oftast nyttja vi väl *junkare* i förklenlig betydelse i sammansättningen *stockjunkare* (som naturligtvis inte är många årtionden gammal), person, som drifver stockaffärer och sysslar med stockflötning (rikssv. stockflottning), stockskojare. Äfven i finskan har *junkkari*, som förekommer som simplex, förklenlig bemärkelse; en direkt motsvarighet till nämnda *stockjunkare* finns likaså i finskan, nämligen *tukkijunkkari*; dock torde det vara svenskan, som är den långifvande parten.

Näfver är i Finland alltid neutrum, i Sverge alltid denkön. Porthan skrifver s. 412: „allt var nedruttet och murket, til och med näfret“. Sid. 501: „nytt näfver“.

Papper har i tiden hetat *papér* med tonvikt pa andra stafvelsen; på grund däraf har ordet i Sverge grav accent och synkoperar icke andra stafvelsens vokal: bestämda formen heter i singularis *papperet* (uttalas dels papperet, dels papperet), pluralis *papperen* (skriftspråk; talspråksformen är *papperna*). Fil. d:r G. A. Tiselius och fil. kand.

K. G. Westman säga sig båda känna formen *pappret;* dock är den i hvarje händelse ytterst sällsynt i Sverge, men har väl framtiden för sig. Men hos oss, som endast ha akut accent, äro dessa former omöjliga: liksom vi säga *fingret, sockret* och icke **fingeret, *sockeret,* så säga vi *pappret* (eller strängt taget *pappre*), och i pluralis naturligtvis *pappren* (skriftspråk; talspråk *papprena*). Intressant är att se huru Porthan behandlar detta ord. Lindroth påpekar, att han sid. 28 skrifver *pappret* och tillfogar inom parentes: (så alltid). I de af Porthans bref, som jag själf genomgått, träffas *papperet* 5 gånger, *pappret* 3 gånger och *pappren* (pluralis) en gång. Porthan har tydligen känt den rikssvenska formen, men han har själf i sitt tal nyttjat den inhemska, som därför allt som oftast kommit att dyka upp i hans skriftspråk.

En person från grannlandet i öster, en „äldre bror", som det på officiellt språk heter, kalla vi *rysse,* och denna ordform kände och nyttjade redan den yngre brodern Juslenius, likaså Porthan (sid. 458)[1]. Detta är hvad jag kallar en exklusiv finlandism, ty sällan eller aldrig hör man väl en finländare begagna formen *ryss,* såvida han icke i likhet med mig är starkt påverkad af riksspråket. En analogibildning efter *finne* är det väl vi ha att göra med; jag har emellanåt i obildade personers tal hört det på samma sätt bildade *tyske.* Möjligt vore ju också, att den finska formen *ryssä* eller den tyska *Russe* (via Viborg?) påverkat ordet; det kan jag icke afgöra. — Huruvida Juslenius och Porthan i likhet med sina nutida landsmän kallat de äldre systrarna *ryssinnor,* eller om de på rikssvenskt sätt sagt *ryskor,* framgår tyvärr inte af det material jag behandlat.

Värdsfolk (Porthan sid. 336 o. 574) heter på rikssvenska *värdfolk,* hvilken form jag aldrig vet mig ha hört

[1]) I „Landshöfdingen G. A. Pipers minnen från Karl XII:s ryska fälttåg och sin ryska fångenskap", utg. af fil. kand. K. G. Westman, Ljus' förlag, Sthlm 1902, finns på ett ställe formen *rysse* (sid. 34). Finländskt inflytande på Pipers språkbruk förefaller sannolikt.

i hemlandet. Ingen af de ordböcker från äldre tid, som jag nyttjat, har emellertid vare sig den ena eller den andra formen, hvarför jag icke är i stånd att afgöra, huruvida icke tilläfventyrs *värdsfolk* i tiden kunnat sägas äfven här i Sverge.

Yxe (Juslenius) är i finländsk svenska nästan lika vanligt som (det rikssvenska) *yxa*. Formen *yxe* är en gammal dativ- och ackussativ af *yx*, som var en io-stam; *yxa* är en analogibildning efter de många femininerna på -a.

Åre (Juslenius) kan däremot icke förklaras på samma sätt som *yxe*, emedan det fornsvenska *ar* var en o-stam. Men ur den regelbundna pluralisformen *årar* kan en singularform *åre* lätt ha abstraherats. Såvidt jag vet, är dock den rikssvenska formen *åra*, pl. *åror* vanligare i Finland än *åre*, *årar*. — Formen *ara* fanns redan i fornsvenskan.

Ämbare (Juslenius) är väl vanligare än *ämbar*, hvilken form jag trodde vara den enda möjliga i Sverge; men fil. kand. Hilding Celander tycks anse *ämbare* vara förenligt med sitt språkbruk, och det måtte således förekomma i Närke. Äfven professorerna Noreen och Tamm säga sig ha hört „ämbare“, dock sällan och knappast i bildadt språk. Som en provincialism måste den väl i alla fall betraktas.

Äppel (Porthan sid. 280) är väl en tämligen exklusiv finlandism, som naturligtvis är abstraherad ur (de äfven i rikssvenskan vanliga) sammansättningarna *äppelträ*, *äppelskal*, *äppelkärna* m. fl.

Femininformer i stället för maskulinformer ha i Finland flere svaga substantiv, väl icke exklusivt, men tämligen ofta. Några sådana har jag belagt i gammal tid, nämligen:

Hafra, som visserligen förekommer ej så sällan i Sverge, men där endast har betydelsen af tröskad hafre, den färdiga spannmålen, under det att det i Finland äfven används om den växande grödan. Man säger knappast någonsin *hafre* hos oss, men gillar ingalunda *hafra* i skrift, fastän den nog kan anträffas t. o. m. i Finska Hushall-

ningssällskapets handlingar. Formen finns såväl hos Juslenius som Å. T. 5 juni 1772.

Haror, pluralis af *hare* (Å. T. 26 mars 1772) är ganska allmänt i svang på vår sida om hafvet, ehuru den regelrätta pluralen *harar* är fullt ut lika allmän, kanske t. o. m. vanligare, och är den enda, som godkänns som vårdadt språk. En gång vet jag mig ha hört en österbottning använda singularformen *hara*, men huruvida den är vanlig i hans landsända, vet jag ej. Mitt helsingforsiska öra stöter den.

Kragor, pluralis af *krage*, är en mycket vanlig form, om ock *kragar* kanske lika ofta hörs äfven i ledigt tal; i Å. T. 13 februari 1772 har jag funnit *kragor;* men någon singularform *kraga har jag aldrig vare sig hört eller sett.

Käla (Porthan sid. 234 Å. T., 30 oktober 1774) är än i dag hos oss vanligare än den rikssvenska motsvarigheten *tjäle* (vanligen orätt skrifvet *käle*). I ingen ordbok, vare sig äldre eller nyare, har jag funnit den specifikt finländska formen.

Kätta (endast hos Juslenius) är såväl i tal som skrift den i Finland förhärskande formen, ehuru den knappast erkännes som riktig af skollärarena; men nog hör man äfven *kätte* emellanat. Närkingarnas språkbruk tycks härutinnan fullkomligt harmoniera med vårt, (meddelande af fil. kand. Celander) men eljes är nog *kätte* den enda rikssvenskt korrekta formen.

Skötor (plurale tantum) är det i Finland vanliga namnet på det slags fisknät, som i Sverge kallas *skötar*. Huruvida den rikssvenska formen möjligen också den är i svang hos oss, vet jag inte, då skärgarden är så godt som terra incognita för mig. — *Skötor* finns i Å. T. 15 november 1771 och 12 november 1772.

Spada omväxlar hos oss med *spade* och anträffas hos Porthan sid. 124 och i Å. T. 1773. Hvilkendera formen som nu för tiden är vanligare i vårt språkbruk, kan jag ej säkert säga, men jag tror, att det är *spade;* i skriftspråket förekommer *spada* väl knappast.

4

Detsamma som om spada gäller om *sela*, som jag har belagt endast hos Juslenius.

Vidare är att märka, att substantiv på *-are* i en del personers tal i Finland få *-n* som pluralisändelse (*domaren, hammaren* o. s. v.); detta anses dock vara dåligt språk och stöter de flesta bildade personers öra. Porthan skrifver sid. 244: „— — — en eller flere *läktaren*“. Denna bedröfliga pluralisändelse hos ord på -are har jag ej funnit i någon ordbok.

En för rikssvenskan främmande betydelse ha följande tre substantiv:

Brud = fästmö (Porthan sid. 527: „Ännu hafve vi ej fått Fredags-posten ifr. Stockholm; imedlertid är Landsh:s Hus mycket bekymradt deröfver, at Öfv. Palmfelt, som väntats öfv., ej hördts af, och ej heller på 4 postdagar har skrifvit. Bror kan tänka, hvad i synnerhet hans brud måste deröfv. vara brydd“. — Å. T. använder den 9 januari 1772 flere gånger ordet „brud“ i denna samma betydelse) stöter nog mången finländares öra; men många säga det. Att ordet ej i rikssvenskan haft denna betydelse, torde väl framgå af Möllers öfversättning däraf: „Die Braut am Hochzeittage; vorher heisst sie Fästmö“. Af Westes tolkning låter ingen slutsats dra sig. Jag förmodar, att ordets betydelseförskjutning i den finländska svenskan beror både på tyskt inflytande (via Viborg) och finskt, ty såväl *Braut* som *morsian* betyder både fästmö och brud.

Kvarter = bostad för längre tid, våning (Porthan sid. 436: „— — — efter rummen i hans betingade qvarter ej förrän i nästa vecka blifva tillreds“, sid. 555: „Gerna ville jag bo qvar, om Bror längre i Stockholm qvarblifver; men i annat fall måste jag snart höra mig om nytt kvarter“; liknande användning af ordet förekommer å sidd. 561, 562 och 574). Om jag ej minns orätt, har Svenska Landsmålsföreningen i Helsingfors, då den tecknade upp uttrycket, antagit, att det berodde på ryskt inflytande. Eftersom det anträffas redan hos Porthan, förefaller detta föga sannolikt.

Ämne = kria, uppsats, är en mycket vanlig skolterm i Finland; betydelseöfvergången är ju så enkel och lättfattlig, att den icke behöfver någon särskild förklaring. I Å. T. 27 februari 1772 läsa vi: „De i tredje och fierde Classen componerade, och de, som hade Prosodien til Morgon lexa, författade sit Historiska ämne på vers, men de andre i obunden styl“.

Ordböckerna känna ej dessa betydelser af de tre orden.

Nedanstående substantiv torde ej tillhöra rikssvenskan och stå ej att anträffa i ordböckerna, vare sig de nutida eller de från 1700-talet (utom hos Juslenius, som känner en del af dem).

Badkvast (Juslenius), en kvast af björkkvistar med löf på, som man doppar i ett ämbar kallt vatten och piskar sig med, medan man vistas uppe på bastulafven.

Blida = blidväder (Porthan sidd. 59, 144, 434 och ofta) är ett mycket vanligt ord hos oss och har ej den minsta bismak af dialekt, utan vore användbart äfven i kanslistil och högprosa. Det är dock med stor tvekan jag betecknar detta ord som en provincialism, eftersom docenten Wiklund säger sig mycket väl känna det från mellersta Sverge, och jag nyligen funnit det i skåningen Ola Hanssons „Dikter på vers och prosa“, Stockholm 1901, i en dikt betitlad „Vinterblida“. Men då jag mångfaldiga gånger hört folk påpeka det som ett kuriosum i mitt språkbruk och Berg, som dock har en tämligen omfattande kännedom om hvad som är i bruk i rikssvenskan, kort och godt betecknar det som en finlandism (Runebergs språkbruk sid. 75), så måste jag väl anta, att vi åtminstone tillsvidare böra betrakta „blida“ som en provincialism. Vi finländare hafva väl fått det ifrån nyländska folkmålet, där det förekommer (se Rietz, som äfven känner det från Norrbotten och Västerbotten, samt i formen *blia* från Medelpad). Det är väl det fornsvenska ordet *bliþa*, mildhet, som dialektiskt antagit betydelsen mildt väder.

Bolhemman = det egentliga hemmanet, till åtskillnad från utmarkerna (Porthan sid. 52) är icke något vanligt ord nu för tiden; däremot är

bolåker (Porthan sid. 33) = till hufvudgården hörande åker, till åtskillnad från åkrarna på utgårdarna, rätt allmänt; båda orden äro naturligtvis sammansättningar af det i nutidssvenskan föga brukliga *bol*, gård, bostad. — Det är att märka, att ej ens Rietz känner dessa båda sammansatta ord, ej heller Vendell (Nyland I).

Fareld (Juslenius), löpeld, skogseld, finns ej hos Rietz, men väl hos Vendell, Nyland I: „*far-iéld*, Sj[undeå], l. *far-éld* M[ellersta N[yland], pl. *-iéldar* m. Skogseld.“ Ordet låter i mina öron något dialektiskt.

Gruta, någonting närande, det som ger maten kraft och näringsvärde, äfven frukost (denna sista betydelse mig veterligen icke högsvensk; endast Juslenius har f. ö. ordet). Rietz, som känner ordet från dialekter i norra Sverge, där det betyder matsmula eller ringa kvantitet af mat, (Juslenius har äfven betydelsen „particula minima cibi“), äfven smula eller liten del af något i allmänhet, sammanställer det med fornsv. *gryt*, isl. *griót*, sten, smasten. Vendell i Nyland I meddelar följande: „*grúto* I ut. pl. f. 1) Föda, näring. Allm. 2) Must. Allm.; t. ex. *hä ä iggon grúto i spannmålon i år:* brännvinet är svagt i år. 3) Brödbit. Allm. 4) Fiskben m. m., som ges åt svinen. Py[ttis]. Jfr längre fram verbet *gruta sig*.

Gräfta, hacka, upptages visserligen af Möller, som öfversätter det med „Torfhacke“, men han tillfogar: Pr. W., d. v. s. Provinzialwort; hos Juslenius är det, som jag har belagt ordet. Det kan mycket väl vara just från Finland, som Möller har fått ordet, men det tycks enligt meddelande af fil. kand. Celander förekomma äfven i Närke. Det sammanhänger uppenbarligen med verbet *gräfva* och återgår väl på en urnordisk form **graftiōn*. Det är allmänt i bruk i Finland. Se f. ö. verbet *gräfta* längre fram.

Mäckor (Å. T. 26 mars 1772) är namnet på ett slags nät, om hvilkas beskaffenhet jag är fullkomligt okunnig

— jag är inte skärgårdsbo. Rietz har ett ord *môkk*, femin., ett slags fiskmjärde, som lär förekomma i Norrbotten och Västerbotten. Om ordets etymologi vet jag ingenting; finskt måtte det inte vara. eftersom Saxén ej upptar det.

Rifva, ask eller skäppa af ett näfverstycke, hvars kanter böjts upp och i hörnen hopfästs med kvistar, som stuckits genom näfret, är vanligt och anträffas äfven i litteraturen samt har mig veterligen ingen dialektisk eller simpel anstrykning. Juslenius har det endast i sammansättningen *näfverrifva*, som jag nog känner till från mitt eget språkbruk, men som är en pleonasm; ty aldrig har jag hört talas om rifvor af annat material än näfver. Enligt Rietz förekommer formen *riva* i Delsbo och Bjuråkers socknar i Helsingland, formen *ryva* i Medelpad och Ångermanland och *ryv* i Västerbotten, *råiv* Älfdal (i Dalarne), *ryver* eller *röver* i Jämtland. Dock tillhör det i Sverge endast folkmålen, ej de bildades tal.

Stenholster (Porthan sid. 31) vore man frestad att ta för ett skriffel och läsa stenhölster, hvilken form jag från nutida språkbruk känner till; men då Porthan sid. 122 har adjektivet *holstrig*, så maste man väl ändå anta, att orden äro rätt skrifna. Det måtte väl ha funnits dubbelformer, en med och en utan omljud, hvaraf den förra lefver kvar; vi ha väl fått in den från nyländskan. Vendell (Nyland I) upptar: *hölstər* 1) Stenrös. 2) Stenbunden mark. H[elsinge socken]. Vanligt är ordet just icke, såvidt jag vet. Huruvida det till sitt ursprung är identiskt med det vanliga ordet *hölster*, hölje, fodral, vågar jag icke afgöra. Beträffande etymologin till detta senare ord uttalar Tamm sin tvekan, huruvida det är nordiskt och motsvarar gotiska *hulistr*, täcke, hölje, eller en efter det svenska verbet *hölja* ombildad form af det lågtyska *holster*, identiskt med det högtyska *holfter*, pistolhölster, medelhögtyska *hulfter*, pilkoger (Om avledningsändelser hos svenska substantiv, sid. 86). I hvarje händelse tycks professor Tamm vara böjd för att anse ordet *stenhölster* eller *-holster* vara nordiskt (enligt muntligt meddelande).

Han gissar, att den ursprungliga betydelsen vore *gömsle*. tillhåll för vissa djur i stenrös; betydelsen skulle sedan ha generaliserats till stenrös i allmänhet, vare sig där finns hålor eller ej; jämför den motsatta betydelseutvecklingen hos *gryt*, som numera betyder „håla i berg eller stenrös, där djur ha sitt tillhåll“, men som äldst betyder „sten“. I så fall är ordet gifvetvis identiskt med got. *hulistr* och vi få ansätta ett urnordiskt **hulistra*. Själf hade jag tänkt mig saken något annorlunda: äfven jag utgick från ett af verbet **huljan* afledt ord, som naturligtvis måste heta **hulistra*; men jag tänkte mig, att betydelsen kunde ha varit „det höljda“ (jämför *bolster*, egentligen „det uppsvällda“); sammansättningen **stainahulistra*. det stenhöljda, vore grunden till vårt ord; då skulle vi däraf få *stenholster*, och formen *-hölster* borde väl med Tamm, antagas bero på inflytande från verbet *hölja*. Men den af Tamm föreslagna betydelseöfvergången förefaller mig mera plausibel.

Tillgång, verbalsubstantiv till „det går till“, således närmast motsvarande *förlopp*, är ett mycket vanligt ord äfven i nutida finländsk svenska. Porthan bar det sid. 163, Å. T. 30 jan. 1772, 15 juni 1773. — Berg påpekar dess förekomst hos Runeberg i sin ofta nämnda uppsats.

I hög grad tveksam är jag, huruvida jag skall beteckna ordet *vedlider* (Porthan sid. 432 o. 484) som en provincialism eller som rikssvenska. Visserligen har jag mångfaldiga gånger hört försäkras, att ordet vedlider är begripligt, men osägbart på rikssvenska: det enda korrekta vore *vedbod*; men mina sagesmän ha mestadels varit stockholmare, och dessas ordförråd är ju i allmänhet tämligen begränsadt; och efter de upplysningar jag å nordiska seminariet fått, tycks ordet vara i bruk i hela östra och norra Sverge. Flere af mina sagesmän anse det vara rikssvenska; det vore frestande att följa deras exempel, äfven om man därigenom skulle ådraga sig stockholmares samt syd- och västsvenskars ogillande. — Möller upptar visserligen *vedlider*, men det utgör intet bindande bevis för att ordet på hans tid skulle ha varit rikssvenskt, ef-

tersom vi sett, att han upptagit några typiska finlandismer. — Det förtjänar vidare att anmärkas, att det oklanderligt rikssvenska *vedbod* är obrukligt i Finland.

Vispel, visp, är en exklusiv finlandism; såvidt jag vet, förekommer *visp* aldrig i Finland. Endast hos Juslenius har jag belagt ordet. Vi ha fått det från nyländskan: Vendell (Nyland I) har det under formen *vispil*, och han betecknar det som allmänt.

Okända i rikssvenskan och obefintliga i ordböckerna äro följande fyra *adjektiv:*

Förelyst; Porthan talar sid. 522 om åtskilliga par, som blifvit vigda, och fortsätter: „Hvartill komma förelyste Capit. Sjöholm vid armeens flotta med Öfv. Hjelmstjernas dotter“ — — — „Förelyste till äktenskap“ är en stående rubrik i våra tidningar; i Sverge har man väl uttrycket „det lyses för dem och dem“, men participiet är obrukligt.

Saltig (Juslenius) = salt, är väl äfven det ett lån från nyländska allmogemålet; Vendell (Nyland I) har *salto* l. *saltogər*, ntr *saltot*, hvilket han öfversätter just med „saltig“, som tydligen är en uppsnyggad form af dialektordet. Mycket vanligt är ordet emellertid och användbart äfven i den mest städade konversation. Är det en inhemsk bildning eller en imitation af det tyska *salzig?* Direkta tyska (lågtyska) lånord äro icke sällsynta i nyländskan.

Slagrörd betyder naturligtvis „träffad af slag“ d. v. s. hjärnslag och icke käpprapp. Porthan har det sidd. 528, 558, 565 o. 595. I högtidligt tal kan man på rikssvenska säga „rörd af slag“, och docent Wiklund säger sig t. o. m. känna „slagrörd“ från mellersta Sverge, „men högtidligt“ [1]). Den där högtidliga bismaken saknas helt och hållet på vår sida om hafvet.

---

[1]) I Göteborgs Handelstidning för den 28 februari 1902 har jag funnit „slagrörd“ utan att, såvidt jag kunde märka, något särskildt högtidligt uttryckssätt åsyftades.

Vattig (Juslenius) = vattnig, vattenhaltig, tycks också det vara ett nyländskt dialektord: Vendell upptar i Nyland I både *vatigər* och *vato* eller *vatogər*. Äfven i Uppsala har jag hört „vattig" i lägre språk; det torde vara uppländskt folkmål.

Följande *verb* förete *en från rikssvenskan afvikande böjning:*

Fånas, vb. dep., bära sig fånigt åt, heter på rikssvenska *fåna*. Det förra upptas endast af Juslenius och Vendell (Nyland I), hvilken senare har båda formerna; den rikssvenska uppger han vara allmän i västra Nyland, deponensformen känner han blott från Pojo socken; i högsvenskan i Finland har jag aldrig hört annat än deponensformen.

Gnaga, *hvina*, *mala*, *rödja* och *skafva* böjas efter *första konjugationen*, under det att rikssvenskan böjer dem efter andra (utom hvina, som är starkt). Om de enskilda orden är följande att märka:

Gnaga har hos Juslenius presensformen *gnagar*, hvilket bevisar, att enligt hans språkbruk ordet tillhörde första konj. Endast sällan nyttja vi i Finland böjningen efter andra konj. Äfven på fornisländska böjdes gnaga efter första konj.: *gnagaða*, *gnagat*.

Den svaga böjningen af *hvina* förekommer hos Juslenius och anträffas äfven hos Runeberg („Nu hvinade strängen", Kung Fjalar, första sången, strof 21); men i nutida språk har jag hvarken hört eller sett någon annan böjning än den starka.

Mala heter hos Juslenius i presens aktivum *malar*, i passivum *malas*, hvilken senare form äfven står att finna i Å. T. 7 maj 1772. Ännu i dag böja vi detta verb genomgående efter första konjugationen, ehuru participformen *malen* någon gång kan höras.

Rödja har i Å. T. 9 jan. 1772 participformen *rödjad*, som harmonierar med vårt nuvarande språkbruk i Finland; men böjningen efter andra konj. *(röjde, röjt)* förekommer hos oss jämsides med den efter första.

Äfven *skafva* går hos oss vanligen efter första konj. oftare än efter andra. Juslenius har *skafvar, skafvas,* Å. T. *bortskafvat* (26 mars 1772).

Dessa fem verbs egendomliga böjning är påpekad af både Lindström och Berg; äfven *gala* böjs numera på detta sätt; men något belägg därpå har jag ej från gammal tid.

Måste saknar i Sverge infinitiv; i Finland ha vi emellertid afhjälpt den bristen. Infinitiven *måsta* finns hos Porthan sid. 131 i följande sammmanhang: „Magistraten lägger hela gatan ånyo som stöter till Brors stora port, och har påmint om Brors quota dertil; men Hjelten, som ej gerna vill bifalla p:ge-utgifter, knorrar deröfver: det lär dock ej hjelpa, utan kostnaden måsta bestås?“ Lindström (Studier på svensk språkbotten i Finland) påpekar denna infinitiv „som dock bör utdömas, då den ej fyller ett behof, utan kan ersättas genom andra fullt ut lika goda uttryck, till exempel *nödgas, vara tvungen,* med flere“. Att den emellertid trots Lindströms påstående fyller ett behof, bevisas däraf, att man knappt kan ta en i Finland (på svenska) skrifven bok i sin hand utan att anträffa den, och icke ens det officiella språket skyr den. Och då tyskarna få säga *müssen* och finnarna *täytyä,* hvarför skola vi icke få säga *måsta?* Att man i Sverge utan svårighet förstår ordet, kan jag af rik erfarenhet försäkra; än mer, de kunna icke ens med bästa vilja i världen missförstå det — och den viljan fattas ändå bra sällan. Och Lindströms invändning, att det är umbärligt, då det kan ersättas med *nödgas* eller *vara tvungen,* gäller äfven om presens, imperfekt och supinum. Jag säger som Rehbinder: tout ou rien!

Verben på *-era* böjas i synnerhet i äldre personers språkbruk i Finland efter andra konjugationen, fastän böjningen efter första konj. är vida vanligare. Porthan har vanligen böjningen efter andra konj., t. ex. *præferert* (supin, s. 5), *deponert* (s. 26), *reussert* (samma sida), *proponerte* (imperf., sid. 95) m. fl., men ibland uppdyka rikssvenska former, t. ex. *importerat* (s. 71), *mouquerade* (s. 316).

Dock slutar supinum hos honom oftast på -t, sällan pa -at; imperfektformer på -ade äro ej ovanliga. Ordbökkerna uppge alla, att verben på *-era* böjas efter 1 konj. Böjningen efter 2 konj. torde väl således redan på Porthans tid ha varit en finlandism (uppkommen genom tysk påverkan?).

Nedanstående verb förekomma ej i rikssvenskan och torde ej heller ha gjort det på den tid, hvarom här är fråga.

Bila finns visserligen hos Möller: „mit dem Beil behauen", men det bevisar ej ordets egenskap af rikssvenska, synnerligast då hvarken Sahlstedt eller Weste har det, för att ej nu tala om Serenius. Juslenius upptar det emellertid. Oftast har jag hört det i perf. partic. (bilade, resp. obilade stockar). I denna form känner docent Wiklund ordet från mellersta Sverge. Någon finlandism är det således icke, men troligen dock en provincialism.

Endast dialektiskt i Sverge är väl det hos Juslenius belagda, men äfven hos Weste upptagna *båsa*, som den förre öfversätter med „pahnata", den senare med „faire la litière aux boeufs"; nu för tiden heter det i Finland *bossa*, men jag är tveksam, huruvida jag skall betrakta det som högsvenska eller dialekt; det är naturligtvis en afledning af *boss*, bråkad halm.

Böna, -ade, -at, starkt uppvärma i synnerhet framför eller invid eld (sitta och böna sig framför brasan", „han va så frusen, att han maste bönas", „böna sig i bastun") har jag belagt endast hos Juslenius, som dock har det som öfversättning af *hautoa*, badda, hvilket icke fullkomligt öfverensstämmer med den användning af ordet, som jag känner och ofvan gifvit exempel på. Rietz känner ej till detta ord, men Vendell gör det (Nyland I): „*bøna* 1. pret. o. sup. = inf. vb. tr. 1) Genom eld eller ånga uppmjuka. 2) Tillreda föda åt hornboskap genom att på nässlor, agnar o. d. gjuta hett vatten, hvari något mjöl strös. Ö[stra] N[yland]." Någon etymologi till detta ord har jag ej lyckats utfundera.

Fuktla, ge fuktel åt, har Porthan sid. 113 i följande sammanhang: „Jag vill påminna mig, at Bror en gång skref, det i Högsta Domstolen varit någon dissensus i Silfverhjelms och Mönsterskrifvarens sak? men at den fuktlade stackaren ej aldeles lämnades oskyddad, tillvinner i alla fall Regeringen allmänhetens bifall — —“ Att allenast på Westes auktoritet beteckna ordet som rikssvenska, vore väl för djärft; men inte är det just vanligt i Finland heller, fast jag tror mig ha hört det. Så kanske är det onödigt att alls uppta det här. — Westes öfversättning af „fuktla“ är: „Donner des coups de plat d'épée à (fig. fam.). Châtier rigoureusement, tenir la main haute à, faire aller à courbettes“, — Fuktla är tydligen lån från tyska *fuchteln*.

Gruta sig (Juslenius), som är lån från nyländskan, betyder enligt Vendell (Nyland I) „förfriska sig med ett lätt mål“; Juslenius åter har det som öfversättning af *einehtiä*, som betyder „intaga frukost“; och själf har jag endast hört det i betydelsen „stärka sig med kraftig och närande föda“, men det är ju möjligt, att det äfven i bildadt tal kan betyda „äta frukost“. Verbet i fråga är afledt af substantivet *gruta*, som förut nämnts.

Gräfta, hacka, bearbeta med gräfta, har jag visserligen ej belagt i infinitiv i någon äldre urkund; men Juslenius har verbsubstantivet *gräftande*, som ju förutsätter verbet. Detta senare känner Rietz från Västerbotten och Ångermanland under formen *gräft*, som äfven är nyländsk (Vendell, Nyland I). Liksom det förutnämnda substantivet *gräfta*, som väl är bildadt af verbet, är det släkt med verbet *gräfva* och återgår på en urnordisk form **graftiōn*. Hit hör också sammansättningen *gräftland* = kyttland, som jag dock icke har belägg på från äldre tid, utan endast från nutidsspråket. *Gräftland* är väl för resten en direkt öfversättning af det finska *kuokkamaa* med samma betydelse.

Ilskas, verb dep. 1 konj. har endast Juslenius, men han har det tyvärr som öfversättning af *kirskua*, som mig veterligen inte har någon annan betydelse än gnissla. Enligt hvad jag har mig bekant, betyder ilskas bli sämre, förvärras (om sår, svullnader o. dyl); men Vendell (Nyland I) uppger, att det dessutom kan betyda vredgas; att denna betydelse äfven kan förekomma i högsvenskan, är sannolikt, fast jag aldrig råkat höra det. Professor Tamm säger sig kunna använda „ilskas“ i bemärkelsen „visa ilska“, t. ex. om en tjur; vi få väl således beteckna det som en provincialism i betydelsen bli ond, som en finlandism i betydelsen förvärras.

Skrinna betyder dels *glida* (Å. T. 15 april 1771; „Jorden skrann ned och dref up sielfva åbottnen til en vall;“ det är fråga om jordraset i Uskela den 20 september 1770), dels *åka skrinnsko* (rikssvenska skridsko), t. ex. Å. T. 6 februari 1772: „De större barnen voro utgångne at roa sig med skrinnande“). Juslenius öfversätter *luistin* med „skrinner på js;“ och luistia (hvaraf luistin är 1 pers. sing presens ind. betyder åtminstone enligt nutida språkbruk just åka skrinnsko. — Sahlstedt upptar visserligen ett verb *skrinna*, men det betyder enligt honom detsamma som *skrilla*, d. v. s. åka kana eller något dylikt — ordet är okändt i Finland. *Skrinna* är samma ord som isländskans *skriðna* „glide: *e-rr skriðnar*; *e-m skriðnar fótr*“ (Erik Jonsson, Oldnordisk Ordbog) Detta verb är i isländskan svagt (*skriðnaða*, *skriðnat*), men har i svenskan, då *ðn* öfvergick till *nn*, anslutit sig till de starka verben af typen *brinna brann brunnit* och böjs nu lika som de. Svenska Akademiens ordlista, sjunde upplagan, upptar ordet, troligen emedan Runeberg nyttjar det; men ännu har jag ej träffat någon svensk, som skulle ha förstått det — jag undantar naturligtvis språkmännen af facket; men äfven de kunna ta miste: Ruben G:son Berg talar i sin ofvan nämnda uppsats om Runebergs språkbruk om „finlandismen *skrinna* (i betydelsen skida)“; men skrinna betyder aldrig någonsin skida, ehuru det väl kan användas om skidande personer, lika väl som man kunde säga glida.

Tuffla till någon (Porthan sid. 71: „ehuru grufvel. jag tufflat til honom [geografen Tuneld], hafva likväl så många peccata så commissionis som omissionis blifvit öfrige, at arbetet därmed ingalunda är bragt til vederbörlig fullkomlighet") motsvaras väl närmast på rikssvenska af *torfva till;* det likades rikssvenska *tufsa till* har nämligen en alltför beskedlig betydelse: bringa i oordning, göra ruggig och rufsig, i synnerhet om håret; att tuffla till någon innebär en något mera omild behandling, som gärna innefattar ruskningar, slag och knuffar. Och fastän detta ord inte är rikssvenska, sa ha vi finländare den trösten, att västgötarna i denna punkt hålla med oss (meddelande af filosofie licentiat E. Sandberg).

Vi öfvergå nu till sådana verb, som väl finnas i Sverge men i Finland jämte den rikssvenska betydelsen ha en annan, för rikssvenskan främmande.

Hållas kan betyda „blifva eller stanna kvar", t. ex. Porthan sid. 24: „Wallerian måste ock ännu hållas inne och medicinera;" sid. 70: „Den goda Kämpe hålls då aldrig hemma!"; sid. 83: „Det är et allmänt Tale-ämne i staden, och tros, at om han kan hållas hemma til Läseterminens slut, sa reser han dock dit öfver sommaren." (Se äfven Berg, Runebergs språkbruk, sid. 72). Ungefär samma betydelse har ordet i ett af Sahlsedt och Möller upptaget uttryck, nämligen „hållas vid sängen", lecto detineri; men det ser ut att vara ensamstående. Men i fornsvenskan kunde *haldas* betyda „halla sig stilla;" Söderwall (Ordbok öfver svenska medeltidsspråket) ger härpa följande exempel ur H. Susos Gudeliga Snilles Väckare: „closterlöpara, som siællan ældhær ey nakot sin haldas i clostreno". — Erik Jonsson, Oldnordisk Ordbog, har uttrycket *haldask á einhverjum stað*, opholde sig.

Röras = röra sig, är väl icke så vanligt som det analoga „hållas", men förekommer dock ej så sällan. Porthan nyttjar det ofta, t. ex. sid. 75: „Lindquist börjar nu röras ute"; sid. 20: „Wallerian låter hälsa: han lär nu kunna börja röras". Huruvida Sahlstedts fras: „Icke röras af

stället, haud loco moveri" hör hit, kan jag ej afgöra; [1]) men i isländskan finna vi *hrørask* i betydelsen „bevæge sig, flytte sig af Stedet" (Erik Jonsson). — Ruben Berg konstaterar *röras* i denna betydelse hos Runeberg i sin ofvan nämnda uppsats sid. 72.

När en å går upp och isstyckena drifva bort, säges den *skjuta* (Porthan sid. 475: „Åbo-å sköt den 16: de [ɔ: april], sedan den redan den 14 blifvit öppen omkring Bron"). Huru detta uttryck uppkommit, framgår af ett annat ställe hos Porthan (sid. 529): „Sedan Blida begynte infinna sig den 27 med snö och storm, hafve vi i dag fått regn, och jag föreställer mig at isen snart skall åter skjuta ifrån ån". Ett liknande uttryck lär enligt uppgift af fil. kand. Celander förekomma i Närke, där det om Hjälmaren säges: „sjön skjuter sig".

Skärpa till = bli skarpare, strängare, är ett uttryck som vi använda om kölden: Porthan skrifver sid. 224: „I dag har ock kölden blifvit tämmeligen vinterlik. Den skärper mer och mer till;" sid. 449: „Nu skärper det åter till;" sid. 453: „Vår vinter har åter skärpt till, så at vi i dag hafve duktig köld". Detta torde vara en synnerligen typisk finlandism [2]).

Tveksam är jag beträffande *återhämta* i betydelsen „upprepa". Att det nu är en finlandism, är säkert, men det är ej så alldeles visst, att det alltid varit det, ty Weste har följande öfversättning däraf: „Ramener, rapporter, reprendre, retirer, recueillir, recouvrer; Äfven Récapituler, resumer, réiterer". Men hvarken Sahlstedt, Möller [3]) eller Serenius känner den senare betydelsen [4]). Hur det

[1]) Anmärkas bör följande ställe i K. G. Ossian Nilssons år 1901 utkomna diktsamling „Hedningar": „De dra sin revolver på fläcken, om i gräset det *rörs* en reptil" (sid. 69).

[2]) Däremot är *skärpa på* i samma betydelse rikssvenska.

[3]) Hvad Möller beträffar, är det dock ej säkert, att han ej kände den ifråga varande betydelsen af „återhämta". Han öfversätter nämligen ordet med „wiederholen", som ju kan betyda både hämta tillbaka och upprepa.

[4]) Dalins ordbok upptar „återhämta" i bet. upprepa; men därpå är ej mycket att bygga, ty han har en mängd obrukliga ord.

än må förhålla sig med den saken, så finns ordet i Å. T. 3 juli 1772: „I första delen [af sitt s. k. samvetsmål]återhämtar han [Petter Henriksson Schæfers, stämd för kätteri, på 1600-talet] på det kraftigaste sin förut med Ulstadius, Ulhegius och Lithovius gjorda bekännelse". „Återhämta" är naturligtvis åtminstone i denna bemärkelse en försvenskning af det tyska „wiederholen". Det tillhör icke just det hvardagliga samtalsspråket, utan anträffas mest i diskussions- och protokollsspråk.

Angående *adverben* är följande att märka.

Annors = annars träffas hos Porthan sid. 8 och enligt Lindroth genomgående; i den af mig genomgångna delen af Porthans bref har jag dock funnit *annars* åtskilliga ganger (jämte annors). Båda formerna äro nu för tiden ungefär lika vanliga, fast *annors* icke är gärna sedt af skollärarena; i nyländska allmogemålet lär den sistnämnda formen vara allenahärskande. En förväxling mellan maskulinum och feminium af ordet *annar* förekom redan i fornsvenskan och har varit vanlig ända långt in i nysvensk tid. T. o. m. genitiven *annors* är belagd i fornsvenskan (se Noreen, Altschwedische Grammatik § 490 anm. 2.) om än icke i adverbiell betydelse.

Föga betyder hos oss ofta „näppeligen;" det torde till och med vara en af de vanligaste finlandismerna, lika omtyckt i skrift som i tal. Porthan skrifver från Kuopio den 28 augusti 1794 (sid. 127): „föga lär jag innan den 28 september kunna vara i Åbo". Sid. 504: „— — — hvarförinnan saken föga afgöres;" sid. 579: „Sedan rätta hyrestiden gått förbi, lärer jag nu föga kunna få den gården bårthyrd — — —;" liknande ställen finnas sid. 548 och Å. T. 15 april 1774. Denna användning af *föga* tycks aldrig har varit rikssvensk;[1]) men hos Runeberg påträffas den (Berg sid. 77) likasom ock i nutida språkbruk.

[1]) Sedan detta nedskrifvits, har fil. d:r Gottfrid Kallstenius gjort mig uppmärksam på att „föga" i bet. „näppeligen" förekommer i ett bref från E. G. Geijer till Järta, skrifvet 1838: „Jag

Ganska förstärka vi ofta med *så* (t. ex. Å. T. 13 februari 1773: „denna så ganska viktiga undervisning;“ 16 september 1774: „så ganska bittida;“ Porthan sid. 136: „om ej min tid varit så ganska knapp;“ se äfven sid. 529), hvilket Berg äfven påpekar i sin uppsats om Runebergs språk (s. 77—78). Det föresväfvar mig, att jag på danska funnit det analoga uttrycket „saa temmelig“, men jag kan ej uppge något beläggställe därpå.

Helst betyder enligt vårt språkbruk ofta *åtminstone*, men står då alltid obetonadt; i betonad ställning betyder det alltid detsamma som i rikssvenskan. Exempel på denna finländska användning af ordet ha vi många hos Porthan, t. ex. sid. 476: „få se, om han har styrka nog at häldst någorlunda återställa ordningen i denna grundel. förderfvade Schola“; samma sida: „— — — så bli vi värkel. brydde, at få syslan häldst någorl. likligen besatt“; sid. 441: „som jag råkar hafva en sedel på 10 Rdr, så skickar jag häldst den at börja med“. — Se äfven Berg sid. 78. — Betydelseöfvergången är icke svår att fatta.

In i förening med vissa verb (köra, åka, falla, plumsa) får hos oss betydelse „ner under isen“; Porthan skrifver sid. 234: „isarne äro så opålitlige at folk åkt in (t. ex. Hr Kijk med sit rese-sällskap, som ändtel. drängarne upphulpo)“. Det riks-svenska „åka ner sig“ (eller köra eller gå ner sig) hör man sällan eller aldrig i otvunget tal hos oss; i tryck har jag någon gång sett det. — Samman-

känner föga någon period, i hvilken både människorätt och människolycka så litet gällde som under Karl XII“. Citatet finns i Schück-Warburgs svenska litteraturhistoria afdeln. II, 2, sid. 659. Detta talar ju emot min uppfattning, att „föga“ i denna bemärkelse aldrig varit rikssvenska. Men märkvärdigt är det då, att ingen ordbok upptar ordet i denna säregna användning; åtminstone polyglottlexika borde väl göra det. „Knappast“ torde väl dessutom vara en senare utveckling af ordets betydelse än „ringa;“ den ursprungliga innebörden är „lämplig, passande“, sedan i ironisk användning „obetydlig(t);“ jämför betydelseöfvergången hos svenska „lagom“. Se härom Tamm, Etymologisk svensk ordbok. Kan Geijer ha lärt sig att använda „föga“ i samma bet. som „knappast“ af någon finländare, t. ex. Snellman? Sannolikheten är icke stor, men möjligheten är icke utesluten. I alla händelser står jag numera undrande och spörjande inför „föga“.

sättningarna *inkörning* och *inplumsning* äro fram emot vårsidan stående rubriker i våra tidningar.

Öfverlopps = till öfverlopps skrifver Porthan sid. 377; själf säger jag ofta så och antar, att andra hos oss göra så med.

Det återstår ännu att tala om en del *specifikt finländska konstruktioner och ordvändningar.* Den mest påfallande af dem är *den med „skulle“ omskrifna konjunktiven* i konditionala bisatser. Märkvärdigt nog har jag inga belägg på den hos Porthan; det vore förstås tänkbart, att kandidat Lindroth skulle ha förbigått de eventuella exemplen på denna konstruktion utan att fästa sig vid dem; men jag håller det ej för sannolikt; ty på de 188 sidor af Porthans bref, som jag själf undersökt, har jag icke en enda gång iakttagit sagda fenomen. Jag antar därför, att Porthans språkbruk härutinnan öfverensstämde med riksspråket, åtminstone hvad hans skriftspråk beträffar; hur det var med hans talspråk är inte godt att veta. Men i Å. T. har jag ofta påträffat nämda syntaktiska egenhet. Så t. ex. läsa vi i numret för den 30 april 1771: „En hotande skogsbrist skulle mycket förekommas, om til husbyggnad på landet samt stängsel omkring Manladu- och trädgårdar, åker och äng, skulle nyttjas gråsten“; 25 april 1772: „Vi skulle både af allmänheten och oss sielfve förtjena förebråelse, om vi icke bland de förste af dem som ega rätt til detta prof på vår högaktning, skulle ihågkomma en så hederlig Medborgare och Ämbetsman som framledne Vice-Presidenten i Kongl. Maj:ts och Riksens Åbo Hofrätt, Välborne Herr Carl Lagerborg“; 4 september 1772: „Det torde vara bättre, om kärrjorden året förut skulle gräfvas up“; 15 juli 1771: „Men ifall just detta enda stället, om Israeliternas resa, skulle förtjäna mera upmärcksamhet än alt annat, och vara at anses som en i djup orenlighet liggande perla, förefaller det mig underligit, at inge andre häfdatecknare — — — ej med et enda ord omrördt en så märkvärdig och vidsträkt utflyttning — — —“. Det sistnämda exemplet är dock kanske icke riktigt; ty äfven i riksspråket kan

i vissa fall en med „skulle“ omskrifven konjunktiv nyttjas i konditionala bisatser, ehuru reglerna för denna användning ännu äro föga kända; jag tror, att det är då bisatsens antagande framställes som högst osannolikt. Möjligen hör det sista citatet ur Å. T. till den kategori af konditionala satser, där användningen af „skulle“ är tillåtlig.

Månne betraktas hos oss som ett hjälpverb — hvilket det ju också ursprungligen är — och konstrueras oftast med infinitiv, där rikssvenskan har presens indikativ; däremot nyttjas det vid imperfekt och andra former som ett vanligt frågeord och konstrueras med finit form. Konstruktionen med infinitiv träffas hos Porthan en enda gång, sid. 91: „Bror mins, at Exc. Reuterholms tal öf:r sal. Kungen etc. i Frim. Logen, ej kommit i Bokhandeln. Men månne ej vara möjligt genom vänner och väns-vänner, at få et Exemplar deraf til vårt Acad. Bibliothek?“ — För öfrigt behandlas „manne“ både hos Porthan och i Å. T. regelbundet på rikssvenskt sätt, d. v. s. förenas med finit form. Angående *månne* hänvisar jag för öfrigt till Lindströms ofta nämda uppsats i Finsk Tidskrift 1885, sid. 458. Det är att märka, att lexikograferna (Sahlstedt, Möller m. fl.) beteckna „månne“ som frågepartikel och konstruera det med pres. ind., aldrig inf.

Andra dag Pingst (Porthan sidd. 108 och 379) skulle i Sverge heta *annandag pingst,* hvilket uttryck äfven hos oss torde vara det vanligare.

Med nutida finlänskt språkbruk öfverensstämmande, men stridande mot rikssvenskt sådant, är användningen af prepositionen *i* i följande uttryck: „*i Torsdag*“ (Porthan sid. 89) = om torsdag, „*I nästa Torsdag*“ (Porthan sid. 92; rsv. nästa torsdag), „*i fredag*“ (sid. 120), „*i nästa vår*“ (sid. 14) och väl äfven „*i nästa år*“ (sid. 14). Vi ha tydligen att göra med analogibildningar efter *i dag, i morgon, i öfvermorgon*; „i nästa år“ kan dock bero på tyskt inflytande: im folgenden Jahre. — Den rikssvenska konstruktionen „om torsdag“ kunna äfven vi använda;

däremot torde det likaledes rikssvenska „på torsdag“ knappast vara sägbart östanhafs.

I dag vecka till = åtta dar i dag (Porthan sid. 264) och *i går vecka sedan* (Porthan sid. 304) äro uttryck, som en svensk icke skulle godkänna. Det förra öfverraskar mig något: själf säger jag: *i dag vecka*, och det torde vara det vanliga hos oss; jag antar, att det är en sammandragning af *i dag om en vecka*. „Åtta dar i dag“ har jag lärt mig först här i Sverge. — Jag hade antagit, att „i går vecka sedan“ var en fennisicm, en öfversättning af *eilen viikko sitten*; men docenten Wiklund, som har större sakkunskap än jag, håller det icke för sannolikt, utan misstänker tvärtom, att det finska uttrycket är kalkeradt på det svenska.

Par = ett par, anses ju vara en typisk finlandism; hos Porthan kunna vi anträffa den sid. 79: „i par dagar“; sid. 95: „medelst par rader“; sid 155 „på par dagar“; äfven i Å. T. 15 november 1773: „inom par år“; 15 oktober 1774: „endast par dagar“. — Se äfven Berg, Runebergs språkbruk sid. 77. — Enligt docenten Bengt Hesselmans utsago är detta uttryck ganska allmänt i Uppland; och jag har nog själf mer än en gång hört det här i Uppsala, fastän vederbörande hårdnackadt förneka att de skulle ha låtit ett sådant uttryck komma sig till last.

Mången finländare använder prepositionen *på* i en för rikssvenskan främmande betydelse, såsom äfven Lindström (Finsk Tidskrift 1885 sid. 461) med skäl klagar öfver. Emellertid står det ej fullt så illa till, som man af hans uttalanden skulle tro; väl känner jag uttrycket „*läsa på tidningen*“, „*stå på tidningen*“ (fr. sur le journal), men *på köket*, *på stallet*, som Lindström nämner, torde väl aldrig förekomma i någorlunda vårdadt språk; åtminstone har jag aldrig hört de vändningarna. Hvad beträffar „*bo på en gata*“, som af Lindström likaledes betecknas som en finlandism, så tycks det vara ofantligt vanligt i talspråk i Sverge; däremot har jag aldrig hört det användas af någon bildad person i Finland; det för min

språkkänsla naturliga är att säga *vid*, t. ex. „jag bor vid Järnbrogatan“. — Oriktig användning af *på* förekommer emellertid i Å. T. 29 juni 1771: „Är insändt af samma väna och vittra hand, som de på n:o 7 införde verser, och är af oss med samma erkänsla emottagit, ehuru vi ej förr än nu kunnat införa det på våra Tidningar“; äfven Porthan skrifver sid. 138: „på tidningarne“, sid 519: „Oaktadt hans permission, har jag ej infört honom på Lections-Catalogen — — —“. Det sista citatet skulle väl vara så godt som osägbart nu för tiden; icke så de andra, ty de äro ännu i svang, om ock *i* i sådana fall är fullt ut lika vanligt; själf säger jag alltid *i*. Användningen af *på* i dessa fall saknar dock icke analogier i rikssvenskan: „Det står på en lista, på ett kort, på ett pappersark“ o. s. v. är fullgod rikssvenska, och *i* kunde där inte användas. — En provincialism torde *på* äfven vara i följande mening (Porthan sid. 126): „Ibl. sällsynta örter, som jag händelsevis under min resa träffat, äro (utom — — — 2:ne species af Utricularia på et kärr i Siikajoki — — —) den sköna Dianthus Superbus i Kemi och Tårneå samt Dianthus Arenar. — — — de vackraste“. Professor Noreen och kandidat Lindroth anse sitt språköra kräfva *i ett kärr*, under det att fil. lic. E. Sandberg godkänner *på ett kärr*, som äfven för mig låter naturligast.

Finlandism är kanske också *komma sig till* = lyckas få; Porthan skrifver sid. 151: „Vår nye Prov. Medicus har svårt at komma sig här til Practik“. Jämför Erik Jonsson, Oldnordisk Ordbok: *komask til skuldar*, faae sit Tilgodehavende.

Jag har således lyckats belägga *inemot ett hundratal provincialismer, som på Porthans tid voro i bruk i Finland, men ej tillhörde rikssvenskan ens då för tiden.* Detta antal är icke litet, då man besinnar hur föga rikhaltig den undersökta litteraturen är; vi kunna vara öfvertygade om, att långt flere för rikssvenskan främmande ord och uttryck voro i bruk i finländsk svenska på 1700-talet; ty äfven

om vi skulle genomgå all finländsk litteratur från den tiden, så skulle vi ha föga utsikt att få en fullständig samling af finländska språkegenheter. En enquête af våra dagars svenska litteratur i Finland skulle säkerligen ge vid handen, att icke på långt när alla finlandismer stå att anträffa där; flertalet tillhör endast talspråket.

Det återstår emellertid ännu att ta till tals de hos Porthan och i Å. T. belagda provincialismer, som vid närmare undersökning befinnas ha tillhört den dåtida rikssvenskan. De äro också viktiga, emedan de bevisa, att skiljaktigheterna mellan finländskan och riksspråket icke hafva sin rot allenast i den förras tendens att divergera från det senare, utan tvärtom till en stor del äro att tillskrifva en viss konservatism hos den förstnämda.

Dessa *arkaismer i den finländska svenskan* skall jag här nedan anföra i alfabetisk ordning, utan någon som helst gruppering.

I går aftons (Porthan sidd. 424 och 463) heter på nutida rikssvenska *i går afton* eller vulgärt *i går afse* (detta senare vanligt äfven i Finland), men upptages som fullgodt af både Sahlstedt och Möller.

Med allone (Porthan sid. 415) är obrukligt i Sverge nu för tiden, men för ett friskt lif i Finland. Sahlstedt kände ännu till det, men det saknas hos Möller och Weste. Det har uppenbarligen uppkommit på samma sätt som „i förstone“: egentligen är „allo“ dativ af ett adjektiv i neutrum, men man har uppfattat det som casus obliqui af ett svagt feminint substantiv och påhängt bestämda artikeln.

Allt som = allt efter som (Porthan sid. 320: „han vill at vi skole granska det allt som han får capitlen färdige“) borde kanske inte nämnas här, eftersom det enligt professor Noreens utsago ännu *kan* nyttjas i riksspråket, fastän det är sällsynt och låter högtidligt; det tycks mig vara rätt sällsynt äfven i Finland, fastän jag väl sett det och hört det någon gång. Jag har ej funnit det hos Sahlstedt eller de andra gamla lexikograferna, men Sun-

dén upptar det. Vi få väl anse det vara ett döende uttryck pa ömse sidor om hafvet.

Behedra (Porthan sid. 306: „Domprobstinnan Pryss — — — behedrade ock Lindquist med sit angenäma besök i några dagar“) hör i Sverge afgjordt till de döda ordens kategori. Hos oss har jag såväl hört som sett ordet många gånger, och jag skulle icke dra mig för att själf använda det. Sahlstedt, Möller och Weste uppta det.

Begära heter hos Porthan i imperfekt *begärte* (t. ex. sidd. 21 och 153), men denna imperfektform är den enda som Sahlstedt upptar. Weste och Serenius ange ej imperfektformen, men Möller skrifver *begärde*. Denna senare form torde vara tämligen allena härskande i den yngre generationens språk hos oss, liksom den numera är den enda rikssvenska; men många äldre personer i Finland säga ännu *begärte*.

Bivista = bevista, närvara vid (Porthan sidd. 53 och 161) upptas af Sahlstedt, Weste, Möller och Serenius, äfvensom af nyare ordboksförfattare: Dalin, Lundell (utan ff) samt i akademins ordlista (sjunde uppl.); men det är ett språkligt lik, här i Sverge nämligen; därom äro alla mina sagesmän eniga, bland dem professorerna Noreen och Tamm, hvilken sistnämnde säger sig redan på begrafningsbjudningskort från 1869 ha funnit *bevista*. Vi finländare nyttja dock „bivista“ emellanåt.

Adjektivet *botlig* tillhör ej det lefvande språket i Sverge, om ock *obotlig* är vanligt. Cederschiöld pläderar för ordets återupplifvande (Om kvinnospråk och andra ämnen sid. 118) och påpekar, att han anträffat det hos finländaren professor Wilhelm Bolin, som ännu lefver: det är också mycket riktigt i svang hos oss. Porthan har det sid. 423: „— — — om skadan är botlig eller ej“.

Fordersam har jag anträffat i Å. T. 30 oktober 1774 i ett där citeradt utdrag ur „Kongl. Maj:ts Nådiga Resolution uppå de Besvärs-puncter, som Borgerskapet i Åbo Stad — — — vid denna väl öfverståndna Riksdag i underdånighet föredraga låtit. Gifven i Stockholm den 23 Dec. 1699“. Där står bland annat: „— — — ty remit-

teras detta til Lands-Höfdingen, — — — på det at — — — det måtte vinna sin fordersamma verkställighet". Eftersom äfven Weste har ordet „fordersam", så kan man väl anta, att det varit riksspråk. Lånadt från tyskan är det naturligtvis — Hoppes tysk-svenska ordbok upptar *fördersam*, som bl. a. betyder hastig, snabb. Det har god klang i Finland och kan mycket väl, kanske t. o. m. lämpligast, nyttjas i officiell stil; dock är det mestadels superlativen *fordersammast* som användts, i adverbiell betydelse, = så snart som möjligt.

Fägård (Å. T. 4 september 1772) finns hos Juslenius, Sahlstedt, Möller och Weste, men märkvärdigt nog ej hos Rietz. Vendell (Nyland I) känner formerna *fä-gård* (Pyttis) och *fä-gål* (västra Nyland), och han öfversätter det med „Inhägnad utanför ladugården". För mig är ordet främmande, men jag betviflar ej dess förekomst hos oss.

Förteckna (Porthan sid. 141: „Om Bror händelse-vis kunde få köpa de af mig förtecknade böcker, så blefve de alltid välkomna") är ett i Finland mycket vanligt ord, som på senare tider tycks ha börjat komma i bruk äfven i Sverge, fast det af mången icke erkänns som rikssvenska och troligen för flertalet svenskar (bland dem Lindroth) är främmande. Lindroth anger *uppteckna* som motsvarighet i rikssvenskan; men förteckna och uppteckna betyda visst icke samma sak: att uppteckna är ungefär detsamma som att nedskrifva, men att förteckna är att upprätta en lista öfver något. Hvarken Sahlstedt eller Weste upptar ordet, men Möller och Serenius göra det. Det har således troligen varit rikssvenska i sina dagar, sedan sjunkit i glömska här, men kvarlefvat öster om hafvet samt slutligen i våra dagar ånyo tagits till heders här. Det torde dock vara mest i den vetenskapliga stilen som „förteckna" används i Sverge; och språkmännen här hålla för sannolikt, att det icke vandrat öfver fran oss, utan här nybildats efter substantivet *förteckning*, som kvarlefvat här hela tiden, enligt ordböckernas vitt-

nesbörd. Det är nog mycket möjligt, att så är fallet, ty en sådan nybildning ligger nära till hands, och det är snart sagdt obegripligt, att man kunnat komma till rätta utan verbet, då man hade substantivet. Men säkert är, att profanum vulgus är lifligt öfvertygad om ordets „finska“ ursprung och kategoriskt protesterar mot dess egenskap af rikssvenska samt klagar öfver „di där rysliga finnarna, som inte har nån religion, utan bildar ord sa vårdslöst“. — I hvarje händelse är „förteckna“ ursprungligen ett tyskt lån, bildadt efter *verzeichnen*.

Oviss är jag, huruvida *golfvase* (= golfbjälke) bör hänföras till denna kategori eller till de i Sverge ännu lefvande provincialismerna; Rietz upptar det nämligen (dock utan att nämna hvar det är i bruk!) och tycks anse det vara riksspråk. Så torde dock ej vara fallet, utan ordet är enligt all sannolikhet dödt i rikssvenskan: ingen af mina sagesmän känner det, och äfven om det möjligen på Rietz' tid (hans ordbok utkom 1867) förstods af en och annan, så kan det mycket väl sedan dess ha sjunkit i glömska. Den finländska källa, där jag belagt det, är Juslenius' ordbok; på svensk botten förekommer det endast hos Möller: „Golfvasar, die Balken worauf die Bretter im Fussboden des Zimmers gelegt und befestigt werden“. I Finland tillhör „golfvase“ än i dag det lefvande språkbruket. Kanske beror det på att det förekommer i nyländska allmogemålet (*golvvasa*, pl.-*vasar*; Vendell Nyland I).

Hemkomöl ha Juslenius, Sahlstedt och Weste, men Möller skrifver *hemkomstöl* (den nutida rsv. formen) „die Nachhochzeit, wenn die Braut in das Haus ihres Mannes geführt ist“. Den finländska formen är nog den äldre och är bildad af ett fornsvenskt ord *hemkoma*, hemkomst, äfven befindtligt i isländskan (*heimkváma* l. *heimkoma*). — Äfven Runeberg skref *hemkomöl*; se Bergs uppsats sid. 75.

Härtills (= hittills; Porthan sidd. 12, 22 och ofta; Å. T. 15 mars 1771 och ofta) ser man då och då i fin-

ländsk litteratur, hör det kanske äf
hittills, som äfven är rikssvenska,
mycket vanligare; sid. 460 har Port
till här om dagen från nutida språk
kanta, motsvarande formen *dertils* (=
anträffat i tidskriften Euterpe den
den måtte väl användas på en del
ska är den inte. Sid. 69 har Portha
en finlandism. Sahlstedt upptar end
Serenius likaledes, men Weste har
tils. Därtils upptar Sahlstedt, likas
har det, men hos Sundén och i senare

Höra åt (= höra efter, höra s
Porthan sid. 90) är måhända riks
det är åtminstone fil. kand. G. Da
är, att äfven jag hört svenskar
utan den ringaste aning om att det
men Lindroth anmärker: „Äfven frå
uttrycket, men knappast riksspr."
eller Lindroth har rätt, så godkän
vändning; han har exemplen: „Hör å
„Jag hörde åt hos bokföraren, men
Äfven Weste har *höra åt*.

Illa hållen (= illa däran, i knip
genhet) är ett mycket populärt uttr
than skrifver sid. 79: „Ang. vår Byg
utnämt visse deputerade, som skola
Men de äro illa hållne, emedan i hela
tect finnes, som de kunna rådfråga
säkerhet nyttja". — Samma uttryck
äre illa hållne med det Arckenholtzis
flere försök at få dess föreskrift at g
nit det vara omöjligt". Sahlstedt up

[1]) Professor Tamm säger om detta uttr
ligt i imperativ och infinitiv (t. ex. *jag ska l*
teritum eller supinum.

illa hållen, bene vel male haberi". Också Weste har *illa hållen*, som han uppger vara familjärt. Möller har endast: „han blir mycket väl hållen, ihm wird sehr gut begegnet", och Serenius intetdera. Men Fritzner (Ordbog over det gamle norske Sprog) känner uttrycket *illa haldinn*, „ilde stedt eller faren, værende i en slet eller misslig Stilling". I nutida rikssvenska betyder „illa hållen" endast „illa skött".

Ja-bror är ett godt och uttrycksfullt ord, som dock är sällsynt, ehuru det någon gång hörs i Finland. Porthan skrifver sid. 401: „*B*[iskop] Ericus Erici härstädes — — — synes varit en ertz-skurk! Hans Consistoriales voro hans ödmjuke ja-bröder och bäfvade för honom ej stort mindre än de små presterne — — —". Akademins orlista upptar visserligen ordet, men Lindroths förmodan, att det ej är rikssvenska, har likväl visat sig vara riktig: också förser Lundell det i sin ordlista med ff (= finländska författare). Den enda lexikograf jag funnit det hos. är Weste: „Jabror, s. m. Qui opine du bonnet, idémiste, qui dit amen à tout. Vara jabror åt en, opiner du bonnet avec qlcn".

Ked (Porthan sid. 106: „Hvilken ked af krig!") är ett intressant ord. Berg (Runebergs språkbruk sid. 79) betecknar det kort och godt som en finlandism; men det är endast delvis riktigt. Ty hos svenska skalder träffar man ofta det ordet, äfven hos sådana, som aldrig med sin fot varit i Finland; men det kan vara inflytande af finlänska skalder, Runeberg, Topelius och Tavaststjerna. som är orsaken härtill; ty i vanlig normalprosa och i talspråk lär det väl inte falla någon nutida svensk in att begagna nämda ord, utan det heter alltid *kedja*. I sammansättningar kan „ked" dock användas i Sverge, atminstone i Uppland, i betydelsen „finare prydnadskedja", t. ex. *gullked*, *urked*, *klock-ked*, *urkedsprydnad* (meddelande af professor Tamm). Hos oss har *kedja* en alltför högtidlig och storstålig klang för att nyttjas annat än i högprosa och poesi, utom i ett fall: det har nämligen en något vidsträcktare betydelse än *ked*, hvilket sistnämda ord

lika litet i Finland som i Sverge kan användas om en fånges kedjor. Men i alla andra fall är *ked* det ord vi nyttja i ledigt och otvunget språk. — Sahlstedt skrifver om dessa ord följånde: „*Ked* F. Q. Torques. Compos. Gullked, Torques aurea, conf. *Kedja.* Urked, conf. *Kedja,* conf. simpl. Item: Ked Catena, alias Kedja. *Kedja,* F. 1, Catena, ex. gr. Bunden med kedjor, Catenis victus. Halskedja, alias Ked, Torques. Urkedja, Catena, qua rotæ horlogii portatilis cicumaguntur. I en kedja, Una serie. En kedja af olyckor, Malorum series“. Intetdera ordet är af svenskt ursprung, utan de äro lån från medellågtyskans *kede,* kanske via danskan; på fornsvenska ha vi formerna *kædhia, kiædie, kæhde* (Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltidsspråket). Formen *kædhe* måtte väl vara äldst, och *kædhia* är väl ursprungligen casus obliqui däraf; *kædhe* däremot har väl (kanske i sammansättningar?) gifvit *ked.* Men egendomligt är det, att de nysvenska formerna äro *ked* och *kedja,* icke **käd* och **kädja.* Man vore nästan böjd för att anta, att dessa nysvenska former utgå från Östersjö-dialekten (språket i Uppland, Sörmland och Finland), som saknar ä-ljud utom framför r. Men detta är blott en gissning.

Knogare (= en som knogar och spar, snålvarg) är en säker finlandism. Hos Porthan förekommer ordet sid. 92 i följande sammanhang: „Nu som bäst har Bonsdorff en artig process med en Capiten Toll om 14 Rdr, som han pastår fattas i den pensionssumma han sig för Tolls son betingat, och fadren ville af den grund afpruta, at gossen varit hemma en tid under ferierne. Et par knogare!“ Hvarken Sahlstedt, Möller eller Serenius anföra detta ord, men Weste har det och öfversätter det med grimelineur, grimelin, pince-maille, regrattier.

Källare heter i Sverge i pluralis helst lika som i singularis, och formen *källrar* är ytterst sällsynt, tillhör mest poesin (meddelande af professor Noreen och fil. kand. Lindroth); dock heter pluralen i bestämd form helst *källrarna* (enl. meddelanden af professor Tamm), emedan man i Sverge sorgfälligt undviker pluralisfor-

merna på *-arena* (*domarena, fiskarena* o. s. v.), som däremot torde vara de enda i vårt finländska talspråk möjliga; åtminstone äro de rikssvenska formerna på *-arna* eller *-rarna* (*domarna, fiskarna, domrarna, fiskrarna*) främmande för mitt språkbruk. För att nu emellertid återkomma till ordet *källare*, vill jag nämna, att vi finländare vanligen äfven i obestämd form ha pluralisformen på -rar: *källrar*, hvilken äfven nyttjas af Porthan sid. 82 och af Sahlstedt upptages som enda form; Möller och Weste äro oklara därvidlag, och Serenius har ej alls ordet.

Lita böjer Porthan efter andra (eller fjärde?) konjugationen: „jag *liter*" sidd. 113 och 152. Sahlstedt däremot uppger, att, „lita" går efter första konjugationen, men Möller och Weste känna jämväl en stark böjning af verbet; Serenius har endast inf. *lita* och pres. *liter*, men uppger ej konjugationen. I „Fänrikens marknadsminne" böjer Runeberg ordet efter andra konjugationen „och vi litte på hvarandra, vi på honom, han på oss". I nutida språk har jag aldrig vare sig sett eller hört *lita* böjas på annat sätt än efter första konjugationen; var böjningen efter andra konjugationen på Runebergs tid en finlandism, så är den i alla fall nu en död sådan. Äldst är böjningen efter andra konjugationen; jfr isl. *hlíta*, pret. *hlítta*, nöja sig med, nyttja, begagna sig af.

Läsa torde på 1700-talet allmänt ha böjts starkt: att den böjningen är den ursprungliga, vet man utan att jaga i lexika; jag konstaterar endast, att Sahlstedt icke tycks känna den svaga böjningen; Porthan skrifver *läsit* (supinum) sid. 477. För mitt helsingforsiska öra är den starka böjningen främmande, men jag har hört österbottningar använda den.

Musfrat (Å. T. 29 maj 1772) är ett ord, som ej tillhör talspråket, utan endast kanslistilen; det betyder det som råttor och möss ätit upp och sålunda gått förloradt i magasinerna. Sahlstedt och Weste uppta det.

Verbet *mänta* (= hvitgarfva) ser ut att vara utdödt i rikssvenskan, ehuru ännu Rietz betraktade det som rikspråk. Juslenius är min finländska hemulsman för ordets

förekomst på 1700-talet; men äfven i Sverge var det då i bruk, ty Sahlstedt känner det, ehuru det för honom tycks ha en vidsträcktare betydelse: *coria præparare*, alias garfva. Söderwall (Orb. öfver sv. medeltidsspr.) öfversätter dock *mænta* med „hvitgarfva“, och Fritzner (Ordbog over det gamle norske sprog) säger: „*menta*, v. berede til eller som Pergament. 14 *dýrshúðir mentaðar* Dipl. Norv V 586“. Äfven nutida norska munarter känna (enl. Rietz) ett verb *menta* eller *mænta*, banka, bulta, bereda genom bultning, mänta, och ett substantiv *mänti* mäntläder. Rietz gissar, att ordet är befryndadt med gotiska *manwjan*, bereda, hvilket förefaller ganska troligt.

Nummer som den-kön (en nummer) tillhör icke mera rikssvenskan, försåvidt det icke är fråga om människor (beväringar); Sundén, akademins ordlista och Lundell uppge visserligen, att *nummer* är både neutrum och denkön; men i hvilka fall det är denkön, säga de ej. Emellertid kände hvarken Sahlstedt, Möller eller Weste till *neutret* nummer, utan det tycks vara af yngre datum. De två förstnämnda uppge *numrar* som pluralisform; den torde dock numera vara utdöd. Weste har pluralen *numror*, som är den i nutida språk brukliga (men väl knappast betyder annat än siffror), försåvidt vi icke använda neutralformen, då pluralis naturligtvis sammanfaller med singularis. — Porthan skrifver sid. 197: „den nummer af Åbo Tidn. — — —“.

Sachteliga (adv.) hos Juslenius förutsätter adjektivet *saktlig*, ännu vanligt i Finland liksom i Danmark (sagtelig) och upptaget hos Sahlstedt. Se f. ö. Bergs uppsats om Runebergs språkbruk sid. 76.

Skara på sniön (Juslenius) heter nu för tiden *skare* i Sverge, under det att vi fortfarande ha formen på -a. Men Sahlstedt öfversätter *skara* med *crusta in nive* och *skare* med *agmen*. Se Bergs uppsats sid. 70.

Skoftals = då och då, tidtals, med vissa intervaller (Porthan sid. 294: „Stålhandske är nu skoftals så redig och klok som tilförene“; äfven sid. 384; Å. T. 15 mars 1771) är ett ord som alla svenska ordböcker uppta och

flertalet svenskar ej begripa; några få, aktningsvärda undantag finnas visserligen; men de flesta anse ordet vara tämligen mesopotamiskt och gissa (troligen mot bättre vetande) att det betyder detsamma som *skofveltals(!)*. Lika obegripligt för majoriteten af Sverges befolkning är det enkla ordet *skof*, som jag visserligen inte har belägg på hos Porthan eller i Å. T., men som helt säkert var i bruk i Finland då liksom nu; och äfven i Sverge måtte det ha varit vanligare på 1700-talet än nu, eftersom både Sahlstedt, Möller och Weste uppta det. Möllers öfversättning är: „eine gewisse Zwischenzeit, ein Absatz in der Zeit, eine Schicht", Westes: „Intervalle. Han är gudfruktig, klok, vissa skåf, il a des élans, des accès, des bouffées de dévotion, il a des intervalles lucides, de bons moments". *Skoftals* (eller skåftals enligt deras stafsätt) tolkas af Möller med „nicht in einsfort, absatzweise, schichtweise, pulsweise" och af Weste med „par intervalles, par épaulées, à bâtons rompus, par bouffées, par accès, par boutades, par el. à reprises, par secousses, par échappées, par faillies". Om betydelsen af *skof* är dock att tillägga, att det kan beteckna äfven ett anfall af en affekt eller en sjukdom, t. ex. ett skof af raseri, ett feberskof. Ordet härledes af samma stam som det fornsvenska verbet *skiuva*, skjuta, stöta på, skuffa, maka. Ehuru professor Noreen och fröken Lagerheim känna både „skof" och „skoftals", måste jag betrakta dem som provincialismer, eftersom jag så ofta från olika håll hört dem betecknas som „finska" och „obegripliga". Om de verkligen äro så obegripliga, eller om detta blott är en yttring af icke filologiskt bildade svenskars vanliga lust att med eller utan skäl hacka på vårt sprakbruk, lämnar jag därhän.

Sytning är en juridisk term, som icke mera är i bruk här väster om Bottenhafvet; den exakta definitionen på sytning känner jag icke, ty jag är ej jurist och har ej studerat doktor Charpentiers akademiska afhandling „Om sytning", som utkom i Helsingfors för några år sedan; närmare intresserade hänvisar jag till nämnda afhandling.

I alla fall innefattar sytning rättighet till en viss bostad äfvensom diverse förnödenheter och en viss årlig penningesumma till döddagar och utgör en ersättning för att en person afstår sin gård åt en annan. Det torde på nutida rikssvenska kallas *undantag*, *födoråd* eller *fördel*. — Porthan skrifver sid. 305: „— — — frågan om sytning åt Domprobstinnan Pryss är ledsam“. — Det är ju självfallet, att ordet sytning varit gemensamt-svenskt i tiden; äfven Sahlstedt har det, Möller likaså; dessa båda äfvensom Weste ha dessutom det nu utdöda verbet *syta*, sköta, vårda; den sistnämnda betecknar det dock som obrukligt. Detta verb finnes äfven i isländskan, där det skrifs *sýta (-tta, -tt)* och betyder gråta, begråta, vara bedröfvad öfver, sörja; det är en afledning af substantivet *sút*, f., sorg, bekymmer. Från betydelsen „sörja“ till „försörja“ är steget icke långt.

Verbet *tingta* (= hålla ting; förrätta ting; Porthan sid. 256) är så godt som ett språkligt lik i ordböckerna — här i Sverge nämligen; i Finland visar det inga tendenser att dö ut. Hela nordiska seminariet var ense om att betrakta det som dödt, likaså fyra juris utriusque kandidater, som jag rådfrågade; men det händer, som bekant, ibland att lik titta; och en vacker dag fick jag till min förvåning höra en dam från Göteborg använda „tingta;“ det befanns, att det kvarlefde i hennes familj, fastän man hade en känsla af att det var något besynnerligt med det ordet och att inga andra människor nyttjade ut. Sahlstedt kände det, och det fanns redan i fornsvenskan i formerna *þingta*, *þinkta*, och *þincta*.

Ingen tvifvel (Porthan sid. 269: „at Ryssen understödjer hans [den tyske kejsarens] arbete, är ingen tvifvel“) är ännu användbart i Finland, men ej i Sverge; men Möller har frasen „därpå är ingen tvifvel“, under det att Sahlstedt skrifver „intet tvifvel“. Huru denna form skall förklaras, är ej säkert. Dels kunde vi ha att göra med gammalt neutrum pluralis, dels kan det bero på att „tvif-

vel" i äldre språk möjligen varit maskulinum; nu vet man tyvärr inte säkert, hvilket genus ordet hade i fornsvenskan; men i medellågtyskan, därifrån det är lånadt, hette det *twifel* och var maskulinum. På danska heter det ännu i dag: *ingen tvivl.*

Gå i utläggning, (Porthan sid. 98), lägga ut pengar för någon, försträcka, är icke rikssvenska. Sahlstedt öfversätter „utläggning" med „actus quo quis erogat pecuniam, vel emittit rete, vel laxiorem reddit, vestem etc." Alltså kände han i fråga varande uttryck, som än i dag är allmänt i Finland.

Vräkling (Porthan sid. 119), odugling, lätting (egentligen en person som vräker sig) är en otvifvelaktig finlandism; men Sahlstedt känner det (och Juslenius likaledes, men han kan ha det från nyländskan; jämför Vendell i Nyland I: *vrækligg,* odugling, V(ästra) N(yland).

Af ofvanstående undersökning torde med all önskvärd tydlighet framgå, att det redan under senare delen af 1700-talet förefanns afsevärda olikheter mellan rikssvenskan och svenskan i Finland; dessutom framgår det, att ett betydande antal nuvarande finlandismer då voro fullgodt riksspråk. Vidare forskningar, som jag hoppas framdeles kunna företaga och offentliggöra, skola väl gifva vid handen, att denna senare kategori (finlandismer, som varit vanliga i Sverge, men dött ut där) är *mycket* stor. Hvad lära vi emellertid af dessa fakta? Jo, först och främst, att den språkliga differentieringen icke kan vara en följd af den politiska skilsmässan mellan Finland och moderlandet, eftersom den begynte redan tidigare, och för det andra, att man icke får skylla olikheterna mellan rikssvenska och finländsk svenska endast och allenast på den senares tendens att divergera från den förra, utan att tvärtom orsaken i en massa fall är en viss konservatism hos den senare, i ty att språkmaterial, som i Sverge hemfallit åt glömskan, bevarats i Finland. Men en tendens att divergera existerar ju i alla fall, fast dess betydelse ej bör öfverskattas; hvarpå beror den, eftersom den ej är

ett resultat af den politiska skilsmässan? Det finns väl inte mer än en rimlig orsak: den kulturella isoleringen. Denna är den främsta förutsättningen för all språklig divergens, liksom kulturell beröring är det främsta hindret därför. Att så är fallet, lär väl ingen tvifla på; men skulle någon göra det, så må han läsa inledningen till H. S. Vodskovs mer än vanligt intressanta arbete „Naturdyrkelse og Sjæledyrkelse", där kulturströmmens inverkan på språkens historia på ett öfvertygande sätt uppvisas. Nu är det ju så, att kulturell beröring respektive isolering ofta beror på politiska orsaker, och däraf har man dragit den slutsatsen, att politisk sammanslutning och språklig likdaning samt politisk skilsmässa och språksplittring alltid nödvändigtvis borde vara förknippade med hvarandra. Men slutsatsen är falsk, som svenskans historia i Finland bevisar. Kommunikationerna mellan Sverge och Finland, som nu äro någorlunda drägliga, voro i forna dagar usla. Tidningsprässen var skäligen torftig och hade ganska få läsare, i jämförelse med hvad nu är förhållandet. Litteraturen i allmänhet var både föga rikhaltig och af jämförelsevis ringa värde samt icke på nära näjder så allmänt läst som nutidens. Finland hade ett eget universitet i Åbo, och det bildade naturligtvis ett litet kulturcentrum för sig. Huru skulle under sådana omständigheter en språklig differentiering kunnat undgå att uppstå? Det är väl för resten ganska säkert, att olikheterna mellan språkvarianterna i öfriga landsändar voro vida större på 1700-talet än nu; just de klena kommunikationerna, den ringa intellektuella beröringen, voro orsakerna härtill. Men vi skola hålla oss till Finland. Isoleringen möjliggjorde en differentiering; hvilka voro då de speciella orsakerna till denna? Först och främst väl inflytelser från de svenska allmogemålen i Finland, för det andra påverkan af finskan, för det tredje den naturliga böjelsen att vid behof rikta språket med nybildningar och lån från olika håll. Vi skola särskildt fästa oss vid de två förstnämnda orsakerna. Åbo ligger visserligen i en finsk trakt, men ej långt därifrån, både i skärgården och på kusten, finnas svenska bygder,

hvilkas invånare haft och ha liflig beröring med Åboboarna. Och Helsingfors, sedan 1812 hufvudstad och sedan 1828 universitetsstad, ligger i en svensk näjd. Det vore helt enkelt omöjligt, att de bildade i dessa städer och deras omnäjd skulle kunna bli opåverkade af allmogens språkbruk. I de vidsträckta svenska bygderna i Österbotten ha allmogemålen likaledes starkt influerat på de bildades tal. Men i de finska trakterna ha vi haft att göra med ett annat inflytande. Hur många af oss ha icke en längre eller kortare tid under vår barndom vistats i finska bygder, åtminstone under somrarna! Och vi ha sällskapat rätt ifrigt med våra jämnåriga därstädes, hvilka naturligtvis icke kunnat ett dugg svenska. Och så ha vi lärt oss finska, mer eller mindre dålig. Men barn blanda lätt ihop två olika språk, och så har det kommit sig, att så många af oss i sin barndom talat en svenska, som varit nästan lika fruktansvärdt inpyrd med finska, som deras finska med svenska. Och om de ock med tiden förbättrat sitt språk, så har det dock kunnat hända, att en del reminiscenser från det finsk-svenska blandspråket stannat kvar hela lifvet igenom. Ännu värre är det naturligtvis med dem, som icke lärt sig svenska förrän jämförelsevis sent: vi ha mestadels finskatalande barnpigor, och de äro vanligen orsaken till att så många barn af svenskspråkiga föräldrar först vid sex, sju års ålder, ja t. o. m. ännu senare, börja tala svenska, om ock de förstå det långt tidigare. Då man besinnar, hur illa ställdt det varit och fortfarande är med undervisningen i svenska i våra skolor — en undervisning. hvarvid en orimlig del af den knappt tillmätta tiden bortslösas på den utan något som helst förnuftigt skäl s. k. „rättstafningens“ abderitiska regler om *dt*, *fv* och andra dumheter [1]) — så måste man förvåna sig öfver, att vårt språk ännu inte blifvit totalt fördärfvadt.

Ännu under större delen af 1800-talet fortforo kommunikationerna med Sverge att vara dåliga, och språket

[1]) Vare det långt ifrån mig att påstå, att det i detta afseende vore mycket bättre ställdt i skolorna i Sverge.

gick därför vidare i sär, utan att något starkare hämmande inflytande förefanns. Men nu är det annat. Kommunikationerna äro bättre nu, och litteraturen (äfven prässen) spelar nu en roll, som man för hundra år sedan väl knappt vågade drömma om. Och jag tror icke, att intresset för Sverges litteratur någonsin förut hos oss varit så lifligt som nu; det pastås ju, att tjugu procent af all den skönlitteratur som utkommer i Sverge, säljs i Finland. Det kan icke undgå att inverka på vår språkkänsla, detta flitiga studium af rikssvenska författare. Och så är det att märka, att undervisningen i modersmålet i skolorna, så mycket den än lämnar öfrigt att önska, dock numera är vida bättre än fordom. Det är min på iakttagelse grundade bestämda öfvertygelse, att den yngre generationen i allmänhet behandlar sitt modersmål vida bättre än den äldre. Ännu så länge är vårt sätt att tala och skrifva svenska långt ifrån tillfredsställande, men en förändring till det bättre är dock märkbar. Väl pågår differentieringen ännu: men mäktiga faktorer arbeta i motsatt riktning, och de skola väl med tiden bli de segrande. Ty redan märker man hos oss ett vaknande intresse för modersmålets vård, och det intresset skall väl med tiden tilltaga i intensitet. Det gäller för oss att bedrifva ett energiskt, men på samma gång försiktigt språkförbättringsarbete; svårigheterna äro icke ringa, ty vi måste dels utrota allt som är af ondo i vårt språkbruk, dels se till, att vi icke kasta ut barnet med badvattnet. Den, som någon tid vistats i Sverge och iakttagit den beklagliga fördomsfullhet, hvarmed flertalet svenskar betraktar alla afvikelser från deras språkbruk [1]), kan visserligen känna sig frestad att försöka utrota alla dessa finländska egendomligheter; men ett sådant utrotningsarbete skulle dock göra mera skada än nytta. Med tiden skola

[1]) Det är på samma gång en plikt och ett nöje för mig att kraftigt betona, att åtminstone Uppsalafilologerna äro fria från denna språkliga vidskeplighet; tvärtom karaktäriseras den Noreenska skolan af en sund och fördomsfri syn på saken; min anmärkning gäller icke-filologerna.

väl våra stamförvandter här västanhafs allmännare än hittils lära sig inse, att deras förkastelsedom öfver vårt språkbruk är alltför sträng och endast till en viss grad berättigad, men hufvudsakligen beror på en bristande uppfattning af språkets väsen och ändamål. Så ifrigt som de nordiska språkstudierna för närvarande bedrifvas här i moderlandet, kan man väl hoppas, att ett sundare tänkesätt i denna språkfråga med tiden skall vinna insteg hos den bildade allmänheten i Sverge. Det vore för sorgligt, om icke svenskarna skulle kunna lära sig att inse, att den hånfulla ton de anslå, då de tala om den finländska svenskan, är ytterligt malplacerad, och att det alls icke är någon berömvärd gärning att skära dåliga vitser (förlåt för all del, vits*ar* är ju den allena saliggörande formen!) om „finskans“ egendomligheter. Jag tror verkligen bättre om dem. Men om de ock i många stycken äro orättvisa mot oss, så få vi dock icke glömma, att det återstår för oss mycket att uträtta, innan vi kunna vara nöjda med vår språkbehandling. Må vi gripa oss an med energi och omtanke! Det är en vacker uppgift, främst för skollärarena, men äfven för hvar och en af oss, att förädla vårt modersmål. Och vår sträfvan i detta syfte skall förvisso krönas med framgång blott vi icke misströsta.

Rolf Nordenstreng.

Johan Ludvig Runeberg och landets finska talande befolkning.

Det har blifvit framhållet, att J. L. Runeberg är Finlands störste nationalskald främst af den orsaken, att han på ett så oförlikneligt troget och träffande sätt skildrat *hela* finska folkets, sa de svenska talandes som de finska talandes lif, seder, tankar och känslor. Och man har med fullt skäl sagt så.

Visserligen sjöng Runeberg på ett sprak, som väl är inhemskt, men ej tillhör den större delen af Finlands befolkning; visst läsas Runebergs bästa dikter i skolorna äfven i hela Sveriges rike, och visst hafva hans härliga sånger blifvit kända och kära skatter i hela norden, öfverallt där svenskt tungomål talas och förstås.

Men om detta sistnämnda är att anses såsom ett säkert bevis pa den Runebergska sångmöns nordiska tonfall och allmänt mänskliga upphöjdhet, så kunna vi med ännu större säkerhet pasta, att sa sant som en skald endast då kan blifva en verkligt stor skald, när hans dikter tillika utgöra uttryck för idéerna och känslorna hos hans eget folk, så sant är det ock, att Runeberg blifvit Finlands store nationalskald därigenom, att han i klara, härliga toner sjungit främst det, som döljer sig i hela finska folkets bröst. Vår är Runeberg, när han besjunger vårt lands skönhet, var är han, när han i sitt folks hjärtan upplifvar de höga minnena om förfädrens bragder, vår är han, när han ger oss kraft och mod att i fädrens spår arbeta för att bevara och utveckla just det, som är

vårt eget; med sanningens fulla rätt kunna vi säga: främst var Johan Ludvig Runeberg finne, framför allt var han *vår!*

Men man kunde möjligen invända: Huru kan Runeberg anses för *hela* finska folkets skald? Han var ju född och uppvuxen i vårt västra kustland bland en svenska talande befolkning och han verkade sin bästa tid uti städer på landets södra kust, där samma språk hufvudsakligen talas; han var ju lärare vid anstalter med uteslutande svenska såsom undervisningsspråk samt skref allt det myckna och vackra, som han offentliggjorde, på svenska; och härtill kommer ju ännu, att han icke kände finska språket: han hade ju blott en kort tid af sin ungdom lefvat i det inre landet och hade väl därunder, just i följd af sin bristande språkkännedom, svårt att komma i nära beröring med den finska talande allmogebefolkningen. Huru kunde han då känna dess lefnadsförhållanden och seder, huru gifva uttryck åt äfven dess tankar och känslor, huru kunde Runeberg sålunda blifva *hela* finska folkets gemensamme nationalskald?

Och likväl kan Runeberg med full rätt göra anspråk på detta stolta namn: hela finska folkets, så de svenska som de finska talandes, nationalskald. Han, den svenska talande kustbon, hade lärt känna äfven de finska talande inlandsbornas alla förhållanden, den natur, i hvars sköte de lefva, det språk de tala, deras lynne och egenart till den grad, att han icke blott kunde sanningsenligt och åskådligt skildra denna finska befolknings lif och seder, utan t. o. m. tog ämnena för sina skildringar företrädesvis från dess midt.

Att söka adagalägga huru detta var möjligt, att med några korta drag visa, huru mycket Runeberg förstod det finska språket, huru noggrant han kunde återgifva den finska folkpoesin, huru väl han förmådde uppfatta, skildra och t. o. m. umgås med landets finska talande befolkning, med ett ord, huru hans varma fosterlandskärlek kunde växa upp till en så vid känsla, att den omfattade alla hans landsmän med tvenne olika språk, det vore ändamålet med dessa anspråkslösa rader.

* * *

Jakobsstad, där Runeberg föddes och lefde sina första år, under hvilka man tager de viktigaste och varaktigaste intryckena för hela lifvet, är jämte omnejd bebodd af en uteslutande svensk befolkning. Där erhöll han äfven sin första skolbildning på svenska. Äfven i Uleåborg, dit han vid åtta års ålder kom till sin farbror, gick han i en skola med svenskt undervisningsspråk och synes under den korta tid han lefde där icke kommit i lika liflig beröring med ortens finska talande befolkning, som t. ex. den därsammanstädes födde och uppvuxne Franzén, hvilken t. o. m. skref några dikter på finska, eller såsom dennes halfbror K. N. Keckman, hvilken blef den förste lektorn i finska vid universitetet och med hvars bistånd Runeberg senare gjorde öfversättningar från Kalevala — såsom vi i det följande skola få se. I Vasa, där Runeberg under sju års tid förvärfvade sig sin högre skolbildning, var svenskan likaledes det förhärskande språket bland de bildade klasserna, så att han hade få tillfällen att lära sig det finska språket och väl ännu färre att blifva bekant med upplandsböndernas lefnadsförhållanden och föreställningssätt. Hurudan Runebergs uppfattning om landets finska talande befolkning var under hans skoltid, framgår klart ur hans yttrande (1839) till akademikern Grot, med hvilken Runeberg såsom kändt senare stod i liflig beröring. „Själf en afkomling af koloniserade svenskar", skrifver han (Efterl. skr. II, p. 230), „har jag föreställt mig finnen till sitt inre sådan, som han syntes mig till sitt yttre, när han någon gång kom med varor till min fädernestad; huru annorlunda fann jag ej honom i hans hem och vid närmare betraktande!" Häraf kunna vi sluta till att den trumpne, tafatte finske bonden tidigare förekommit den unge stadsbon-skalden nästan såsom ett lägre väsende utan intresse och med ett annat, svårförståeligt språk, hvarför han väl då tyckte sig icke behöfva taga någon notis om honom eller hans språk, förutom då det var fråga om de varor, som bonden hämtade till stadsbons nödtorft. Kort sagdt: Runebergs dåtida känslor för och föreställningar om dessa finskspråkiga bönder kunna

jämföras med dem han i början hyste beträffande Fänrik Stål: „Vassera, mot en sådan en — hvad man sig tyckte vara ren!“

För att rätt förstå detta behöfva vi blott betänka den ställning båda de inhemska språken intogo i landets undervisningsanstalter på den tiden, då Runeberg såsom elev besökte desamma. Intetdera, hvarken det svenska eller det finska, var föremål för direkt undervisning; men svenskan befann sig likväl i ett betydligt fördelaktigare läge, så väl därigenom att det var alla bildades hemspråk, som ock särskildt därigenom, att det var uteslutande undervisningsspråk i skolorna och vid universitetet, hvarför ungdomen, särskildt under de då så flitigt idkade explikationsöfningarna fran latinet till undervisningsspråket, tvangs att fästa behörigt afseende vid detta sistnämnda och utbilda sig i dess rätta användande. Det är således icke underligt, att Runeberg under hela sin utvecklingstid förkofrade sig i svenskans användande, däri han slutligen blef en oöfverträffad mästare, medan hans kännedom af finska språket och hans bekantskap med den delen af vårt folk, som talar detta språk, till en början icke blef större än de bildades i allmänhet på den tiden.

Detta förhållande framstår för oss med kanske än större tydlighet, om vi kasta en blick på Runebergs samtidas, Lönnrots utveckling under samma ålder. Han var ju född af finska föräldrar i en finsk trakt samt lärde sig först sitt finska modersmål så enbart, att han i början af sin skolgång hade ingalunda obetydliga svårigheter att öfvervinna, innan han tillägnade sig det svenska undervisningsspråket i de skolor han besökte. Men under sin senare skoltid och sin första akademietid tänkte han ej stort på sitt finska modersmål, hvars upparbetande ändå skulle blifva hans lefnads förnämsta mål. Arvidssons åren 1821 och 1822 gjorda yrkanden till finskans förmån synas icke haft något inflytande på Lönnrot. Visst läste han redan såsom apotekselev i Tavastehus med lifligt deltagande Reinhold v. Beckers Turun Wiikkosanomat och Judéns egendomliga sånger. Men det var

först någon tid efter det han blifvit student och sedan han på Laukko genom professor J. A. Törngren gjort personlig bekantskap med den nämnde v. Becker, som Lönnrot af denne föranleddes till att börja studera den finska lingvistiska litteraturen och så småningom hängifva sig åt den finskspråkiga kulturens förkofrande genom folkdikters uppsamlande o. s. v.

* * *

Tämligen samtidigt kom också Runeberg såsom ung student i närmare beröring med den finska talande delen af vårt folk. Detta skedde såsom bekant under hans vistelse i Saarijärvi och Ruovesi åren 1824 och 1825, hvilken vistelse blef af afgörande betydelse för hela hans framtida utveckling såsom människa och skald. Förutom att Runeberg där fick höra de ännu allmänna sägnerna från „Finlands sista strid“, lärde han där tillika känna den vilda inlandsnaturen, som på honom gjorde ett så mäktigt intryck, äfvensom de förut för honom så litet tilltalande inlandsbornas språk och karaktär. Och att lära känna allt detta var för Runeberg att älska det, och att älska det var för honom att börja skildra och besjunga detsamma. Hurudan denna inlandsbefolkning sedermera syntes honom, se vi klart ur fortsättningen af det bref till Grot, hvarom nyss varit fråga. „En patriarkalisk enkelhet“, säger han, „ett djupt manligt tålamod, en medfödd klar blick in i lifvets innersta förhallanden voro de egendomligheter jag hos inlandsbon upptäckte och dem jag blott svagt kunnat återge i de skildringar jag försökt“.

Vi kunna sålunda såsom bevis på huru grundligt Runeberg lärt sig känna den finska talande inlandsbefolkningen anföra nästan alla hans dikter med fosterlänskt innehåll, ty i de flesta bland dem har skalden, såsom redan anmärkts, valt ämnen från det inre af landet. Vi vilja dock här helt kort påminna endast om en prosaskildring, där det särskildt tydligt framgår, huru öppet

öga han haft för det inre landets storslagna skönhet och för dess invånares lefnadssätt och skaplynne. Uti uppsatsen „Några ord om nejderna, folklynnet och lefnadssättet i Saarijärvi socken“ nämner Runeberg denna socken, „emedan han haft lägenhet att längre än i andra trakter af det inre Finland uppehålla sig i densamma“, men han anmärker tillika själf, att den kan anses „representera hufvudförhållandena i det inre af Finland så hvad lokalen som hvad inbyggarnes lefnadssätt och villkor beträffar“. I denna under medlet af år 1832 i Helsingfors Morgonblad publicerade artikel märka vi först den träffande jämförelsen mellan kust- och inlandets olika natur, hvilken jämförelse ådagalägger, såväl huru noga han kände dem båda som ock huru vackert han redan då tänkte sig dessa landsdelar såsom boningsplatser för ett och samma folk. För att därpå illustrera befolkningens uti inlandet karaktär ger författaren oss några episodiska skildringar af finska inlandsbor, hvilka af nöden i sina hemtrakter drifvits till kusten och in på sjömansyrket, men hvilka äfven under dessa främmande förhallanden visade samma egenheter, som utmärka det inre landets inbyggare i allmänhet: samma sorglösa trygghet i vanliga förhållanden, samma uppoffrande rådighet och samma lugna mod i faran och — samma oförmåga att lära sig andra språk än det de lärt sig i barndomen. Slutligen få vi såsom tecken på Runebergs värma för dessa upplandsbor icke heller lämna obeaktad den vädjan till deras förmån, som Runeberg i uppsatsens slut riktar till sina bättre lottade landsmän, i det han uppmanar dem att bistå denna „förpostkedja, utställd af fäderneslandets popolation, mot de fiender af dess utkomst och bärgning man vill bekriga“; han uttalar därvid förhoppningen, att förposten, då den, „såsom nu synes vara fallet, är i fara att öfverflyglas och gå under i massor, ej måtte af dem, hvilkas väl den bevakar, glömmas i sin nöd och öfvergifvas i den olika striden“. Det ser ut, som om uppsatsens författare skulle redan midt i sommaren förutsett den svåra missväxt, som samma höst inträffade i de nordliga delarna af vårt land

och som bland annat föranledde Runeberg att i sin tidding (den 29 oktober) offentliggöra ett varmt upprop för de nödlidande samt att följande år utgifva sitt andra häfte dikter till desammes förmån.

Redan af det anförda — och ur hans öfriga skrifter kunde vi hämta huru många bevis som helst på samma sak — framgår tydligt, huru djupt Runeberg under sin vistelse i Saarijärvi och Ruovesi blickat in i sina finska talande landsmäns lefnadssätt, lynne och föreställningar.

Men huru var detta möjligt, kan någon med skäl fråga. Kände han då deras språk? Detta förnekades ju uttryckligen af Runeberg själf och andra! Om vi närmare undersöka saken, skola vi dock finna, att man måste emottaga dessa dementier med betydande reservation.

Af största betydelse för denna fråga är den polemik, som första häftet af hans dikter föranledde. Flere bland dikterna och särskildt de i samma häfte intagna „Idyll och epigram“ ansågos tämligen allmänt af den då i Sverige framträdande kritiken såsom öfversättningar eller åtminstone efterbildningar af servisk eller finsk folkpoesi (Strömborg, Biogr. ant. IV, 2, p. 458). Först trodde en recensent i svenska tidningen Medborgaren, att Idyll-Epigrammerna vore öfversättningar af finska runor, och så kom en så framstående recensent som Rydqvist och upprepade (i Svenska litteraturtidningen 1834) denna förmodan i den form, att de ifrågavarande sångerna vore mer eller mindre trogna öfversättningar och bearbetningar af serviska originaler. Dessa „repeterade beskyllningar“ fann sig Runeberg slutligen föranlåten att tillbakavisa, då man „kunde upptaga hans tystnad som ett erkännande“. Detta för honom så motbjudande tillbakavisande gör han i en kort „anmärkning“ (Helsingfors Morgonblad för den 3 februari 1834), där han angående insinuationen att han öfversatt finska runor säger: „— — man kunde säga med än mindre skäl, såvida jag såsom obekant med finska språket vid den ringare tillgången på öfversättningar därifrån icke kunnat förvärfva mig ens den förtrolighet med den finska som med den serviska poesin“.

Först ville vi härvid anmärka, att då Runeberg sysslade med den serviska folkdiktningen, hvaraf han ju efter en tysk upplaga utgaf en vacker samling öfversättningar samma år (1830), som han utsände sitt första häfte dikter, så kunde han naturligtvis icke undgå att däraf taga ett djupt intryck. Icke dock så, som skulle han i sina egna dikter ens imiterat dessa folkdikter; men då hans eget skaplynne i så hög grad låg åt det enkla och folkeliga, måste han af denna folkdiktning föranledas att i sin egen diktning än mera sträfva at samma håll. Därför fingo hans egna dikter ett så stort tycke af folkelig naturlighet. Att Runeberg äfven själf tänkt härpå, framgår däraf, att han vid tiden för det första affattandet af sina epigrammatiska idyller (1829) införde några af dem — n:ris 17—22 och 29 — i ett handskrifvet häfte, där han gaf dem titeln „Stycken i folksangens maner“ (Strömborg, Biogr. ant. III, p. 17). Men en blick på just dessa nummror skall öfvertyga hvem som helst, att de kunna vara konciperade och affattade endast af en modern konstdiktare. Runeberg ville således genom den nämnda titeln ingalunda afhända sig äran att själf vara originala upphofvet till dessa sangers idéer och uttryck, utan han afsåg genom denna ofvanskrift blott att antyda, att detta maner af idylliskt berättande smådikter med epigrammatisk afslutning var likt det, som fanns i vissa folks diktning; det troliga är ock, att han vid tryckningen af dessa dikter utbytte den nämnda ofvanskriften mot en allmännare just för att icke leda tanken pa något slags skuld till folkdiktningen. Likheten mellan Runebergs diktning och särskildt hans „Idyll och Epigram“ samt å andra sidan folkdiktningen härleder sig sålunda förnämligast från Runebergs egen natur, hvilken till den grad låg åt det enkla, naturliga och folkeliga, att de vid den höglärda akademiska och den högtflygande fosforistiska diktningen vana svenska kritikerna icke kunde förklara dessa egenheter annorlunda än atminstone sasom efterbildning af folkdiktningen.

Det vore af nog sa stort intresse att jämföra Rune-

bergs dikter med å ena sidan serviska och å andra sidan finska folkdikter. Men då detta ej synes stå i direkt sammanhang med det ämne vi förelagt oss, vilja vi här blott anteckna det resultat, till hvilket vi genom en dylik jämförelse anse oss hafva kommit, nämligen att Runebergs dikter å ena sidan äga en afgjord prägel af att vara moderna konstdikter, men att de å andra sidan tillika förete vissa likheter med flere serviska folksånger, medan däremot i den finska folkdiktningen blott sällan påträffas den för de förra betecknande kortheten i den lyriska diktionen och lika sällan den epigrammatiska afslutning, som också ofta förefinnes i de serviska sångerna.

Men för att hålla oss till frågan om Runebergs kännedom af finska folkpoesin, hafva vi åtminstone ett ojäfaktigt bevis på att Runeberg icke ännu i början af sin diktarebana lärt sig känna finska runor så, att han skulle kunnat öfversätta eller efterbilda desamma. Då han under de sista åren af 1820-talet skref sina i första häftet upptagna dikter, så *förefanns det ännu så obetydligt offentliggjordt af finska folkrunor*, att Runeberg helt säkert ej haft anledning att taga någon närmare kännedom om desamma, hvarför någon öfversättning eller efterbildning omöjligen kunnat komma i fråga. Under Porthans tid hade man i tryck återgifvit förnämligast några lösryckta delar af folkrunor för att därmed bevisa de mytologiska, metriska och lingvistiska påståenden, hvartill man genom sina forskningar ansåg sig hafva kommit. Före Z. Topelius den äldres runopublikationer voro knappt några sammanhängande runor offentliggjorda och hvad han före utgången af 1820-talet utgifvit hade visst bland några få, som grundligare kände finska från barndomen och eljes intresserade sig därför, väckt nog så mycken uppmärksamhet, men för Runeberg likasom för de flesta bildade voro dessa ännu obekanta på den tiden, då han diktade förra delen af sina idylliskt-epigrammatiska småstycken [1]).

* * *

[1]) En egendomlig illustration härtill lämnar oss Runebergs i Borgå oförändradt bevarade personliga bibliotek. Där finnas visst af

Det var Lönnrot, som först föranledde Runeberg att öfversätta finska runor (Jfr Strömborg, Biogr. ant. IV, 2, p. 456), så att skalden kom i tillfälle att använda och utveckla den förmåga att förstå finska, som han i Saarijärvi och Ruovesi förvärfvat. Vi kunna af några fakta se, huru detta Lönnrots inflytande småningom gjorde sig gällande.

Under samma tid, som Runeberg var ifrigt sysselsatt med sina första dikter och med förvärfvandet af en akademisk lärareplats, höll Lönnrot som ifrigast på med att samla runor samt redigera och utgifva dem. Åren 1829—1831 utgaf han sålunda fyra häften „Kantele“, innehållande folkrunor af allehanda slag, utan att han ännu försökte hopfoga dem till något inbördes sammanhang. Men när han sedan hade ett femte häfte färdigt redigeradt, saknade han medel till dess tryckning. Det trangmål, i hvilket Lönnrot salunda råkat, var såsom kändt första anledningen till Finska Litteratursällskapets stiftande, hvilket ju hade till närmaste mal understödjandet af Lönnrots fortsatta runosamlingar och deras befordrande till tryck.

Att Runeberg med växande intresse följde dessa sin jämnårige akademiekamrats sträfvanden för finska folkdiktningen, se vi af tvenne omständigheter. Äfven han

Topelii runopublikationer delarna 2, 4 och 5. Bland dessa få vi här icke taga i räkningen den andra delen, då Runeberg, såsom vi snart skola få se, tydligen senare erhöll den af Lönnrot. Den fjärde delen, som utkom 1829, skulle Runeberg väl kunnat lära känna på den tiden han skref dikterna i sitt första häfte; men då denna del innehåller nästan uteslutande trollsånger, kunde dessa ej intressera honom så mycket, att han haft anledning att närmare studera dem för att återgifva dem på svenska. Endast en kort „Jauhoruno“ är där af rent lyrisk läggning och rätt tilltalande; men äfven den brister betydligt i komposition och sammanhang, hvarför det är naturligt, att Runeberg icke heller tagit någon notis därom. Att skalden också icke ägnat denna del af Topelii samlingar någon särdeles uppmärksamhet, kunna vi tydligt se ur det i hans efterlämnade boksamling befintliga, skurna exemplaret, ty dess oskadade och oslitna skick tyder på att det alls icke blifvit begagnadt. Att han än mindre intresserat sig för den 1831 utkomna femte delen, framgår af det sakförhållandet, att hans häftade exemplar däraf är alldeles ouppskuret.

gick redan vid ett af de första mötena in såsom medlem i nämnda sällskap. Äfven han ville således, oaktadt han ansåg sig obekant med finska språket, i sin mån befordra det fosterländska ändamålet. Något synligt resultat af Runebergs verksamhet inom sällskapet har dock icke bevarats; han bidrog väl i likhet med de flesta andra medlemmarna blott med sitt intresse och sin årsafgift.

Ett liknande intresse hos Runeberg för Lönnrots sträfvanden bevisa också de i skaldens efterlämnade bibliotek befintliga tre första häftena af „Kantele“, uti hvilka han med sin kända fina handstil på omslagets inre sida tecknat „Runeberg“. Men i fall man får döma af dessa häftens oslitna skick samt däraf, att inga randanteckningar i dem påträffas, synes dock skalden icke nämnvärdt studerat de uti häftena befintliga dikterna och ej heller af dem föranledts till några öfversättningsförsök.

Om dessa omständigheter sålunda tyda på ett endast gryende intresse, så finna vi något senare, i förra delen af år 1835, att Runeberg af Lönnrot föranledts att försöka öfversätta en finsk runa och att detta hos skalden väckt en liflig beundran för den finska folkdiktningen i allmänhet. Runebergs första öfversättning från finskan gällde den vackra dikten *Neion valitus.* Denna dikt väcker redan i och för sig stort intresse och ur flere omständigheter vid Runebergs försök att till svenskan öfverflytta densamma kunna vi tillika erhålla ojäfaktiga bevis på skaldens förmåga att förstå finska språket.

Den nämnda dikten säger Z. Topelius sig hafva erhållit från Österbotten, och Lönnrot säger i företalet till Kanteletar, att den blifvit upptecknad i Savolaks och den därtill gränsande delen af Österbotten samt i Satakunta. De hafva således erhallit denna från folkets mun såsom en folkvisa från nyare tid, och en följd häraf har ock varit, att de erhållit sången i något olika varianter. Den som litet närmare lägger märke till språket i dikten, skall dock på några ställen finna egenheter, hvilka icke kunna härleda sig från en folkdiktare, utan från en boklärd poet. Det visar sig också, att Runeberg åtminstone år

1844 fått kännedom om att den ifrågavarande runan är diktad af Erik Ticklén. Skalden skrifver nämligen detta år till sina unga anförvanter Robert Tengström och Herman Kellgren, hvilka han ville uppmuntra till att gifva ut ett studentalbum (Efterl. Skr. II, p. 315): „En konrektorist i Uleåborgs skola skref eller sjöng den undersköna runan „Flickans klagan“, som finnes öfversatt i Morgonbladet och i „mina dikter“ [1]). Den här ifrågavarande Erik Ticklén har veterligen icke lämnat efter sig något annat litterärt minne; men redan denna dikt visar, att hos honom lefde samma sångaranda som hos hans mera produktive äldre broder Peter Ticklén, ehuru det ser ut, som om ogynnsamma yttre förhållanden icke skulle tillåtit den yngre broderns gryende skaldegåfva att komma till någon utveckling. Redan år 1827 afled han, 33 år gammal, såsom kapellan i Kärsämäki i Österbotten.

Det var nu denna i folkelig stil af en skolgosse diktade sång, som Runeberg erhöll af Lönnrot, och sin öfversättning däraf offentliggjorde han väl snart därpå i Helsingfors Morgonblad den 7 maj 1832, n:o 34. Enligt Strömborg (Biogr. ant. III, p. 171) skall Lönnrot för denne berättat, att han själf lämnat runan åt Runeberg. Lönnrot hade föranledts att för Strömborg omnämna saken vid fråga om Runebergs kännedom af finskan. „Lönnrot uppgaf nämligen, att Runeberg under sin vistelse i Saarijärvi och Ruovesi lärt sig så mycket finska, att han väl uppfattade innehållet af ifrågavarande runa och därför afböjde Lönnrots erbjudna biträde vid dess öfversättning såsom obehöfligt“.

Nu hafva vi här först att märka det utmärkta sätt, hvarpå Runeberg på egen hand utförde denna sin öfversättning, hvilken äfven blifvit upptagen i hans samlade skrifter. Om vi blott nogare genomläsa denna svenska tolkning, känna vi ovedersägligen en varm poetisk doft

[1]) Uti samma bref nämner Runeberg några rader nedanför, att Castrén och Lönnrot för tillfället voro hos honom på besök. Det ar ej omöjligt, att skalden af någondera bland dessa erhållit uppgiften om den ifrågavarande diktens unge författare.

komma oss till mötes, och detta är ett bevis på att öfversättaren fullt uppfattat och med liflig sympati återgifvit originalets lifsåskådning. Vi måste till fullo medgifva, att Runeberg så fullständigt som det öfver hufvud varit möjligt lyckats få „den vackra blomman omplanterad i en annan jordmån“ utan att „skada de veka rötterna och de sköna bladen“, så att inga „förstörande spår af hans hand“ synas kvarstå, något hvarför han i en bifogad not uttrycker farhågor. Äfven det vackra omdöme, som Runeberg i samma not uttalar om denna sång, nämligen att den „torde väl med skäl kunna föras bland de talrika sånger, som utgöra den finska poesins stolthet och ära“, ådagalägger den höga tanke om densamma, som skalden vid sin öfversättning vunnit.

När vi sålunda taga med i räkningen det vackra sätt, hvarpå skalden utförde denna öfversättning, så hafva vi uti Lönnrots nämnda uppgift ett ojäfaktigt bevis på den kännedom af finska språket, som Runeberg förvärfvat sig under sin tvååriga vistelse såsom student i det inre af landet. Ty om Runeberg kunde utan Lönnrots biträde öfversätta den Ticklénska sångens 80 versrader — och så väl öfversätta dem som han det gjorde —, så var hans kännedom af finskan ingalunda så obetydlig, som han i den två år senare afgifna „anmärkningen“ mot den svenska hyperkritikens missförstand låter påskina.

Men vi måste ännu något nogare undersöka denna Runebergs tolkning af „Flickans klagan“, och då skola vi finna, att Runeberg icke utan skäl afböjde Lönnrots erbjudna hjälp, då han fullt dugligt kunde utföra öfversättningen på egen hand. Vi måste nämligen minnas, hvad nyligen sades om originalet, att det finnes affattadt i tvenne olika redaktioner. Sedan Z. Topelius år 1823 (uti *Suomen kansan vanhoja runoja ynnä myös nykyisempiä lauluja,* II, p. 45) offentliggjort denna sång i *en* affattning, fann sig Lönnrot af dess skönhet föranledd att i företalet till Kanteletar upptaga densamma enligt en annan uppteckning. Skiljaktigheterna i dessa två redaktioner bestå blott i att ett par verser uteblifvit från den Lönnrotska, att

ett och annat motiv där saknas o. dyl. Men det märkliga är, att Runeberg, oaktadt han enligt Lönnrots berättelse erhöll sin originaltext just af denne, dock på de ställen, där originalens texter skilja sig från hvarandra, tydligt följt Topelii redaktion. Lönnrot synes salunda icke gifvit Runeberg den redaktion af denna sång, som han sedermera själf följde — kanske han ännu 1832 icke ens ägde densamma —, utan han synes tillhandahållit honom Topelii text. Denna slutsats, till hvilken vi kommit genom jämförelse af Runebergs öfversättning med de båda originaltexterna, vann en egendomlig bekräftelse ur Runebergs i Borga bevarade personliga bibliotek, där såsom nämndt anträffas den andra delen af Topelii samlingar, hvarest ifrågavarande *Neion valitus* ingår. Men på inre sidan af det i tunt papp inbundna exemplaret har Lönnrot egenhändigt tecknat sitt släktnamn. Häraf måste vi vara berättigade att sluta, att detta exemplar egentligen tillhört Lönnrot [1]). Tydligen hade det vid något tillfälle under förra delen af år 1832 blifvit mellan de två unge vännerna fråga om den finska folkpoesin, hvarunder Lönnrot uppmanat skalden att öfversätta den vackra *Neion valitus* till svenska samt för detta ändamål åt honom lämnat sitt exemplar af Topelii samlingars andra häfte. Detta synes varit anledningen till Runebergs öfversättning, som ingick i Morgonbladet. Lönnrots lånade exemplar synes sedan af en eller annan anledning blifvit kvar hos Runeberg. Men om vi lyckats förklara detta egendomliga förhållande rätt eller icke, så förblir det i alla fall säkert, att då vi tydligen kunna skönja, hvilkendera redaktionen Runeberg vid sin öfversättning följt, detta ovedersägligen bevisar, huru noga han förstått att återgifva originalets minsta detaljer.

Men då redan detta första försök, som Runeberg gjorde att öfversätta en finsk runa till svenska, utföll sa

[1]) Uti samma bibliotek finnas de två första häftena af 1840 års Kanteletar-upplaga, och i dem har Lönnrot med sin vackraste stil tecknat dedikationen: „Herr Lector Runeberg vänskapsfullt af Elias Lönnrot“.

lyckligt och visar en så djup kännedom af finskan, huru skola vi då förklara skaldens två år därefter afgifna försäkran att han var „obekant med finska språket“? Vi skola först minnas, att han under senare delen af 1832 och under hela år 1833 icke vidare sysslade med någon öfversättning af dylika runor; åtminstone förmärkes intet spår däraf i hans Morgonblad, dit han dock var angelägen om att få så mycken spaltfyllnad som möjligt. Man kunde därför tänka sig, att minnet af den framgång, hvarmed han gjort nämnda första öfversättningsförsök, hade förbleknat och att han därför i början af 1834, då han skref sin korta „anmärkning“ mot kritiken i Sverige, ej trott sig äga en så stor förmåga att förstå finska språket, som verkligen var fallet. Men en sådan förmodan kullkastas däraf, att Runeberg, såsom vi strax skola få se, just samma tid, som han afgaf sin „anmärkning“, var sysselsatt med att öfversätta finska runor, hvilka ingingo i Morgonbladet både just före och snart efter den ifrågavarande „anmärkningen“. Vi måste således anse, att skalden, då han försäkrade sig vara obekant med finska språket, främst tänkte på sin bristande förmåga att praktiskt använda detta språk. På samma sätt måste vi uppfatta ett uttalande från 1837 af skaldens ungdomsvän Fredrik Cygnaeus, hvilket uttalande ock är betydligt modifieradt; denne yttrar nämligen (i „Ett och annat om Elgskyttarne och Hanna“ uti „Om Johan Ludvig Runeberg“, Helsingfors 1873, p. 12): „— — — en egenskap, som han (Runeberg) tyvärr! icke äger, nämligen en djup kännedom af sitt modersmål“, hvarvid Cygnaeus med en för honom betecknande begreppsförväxling med det sista ordet menar finskan. Att Runeberg icke ägde någon *djup* kännedom i finska språket, är ju allmänt bekant, men att han efter sin vistelse i mellersta Finland ägde en beaktansvärd förmåga att förstå finskt tal samt att han snart förvärfvade sig en märklig förmåga att förstå och återgifva finsk folkdiktning, det ådagalägges af kända fakta. Vi skola nu öfverga till skärskadande af Runebergs öfversättningar af rent finska folkdikter.

* * *

Det af Runeberg redigerade Helsingfors Morgonblad innehåller under 1834 och de följande åren nu och då finska runor i svensk tolkning, och sedan första upplagan af Kalevala 1835 utkommit, öfversatte Runeberg betydande delar af detta folkepos, tydligen allt detta främst i afsikt att hos dem af landets bildade klass, hvilka icke alls förstodo finska språket, väcka en föreställning om den skatt, som finska folket har i dessa folkdikter, om hvilkas värde skalden själf hade en så hög tanke [1]).

Först möta vi uti Morgonbladet för 1834 några lyriska runor i svensk dräkt. Två äro införda den 27 januari, vidare en kort dylik, „Vid ekorrskytte“ den 17 februari samt „Den blodige sonen“ den 12 maj. Alla fyra öfversättningarna finnas intagna i Runebergs samlade arbeten. Hvarifrån han erhållit originalen till de tre första, finnes ej uppgifvet, men om den sistnämnda folkballaden finnes ursprunget anfördt: „Se Schröters Finnische Runen“. Vid en närmare granskning af denna öfversättning finna vi, att Runeberg noga följt sin tyska

---

[1]) Att äfven fru Runeberg lifligt delade detta sin mans intresse för finskan och dess litteratur framgår af ett bref från henne till den trogna väninnan A. Lundahl, skrifvet den 21 maj 1834. Häri nämner fru Runeberg, att hon under en längre tids krasslighet hållit på med att läsa finska med tillhjälp af Renvalls lexikon; „det vill gå trögt“, tillägger hon, „i synnerhet som Renvalls lexikon är otjänligt nog för den, som ej kan latin“. Uti samma bref (Strömborg, Biogr. ant. III, 2, p. 268) omnämner hon Lönnrots återkomst „från trakterna af Arkangel“ för att redigera och trycka „en talrik samling runor“ (Kalevalas första upplaga). Ur brefvet skymta tydligen fram de stora förväntningar, hvarmed denna folkdiktsamling emotsågs äfven i det Runebergska hemmet — hvarom mera på ett annat ställe. Fru Runebergs intresse för finska språket och dess förnämsta litteraturalster var äfven senare lifligt. Strömborg berättar (IV, 2, p. 536), att på höstsidan 1844 ett mindre antal Borgådamer bildat en förening för att läsa Kalevala (som ock blef fullständigt genomgången) och för att under mötena tala finska. Själen i företaget synes hafva varit fru Runeberg, som i ett bref till sin ofvannämnda väninna säger, att finskan hör till det, „hvad man hålllt heligt och kärt i sitt hjärta“, ehuru hon kraftigt reserverar sig emot att detta „med skrän och nojs föres omkring som ett spektakel“.

förebild, ehuru han förstått gifva sin tolkning en mycket mera poetisk form. Angående det finska original, som Schröter haft att tillgå, vilja vi tillika anmärka, att det icke varit så fullständigt, ej heller klädt i så vacker form, som utmärker den affattning, hvilken Lönnrot senare publicerade i företalet till Kanteletar och som äger flere företräden äfven framför den motsvarande svenska folkballaden „Sven i rosengard“.

De tre första af de nyss uppräknade öfversättningarna, hvilkas finska original varit iklädda runometerns versmått, hafva äfven i det svenska återgifvandet bibehållits i samma metriska dräkt. Om vi först söka efter de finska originalen, så vore det kanske möjligt att i den form de förelegat Runeberg finna dem ur Lönnrots manuskriptsamlingar, ty förmodligen var det denne, som allt fortfarande tillhandahöll Runeberg sådana lyriska stycken, som syntes honom förtjäna klädas i svenskt dräkt. Men då vi icke haft tillträde till dessa samlingar, kunna vi jämföra öfversättningarna blott med det, som finnes utkommet i tryck. Uti Schröters „Finnische Runen“, uti Topelii samlingar och uti Lönnrots tryckta Kantele-häften hafva vi icke funnit något, som kunde anses hafva tjänat såsom original för dessa öfversättningar. Uti Lönnrots stora samlingar af finska folkdikter finnas nog motsvarande stycken, men de äro där mycket mera utförda. Hvad först beträffar trollrunan „Vid ekorrskytte“, så finna vi dess original uti Loitsurunoja p. 146, c, men där är runan i manga afseenden fullständigare (16 verser mot Runebergs 6), ehuru öfversättningen i allmänhet innehåller det viktigaste af det, som finnes i originalet. Den kortare af de två andra runorna („Gök, min älskling, låt dig höra“) har sitt motstycke i Kanteletar II, 78, men öfversättningen motsvarar blott runans förra del, som ock innehaller 18 verser mot Runebergs 9; Kanteletarrunans senare del, innehallande en uppmaning till göken att sjunga åt sångerskan allehanda förmåner, pa det hon måtte blifva gift såsom ung, förekommer alls icke i Runebergs öfversättning. Huruvida denna del icke funnits i det honom till

buds stående originalet, eller om han med god flit lämnat den oöfversatt, är svarare att afgöra; så mycket torde dock kunna sägas, att skalden synbarligen anslagits af den idylliska och lekande tonen i runans förra del, och då han där tillika fann en epigrammatisk udd i slutet, kan det nog hända, att han själfmant inskränkte sig till att återgifva blott förra delen. I alla fall har han lyckats gifva sin svenska tolkning en öfverdådigt tilltalande form. Slutligen synes den längsta af dessa tre runor („Såsom barn jag gick att valla") hafva sin motsvarighet i Kanteletar II, 68 och III, 35 (i 1887 års upplaga III, 88), men i allmänhet är öfversättningen äfven här betydligt kortare. Sålunda finna vi af alla dessa år 1834 gjorda öfversättningar, hvilka helt säkert vers för vers motsvarade de originaldikter skalden hade att tillgå, huru korta, man ville nästan säga fragmentariska, de då tillgängliga finska originaldikterna voro, innan Lönnrot företagit sina mera omfattande runosamlingar och ur de af honom och andra hopbragta talrika varianterna sammanställt de fullständiga folkdikter vi nu äga i Kanteletar och Loitsurunoja.

Men så mycket man kan jämföra Runebergs öfversättningar med deras tryckta motsvarigheter, framstår det för alla fullt klart, huru troget runorna blifvit återgifna så i enskilda uttryck som beträffande den ton och anda, som finnas i originalen.

För fullständighetens skull nämna vi ännu, att i Helsingfors Morgonblad förekomma under de följande åren, så länge Runeberg handhade redaktionen eller stod i närmare beröring med tidningen, ytterligare några öfversättningar af finska lyriska runor. Uti årgången 1835 (n:o 47, den 22 juni) finnes „Den besvikna fästmön (Finsk runa, Fragment)", hvartill undertecknad ej ur Kanteletar lyckats finna något motsvarigt; i årgången 1836 (n:o 81, den 28 oktober) läsas två finska runor: „Svärdottren" — det finska originalet förekommer nästan ordagrant i Kanteletar II, 163 — och „Tre hustrur" [1]. Runeberg har visserligen icke

[1]) Uti samma nummer fäster man sig också vid en öfversättning på vers med ofvanskrift: „Herr Kryper, Epigram (från Ryskan)".

upptagit dessa öfversättningar i sina samlade arbeten, men äro de till sin anda och form sådana, att man icke behöfver tvifla pa att de äro af Runeberg, och kan man om dem tryggt fälla samma omdöme som om de förut nämnda öfversättningarna.

Innan vi lämna Runebergs öfversättningar af finsk lyrik, maste vi beröra ännu ett egendomligt bevis på hans förmåga att förstå finska språket, helst som han här t. o. m. vagar sig på ordkonjektur. Uti n:o 75 af Morgonbladet för år 1835 finnes nämligen Judéns bekanta sang *Arvon mekin ansaitsemme*, återgifven i original och sedan i en synnerligen tilltalande svensk öfversättning. Runeberg har lånat originalet från *Sanansaattaja Wiipurista*. Men nu var första ordet af sången i det viborgska bladet *Armon*, troligen genom tryckfel [1]), hvarom Morgonbladets redaktion i en not anmärker: „Dock torde det här följda skrifsättet (*Arvon)* vara det rätta“, hvilket sedan motiveras pa ett enkelt, men om sakkunskap vittnande sätt. Men äfven med den därpå följande svenska öfversättningen äger ett egendomligt förhållande rum. Redaktionen anför nämligen i en not, att hon „haft lyckan att fa tvenne öfversättningar af denna sang sig tillsända, hvarför hon trott sig kunna begagna tillfället att göra val än ur den ena, än ur den andra öfversättningen, allt eftersom någondera af dem syntes närmare motsvara originalet“. Nu äro tvenne förklaringssätt möjliga. Antingen hade redaktionen (= Runeberg) verkligen fått mottaga tvenne öfversättningar och valt ur hvardera med så stor smak och språkkännedom, att den i bladet meddelade öfversättningen blifvit både ordagrann och vacker. Mycket sannolikare synes dock det antagandet vara, att Runeberg emottagit blott en öfversättning (af Judén?), men att han funnit denna sa bristfällig, att han ansag sig själf kunna ändra och förbättra densamma, hvilket sedan öfverskyldes med den nämnda

[1]) Den möjligheten är dock icke alldeles utesluten, att ändringen tillkommit genom censuren, för hvilken dylika ändringar den tiden icke voro främmande.

fiktionen. Men äfven i detta fall framstår den utmärkta öfversättningen såsom ett slående bevis på Runebergs förmåga att förstå originalets språk och uppfatta dess anda.

* * *

Af större betydelse och omfattning än öfversättandet af dessa lyriska dikter var Runebergs sträfvande att återgifva skilda delar af Kalevala i svensk dräkt. Att detta sträfvande snart efter utkommandet af 1835 års edition blef synnerligen lifligt bland alla dem, som förstodo uppskatta den fosterländska betydelsen af dessa folkrunor, är ju naturligt och framgår bland annat däraf, att Finska Litteratursällskapet redan tre månader efter samlingens utkommande på sitt årsmöte den 16 mars 1836 utfäste ett pris för en öfversättning af Kalevala. Det förgick dock någon tid, innan en fullständig sådan ficks till stånd genom Castréns öfversättning (1841). Men i sträfvandena att återgifva särskilda delar af denna folkdiktsamling tog Runeberg en framstående del i jämnbredd med Lönnrot, E. A. Ingman, Castrén m. fl.

Med hurudana förväntningar Runeberg emotsåg utkommandet af detta nationalverk, hafva vi redan i en not antydt, och framgår detta ännu tydligare ur de entusiastiska inledande ord, som han (Efterl. Skr. I, p. 342) skref till Lönnrots insända svenska öfversättning af „11 runan i Kalevala“, då denna publicerades i Helsingfors Morgonblad den 23 november 1835 (Kalevala blef synlig i bokhandeln först i december). Han anser Kalevala i flere afseenden fullt jämförlig med det grekiska folkets motsvarande dikter Iliaden och Odyssén, och att den „kanhända öfverträffar dem, om det fulländade kan öfverträffas, i naturmålningens höghet och enkla ståt“. Men det som för vår nuvarande ståndpunkt är af största intresset, är den träffande anmärkning, som Runeberg uti samma inledande ord uttalar angående svårigheterna vid tolkningen af den finska poesins skönheter. „Att icke räkna de stora olikheter i föreställningar och uttryck“, säger han, „som åt-

följa alla skilda språk, har det finska en egen outtömlig rikedom på biord, så mjukt och lätt och tillika så för tillfället bildade, att deras målande och naiva skönhet omöjligen af något annat språk kan härmas". Så yttrar sig endast den, som grundligt tänkt sig in i saken och af erfarenhet känner, huru svårt det är att återgifva finskans onomatopoetiska o. a. uttryck.

Denna erfarenhet kunde dock icke afskräcka skalden från att söka på svenska tolka flere partier af Kalevala, sedan denna sett dagen. Runeberg har själf meddelat Strömborg (Biogr. ant. III, 2, p. 343), att han „var en bland de första, som gjorde öfversättningar ur Kalevala, hvilket han verkställde med biträde af lektorn i finska språket vid universitetet Karl Niklas Keckman sålunda, att denne muntligen för honom ordagrant öfversatte några verser i sänder, hvarpå Runeberg gaf öfversättningen metrisk form. Skalden hade tillika uppgifvit, att han sålunda med Keckmans tillhjälp öfversatt valda ställen ur Kalevala till ett omfång af omkring 2 $^{1}/_{2}$ runor och att alla dessa öfversättningar intogos i Castréns 1841 utgifna fullständiga öfversättning af Kalevala, medan endast en del af dem publicerades i Morgonbladet.

Strömborg tillägger, att „Runeberg i sina samlade skrifter upptog endast „Början af Kalevala", hvilken ingick i Morgonbladet 1837 (n:o 30) och sannolikt blef af honom med större omsorg utarbetad". Denna Strömborgs förmodan bekräftas vid en närmare jämförelse mellan öfversättningen och originalet, ty först en sådan, anställd vers för vers, visar oss tydligt, huru ordagrant och tillika poetiskt Runebergs återgifvande verkligen är. Detta blir kanske ännu tydligare genom en annan jämförelse. Fallet är nämligen, att också Lönnrot i de „Reseanteckningar", som han i Helsingfors Morgonblad (1835) publicerat angående sina runosamlingsfärder i ryska Karelen, utfört (n:o 60) en öfversättning af dessa sångarens inledningsord i Kalevala. Visserligen kan man ur några ställen af denna öfversättning märka, att dess upphofsman besuttit en noggrann kännedom om de finske sångarenas tänke- och föreställ-

ningssätt, men originalets poetiska anda har det ej lyckats Lönnrot att återgifva ens närmelsevis så som Runeberg. Ett säkert bevis härpå är, att Castrén uti sin Kalevalaöfversättning nästan ord för ord följt Runebergs tolkning och icke Lönnrots.

Strömborg ådagalägger vidare å det anförda stället, att de öfriga af Runeberg öfversatta och af Castrén upptagna delarna ur Kalevala utgjordes af runan 15 och en del af runan 28. Den förra af dessa blef publicerad i Morgonbladet (1836 n:ris 47—49). Men hvilken del af runan 28 (björnsångerna) ursprungligen varit öfversatt af Runeberg, blir svårt att afgöra, då han ej skildt för sig offentliggjort denna öfversättning och Castrén ej heller gifvit nogare besked om förhållandet [1]).

Angående de af andra personer gjorda öfversättningarna ur Kalevala, hvilka Castrén upptagit i sin fullständiga öfversättning, vilja vi här blott nämna, att i Helsingfors Morgonblad för år 1836 (n:ris 79—80) ingår ett återgifvande af hela femte runan, utfördt af den kände E. A. Ingman. Äfven denna svenska tolkning vittnar om förstående af originaltexten, men den innehåller tillika plattheter och prosaiska uttryck, hvilka Runeberg knappast skulle låtit komma sig till last. Om alla dessa förut gjorda öfversättningar af delar i Kalevala, hvilka Castrén intagit i sin full-

---

[1]) Uti Runebergs efterlämnade bibliotek finnas flere alster af finsk poesi, men uti de flesta exemplaren märkas inga spår efter något ingående studium. Endast i det exemplar af 1835 års Kalevalaupplaga, som där påträffas, äro gjorda talrika blyertsanteckningar i marginalen, angifvande ordens svenska betydelse. Nu stannar man visst i villrådighet, om man skall anse dessa vara gjorda af Runeberg eller af hans fru. Det säkra är, att de vittna om ett stort intresse och ett allvarligt studium. Då de anträffas öfverallt båda delarna igenom och då vi såsom ofvan nämnts hafva uppgift om att fru Runeberg genomgått hela Kalevala, är det sannolikare, att marginalanteckningarna härstamma från henne. För att om möjligt kunna utreda den oklara frågan angående 28:de runans öfversättande har undertecknad jämfört de ordanteckningar därtill, som finnas uti det Runebergska exemplaret, med den Castrénska öfversättningen (hvaraf två väl hållna exemplar finnas i nämnda bibliotek); men af flere orsaker har denna jämförelse icke medfört något resultat.

ständiga öfversättning, yttrar han sig i en not helt kort, att han begagnat dem „med få förändringar“. Den som nogare undersöker förhållandet, märker snart, att Runebergs öfversättningar och särskildt hans „Början af Kalevala“ intagits nästan utan ändringar, medan åtminstone Ingmans öfversättning erfordrat langt mera korrektur, innan den af Castrén ansågs rätt återgifva originalet.

Vi måste således äfven för hans öfversättningar från finskan beundra Runeberg, som före år 1830 icke kände några finska folkrunor, men som några år därpå hade så mycket trängt in i *de* lyriska runors anda, hvilka han *då* kommit öfver, att han kunde genom goda öfversättningar göra dem tillgängliga för landets svenska talande publik, och som efter det de finska episka folksångerna utkommit i tryck, förstod att — om ock med annan mans bistånd — på svenska återgifva betydande delar däraf så, att hans öfversättningar föredrogos framför flere framstående samtidas. Visserligen måste vi ju anse, att en stor del af denna framgång berodde pa Runebergs stora poetiska förmåga, som gjorde, att han uppfattade mangt och mycket genom en lycklig intuition; men i alla fall måste dessa framstående tolkningar ytterst grunda sig pa en beaktansvärd förmåga att förstå själfva språket i originalen, hvilken förmåga är så mycket mera ägnad att väcka var beundran, som den berodde hvarken på någon uti barndomen inhämtad bekantskap med finskan eller på något vetenskapligt studium af samma språk [1]).

---

[1]) I förbigående ville vi här omnämna, att Runebergs till vår tid omsorgsfullt bevarade bibliotek meddelar oss flere bevis på hans stora intresse för den finska folkpoesin. Där finnas förutom de redan nämnda delarna af Topelii Runoja och Lönnrots Kantele äfven de båda första upplagorna af Kalevala (1835 och 1849) samt Kanteletars två första delar (såsom sagdt en gåfva af Lönnrot). Tillika påträffa vi där flere svenska öfversättningar af finsk folkpoesi, nämligen förutom Castréns redan nämnda öfversättning af första Kalevalaupplagan äfven C. G. Borgs återgifvande af andra upplagans Lemminkäinen-cykel (1852) samt ännu Hertzbergs vackra Kanteletaröfversättningar „Från Saimens och Päijännes stränder“ från en så sen tid som 1870.

Men härjämte kunna vi anföra ett lika roande som bindande bevis på huru klart Runeberg uppfattat flere bland de särskilda egenheter, som utmärka det finska språket. Detta bevis härrör sig från skaldens mognare ålder. Vi syfta på det efter all sannolikhet år 1845 skrifna komedifragmentet „Belägringen“ (Efterl. Skr. II), uti hvilket präktiga sidostycke till sägnen „Sveaborg“ skalden ger uttryck åt „den gamla sanningen, att en fästning som öfverlägger redan till hälften gifvit sig“ (Montgomerys historia; se Strömborg, Biogr. ant. IV, 3, p. 30). Här försöker uti en scen den med det betecknande namnet Stålman försedde kommendanten instruera sin ende kvarlefvande man, den finska talande trumpetaren Larm, att såsom parlamentär gå till fienden och framföra fästningens vägran att gifva sig. Larm, som synes i tjänsten hafva lärt sig att förstå svenska, men som omöjligen kan böja sin styfva finska tunga efter svenskans fordringar, svarar först på sin förmans uppmaning att i natten gå till fienden med ett äkta genuint: „Kyllä“. Men när Stålman sedan vill lära honom att riktigt uttala några erforderliga svenska ord, bär det alldeles åt fjälls, och när de hetlefrade karolinernas blod småningom hotar att sjuda öfver, afgör trumpetaren saken med: Ja ker van tala venska, ja kår loss på vinska“, af hvilket trofasta kraftord Stålman blir fullständigt afväpnad. Den korta scenen är likasom hela fragmentet öfverdådigt väl utförd; men den ger oss på köpet ett öfvertygande bevis på att dess författare lagt märke till de förnämsta egenheter, hvarigenom finskans ljudlära skiljer sig från svenskans.

Från samma år hafva vi bevarad en händelse, som bevisar, att Runeberg också förstod finska runor, då de sjöngos. Strömborg berättar nämligen (Bigr. ant. IV, 2, p. 542), hurusom de tre runosångarene Makkonen, Kymäläinen och Puhakka på sin kända resa till Helsingfors besökte Borgå på försommaren 1845. Första aftonen af sin vistelse i staden voro de jämte sin ledare Sakari Sakarinpoika (Cajander) inbjudna till Runeberg, „som enligt Cajanders uppgift särskildt fäste sig vid Kymäläinen, den

i poetiskt afseende rikast begåfvade af dem, och om honom yttrade, att han i sina sånger visat sig i lifsåskådning stå Runeberg närmare än någon annan af Runeberg känd skald. För Runeberg sjöng han flere af sina sånger". Strömborg berättar vidare, att Runeberg vid detta tillfälle „meddelat sig med sina finska talande gäster genom tolk, men däremot uppfattat ganska väl innehållet af Kymäläinens sånger, då han hörde honom sjunga dem".

Här se vi sålunda, huru Runeberg kunde förstå finska runor icke blott då han läste dem, utan äfven då han fick höra dem sjungas af en folkskald. Och när vi besinna, att Runeberg grundade denna förmåga att förstå finsk folkpoesi förnämligast på den kännedom af finskan, hvilken han såsom student förvärfvat i det inre af landet, så kunna vi på goda skäl anse, att han äfven rätt väl förstod vanligt finskt talspråk, ehuru han saknade förmågan att uttrycka sig på samma språk — ett förhållande som under hans tid och äfven senare var vanligt bland sådana bildade personer i vårt land, hvilka uppvuxit under liknande förhållanden som han.

* *
*

När vi betänka, huru grundligt Runeberg förmått sätta sig in i sina finska talande landsmäns språk, då först kunna vi rätt förstå, hvarför han så naturtroget och sanningsenligt kunnat skildra samma inlandsbors seder, tänke- och föreställningssätt. Men han valde ju, såsom vi redan i förbigående anmärkt, äfven *ämnena* för sina förnämsta dikter af fosterländskt innehåll företrädesvsis ur dessa finska talandes midt. Huru bör detta oväntade förhållande förklaras? Möjligen torde något häraf bero på den egendomligt vilda skönheten i de trakter, där Runeberg vid sin vistelse uti landet uppehöll sig, och som, enligt hvad vi förut sett, gjorde ett så mäktigt intryck på hans poetiska sinne, att vi uti hans flesta naturskildringar kunna tydligt skönja, huru han vid nedskrifvandet af dem tänkt på vår inlandsnatur.

Men vid detta val leddes Runeberg helt säkert ännu mera af att inlandsbefolkningens lynne bättre öfverensstämde med hans egen skaldenatur. „För lifvet i staden“, säger hans biograf (Strömborg, Biogr. ant. IV, 2, p. 394), „och i synnerhet för storstadslifvet med dess konventionella förhållanden hyste han ringa intresse, och hvad åter beträffar den praktiskt anlagda kustlandsbon, såväl den österbottniska som den sydfinska, som han eljes tyckte om för dess raska hurtighet, så fann han hos denne föga sinne för poesi“ [1]). Detta poetiska lynne hos inlandsborna väckte skaldens sympati på två sätt. Först var Runeberg företrädesvis en episk skaldenatur, som äfven i sina lyriska dikter ofta inlägger en kort berättelse, däri han finner den känslostämning, åt hvilken han vill gifva uttryck. Likaså är den omständligt berättande, lugna stilen ett egendomligt drag för den finska folkdiktningen. Och om ett annat framstående drag i sin natur säger skalden själf (1863) vid tal om den „nya skolan“ (Saml. skr. II, p. 292): „Sannolikt skall mitt snart uppmätta skriftställeri i alla sina drag röja, att hela min håg är för det enkla och klara“. Det är därför icke att undra öfver, att Runeberg, som vistades i det inre af vårt land vid den ålder, då sinnet är känsligast för poetiska intryck, lifligt anslogs af de enkla, idylliska förhållanden han där blef vittne till. Det är väl främst af dessa orsaker vi blott sällan uti hans verk påträffa återgifna händelser från kusttrakterna (t. ex. En julkväll i lotskojan“, „Den väntande“ samt några stadsscener i „Elgskyttarne“ m. fl.), hvaremot vi se honom i allmänhet hafva tagit ämnena till sina flesta och viktigaste dikter från befolkningen inuti landet, där finska förnämligast

[1]) Äfven Fredrik Cygnaeus (i „Ett och annat om Elgskyttarne och Hanna“ uti „Om Johan Ludvig Runeberg“ Helsingfors 1873, p. 10) uttalar sig i samma riktning, ehuru på sitt egendomliga och i begreppen oklara sätt: „Men detta sinne för poesi finnes dock ovillkorligen, *medfödt*, från fäderne sedan urminnes tider ärfdt hos det finska folket, i lika hög grad, som det saknas hos afkomlingarna af de svenskar, som fordomdags anlagt nybyggen i de bördigaste trakter af vårt fädernesland“.

talas. Detta förhållande, hvilket med afseende å Runebergs uppfostran och yttre förhållanden kunde synas oväntadt, beror sålunda på en fullt naturlig öfverensstämmelse mellan skaldens och de af honom skildrade inlandsbornas säregna lynnen.

Runebergs ställning till vårt lands finska talande befolkning skola vi sålunda finna fullt naturlig, blott vi akta oss för att bedöma densamma enligt nutida idéer och föreställningar. Han var äfven i detta afseende ett barn af sin egen tid. I likhet med hvad förhållandet i allmänhet var i hans ungdom och ännu långt in i senare delen af det förflutna seklet bland sådana bildade i vårt land, hvilka icke från barndomen lefvat i trakter med finska talande befolkning, kunde icke heller Runeberg uttrycka sig på finska, åtminstone icke i högre stil och angående mindre hvardagliga ämnen. Men han hade förvärfvat en afsevärd förmåga att förstå vanligt finskt tal äfvensom att uppfatta de finska folkdikternas språk, och tack vare denna förmåga kunde han icke blott träffande och poetiskt på svenska återgifva betydande delar af den finska folkpoesin, utan han förstod äfven att så vackert skildra den finska befolkningens i vårt land lif, seder, känslor och föreställningssätt, som vi se det öfverallt i hans dikter med fosterländskt innehåll.

Men vid allt detta måste vi tillika ständigt minnas, att Runeberg aldrig i sitt lif eller i sina dikter visade förkärlek för någondera af de skilda språkgrupperna och nationaliteterna af det finska folket. Han gjorde öfver hufvud ingen skillnad mellan dessa, utan voro de svenska talande och de finska talande alltid för honom lika berättigade och lika kära landsmän. Äfven denna vår anspråkslösa undersökning torde i sin mån ådagalagt, hurusom han varmt älskade den hurtiga och praktiskt anlagda svenska talande befolkningen i Österbottens och Nylands kusttrakter, bland hvilken han var född och uppväxt och äfven lefde största delen af sin mannaålder, och hurusom han tillika med sitt skaldelynnes varmaste sympati drogs till den finska talande inlandsbefolkningen, hvars poetiska

sinne och enkla lefnadssätt han lärt känna förnämligast under sin vistelse såsom ung student i Saarijärvi och Ruovesi. Med ett ord: „Hans fosterlandskärlek var“, såsom Strömborg (Biogr. ant. IV, 2, p. 461) så vackert uttrycker sig, „nog stor för att låta honom med samma varma intresse omfatta både den svenska och den finska talande delen af vårt folk“.

Blott när vi minnas, att Runeberg väl var genom födselns, bildningens och samhörighetens band fästad vid den ena språkgruppen af vårt folk, men att han tillika kände sig med varmaste sympati dragen äfven till den andra samt att han därför alltid lika varmt arbetade för, besjöng och älskade dem båda, blott då skola vi förstå Runeberg rätt, blott då kunna vi uppfatta, hvarför han blifvit det ena och odelade finska folkets nationalskald.

O. Grotenfelt.

J. L. Runebergs dikter på holländska.

När jag år 1880 tillbragte vintern i Amsterdam, berättade mig några nederländska vänner, att dikter af J. L. Runeberg funnos öfversatta till holländskan och de kunde icke nog varmt uttrycka sin förtjusning och beundran öfver desamma. Min glädje var naturligtvis lika stor som min förvåning, ty väl var det redan då kändt att arbeten af Runeberg öfversatts till flere utländska språk, framför allt tyska och engelska, men att de äfven skulle finnas på holländska, därom hade jag ingen aning.

Då det ligger nära till hands att antaga, att ännu i dag många landsmän icke känna till detta förhållande, torde en kortare redogörelse därför icke vara ur vägen.

Nederländarne såsom ett sjöfarande folk hafva länge känt till norden och äfven Finland. Redan på 1600-talet seglade de efter egna sjökort, hvilka tämligen noga återgifva hela vår södra kust, ända upp till Viborg. Under långa tider gingo finska fartyg nästan uteslutande till „Holland", såsom det då hette, lastade med våra skogars, för nederländarne vid deras dammbyggnader oumbärliga alster, stock och spiror. Kommunikationerna emellan de båda länderna voro rätt lifliga och hvarje nederländare känner också bland annat till att Estland och Finland åtskiljas af ett ganska stort vatten, något som icke alltid är fallet ens i det lärda Tyskland.

Likheten emellan de nordiska språken och holländskan gjorde det för nederländarne lättare än för många andra främlingar att studera de nordiska förhållandena, och denna språklikhet gjorde äfven icke så litet till att göra den nordiska litteraturen känd i Nederländerna, där t. ex.

Öhlenschlägers och Tegnérs arbeten utan alltför stor svårighet kunde läsas och förstås åtminstone af nederländska författare och skalder, bland hvilka de också vunno entusiastiska beundrare, måhända i lika hög grad som i sina resp. hemland.

Denna beundran torde man äfven hafva att tacka för att den nederländske skalden Potgieter år 1832 beslöt sig för att göra ett besök i Sverge. Han återvände därifrån full af hänförelse öfver landets skönhet, dess härliga språk och dess skalders sånger och han medförde ett rikt bibliotek af nordisk litteratur. Från denna tid underhöll han äfven de vänskapligaste förbindelser med Sverge, och ofta kunde man hos honom sammanträffa med någon nordbo, antingen det sedan var någon tillfällig resande eller någon af Potgieter särskildt inbjuden gäst. Vid sådana tillfällen gjorde sig P. alltid med största intresse underkunnig om förhållandena i Sverge, särskildt om de nyaste företeelserna på litteraturens område. Att P. på detta gebit ägde en för främlingar alldeles ovanligt grundlig kännedom visade sig, då han år 1862 i den förtjänstfulla nederländska tidskriften „De Gids“ skulle anmäla ten Kates nyutkomna upplaga af Frithiofs saga. Anmälan växte ut till en utförlig, bredt anlagd studie öfver den svenska litteraturen. Han fördjupade sig härvid allt mer och mer i ämnet, så att häfte efter häfte utkom, utan att han kom till det egentliga ändamålet med uppsatsen, hvilken dock hade vuxit ut till en afhandling på mer än hundra sidor.

Omkring Potgieter samlades en skara yngre vitterlekare och skalder, hvilka sågo upp till honom som en fader och vän. Med den största välvilja bistod han dem med råd och dåd, rättade deras fel, anvisade dem nya uppgifter, länkade deras studier och ställde sitt rika bibliotek till deras förfogande.

Bland denna skara var en ung man, Carl Honigh [1], hemma i Wageningen, en liten stad på omkring 7,000 inne-

[1]) Med C. Honigh sammanträffade jag aldrig personligen, men en af våra gemensamma vänner hade berättat för honom, att jag i en

vånare, icke långt från Arnhem. Han hade underställt sina första dikter Potgieters kritik och fick emottaga många ganska skarpa men välmenta anmärkningar, hvilka dock icke helt och hållet kufvade hans mod. Med tiden blef också kritiken gynnsammare, och det synes, som om Potgieter skulle fattat ett särskildt tycke för den unge mannen, ty han emottog honom ofta i sitt hem. Vid ett sådant besök sammanträffade Honigh med en af Potgieters gäster från Sverge och med dennes bistånd begynte han studera svenska. Detta erfor Potgieter och vid ett nytt besök öfverlämnade han till Honigh Tegnérs „Dikter och Tal“.

Då Honigh efter en tid återkom för att med Potgieter rådgöra angående sin afsikt att öfversätta några af Tegnérs vackraste dikter och prosastycken, afrådde honom P. därifrån med orden: „Jag har en tacksammare uppgift för er“.

I „De Gids“ skref Potgieter 1862: „Den nordiska poesin i våra dagar har att uppvisa en cykel sånger, hvilka odödliggöra det hjältemod, som svenska krigare lade i dagen i kriget mot Ryssland, sånger hvilka jag hoppas det skall förunnas mig att redogöra för i nästa årgång af denna tidskrift“.

Häraf kan man sluta, hvilken den „tacksammare uppgiften“ var, som han förbehållit åt Honigh, ty Potgieter kom sig aldrig själf till att fullfölja sin afsikt. I mars 1874 skrifver Potgieter till Honigh: „Den finske skalden har nyss fyllt 70 år, det vore således nu på tiden att ni gjorde honom bekant hos oss“. Emellertid dröjde det till år 1879, innan Honigh blef färdig med sitt arbete.

Det är sålunda Potgieter, vi i första rummet hafva att tacka för att vår store skald blifvit öfversatt till holländskan, men rättvisligen måste också erkännas att den man, han utsåg till verkets fullgörande, hade alla betingelser för att lyckas i sitt företag. Ty utom att han kunde

---

tidningskorrespondens till hemlandet omnämnt hans öfversättningar af Runeberg. Af tacksamhet härför skickade han mig sina två samlingar lyriska dikter: „Mijne Lente“ och „Geen Zomer“. Han är numera död sedan två eller tre år.

tillgodogöra sig många värdefulla anvisningar af Potgieter, gick Honigh till verket med stor pietet och en varm beundran för skalden. Att han också förstod att så fullständigt som möjligt samla all den litteratur, som på den tiden utkommit, belysande Runebergs lif och verk, framgår af förteckningen på de källor, han användt.

Dessa voro:

1. Fredr. Cygnaeus, Om Johan L. Runeberg. Helsingfors 1873.
2. L. Dietrichson, J. L. Runeberg, Ett Skaldeporträtt. Stockholm 1864.
3. V. Vasenius, Vid Finnarnas Sorgefest. Helsingfors 1877.
4. Fr. Berndtson, Runeberg och hans hem, Svea, folkkalender för 1875.
5. I. Oskar J. Rancken, Fänrik Ståls hjältar och skådeplatsen för deras bragder. Stockholm 1864.
6. Fredr. Cygnaeus, Om Fänrik Ståls sägner. Helsingfors 1861.
7. V. Vasenius, Om Julkvällen. Helsingfors 1877.
8. G. Lagus, Den Finsk-svenska litteraturens utveckling. Åbo 1867.
9. G. P. Armfelt, la Finlande. Helsingfors 1873.
10. H. Zschokke, Reisebilder aus Finland und Russland. Wien 1878.
11. C. Eykman, J. L. Runeberg. Leeskabinet 1878.
12. A. S. C. Wallis, over Zweedsche poëzie.
13. L. Mechelin, de politiska partierna, Finsk Tidskrift. Helsingfors 1879, pag. 116–147.
14. G. Montgomery, Historia öfver kriget åren 1808 och 1809, Örebro 1842.
15. Porträtter till Fänrik Ståls sägner.

C. Honigh's uppsats ingår i den redan nämnda tidskriften „De Gids“, novemberhäftet 1879 och marshäftet 1880. Den inledes med en så lydande skildring af Runebergs begrafning:

„Efter ankomsten till järnvägsstationen för oss en trång gata genom den lilla staden och snart nog komma vi till ett kvarter, där sorgflaggor fladdra från hvarje hus. Med ens upphör ljudet af våra steg och vi känna någonting främmande under fötterna. Hela vägen är betäckt med granris. Förrän vi hinna fråga, hvad detta betyder, stannar folkströmmen framför ett enkelt envånings trähus. Medan vi förvånade blicka oss omkring, växer människomassan mer och mer. Från alla sidor strömmar folk till. Den lilla staden, som enligt vår resehandbok äger omkring fyratusen innevånare, innesluter i dag hälften mer. Tre järnvägståg hafva från hufvudstaden medfört nära tvåtusen personer, män, kvinnor och ynglingar. Från Åbo och Wiborg, från Ekenäs och Tavastehus, såväl som från Fredrikshamn hafva besökare infunnit sig.

Dock, det dröjer icke länge, innan dörren till det enkla huset går upp och en likkista utbäres. Vördnadsfullt lämnar människomassan plats för densamma och för den skara af män och ynglingar, som med allvarliga och sorgsna ansikten följa den. Men sedan sluta sig alla med den största ordning och i all stillhet till dem och äfven vi gå med. Hela vägen ända fram till begrafningsplatsen är betäckt med granris och på sidorna om vägen har man uppställt granar. På begrafningsplatsen varseblifva vi en graf, sprängd ur klinpan och rundtom en massa blommor. Ni hade aldrig kunnat tänka, att Finland kunde frambringa så mycket grönt, så många blommor.

Båren sänkes ned. Ett stort antal kransar, mest af vilda blomster, säkerligen den dödes älsklingsblommor, betäcka kistan. Det lyckas oss att läsa några af inskrifterna, såsom: „Från Finlands ridderskap och adel, från Finlands prästestånd, från Finlands borgarestånd, från Finlands bondestånd“. Innan de nedläggas, hållas flere tal, hvilka klargöra för oss, till hvilken högtidlighet vi varit vittne. Vi hafva sett en af Finlands ädlaste söner, stamförvanternas på andra sidan Östersjön fröjd och glädje,

Finlands och Sverges störste skald, Johan Ludvig Runeberg, öfverlämnas åt grafvens sköte.

Den man, som under sina sista, på plågor rika lefnadsår fann en tröst i blommornas värld och hos skogens sångare, har gått hädan blomsterhöljd och under landsmäns loftal.

Men icke blott här i Borgå, där han tillbragte en stor del af sitt lif, äfven i Helsingfors skulle vi blifvit vittne till en allmän sorg. Och på andra sidan Östersjön, i Sverges hufvudstad, samlades denna samma 12:te maj alla, som älska konst och litteratur, gifvande uttryck åt den sorg, som träffat såväl svensk som finne, förenande dem på nytt i gemensam smärta“.

Härefter följer en utförlig redogörelse öfver Runebergs lif och verksamhet, hans vistelse i Uleåborg och Jakobstad, hans skolgång i Wasa och hans studier vid akademin i Åbo intill år 1827, då han promoverades. Så nämner författaren Runebergs treåriga vistelse som informator i Saarijärvis ödemarker, „där stillheten afbrytes endast af pisksmällarna från bonden, som kör sitt tunga lass vägen fram, eller af fotstegen af en kringirrande tiggarfamilj eller af arkangelitens stämma, hvilken sjunger blott för att hålla sig själf sällskap i dessa öde trakter“.

Som bevis på det inflytande, vistelsen i Saarijärvi hade på Runebergs hela lifsuppfattning och på hans diktning, anför han i öfversättning följande sex verser ur „Vårt land“:

O land, o land, ons vaderland,
Klink luid, o dierbaar woord!
Waar zoekt [1]) een berg der wolken rand,
Waar schuilt een dal, waar schuimt een strand,
Geliefder dan bij ons in 't Noord,
In onzer vaadren oord?

Ons land is arm, zoo oordeel' [2]) hij,
Die enkel goud begeer'.
De vreemdling ga ons trotsch voorbij,

[1]) Suchen = söker; [2]) beurtheilen = dömer.

Maar wij, dit land beminnen[1]) wij,
Ons is 't met heuvel[2]), heide en scheer
Een goudland toch en meer.

Wij minnen 't klaatrend golfgeklots
Der beekjes heldren sprank,
Het droef gesuis in 't dennenbosch,
En sterrenlicht en zomerdos —
Ja, al wat ooit[3]) door kleur of klank[4])
Ons hart bewoog tot dank.

Hier voerden onze vaadren strijd
Met wapen, woord en ploeg;
Hier was 't in blijde' en bangen tijd,
Als 't lot hen drukte of heeft verblijd,
Dat hoog het Finsche harte sloeg,
Hier, dat het dulde[5]) en droeg.

Hier was het, dat de bloedstroom vloot
Van 't volk, dat voor ons streed,
Dat hier zijn stil geluk[6]) genoot,
Dat hier zijn tranen[7]) ook vergoot,
Het volk, dat onze lasten leed
Lang voor onze eersten kreet.

Hier is het, ja, hier is dat land,
Ons oog aanschouwt het blij.
Daarhenen strekken we onze hand
En wijzen u op meer en strand.
Ziet gij dat land, zoo roemen wij:
„Ons vaderland ziet gij!"

Sedan Honigh meddelat, att denna sång blifvit Finlands nationalsång och att den med Pacius' musik utfördes första gången den 13:de maj 1848, uppräknar han alla Runebergs dikter i den ordning, de utkommit, men bemärker att Runeberg vann sitt högsta rykte genom sångerna om „Vaandrig Stål". Af dessa sånger öfversätter han sedermera i sin helhet Fänrik Stål, Sven Dufva, Torpflickan, Molnets broder och Konungen samt delar af Dö-

---

[1]) Älska; [2]) Hügel = kullar; [3]) någonsin; [4]) ljud, sång; [5]) dulden = tåla; [6]) Glück = lycka; [7]) Thränen = tårar.

beln vid Juutas, Trosskusken, Främlingens syn, Soldatgossen, Wilhelm von Schwerin, Landshöfdingen och Kullneff.

För att visa huru Honigh förstår att undvika det fatala misstaget med „Teufels Waffen" må följande verser ur „Vaandrig Stål" anföras:

Uit mooien [1]) meerschuimpijp kon ik
Toen steeds Havannah rooken;
En de oude was al in zijn schik,
Mocht hij boomblaadren smoken.
Maar 's winters steeg zijn nood ten top,
Dan kwam slechts [2]) mos [3]) in d'ouden kop.

O gulden tijd, die niets nog kent
Dan 't geen ons vreugd kan geven,
Wanneer men jong is en student
En ruim [4]) en goed kan leven;
Wanneer geen klacht [5]) den mond ontvloeit,
Dan dat de snor [6]) zoo langzam groeit.

Följande rader kunna nästan utan vidare förstås äfven af den, som icke känner holländska språket:

Ik zag een volk, dat alles kon,
Slechts niet ziin eer verliezen;
Dat zelfs een overmacht verwon,
Trots hongren en bevriezen.
— — — — — — — — —

Af alla de öfversatta sångerna förefaller dock „Sven Dufva" vara bäst lyckad, beroende därpå att det holländska språket så förunderligt väl passar till den humoristiska tonen i stycket, hvilket torde framgå af följande verser:

Sven Dufvas vader, oudsergeant, was grijs [7]) van haar en baard,
Hij vocht in achtentachtig al en was toen al bejaard.
Won nu van d'akker 't schamel brood voor zich en zijn gezin:
Want hij had negen kindren thuis [8]): Sven was zijn Benjamin.

---

[1]) Präktig; [2]) blott; [3]) mossa; [4]) bekvämt; [5]) klagan; [6]) mustasch; [7]) grå; [8]) hemma.

Of de oude wel genoeg verstand nu uit te deelen had
Aan zulk een grooten kinderzwerm: mijn zegsman zweeg [1]) me dat.
Maar de oudsten kregen zeeker meer dan billijk was in 't brein,
Want voor den jongstgeboren zoon was 't deel al bitter klein.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Wat of van u, in 's hemels naam, o stumpert, worden zal?
Zoo klaagde dikwijls [2]) de onde man, wanhopig om 't geval.
't verveelde Sven, dat telkens weer zijn vader zoo begon,
En hij dacht zelf er over na, zoo goed en kvaad hij kon.

En toen nu zeekren goeien dag weer de oude had gebromd,
En 't liedje zong: „Wat of er toch van jou nog eenmal komt?"
Schrok hij, die tot een doove steds tot dusver [3]) had gepraat,
Want open ging Svens groote mond en zeide: „Wel, soldaat!"

Slutverserna lyda:

Men vees hem op Sven Dufva toen: diens strijd was nu gedaan,
Hij had gevochten als een man, had als een held gestaan,
En zich ter ruste [4]) nu gelegd, als naa een spel [5]), zoo 't scheen,
Hij lag daar kalmer [6]) nu wel niet, maar bleeker dan vorheen.

En Sandels knielde bij hem neer en zag hem in 't gelaat [7]).
Voor niemand was 't een freemdeling: 't was een bekend soldaat,
En onder 't hart was, waar hij lag, het gras als bloed so rood:
En kogel trof hem in de borst: hij bloedde er reeds aan dood.

„Die kogel wist wel wat hij deê; bekennen we 't maar vrij",
Zoo sprak de general met ernst, „ja, hij wist meer dan wij":
Hij liet Sven Dufvas hoofd met vreê, want dat was zwak en arm,
Maar richtte zich op 's dappren hart, dat edel klopte en warm.

Van mond tot mond werd deze lof door 't leger heen verspreid,
En iedereen beaamde luid wat Sandels had gezeid.
„Ja", spraken alle, „Dufva was en sukkelaar, een bloed,
't was met zijn brein [8]) al slecht gesteld, maar 't hart, zijn hart was goed".

---

[1]) förteg; [2]) ofta; [3]) hittills; [4]) hvila; [5]) lek; [6]) lugnare; [7]) ansikte; [8]) begåfning.

Ur „Torpflickan", på holländska: „het dorpsmeisje" kan jag icke underlåta att anföra följande vackra verser:

Zorg, Moeder! voor een graf voor mij. Ik kan niet langer leven,
Laf[1]) vlood[2]) hij uit den strijd, wien ik mijn liefde heb gegeven;
Hij dacht aan mij, dacht aan zich zelf: uw afscheidswoord werd daad,
Dus pleegde hij aan 't vaderland en 't gansche volk verraad".

„Toen 't leger keerde en hij niet kwam, weende[3]) ik in stille nooden,
Hij viel, zoo meende ik, als een man en lag nu bij de dooden;
Ik treurde[4]), doch mijn smart was licht[5]), zij mocht niet bitter zijn,
o, leven wilde ik duizend[6]) jaar, was[7]) nog die smarte mijn".

Sedan Honigh framhållit, hurusom „Molnets broder" tillkom redan långt innan planen till Fänrik Ståls sägner mognat hos Runeberg och betonat den stora skillnaden i tekniskt hänseende emellan denna dikt och de senare, i det att den förra är bredare anlagd och utarbetad, mera episkt hållen, än att den kunnat läggas en gammal fänrik i munnen, öfversätter han dikten i dess helhet och han gör därvid följande anmärkning: „Med starka vingslag sväfvar diktarens ande tillbaka till ödemarken, hvarest han i stilla ensamhet utvecklade sig, där han blef förtrogen med det egentliga folket och där den kärlek till detta folk vaknade, som skulle förmå honom att besjunga dess bragder. Ingen af Fänrik Ståls sägner bär heller en så egendomlig prägel, ingen återger tydligare karaktären af landet: enkelhet och skönhet; ingen visar tydligare, att skalden hade lärt känna sitt land och förstå karaktären hos detta folk".

„Att söka återgifva ett så karaktäristiskt konstverk är ett vågstycke", tillägger han och anhåller om läsarens öfverseende.

[1]) Fegt; [2]) flydde; [3]) grät; [4]) sörjde; [5]) lätt; [6]) tusen; [7]) vore.

Sången är för lång för att här kunna återgifvas i sin helhet, men följande verser må vittna om huru Honigh lyckats däruti:

— — — — — — — — — — — — — —

„Ach, nu heeft mijn huis zijn dak verloren,
Op mijn akker is nu de oogst verhageld,
Nu is 't graf meer waard mij dan mijn woning.
Wee mij, dat ik zoo u weer moet vinden,
Steun [1]) der oude dagen, roem [2]) mijns levens,
Gift [3]) des hemels, pas [4]) zoo groot en heerlijk
Nu als 't stof, worin gij ras [5]) zult rusten".
Pas [6]) had de oude in kommer dus gesproken,
Als een andre stemme zich deed hooren.
't was zijn dochter, de onheilsplek genaderd:
„Dierbaar" sprak zij, „was hij aan mijn harte,
Meer dan alles mij ter wereld dierbaar,
Dubbel dierbaar is mij nu die eedle,
Koud [7]) hier rustend op de koude aarde.
Meer dan leven was 't mij hem te minnen,
Meer dan minnen is als hij te sterven".

Med anledning af denna dikt anställer Honigh en jämförelse emellan Runeberg och Tegnér. Han säger: „I ingen af sina dikter använder Runeberg så många bilder som här, och dock, huru sparsam är han icke äfven här i jämförelse t. ex. med sin store medtäflare Tegnér. Hos denne finna vi ett öfverflöd af bilder och liknelser, lånade från allt, som på, under och ofvan jord är, men hvilka just genom sin alltför stora talrikhet och genom att de följa så tätt på hvarandra endast trötta och hindra oss att rätt njuta af dem. Då vi läsa Tegnér, förefaller det ofta, som om vi genomvandrade ett af målningar öfverfylldt museum, som ger oss för många intryck; med intresse begynna vi granska den ena taflan efter den andra, men snart förtröttas våra sinnen och vi vandra förbi konstverk efter konstverk utan att medföra ett bestående intryck. Runeberg för oss i ett litet kabinett med mästerverk, hvilka icke helt och hållet betäcka väggarna — vi

---

[1]) Stöd; [2]) ära; [3]) gåfva; [4]) nyss; [5]) snart; [6]) knappt; [7]) kall.

hafva tid till eftertanke, hvarje intryck kan samla sig; från honom återvända vi alltid rika på en bestående konstnjutning“.

„Runeberg har förstått den svåra konsten att säga enkla saker med enkla ord, en konst, som skenbart förefaller lätt nog, men som i själfva verket är den allra svåraste“.

Som inledning till öfversättningen af delar af Döbeln vid Juutas framhåller Honigh, hurusom de flesta personer, hvilka Runeberg skildrar i sina Fänrik Stals sägner, hörde till det lägre folket. Han säger:

„Sven Dufva hörde till de ringa här på jorden; hans fader var en gammal sergeant, som med möda kunde frånvinna sin åker ett stycke bröd för sig och sin stora familj, men Sven hade dock ett föräldrahem, hvarest han kunde utsträcka sina trötta lemmar. Ännu ett trappsteg lägre på samhällsstegen står Molnets broder. Han var ett tiggarbarn, som ingen bekymrade sig om, han lefde som de vilda djuren på marken, drifven hit och dit som molnen på himlafästet. Dock grydde äfven för honom en lyckligare tid. Han fann ett gästfritt tak, en beskyddare, han blef allas stolthet. Men, hvad som mera gällde än allt detta, han vann ett hjärta, värdigt att älska honom och att af honom älskas. Och denna kärlek, denna vänskap måste han betala med sitt blod“.

„Fattigare, ännu mera öfvergifven än Molnets broder var den krigare, som vid Juutas ådrog sig general von Döbelns uppmärksamhet. En tiggare, höljd i trasor, stående tigande afsides från de andra. På Döbelns fråga efter hans namn, svarar han: hvad namn jag fått af präst, vet ingen mer, men fähund kallas jag mest“.

„Till männen af folket hörde äfven Munter, som härstammade från en soldatsläkt, men vid hvars graf själfve general Adlercreutz tog spaden i hand och, kastande de första skoflarna mull pa kistan, yttrade de betydelsefulla orden: han var finne!“

Till de egendomliga typerna räknar Honigh slutligen „den gamle trainsoldaten Spelt“ och för att karaktärisera honom öfversätter han verser ur „Trosskusken“.

Med anledning af Främlingens syn, hvilken dikt Honigh i dess helhet öfversätter, utropar han:

„Är detta icke konsten i all dess mest rörande enkelhet! Huru måttfullt, huru enkelt, huru fritt från all falsk pathos, hvilken behöfver o! och ack! till hjälp för att röra läsaren! Orden: tårar, smärta, hjältar behöfver skalden icke ens använda för att gifva oss en oförgätlig bild af en moders sorg öfver detta ädla hjältepar. Och dock, hvem kan någonsin glömma denna ädla, djupt böjda fru, som hvarje afton dröjer någon stund framför porträtterna af dessa i deras lefnads vår bortgångna söner utan att utbrista i klagan och gråt. Hon söker frid och finner den. En moderskärlek, djupt genomträngd af skaldens ord: „Niet met klagen zal men hun gedachtenis vieren!“

Som bevis på att ännu yngre krigare än desse två kämpade i den finska hären öfversätter Honigh följande vers ur Soldatgossen:

Mijn vader was een jong soldaat, geen dapperder dan hij.
Pas vijftien jaar droeg hij t' geweer, marcheerde al in de rij.
Zijn wereld was het veld van eer,
Hij stelde vroolijk sich te weer,
In vuur en bloed, in koude en rook,
Hij was mijn vader, hij!

„Knappt femton år och redan intaga en hedrande plats bland landets hjältar, detta må i sanning betraktas som enastående“, säger Honigh och han tillägger: „och dock var det endast verkligheten, som Runeberg skildrar med dessa ord“.

Ur Wilhelm von Schwerin må äfven följande af Honigh mästerligt öfversatta verser anföras:

't was toen Oravais bloedige dag
Met zorgen kwam,
De zege [1]) verkeerde in verlorenen slag
En de hoop ontnam.
Nooit [2]), zeide men, straalde zoo helder zijn moed,

[1]) Segern; [2]) aldrig.

Nooit trof zijn kogel zoo snel en zoo goed,
Nooit gloeiden [1]) zoo heet zijn kanonnen,
Als toen, gekleurd [2]) door zijn bloed

— — — — — — — — — — — — —

Hij had nog zijn zestiende jaar niet volend,
Wel stierf [3]) hij vroeg!
Toch treurde [4]) over hem een gehard [5]) regiment,
Dat veel verdroeg.
En de edelsten, die men in 't leger vond,
Omringden ziin doodsbed in zweigend verbond
En wat hij geweest was den dappren,
Dat bleek in dien droevigen stond.

Geen wekelijk klagen, still rouwbetoon [6])
Werd daar gehoord.
Van de eer des helden, des jongen doon
Geen enkel woord.
Maar Vegesack prees [7]) zoo'n lentejaar [8]),
En Adlercreutz sierde des sluimrenden baar
En Drufva stond voor het eerste
Met tranen in de oogen daar.

Som svar på frågan: „Gror bragdens ära blott på stridens mark?“ öfversätter Honigh fjorton verser ur Landshöfdingen och påpekar, att där låg en historisk händelse till grund för denna sång.

Efter att på prosa hafva redogjort för innehållet i „Bröderna“ och anfört versen:

Hij zat, de handen voor zijn oogen nu geslagen,
Dien avond daar, die rust noch sluimring bracht,
Te weenen, weende heel den langen nacht
Weende als een kind nog, toen 't begon te dagen,

öfversätter Honigh „Fältmarskalken“ och „Konungen“ och påpekar, huru skarpt och satiriskt desse män bedömas för deras olycksaliga misstag vid landets försvar.

Slutligen framföras fyra verser ur „Kullneff“, af hvilka sista versen lyder:

---

[1]) Glödde; [2]) färgade; [3]) dog; [4]) sörjde; [5]) härdadt; [6]) sorgbetygelse; [7]) prisade; [8]) lifvets vår.

Verachtlijk is de lafard slechts,
Hem enkel treffe smaad,
Maar heil hem, die met dapperheid
Zijn krijgsmansloopban gaat.
Een blij hoezee, een luid hoezee
Vor iedereen, die moedig streê,
Hoe jegens de onzen ook gezind,
Een vijand of een vrind!

(Föraktlig är den fege blott,
Honom ensam träffe smälek.
Men hell den, som med tapperhet
Sin krigsmansbana går.
Ett gladt hurra, ett högt hurra
För hvar och en, som modigt stred,
Huru emot de våra också sinnad,
En fiende eller vän!)

Det hade varit nog så frestande att längre dröja vid Honigh's arbete och särskildt att anföra flere exempel på hans öfversättarkonst, men fruktan för att trötta den med holländska språket mindre förtrogne läsaren manar att sluta här. Den, som i dess helhet önskar lära känna Honigh's uppsats, är dessutom i tillfälle därtill, emedan de två häften af tidskriften „De Gids“, i hvilka densamma ingår, finnas i Svenska litteratursällskapets arkiv. Af det ofvan anförda torde dock redan framgå, med hvilken varm förståelse och kärlek Honigh gått till verket. Rättvisligen måste också medgifvas att vissa delar af öfversättningarna höra till det bästa, som till utländskt språk öfverförts af Runebergs dikter. Särskildt böra vi vara Honigh tacksamma för de på fakta grundade upplysningar om skalden, om kriget i fråga och om förhållandena i vårt land, som han meddelar sina landsmän och som blott kunna bidraga till en riktig uppfattning af skalden. De varma sympatier i Nederländerna för vårt land, om hvilka enhvar vid ett besök där kan öfvertyga sig, hafva nog till icke så ringa del sin förklaringsgrund i detta Honigh's förtjänstfulla arbete.

Thorsten Waenerberg.

Ett femtioårs-minne.

En oktoberafton för femtio år sedan voro några unga män församlade hos Runeberg — om af någon särskild anledning eller utan någon sådan, minnes jag numera icke. Alltnog, de tillhörde alla den ynglingakrets, han ofta och gärna såg omkring sig. Sångaren Broms hade någon dag förut gifvit en konsert i Borgå och därvid äfven föredragit Runebergs „Den öfvergifna", med Ehrstöms melodi [1]). Samtalet kom därför naturligen att beröra konserten, och Runeberg yttrade, att af alla de melodier, som satts till hans sånger, han funnit sig mest tilltalad af de Ehrströmska, emedan de så ofta erinrade honom om de melodier, han brukade gnola för sig själf vid nedskrifvandet af sina mindre sånger, så t. ex. just melodin till „Den öfvergifna". Jag frågade honom då, om han ej ville sjunga sin melodi för mig och tillåta mig att uppteckna den. Då de närvarande alla förenade sig om denna bön, samtyckte Runeberg godmodigt. Notpapper och penna anskaffades och vi inneslöto oss i ett litet sidorum. Med sakta, men ren och klar stämma sjöng han den enkla melodin, som jag i hast upptecknade. Då vi efter några minuter åter utträdde ur sidorummet, önskade församlingen och R. själf få höra, huru mitt skrifprof utfallit. Jag återgaf då melodin, sådan jag upptecknat den, hvarvid R. utbrast: „Den knäfla pojken har stulit tonerna ur munnen på mig!"

[1]) Samma sång, med hvilken hans friska, men oskolade stämma tjusade Helsingfors publik den 10 febr. 1851 på sorgefesten till Ehrströms minne.

Den originala uppteckningen har jag ej kunnat återfinna. Troligen har den stannat hos någon af vännerna i Borgå. Men jag har däraf tagit flere afskrifter och tillåter mig hembjuda Svenska litteratursällskapet en af dessa.

Th. Tigerstedt.

Den öfvergifna.

Ord och melodi af *J. L. Runeberg.*

Löf och ör - - ter och blom-mor små, lju - - sa

lil - jor med dagg up - på, pur-pur - ros, som så vän-ligt

ler, jag vill väl - - ja till brudkrans er. Min-nes-

blomma vid böl-jan klar, in - ga tör-nen din stän-gel

har. O, hur lik - nar dig ic - ke den, som gror

upp i min barm i - - gen, som har tag - gar på hvar-je

skott, och som så - - rar mitt hjär - ta blott.

(den 24 Oktober 1852)

Samspråk med Runeberg.

Det är bekant att Runeberg gärna i förtroliga kretsar utlade sina åsikter i ämnen, som samtalet fört med sig, och många besökande hafva yttrat sin förundran öfver rikedomen och glansen hos de idéer, han sålunda framkastade. Man förvånades ock öfver kroppskrafter, som tilläto honom att fortsätta det snillrika samspråket timme efter timme, natten igenom, stundom ännu längre.

Tvifvelsutan voro dessa utläggningar till en del improvisationer för tillfället, men till en stor del utgjordes de helt säkert af de idéer, som kringsväfvade honom, säger han i sina „Reflexioner", liksom guldglänsande fjärilar, de där stundom satte sig på hans skuldra och dem han icke alltid lyckades fånga, sällan återgifva i ursprunglig fägring. Någon gång finner man, att de samtalsvis framställda idéerna ingå i någon anteckning, som skalden gjort i form af reflexion eller eljest uppskrifvit på ett löst papper.

Bland hågkomster af dessa Runebergs attiska nätter förtjäna äfven efterföljande tvenne samspråk sin plats. De äro upptecknade af referendariesekreteraren G. M. Wænerberg, tidigare Runebergs kollega vid Borgå gymnasium. Strömborg har i sina „Biografiska anteckningar" anlitat dessa Wænerbergs hågkomster, dock med uteslutande af utläggningen om Kristus som symbol, hvilken väl syntes biografen något öfversvinnelig, och den därmed sammanhängande åsikten om Kristi lekamen och blod i nattvarden, som liknar sig så mycket till lutherdomens äldsta formel, att den just icke synnerligt skiljer sig från katolikernas transsubstantiation. Strömborg tänkte förmodligen, att skalden här låtit sig för tillfället bortföras

af en mystisk spekulation eller ock att hans tal af referenten missuppfattats. Men Runeberg har i själfva verket antydt en likadan uppfattning i ett 1837 nedskrifvet stycke „Med anledning af framställda frågor i ett religiöst ämne" (tryckt i Efterlemnade skrifter). Gärna hade man sett, om referenten, som själf så väl behärskade ämnet, med större utförlighet återgifvit Runebergs försök att fatta Luthers ofattliga lära om nattvarden.

C. G. E.

Minnen af några oförgätliga stunder i Runebergs sällskap.

Ända från den tid, då jag vidtog tjänstgöringen som lektor vid Borgå gymnasium eller från hösten 1842 och blef Runebergs tjänstekamrat, har jag hos mig hyst en tanke, till hälften önskan till hälften beslut, att uppteckna helst några spridda ord och tankar af denna vår älskelige skald, hvars varma, glödande utgjutelser, lika den klaraste strömfåra af ljus, rosenfärgad af den eldiga känslans purpursky, ofta under de snart flyktande stunderna af en natt, framilade förbi uppmärksamt lyssnande öron. Huru oförgätliga voro icke dessa stunder! Och dock, huru mycket, som mer än tusende andra saker förtjänt att komma fram i dagen, är icke förgätet! Men för umgängesvännen är den omätliga vinsten af umgänget med Runeberg kvar i en lefnadserfarenhet, en ljusare blick i lifvet och dess många förhållanden.

Fredagen den 5 mars 1847 kl. 6 till andra dagen kl. 12.

Oförgätliga timmar, så snabbt förflütna som den stridaste ström! Och dock flöt strömmen af hans inspirerade tal ännu snabbare. Han slutade därför äfven med dessa egendomliga ord: „Na, nog ha vi nu rört käkarna. Det var godt, att man fick tala ut; det behöfdes att få ränna ut så där. Nu kan man åter stå sig till en tid. Men roligt har det varit".

Vi voro hos prästkandidaterne A. och S., som bodde i vår gård; således på fyra man hand, men en del af natten var jag på tu man hand med Runeberg, emedan värdarne kroknade af mot morgonen.

Men hvar vill jag börja, hvar sluta i den rikedom af ämnen, som under dessa flyktande timmar växlade förbi min själs öga, och i de enklaste, ljufvaste bilder framlockades på den improviserade taflan. Hans ord klinga mig ännu i öronen: „De vackraste fåglarna flyga oss förbi; de låta ej fånga sig. Och den, som vi fånga, är ej mera densamma, som den som sjungit i grantoppen eller susat oss förbi. Den sitter ruggig, och dess fjädrar äro rubbade ur sin sköna ordning. Om vi binda nätet än så fint, skadar det dock den lilla söta siskan. Någon har varit nog omild att med ett groft segelgarnsnät fånga den lilla, och denna är illa tilltygad; da tänker den andra: jag skall binda mig ett finare nät och gå ut. Men hvad skall man säga om det sprattet, om han med sitt allra subtilaste nät får ingen fågel, utan slutligen, när han förgäfves väntat, att någon sångare skall slå sig ner, förargad ger sig att slå nätskalmarna tillsammans för att se, huru det skulle gå, och fångar bara väder“.

O, du älskelige fågelfängare, du naturens ofördärfvade son, detta är din egen historia. Jag behöfver visst icke mer än påminna därom, att Runeberg ännu i denna dag är likaså fågelfängare af själ och hjärta, som han är skald, för att hvar och en uti dessa hans älskliga ord, alldeles på det för honom egendomliga sättet, skall finna den djupaste sanning uttalad, — skaldelifvets sanning, sanningen, märgen, kärnan af Runebergs världsåskådning, hans egen ställning till naturen, målad i hans samlif med naturen.

„Våra första förnimmelser, våra barndomsminnen äro af ovärderlig vikt och värde“, sade han. „De första sensationerna äro så rena, så gedigna, så handgripliga; när man får åter fatt i dem, så har man något att hålla sig till, en fast punkt, som är den säkra reträtten undan reflexionens och abstraktionens vågor, som ofta rycka oss ut

på det villande hafvet. Det är erinringen af de första sensationerna, som ger åt alla senare förnimmelser i lifvet deras sanna färg och dager. Det är pieteten, som förvarar detta, som är så heligt, historien, och jag är därför konservativ i detta ords sanna mening. — Ve den, som vill förneka, eller icke förstår att uppskatta värdet af äfven det lilla, minsta i sin första förnimmelse, sitt första lif. Det jag har för mina ögon vill jag icke lämna. Jag tror omedelbart på sanningen däraf. Och jag har tyckt, att det är en ovärderligt god och präktig sak, att jag dock har den sinnliga vissheten, att jag har lukt och smak. Om jag skulle kunna tvifla på allt, så kan jag dock icke tvifla på att jag nu känner denna lukt, och det är dock något; det är en hållpunkt, jag kan ännu räddas, när jag har den. Min hustru plär säga åt mig: inte vet jag, du har alltid smak och lukt, där andra veta af ingen sådan; — och jag plär svara: si, det är just den lukten och den smaken, som jag icke ville ge bort för tiotusende rubel".

Samma pietet, samma varma känsla, hvarmed Runeberg ser, uppfattar och erkänner sanningen i den minsta företeelse och det enklaste förhållande, med densamma uppskattar han äfven det historiska faktum. Därför är han äfven den varmaste försvarare af den historiska Kristus, och kristendomens urhistoria — bibelordet. „Det är min fullaste öfvertygelse", sade han, „på hvilken jag vill lefva och dö, att ingen människa kunde komma till Gud och till förening med honom, om det icke funnits en människa, som varit fullkomlig Gud, utan den ringaste afprutning på ett jota i denna hans gudom. Han är den egentliga högsta symbolen, hvaruti alla andra symboler, hvar för sin sfer äro inneslutna och hvaruti de ytterst ha sin sanning.

Symbolens art är den, att den själf har sanningen i sig i dess största omedelbarhet. Sanningen utvecklar sig väl sedan i oändliga grader och gestalter, men om utvecklingen, sökandet, framskridandet borttappar symbolen, den ursprungliga, sensibla sanningen, så går den under, drunknar. Liksom när jag simmar, så är väl det

roligt också det, men när jag ställer mig att hvila och känner botten under mina fötter, så är jag glad, jag vet att jag är hemma då“.

Tron uppå Kristus är fattandet af denna högsta symbol, och det helt omedelbart. Likasom hvar och en kan lukta och smaka, så borde han kunna fatta Kristus. Och i nattvarden är det icke tecknet blott vi taga, utan symbolen själf, med kött och blod, Gudamänniskans sanna kött och blod.

Gud låter sådana symboler födas, personer uti hvilka en hel tid, en hel riktning, en hel nation har sin sanning uppenbarad, men de hafva dock varit människor, historiska personer, och däruti ligger det handgripliga, bestandande af sanningen. Så är Johannes symbolen af detta omedelbara hängifvande åt Kristus, som han ser och fattar med händerna. Men han var den lärjunge, som lades att ligga vid Jesu bröst, just för att ett sådant omedelbart fattande af Kristus i tron skulle ha sin sanning och sitt eviga berättigande faktiskt gifvet. Paulus åter måste komma tillbaka till Johannes ståndpunkt för att vara den sanne aposteln; men han är symbolen af den genom strid och reflexion till Kristus komne lärjungen; alla strider om dogmer m. m. äro uti honom symboliserade. Han citeras därför mer i dogmatiken. Men den som vill följa Paulus utan att med honom komma till Johannes, han blir rationalist eller pietist, hvilket i grunden är detsamma, ty bägge blifva i reflexionen.

Ifran resonemanget om historiens betydelse leddes Runeberg in på kapitlet om sina som bäst påstående poetiska arbeten — teckningar af historiska personer från 1808 års krig i Finland. Huru helt och hållet hans själ var uppfylld af denna storartade idé att genom dikter föreviga hvad för hvarje finne kännes skönast och aktas heligast — fädrens ärofulla strid för fäderneslandet — därom skall säkert hans verk, då det blir allmängjordt bära vittne; men ovärderlig skattar jag fördelen att hafva hört honom med det muntliga ordet uppenbara sin andes

härligaste tankar, framburna så att säga just då de ordnade sig till den skönaste poetiska skapelse.

Han uttalade den redan uttänkta planen för sången om Döbeln. Här och där hade idéerna redan fått form, och dessa glanspunkter i den blifvande skapelsen framträdde i en och annan vers, som framtalades direkte ur hans varma hjärta.

O, Runeberg! Jag sag dig gråta, när du skildrade den „Finska Leonidas", och jag vet förvisst, att många tarar skola skölja finska kinder, då de läsa, hvad du skrifvit; men ingen kan känna detta djupare än du, ty du är finska nationens hjärta; och ingen kan säga vackrare, hvad den tänker, än du, ty du är dess mun — för sekler.

Runeberg reciterade äfven ur minnet sitt stycke om Sveaborgs öfvergång, hvilket han icke ämnar låta trycka åtminstone i första upplagan af sin cykel, af orsak att Cronstedts söner ännu lefva. Detta bevisar Runebergs stora humanitet och grannlagenhet; ty stycket är för det hela af omistlig vikt och värde och dessutom det mest fulländade, såsom han ock själf sade: „Det har lyckats bra, ehuru jag aldrig eljest har målat sa i svart; men det måste sa vara. Så länge sönerna lefva, vill jag ej offentliggöra det; men icke uppoffrar jag mitt vackra stycke för Cronstedtska familjen".

Tillfällighetspoesin under frihetstiden.

„Eskola gubbens visor" och deras författare.

Af äldre tiders tillfällighetsdiktning i vårt land har knappt något alster längre fortlefvat i allmänhetens hågkomst och på folkets läppar än de s. k. *Eskola gubbens visor*. Det är ej mera än sexton år sedan i Åbo utkom en upplaga af dessa visor (1887), och om man får tro Gabriel Lagus, skulle på 1860-talet Eskola gubbens visor ha funnits i alla boklador. Faktiskt utkom i Helsingfors år 1865 en edition af dessa sånger, hvilken, enligt en anteckning i härvarande universitetsbiblioteks exemplar, torde ha utgifvits af amanuensen, fil. mag. E. O. Edlund. Bägge nu nämnda upplagor äro emellertid endast aftryck af en i Åbo Tidningar N:o 41 för lördagen den 25 maj 1839 offentliggjord publikation af dessa visor, hvilken, enligt förordet till Åbo-upplagan af år 1887, skulle ha utgifvits af den kände professorn, sedermera kansliradet J. F. Wallenius, en uppgift som emellertid icke kan vara riktig, enär Wallenius redan tre år tidigare (1836) hade aflidit. Sannolikare synes, att det var Åbo Tidningars dåvarande utgifvare, den för sina litterära intressen bekante N. H. Pinello, som hade offentliggjort visorna.

Det märkliga är emellertid, att utgifvaren icke har känt till de tryckta originalen till Eskola gubbens visor. Han uttalar den förmodan, att desamma under tidernas lopp gått förlorade. Publikationen i Åbo Tidningar är tryckt efter ett gammalt manuskript, men utom detsamma har utgifvaren haft sig bekant andra afskrif-

ter, förmodligen varianter, ty han säger sig ha jämfört sitt manuskript med sådana och bibehållit den läsart, som synts honom bäst. Det är således en upplaga, som tillkommit genom sammanställning af olika läsarter, för hvilka emellertid de tryckta originalvisorna antagligen legat till grund. Hvar utgifvaren bekommit sitt manuskript, nämner han icke, men det är troligt, att afskrifter funnos hos intresserade samlare i Åbo, där ännu på 1830-talet hos äldre personer synas ha fortlefvat en del traditioner om Eskola gubben, af hvilka utgifvaren begagnat sig för att förse den för en senare tid i mångt och mycket obegripliga texten till visorna med nödiga upplysningar och förklaringar.

Genom att i noterna äfven tillägga smådrag till Eskola gubbens karaktäristik har utgifvaren medverkat till de en gång så populära visornas återupplefvelse och väckt ett intresse för desamma, som tyckes ha fortbestått under en stor del af det förra seklet. Hvad de under 18:de seklet tryckta originalen vidkommer, synas de icke ha gått så helt och hållet förlorade, som utgifvaren antog. I företalet till Åbo hofrätts historia (1836) säger sig W. G. Lagus, en samtida till utgifvaren, ha haft i sin ägo ett exemplar af desamma. Och än i dag som är finnes i härvarande universitetsbibliotek det ursprungliga tryckta originalet till den ena af visorna. En jämförelse visar, att afvikelserna i de senare tryckta upplagorna icke äro synnerligen betydande.

„Eskola gubbens visor“ utgöras af tvenne tillfällighetsstycken, författade till Åbo-borgaren Josef Petrejs, den s. k. Eskola gubbens ära, det ena vid hans bröllop med jungfru Annika Sigfridsdotter och det andra till hans begrafning i Åbo domkyrka. Sällsamt kan det ju synas, att tvä så efemära alster ha trotsat tidernas glömska och fortlefvat till sena dagar. Men Eskola gubbens visor äro ej tillfällighetskväden af det vanliga slaget, utan skilja sig såväl till innehåll som språk från alla samtida alster på detta område. Det är ett gammalt original af den borgerliga typen från stapelstaden Åbo, i

början af 1700-talet, som utgör föremål för dessa sånger. Visförfattaren har synbarligen lagt an på att låta de originella dragen hos denne stadens äldsta borgare och allmänt kända handelsman framträda i ett humoristiskt ljus. Petrej synes på sin tid ha varit bekant kring land och rike icke blott genom sin person, utan äfven genom sitt talesätt. Hans språk var en rotvälska, utmärkande sig genom en mycket stark och egendomlig finsk brytning. Eskola gubbens poetiska sångare har också ej åtnöjt sig med att gifva en humoristisk bild af den gamle hedersborgarens sällsynt naturfriska personlighet, utan förhöjt det komiska intrycket genom att skrifva sina visor på „then Tötas eken Vänska Pråken".

Den tidigare af Eskola gubbens visor är såsom nämndes författad till det tillfälle, „Tå Porkaren wast lilla Saxa-Hantelsmannen i Tapel-Tan Åpo, Ehreporne, Kluka och kräckeli Wörståntika Munser *Jåseph Bedrej*, Prukumen, Wick then Ehreporna och farli Pesketlika Lantenas Jomfrun *Annika Sikfris Tuter* Pruden, Ti Ekta, Som uti mycky Fyrnäma Folckenas närwarante kedte i Åpo in uti Eskola Kàrten, justoment mittibå Tan pakom Missommars Taken, i then Åren 1732".

Epitafiet åter är skrifvet „När then Ehreporne, vörsiktiga, Rulika, Kamla, jumen then älsta Porkaren å rymlika Hantelsman i Åpo Wader Joseph Bedrej mä Eskola, Then 15 Januarii 1735 vantra saliken pårt, vrån thenna wärten å ti Hans töta Råppen mä tur ära pekravi i Åpo Tumkyrkan then 23 bå samma måna à åren".

Man får redan af rubriken en föreställning om den gamla borgaren, som hvars förnämsta egenskaper framhålles, att han var såväl mycket försiktig som tillika rolig. Han bar gemenligen namnet Eskola gubben, emedan han var ägare till den s. k. Eskola gården, hvars läge „justoment mittibå Tan" redan omtalas i bröllopsvisan.[1])

---

[1]) Gårdens namn synes redan tidigare ha öfverflyttats på ägaren. Rådmannen Sten Kristerson, som under förra hälften af 1600-talet ägde denna gård, kallades äfven Eskola. Jfr *Tor Carpelan,* Åbo i genealogiskt hänseende på 1600- och början af 1700-talen s. 169.

Sin namnkunnighet kring land och rike hade fader Petrej vunnit genom sina årliga handelsresor, hvilka skildras i båda visorna och gifva en ganska upplysande och egendomlig kulturbild af den tidens sätt att drifva affärer. Så heter det om Eskola gubben:

Han wara wallen så pra ti at handla på pästa manerä,
Han uppå Tårkena kan som Dyskana tura passera:
Wancka å lancka omkrink, altink uti Penkana wantla,
Tröminf, å Säl-peck, å Tran uta ti Käri-Pynträna hantla,
Junien nå dårs Han ock än som Fyrnäma Kypmäner antra
Yfwer tä turana Haf, mä Kutan ti Tåckholmi wantra:
Tär, tä wa sant, så kalant mä Näsan i wäträ Han lypa,
Järnen, å Tupak, å Salt, ja alt tä Han kåtar, Han kypa.
Sän uppå Kruken Han kår mä tura Herrana stricka
Fin å Tupelöl mä, så Han uti Kinne må pricka.
Ja, Han kör som ni hör, så warlika Resor om Sommar;
Mutta, när änteli sitt then kalla Hystenä komma,
Tannar Han ej: nei nei: hui-hai, ole wai; utan tryker
Wlinck hela Dawas-Lan krink, så at tä påkom honom ryker:
Far som en Gar i kalopp, göper op Får, Kunar och Uxar,
Keter å Påckar så wint uta Pinträna låckar å luxar.
Kurnena, Kauran å Råk, mä Mörena Mölen å Malten,
Kädtor, Kinckan å Läsk, juwäl hela Suckan å Kalten,
Erter, Pinor å Talk, Lärt, Humlana, Nisun å Krynen,
Hampan, Linen å Past: ju·om tä kommer i Synen
Tå uti Pyrtena tär, ty kynnä sitta på Rycken
Wast uppå Pörnar å Wark, om tä wara Trettie tycken:
Mårtar å Kättuna mä, som Pynträn i Skugen wå kiuta:
Alt wör angara Göp, wast Han hela Taken tu bruta,
Nukar å göper tär op en tåkon en tåteli Kara,
Alt, alt måste Han ha, ju men wast hwa skulle wara:
Sittä wörstår Han så pra til at ta uta antra wör thetta
Pästa å mästa rufit: hwar kran så tåtli uträtta.

Under stora ofreden skall Petrej ha uppehållit sig i Arboga, och han fortfor äfven efter fredsslutet att idka handel å denna ort. På sina många sjöresor var han en gång hardt nära att göra haveri, hvilken händelse han plägade själf omtala pa ett skämtsamt sätt med ord, som dikten har sökt återgifva så troget som möjligt:

En kång bå lippa han sejla så gapp,
Mä kuta, så lippa tä pricka:
Mutt han mä måssa, tå lippa tä lapp,
Rast kutan wast-tåppa å ticka.

Men lyckan följde honom icke blott på seglatsen, utan äfven i hans öfriga handel och vandel:

Luk å wörståndti bå hantel han wa,
Mä sinne härinne som ute.
Wint han bekynte, mä lyckan så pra,
Å lyckeli lyckta bå lute.

Tenhus å putana pykte han åpp
Å wyllte mä sakerna alla,
Alla hans wolken ti lopp i kalopp
Som han ku me placken [1]) pefalla.

Ännu återstod dock en viktig affär: kärlekshandeln. Äfven häri lyckades Petrej, ehuru först mot slutet af sin lefnad, då han redan var gammal vorden. Om denna glada tilldragelse i Eskola gubbens lif heter det i visan:

Nå, si uppå! then så wara wallen at Hantelen triswa,
Then plä theruti mä, tru tä, wist lyckeli pliswa.
Kulle man nu icke tru, at tä wara sant såsom anna?
Hei, tå kan som en Man wår Prukum tä wärckeli sanna;
Han haswa hantla i Tak, mä Päihak, en Hustru som kina,
Nu, tå Hon ku wara Pru, som Klasen ok Peilana wina,
Som wara wicker å nätt, Pehakeli, Tilla Ferummer,
Kön uppå Kinträna mä, å röter som Ruser å Plummer;
Som kan Fällink å Kröt, wast wärska ku Wiskena kuka,
Teken å Soppan å alt uppå Purtena hämta å tuka.

Det ingalunda minst träffande som kulturbild är skildringen af själfva det borgerliga bröllopet i Eskola gården. Sedan poeten skildrat såväl brudgummen och bruden, såsom vi ofvan sett, fortsätter han:

[1]) Placken var Petrejs namn på ett tjockt spanskt rör med silfverholk, som han begagnade såväl hemma som på resor.

Ai! tå wara therföre pra, at ja nu mä antra wa puden,
Å så mä Jomfruna här får prinka å lättuka Pruden,
Passipå; Krinck uti Rinck; Ram-pakas, hwa Scontra ti kalla;
Kåttilå; Tripp; Skatriwas; å rulika Läkana alla;
Tansa Ransyskana mä, så Ku-Sålan Kålfwena lipa
Efterä tunena, som Pälimännenä päla å pipa.
Hå, ja wisser å bå, ti nuck uti Eskola husen
Äta nu Mat uppå Wat, ti wulla lå Topen å Skrusen;
Wår ja nu just tycke Ust, Piki-Gindkan å kytt uti Makan,
Ke ti et Sup i min Trup, å Bondaq; en Top uti Krakan.
Siunka ja klateli wil sän Tanttara, Fallara, Heja,
Hurra, Kurasi, ti thes ja timper i timberin-teja.
Men wörst Prukum å Prut ku Lycka tilynska å rupa,
At Ti nu få påta wå, then Titen Ti lefwa tihupa:
Kålfwen af Parnena full, som wackert sjunka å kråta!
Källare, full uta Fin, Pränfin, Ölen å Låtar!
Fisthus, änta ti Tak mä hwa som tåker at äta!
Putana mä uta alt tä man plä väka å mäta!
Påsar å Punkana tur! af Saxan-Daleri tinna,
Lyckona ha uti alt! och alti på Hantelen winna!
Alti mä kräseli pra, sän uti Himmele lippa!
När Ti pli kamla å krå, å hållas ej mer uti Kippa!!!

Denna bröllopspoetens önskan synes ha gått i fullbordan. Äktenskapet blef lyckligt och välsignades med barn. Hemma i sitt hus skildras Petrej som en god husfader, skämtsam och gästfri såväl mot höga som låga:

Alti han kämta me then han ta watt,
  Mä rämman, mä kumman å parnen;
Unter sej wöttren på Durska [1]) han satt
  Om taken å nysta then karnen;
Kästerna tura wällkommeli han,
  Kaf stricka wörkylta Bukalen;
Pyntren fick skårfven å syltan min-san
  Å kruppan [2]) i tupan å salen.

Om Eskola gubbens sista stunder och död heter det slutligen i visan:

[1]) Åsyftar fader Petrejs vana att på samma sätt som turkarne kasta fötterna i kors under sig, hvar gång han skulle sitta.

[2]) Enligt Pinello ett slags korf, som stektes på kålblad i ugn.

Inte ti ändan han kände bå nö,
Int wattas åt sej, inkalunta,
Nej, tru tu mej, sin takeli prö
Han hate å teken om sunta.
Wasli tur äran han hate ocksä
Hus alla fyrnäma kelikev,
Port uta werten wick änteli kå
Ruck kammal, wörmöken å riker.

Det är sålunda en helt humoristisk lefnadsbild, som är tecknad i Eskola gubbens visor. Här äro samlade inom den ganska trånga ramen af två tillfällighetsstycken en mängd karaktäristiska drag, accessoarer, anekdoter och talesätt, för att låta den gamle Åbo-borgaren framstå fullt lefvande. Han träder fram ur denna bakgrund i all sin ursprungliga originalitet, men oaktadt den starkt komiska belysningen ohjälpligt offrar honom åt löjet, har författaren dock gjort full rättvisa åt de många sympatiska drag, som voro utmärkande för Josef Petrej och hvilka förklara det rykte och anseende han var i åtnjutande af på sin tid. Visförfattaren har med icke ringa skicklighet tagit sin man på kornet, och äfven språket synes vara träffadt, om också en del af uttrycken och vitserna ej mera kunna fullt förstås och senteras. G. Lagus finner visornas hufvudsakliga nationella betydelse i „det förträffliga sätt, hvarpå de efterhärma och parodiera det finska borgerskapets språk under 18:de seklet“. Eskola gubbens språk är från den tid, då det s. k. finska borgerskapet i Åbo begynte lära sig svenska, och visorna äro ett af de få i litteraturen bevarade vittnesbörd om huru denna svenska till en början tedde sig. Eskola gubbens visor äro sålunda i flere hänseenden af kulturhistoriskt intresse.

Angående författarskapet till Eskola gubbens visor ha under tidernas lopp olika meningar varit rådande. Detta är så mycket märkvärdigare, som visorna vid sitt första utkommande icke framträdde anonymt utan med utsatt författarenamn. Enligt W. G. Lagus, Åbo hofrätts

historia, som utkom år 1836, skulle ryktet emellertid ha utpekat hofrättsassessorn Johan Brovallius, en son till biskopen med samma namn, såsom författare till dessa visor. Men detta orimliga rykte vederlägges redan däraf, att Brovallius var född flere år efter deras utkommande. Också upplyser redan Lagus i företalet till sin nämnda historia (s. XLIII) pa grund af ett tryckt exemplar af visorna, som kommit i hans händer, att de icke äro författade af Brovallius, utan af en Hacks. Enligt Lagus' förmodan skulle författaren ha varit den Johan Carlson Hacks, hvilken, född i Kyro, blef student i Åbo 1728, promoverades till fil. mag. 1735 och år 1767 dog som kontraktsprost och kyrkoherde i Wesilaks. Men icke heller denna förmodan har visat sig grundad. Enligt hvad N. H. Pinello uppgifver i sin Åbo Tidningar tryckta upplaga, skulle nämligen i Åbo då ännu (1839) lefvande släktingar till prosten Hacks ha uppgifvit icke honom, utan hans broder, en hofrättsauskultant Hacks sasom den rätte författaren till dessa visor. Denne skulle ha bott i Eskola gården hos Petrej och, enligt hörsägen, af denne åtnjutit stor välvilja.

Denna uppgift förefaller trolig icke blott på grund af den källa, hvarifrån den är hämtad, och på grund af de närmare detaljer, hvarpå den stöder sig, utan ock emedan den hänvisar till en författare, som var allmänt känd som tillfällighetskvädare pa den tid, som är i fråga. Att ett misstag mellan de båda Hacksarne kunnat komma i fråga, beror därpå, att författaren till Eskola gubbens visor tecknat sig dels „Then kamla Haksens yngsta Sånen“, dels endast „Then Hacksen“. Men man finner att poeten Hacks äfven i öfriga af sina tillfällighetssånger med förkärlek använder denna form för sitt namn. Det var så att säga hans hvardagsnamn, hvarmed man i dagligt tal uppkallade honom. Vanligen tecknar han sig *Hackssen*, hvarför den något förändrade namnteckningen i Eskola gubbens visor utan tvifvel föranledts af den ovanliga språkform, som han öfverhufvud användt i dessa visor. I mera officiella festdikter begagnade han dock sitt

rätta namn *Alexander Hacks*, en enda gång förekommer namnteckningen *Alexand. Hackssen*. Om redan denna omständighet utvisar identiteten mellan namnen Hackssen och Alexander Hacks, så framgår detta äfven af tvenne af honom författade promotionskväden. I det ena tecknar han sig Alexander Hacks, i det andra Hackssen, men hänvisar i det senare till det förra såsom sitt opus. Allt, också den poetiska stilen, häntyder på samma författarepersonlighet. Det må tilläggas, att släktnamnet i tidens krönikeböcker äfven möter i de mest olika beteckningar: Haks, Haaks, Hachz, Haakz, Hackss, Hackz, Hakz, Hacks, Hakes, Hakess.

Om *Alexander Hacks* lefnadshändelser känner man föga eller så godt som intet. Personer med detta familjenamn förekomma dock rätt talrikt redan under 1600-talet, några äfven anställda i akademins tjänst. Vid tidpunkten för akademins stiftelse eller måhända redan något tidigare fanns i Åbo en handelsman med namnet Peeter Haax, som sedermera blef rådman i Nystad och var gift med Brita Hörling. Förmodligen söner till denne voro den Magnus Petri Hacks, hvilken Stjernman i Aboa literata nämner såsom författare till ett fredstal „Oratio pacem ejusque delineationem sistens“ (Aboæ 1671), samt en Peter Peterson Haaks, hvilken afled 1675 såsom arrendator på Bjerno gård, efterlämnande änka och små barn, bröder och systrar. Dennes son åter var troligen den Johannes Petri Hacks, af hvilken man likaledes har ett tryckt tal „Oratio de Aurora nobilissima temporis parte“ (Aboæ 1687).

I slutet af 1600-talet (från 1670) var i akademins tjänst som uppbördsman eller „fougde“ anställd en befallningsman Johan Hakes eller Hacks. Han synes dock icke ha fullgjort sina åligganden till akademins belåtenhet, ty ständiga klagomål förnimmas i protokollen öfver hans „obeskrifwelige nachlässigheet“ i tjänsten, och han tyckes dessutom tid efter annan ha visat konsistorium en „stoor wanwördnat“. Johan Hacks är upprepade gånger

kallad inför konsistorii skrank, för att stå till svars för sina gärningar, och det är ofta fråga om hans bötfällande, till och med om hans afsättning. Vid sin död synes han äfven ha efterlämnat en skuldbörda till akademin, ty sonen Carl Hacks erbjuder sig i protokollet för den 20 augusti 1701 att likvidera efter sin aflidne fader, befallningsman Joh. Hacks.

En Gustaf Hacks, söderfinne, som år 1700 disputeterade under Alanders presidium med en afhandling „De honoribus academicis“ och under Hahns inseende med „De perfectione Brutorum“ samt samma år promoverades till filosofie magister, utnämndes 1702 till vicebibliotekarie samt 1708 till akademins räntmästare. Han dog i Stockholm under stora ofreden 1717. En hans broder Johannes Hacks nämnes som inspektor för den stora sjötullen i Åbo, „majorum urbis Aboënsis vectigalium maritinorum inspector“, och synes ha lefvat ännu på 1730-talet.

Att författaren till Eskola gubbens visor hörde till samma släkt, kan man taga för gifvet. Enligt den redan nämnda traditionen skulle han ha varit broder till magistern, sedermera kyrkoherden i Wesilaks Johan Hacks. Denne kallar sig i Satakundensernas matrikel Kyroensis, och af en utaf honom författad grafskrift öfver häradshöfdingen Claës Detlofson, en Tammerforsbo, framgår äfven, att han var hemma från dessa trakter. I denna grafskrift tecknar han sig Johan Carlson Hacks, hvarför den förmodan icke ligger fjärran, att han var son till den Carl Hacks, son till befallningsmannen Johan Hacks, hvilken nyss nämndes.

Att Alexander Hacks och Johan Carlson Hacks skulle varit bröder, motsäges emellertid af den förres uppgift, att han var „den gamla Hackssens yngsta son“. Då Johan blef sex år senare student (1728), är det svårt att antaga, att han skulle varit en äldre broder. Mera sannolikt synes, att Alexander var son till tullnären Johannes Hacks i Åbo, och att Johan endast var hans fosterbroder. Denne har nämligen dedicerat sin gradualafhandling „Foedus Salomonis et Hirami“ till Johan-

nes Hacks „ut Patrono optimo, ita Avi loco æternum venerando“.

Alexander Hacks synes ha varit bland de 47, hvilka inskrefvos som studenter den 26 juni 1722 „post restauratas musas“. Redan som student gjorde han sig känd såsom en på sin tid lyckad tillfällighetspoet. Det första solenna tillfälle, vid hvilket hans namn som vitterlekare är knutet, var också enastående i akademins annaler. Den 17 juni 1725 introducerades med „högtbeprydelige ceremonier“ i själfva domkyrkan den unge grefve Claes Ekeblad som rector illustris vid kongl. academien i Åbo. Det var första och enda gången rector illustris-värdigheten tillämpades vid vårt universitet.[1]) Att Åbo akademi erhöll en endast 17-årig grefve till rektor, var naturligtvis ägnadt att väcka stor uppmärksamhet, icke minst bland studenterna, i hvilkas krets den unge grefven till Stola redan året förut hade blifvit inskrifven och där han gjort sig populär genom sitt vinnande väsen. Å deras vägnar var det studenten Alexander Hacks till det solenna tillfället utgaf en versifierad lyckönskan med titel *Palladis och Samtelige Musers Wänners Oförlikneliga Fägnad.*

Diktens första strofer äro ägnade lofsjungandet af den betydelsefulla och fägnesamma dagen:

Wälkommen kiära dag som oss behagligt fägnar,
 Til allas nöije war wälkommen tusendfalt,
Af hwar en som sig behl af denna frögd tilägnar,
 Bland oss med wördsam plicht at fijras öfwer alt,
Ty himlen uppå Dig oss til en Förman gifwer,
 Den på wår Helicon en ständig ähra blifwer.

Därefter följer en hyllning af dagens unge hjälte, hvars upphöjelse till rektor hade mottagits med allmän fröjd och gamman, ty han var icke blott af högförnäm härkomst, utan pryddes äfven af alla dygder i ett ädelt och ärbart sinne:

[1]) Se närmare härom *Carl v. Bonsdorff,* Åbo akademis „rectores illustres“, Förhandlingar och Uppsatser 12. s. 122—138.

Den Dygden lefwer i och giordt sig til ett Tempel,
Den Wijshet och Förstånd widt åhren öfwergår,
Den för all Ungdom är så rart och stort exempel,
At ålderdomen här i wördsam undran står,
Den för hwars ärbarhet och ogemena Seder,
Städs fama ewigt lof kring werlden widt bereder.

Gudarna uppmanades att vara fägnesamma vittnen till hvad som passerade; Orpheus att låta pukor och trumpeter ljuda och Helikons nymfer att bekransa grefven och strö blommor i hans väg:

Ty låt oss samtlig nu, wår GREFWE önska lycka,
Den för den Lärda Flock en prydna är och zijr,
At Himlen Honom mån med Himla gåfwor smycka,
Som nu på denna dag wår RECTOR önskligt blijr;
At wij med fägnad städs få se det som wij önska,
Hur Lager och Cypress med EKEBLAD må grönska.

Fägnesången utmynnar i följande afslutningsstrof:

Emedler tijd lef wäl, wårt hopp, wår lust och hägnad,
Som wår Parnass i dag förnögder giör och glad,
Lef säll och städs förnögd oss allom til stor fägnad
Wår milda RECTOR Du Herr Grefwe EKEBLAD,
Tils wij med tiden få när wij än längre lefwe
En CANCELLER af Dig wår mer än kiära GREFWE.

Det märkvärdiga är, att denna förutsägelse af den unge fägnekvädaren sedermera gick i fullbordan. I maj 1762 utnämndes grefve Claes Ekeblad till Åbo akademis kansler. Då en Åbo-korrespondent till Lärda Tidningar omtalar denna händelse, erinrar han sig äfven den poetiska spådomen: „Med mycken glädje — säger han — ser man nu uppfylldt hvad en kvick poet bland studerande ungdomen i dess lyckönskan vid rektoratets antagande Hans Exc. tillönskat och spått“.

Den kvicke studentsångaren synes då redan ha varit fullt säker på sin poetiska konst, ty man finner, att han icke underkastat sig de rättelser och ändringar, som dåvarande poeseos professorn Anders Prysz, enligt gammalt

bruk vid akademin, hade ägnat hans verser. Han förmådde äfven boktryckaren Erik Flodström att trycka dem utan beaktande af professorns korrektioner och mot hans förbud. Man finner detta af en besvärsskrift, som professor Prysz två dagar efter den solenna akten inlämnade till konsistorium och hvari han klagade öfver att Flodström „nyl. aftryckt en Gratulations skrifft twärt emot Hr Professorens förbud och låtit inflyta ett och annat efter Auctorens unge Studenten Haks godtyckio, som Hr Professoren ej kunnat gilla“. För denna „olydnad, wanwyrdnad och skymff“ yrkade han korrektion på boktryckaren, men unge studenten Haks ville han „lämna otilltalt, emedan han wäl med tiden om han blir en kar, sjelf blyes öfwer det han welat wara klokare än den som censurerat. Men blir han intet kar, då har han sitt straff med sig“. Det hela aflopp med en skrapa för boktryckaren.

Denna kontrovers bidrog väl icke minst till den unge fägnesångarens popularitet, och han tyckes med ett slag ha fått luft under vingarna. Följande år, då den första promotionen ägde rum efter ofredens interregnum, möta vi Alexander Hacks såsom promotionsskald. Till sju af de den 14 juni 1726 promoverade magistrarna riktade han en dikt *„Dygdenes lön, i Lager-Krantz grön, Wunnen och funnen“*. Till sitt innehåll är detta kväde märkligare än fägnesången till Ekeblad. Diktens början innehåller nämligen en erinran om det nyss afslutade fasansfulla kriget och gifver uttryck åt den allmänna glädjen öfver den vunna freden och odlingsarbetets återupptagande. Visserligen söker man förgäfves några djupare intryck eller några gripande bilder från stora ofredens sorguppfyllda dagar. I stället åtnöjer sig Hacks med att endast i största allmänhet teckna krigsguden Mars' blodiga framfart, därtill ännu i ett versmått, hvari ett fyrverkeri med rim tyckes vara hufvudsaken:

Sen Mars tappre Hielt, så i Fält, mån gräselig dundra och plundra,
At både himmel och jord, med ett ord, tycktes lyssna och undra?

Sen han mång Land, uti brand, uti sand, uti aska, förwandlat,
Och med nijt så ock flijt, som grymmaste Leijonet handlat?
Sedan han sig till krig, tumulter och örlig, ha rustat,
Och med Kulor och Krut, Skiöld, Spiut, sig länge förlustat?
Sedan han kiäckt, oförskräckt, både fast, som ock wast, helt fri-
modig
Wisat courage, at hwar honom har, sedt frodig och blodig?
Sedan han länge af rof, til behof och lysta, sig mättat,
Samt i mång tusendes blod, sin händer och tänder, ha twättat?
Sedan han swårt, ja så hårdt, denna gången så mången ha
basat,
At han tämmelig wäl, med skiäl, för sig sjelfwer har fasat:
Börjad han äntlig med ijd på frijd och rolighet tänka;
Ja sin grufliga art med fart, til friden at länka.
Friden, som alt mångfalt, lik en wän, gier igen hwad i striden
Utan prut, til slut, har gådt ut, änskönt det än lider på tiden;
Friden allen, som hwar en, mer daglig behaglig mån blifwa,
Friden som hopp, siäl och kropp, märg, färg mod och blod, mån
upplifwa.

Knappt hade krigets brand slocknat:

Innan Apollo igen, med dess Männ kom tilbakars, som flydde,
När de sitt härliga hus, för brus och buller, då skydde.
Pallas som war med sin skar, med dygden från bygden bort-
gången,
Kom nu helt glad i sin stad, at hägna och fägna så mången.
Si, nu är frid, nu är tid, nu är striden aldeles förliden,
Si nu är alt uti lag, til behag, i behagliga tiden.

Så följer en uppmaning till „Palladis unge svenner“ att komma till parnassen och mottaga „dygdenes lön, en skön, grön krans, helt fager, af lager“. Det urgamla Stjernhjelmska motivet om dygdens och lustans strid om den unge lärdomssvennen går ännu igen i denna dikts slutstrof.

Ett tredje festtillfälle, vid hvilket Hacks enligt all sannolikhet uppträdde, var „på tacksägelsedagen, som högtidligen firades i storfurstendömet Finland, men förnämligast i dess hufvud- och stapelstad Åbo den 28 november 1731“, i anledning af konung Fredriks hemkomst från Hessen. Det festkväde, som celebrerade denna lyck-

liga tilldragelse, är visserligen endast undetecknadt „*Af Hiertat*“, men såväl begynnelsebokstäfverna i denna pseudonym som den Runius-imiterande stilen i kvädet tyda omisskännligen på Hacks som författare. Diktens början „Opp Swerge, wak opp“ inleder en hymn öfver den lyckliga dag, som hade återskänkt landet dess konung. Äfven Finland tager del i den allmänna välkomsthälsningen:

Tro Finland ock stalt
Ej tåla nån halt,
Hwar Erliger Finne
Af kiärligit Sinne
Nu qwäder för alt:
Wälkommen Du Frida
Frids Konung, Så blida,
Mång Tusendefalt!

Åbo hade iklädt sig festlig skrud, såsom framgår af följande strof:

War hiertli och glad,
Du Åbo, wår Stad,
Tänd lampor och liusen
Som lysa i rad
På gator, i husen.
Mång Hundrade-Tusen,
Till yppersta grad:
Gif Echo och Skall
Af Frögde-sång myken,
Med Salvor och Stycken,
Med brakning och knall:
Förnögd, som en Brud,
I Prydnad och Skrud,
Din Fägnad förklara
Med Stämmorne rara
Och härligste liud:
För Konungen såter
Som lyckligt kom åter,
Bed, Tacka din Gud!

Slutet är en bön till den högste:

Dig Nådig bete!
Den glädie ofs unna,
At en gång ock kunna,
Din Smorda här se!
Hwad Friden förstör
Ur Riket bortkiör!

Enligt hvad häraf framgår, är det som fredskonung Fredrik I i främsta rummet hyllas, och fredens fortfarande bevarande är summan af sången.

När Alexander Hacks till den akademiska lagerkröningen den 4 juli 1732 skref sin andra promotionsdikt, tyckes hans egen universitetsbana redan varit afslutad, och hans kväde företer ej heller mera den akademiska karaktär, som var utmärkande för hans tidigare stycken. Den lärdomsentusiasm och känsla af stolthet öfver att vara en af musernas alumner vid högskolan är helt och hållet försvunnen. Hacks egna studier synas icke heller ha åsyftat vinnandet af den akademiska lagern. Han inträdde vid denna tid som auskultant vid Åbo hofrätt och hade måhända dessförinnan dokumenterat sig genom examen för högskolans dåvarande ende repressentant för det juridiska vetandet. I början af sin promotionsdikt frågar han nu sig själf, hvad han, en olärd Saul, skall göra bland profeterna:

Hvem skulle drista här bland Herrar så Hög Lärde
Frambringa sådant Kram, som är af ringa wärde?
På Græksska och Latin ell' andra Språk Utländska
Man nu orere plär, och ei enfaldig Swenska.

Man finner af denna dikt, att Hacks redan är smittad af frihetstidens idéer. Han vågar framkomma med en om också svag opposition mot den förhärskande latinbildningen vid högskolorna och slår ett slag för de båda inhemska språken, synbarligen en direkt påverkan af den nya tidens anda:

Latinska språket plär de Lärdas eget heta;
Det samma är bland dem en almän Mercur worden
Men längst från Urmins Tid, tils nu, kring hela Jorden;
På detta Täcka Språk mäst alla Lärde skrifwa
Hwad de i Liuset fram til almän Nytta gifwa;
Dock lärer ingen än med Skiäl ha sagt, ell säga,
At det skull endast ju i sig all Lärdom äga.
Wist lärer Adam ren med wackra Gubbar flera
Ock något kunnat, skiönt ej pater declinera:
Man tror att Salomon bland Lärde stått på staten,
Fast än man säkert wet han aldrig läst Donaten.
På Grækiskt, Tyskt, Fransyskt och många andra flera
Nog mycket wackra Språk, man knapt lär säga mera,
Än äfwen lika wäl en Erlig Finne torde
På grund-rik Finska gie, som ei föraktas borde.

Men det är icke blott mot latinet, utan äfven mot magisternamnet och magisterlärdomen öfverhufvud Hackssen ställer sig skeptisk. Af den högtrafvande stil, hvarmed han i sitt förra promotionskväde prisade „Helicons berg, och „Musernas witraste slögder“, finnes knappt mera något spår. Tonen är ända till oigenkännlighet förändrad. Han vill, om ock bakom skölden af andras meningar, rentaf förringa värdet af hela den lärda ståten. Han framdrager en statsmans åsikt, enligt hvilken magisternamnet endast var ett slugt lockbete för ungdomen:

Man dem till Dygden kan och Lärdom wackert låcka,
Rätt likson Barnen små med Säcker ell en Däcka.

Att nyttans epok redan skymtade i bakgrunden, finner man, då poeten söker utreda hvilka utsikter den lagerkrönte hade på lifvets vädjobana, en praktisk syn på tingen, som icke förut hade tagits till tals i promotionsdikterna. Det fanns många — heter det i sången — som med stora omkostnader skaffat sig magisternamnet,

Dock kunde den, och den, ja många flera weta,
Som sen fått Tretti År Caplan på Landet heta;
De mente: de giordt klokt som hädre blitt wid Plogen,
Ell genast alt med et, med Får gått wall i Skogen.

Och om äfven de följande stroferna skola vara en dementi af denna nedslående utsikt, heter det ändock till slut:

En sprängslärd Lärdom är så nödig ej hos alla,
Här fordras äfwen det man conduit plär kalla:
Med Studier kan man än til tämlig Heder komma,
De gifwa säkert Bröd: dock nästan sent åt somma.

Ett högst märkligt vittnesbörd om inflytelsen af den nya tidens anda är äfven, att Hacks sångmö i denna dikt stiger ned från den höga kothurnen, blandar sig bland folket och söker gifva uttryck åt dess uppfattning och meningar. Det är ett demokratiskt drag, som mycket sällan möter i all tidigare diktning. Förf. vill låta oss veta, hvad själfva folket tänker om magistergraden:

At äfwen Mäster Jöns wet om Magistrar prata,
Nog sälsamt tycks; dock hör: J aftons på en Gata
Då han af samma Skrå sin Broder Jürgen mötte,
Han honom, som rätt wiss, för Brickan genast stötte
Och sade: wetst du hwad? På stunden feck jag höra,
Man skall en gräslig hop Magistrar åter giöra:
Tänk ett Magister=Namn så stort som Mästars lyder!
Säg du som Trä=slug är: hwad tro det namn betyder?
Han genast feck till Swar: Din Tok! skull du ei weta
Hwad en Magister är, och hwem så plägar heta?
Jo, när som en Student med många Glosor stoppat
Sin Hiärna öfwerfull, blir Magen sidst oppråppad,
Sen wäxer derutaf rätt ståtligt Lärdoms=Jster,
Hwarföre sådant Folck man kallar sen Magister.

Mitt Minne mins ock än, då jag til Stockholm lände,
Af många Äfwentyr, som där dock daglig hände:
Med Korgar uppå Arm der kom par grotta Gummor,
Som giöra större larm än Tretti Kalf=skins Trummor
När de en ung Student, om Sexton År, ei mera,
På Skieps=Bron fingo se rätt Tancke=full spassera:
Straxt sporde en: Hwars lär den Hierte=Ungen wara?
Hon feck ei Ordet fram, förrän den andra swara:
Det en Magister är: derpå må du ei twika,
Jag twenne gånger ren hördt honom här Prädika.

Detta alldeles nya poetiska manér att på ett resonnerande och skämtsamt sätt framföra hvad den ena och den andra haft att säga tyckes vilja gälla som ett försök att imitera tonen i de samtidiga moraliska veckoskrifterna. Att Hacks kände till desamma, framgår af en bröllopsdikt, där han förliknar bruden vid „wår Swenska Argi Lålla“.

Ehuru sålunda märkligt till sitt innehåll, är Hacks andra promotionspoem i poetiskt afseende mycket otympligt [1]) och besannar hvad han där säger om sig själf, att när han en gång tagit pennan i handen:

Så ramlar hon åstad så mycket alla gånger,
At ingen wålar se en Skrift så tårr och långer.
Den äntlig skådan will, sen skådar klart som Phoebus,
Och säger sant om alt: Sunt verba sine rebus.

Den skämtsamma, halft borgerliga tonen i detta kväde är lätt förklarlig, om vi erinra oss att Eskola gubbens bröllopsvisa endast någon vecka tidigare sett dagen. Och i detta sammanhang framstår äfven promotionskvädets innebörd i så mycket klarare belysning.

Från samma tid — början af 1730-talet —, har man äfven äfven några bröllopsvisor och grafskrifter af Hacks, dels allvarsamma och moraliserande i den gamla godkända stilen, dels äfven pigga och uppsluppna, hvilka förråda författaren af Eskola gubbens visor.

Märkligt är ett poem vid kaptenen Nils Jerlströms bröllop med Greta Hacks, förmodligen en syster till poeten. I ett manér, som mycket påminner om Lucidor, framför författaren här den antika gudavärlden på scenen och låter den uppträda på ett löjeväckande och tokroligt sätt, liksom hos förebilden. Att man redan känner sig djupt inne i freden, framgår däraf, att själfva krigsguden Mars,

[1]) Såsom promotionsskald har Alexander Hacks nyligen tecknats i en uppsats „Promotionspoesi vid Åbo universitet“ af *Werner Söderhjelm.*

som nyss med „sin grymma gestalt med gewalt tycktes werldene röra“, nu uppträder som en ödmjuk friare hos fru Venus för en af sina hurtigaste och frimodigaste soldater. Venus svarar:

Dråplige Mars! fast än dina Män tyckes alt öfwerwinna,
Måste de dock, äfwen ock, öfwerwundne och bundne sig finna
Dagliga, af mina små och späda behagliga Tärnor,
Werdenes skönste zirat, och jordenes Änglar och Stiärnor.

Efter flere andra gudar och gudinnor uppträder slutligen äfven Bachus, som lofvar dricka brudparets skål i „sötesta wijn“, samt Orpheus, hvilken uppmanar sina musikanter att blåsa så högeligen, „att resonansen lockar båd' brudgum och brud i dess skrud, sen hvar en upp i dansen“.

Af ett kväde, som Hacks författade till akademieräntmästaren Gregorius Stenmans bröllop den 29 aug. 1732 tyckes framgå, att hans rykte som skämtsam skald redan var stadgadt. Sålunda heter det:

Jag Perlor ei på Ull-Garn hänger,
  Men gierna är om Sanning öm,
Ei Lögn i mina verser mänger,
  Ei mycket oförtiänt Beröm.

Du har wäl rätt: tör mången säga;
  Dock nu för alfwarsammer är:
Din Wane är ock skiämpta pläga:
  Du häldst små-rolig wara plär.

Men han ursäktar sin allvarsamma ton denna gång med att skämtet ock har sina tider, och att många törhända skulle tagit illa upp,

  Om jag ock nu skull kommit fram
I Pontaq, pimpinella slaget,
Jag menar: wat Bröllops-Laget
  Med ett ell annat roligt Glam.

Att Hacks med „pontak, pimpinella slaget“ åsyftade det uppsluppna manér han använde i bröllopsvisan öfver fader Petrej, kan man taga för gifvet. Osäkert är dock om han med denna beteckning åsyftade en kritik af detta manér, som hade gjort honom så omtyckt på sin tid. Äfven hans grafsånger äro vackra och lediga, och han tyckes ha gjort sig så känd i denna genre, att en af de besjungna personerna före sin död hade uppmanat honom att kväda dödsdrapat vid griften.

Oaktadt sina framgångar tyckes Hacks äfven haft vänner eller beskyddare, som yrkade på att han borde offra sitt versmakeri och söka sig en anständig utkomst. För sådana goda råd var vår poet mycket känslig, och han ryggade själf tillbaka för utsikten att ej blifva annat än en brödlös yrkespoet. Detta framgår bl. a. af en skämtsam och glad bröllopsvisa, tillägnad fänriken H. G. Hufvudskiöld vid hans förmälning med Johanna Elisabeth Teppati, dotter till en af Hacks förmän i hofrätten assessor Carl Teppatti. I denna visa tyckes „den nog alfvarsamma Hackssen“ redan göra upp sluträkningen med sin glada rimkonst:

Mitt lilla Hierta wet nog wäl, hur månge undra
At jag ei ledsnar ren wid mitt Vers=Makeri:
När frågas hwad för Kar min Herre dock wil bli?
Jag rådnar snart som Lax, snart flatnar som en Flundra.

Om Lyckan skulle sig från mitt Behag ei skilja,
Men sådant komme blott på egen Wilja an;
Ho wet, jag blefwe snart ockjå en ansedd Man:
Än Lyckan står i Guds, min Kungs och Förmäns Wilja!

I Tysthet tör jag dock betyga på min Åhra,
At aldrig min Person tänkt bli en sådan Tok,
Som med en Bröd=lös Konst och usel Föde=krok
Mig wille kraffja fram och wäl med Tiden nära.

När Oro stundom wil en wälment Ro förstöra,
Jag låfwar fuller då at aldrig rimma mer;
Dock, när jag hör: Lappri. Dra=på. Håll=i. Jag ber,
Hwad wil mot goda Ord min stackars Fromhet giöra?

Denna gång gaf han vika för frestelsen, och ännu följande år skref han det roliga epitafiet öfver Eskola gubben. Men detta kväde, där hans humoristiska konst nådde sin höjd, betecknar också afslutningen på hans korta poetiska bana. Utan tvifvel var Alexander Hacks en för sin tid icke obegåfvad poet. Hans ovanliga lätthet att rimma är mest i ögonen fallande. Han kom väl till rätta med den afart af leoninsk vers, som fordrar rim äfven inne i versraderna, och han kunde utan svårighet hopa rim på rim ett helt poem igenom. Han rör sig äfven med ledighet i de mest olika versslag och använder daktyler och anapester, jamber och trokäer om hvartannat; äfven i orimmade distiker försöker han sig en gång. I sin formgifning påminner Hacks ännu mycket om den karolinska tidens skalder, liksom öfverhufvud 1720-talets poeter äfven i Sverige. Fägnesången till Ekeblad har till förebild Rudeens Finska Helikons sånger. Versslaget är detsamma och en del uttryck förråda stor likhet. Samma författare är äfven ställvis imiterad i en minnessång öfver vicenotarien i Åbo hofrätt Nils Häger. Om Lucidor och Runius påminna de stycken, i hvilka han visar sitt stora rimkonstnärsskap, eller då han i likhet med nämnda skalder hopar en mängd olika ord och uttryck för att beteckna samma sak. Om Frese påminner han någon gång genom verser sådana som „Förr skola korpar blifva svanor — Förr skator gäss, förr kråkor tranor o. s. v.

Men Hacks fann snart sin egen ton i den skämtsamma dikten, och af alla hans kväden ha „Eskola gubbens visor“ genom sin humoristiska läggning och egendomliga språkform fortlefvat längst. Från de tidigare akademiska festkvädena till hans humoristiska stycken är ett stort steg. Det är helt ny tidsålder, som tyckes tala ur de senare. Hacks är den första af Åbo-poeterna i frihetstidens början, som förråder intryck af den nya riktning i vitterheten, som i början af 1730-talet begynte göra sig gällande. Och redan på denna grund förtjänar han en om också anspråkslös plats i vår litteraturhistoria.

Äfven de senaste åren af Hacks lefnad äro höljda i dunkel. Att han i medlet af 1730-talet upphörde med sin diktning, och af hvad orsak han gjorde det, ha vi redan sett. I stället för en musernas gunstling ville han blifva Themis tjänare. Men befordringslyckan synes icke ha varit honom bevågen. År 1733 ingick han med en hemställan till det akademiska konsistorium att blifva antagen till kontrollör för akademins uppbörd, men inrättandet af en sådan syssla ansågs onödigt. Det förefaller sannolikt, att Hacks sysselsatt sig med advokatyr, och som „advokat i Åbo hofrätt" kvarstod han förmodligen ända till sin död. Hans lefnadsbana blef äfven kort tillmätt. Som hans dödsår uppgifves 1740.

Hacks kända tillfällighetskväden äro till antalet tretton, [1]) nämligen följande:

PALLADIS och Samtelige Musers Wänners Oförlikneliga Fägnad med Allas nöije befunnen då Den Högwälborne Herren HERR Grefwe CLAES EKEBLAD til Rector Illustris och Magnificus wid den Kongl. Academien i Åbo / med högt=beprydelige Ceremonier Introducerades, som skiedde den 17 Junii 1725. J wälment Lyckönskan och diupaste wördnad Framstält af Alexander Hacks.

Dygdenes lön/ i Lager=Krantz grön/ Wunnen och funnen/ Då efter Riks=Rådets/ samt Åbo Academiæ Cantzellerens/ Hans Hög=Greflige Excellences Herr ARVED HORNS Samtycke och tilstånd; Promotoren, den Edle och Höglärde Herr Professoren Mag. ANDREAS PRYSZ/ Desse kringstående Högwällärde Herrar Philosophiæ Candidater (namnen uppräknade) För sin lärdom dygd och skicklighet, honores Magisterii Philosophicos, Uti Höga och Förnäma Personers närwaro zirligen utdelte, i Åbo den 14 Jun. 1726.

Skalde=Tal om Dragoune=Wal / Dichtadt på Capitains, wid Hans Kongl. Maj:ts Liif=Regemente Dragouner, Ädle och

---

[1]) De flesta af poemen finnas i härvarande universitetsbibliotek, fägnekvädet öfver Fredrik I:s hemkomst i kongl. biblioteket i Stockholm, minnesrunan öfver Nils Häger samt bröllopskvädet „Skiämt är altjämt angenämt uti Lag" endast i den s. k. Mjödska samlingen i Borgå lycei bibliotek.

Wälborne Herr NILS ARENDT JERLSTRÖMS, samt Dygd-Ädle och wäl-Ehreborne Jungfruens Jungf. GRETA HACKS Högtideliga Bröllops-Fäst, Som uti Högförnäma Personers närwaro med allas nöije fijrades i Åbo den 29 Augusti 1727. Af Contrahenternas uprichtige Wän och Tienare Alt i Hast. ÅBO / Trydt af Kongl. Acad. Boktryckaren Eric Flodström.

Öfwer Sin Hederwärda Wäns och Landsmans Herr Daniel Juslenii Digra snilles prof / Då han om Propheten Daniel wittert Disputerade, Så wälment, som fort yttradt af underskrifwen Alexand. Hackssen. (1730).

Underdånigast Fägne-Qwäde, Öfwer Den Stormächtigaste Konungs FRIEDRICS Den 1:stes Sweriges, Giöthes och Wändes etc. etc. etc. Konungs Lyckelige och Högstönskade Hemkomst ifrån Hessen, Siungit På Tacksäielse-Dagen, Som Högtideligen Firades i Stor-Förstendömet Finland, eller förnämligast J des Hufwud- och Stapel-Stad Åbo Den 28 November år 1731. Åbo, Trydt af Joh. Kiämpe Kongl. Acad. Boktr. den 27 November 1731.

Then som ti Hantel waken [1]) är;
Han theri lyckli wara blär.

At tä wara sant/ Pewiste Tä Pårkaren wast lilla Sara-Hantelsmannen i Tapel-Tan ÅPO, Ehreporne, Kluka och kräckeli Wörståntika Munser JÅSEPH BEDREJ, PRUKUMEN, Wick then Ehreporna och farli Pesketlika Lantenas Jomfrun Annika SIKFRIS TUTER PRUDEN, Ti Ekta, Som uti mycky Fyrnäma Folckenas närwarante kedte i ÅPO in uti Eskola Kårten, justoment mittidå Tan pakom Missommars Taken, i then Åren 1732. Nu trar Then kamla Haksens ynksta Sånen. Pränta af Puk-Dryckaren F. Philipp Pawalssån, i ÅPO.

Fägnesam Lyck-önskan Betygad, Då Professoren af Historiens samt Sede-Lärans Lofwärde Wetenskaper wid Kongl. Academien i Åbo/ Hög-Ädle och Höglärde Herr Mag. ALGOTH A. SCARIN, Den Heder/ Namn/ Förmån och Äre-Titlar/ hwarmed Werldslig Wishet Dygds och Lärdoms trägna Älskare, wid Höga Scholar plägar belöna/ Jbland flere, äfwen dessa Högwällärde Herrar Candidater (namnen uppräknade) Sirligen tildelte/ Som skiedde i Höge/ Förnäme och Hederlige Personers

[1]) I de senare tryckta upplagorna af Eskola gubbens visor står „vallen“ i stället för „waken“.

biwistan/ uti bemälte Kongl. Åbo Academie, på Beforbrings=Dagen den 4 Julii 1732. Wälment af Hackssen. ÅBO, Tryckt af Joh. Kiämpe Kongl. Acad. Boktr.

Enär, för detta, Vice-Notarien Uti Kongl. Maj:ts och Rikssens Högloffl. Hof=Rätt i Stor=Furstendömet Finland, Ädel och Högachtad Herr NILS HÄGER, Genom en skyndsam och Salig Bortgång, den 26 Augusti år 1732, Siälen sin FRÄLSARE JESU återgaf; och Dess Lif=lösa Kropp med Christelig Heder, den 31 i samma Månad, uti Åbo Domkyrckia, sin moder Jorden til en god Hwila förtrodder blef; Togo af Honom Dess i Lifstiden Förtrogna Wänner och Camerater följande sidsta sorgel. Affkied, Igenom Hacksjen. Under Ton, som: Ifrån den Dag jag Elisandra. ÅBO, Uti det Kongl. Boktryckeriet, af F. Phil. Paulssen 1732.

Af egen Fregd ei kunne wi
Rätt wäl och lyckligt giffte bli;
Men endast få den Nåd af Gud,
Förmedelst troget Böne=Liud!

Wälment eftersinnadt, Då Räntemestaren wid Kongl. Academien i ÅBO, Ädle och Höglärde Herr Mag. GREGORIUS STENMAN, BRUDGUMMEN, samt Ädla och Dygde=rika Jungfrun, Jungfru CHRISTINA MARGARETHA PALEEN, BRUDEN, J et Lyckligt Gifftermål med hwarannan inträdde, hwilket med Guds Ord blef stadfäst i många Högt=Förnäme Witnens biwistan, uppå Wijksbergs Säte=Gård i Pemar Sochn, den 29. Dagen i Skiörde=Månaden, År 1732. Af samme Förnäme Contrahenters Uprichtige Tienare Hackssen. ÅBO, Tryckt uti det Kongl. Boktryckeriet, af F. Phil. Paulssen. 1733.

Tre Ting bör skattas mer än Gull:
En Dygdig Wandel här i Werden.
En Salig Död i hädan=Färden.
Et wärdskylt Lof på döder Mull.

Eftersinnat / Då Rådmannens i Staden Nådendal, Äreborne och Högwälachtad Herr Jacob Hirvos i Lifstiden Högt=elskade och Kiära MAKA, Den Äreborna och Dygdesamma, nu Ewigt Saliga MATRONAN BRIGITTA WILOU, Efter en ärbar Wandring här på Jorden, 45. års sammanlefnad, samt Gudelig Beredelse och Salig Hädanfärd, under Christelig Lik=Predikan, och Hög=Förnämt Heders=Följe, blef, med Dess liflösa Kropp,

ledsagad til sin Såfwe=Kammar i Nåt
Novembris År 1733. Wälment af H
uti det Kongl. Boktryckeriet / af F. Phi

Skiämt är altjämt angenäm
Som Seder och Heder ei
Ärliga Stick=Ord och kiärlig
Ei skada de glada Go=wä

Det trodde både tilförene, Åfwen ock
Kongl. Maj:ts Helsinge=Regemente,
Gustaf Hufvudskiöld, och den Ädla
hanna Elisabeth Teppati, Som me
ligt, förtroligt, ärligt, härligt, kiärligt
öfwerens kommit, Blefwo ouplösligen s
den 21 Februari 1734. Den nog Alfw
(uti det Kongl. Boktryckeriet) af F. Phil

Wäl den som här städs p
Och tacka Guds Barmher
För all osäilig Nåde=Gåfwa!
Säll den som engång får
För allskiöns Nåd, med F
I Himlen utan ända lofwa!

Eftertänckt / Och til wälförtient Ähre=
Den i Lifstiden Ädla och Dygdesamma
stinnan, Fru ANNA MARIA
Werden den 29 Junii, 1663. Efter
Lefnads Wandel, All Jordiskt och flycht
Sällheten förbytte, den 28 Martii 173
Delen, I en Hög=Förnäm Församlings
Lik=Predikan, uti Åbo Dom=Kyrckia jorda
April samma Åhr. Af Hackssen. Un
fängt är alt hwad med Ifwer. ÅBO,
Boktryckeriet / af F. Phil. Paulssen.

At ei så narli man klömn
Ti rulik i wärtena lifwa;
Winnas the måste en min
Som trukna pekanta pekri

Så täkon keläken Sak tänka i then samn
then Ehreporne, wörsiktika, Rulika, Ka

Porkaren å rymlika Hantelsman i Åpo Wader JÅSEPH BEDREJ mä Eskola, Then 15 Januarii 1735 wantra saliken pårt, wrån thenna wärten å ti Hans töta Råppen mä tur ära pekrawi i Åpo Tumkyrkan then 23 bå samma måna å åren. Å ram kifwa thetta ti heter, bå then Tötas eken Vänska Pråken, Sin kamla Kjäst En tilla kåssen som Lammen Then Hacksen.

* *
*

Såsom tillägg må meddelas, att den af Alexander Hacks besjungne Eskola gubben äfven var känd som en kristligt sinnad man. I detta afseende har han af dåvarande Åbo-biskopen Lars Tammelin i hans företal till Johan Gerhards „Pyhät tutkistelemukset“ erhållit följande vittnesbörd: „Men då samma bok (Gerhards nämnda) under dessa förflutna krigstider så skingrats, att mycket få exemplar mera finnas, så har en rättänkande kristen, handelsmannen och borgaren i Åbo stad, högtaktade Josef Petræi, för det allmännas väl, låtit på egen bekostnad ånyo trycka samma bok“.

Att Eskola gubbens visor äfven lockade till imitationer, är lätt förklarligt. En sådan är bl. a. den af N. H. Pinello funna och i „Små Berättelser af Kapten Puff“ offentliggjorda komiska visan om Wirmolin, kongl. akademiska kapellets i Åbo dräng.

Arvid Hultin.

Några underrättelser om finska nationella församlingen i Stockholm.

Någon tillstymmelse till en finsk församling i Sverge under katolska tiden är veterligen icke bekant. Det latinska kyrkospråket utjämnade inom den västerländska kyrkan åtskillnaden mellan kristna af olika nationaliteter. Först sedan reformationen upplåtit dörren för modersmålets införande vid gudstjänsten, kunde behof uppstå för individer, tillhörande en särskild nation, att sluta sig tillsamman för gudstjänsts firande på eget tungomål.

Jämförelsevis tidigt blef i Stockholm särskild gudstjänst anordnad för medlemmar af finska nationen. Icke långt efter det reformationen blifvit införd i Finland och flera år, innan Michael Agricola begynt sin verksamhet för kyrkliga skrifters utgifvande på finska, uppläts år 1533 åt i Stockholm vistande finnar för gudstjänsts firande därvarande Svartbrödrakloster, hvarifrån dominikanermunkarne då skulle utdrifvas. Härom innehåller nämligen Stockholms Tänkebok för sagda år: „att onsdagen efter Birgitta [1] beslöts att golfvet i Svartmunka skulle jämnas; och en finsk predicaner [= predikant] hållas, som där i klostret predika skulle och hafva sin våning därstädes; och det sällskap där inne var skulle drifvas ut“ [2]).

---

¹) Birgitta Vidua, 7 oktober, Natalis, translatio maj 28.

²) Ofvanstående citat är hämtadt från det af kansliradet *Johan Elers* 1800—1801 utgifna förträffliga topografiska arbetet „Stockholm“, 1 delen sid. 141. Den här åberopade Stockholms Tänkebok af 1533 har emellertid icke kunnat af referenten återfinnas hvarken i Stockholms rådstuguarkiv, ej heller i kungliga biblioteket i Stockholm och

Endast 14 år fick denna lokal tjäna till kyrka för våra landsmän i Stockholm, ty 1547 blef Svartbrödraklostret nedrifvet, hvarefter den finska församlingen i nära 180 år var hänvisad än till en, än till en annan af de i staden eller på malmarna befintliga kyrkor, intill dess omsider en egen lokal, den nuvarande, år 1725 af församlingen inlöstes.

Under denna långvariga flyttningstid tjänade såsom finsk kyrka:

a) Ett kapell på Södermalm i Catharinaetrakten, begagnadt 1548.

b) Stockholms bykyrka, d. ä. nuvarande Storkyrkan, där finnarne år 1550 hållit sin gudstjänst.

c) S:t Gertruds kapell, på den plats, där tyska kyrkan nu är uppförd, efter 1561. Till dess utvidgande och förbättrande vidtogos af konung Johan III flera anstalter åren 1571, 1572 och 1584 (se Tengström, Handl:r till upplysning i Finlands kyrkohistoria V, sidd. 40—47). Senare tillätos dock tyska församlingens ledamöter att turvis med finnarne här fira sin gudstjänst, emedan den för tyskarnes gudstjänst år 1570 upplåtna lokalen i Gråmunkeklostret på Riddarholmen (Tengström, a. a. sidd. 38—39) befunnits alltför trång.

d) Gråmunkeholms eller Riddarholmskyrkan från år 1607, då konung Carl IX den 14 januari öfverlät S:t Gertruds kapell uteslutande till tyska församlingens kyrkobruk och anvisade finnarne att tills vidare hålla sin gudstjänst i kyrkan å Gråmunkeholmen, jämte det han med-

---

icke heller i Svenska riksarkivet, å hvilka ställen Stockholms stads Tänkeböcker, d. v. s. rådstufvurättens protokoll från äldre tid, förvaras. Ifrågavarande Tänkebok finnes icke heller bland det värderika fynd af gamla Tänkeböcker, som nyligen gjorts af e. o. amanuensen i Svenska riksarkivet d:r S. Clason i Stockholms rådhus och hvilket fynd närmare beskrifvits i Historisk Tidskrift 1902. En bekräftelse på ofvananförda citat lämnar emellertid ett i behåll varande i Stockholms rådstuguarkiv befintligt „Register på Stockholms Tänkeböcker 1533—1538", hvarest under littera S. är antecknadt: Svartmunke Clösters reparation och des Finske predikare angående 18: 26.

delade dem ett nådigt löfte att till deras behof framdeles upplåta S:t Jacobs då påtänkta kyrkobyggnad å Norrmalm (Tengström, a. a. sidd. 47—49). Detta löfte blef dock aldrig infriadt, och ej heller gick i fullbordan drottning Christinas genom resolution af den 26 januari 1650 gifna försäkran, att en ny kyrka skulle för finska församlingen på ett lägligt ställe uppföras, för hvilket ändamål ock af kungliga regeringen den 23 september 1665 blef å Helgeandsholmen skänkt en lämplig plats, hvarest i tiden Helgeandskapellet hade stått.

Något tidigare måste dock redan denna plats för kyrkans uppförande ha varit bestämd, ty den 17 mars 1665 utfärdades med afseende härpå af kungl. maj:t trenne skrifvelser: ett bref till hofrätten i Åbo om alla sakörens anslående till den finska kyrkobyggnaden, ett annat till generalguvernören i Finland Herman Fleming om alla konfiskationers vid stora och små tullarna i Finland användande för samma ändamål samt slutligen ett öppet bref för finska församlingen i Stockholm att för ännämnda behof kolligera medel i alla församlingar i Finland medelst hofgång i kyrkorna och stambok utanför dessa. Ett år senare, den 23 mars 1666, utfärdades till konsistorium i Stockholm ett nytt kungligt bref, hvari anbefalldes för samma syfte en kollekts upptagande i samtliga kyrkor såväl i staden som i dess förstäder, och den 3 december sistnämnda år beviljade kungl. maj:t åt finska församlingen till kyrkobyggnadshjälp hyran af de stenhus, som voro belägna på den för kyrkobyggnaden bestämda tomten å Helgeandsholmen. Den 23 oktober 1667 aflät kungl. maj:t till generalguvernören i Finland befallning om de förut infordrade, men dittills uteblifna medlens och kollekternas snara insändande, och i nådigt bref af den 28 juni 1670 gaf kungl. maj:t yttermera åt finska församlingen i Stockholm konfirmation på förut till dess kyrkobyggnad anslagna sakören och konfiskationer från Finland (se om allt detta Leinberg, Handlingar rörande finska kyrkan och prästerskapet, IV:de Samlingen).

Oaktadt alla dessa tillgöranden från regeringens sida och efter det församlingen redan hunnit nedlägga mycket arbete och kostnad för den finska kyrkans uppförande å Helgeandsholmen, blef platsen likväl sedermera af konung Carl XI återtagen och bestämd att användas för kungliga stallets behof. Genom konungens bref till öfverståthållaren friherre Claes Rålamb, dat. den 20 mars 1674,[1]) erhöll finska församlingen en ny försäkran att icke allenast blifva betald för all använd kostnad, utan ock att strax därpå erhålla en annan bekvämlig plats för kyrkans uppförande. Det angifna ersättningsbeloppet betalades emellertid, betydligt reduceradt, först efter årtionden och den utlofvade platsen för kyrkan blef alls icke utsedd. Under hela denna tid begagnades därför Riddarholmskyrkan fortfarande såsom finska församlingens gudstjänstslokal, jämte det den för enahanda ändamål fick betjäna Riddarholmsförsamlingen. Detta förhållande fortfor till 1719.

e) Sistnämnda år blef Riddarholmskyrkan anvisad äfven åt kungl. hofförsamlingen, som dittills hållit sin gudstjänst i Riddarhuset, och då måste finska församlingen flytta därifrån samt fick sig anvisadt att därefter begagna S:t Catharinae kyrka på Södermalm, hvilket bruk dock kunde fortgå endast 4 år, enär en olycklig brand öfvergick Catharinae kyrka år 1723.

f) Genom nämnda brand ånyo husvill nödgades finska församlingen nu taga sin tillflykt till Skeppsholmens lilla och trånga kyrka. — De många omflyttningarna och den senast erhållna lokalens litenhet och aflägsna belägenhet, i förening med nödvändigheten att här begynna högmässogudstjänsten redan så tidigt som kl. 5 om morgonen, hade dock befunnits utgöra alltför stora olägenheter för att församlingen allt vidare skulle förmå uthärda med ett sådant provisoriskt kyrkoskick, hvarför den ock nu energiskt beslöt att anskaffa sig en egen lokal för firandet af sin gudstjänst.

---

[1]) Se Tengström, Handlingar till Finlands Kyrkohistoria V:te häftet, sid. 50.

Efter två års förlopp kunde finska församlingen äfven disponera öfver en sådan lokal.

g) I närheten af kungl. slottet, midtemot den nuvarande södra fasaden af detsamma, fanns i äldre tid ett s. k. Bollhus, [1]) uppfördt 1627 och uppkalladt efter bollspel (jeu de paume), som där anordnades till hofdamers och hofkavaljerers förlustelser, hvarförutom det tjänade till öfningsrum för de kungliga pagerna. Bollhusmästaren Zippel hade den 20 januari 1648 fått af drottning Christina i förläning denna kronan tillhöriga lägenhet, men nödgades sedan för skuld afstå densamma åt hofrådet och öfverdirektören Beyers arfvingar. Från bemälde arfvingar öfvergick sedan samma bollhus genom köp till finska församlingen, hvilken den 11 maj 1725 erhöll konung *Friedrichs* bifall att inreda huset till kyrkolokal. Genom denna kungliga resolution bekom ock församlingen samma rättighet, som Beyerska arfvingarne förut egt, men med villkor, att huset skulle mot köpeskillingens erläggande framdeles vara lösen underkastadt, ifall grunden, som var kronans, skulle komma att för statens räkning behöfvas, äfvensom att ingen kyrkogård där finge anläggas. Det föregående af dessa villkor blef dock snart därefter i följd af riksens ständers yttrande efterskänkt, och finska församlingen erhöll af kungl. majestätet den 14 februari 1727 till platsen full besittningsrätt. Redan mot slutet af 1725, 4:de söndagen i advent, den 19 december, hade det nya finska templet, hvilket erhöll namn af *Friderici kyrka*, blifvit högtidligen invigdt af kungl. öfverhofpredikanten och pastor i Storkyrkoförsamlingen Nicolaus Barchius.

Inköpet af bollhuset jämte de nödvändigaste reparationer erfordrade en omkostnad af 27,000 daler k:mt, hvarigenom församlingen, hvars kyrkokassa vid köpets afslutande utgjorde endast 3,000 daler samma mynt, ådrog sig en betydande skuld. Till dennas gäldande beviljade kungl. maj:t en allmän kollekt öfver riket och en stambok

[1]) Uppgifterna äro olika, om detta hus benämndes: *stora* eller *lilla* bollhuset.

att användas af församlingens ledamöter och af handlande från Finland. Men relativt ringa blef det belopp, som sålunda hopbragtes. En bättre utväg till skuldens afbetalning utfanns senare, då kyrkorådet och församlingen vid 1734 års riksdag anhöllo om någon vedergällning af kronan eller af tyska församlingen för det finnarne åt denna afstått den kyrka, de förut disponerat. På riksens ständers underdåniga tillstyrkan blefvo då också åt finska församlingen beviljade 60,000 daler k:mt på sådant sätt, att beloppet skulle i staten uppföras och till finska kyrkan utbetalas med 6,000 daler årligen, enligt kungl. bref till Statskommissionen af den 3 januari 1735. Jämlikt kungl. resolutionen af den 16 september 1732 på Borgå stifts prästerskaps besvär hade redan tidigare i samma syfte framställda petitioner icke ledt till resultat. (Se Leinberg, Handl:r rörande finska kyrkan och prästerskapet VI, sid. 254).

Genom nådig resolution af den 11 augusti 1736 förklarade kgl. maj:t, att den finska kyrkan i Stockholm eller *Friderici kyrka* skulle därefter få bära namn af och vara en „*Nationel kyrka för Dess trogne Undersåtare i Storfurstendömet Finland*“.

Såsom en särskild heder mot den finska nationen synes prästerskapet i Finland ha uppfattat detta nådebevis, ty vid 1738 års riksdag hemställde prästerskapet från Borgå stift i underdånighet till kungl. maj:t, att en årlig kollekt öfver hela Storfurstendömet Finland måtte till behaglig tid beviljas, „på det hela den finska nationens kyrka måtte någorlunda bibehållen varda vid den henne allernådigst tillagde hedern och således hela nationen ega tillfälle att till dess gemensamma heder och nytta bidraga“ (Leinberg, a. a. VI: sid. 343). Tvenne sedermera gifna lika lydande kungl. resolutioner, den ena af den 7 april 1741 på prästerskapets i Åbo stift besvär, den andra af den 14 juli 1741 på prästerskapets i Borgå stift besvär, hvardera innehållande tillåtelse, „att en årlig kollekt öfver hela Storfurstendömet Finland må i fyra år insamlas till finska kyrkans i Stockholm underhåll“ (Leinberg, a. a.

VI: sid. 351 och 380), utvisa, att vid förenämnda riksdag en lika anhållan ingifvits jämväl af Åbo stifts prästerskap, ehuruväl hithörande besvär icke finnas publicerade.

Vid finska församlingens gudstjänster synes finska språket uteslutande ha blifvit användt i mer än 200 år, räknadt från den tid, då särskild gudstjänst först anordnades för i Stockholm tjänande eller bosatta finnar. Men 1734 ingåfvo några af församlingens medlemmar jämte dåvarande finske riksdagsmän en underdånig ansökning om erhållande af svensk gudstjänst i finska kyrkan på alla sön- och högtidsdagar. Ärendet remitterades till Stockholms konsistorii utlåtande, som på grund af flertalets medlemmar i finska församlingen protest jämte andra skäl afstyrkte bifall till denna anhållan, och den 18 maj 1736 resolverades, att i finska kyrkan, kallad kon. Friderici kyrka, skulle såsom förut predikningarna hållas på finska.

Vid 1738 års riksdag ingåfvo de finska riksdagsmännen af alla fyra stånden en förnyad ansökning om samma sak, anförande såsom skäl bland annat, att kyrkans inkomster därigenom kunde, såsom önskligt vore, ökas samt att resolutionen af den 11 augusti 1736 förklarat Friderici kyrka såsom nationell för kungl. maj:ts trogna undersåtare i Storfurstendömet Finland, och följaktligen borde anses på samma sätt, som kyrkorna i Finland, hvarest mångenstädes både svensk och finsk gudstjänst hålles för folk af bägge tungomålen. Med anledning häraf biföllls ock år 1742 finska kyrkorådets förnyade anhållan, att i finska kyrkan finge hållas svensk högmässopredikan hvarje sön- och högtidsdag mellan finska högmässan och aftonsången. Detta medförde ock för kyrkan en betydande inkomst, enär endast under 20 år från 1750 i bänkpenningar inflöto mer än 30,000 daler kop:mt.

Med denna nya tillgång af medel kunde församlingen anskaffa och iståndsätta ett nytt kyrkoherdebol i det förras ställe, hvilket, beläget i Storkyrkobrinken, försåldes, hvarjämte ett litet stenhus vid östra kyrkoporten blef inköpt till bostad för klockaren och kyrkväktaren. Kyrkan blef ock försedd med ett nytt orgelverk, hvarförutom notfi-

skareåldermannen *Henrik Österman* år 1767 bekostade uppbyggandet af en ny sakristia samt af en sal för kyrkorådet och af en prydlig predikstol.

På kyrkorådets ytterligare underdåniga framställning om svårigheten för finska församlingen att bestrida kyrkans årliga utgifter samt om prästerskapets och kyrkobetjäningens förhjälpande till nödtorftig utkomst beviljade kungl. maj:t den 22 maj 1769 en årlig villkorlig kollekt öfver hela riket i 3 år och befallde tillika, att Finlands invånares tanke skulle inhämtas beträffande sättet att upphjälpa denna nationella kyrka antingen genom någon årlig afgift af hvarje matlag eller genom tillökning i tullen på några tullbara varor eller ock på något annat sätt.

Genom slottsplanens utvidgande 1793, In De Betouska trädgårdsmurens borttagande och andra planeringsarbeten har finska kyrkan erhållit en friare och öppnare plats i stället för att den förut var nära nog undangömd mellan kringliggande hus och trånga gårdar.

Sedan finska församlingen omsider 1725 blifvit i afseende på kyrkolokal säkerställd, begärde densamma till „patronus ecclesiae“ finnen riksrådet grefve *Arvid Horn*, som äfven samtyckte till denna anhållan. Samma ärepost innehade närmast efter honom riksråden grefve *Ernst Johan Creutz* († 1742), friherre *Fabian Wrede* († 1768), friherre(?) *Fleming* och grefve *Gustaf Adolf Hjärne* († 1805).

Förutom af pastor hade församlingen från äldre tid betjänats af en kapellan eller komminister. Beträffande dessa tjänsters tillsättande inrymde kungl. resolutionen af den 17 juli 1747 åt församlingen mycken frihet. Därigenom bifölls nämligen finska församlingens begäran att utan konsistorii åtgärd få fritt välja sina präster, liksom Tyska och Mariaförsamling, och förklarades, att den prästman, som vid kyrkoherdevalet undfått pluralitet af rösterna, uträknade efter rikets ständers skrifvelse af den 12 september 1743, må hos kunglig majestät af konsistorium ensam blifva i underdånighet presenterad och med dess fullmakt i nåder försedd. Kapellanen skulle likaså till-

sättas genom oinskränkt val och den, som fått pluralitet, erhålla stadfästelsebref af ärkebiskopen.

Under följande sekel — 1800-talet — var tvenne gånger på allvar fråga om finska nationella församlingens totala upplösning. Första gången framställdes förslaget härtill, såsom det vill synas, med anledning af Finlands skilsmässa från Sverge. Efter det utsedde kommitterade afgifvit sitt utlåtande öfver förslaget, resolverade likväl kungl. majestät den 17 januari 1811, att denna församling äfven framgent skulle tills vidare bibehållas med egen kyrkoherde.

Andra gången uppkom ett dylikt förslag efter det kyrkoherden mag. Georg Stolpe, som en längre tid alltsedan 1807 tjänstgjort i församlingen, först såsom pastorsadjunkt, sedan som vice pastor och slutligen såsom ordinarie kyrkoherde, år 1835 blifvit utnämnd till pastor i Nyköpings Östra församling, hvilken plats han tillträdde 1836. Finska församlingen räknade då omkring 6,000 personer, spridda öfver Stockholms hela territorium, hvilket i jämförelse med stadens öfriga territoriala församlingar ansågs mycket olägligt.

Förslaget behandlades närmast af församlingens kyrkoråd, hvars ordförande var statsrådet Gabriel Poppius och hvars utlåtande af den 4 mars 1836 föreslog, att finska nationella församlingen borde upplösas och församlingens medlemmar därefter ingå i de församlingar, inom hvilka de voro boende, dock att i fall ännu finnas i Stockholm bosatte finnar, som ej äro svenska språket mäktige, ett s. k. kapell kunde tills vidare bibehållas. Ärendet behandlades därpå af församlingen vid sockenstämma den 13 mars, hvarvid i öfverläggningen särskildt deltogo statsrådet Poppius och dåvarande förste amanuensen i kungl. biblioteket mag. Adolf Iwar Arwidsson. Resultatet af denna öfverläggning blef följande den 20 mars s. å justerade beslut: „Finska nationella församlingen kommer att enligt pluraliteten fortgå i oförändradt skick".

Ärendet öfverlämnades sedan till kungl. majestät, hvars bref af den 21 december 1840 icke blott tillförsäk-

rade församlingen fortfarande bestånd, utan ock närmare bestämde, huru kyrkoherdetjänsten i församlingen borde tillsättas. Enligt det af Wilh. Beskow år 1896 i Stockholm utgifna arbetet „Prästerliga Examina och Befordringslagar jämte därmed sammanhängande Bestämningar“ är brefvets lydelse följande:

— — — — „hafva Vi detta ärende tillika med allt hvad därutinnan anfördt och hemställdt blifvit, samt handlingarna i öfrigt innehålla, i nåder Oss föredraga låtit och, efter öfvervägande af hvad härvid förekommit, pröfvat skäligt i nåder förklara, det kommer, i öfverensstämmelse med Vårt den 17 januari 1811 meddelade nådiga beslut, finska nationella församlingen i Stockholm att äfven framgent tills vidare bibehållas med egen kyrkoherde, och med honom i nåder tillerkänd rättighet att, såsom hittills, vara ledamot med säte och stämma i Stockholms stads konsistorium.

— — — — att i afseende på kyrkobeställningens tillsättande kommer att så förhållas, att genom kyrkorådets försorg ledigheten kungöres både i svenska och finska tidningar med utsättande af lönevillkoren samt att för kompetens till beställningen erfordras att vara mäktig svenska och finska språken, äfvensom att hafva aflagt pastoralexamen, eller till undergående däraf hafva sig anmält; börandes i sistnämnda fall afbidas så lång tid, som skäligen kan åtgå till examens afläggande; och skola ansökningarna inom den tid, som kyrkorådet äger bestämma, dit inlämnas och därifrån meddelas Stockholms stads konsistorium, som det åligger att yttra sig rörande de sökandes kompetens. De af konsistorium kompetenta förklarade sökande skola af kyrkorådet kallas att aflägga predikoprof på det språk församlingen å sockenstämma äger att bestämma; dock må på de sökande bero att detta prof aflägga eller icke. Vid därefter å sockenstämma, inför kyrkorådet och församlingen, i enlighet med gällande särskilda föreskrifter, anställande val böra alla kompetente sökande komma under omröstning och den, som erhållit de flesta rösterna, i enlighet med kungl. resolu-

tionen af den 17 juli 1747, anmälas till undfående af nådig fullmakt".

Modifikationer af röstberäkningen vid kyrkoherdeval inom församlingen ha sedermera inträdt på grund af tvenne kungliga bref. Det ena af den $^{17}/_{1}$ 1841, jämfördt med kungl. brefvet af den $^{16}/_{6}$ 1741, tillerkände kyrkorådet rätt att kalla präster och att vid val därtill utöfva rösträtt, gällande lika med den voterande församlingen. Det andra brefvet af den $^{4}/_{3}$ 1843 föreskref, att finska församlingens medlemmar skola erlägga årsafgifter till församlingens kyrka efter ett bestämdt belopp och att dessa årsafgifter skola utgöra grunden för röstberäkning vid prästval och alla voteringar inom församlingen.

Jämlikt ofvan anförda kungl. bref af den $^{21}/_{12}$ 1840 är således finska nationella församlingen i Stockholm ett regalt pastorat af första klass. Den i samma bref såsom kompetensvillkor för kyrkoherdetjänstens erhållande angifna fordran på pastoralexamen skall, enligt nuvarande pastors uppgift, dock icke mera gälla, utan är det för kompetens tillräckligt, att sökanden är prästvigd och mäktig svenska och finska språken. Att konungen icke heller mera vid utnämnandet af kyrkoherde är bunden af församlingens vid valet uttalade önskan, därom vittnar bäst resultatet af kyrkoherdevalet 1853. Efter det nämligen tjänsten blifvit ledig 1851 genom kyrkoherden P. O. Wikströms frånfälle och nödiga förberedelser till tjänstens återbesättande undangjorts, bestämde finska församlingen vid sockenstämma den 17 april 1853, på grund af den församlingen genom kungl. brefvet af den $^{21}/_{12}$ 1840 medgifna rätt, att de kompetente förklarade sökande till lediggvarande pastorsbeställningen borde kallas att aflägga predikoprof både på svenska och finska språket. Så skedde äfven, och vid kyrkoherdevalet, som sedermera förrättades den 11 september s. å., tillföllo flesta rösterna dåvarande kapellanen i Västanfjärd af Kimito socken, filosofie magistern och vice pastorn Daniel Ezechiel Hildén. Men detta oaktadt utnämndes år 1855 af hans majestät konungen till kyrkoherdetjänsten den år 1900 aflidne Adolf

Sjöding, som då var vice komminister i Hietaniemi kapell af Öfvertorneå socken.

Genom kungl. bref af den 21 augusti 1848 förordnades, att komministraturen tills vidare skulle lämnas obesatt och kyrkoherden få uppbära de åt komministern anslagna löneförmånerna, dock med förbindelse för pastor att, om Stockholms konsistorium så pröfvar nödigt, antaga och aflöna ett i svenska och finska språken kunnigt ämbetsbiträde.

Det ofvannämnda kyrkoherdebolet är beläget i ett finska församlingen tillhörigt gammalt stenhus N:o 16 vid Köpmansgatan i staden mellan broarna. Huset, som med sin ena gafvel vetter mot gatan och med sina långsidor mot tvenne smala gränder, är fyra våningar högt, af hvilka den tredje våningen (2 tr. upp) är kyrkoherdens bostad, bestående af 8 rum, tambur och kök. Endast tvenne rum, hvartdera med två fönster, som äro belägna mot gatan, äro ljusa, medan de öfriga rummen, som vetta åt gränderna, äro halfmörka. Husets öfriga lokaler, hvaraf i nedersta våningen mot Köpmansgatan två butiker, äro uthyrda. — Klockarbolet i samband med kyrkan är fortfarande församlingens tillhörighet.

År 1841 inträdde i församlingens gudstjänst en förändring i språkligt afseende. Då förordnades nämligen af kungl. majestät, att finsk gudstjänst skulle förrättas hvarje söndag under månaderna juni—oktober, under hvilka mer än någon annan tid af året Stockholm besökes af resande från Finland — medan under den öfriga delen af året finsk högmässogudstjänst skulle hållas endast hvar tredje söndag samt dessutom på alla kyrkliga högtids- och böndagar, äfvensom finsk aftonsångsgudstjänst hvarje långfredag.

Finska nationella församlingen i Stockholm är, hvad medlemmarnes antal vidkommer, numera ganska liten. Vid slutet af år 1901 voro nämligen här inskrifna endast 1,709 personer, hvaraf 735 mankön och 974 kvinnkön. Men af dessa voro inemot hälften utländska undersåtare: 314 mankön och 510 kvinnkön eller tillsammans 824 personer.

De vid finska nationella församlingen i Stockholm anställde präster äro, för såvidt det lyckats referenten att vinna kännedom om dem, upptagne i följande förteckning.

Präster vid finska nationella församlingen i Stockholm.

(Jfr Åbo Tidn:r 1771 N:o 16).

Kapellaner, Predikanter och Kyrkoherdar:

Herr *Mårten*, omnämnd såsom finnarnes kapellan omkr. 1550, då de höllo sin gudstjänst i bykyrkan. (Handlingar till upplysning i Finl:s kyrkohistoria V: 36). Herr Mårten har gjort sig berömligt känd genom den af honom verkställda första finska öfversättningen af Sverges landslag, måhända verkställd 1548, enär detta årtal finnes på bokpärmen till denna kodex, som förvaras i kungl. biblioteket i Stockholm (Virittäjä, II, sidd. 6 o. ff.).

$/_8$ 1571—$^{20}/_1$ 1572 dog en finsk kapellan i pest och under samma tid dog en finsk kapellan af annan sjukdom. T. f. präst i finska församlingen var, sedan den egna predikanten dött, den $^{20}/_2$ 1572 herr *Erik*, kyrkopräst i Skepptuna i Stockholms län. (Anförda Handlingar V: 42 o. 43).

Henricus Canuti omn. 1577.

Henricus Erici, förut kapellan i Pyhäjoki i Österbotten, omn. den $^6/_{11}$ 1577 såsom predikant för hela finska församlingen i Stockholm, hvilken dock därefter skulle ha två predikanter. (Handl:r till upplysning i Finlands Kyrkohistoria, V: 45—46).

Jacobus Henrici Smogrodh, förut kkh. i Lempälä, predikant här 1583—1588, därefter kkh. i Björneborg, hvarå han erhöll kollationsbref d. $^7/_7$ 1590 (Leinberg, Handlingar rörande finska kyrkan och presterskapet III: 103).

Canutus Martinus Carelius, omn. för 1596 och 1597 såsom Ecclesiastes Finnorum Stocholmiæ (Leinberg a. a. III: 489—490).

Martinus Matthiæ Wargius, förut kapellan i Vörå, omn. såsom pastor här till 1610, då han blef kkh i Närpes,

hvarifrån han 1623 transporterades till Nedertorneå, där han omnämnes ännu 1637 (Leinberg, Handl:r rörande finska kyrkan och prästerskapet, II: 116).

Jacobus Axilli Auuin, omn. 1612 och 1614, för hvilket senare år han i en oration af Henricus M. Chemnerus kallas: „in monasterio insulano concionator ecclesiæ Finnorum".

Thomas Wiburgensis, omn. såsom kkh här den 28/2 1628, då honom genom kungabref tillförsäkrades likstolspenningar af sina åhörare, hvilken likstol Stockholms andre kyrkoherdar synas ha velat tillägna sig, då liken begrofvos på deras församlingars kyrkogårdar. (Handl:r t. uppl. i Finl:s k:kohist. V: 49).

Bartholdus Joh. Hordelius, förut kapellan här, kkh 1633, † 1646 före 20/8.

Ericus Pauli Ketarenius, Aboënsis, student i Uppsala 1638, sedan i Åbo, där han 1643 utgaf en oration: de temporis usu et abusu. Vice depositor 1644, kapellan här s. å. Pastor här 1647. Kkh i Sagu 1661 † 1664. (Lagus, Åbo akademis studentmatrikel, I, sid. 6).

Thomas Johannis, måhända student i Åbo 1643—1649 (Lagus, a. a. I: 19), tidigare kapellan här, bekom den 13/3 1661 kollationsbref på finska pastoratet i Stockholm (Leinberg, a. a. IV: 148), † 1663. Hans änka hette Kerstin Johansdotter. (Leinberg a. a. IV: 201).

Jacobus Johannis Collinus, antagligen son af kapellanen, sedan kyrkoherden i Karkku Joh. Matthiæ Collinus, omn. såsom student i Åbo 1652—1655 (Lagus a. a. I: 52), kkh här 1664, i Uskela 1669 (Leinberg a. a. IV: 291), † 1683. Hans hustru Valborg Thuronius, född 1617, gift 1661, afled 1665 och begrofs i Riddarholmskyrkan, därvid likpredikan, tryckt i Stockholm, hölls af prosten i Uskela Christiernus Christierni Agricola. Hon var dotter till kkh i Tavastkyro Thuro Theodorici och syster till den berömde filosofie professorn i Åbo Anders Thuronius.

Benedictus Andreæ Qvivander, Rimitoensis, student i Åbo 1657—1662, i Uppsala 24/7 1662, kkh här 1670 (Lagus, a. a. I: 72), † 1673 (Leinberg, a. a. IV: 361).

Christianus Petri Procopaeus, född 1646 och son af kapellanen i S:t Bertils Petrus Procopæus, student i Åbo 1665 (Lagus, a. a. I: 113), prästvigd 1669, regementspredikant, bekom kollation på finska församlingen i Stockholm den $^{14}/_{5}$ 1673 (Leinberg, a. a. IV: 361). Blef kkh i Loimijoki 1677, † 1693. Likpredikan öfver honom hölls af biskop Gezelius. Efterlämnade änka Elisabet Tomaeus och 9 barn.

Nils Jacobi Ambergh, Aboëns., student i Åbo 1663—1667, konsistorii notarie i Narva 1668 (Lagus, a. a. I: 100), kapellan i Nyën 1673, erhöll $^{25}/_{12}$ 1676 fullmakt på kkh beställningen här, † 1691, före $^{19}/_{2}$. Efterlämnade änka Catharina Henriksdotter Piper och 6 barn.

Thomas Thomæ Gestrinius, Nylandus, son af skolkollegan i Helsingfors, sedan kkh i Nurmijärvi Thomas M. Gestrinius, var hjälppräst i Helsinge och Pyttis 5 år, innan han 1683 blef student i Uppsala (Lagus, a. a. I: 198). Kapellan här 1684 och kkh här 1691, † 1699.

Johannes Eliæ Sarcovius, student i Åbo 1688, prästvigd därstädes 1697, då han vid examen medelst revers förband sig att förbättra sina studier, innan han till annan beställning skulle befordras (Uppsala Erkestifts Herdaminne I: 107), komminister här, kkh här 1701, genom kungl. senatens fullmakt kkh i Vasa den $^{23}/_{12}$ 1709, hvilket pastorat han dock måste 1712 afstå åt den sedermera olycklige Petr. Brenner. Kkh i Alunda af Uppsala stift i april 1714. Kontraktsprost 1722, † 59-årig $^{25}/_{6}$ 1731. Var gift med Elisabet Schultz.

Andreas Andreæ Mennander, Bor., född 1671 och son af kapellanen i Nykyrka Andreas Jonæ Raumannus samt sonson till den finske litteratören Jonas Matthiae Raumannus. Student i Åbo 1688. Rektor vid domskolan i Reval 1696. Militärpräst. Kkh i Fickel i Estland 1707. Flyktade till Sverge 1710. Blef då kkh här och genom fullmakt af kungl. senaten kkh i Laihela 1713. Flyktade åter till Stockholm, där han vidtog sin förra tjänst 1714. Kkh i Ilmola 1724, † $^{18}/_{3}$ 1734. Var fader till biskop Mennander (Lagus, a. a. I: 235).

D. *Johannes Forsskåhl*, född i Sagu 1691 och son af befallningsmannen i Piikkis Johan Forskål († 1703). Stud. i Uppsala 1718. Prästvigd 1723 till komminister här. Kkh här 1725—1729, i Helsingfors 1729, i Tegelmora af Uppsala stift 1740. Ånyo kkh här 1748—1750 och vid Maria församling i Stockholm 1750. Teol. doktor 1752, † 1762 (Lagus, a. a. I: 345).

Henricus Johannis Prochæus, Ostrob. stud. i Uppsala 1709. Sockneadjunkt i Kembele till 1724, kapellan här och sedermera kkh här. Slutligen kkh vid Maria församling i Stockholm, † 1747. (Lagus, a. a. I: 346 och Strandberg, Herdaminne).

M. o. D. *Carl Gustaf Werander*, född 1705, son af kkh. i Lappfjärd Jakob Werander († 1711). Stud. i Åbo 1722. Magister där 1726. Prästvigd 1727 till pastor vid Österbottens regemente. Kkh i Gamlakarleby 1735. Flyktade 1741. Kkh i Simtuna af Uppsala stift 1743. Kkh här 1750. Teol. d:r 1768, † 1771 (Lagus, a. a. I: 368).

M. *Andreas Tötterman*, Lojoensis, född 1734 och son af Lill-Tötars rusthållaren Klas Tötterman, Nyl. student i Åbo 1753, magister där 1760, informator i Borgå 1761, prästvigd 1763. Kapellan här 1770, kkh här antagligen 1771, † 1775. (Lagus, a. a. II: 88—89).

Joel Jacob Petreius, Vib., född 1732, son af kapellanen i Veckelaks Joel Joelis Petrejus († 1737). Stud. i Åbo 1745. Prästvigd 1752. Arkidiakonus i Borgå 1759. Vicepastor 1762. Kungl. hofpredikant 1770. Kkh här 1775 och vid Maria församling i Stockholm 1782, † 1804. (Lagus, a. a. II: 39).

D. *Ivar Wallenius*, Tav., född 1750 i Hollola och son af predikanten vid Tavastehus infanteri Isaacus Wallenius († 1787). Student i Åbo 1769, prästvigd 1772. Arkidiakonus i Borgå 1777. Kkh här 1782. Teol. doktor 1800. Kkh och kontraktsprost i Hauho 1805, † 1818. (Lagus, a. a. II: 188) [1].

[1]) Då pastoratet i Finska församlingen ännu 1806 var ledigt, föreslog skalden, med. d:r Carl Birger Rutström för sin nära vän och samtida [skaldebroder], dåvarande professorn i Åbo F. M. Franzén,

D. *Isaacus Lagus*, Ostrob., född 1768 och son af kapellanen i Lappajärvi Isaacus Lagus († 1804). Stud. i Åbo 1788, prästvigd 1792. Legationspredikant i Konstantinopel 1798. Kkh här 1806. Teol. doktor 1809. Kkh i Katarina församling i Stockholm 1811, † s. å. (Lagus, a. a. II: 310).

M. *Georg Stolpe*, född i Stockholm den $^{31}/_5$ 1775 och son af boktryckaren därstädes Carl Stolpe. Stud. i Åbo 1794, Österb. Prästvigd 1800. Mag. i Åbo 1802. Pedagog i Kristinestad s. å. Erhöll på begäran afsked 1804. Pastorsadjunkt vid finska församlingen i Stockholm 1807. Vicepastor här 1811. Ordinarie dito 1829. Pastor i Nyköpings Östra församling 1835, tillträdde 1836, † $^{26}/_5$ 1852. (Jfr Lagus, a. a. II: 354).

M. *Johan Tulindberg*, född i Uleåborg d. $^{10}/_9$ 1796 och son af landskamreraren därstädes Erik Tulindberg, student i Åbo 1815, Österb. Magister där 1819. T. f. kollektor i Åbo en kort tid 1823. Antogs den $^{30}/_3$ 1824 till nådårspredikant vid komministraturen här och befullmäktigades till ordinarie komminister d. $^{14}/_9$ s. å. Vice pastor här 1838—1843, då han afled. Med sin hustru Catharina Kijk hade han en son och en dotter.

M. *Erik Henrik Eriksson*, född i Norrköping $^{10}/_6$ 1804. Vice pastor här.

M. *Pehr Olof Wikström*, född i Nedertorneå d. $^{15}/_9$ 1793. Präst i Öfvertorneå. Utnämnd kkh här d. $^{19}/_{12}$ 1845, tilltr. d. $^{1}/_1$ 1846, † $^{29}/_6$ 1851.

Johan Zacharias Gustaf Wikström, den föreg:s son, f. i Öfvertorneå d. $^{23}/_2$ 1827, pastorsadjunkt här 1846, sedermera vice pastor till 1856.

Adolf Sjöding, född 1816 i Häggdånger af Hernösands stift och son af kkh i Öfver Luleå Erik Sjöding, prästvigd 1841. Vice komminister i Hietaniemi. Kkh här 1855. Tillträdde 1856, † $^{4}/_7$ 1900. Var gift med Carolina

som längtat efter anställning i Stockholm, att han skulle söka detta pastorat. Men förslaget afböjdes af Franzén, emedan dess ekonomiska sida ej var tillräckligt gynnsam. (G. Castrén, Frans Michael Franzén i Finland, sid. 291).

Almqvist († 1872). Efterlämnade en son, hofrättsnotarien Adolf Sjöding, och tvenne döttrar.

M. *Ludvig Vilhelm Sjöstedt*, född i Åbo 1870, stud. 1889, mag. 1894, prästvigd 1895, kapellansadjunkt i Kymmene 1896 och i Orimattila 1898, kyrkoherdeadjunkt här $^{1}/_{4}$ 1899, teol. kand. 1899, vice pastor här $^{4}/_{7}$,—$^{10}/_{8}$ 1900, lektor i religion och svenska vid reallyceum i Sordavala 1900.

Nils Johan Velinder, född i Mörrum, Lunds stift, d. $^{26}/_{2}$ 1868. Stud. i Uppsala 1888, prästvigd 1899, vice pastor här $^{11}/_{8}$ 1900—$^{30}/_{4}$ 1901. Predikant vid Stockholms stads Arbetsinrättning.

Vilhelm Montell, född i Öfvertorneå d. $^{3}/_{9}$ 1863 och son af postmästaren Abraham Montell. Stud. 1882, prästvigd 1886, adjunkt i Haaparanda s. å. T. f. pastor i Gellivare 1887, komminister i Neder Kalix 1892. T. f. pastor här $^{1}/_{5}$ 1901. Utn. kkh här d. $^{31}/_{1}$ 1902.

Komministrar eller kapellaner.

Matts Petri, först omn. den $^{6}/_{11}$ 1577, då kon. Johan förordnade, att finska församlingen skulle betjänas af två predikanter. (Handl:r till upplysn. i Finlands kyrkohistoria V: 46). Sin aflöning synes han ha uppburit från Finland, hvarom vittna tvenne af honom utgifna qvittenser från 1581 (Finl:s Statsarkiv N:o 1,382, bl. 67 och N:o 1389, bl. 70). Han blef sedan kyrkoherde i Nykyrka i Åbo län, där han omnämnes den $^{10}/_{1}$ 1588 (F. S. N:o 1,479, bl. 21). För sin resterande lön 3 pund spannmål från den tid, han var finsk predikant i Stockholm, bekom han ersättning på grund af konung Johans bref af den $^{24}/_{6}$ 1590, och den $^{3}/_{10}$ 1591 lät kon. Johan för honom utfärda ett bref om eftergift af 3 tunnor spannmål, dem kyrkoherden Matts nödgats taga af kronouppbörd till gästning af rikets knektar under föregående vinter. (Leinberg, Handlingar rörande finska kyrkan och presterskapet I: 249 och 263). Matthias Petri underskref i Åbo den $^{19}/_{6}$ 1593 Uppsala mötes beslut (Hildebrand, Svenska riksdagsakter, Tredje

delen I, sid. 145) och vid kröningen i Uppsala underskref han jämte ett antal andra finska präster den $^{23}/_{2}$ 1594 trohetsförsäkran åt konung Sigismund (Leinberg, a. a. III: 112). Såsom kyrkoherde i Nykyrka förekommer han ännu 1609 (F. S. N:o 1,725, bl. 20).

Bartholdus Joh. Hordelius, kapellan här till 1633, därefter kkh här, † 1646.

Sigfridus Andreæ Nitrarius var 1639 diaconus här.

Ericus Pauli Ketarenius, kapellan här 1644, kkh 1647 (se mera om honom bland kyrkoherdar).

Thomas Johannis, kapellan här intill 1661, då han blef kyrkoherde (se om honom ofvan).

Abrahamus Christierni Agricola, född 1656 och son af kkh i Uskela Christiernus Christierni Agricola († 1669), student i Åbo 1670, kapellan här 1678—1683, då han blef kkh i Uskela, † 1706.

Thomas Thomae Gestrinius, kapellan här 1684, kkh 1691 (se mera om honom ofvan).

Petrus Johannis Frisius, son af kkh i Kangasala, mag. Johannes Arvidi Frisius († 1672), blef student i Åbo 1677, kapellan i Tuulois 1682, kapellan här 1691, kkh i Joutseno 1697, † 1703. (Delvis Lagus, Åbo akademis studentmatrikel I: 160). Han var stjufson och svärson till prosten i Hauho Kristofer Herkepaeus, hvars andra hustru hette Katarina Grelsdotter. Äfven Frisii hustru hette Katarina.

Johannes Eliae Sarcovius var komminister här, innan han 1701 blef kkh (se ofvan bland kyrkoherdar).

Clemens Curtilius, född af finska föräldrar i Torneå socken, var först pestpräst i Stockholm, därefter i Norrland, kapellan här 1711, då han supplicerade om den efter Sarcovius ledigblifna kyrkoherdebeställningen. Blef 1718 kkh i Trönninge i Hallands län, † 1733.

Johannes Forsskåhl, komminister här 1723—1725 (se ofvan bland kyrkoherdar).

Henricus Johannis Prochaeus, kapellan här (se ofvan bland hyrkoherdar).

Johan Alexandri Kranck, född 1704 och son af kapellanen i Rovaniemi, sedermera kkh i Karlö Alexander

Krank († 1724), student i Uppsala 1724. Kapellan här. Tjänstledig tillföljd af samvetsskrupler 1733—1746, då han slapp sina skrupler och af Åbo domkapitel med konungens bifall åter intogs i predikoämbetet. Kkh i Kuusamo 1748, † 1784. (Lagus, a. a. I: 389).

Israel Israelis Haartman, född 1714 och son af pastorsadjunkten i Birkala, sedermera kapellanen och pedagogen i Nådendal Israel Haartman († 1730), blef kapellan här 1749 och kkh i Sjundeå 1753 samt prost 1776, † 1778.

M. *Johan Welin*, född 1728 och son af kapellanen i Lovisa, slutligen kkh i Somero Gabriel Welinus († 1751). Student i Åbo 1744 Bor., magister der 1751, kapellan här 1754, kkh i Vanå 1763, † 1765 (Lagus, a. a. II: 24).

M. *Erik Widenius*, född 1738 och son af kapellanen, slutligen kkh i Halikko Erik Widenius († 1780), blef student i Åbo 1752, Austr., och magister där 1757. Prästvigd 1760, kapellan här, † 1770 (Lagus, a. a. II: 84).

Andreas Tötterman, kapellan här 1770, sedermera kkh här (se mera om honom bland kyrkoherdar).

Benedikt Lange, född den 1/11 1756, kaptens son från Sulkava, stud. i Åbo 1777, Vib. Komministerbiträde här 1781, prästvigd 1783 med vokation af finska församlingen, pastorsadjunkt här 1785, sedan komminister och hofpredikant. (Delvis Lagus a. a. II: 234).

M. *Johan Tulindberg* (se om honom ofvanför).

Onni Herman Ronimus, född i Viborg 1867, student 1887, prästvigd 1893. Pastorsadjunkt i Kerimäki s. å. Kyrkoherde-adjunkt här 1898. Kapellansadjunkt i Helsingfors 1898. Predikant i finska statsjärnvägarnes 4:de distrikt.

K. G. Leinberg.

Om finske medlemmar i svenska vitterhetssamfund.

Såsom kändt uppkom under senare delen af 1700-talet och i början af 19:de seklet i Sverige ett antal litterära och vittra samfund, som hade sina hufvudsäten i Stockholm och Uppsala, hvilka orter självfallet voro bäst ägnade för litterära idrotter. Men äfven Finland berördes under 18:de seklet af en likartad andlig lifsfläkt, hvaraf den förnämsta exponenten var sällskapet Aurora i Åbo, hvars inlägg i vårt lands kulturhistoria blef i sina följder så betydande. Med svenska akademins stiftelse 1786 blefvo dock de tidigare stiftade vittra samfunden i Sverige öfverflödiga och aftynade snart, och några år förut hade äfven det finska sällskapet Aurora lyktat sin eminenta tillvaro.

Utmärkande för flera af dessa samfund var under deras kortare eller längre tillvaro den från frimurareorden och andra slutna föreningar hämtade hemlighetsfulla sammanslutningsformen medlemmarne emellan, med hvarjehanda symboliserande receptions- och promotions-ceremonier, tysthetseds afläggande och medlemmarnes avancemang genom 3 à 4 skilda grader, samt öfver det hela ett stort antal officianter, hvilkas funktioner icke sällan voro mycket tillkonstlade.

Af förenämnda samfund är det trenne, som för oss ha ett särskildt intresse, emedan äfven finnar varit delaktige i desamma. I tvenne af dem, hvilka tillhörde det 18:de seklet, voro medlemmarne fördelade i olika grader,

och förekommo vid deras sammankomster flerahanda ceremonier. Dessa två samfund voro Sällskapet „Utile Dulci“ i Stockholm och Franciskanerorden i Uppsala.

Det förra sällskapet, hvars verksamhet afsåg vältalighet, skaldekonst och musik, stiftades egentligen af för tiden e. o. kanslisten, sedermera kon. Gustaf III:s förtrogne, Elis Schröderheim 1766, då blott 19 år gammal, med hvars död 1795 äfven sällskapet upphörde. Dess publikation, „Vitterhetsnöjen“, utkom tid efter annan och innefattade 4 delar.

Såsom filialer af det Stockholmska sällskapet „Utile Dulci“ ha icke utan skäl betraktats Samfundet Apollini Sacra i Uppsala och Sällskapet Aurora i Åbo. Det förra inrättades i Uppsala af 14 mest yngre män den 12 maj 1767, hvilken dag sedan årligen firades såsom sällskapets stora högtidsdag. Sällskapet Aurora, som stiftades i Åbo 1770 af tre för lärdom och intelligens berömde män: Carl Fredrik Fredenheim, Pehr Juslén och Henrik Gabriel Porthan, fortlefde till 1778 eller 1779, efter att redan tidigare ha begynt aftyna.

Handlingar rörande Sällskapet „Utile Dulci“ förvaras i Uppsala universitets bibliotek. Bland dessa akter finnes en „Alfabetisk Förteckning“ öfver sällskapets ledamöter, hvilkas antal synes varit ganska stort. I samma förteckning finnas intagna namnen på följande 10 finske män, af hvilka dock 6 öfverflyttade till Sverige:

Alopæus, M. J.	Juslén, Pehr.
Creutz, G. F.	Kellgren, I. H.
Chapelle, J. C. de la.	Mennander, C. F.
Clevberg, A. N.	Porthan, H. G.
Fredenheim, C. F.	Tengström, Jak.

„Fransiskanerordens åt Sanningen helgade Tempel“ i Uppsala, som var ett utsprång från en större orden af samma namn i Stockholm, uppbyggdes den $^{10}/_{12}$ 1781 af 4 personer. „Sanningen var Fransiskanerordens Gudinna. En rätt dyrkan af henne samt strid mot hennes svåraste fien-

der, fördomarne och fanatismen, var fransiskanernes pligt och uppgift.“ [1])

Den i Uppsala universitets bibliotek förvarade „Matrikel öfver i Uppsala Fransiskaner Tempel antagne Bröder“ börjar den 20 december 1781, då N:o 1 lieutenanten Gustaf von Heidenstam, en af de 4 stiftarne, undergick reception i alla 3 grader. N:o 2 var en annan stiftare studiosus Carl Henrik Sahlberg. Samma dag recipierades äfven en finne under N:o 11, nämligen kandidaten Joseph Gustafsson Pipping. Matrikeln, som upptager inalles 150 personer, innehåller ännu namn på 5 andra finnar, hvilka äro:

N:o 12 Magister David Starck.
„ 21 Kandidaten Johan Gadolin.
„ 22 „ Herman Hast.
„ 102 Magister Gabriel Bonsdorff, rec. d. $^{19}/_{10}$ 1783.
„ 107 Kandidaten Johan Fredric Sacklén.

Den siste i matrikeln är recipierad den $^{17}/_{11}$ 1787, hvarefter orden i Uppsala följaktligen måste anses ha upphört.

Det tredje i början af denna uppsats berörda samfundet var det s. k. „Vitterhetens Vänner“, stiftadt i Uppsala den 9 oktober 1803. Dess handlingar, hvilka hänföra sig till åren 1803—1805, finnas i kungl. biblioteket i Stockholm.

Enligt sällskapets antagna stadgar, affattade i 49 §§, var dess ändamål „att sysselsätta sig med skrifters författande och bedömande i skaldekonst och allt som dit hänföras kan.“

Något hemligt ordenssällskap, såsom de under 18:de seklet stiftade litterära samfunden med ceremonitjänst och ordensgrader, synes denna sammanslutning af vitterhetsälskande personer alls icke ha varit, utan endast en för litterära idrotter stiftad förening. Medlemsförteckningen upptager endast 22 namn, främst bland dessa finnen Wilhelm Gabriel Lagus, på den tiden en sjuttonårig yngling och

[1]) Göthe, Historisk öfversigt af de Vittra Samfunden i Sverige. Stockholm 1875.

sedan ett år tillbaka inskrifven såsom student vid Uppsala akademi. Därnäst är i matrikeln tecknad Lorenso Hammarsköld och allra sist Pehr Daniel Atterbom. Sina namn ha medlemmarne egenhändigt inskrifvit och några af dem ha därtill fogat en sentens. Så har Lagus efter sitt namn infört: Ich selbst bin mein Himmel und mein Hölle, och Hammarsköld: „Reqviesqve mihi, non fama petita est“. Ovid.

Funktionärer i sällskapet voro Præses och Sekreteraren, hvilka vid sammankomsterna bestämdes hvarje gång blott för följande sammanträde. Lagus var icke sällan sekreterare, någon gång præses. Inträdestal af medlemmarne hörde till ordningen inom samfundet. Sitt inträdestal uppläste Lagus den 23 oktober 1803. Han sökte däri besvara frågan: „Hvem är den författare, i hvars skrifter finnas de flesta och mest förvånande prof [af] ett högt snille, af en lågande inbildningskraft, af en liflig känsla för allt sannt och ädelt?“ — Svaret lydde: *Schiller*, hvaröfver talet utgjorde en utläggning.

Till sällskapet hörde såsom medlem bland andra den sedermera såsom skriftställare kände Claes Johan Livijn, fem år äldre än Lagus. Till ett af sällskapets samkväm hade han inlämnat satiriska verser, kallade „Xenier„ [= gästskänker] för samtlige medlemmar. Lagus blef därvid ihågkommen med följande strof:

„För att reknas ibland filosofernas skara,
behöfs Dig
Kantens rena förnuft, äfven ett passande skägg.“

K. G. Leinberg.

En ämbetsberättelse af Landshöfding A. J. Nordenskiöld.

Meddelad af K. G. Leinberg.

I Svenska Riksarkivet förvaras bland skrifvelser till Kungl. Cancelliecollegium nedanstående berättelse från landshöfdingen i Nyslotts och Kymmenegårds län Anders Johan Nordenskiöld, beträffande hvilken det här enligt Finsk Biografisk handbok endast må erinras därom, att han, född på Hitå gård i Sibbo socken 1696, i likhet med sina syskon antog namnet Nordenberg och, efter aflagd studentexamen i Upsala, ingick i militärtjänst, avancerade till chef för hufvudbrigaden vid fortifikationskåren samt adlades 1751 jämte brodern Carl Fredrik (för tiden major, hvars sonsons son var vår världsberömde Nils Adolf Erik Nordenskiöld), då de antogo namnet Nordenskiöld. Han blef den $^{28}/_{9}$ följande år vice landshöfding och den $^{26}/_{9}$ 1753 ordinarie landshöfding i Nyslott (Savolax) och Kymmenegårds län samt den $^{30}/_{11}$ 1756 landshöfding i Nylands och Tavastehus län. Vid Svenska Vetenskapsakademins stiftelse 1739 hade han blifvit ledamot af densamma. Han afled i Helsingfors 1763.

Särskild uppmärksamhet torde i nedanstående berättelse förtjäna N:s uppgift om potatisodlingen i Finland, hvilken synes tagit sin början mer än ett årtionde tidigare, än den tidpunkt 1762, då de från „Pommerska kriget återkomne finske soldaterne i sina ränslar medförde potäter, hvilka från den tiden begynte småningom odlas“ — såsom Z. Topelius förtäljer i den 172:dra berättelsen i Boken om Vårt Land.

Kårt Berättelse om detta Länets beskaffenhet, ock mine mästa göromåhl, sedan hitkomsten Förledit år här å Orten.

Detta nog ödeliga, och i trångsmål försatte gränse-Länet genom Sednaste Kriget, är widsträckt mot 70 mihl norr op till Österbotns Tracten, ock Öster ut till Ryssland, belägit långs med Ryska gränsen, dit här ifrån Lovisa allenast är $1^1/_2$ mihl, som är nära nog till granskapet, utan minsta Fästnings wärn ännu till denne tid; men detta Länet är dock det minsta i Finland.

Länet har del i 6 ständiga eller Indelte Regementer, 2:ne till häst, och 4:ra till Fot, ock således måste Skrift wäxlas med 6 Regements Chefer ock 6 stycken Regements skrifware, dubbelt redan i detta måhlet mot något annat Län i Landet i anseende til beswäret.

Här äro fem Häradshöfdingar, ock 5 Fögderier; men med den 6:te Fougden, som har den största Expeditionen i detta närmaste häradet, ock eljest ingen Opbörd, är mäst at Skrift wäxla med alt ständigt.

Dessa fem Provincer, som alle äro styckade, hafwa för samma orsak särskild Skatt-lägnings-Methode, samt Jorde-boks-uträckning, som giör Lands-höfdingen, Lands-Cancelliet ock Contoiret mångdubbelt hufwudbry och beswär, fram för de andre Lands höfdingedömmen i Finland, som hafwa mäst enahanda Skatt- ock utgärds-uträckning.

Här finnes allenast $3^1/_2$ Soknar i hela Länet Swänska, med Finnar ibland, häromkring Lovisa belägne å ömse sidor wid Salt-Sjön; alle de öfriga Soknar äro Finska, eller bestå af pura Finnar, ock stor del inblandade med Ryssland nu för tiden, så at en dehl af Socknen hörer till Swerrige, den andra till Ryssland, bland är moderkyrckan på den Swänska, bland på den Ryska sidan; men de Swänska hålla sin gudstjenst på den Swänska, ock de andra på den Ryska sidan, och är eij låfgiwit gå till hwarandra utan pass.

I hela länet är allena denne nu under Byggnad stående Staden Lovisa, som har trång lägenhet, at stiga till någon synnerlig handels högd, så wida den ytterst ut, och så långt är belägen från hela Länet, med hwilket de skola drifwa sin handell; men gränse Städerne på Ryska-sidan weta så mycket mera däraf at nyttja sig, som blir den största kånsten med det första få hämmadt, och bör nödvändigt skje igenom god inrättning: då bör Landshöfdingen eij bo här, utan mit i Savolax, om någonsin hushållningen skall där komma i rätt stånd, och wakande öga kunna hållas öfwer Länet, som här allrig så kan skije: detta är och nu på förslag af hans Kongl. Maij:t i nåder at wärckställas, som då tillskyndar opkomst för detta Länet.

Alle, ifrån Swerige kommande, samt från Finland resande till Ryssland, skola här taga pass wed dit Passerande, och ärkännes wid Ryska gränsen och i Ryssland inge andra pass, än ifrån Kongl. Slåtts Cancelliet, och den Commenderande Generalen i Finland, hwad krigs-Betjäningen wed tilfällen angår, samt ifrån Gränse-Landshöfdingen: Erfordras och utgå således årligen öfwer 200:de sådane Pass, och till denne dag allaredan från årets början utgifne öfwer Ett hundrade Sijuttijo Pass.

Alle Förrymnings måhl, som i hela Finland, och åtskilliga ifrån Swerige med, stöta här i Cancelliet tilhopa, så wida här ifrån allena Skriftwäxling får förplägas med Gouvernementet i Wiborg, både därom, som alle öfrige måhl, af hwad beskaffenhet de kunna wara, rörande Swenska och Ryska undersåtare långs med den widsträckta gränsen, som giör ett faseligt beswär hwar wecka med noga och granlagad samt opmärksammaste Skrifft wäxlande.

Till de krigs Trouppers fram- och åter Skjutsande, samt Inqwarterande wid tillfällen, som här skola brukas, är allenast Ett litet härad af 5 Socknar å ömse sidor af denne Stad, at tillgå, som här kan nyttjas, samt betjäna hela fästnings-arbetet med materialier i wed, timmer, kåll och körslår, med mera dylikt, hwilket denna Stads till

ämnade dryga fästnings-Byggnad ärfordrar; ty de öfriga här underlydande äro redan så långt bort belägna, och afskilde medelst Nylands emellanlöpande Län, och stora Sjöar, så at därifrån ingen sådan hielp kan åstadkommas, hwarföre den största försigtighet bör brukas, at så hushålla med detta swaga, och litsla häradet, at det ej går till ödesmåhl, och Inwånarne öfwer deras förmågo betungas, ty det är förr förlamadt, såsom närmast belägit wed gränsen, och största Stråk- eller Strandwägen, där den Swänska och Ryska Arméen af ock an har tågat igenom.

Dess medelst, at det widsträckta Savolax ej blifwit refwadt och ordentel. Skattlagt, utan allenast gissningswis, eller ungefärl. åhr 1664 med afsigt mäst då på Skogs swedjande; så har det warit, som en lag för Inwånarne, ock är så ännu i denna dag, at mäst lita sig på skogen, som i de sednaste tider, sedan den på många ställen börjat blifwa all, och genom för mycket Brännande utödder, har förorsakat otroliga ägo- och Jorde-twister, Inwånarne emellan, hwarmedelst de blåtta sig siälfwa, och uttrötta Konungen och alle domhafwande i orten, som ej hafwa annat rättesnöre, at slita sådane twister dem emellan, än effter anbefalte Skogs-Syning och pröfningar effter deras ungefärliga tillagde Skattetahl: Ibland kan och något tillhinnas genom ordentel. afmätning; men förslår intet ibland så mänge af en Landtmätare i så widlyfftig Ort; Träffar nu Bonden på detta sättet ej få en sådan Rätt, som han kan begripa, eller åtnöijas med; Så gäller det åfta till näwe-Rätten med yxan i handen, som tillskyndar stor oro och otroligt bekymmer, samt Sysslande för Landshöfdingen, och hela Betjäningen, at sådant i det görligaste kunna förekomma, de mörcka måhlen redi[g]t af dömma, och på gådt maner urskilja, hwartill redan sedan nyåret, har blifwit utfärdade mot 700:de ordentel. utslag, några nog beniga och på flere arck widlyftige: den öfrige skrifftwäxlingen i Brefwer, annordningar, undersökningar och dylikt, är mång dubbelt mera, utom munteliga förhör, Rest ransakning- och munstringar Recreuterings- och Inskrifnings möten samt

Taxeringar, som gifwa en rättskaffens Landshöfdinge hela året igenom ett ganska trälsamt och answarligt bekymmer, sent och bittida: Om då Landshöfdingen är en hushållare, ock ömer om Länets ophielpande utur sitt mörcker till en bättre hushållning, samt sielf förstar nyttige inrättningar med Lämpelighet, at bibringa landets Inbyggare; Så förökar det hans omsårg ogement, som dock bör wara, och blifwa hans förnämsta ändemåhl, om länet någonsin skall kunna förbättras, och komma i stånd.

Mig faller in wed detta tillfället, at litet Orda äfwen nu om den skjöna och Fålckrika Provincen Carelen, hwarest Inwånarne stor del hafwa Rysk Religion; men mot Swerrige ganska Trogna: detta Frucktbara Landet har aldeles ingen wiss Skattlägning eller wisse ägor, utan hela marcken är merändels kronans allmänning: den som fålck starkast är, at bläcka eller skura i Träden omkring på de Skogs Tracter, där han will Swedja, så är där Lag, at ingen annan, eller den närmaste Granne far röra sig, eller å de ställen, där sådan bläckning skjedt, fälla ett träd ned till Swedie: den swaga på Falckhielp måste således till sin utkomst och föda lida brist, och åffta öfwergifwa sin lägenhet.

När det lider emot hösten, at års wäxten mognar, så skickar Fougden, dit han eij sielf kan hinna till, Länsmannen och Sokne-Skrifwaren med par nämdemän i hwar Sockn, at beskatta de förnämsta Jordwäxterne: Hwad då desse Skattningsmän efter deras tycke finna skiäligt, at lägga Inwånarne oppå, at utbetala det året i Skatt, där wid blifwer dett: man kan grant uträckna, huru noga eller alltid rätt detta kan gå till, och hwad Kronan lättelig där igenom kan lida: den orten har icke eller någon Rotering på krigs fålck, eij eller welat därtill begifwa sig; men eljest färdige friwilligt gå man utur huset, när det gäller, och hafwa wäl för swarat sig i sidsta kriget.

Hans Kongl. Maij:t behagade i slutet af sidstl. år i nåder befalla mig låta underdånigst och tilförlåtel. weta, hwar uti de förnembste orsaker skulle bestå, at hushållningen wore så oordentel. ock misswårdader i hela Savolax-

orten, genom otidigt Skogs Swedjande och ut-ödande, hwar oppå iag genast underdånigst Swarade, så mycket iag då hade oplysning om Länets tillstånd. Sedermera har iag Skrift wäxlat med de förnemste och bästa hushållare i Länet, samt Krono Betjente, och muntel. med af dem, iag har träffat, giordt mig underrättad om hela tilståndet, som iag nu skall draga tillsammans i sin ordning, och omständel. ytterligare gifwa Hans Kongl. Maij:t underdånigst wed handen med det första, hwilket likwäl för detta styckewis är skedt i det närmaste till Hans Exellence, Riks Rådet, General Gouverneuren, Herren ock Commendeuren af Kongl. Maij:ts Orden, Högwälborne Herr Grefwe von Rosen: blir nu Siukdomen wäl först bekant, så kunde den sedan mycket bättre och snarare blifwa wälbotader; men den har och för detta eij rättel. warit höga öfwerheten, eller någon i landet till alla delar kunnig: hwarföre och med hushållningen i orten gått däreffter.

Får iag den nåden framdeles föreslå den tjenligaste bot, som lindrigast ock med all lämpa först låter sig giöra; så har iag genom guds nåd därtill Insigt och förfarenhet. ock wore min högeliga åstundan, få ådagalägga för denne så wårdslöst lämnade Födelseorten, hwarest iag förstår Språket, och känner Inwånarne til deras sinnelag och wäsende, samt wet utwäg till många af mig försökte näringssätt för allmogen til deras oprättande.

Jag har hwarken hafft, eller fått giwa mig tid, sådant i sin rätta ordning ännu utarbeta, utan warit först mohn hielpa den sökande allmogen i deras dageliga tilstötande månge och tryckande beswärs-måhl, som mitt Samwete ej tillåtit lämna oafgiorde, och finnas här nog förut.

Jag har behöft resa omkring i Såmmar, och se länet med egna ögon, då iag ännu bättre kunnat märcka dess bristfälligheter i hushållningen; men iag har wärkeligen eij hunnit för nästberörde orsaker; Ty när någon Styresman kommer först i Länet, faller allmogen för häftigt till,

med sine ansökningar, at försöka, om den nykomna är mehra mohn, at hielpa, än den förra Landshöfdingen.

På den foten, som iag här tils stådt wed Länet, har iag eij eller haft skiutspenningar, eller något i handen till en sådan kringresa, som efter sitt sätt är kästsam i sa widsträckt Höfdingedömme. Här ligga för de förra åhren inkomne myckenhet beswär ock allehanda slags måhl, oafgiorde, som allmogen Högel. beklagat sig öfwer. Jag har däraf utredt och afgiordt, så mycket iag hunnit; ty för min tid har iag först warit skyldig, at göra klart, som iag och så wida hunnit med at eij öfwer 8 dagar skulle behöfwas sådane i år inkomne mindre angelägne måhl at afsluta.

Lands Secreteraren har under min härwarelses tid warit mycket Sjuklig, sällan kunnat gå op på Cancelliet, arbetat dock hemma, hwad han för mådt; Ty han är eljest en arbets sam och för ständig man: nu i Sommar har iag på hans enträgna begäran måst gifwa honom tilstånd på 3 månader, at wara tjänste fri, och åt Åbosidan söka återwinna sin förlorade hälssa, samt med samma afsluta i Håf Rätten, hwad han där kan hafwa oafgiordt af sine domböcker och handlingar för den tiden han warit i Nyland vice Häradshöfdinge: Således har iag fått kännas wed den drygaste Sysslan i Cancelliet, och Cammereraren det samma i Contoiret.

Residencehusen hafwa sedan den förra Landshöfdingens afresa blifwit aldeles förfallne och obrukeliga: dem har iag sedan min hitkomst med ganska ringa omkåstnad och Fånga dags wärcken; men med så mycket större åmsorg, bragt i det stånd, at iag sedan nyåret kunnat bo däruti, har ock Cancelliet i samma Byggning inrättat, bredewid mine Rum: I annor händelse har iag ogörligen det kunnat uträtta, som skedt är; Ty nu har iag de unge Skrifware, lärlingar och Betjäningen ständigt under ögonen, och till hands, at genast af hielpa resande och rättsökande, som för ej warit görligit, för alt för ringa Skrifwarehielp, och aflägsit trangt Cancellie rum, i synnerhet, sedan Herr Baron och Landshöfdingen Wrede afrest.

Strax nedan för Residencet har iag och i år inrättat en ganska nyttig Trä- ock Krydgård, på hwilcken platts ingen Spielcke war omkring till stängsel för 3 månader sedan, och stod i wåras fast under wattn; men igenom möda, kånst och flit nu försatter till en härlig och Frucktbärande Plats, opfylter med de förnämsta köks wäxter, är nu wärckel. i sin så späda början den nättaste krydd- och Trägård i hela Länet; Ty hwar fläck där uti är full med härlig wäxt och wälsignelse, och alt i sin ordning.

Jag har och där uti planterat ansenl:n Potatoes, hwartill eij mera fans utsäde i Länet, som likwäl för någre år tilbaka till flere Tunnor med kronans åmkåstnad hit blifwit fördt, ock utdelt at planteras; men bliwit sedermera genom effterlåtenhet misswårdat, när ingen wiss kunniger-man upmuntrat, och tillhållit Inwånarne, at därmed fortfara, till dess de fått erfara sielfwa nyttan och smaken af en så ganska nyttig wäxt. Jag feck af en händelse från Engelland nytt utsäde, hwaraf wäxten nu står härlig, ock under åtskillige nyttige försök, som iag håppas, skall mångfalt lättare befordra framdeles dess plantering och ymnoga tillwäxt för de tröga och okunnige med ringa kånst och möda.

Jag har ock här utsådt dett nyttiga Mais, eller Amerikanska hwetet, som där i orten kallas Latmans Säd, at söka där af få utsäde, som wore mycket wärdt i denne orten, som nog är underkastader misswäxt: den liknar sig bra: här är eij eller förglömt utsådde mandel-, Citron- och Pomerans-kärnor, till lika med muhlbär, samt Flere nyttige amerikanska wäxter, som man trodt här skola kunna trifwas: de förra äro redan oppe, som iag håppas efter wissa föredömmen och skjedde prof, få här i orten at täla winteren, och komma fort, samt blifwa Fruktbärande.

Alt ifrån år 1745, som mig wist är berättat, har ett mandel-trä stått på sig i fria luften hos Probsten Alopäus i Läppäwirda Socken, 40 mil här ifrån norr ut, som först om wåren af en krakmandel blifwit satt i jorden, och samma Sommar skutit op till några qwarters högd, ock warit i 2 à 3 år redan Fruktbärande. Probsten har iag

här talt wid, hwars käraste planterat mandelen. Här har blifwit någre år försökt i förra Landshöfdingens tid med Tobaks-planteringen, som eij welat lyckas. Jag har ock den planteringen nu åfärde till ett litet prov, med månge flere af de nyttigste wäxter, allenast at gifwa Inwånarne där med en eftersyn, huru en Trägård snart kan inrättas, utan stor tidsspillan ock omkåstnad; Ty här bryr sig ingen om sådant; men iag håppas få effter följare framdeles nog, så här, som wed min anlagde nya Trägård i Nyland redan har skedt, hwar efter månge Idoge Stånds Personer nu tagit sig, och nu finna däruti synnerligit nöije. När iag någon minut kan slita mig löser från Pännan; så har iag kunnat förnöija min håg och ögon med synnerlig fägnad i denne wälwäxande Platts, som har den frodigsta wäxt, som önskas kan, änskjönt till stor del i Rå och först i år nybrukader Jord. Jag har nu Sadt, och wet dock intet, om iag får opskära Fruckten; men alt sammans är giordt, änskönt med någon bekåstnad, at wisa Staden och de inkommande resande, hwad eftertanka, drift ock flit innom få weckors tid kan uträtta, twärtemot alla här warandes förmodan. Jag bör nu stadna med widare såm iag ödmiukel. beder, må med tåhlamod optagas: Detta är nu kårt och ungefärl. afskillring af mit skedde göromåhl ock förehafwande här å Orten under den kårta tid, som iag här i Länet har warit; men iag har eij spardt någon tid, att wara lediger, utan ständigt i fullt sysslande, lämnat alt egit åsido, samt min enskilte skrift-wäxling. Jag söker få Cancelliet och Contoiret i småningom på samma fot, då ärenderne måste winna sin rätta gång, och skyndsammaste slut, ock eij samlas, samt blifwa sedan hopetals årligen oafgiorde.

Lovisa d. 21 Aug. 1753.

A. J. Nordenskiöld.

Ett bref från postmästaren i Kajana Johan Ullwijk, dat. d. 15 april 1712.[1])

Historiskt meddelande af *Th. Westrin.*

Höghedle och Wällborne Herre, Herr Cancellie Rådh och General Directeur. Nådhgunstige Herre och befordrare.

Eders Nådhe heembähr ödmiuck tackseijelse för all höghgunstig benägenheet emoth mig ringa tienare wederfahren, hwaremoth skyldigt böör mig beflijta hoos Eders Nådhe medh höör och tacksamheet att afftiena den stundh iagh lefwer!

Här hoos kan icke obemält utan hoos Eders Nådhe fast beklageligit gifwa till känna huru som den grymme och barbariske Ryssen medh een dhel Cassacker och Callmucker, till häst, inföll här i Cajana Stadh d. 13 Martii om Mårgonen bitijda kl. 4 träffandes oss alla uthi wore nattesäng och hwariom och enom lembnad utj ett ynckeligit tillståndh, så att wij medh blåtta kroppen kommo in på Slåttet, men alt annat blef af den grÿmme fienden eröfrat, borttagit, sköflat och plundrat samt största dhelen af staden i aska lagt och mången blef grymt och barbarskt hanterat och ihjälslagen, och een stoor dhel blesserat samt fångna bårtfördt till Rysslandh utj en så eländigt tillståndh blef denna arme Staden af fienden lembnadt, så at några och aldeles få gåålar ähr ther qwahr, all min lilla egendom så wähl som Påsthandlingar med dertill

[1]) Handlingen finnes i serien af postmästares skrifvelser till generalpostdirektören. Svenska riksarkivet.

hörige Documenter, som ock påsthorn och wapen af Messing ähr af fienden bårttagen och sköflat! i lijka motto förebärandes för Eders Nådhe dee aldeles ringa och sleta inkomster Conthoret ipporterar, emedan här ingen som skrifwer, men för angelegna Cronofoudens Räckning sampt för Correspondencet ifrån gräntzet och befästningen till Wasa, så wähl ordina:e som Extord. Påst 2 a 3 gangor om weckan; Här hoos Eders Nåde jag på det alldra ödmjuckeligste beder, tächtes min sletta tillståndh nådgunstigast behiertta och mig ringa tienare hafwa i höghgunstigdt minne, enär om Staten i det Högl. Kongl. Cancelliet företages at få wiss löhn här wedh Cajana medan man sitter på en swåra torr ohrt, dher mina medhbröder wedh wiss löhn på fast behageligare ohrter, till hwilka ifrån alla kanter allehanda tillförsell faller både öfwer Siöö, Haff och Landh. För sådan Nådig och Höghgunstigh befordran, hwilken iag och medh ett tacksampt hiertta alltijd skall weeta ärkenna och effter mina fattige wilkor söckia afftiena? Afwachter härå Eders Nådes Nådige och Högtgiällande Resolution, och näst anbefallan under den aldra högstes krafftige beskydd, förblif:r

Eders Nådes
alldra Ödmiuckeste Tienare
Johan Ullwijk.

Cajana d. 15 Aprilis
A:o 1712.

[Adress:]

Kongl. Maij:ts

Troo Man Cancellie Rådh och General Directeur öfwer Postförwallteriet i Sweriges Rijke och der under liggiande Städer och Landskaper, den Högh Edle och Wällborne Herren, Herr Johan Schmedeman, Höghgunstige Herre och befordrare

Ödmiuckel:n

à Stockholm detta.

Munck af Fulkila och Munck af Sommernäs.

Med namnet Munck af Fulkila och ordningsnummern 130, inskrefs år 1627 på svenska riddarhuset, den genuint finska ätten Munck, som redan af Johan III fått frälsefrihet och rätt att föra adlig sköld. Samma matrikel emottog år 1650 en ursprungligen dansk ätt, Munck, hvilken under 1600-talets första skede hamnat i Finland.

Efter stamgodset, förvärfvadt i det nya fädernes-landet, blef denna senare ätt vid introduktionen uppkallad, n:o 468, Munck af Sommernäs.

Dessa tvenne frälsesläkters enda gemenskap var namnet och hemorten Finland. Det oaktadt har förväxling i genealogin vållat, att deras skildt löpande ätteledningar så försåtligt sammanvirats, att ättemedlemmarne själfva icke mera kunnat skönja sin härkomst.

För att utreda denna svåra förveckling, ytterligare beseglad å finska riddarhuset år 1818, måste vi gå långt tillbaka och taga fram tabell 2 i Anreps eller Wasastjernas ättartaflor öfver ätten Munck af Fulkila. Där uppräknas ståthållaren Hans Muncks och Catharina Slangs barn:

Anders, född 1612 $^{9}/_{6}$.
Johan, född 1614, vice president. Se tab. 3.
(död 1663).
Hebla, lefde ogift 1640.

Samma namn återfinnas i frälseransakningen af år 1639, förvarad å finska statsarkivet, nämligen:

Anders Munck,
S.(alig) *Johan Munck*,
Jungfru *Hebla Munck*,

här införda såsom ägare af Sommernäs, (på finska Palikais) Hirsjärvi och Harju säterier, ätten Muncks af Sommernäs stamgods, hvilka i samtida jordeböcker sägas tillhöra: „salig Anders Muncks arfvingar“. (se min stamtafla öfver ätten Munck af Sommernäs.) Intet tvifvel kan råda om att dessa senare, Anders, Johan och Hebla, tillhört ätten Munck af Sommernäs, men i högsta grad osannolikt förefaller det, att ståthållaren Hans Munck af Fulkila haft tre afkomlingar, hvilka, samtida med dem, varit lika namngifna. Märkligt öfverensstämmer frälseransakningens af år 1639: „Jungfru Hebla Munck“, med ättartaflornas uppgift: „lefde ogift 1640“.

Jag vågar antaga att redan i detta led förväxlingen de tvenne ätterna emellan vidtagit.

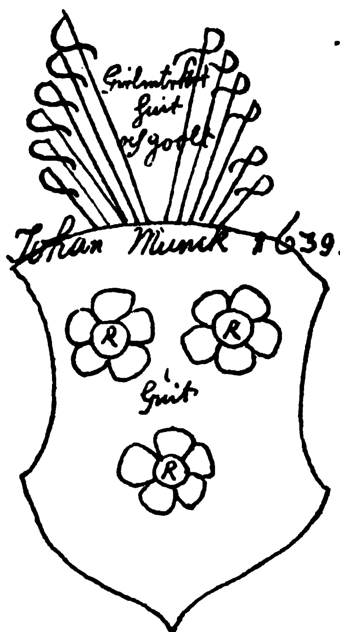
Enligt alla handlingar, hvilka jag i och för denna utredning haft tillfälle att genomgå, ägde ståthållaren Hans Munck af Fulkila och hans fru, Catharina Slang, en enda arfvinge, nämligen:

Johan, hvars meritlista i Anrep eller Wasastjerna, tab. 3, Munck af Fulkila, har följande lydelse: *Korporal vid ett finskt regimente till häst 1632. Kornett därstädes 1634. Löjtnant 1636. Assessor i Åbo hofrätt 1641. Vice president därstädes 1654. Död 1663 $^{30}/_{5}$ i Åbo. Han fick i en träffning ett svårt skottsår i hufvudet, hvilket i nödfall af en fältskär Hof fylldes med ett stycke af en ekespån, som så i hufvudet sammangrodde, att däröfver sedan växte hår, men hvaraf han till döddagar hade sveda och värk, hvilket ses af hans sons, Jacob Muncks, böneskrift till konung Carl. Lät 1641 i Somero kyrka uppsätta sitt hufvudbanér jämte afmålning af sitt sönderskjutna hufvud med en svensk påskrift därom.*

Denna lefnadshistoria förefaller sällsam, dock är det mindre förvånande, att Munck med sitt sönderskjutna hufvud blifvit hofrättspresident, än att han skulle hafva låtit, emot bruk och sed, uppsätta sin vapensköld i lifstiden, därtill i Somero, där han intet hade att beställa!

Låt oss betrakta denna vapensköld, som funnits i

Somero kyrka, men numera endast bevaras i afbildning [1]). Den visar ätten *Muncks af Sommernäs flaggor och rosor*, ärfda efter förfädren i Danmark, namnet *Johan Munck och dödsåret 1639*. Märk, huru väl detta dödsår 1639 sammanstämmer med frälseransakningen, där Johan Munck af Sommernäs-ätten s. å. får heta salig, men ännu själf, troligen nyss afliden, är uppförd såsom ägare af godset Hirsjärvi.

Att ättartaflornas tabell 2 innehåller tvenne öden, tvenne för hvarandra främmande personer, framstår nu såsom ett faktum. Den ene, *Johan Munck af Fulkila*, hofrättspresident, död 1663, den andre, *Johan Munck till Hirsjärvi*, af ätten Munck af Sommernäs, död 1639. Om denne senares giftermål saknas upplysning. Det är dock ovedersägligt, att kapten Anders Munck till Hirsjärvi (Anrep eller Wasastjerna, Munck af Fulkila, tab. 4), stamfader till alla, hvilka numera kalla sig Munck af Fulkila, varit hans son och arfvinge och således naturligtvis en medlem af ätten Munck af Sommernäs.

Svenska riksarkivets samling af biografika innehåller i konvolutet „Munck“ ett löst blad, på hvilket står skrifvet med grof stil:

Inlefvererat af Anders Munck.

Salig Johan Munck, furdom ritmestar vid Stolhandskes Regiment, hans sohn heter Anders, fadren ähr Slagen, nu

[1]) R. Hausen: Afbildningar af vapensköldar, fordom uppsatta i Finlands kyrkor.

begärer Sonen att blifva adlat för sin faders meriter och blifva infördt medh uthi Anders Muncks sköldebref.

Synbarligen har detta blad bifogats genealogiska uppgifter, som blifvit inlämnade i och för introduktion. Bland dessa voro säkert syskonen Anders, Johan och Hebla Muncks namn, hvilka vi funnit oriktigt införda i tab. 2 Munck af Fulkila, samt ryttmästaren Johan Muncks meriter, numera ohjälpligt hopblandade med presidentens i tab. 3 Munck af Fulkila.

Anders, son af Johan Munck, hvilken var död, efter hvad vi tidigare sett, 1639, slagen i fält såsom ryttmästare vid Stålhandskes rytteri, anhöll således att blifva delaktig af sin farbroders, den äldre Anders Muncks, nobilisation. Denne hade, på grund af familjens gamla adelskap i Danmark, sina egna och sin faders förtjänster, år 1649 blifvit adlad och 1650 introducerad på svenska riddarhuset, med namnet Munck af Sommernäs. Vid introduktionen hade han i sin vapensköld undfått, till s. k. förbättring af densamma, en munk, som placerades midt emellan två af rosorna och ofvanför den tredje. Detta tillägg vållade likhet med ätten Muncks af Fulkila adliga vapen, som af ålder varit en bedjande man, eller munk, med en stjärna öfver hufvudet.

Då nu den yngre Anders Munck uppgaf sin aflidne faders namn hafva varit Johan, låg det nära till hands för vederbörande på riddarhuset, som icke kände till denne ointroducerade Johan Munck af Sommernäs-ätten, att utan vidare bryderi placera supplikanten Anders bland presidenten Johan Muncks af Fulkila barn, dit han i anseende till åldern väl passade.

Misstag af detta slag äro icke alls ovanliga i svenska riddarhusets annaler. Så har redan Anrep uppvisat en förblandning af ätterna Liljehöök af Fårdala och Liljehöök af Gällared. Den svenske forskaren, kapten Otto Bergström, har gjort mig uppmärksam på medlemmar af ätten Silfverspåre, införda i den besläktade ätten Spåres stamtafla. En gren af ätten Hästesko af Mäla gård, har, efter hvad jag funnit, i nära två sekler florerat i Sverige med

namnet Hästesko Fortuna. Jag vill icke beröra ätterna Skalm af Carelen och Skalm i Finland, hvilka jag befarar vara olösligt sammansnärjda.

Likvist hafva omständigheter verkat, att fallet Munck af Fulkila och Munck af Sommernäs ter sig särskildt prägnant därigenom, att det kommit att gälla, icke någon gren af dessa ätter, utan ätterna i deras helhet, d. v. s. hela deras fortbestånd.

Oaktadt Anders Munck (Anrep eller Wasastjerna, Munck af Fulkila, tab. 4) oriktigt i ättartaflorna föres till ätten Munck af Fulkila, uppgifves han i dessa likafullt vara ägare af Hirsjärvi i Somero socken och Ramelshoff i Lifland; gods, hvilka förlänats ätten Muncks af Sommernäs stamfader under Norrköpings besluts villkor. Enligt verifikationsböckerna för Nylands och Tavastehus län i finska statsarkivet, var han bosatt på Hirsjärvi, om hvilket det i tidens säterilängder heter: „Possederas af Anders Munck. Brukas af frälsemannen med eget folk och afvel. Medelmåttigt byggdt“. Hans efterkommande innehade Hirsjärvi ännu under 1700-talet.

Tyvärr hafva alla äldre domböcker för Sääksmäki härad, till hvilket Somero socken hörde, gått förlorade. Jag har därföre icke i dem kunnat träffa denne Anders Munck, så att säga „en face“. Hans namn, kapten Anders Munck till Hirsjärvi, förekommer någon gång i andra härad; så ägde han till ex. Torsöskatan i Karis socken, hvilket deras gemensamma arfgods hans son Anders Erik och Carl Rennerfelt (för deras släktskap, se stamtaflan) år 1685 försålde.

Ur Halikko härads dombok för år 1710 $^{28}/_{1}$ vill jag anföra begynnelseorden af en rättegång, som först ledde min tanke till förväxlingen i de Munckska ättartaflorna: «*Det hafver nu den högloftiga hofrätten anfört i skrifvelse af den 2 dec. 1709, hurusom kapellanen Johan Tragman och dess hustrus framlidne faders syskonbarn, jungfru Anna Catharina Munck* (jämför stamtaflan) *äro för oloftigt umgänge med hvarandra misstänkta*».

Presidenten Johan Munck af Fulkila hade en enda

till vuxen ålder kommen son, Jacob, ryttmästare, död 1700. Han ägde hvarken Fulkila i Uskela socken, som tillfallit hans syster Margareta, död 1710, gift med general Johan Galle, eller det andra stamgodset Nuhiala i Wehmo socken, som genom hans syster Elisabet, död 1699, gick i arf till ätten Rehbinder, utan skref sig till södernegodset Boo på Wermdön i Sverige, där han var bosatt; samt till Koskis, Angelniemi och Ruotsala i Halikko socken, hvilka säterier år 1615 donerats till hans farfar, Hans Munck af Fulkila, och år 1683 undergingo reduktion. Med Jacob Muncks son, *majoren vid Dalregementet, Hans Jacob Munck, utslocknade på svärdssidan, den 30 mars 1778, den gamla ätten Munck af Fulkila*, n:r 130 bland adliga ätter på svenska riddarhuset.

Men afskuren från sin egen rot och utan genealogisk grund inympad i dess förtvinande stamträd, *lefver ätten Munck af Sommernäs, n:r 468*, fortplantad genom ryttmästaren vid finska rytteriet, Johan Munck till Hirsjärvi, hvars existens några gamla dokument och en förmultnad vapensköld bevittna.

Lifskraftig har ätten Munck af Sommernäs, som således för oriktig vapensköld och oriktig nummer på riddarhuset, förgrenat sig i friherrliga ätten Munck och grefliga ätten Munck.

Sist och slutligen är det ätten Munck af Sommernäs och icke ätten Munck af Fulkila, som äran tillkommer att hafva blifvit nära förbunden med svenska konungahuset.

Jully Ramsay.

Munck af Sommernäs, N:o 468 bland adliga ätter på svenska riddarhuset.

JOHAN MUNCK, kallas af Anrep oriktigt hauptman öfver Duderhoff, till följd af förväxling med en annan Johan Munck, trol. ofrälse, hvars föräldrar voro Erik Arvidsson Munck och Dorothea Reimers, som 1668 utsågs till „hoppman“ öfver friherrskapet Duderhoff och afled 1688. (Likpredikan af Jacob Lang, pastor i Nyen. Tryckt i Åbo 1689.)

Anders Munck. Var kornett under öfverste Evert Horn år 1612, då han hos rikskanslern klagade öfver intrång på sin hustrus arfgods Hirsjärvi och Harjuby. Erhöll 1615 landshöfding Johan de la Gardies frihetssedel på Palikais (Sommernäs) i Somero s:n, som han af öde upptagit. Var 1622 kapten öfver en fänika finske knektar. I slottslofven på Wolmar under 1620-talet. Erhöll under Norrköpings besluts villkor, under rätt frälsefrihet och att bruka med frälsemannatjänst, år 1626 förläning af Palikais, Hirsjärvi och Harjuby i Somero s:n, samt år 1628 förläning af Ramelshoff eller Dator Moisio i Wendische Gebiet i Lifland. Han begärde vid riksdagen 1634, genom sin son, att blifva immatrikulerad på riddarhuset, men blef ålagd att skaffa sig bevis om sitt adelskap ifrån Danmark, därifrån han var härkommen. Död samma år 1634. Gift med Christina Bertilsdotter till Hirsjärvi och Harjuby. (Handlingar i finska statsarkivet).

Anders, nobil. Munck af Sommernäs, till Sommernäs och Ihamäki i Somero s:n samt Ramelshoff i Lifland. Öfverstelöjtnant, först vid Österbottens inf. reg:te, sedan vid Nils Båts reg:te norrländska knektar. Adlad 1649 $^{28}/_{8}$ (introd. 1650 under n:o 468). Öfverste för Trondhjemska reg:tet 1658 och för karelska reg:tet till fot 1661; afsked 1678. Död 1681 $^{10}/_{6}$; begrafven 1684 $^{15}/_{2}$ i Somero kyrka. — Gift 1:o med obekant; — 2:o med Maria Eleonora Préén, som 1658 $^{19}/_{1}$ blef från honom skild, dotter af Jürgen Préen och Anna Berner; — 3:o med Helena Ramsay, som lefde 1693, dotter af Hans Ramsay n:r 215 och Elin Stålhandske. n:r 98, samt änka efter majoren Jöns Persson Schmidt. nobil. Rosenschmidt (ej introd.).

Barn:

1. Lorens; född 1640, student i Åbo 1654. Död 1660.
2. Clara Johanna, döpt 1652 $^{4}/_{2}$ i Stockholm. Död 1682. Gift med ryttmästaren Krister Thauvonius, i hans 1:sta gifte.
3. Anders; född 1659. Drunknade 1670.
3. Christina; gift 1680 med kaptenen Johan Jägerhorn af Spurila, n:o 114. Död 1697.
3. *Anna Catharina*, ogift. Ägde Ihamäki i Somero s:n till år 1704, då det återföll till ätten Ramsay. Hon är upptagen i Somero kyrkoarkiv såsom fadder, senast 1727.

Johan, till Hirsjärvi. Var död 1639. Ryttmästare vid Stålhandskes finska ryttori.

Anders, till Hirsjärvi och Ramelshoff. Kapten vid Wiborgs läns inf. reg:te. Död 1675 $^{18}/_{3}$. Gift med Margareta Ramsay, dotter af major Johan Ramsay n:o 215 och Märta Galle n:o 134.

Barn:

Johan; kornett.
Beata Christina, gift med majoren Magnus Qvensel.
Magdalena, gift med kapellanen Johan Tragman.
Anders Eric, kornett. *Se tab. 5. Munck af Fulkila (Anrep eller Wasastjerna).*
Margareta.
Märta Catharina, lefde ogift 1706.
Claës; ryttmästare. Död 1716. *Se tab. 18. Munck af Fulkila* (Anrep eller Wasastjerna).

Hebla, till Harjuby. Död 1649. Gift 1647 med ryttmästaren Carl Rennerfelt, n:o 572.

Anders Rennerfelt, ryttmästare, till Harjuby.

En dotter, död ung. hvars andel i Harjuby ärfdes af brodern.

Om bomärken.

Af fyrvakten *P. E. Ohls* å Valsörarnas fyr i Replot.

I vår tid, då gamla seder och bruk måste mer och mer rymma fältet för civilisationens nya och nyttiga verk, har man försökt tillvarataga och undan förstörelse rädda allt, hvad fädren hade dyrt och kärt. För sådant ändamål genomströfvas vårt land i alla riktningar. I de mest aflägsna bygder, i ödemarkernas pörten och i klippornas kojor stiger fornforskaren in och finner kvarlefvor från gammal tid, hvilka framdragas i ljuset och blifva för historikern en källa till många upptäckter, för konstnären ett tacksamt fält för fantasin och för den stora allmänheten, som i muséer, litteratur och konstalster får njuta af skalders och konstnärers verk, en dyrbar skatt för beundran och odling.

I Österbottens historiska museum i Wasa finnas bland mycket annat, som hunnit ditsamlas under de få år museet ägt tillvaro, några budkaflar, fullristade med bomärken. Fyra af dessa budkaflar („rådkäppar") äro från Björkö by i Replot socken och bomärkena på desamma införas här omedelbart, emedan de gifva en ganska god föreställning om dylika märkens utseende samt upplysa om mycket, som framdeles kommer att vidröras.

Bond-käpparna.

Torpare-käpparna.

Anmärkning. «Rådkäpparnas» ändamål har varit och är fortfarande att sammankalla byamännen till s. k. byaråd. Detta tillgår sålunda, att åldermannen utsänder «rådkäpparna» i två olika riktningar kring byn, kort förrän byarådet sammanträder. Gäller det penningefrågor, vidfästes en för sådant ändamål gjord «penning», och skall byarådet hållas så att säga på stunden, fästes vid «rådkäppen» en fågelfjäder. År 1843 gjordes de rådkäppar, som här äro afritade, och begagnades intill år 1896, då de skänktes till ofvannämnda museum. Före år 1843 hade man endast två små sådana käppar, «bondkäppar», men de ha förkommit ifrån sitt förvaringsställe hos nämndemannen Doktar. De mindre af dessa här återgifna kallas «torpare-käppar» till skillnad ifrån de större «bondkäpparna» och gjordes på 1860-talet, och då torpare och «lösfolk», hvilket numera ofta händer, kallas till byarådet, sändes en större och en mindre «rådkäpp» tillsammans åt hvardera sidan af byn. Enligt gammal sed tillhör det hvarje husbonde att rita sitt bomärke på «rådkäpparna», då han tar emot hemmanet och därför förekommer samma bomärke flera gånger på «rådkäpparna», hvilket främst märkes på andra «rådkäppens» första sida, där ett och samma bomärke är ristadt fyra gånger. Utom bomärken förekomma på ofvannämnda «rådkäppar» några bokstäfver. Af dessa äro somliga bomärken, och somliga utgöra initialer till icke mindre än nio olika namn. När «rådkäpparna» blifvit fullristade, läggas de å sido och nya anskaffas.

Bomärket är såsom bekant ett namntecken främst för husets föreståndare, men kan också begagnas af alla medlemmar i familjen. Dess anor gå långt tillbaka i tiden, ja, så långt att man ej kan spåra dess uppkomst. Så snart begreppet mitt och ditt uppstod, uppstod också såsom en följd däraf nödvändigheten att utmärka och göra igenkänligt hvad man ägde. Och i allmänna historien läsa vi om de forna egyptiska konungarnas namnteckningar, hvilka icke voro annat än hvad vi nu kalla bomärken, samt att medeltidens riddare med värjspetsen ristade ett märke, som, då de icke voro skrifkunniga, skulle föreställa deras namn. Man säger att sagan är historiens moder, och man kan också säga att bomärket är vapenmärkets moder, läne- och riksvapnens med flera dylikas mormoder. De äro den grund, hvarpå heraldikens ståtliga tempel är byggdt. Men liksom grunden förgätes, när byggnaden är färdig, så hafva också bomärkena försvunnit ifrån de högre samhällsklasserna. Och icke nog

härmed. Civilisationen reder nu sitt bo i källarvåningarna och obetänksamma byggmästare tveka icke att rubba hörnstenarna. Det är därför hög tid att, innan ännu sista tomten blifvit jagad ur sin mörka vrå i källaren, stiga dit ned och med civilisationens ljus fotografera de svagt upplysta gångarna.

Men då vi besluta oss för att göra detta, måste vi gå ut i bygderna så långt som möjligt ifrån städernas bildningshärdar. Och vi styra för detta ändamål vår kosa ut till den yttersta klippan i Kvarken, där de gamla sederna ännu lefva till någon del sitt intressanta och (hvarför icke) poetiska lif, där förfädrens minne hålles i vördnad och de nya moderna ha nästan lika svårt att bli rotfasta som vågen, hvilken slår emot stranden.

Vi sade att bomärkena långt före detta försvunnit ifrån de högre samhällsklasserna och de hafva också redan begynt försvinna ifrån de lägre klasserna, där de i en icke alltför långt aflägsen framtid skola vara alldeles förgätna. De hafva tjänat ut sin tid och måste gifva rum för skriftecknen, hvilka ha den fördelen att kunna förstås af alla och nogare än bomärkena kunna angifva hvars och ens namn. Vår rättskänsla manar oss emellertid att undan glömska och förstörelse rädda dessa märken, ty, ehuru enkla till sitt utseende, hafva de dock burit och bära fortfarande våra förfäders och fäders namn och såsom sådana hållits och lyckligtvis ännu på många ställen hållas dyrbara och kära. De angifva också för oss förfädrens framåtskridande i intellektuellt hänseende samt tyda våra ättetaflor. Och må den, som yfves öfver adlig börd och med stolthet betraktar sitt och sina förfäders sköldemärke, icke glömma att bonden med samma stolthet ristat sitt af förfädren ärfda bomärke på sina tillhörigheter, eller, därest han ej kunnat få detta märke, med stor pietet lagt sig vinn om att af det gamla bomärket, som den äldre brodern fått ärfva, skapa åt sig ett nytt. Och om vi minnas, huru vi stundom med darrande hand och stundom med glad tillförsikt präntat våra namn på dokument, som än skadat oss, än varit oss till nytta, då kunna

vi i våra förfäders bomärken läsa saknad och sorg, glädje och hopp, barnets dröm och ålderdomens skörd, liksom mannens kamp och kvinnans plikt. Och må vi tänka oss en fullvuxen yngling omgifven af grånande gubbar och manfasta karlar — ett ämne värdigt en målares pensel — ristande sitt namn på „rådkäppen“ efter slutadt byaråd. Han har, ifrån den stund han fullgjort detta värf, blifvit upptagen i familjefädernas krets och har fått sin röst och sin rätt i deras lag. Han är nu en bymedlem och — läsaren ursäktar, ty utsikten är ej vid ifrån källarvåningen — vet, att hans hembys ära och välfärd är hans egen samt att, liksom han har rätt att föra familjens talan, han också har fått den skyldigheten att svara för de sinas, både äldre och yngres, väl.

Bomärkena i Björkö by äro af två slag: egentliga *bomärken* och *gärdsgårdsmärken.* De senare höggos med yxan på gärdesgårdar, som gå kring byns gemensamma beteshagar, där hvarje bonde har en viss andel af gärdesgården att underhålla. Dessa gärdsgårdsmärken, „gehlmark“, hafva så småningom, när familjerna blifvit flera, i vanliga fall af de yngre familjemedlemmarna blifvit upptagna till vanliga bomärken och numera finns det knappt en bonde i Björkö, som består sig skilda bo- och gärdsgårdsmärken. För att gifva en föreställning om dessa gärdsgårdsmärkens förändring till vanliga bomärken skola vi här införa en förteckning öfver bönderna på Ohls' hemmansnummer, så långt tillgängliga dokument redogöra för dessa bönders härkomst. Ohls' hemmansnummer sönderfaller i två delar. Den ena delen kallas Lars-Ohls eller Stor-Ohls och den andra Back-Ohls eller Lill-Ohls. Enligt namnet skulle således stamfadern för Stor-Ohls ha hetat Lars, hvilket också är sannolikt. Med bifogande af först bo- och sedan gärdsgårdsmärket under hvars och ens namn och därpå det gamla bomärket under den äldre linjen och det gamla gärdsgårdsmärket under den yngre linjen, som tagit detta till bomärke, få vi följande förteckning.

Lars Ohls.

(?) (?)

Sonen (?) Markus.

Sonen Jakob.

Svärsonen Mickel
(delade hemmanet åt)

Sonen Johan och svärsonen Anders (Doktar)

Sonen Karl.
(d:s arfv. sålde hemmanet åt)

Sonen Jakob[1]) o. andra sonen Anders
(torpare) (bonde)

Johannes Brink.

Sonen Jakob
(delade hemmanet åt)

Sonen Anders

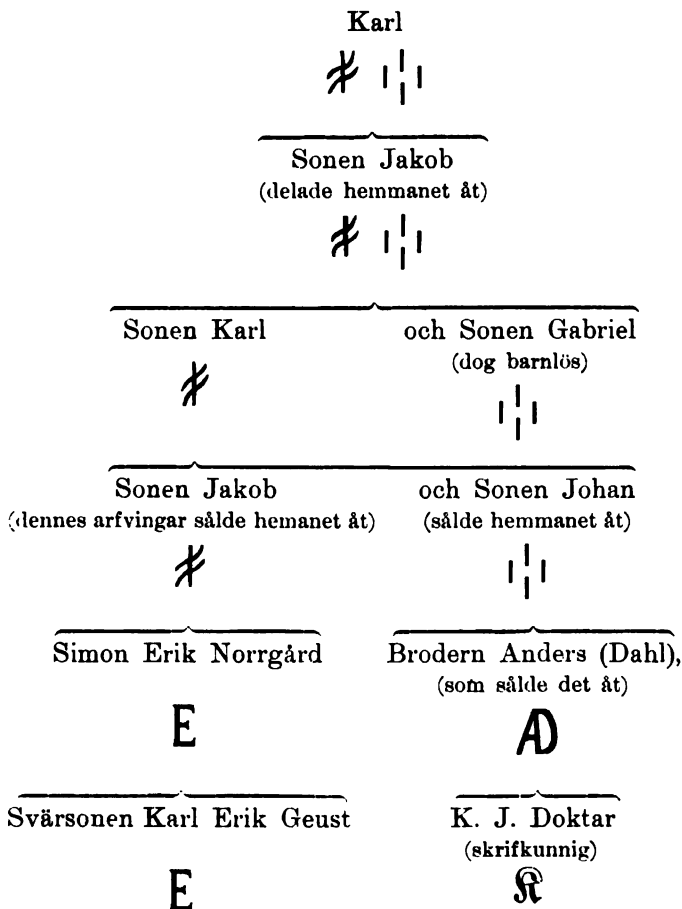
Sonen Anders och svärs. Gustaf Sand.

G O (= G. Ohls).

---

[1]) Barnlös. Det är att observera, huru dennes bomärke skiljer sig ifrån broderns och är en förändring af faderns.

Följande förteckning visar, utom hvad vi redan sett angående gärdsgårdsmärkens förvandling till bomärken, huru både bo- och gärdsgårdsmärken förvandlas samt huru de åter fördelas på de efterkommande för att slutligen försvinna. Lill-Ohls torde enligt hvad bomärket tillkännager vara en yngre gren af Ohlska ätten eller „eten", såsom det heter på byns dialekt, och måhända var deras stamfader en yngre broder till Lars-Ohls. Förteckning öfver Lill-Ohls-bönderna är såsom följer:

Dessutom förekommer ännu en hemmansdel på samma nummer, men bönderna på detta hemman ha alldeles afvikande bomärken ifrån de förra och torde således tillhöra en annan „et“. Deras bomärken ha följande utseende:

Karl

(?) (?)

Sonen Mickel
(delade hemmanet åt)

Sonen Karl — och Sonen Hans
(dog barnlös)

Sonen Karl
fick också farbroderns hemmansdel och hade — såsom sytningsman

Sonen Hans Kristian — såsom sytningsman

Sonen Anders Johan
(skrifkunnig)
begagnar intet bomärke.

När ett bo delas, tar, såsom redan är sagdt, vanligen äldste brodern faderns bomärke. Om intet gärdsgårdsmärke finnes, få de andra arfvingarna främst göra anspråk på fårmärket. Allt lösöre är tecknadt med gårdens bomärke, och hvad är då naturligare än att förändra det gamla bomärket till ett nytt genom att förlänga en eller par krokar, tillfoga ett nytt streck eller en prick. (Man jämföre härvid Lars Ohls' och Back Ohls' både bo- och

gärdsgårdsmärken). Dessa omständigheter bevisa, att bomärkena kunna uttyda släktskapsförhållanden. Ett ytterligare bevis för detta påstående ger oss bomärkenas utveckling på Snabb hemmansnummer, hvarför vi här återgifva dem.

Anders Snabb.

(?)

Sonen Simon

(?)

Sonen Anders

(?)

Sonen Simon

Sonen Mickel
(delade hemmanet åt)

Sonen Israel (torpare)	och sonen Johan (bonde)	samt sonen Anders (bonde)
Dottern Anna Hedvig (dog barnlös)	Sonen Johan	Sonen Anders (sålde hemmanet åt)
		Gustaf Holmlund

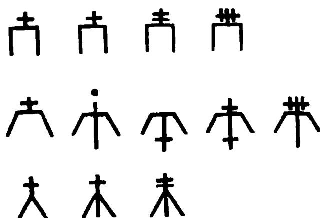
HL

Johan Johanssons söner:

Johan (torpare)	Anders (bonde)	Nils (bonde på Bligt hemman)

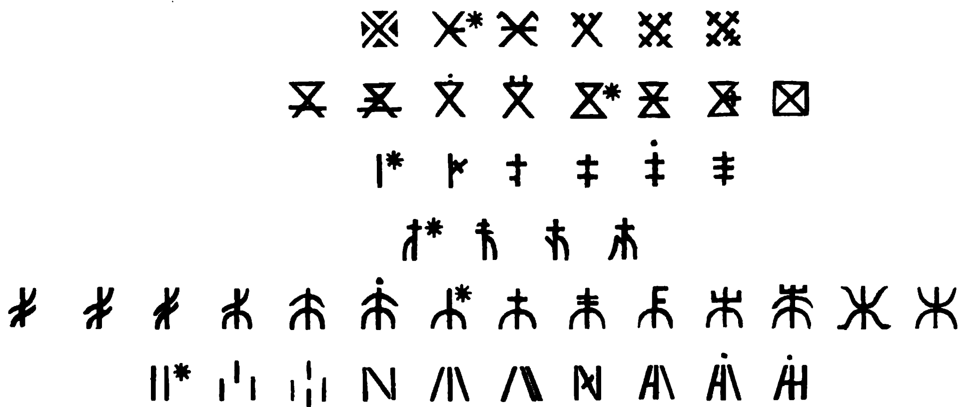
Sonen Johannes

Här har gärdsgårdsmärket försvunnit, troligen vid äldre arfskiften, hvilka måste ha förekommit, eftersom Snabb hemmansnummer förut varit ett halft mantal och nu är endast en fjärdedel. Om det äldsta här återgifna bomärket varit det ursprungliga, kan ännu icke afgöras, men att det har så att säga „bröder“, visa „rådkäpparna“, från hvilka vi ha lånat följande bomärken. Må likheten tala för sig själf.

Sedan det nu blifvit ådagalagdt att bomärkena i viss mån tyda på släktskapsförhållanden, kan det vara af intresse att ännu framhålla flera dylika exempel, där likheten är slående. Fall kunna förekomma, som icke äro underordnade regeln: bomärken äro släktmärken, men vi kunna icke här framvisa dessa, emedan det varit för knappt om tid att studera detta ämne. Likaså kunna vi icke redogöra för hvilka af dessa bomärken här nedan varit gärds-

gårdsmärken och såsom sådana bort grupperas till vissa bomärken, om hvilka man kan antaga att de ursprungligen varit bomärken.

Troligen hafva under årens lopp flera bomärken förkommit, när personer, som nyttjat dem,[1] dött barnlösa, hvarpå exempel redan gifvits. På „rådkäpparna“, som begagnades före 1843, skall ett sådant ha funnits och lär ha sett ut så här

och antages ha föreställt eller liknar åtminstone en „slädtöga“. Vi ha också i det föregående visat, huru bomärken försvinna och ha försvunnit vid hemmansköp eller, såsom enstaka exempel angifva, öfvergått i främmande personers ägo, hvilket inträffat blott då, när den förra innehafvarens arfvingar flyttat ifrån byn eller af andra omständigheter, såsom giftermål o. dyl. icke gjort anspråk på eller haft behof af det gamla bomärket. — Antagandet att bomärken icke ha någon särskild betydelse är alldeles falskt. Innan en person besluter sig för att antaga

* Månne icke detta är «grund-bomärket» för de på samma rad återgifna?

ett märke, som hela lifvet igenom skall föreställa hans namn, rådgör han i vanliga fall med sina grannar och anhöriga därom samt försöker, utom att få det gamla, fadern eller hemmet tillhöriga bomärket införlifvadt i sitt eget, därjämte att få största möjliga olikhet med dittills brukliga bomärken. Tvenne karaktäristiska fall, då bomärken blifvit antagna, berättas ifrån Kimito. En person, som tjänstgjort vid ryska marinen, ville i sitt bomärke föreviga detta tidsskede af sitt lif och valde därför ryska dubbelörnen till utgångspunkt för sitt bomärke, hvilket fick följande utseende:

Och om en annan berättas att han ville afbilda „Orions bälte“ (jämte „Orions svärd“) i sitt bomärke, som därför kom att se ut så här:

hvilket gaf anledning till spenamnet „metmasken“. Om bomärkena i Björkö ha vi redan påvisat deras utveckling samt gärdsgårdsmärkenas omdaning till bomärken. Om de ursprungliga „grund-bomärkenas“ betydelse och uppkomst ha vi däremot ännu icke nämnt något. Vid första ögonkastet på t. ex. afbildningen af bomärkena från „rådkäpparna“ frågar man sig: finnas här några runor? Utan att vilja eller kunna besvara denna fråga tillåta vi oss att framhålla tvenne exempel, där läsaren kan finna att dessa bomärken i hög grad likna runor.

Ex. 1. { ⧖ = **D**oktars bomärke.
ᛞ = runan **D**. }

Ex. 2. ⟨bomärke⟩ ⟨bomärke⟩ (⟨bomärke⟩) = runan Y eller R

Anm. Emedan bomärken inristas i trä måste några förändringar vidtagas för undvikande af spjälkningar i ytan. Således göras prickar och korta streck med knifsudden och få detta utseende: ▲ ▲, och bomärken förändras häraf synbarligen (Ex. 1). Dessutom ristas

Ex. 1. ⟨bomärke⟩ = ⟨bomärke⟩; ⟨bomärke⟩ = ⟨bomärke⟩

bomärkena mången gång liggande eller bakfram. Således har Doktars bomärke kommit att slutligen blifva liggande. (På rådkäpparna förekommer det i två ställningar), hvilket också är fallet med andra bo-

Ex. 2. ⟨bomärke⟩ = N = (Natanael Djup). ⟨bomärke⟩ = ursprungliga formen.

Ex. 3. ⟨bomärke⟩ = E = (Erik Löfdahl). ⟨bomärke⟩ = ursprungliga formen.

Ex. 4. ⟨bomärke⟩ = ⟨bomärke⟩ (= ⟨bomärke⟩ = ⟨bomärke⟩ (= k-runan) ⟨bomärke⟩ = ⟨bomärke⟩ eller ⟨bomärke⟩ = N o. s. v.

märken (Ex. 2 och 3) eller ock blifvit upp och ned eller bakfram vända (Ex. 4).

Utom de hittills omtalade bomärkena, hvilka räkna sina anor från den tid den s. k. latinska stilen var okänd för folket, ha vi två eller rättare sagdt tre slags nyare bomärken: 1) de som äro med latinsk stil; 2) med götisk stil, och 3) med skrifstil, hvilka alla hafva det gemen-

samt, att de härleda sitt ursprung från ägarens dopnamn och i enstaka fall från tillnamnet eller från bägge två. Den latinska stilen ger godt tillfälle till utbildande af bomärken, så att, jämte det det gamla bomärket får bibehållas, ett nytt kan bildas genom tillägg af andra bokstäfver. Ett sådant högst intressant fall ha vi lyckan kunna framhålla, ehuru vi ej varit i tillfälle att studera släktskapsförhållandena nogare emellan de olika personerna och släkten, som nyttja dessa bomärken, hvilka ha ett gemensamt ursprung. Vi måste därför uppställa följande ofullständiga förteckning.

N = Nabb.

N och H = obekanta; se „torpare-käpparna“!

EN = Erik Nabb } Dessa två bomärken gåfvo anledning till spenamnen: „Elakan och Kanalian“ (Elakheten och Kanaljen).
NK = Karl Nabb }

Ṅ = Johan Nabb.

ĖN = Johan Erik Nabb.

Ṇ̇ = Jakob Nabb.

LN = Lars Nabb (bonde på Brink hemman).

L̇N = Jakob Brink.

ṄK = Karl Jakob Brink.

NB = Nils Brink.

ṄB = Isak Brink.

ṄḂ = Jonas Brink.

L̇NV = Anders Brink (?) Se «torpare-käppen» längst till höger!

För öfversiktlighetens skull anföras här ännu några exempel på bomärken med latinsk stil med bifogande af de namn de föreställa:

A = Anders (Stralman), son till J. Stralman, en soldat som deltagit i det s. k. „Pommerska kriget“ och sedan flyttade till Björkö från Teg i Sverige.

†A = Anders (Stralman), yngre släktens bomärke.

†A = Karl Stralman, bror till föregående.

M = Markus (Dahl).

Ṁ = Lars och senare Johan (Brådd), } härstamma troligen från Markus Dahl.

K̇H = Karl Johan Håkans.

K = Karl (Galt).

K̇ = Isak (Galt).

ƎK = Erik (Galt).

BH = Björkholm.

ḂH = Jonas Björkholm.

BK̇ = Karl Johan Björkholm.

B = Brådd.

Ḃ = Jonas Brådd.

/Ḃ = Anders Johan Brådd.

/Ḃ. = Jonas (Herman) Brådd.

G = Gustaf Dahl.

Ṡ = Isak Sand.[1])

[1]) I Replot by består sig Karl Gammal ett ståtligt bomärke, nämligen K. XII.

Slutligen ha vi det sista skedet i bomärkenas historia. hvilket tillika anger, att skrifkonsten vunnit insteg bland folket. Detta skede visar oss bomärkena under en helt annan form än de föregående och äro på sätt och vis „lyx-bomärken“ eller kanske rättare sagdt „nödvändighets-bomärken“, hvilka måste finnas till, så länge icke alla äro skrifkunniga. Alla, som begagna dessa bomärken, kunna själfva skrifva, men måste för de andra, hvilka icke känna skrifbokstäfverna, ännu så länge begagna bomärken. Vi ha då främst sådana med frakturstil, som K. J. Doktars bomärke „K“, och därpå bomärken med skrifstil, hvilka äro:

Cl = Carl Löfdahl.

KD = Karl Doktar, förut KD samt det gamla, som äldre brodern ärfde ⊠ = ⊠, hvilket är en ombildning af Stor-Doktars bomärke ⋈ = numera X

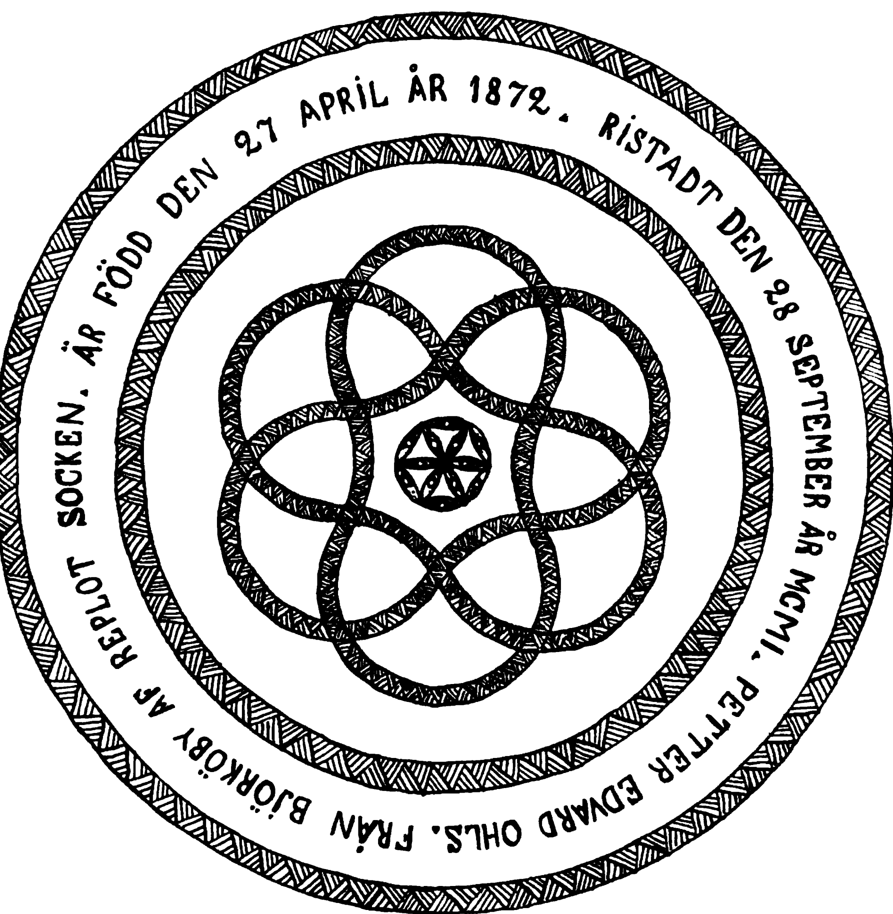
SB = Sjömannen Johan Brådd.

AJB = Anders Johan (Nils-Son) Bligt.

Såsom en afslutning till detta ämne få vi upplysa, att personantalet i Björkö by uppgår till omkring 800 personer, fördelade på cirka 130 familjer. Byns första invånare voro Brådd, Galt och Skägg. Sedan ha tillkommit några „et“, såsom Stralmans, Löfdahls, Strömgrens, Håkans' och Pär-Ohls', hvilka ännu räkna släktskap i Sverige. Genom ett ingående studium af byns bomärken, så att „grundbomärkena“ kunde igenfinnas och ungefärliga åldern på alla bomärken, skulle måhända frågan om befolkningens hemort i Sverige kunna lösas. Och hvarför skulle icke detsamma kunna tillämpas på andra orter i vårt land?

Björköbon är af gammalt känd för att rista „rosor“ och namn. Detta är ett arf ifrån förfädrens tid, då ru-

norna ristades. Såsom en värdig afslutning till det hela återgifva vi den s. k. „fälbyttrosan“, hvilken är inristad på det kullriga locket på alla fälbyttor. I denna „rosa“ införas ägarens till fälbyttan namn, födelseår och året, då „rosan“ blifvit ristad.

Fälbyttrosa ifrån Björkö.

En skaldinna i Finland på 1770-talet.

Meddelande af E. Nervander.

Denna ofvanskrift berättigar till förväntningar, hvilka äfven skola uppfyllas, ifall läsaren har godheten att ej ställa dem högre än tids- och ortförhållandena rimligtvis tillåta. Då vår vitterhetshistoria för den tid, som är i fråga, är skäligen mager, vill man ej gå förbi ett namn, som blygsamt kan upptaga i den ett par tre rader, en plats, som denna dams närmaste eftervärld synes hjärtligen gärna hafva unnat henne.

Upptäckten af denna skaldinna skedde enkelt nog. Jag hade år 1900 bemödat mig om att hopsamla bidrag till en skildring af kejsar Alexander I:s besök på Mäntsälä-gård år 1809 och bland annat hithörande erhallit [1]) äfven en afskrift af ett divertissement, som därstädes på Alexandersdagen år 1816 uppförts till vår dåvarande regents ära.

Det lilla tillfällighetsstycket, utan anspråk på litterärt värde, var tillkommet under det ännu lifliga intrycket af Borgå landtdag samt inflätadt med då, mer än nu kända versstumpar ur dikter af Leopold, som där kallas den svenske „Flaccus", af Franzén och poetiska förmågor af andra ordningen, bland hvilka en i texten benämnes „*vår finska Sapho*", och hvars anförda versutdrag tillämpas på Alexander I, därvid i divertissementet säges, att „poetissan häri visat sig vara profetissa".

[1]) Genom benäget tillmötesgående af Mäntsälä-gårds nuvarande unga värdinna, fru Sylvia Herlevi.

„Vår finska Sapho“ skulle sannolikt lyc fiera läsaren, men då författaren eller kanske nan af tillfällighetspjesen — likasom med ta sådan situation i framtiden — haft artighet parentes hänvisa till vederbörligt band och kände kongl. bibliotekarien Gjörwells tidskrift, och då detta band råkade finnas på universitet i Helsingfors och då slutligen det ifrågavara stycket befanns undertecknadt, var vår ska uppstånden ur de 13 förgångna decenniern dikten var skrifven af *„fru Catharina Charl. S* och publicerad i „Samlaren“ för den 7 februa

Det ofrälse namnet Swedenmark var mig obekant. Det mötte mig dock ännu en gång i för den 31 juli 1773 under ett „Skalde-bref *Finland d. 6 jul. 1773*, och slutligen träffade af „Tidningar utgifna af ett sällskap i Åbo“ april 1771 en tredje dikt, signerad med de n nomskinliga initialerna *C. C. S.*, det tidigast jag hittills funnit af fru C. C. Swedenmark [1]).

Efter genomsökande i ättartaflor och of böcker framträdde den finska Sapho med a tydlighet inom den ena af de två på finska introducerade adliga ätterna *Toll.*

Catharina Charlotta Swedenmark föddes nuari 1744, hvar finnes ej uppgifvet. Hen bankkommissarie, gift med Catharina Frisell. ännu helt ung, maka till löjtnanten, friherre *Hastfehr*, sannolikt af den liffländska grenen åtminstone anträffas han ej i Anreps „Ättart så litet som man där finner skalden Lidners Jaquette Hastfehr upptagen.

Den unga friherrinnan Hastfehr blef enka således vid endast 20 års ålder. Hon ingick efter, den 8 augusti 1773 på Ingeris i Uskela

[1]) Signaturen C. C. S. är ej upptagen i „Förteckni nyme författare i äldre årgångar af Åbo Tidningar“ af

skap med den redan 55:årige majoren *Carl Fredrik Toll*. som först 1772 hade introducerats på svenska riddarhuset.

Tolls fader var en af Karl XII:s krigare och hade 1709 blifvit tillfångatagen af ryssarne samt förd till Sibirien, där han gifte sig med en fröken von Burghausen. Där föddes 1718 den nu ifrågavarande C. F. Toll, som jämte mor och syster återvände 1721 till Finland, dit fadern året därpå blef i tillfälle att bege sig. Krigarlynnet satt i sonen, han deltog såväl i 1741 och 1742 års fälttåg i Finland som ock i Pommerska kriget. Först 1770 tog han afsked med majors grad. Han synes hafva varit en förmögen man, egde Kourla fideikommiss i Wichtis, Olsböle i Tenala samt flera andra lägenheter.

Major Toll var tre gånger gift och torde haft inalles 21 barn. Han afled vid 66 års ålder på Olsböle den 26 oktober 1784. På rörlig fot hade han varit i lifvet, och så gick det ock med hans stoft. Han blef nämligen till först begrafven på Tenala kyrkogård, men sedan hans enka, vår skaldinna, till följd af hans testamentariska disposition låtit för honom och sig uppföra en murad graf på utsedt ställe på Kourla gårds egor, nedsattes där omsider hans stoft. Det var dock hart när, att det ännu en gång hade måst flyttas, ty Åbo konsistorium protesterade mot denna familjegrafs begagnande, utan att kongl. maj:t därvid fäste afseende.

Tolls första fru hette Anna Elisabet Aminoff, löjtnantsdotter, och dog 1762 på Olsböle. Året därpå gifte han sig med Stensböle-kaptenen J. W. Rotkirchs dotter Anna Margareta, som bragte honom Kourla egendom. Hon afled 1772 [1]). Knappt tio månader efter detta dödsfall ingick Toll sitt tredje gifte med enkefriherrinnan C. C. Hastfehr, född Swedenmark, hvars sista kända dikt är dagtecknad en månad före hennes bröllopsdag. Om hon då nedlade pennan, måste lämnas ovisst. Deras äkten-

[1]) I Tenala kyrka fanns ännu 1885 en kalkduk, märkt: C. F. T. och A. M. R., synbarligen en from gåfva af Olsböle-majoren och hans maka i andra giftet.

skap varade 11 ar, hvarunder föddes en son, m
och död 1856, barnlös, äfvensom tre döttı
ingen blef gift. Den yngsta lefde längst,
Värmland och afled i mycket hög ålder på

Majorskan Toll öfverlefde sin man i 2!
vid 69 års ålder den 21 september 1813 på
Kyrkslätt. Hon blef begrafven i Wichtis, s
miljegrafven på Kourla, hvilken egendom än
hades af en af major Tolls och hans först
söner, hvilken den tiden gjorde konkurs. (En
var studentinspektorn på 1850-talet, öfverst(
Chr. Toll).

Detta är allt hvad jag tills vidare ha
rörande de yttre konturerna af vår skaldinna
om hennes närmaste omgifning [1]). Om hen
och personlighet för öfrigt har ingen up
hämta.

* * *

Anledningen till „fru Swedenmarks" of
trädande såsom poetisk författarinna tord(
varit uppkomsten 1771 af „Tidningar utgifr
skap i Åbo", den första periodiska skrift i
gerad hufvudsakligast af Porthan och utkoı
annan vecka. En annan yttre anledning
Adolf Fredriks frånfälle den 12 februari 17
ytterligare påstötning kunde möjligen betrak
i nämnda tidningar för den 15 april af osig
i anledning af det kungliga dödsfallet, för
fruntimmer och beledsagade af redaktionen n
att exemplet måtte uppmuntra „flera af kön

[1]) Hennes son blef gift med en dotter till
Westberg i Halmstad. Genom några af hennes
giftermål kom hon troligen i närmare beröring me(
ätterna Langenskiöld, Carpelan, Rosenlindt, Malml
Liebelitz, för att nämna mera kända familjenamn.

som roa sig med vitterhet, att fägna oss med sine lyckelige försök" [1]).

Alltnog, den 27:åriga enkefriherrinnan Hastfehr kände sig hugad, äfven hon, att i det lilla Åbo-bladet publicera ett sorge-kväde öfver konungens död, signerade sina verser med initialerna till hennes flicknamn (C. C. S.). Poemet ingick i bladet den 30 april 1771 och var försedt med följande artiga not af redaktionen: „Åter ett stycke insändt af ett vittert fruntimmer. Då vi ingenting så högt åstundade som att uppmuntra och upplifva vitterheten hos oss, så kan det ej annat än vara oss angenämt, att könet så berömligen söker understödja vår afsikt, hvarför vi ej kunnat underlåta att medelst de insända styckens införande i våra Tidningar därföre visa vår erkänsla".

Fru Swedenmarks sorge-kväde öfver Adolf Fredrik är ganska kort. Sin kungssorg uttalar hon med konventionell värma, hvaremot hennes tveksamma vädjande till den allvise Guden i himlen och hans outgrundliga beslut eger spår af en starkare känsla. Dikten slutar som sig bör med en blick tillbaka och en blick framåt, tolkade af de välljudande raderna:

„Vårt klagorop ej hörs, vår kung till himlen ilar,
Dess dyra stoft är kvar och ibland hjältar hvilar,
Men minnet lefva skall i trogna svenska bröst.
Vi ha en Gustaf kvar; Han blifve nu vår tröst!

Skaldinnan tröstade sig ganska snart, och den nye konungen vann hennes odelade sympatier. Till hans ära strängade hon sin lyra till två sånger. Den längre, pa ungefär hundra versrader, benämnde hon: *Skalde-Qväde* öfver Hans Maj:ts, Konung *Gustaf III:s Resa till Norrske*

[1]) Af „samma väna och vittra hand" skrifna verser öfver Gustaf III:s lyckliga hemkomst från Paris, där han mottagit budskapet om faderns död, infördes af redaktionen med erkänsla i n:o 12 af bladet, hvilket för öfrigt under årets lopp icke hade orsak beklaga sig öfver brist på undersåtligt ömma poetiska utgjutelser på svenska och till och med på finska egnade än „hjälten" Adolf Fredriks „dyra ben" än den lika store och lika nådige konung Gustaf III.

Gränsen uti November 1772 af *Fru Catharina Charl. Swedenmark:* den andra bär rubriken: *Skalde-Bref* i anledning af Hans Kongl. Maj:ts Kon. *Gustaf III:s Höga Namnsdag* d. 6 Jul.[1]) 1773, till Hofmarskalken och Commend. af Kongl. Nord-Stjerne-Orden Hr Baron *Axel Gabr. Leyonhufvud.* Denna dikt hade hon daterat: *Finland d. 6 jul. 1773* samt undertecknat: *Cath. Charlot. Swedenmark.*

Det ser ut, som om skaldinnan ej längre varit benägen att låta trycka sina dikter i det i en aflägsen landsort utkommande Åbo-bladet, utan önskat att genom deras införande i en Stockholmspublikation bringa dem under ögonen på den af henne beundrade unge konung, till hvilken hon med sina poem frambar sin hyllning. Redan den omständigheten, att hon tillägnat konungens hofmarskalk den senare dikten, antyder något sådant. Såsom redan nämndes ingingo de nu ifrågavarande kvädena i Gjörwells „Samlaren", dock i den ordning, att det senare skrifna Skalde-brefvet på Gustafsdagen 1773 infördes redan den 30 juli samma år, hvaremot Skalde-kvädet i anledning af konungens resa på senhösten 1772 blef synligt i tidskriften först den 7 februari 1774, med tillkännagifvande i en not, att det blifvit „nyligen insändt till Samlaren".

Fru Swedenmark hade allt skäl att söka få fram till monarken sitt skaldebref pa Gustafsdagen. Stycket börjar med en icke så oäfven, ganska sommarvarm inledning, hvari hon dock icke röjer en innerligare askådning af naturen, samt öfvergår sedan rätt skickligt till den unge monarken, hvars oblodiga revolution i augusti föregående år gjort ett lika kraftigt som varmt intryck pa hennes sinne. Vid minnet däraf utbrister hon:

„Hvad knappt ett tidehvarf med möda företar,
Det sker uti en blink och blott på några dar.
Hvad forne hjältar sökt och blott i döden funnit,

[1]) Gustafsdagen inföll enligt svenska almanacken för 1750—1780 den 6 juli, men flyttades sedan till den 6 juni. Se *Ad. Neovius: Chronographia Scandinaviæ.*

Har Gustaf utan blod och blott med mildhet vunnit.
Han icke offrat folk för att få heta stor,
Han vågat blott sig själf". — — — —

Beträffande öfriga sidor af konungens höga värf, afspisar hon debatt därom med de raska orden:

„Och det att föra ut, kan blott hans ensak vara".

Då Gustaf dessutom får eloge såsom talare, var denna undersåtliga hyllning en nog så vacker namnsdagsgåfva.

Slutet af dikten är en apostrof till skaldinnans „kära fosterland" — vi minnas, att denna sång uttryckligen ger sig till känna att vara skrifven i Finland. Meningen med detta upprop till samtida landsmän synes vara att uppmana dem att skynda att genom sina dygder ge klarhet åt Gustafs ära, på det att framtiden må se dem främst bland de sekler, som hyllat konungen.

Skalde-kvädet i anledning af Gustaf III:s resa till norska gränsen i november 1772 intar genom sin längd och sin pompösa anläggning det mest framstående rummet bland fru Swedenmarks tre mig bekanta dikter. Redan dess början: „Jag sjunger ej det lof etc." antyder epopéns sedvanliga bredd och högtrafvande ton. Större delen af kvädet upptas af antitesen mellan å ena sidan våldets makt och fasor, ärans bländverk och smickret vid tronens fot samt å andra sidan den sanna äran, dygden och den ömsesidiga vänskapen. Härefter följer en kort tillämpning på Gustaf III jämte en ursäkt för målningens svaghet, men säger skaldinnan, hvars *första* dikt till samme konungs ära detta kväde är:

„Min vördnad vill jag ej i tystnad längre dölja,
Jag vill vår store kung på sina färder följa".

Hon följer honom, och se, dit han länder, går solen upp, folket öfverger sina arbeten, de späda barnen ila från den moderliga famnen, gråhårsmannen går med matta

steg, och den dödssjuke låter bära sig, alla för att få se den milde, store konungen.

Denna episod synes mig vara det bästa prof skaldinnan lämnat på sin poetiska talang. Poemet slutar med välönskningar och ett varmt välkommen åter. Naturligtvis begagnar hon tillfället att säga allt möjligt godt om den oblodiga revolutionens hjälte, om honom, som med väldig arm tagit sig fri makt att göra godt och

„Som reser upp sin tron till lagens skygd och heder, —
Som med en enda blick så många hjärtan får;
Hvartenda utan tvång uti hans lydnad går“.

*

Fru Swedenmark behärskar sitt modersmål rätt bra. Hon använde ganska sällan förkortningar, hvilka ej stötte hennes samtids öra för vers. I de flesta sådana fall skulle resp. redaktioner annars med största lätthet hafva kunnat korrigera det och göra det alldeles felfritt [1]). Därjämte uttrycker hos sig så godt som alltid fullkomligt logiskt. Hon saknar ej känsla och värma. Någon egentlig inspiration gör man rättast i att ej ens söka i de undersåtliga sorge- och glädje-kväden, som från hennes lyra sparats åt oss.

Skyldig rättvisa mot „vår finska Sapho“ från 1770-talet och nu uppväckt ur skuggornas natt, fordrar väl, att hennes få till eftervärlden komna kväden här meddelas, då de annars varda svåråtkomliga för intresserade läsare. Det utrymme, de kräfva, är icke stort.

---

[1]) På ett ställe begagnar hon det besynnerliga ordet: tjufd (af glitter), hvilket möjligen är ett tryckfel (tjusd = tjusad).

Öfver Högstsalige Hans Kongl. Maj:ts Konung Adolph Friedrichs död.

(I n:o 8 af „Tidn. utg. af ett sällskap i Åbo" för 30 april 1771).

Ack! hvarför skall nu kraft min matta fjäder brista,
Hvi skall min tanke nu den rätta styrkan mista?
Hur skall jag måla rätt den sorg, som alla rört,
Då med en olyckspost vår konungs död vi hört?
Det var ett dunderslag, som svenska hjärtan sårar,
Förlora så vår kung, det pressar våra tårar.
Då himlen gaf oss hopp att ega flere år
Den, som om Svealand och våra hjärtan rår,
Vår *Adolph,* fredens vän, en prins så mild mot alla,
För ödets hårda lag och dödens våld ses falla:
Förlusten är så stor, vår sorg så billig är,
Hvar svensk den i sitt bröst till sista tider bär.

Här se vi *Svears fröjd* af vanskligheteus lagar
Få röna strängsta prof och sluta sina dagar;
Den, som af himlens hand har Svears krona fått,
Densamma lämnat har och nu till hvila gått.

Du, store himla-kung, som rikens öden delar,
Som gör de djupsta sår, men äfven nådigt helar,
Jag törs ej fråga dig, hvarför du detta gjort;
Din allvishet är hög, ditt ändamål är stort.
Ditt folk inför din tron med våta ögon träder:
Du tog kung *Adolph* bort, Han oss ej mera gläder;
Den solen har gått ned, som på vår himmel lyst,
Som ljuflig värma gaf, ej eldens hetta hyst.
Han icke mer för oss på jordisk himmel blänker,
Du tog igen ditt lån och dina dyra skänker;
Hans själ inför din tron sin rätta prydnad nått,
Hans mildhet och hans dygd en himmelsk krona fått.

Vårt klagorop ej hörs, vår kung till himlen ilar,
Dess dyra stoft är kvar och ibland hjältar hvilar;
Men minnet lefva skall i trogna svenska bröst.
Vi ha en *Gustaf* kvar; Han blifve nu vår tröst!

Skalde-Bref.

I anledning af Hans Kongl. Maj:ts Kon. *Gustaf III* Höga *Namnsdag,* d. 6 Jul. 1773, till Hof-Marskalken och Commend. af Kongl. Nord-Stjerne-Orden Hr Baron *Axel Gabr. Leyonhufvud.*

(I „Samlaren“ I, för 31 juli 1773).

Om nånsin Flora glad de täcka parker pryder,
Om nånsin blommans prakt den glada tid betyder,
Om själf naturen yfs och i sin fägring ler,
Om fågeln på hvar kvist de ljufsta toner ger,
Om allt, hvad känsla har, naturens lagar vördar:
Förtjust, betagen, rörd, du då allt nöje skördar,
Som med oskyldighet och egen heder krönt
Så lycklig är, att du har dygdens verkan rönt.
Hvem är, som hennes röst uti sitt hjärta hörde,
Som hennes täckhet såg, och det ej själen rörde?
Nej, ingen dödlig finns, som sådant hjärta bär,
Som ej vid dygdens prakt ju rörd och tagen är.
Men svaghet, lastens mor, plär henne flyktig göra,
Dess teckning skämma bort och hennes bild förstöra;
Den fyller hennes rum med dårskap och begär.
Men du, som dygden har och hennes offer bär,
Du, hvilkens ädla bröst af rätta äran andas,
Där intet lågt begär med rena känslor blandas,
Du, som om högt och stort ett rätt begrepp har nått,
Och ej af glittret tjufd för enfald osmak fått;
Du, som naturens röst ditt öra plägar läna,
Och vill din samfunds tid med ädel ifver tjäna;
Du, som på tronen ser monark och mänskovän,
Och vet ej, hvari störst dess dygder känns igen;
Kom du, min rörde vän, och fira *Gustafs* ära,
Kom att på denna dag ditt offer *Gustaf* bära.
Du har ju *Gustaf* sett, han, som har hjärtan rört,
Som ordning, lag och skick med mildhet sammanfört,
Som största hjärta har med största snille parat,
Hvars vilja och hvars mod till allt det andra svarat,
Som lyckligt blanda vet i ädelt tänkesätt
Båd' majestätets höjd och mänsklighetens rätt,
Som är den störste kung, den bäste prins på jorden,
Vår *Gustafs* stora namn, hvad det är kärt i norden!
Hvem är, som icke rörs, då man det namnet hör,
Som då ej glömmer bort hvad eljest oro gör.

Hur kan man värdigt nog en *Gustafs* ära fira,
Som med så stora verk det namnet hunnit sira?
Hvad knappt ett tidehvarf med möda företar,
Det sker uti en blink och blott på några dar.
Hvad forne hjältar sökt och blott i döden funnit
Har *Gustaf* utan blod och blott med mildhet vunnit.
Han icke offrat folk för att få heta stor;
Han vågat blott sig själf och sig ej lycklig tror,
Förrn han sitt höga värf sitt folk fått ömt förklara,
Och det att föra ut kan blott hans ensak vara.
Han talar, och dess röst till rörda hjärtan går,
Och själen nya ljus utaf hans klarhet får.
Det är likväl ej nog, att *Gustaf* kan oss röra;
Han visar på en gång att tala och att göra
Det är för honom ett. Vår unge kung förstår
Att göra storverk strax och ej afbida år.
Han icke förr är nöjd, än han sin afsikt vinner,
Då han sitt rike sällt och stort och aktadt finner,
Då han den forna dygd får åter samla hop
Då ej dess hjärta kväljs af uslas klagorop,
Då han den gudafröjd får i sitt hjärta smaka
Att blott af nåd ge prof och för vår sällhet vaka.

Mitt *kära fosterland,* som, med mig lika rördt,
En stor, en älskad kung har till oss tala hört;
Vi kunna ju ej prof af mera vördnad gifva,
Än då vi *Gustafs* Tal i våra hjärtan skrifva.
Den *svenske Minos* skall vår fröjd och kärlek bli,
Men, framtid, du i kung och folk bör mönster si.
Vår *Gustaf* eftersyn åt världen redan gifvit
Och för vårt släkte ren en himmelsk vällust blifvit;
Åt *Gustafs* ära låt vår dygd ock klarhet ge,
Upp, samtid, att man främst bland sekler dig må se!

Finland d. 6 Jul. 1773.

Cath. Charlot. Swedenmark.

Skalde-Qwäde

Öfver Hans Maj:ts, Konung Gustaf III:s Resa til
uti November 1772, af Fru Catharina Char

(I „Samlaren“ IV, för 7 februari 17

Jag sjunger ej det lof, en hjälte kan förvä
Med svärd och vapnebrak, med härja och
Jag målar ej ett krig, där strömmar utaf l
Betala ganska dyrt hans ära och hans moc
Där uslas klagorop och de förtrycktas tåra
Ett önskligt samljud ge, som mänskligheten
Ej någon enda gifs, som icke snyfta hörs
Och hvars beträngda bröst till ömkan icke
Men segervinnarn syns, och den förtryckte
Hans lagrar endast ses, då han på vagnen
Han själf förblindas lätt vid glansen af sin
Han ser sin seger blott och känner all sin
Det klämda folkets röst ej hinner till hans
Och den, som eld och udd ej hunnit att fö
Ett ömkligt offer blir för oförrätt och våld
En öfvervunnen hop blir mest till träldom
Men hjälten hastar nu och nya segrar söke
Han flere usla gör, men ock sitt rykte öke
Om han ej älskad blir, han likväl fruktad
Och i sitt grymma bröst han skräck och fa
Men lyckan tröttas kan att honom ständigt
Hon egensinnig är och vill sig ofta dölja.
Vår hjälte gör försök och aktar ej därpå,
Men, alltid lika stolt, dock motgång börjar
Ett enda nederlag kan rubba och förstöra
Hans verk, hans stora namn och allt tillint
Ej sanna äran var, som i dess bröst har rå
Dess skugga knappt det var, som ärans na
Hon återtar sin rätt och vill nu världen vi
Att det ett spöke var i hennes hamn att p
Att den, som lagerkrönt med hjältenamn ha
Ett vilddjur varit har, för hvilket dygden r
Han lagern fläckat har och slösat ryktets ä
En nedrig, smickrand' flock dess rökverk b
Har bugat vid dess namn och på en afgud
En nedrig och en svag ha vid dess fötter l
Men när han motgång får och nödgas sig l
Han allt förlorat har och intet mer kan vi
Hans rykte som en rök ett ögnablick försv

Som, född att älskad bli, vår hela vördnad har,
Då han med vett och mod vår hela undran drar,
Min målning är för matt en sådan bild att teckna,
Och ingen färg så hög, som icke synes blekna.
Den hand, som penseln styr, är ovan och för svag
Att måla sådan bild och teckna slika drag.
När viljan synes god, då man om verket dömer,
Och man på hjärtat ser, man alla fel förglömmer.
Vid själfva *Gustafs* fot jag ock min fristad tar,
Min ursäkt får jag där och vinner mitt försvar.
Min vördnad vill sig ej i tystnad längre dölja,
Jag vill vår store kung på sina färder följa;
Min tanke flyger med att önska honom godt,
Som i sin första vår har ålderns mognad nått.
Du folk, din sol går upp, när *Gustaf* till dig länder,
Sig dygdens majestät till dina gränsor vänder.
Jag ser din ömma fröjd, jag ser ditt hjärtas grund
På denna sälla dag, på denna glada stund.
Jag ser ett trifvet folk, som tidens bördor trycka,
Upplifvas och bli gladt, sig från sitt arbet rycka
För att den hjälten se, hvars storverk de ha sport,
Och hvilkens höga bild dem ryktet redan gjort.
Jag ser de späda barn ur sina mödrars sköte
I glädtig menlöshet sig skynda till dess möte,
Jag ser de gråhårsmän, dem åldern nederkväft,
Där döden snart sin rätt ifrån naturen kräft,
Med matta steg gå fram att Gustaf dock få skåda,
Hvars åsyn tycktes dem ny kraft och ungdom båda.
De trenne kungar sett, hvars mandom, vett och själ
Ha riket heder gjort och danat Svears väl.
Men nu den fjärde syns; sin tron han själf bepryder,
I snille och i allt tre kungars värde tyder.
Här höras fröjderop, dem hjärtat tolka får:
Lef *Gustaf,* rikets far! Den högste med dig går.
En sjuk, ett plågors rof nu bäres från sitt läger,
Han icke nöjd kan dö, förr'n han den glädjen eger
Att se sin kung, sin far, och sina böner ger
Till den, som *Gustaf* skänkt och allas hjärtan ser.

Se, det är den triumf, som blott kan *Gustaf* röra,
Och detta segerrop kan *Gustaf* lycklig göra;
Han med en enda blick så många hjärtan får,
Hvartenda utan tvång uti hans lydnad går.
Res, *Gustaf!* kom igen! vår längtan snart att fylla.
Dig himlen skall med nåd på dina vägar hylla;

Ditt lif, ditt dyra lif, beskyddadt af Guds hand,
Skall blifva sällt och långt till fröjd för Svealand.
Gud, gör ditt folk förnöjdt i slott och lägsta hydda!
Låt dem den kungen se, som vill dem alla skydda!
Din återkomst blif' snar! Dig väntar allt ditt folk,
Men blott en tyster suck skall bli mitt hjärtas tolk.

Anm. Det gamla skrifsättet är bibehållet i *rubrikerna* till fru Swedenmarks här införda dikter, men moderniseradt i den för öfrigt oförändrade texten till dem.

Det utdrag ur „den finska Saphos“ Skalde-Qväde, som ingick i Divertissement på Mäntsälä-gård 1816 utgjordes af raderna 7—22 på sidan 234 — från och med orden: „Men när en hjälte föds till mänsklighetens ära“ ända till den rad, som börjar med orden: „Som sina fäders dygd“ o. s. v.

---

3 2044 105 201 271